МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КОНСУЛЬТАТИВНА МІСІЯ ЄС В УКРАЇНІ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГС «ЦЕНТР ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ»

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 12 грудня 2019 року)

Частина 2

Присвячено Міжнародному дню боротьби з корупцією

Київ
2019

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КОНСУЛЬТАТИВНА МІСІЯ ЄС В УКРАЇНІ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГС «ЦЕНТР ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ»

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 12 грудня 2019 року)

Частина 2

Присвячено Міжнародному дню боротьби з корупцією

Київ
2019

УДК 328.185
Р311

Редакційна колегія:

Чернєй В. В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Гусарєв С. Д., перший проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Чернявський С. С., проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Шакун В. І., голова Координаційного бюро з проблем кримінології НАПрН України, дійсний член (академік) НАПрН України, віце-президент Академії наук вищої освіти України, голова Київського міського осередку ВГО «Асоціація кримінального права України», доктор юридичних наук, професор;

Стрільців О. М., уповноважений з антикорупційної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Корольчук В. В., провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 18 листопада 2019 року (протокол № 3)

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за їхню якість, а також відсутність у них відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, несуть автори.

Р311 **Реалізація** державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі [Текст] : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. – Ч. 2. – 462 с.

УДК 328.185

© Національна академія внутрішніх справ, 2019

ЗМІСТ

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Автухов К. А.
ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО
АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 16

Азаров Ю. І.
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕТЕКТИВА
НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ 18

Басс В. О.
ОСОБЛИВОСТІ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ,
ЩО ВИНИК У ДІЯЛЬНОСТІ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ,
УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ
АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 21

Білик В. М.
СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ КАНАДИ
Й ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАСАД ЇХНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В НАЦІОНАЛЬНИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ 25

Бойко О. В.
ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ СУДДІ ЯК КОРУПЦІЙНИЙ
РИЗИК ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ 29

Бондюк А. Ф.
МІЖНАРОДНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ
ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 31

Боровик А. В.
ПИТАННЯ УНІФІКАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ 34

Братель С. Г.
ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ОБМЕЖЕННЯ
ЩОДО СУМІСНИЦТВА ТА СУМІЩЕННЯ
З ІНШИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ 37

Братков С. І.
ПРАВИЛА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ 40

Брисковська О. М.
ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ
ГРОМАДЯН ЯК ЧИННИК ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ 42

Бурак М. В., Чеботар О. С.
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ:
ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ 45

Бухтіярова І. Г.
ПРОТИДІЯ КОРУПЦІОГЕННИМ ФАКТОРАМ СУБ'ЄКТАМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ 48

Ваньчик Ю. А.
ІНСТИТУТ ВИКРИВАЧІВ В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ..... 52

Вартилецька І. А.
ГЕНЕЗА ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ..... 54

Габуда А. С.
ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ НЕВІДВОРОТНОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ..... 57

Гелемей М. О.
ОСОБЛИВОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ДЕКЛАРУВАННЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ..... 60

Гетьман Г. М.
БОРОТЬБА З КОРУПЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ЗМАГАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ..... 62

Годяк А. І.
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ: ЩО ЗМІНИТЬСЯ В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ 64

Грига М. А., Патрікац М. С.
СПОСОБИ НЕПРЯМОГО ПІДКУПУ ВИБОРЦІВ..... 67

Гулак О. В., Головій Л. В.
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ 70

Данченко К. М.
АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 73

Гусєва К. А., Горбач-Кудря І. А.
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ЗАХИСТУ ОСОБОЮ, ЯКА НАДАЄ ДОПОМОГУ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ, У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ 76

Диба Н. І., Пустовіт В. А.
КРИМІНАЛЬНЕ РЕЙДЕРСТВО В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ ЯК ВИЯВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ..... 78

Доля Л. М., Гаврилюк Л. В.
АНТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ В УКРАЇНІ: ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ..... 81

Дюрдь В. І.
МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ І ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ 86

Жеребко О. І.
АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ 88

Жук О. М.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ 91

Жук П. В., Бевз В. В.
ДИСТАНЦІЙНЕ (ОНЛАЙН) НАВЧАННЯ В ЗМІЦНЕННІ ВИХОВАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ..... 95

Загорська О. І.
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 97

Захаренко Л. М.
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ АСПЕКТІ..... 100

Запорожець Р. А.
ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ ГРАБЕЖАМ 103

Зотова І. Г., Калітник М. С., Клюшин В. В.
ВПЛИВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ НА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ 107

Іванчик І. А.
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ У ДІЯЛЬНОСТІ МВС УКРАЇНИ 110

Іванчук Н. В.
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ 112

Іващенко В. О.
НЕВІДВОРОТНІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ..... 115

Казміренко В. О., Давидова О. В.
ОСОБИСТІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ..... 118

Калінніков О. В.
НЕВІДВОРОТНІСТЬ ПОКАРАННЯ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ..... 120

Камінський А. М.
ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 124

Карпенко Т. В.
АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 127

Кирилюк А. В., Ісевич О. О.
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ
ТА СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ 130

Клепка Д. І.
АСПЕКТИ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ
ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕТЕКТИВА НАЦІОНАЛЬНОГО
АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ 133

Ковальова О. В.
УПРАВЛІННЯ КОРУПЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ
В ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ
ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ 135

Кожевніков В. О.
ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ
УКРАЇНИ З НАЦІОНАЛЬНИМ АНТИКОРУПЦІЙНИМ БЮРО
УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗМОВ НА ТОРГАХ 137

Kozlova Yu.
COMBATING MONEY LAUNDERING AND CORRUPTION
AT THE SUPRANATIONAL LEVEL 140

Косиця О. О.
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ В УКРАЇНІ 143

Крижна В. В.
ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС
У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 146

Кришевич О. В.
ПОНЯТІЙНИЙ АСПЕКТ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ
ЯК СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ 149

Кур'ян В. В.
ПРАВОВА ОБІЗНАНІСТЬ ГРОМАДЯН
ЯК ПРЕВЕНТИВНИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ 152

Комірчий П. О.
НОРМАТИВНІСТЬ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ У СФЕРІ ПРАВООХОРОНИ 155

Кулакова Н. В.
ПРАВОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЙНОЇ
ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ 158

Куриліна О. В., Дублян О. О.
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ 162

Лахтіонова Л. А.
SWOT-АНАЛІЗ У РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ
ФІНАНСОВОЇ ТА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ..... 164

Лов'як О. О., Лов'як С. С.
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ
ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ)
З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ..... 167

Луговий В. О.
УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ,
ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ
ПОЛІЦЕЙСЬКІ 171

Луговий І. О.
АСПЕКТИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ 173

Лупало О. А., Ященко Т. О.
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ 177

Луценко Ю. В.
ПОШИРЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ
ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ:
ОКРЕМІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ 184

Марков М. М.
ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗОВНІШНІМ
КОРУПЦІЙНИМ ЗАГРОЗАМ В УКРАЇНІ 187

Марченко О. Л.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПЕРЕДБАЧЕНЕ СТ. 96 КУпАП..... 189

Микитчик А. В.
СУЧАСНІ ОЗНАКИ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ..... 192

Миронюк Т. В.
ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ 194

Мозоль В. В.
ОЗНАКИ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ
У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МВС УКРАЇНИ 198

Мозоль Н. І.
ВИВЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ДОСВІДУ
ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН 201

Мотиль В. І., Зволінська Н. Г.
АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ
УПОВНОВАЖЕНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ
(УПОВНОВАЖЕНИМИ ОСОБАМИ) З ПИТАНЬ
ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ 203

Науменко С. Г.
ФОНД ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ:
КОРУПЦІОГЕННИЙ ФАКТОР ЧИ ВАЖІЛЬ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ..... 207

Неганов В. В.
ВПЛИВ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
НА ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 208

Никоненко М. Я.
УЧАСТЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ТА СУДУ В ПРОЦЕСІ
ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ
ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ 211

Ніколаюк С. І.
МОТИВАЦІЯ ОСІБ, ЯКІ НАДАЮТЬ ІНФОРМАЦІЮ
ПРО ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ..... 215

Новіков О. В., Новікова К. А.
АНАЛІЗ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН
ДО ДЕЯКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ УКРАЇНИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ
КОРУПЦІЇ» 217

Овчаренко Л. В.
УПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ
ISO 37001 «АНТИКОРУПЦІЙНІ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ»
ЯК ФАКТОР ЗМЕНШЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ 220

Осадько А. С.
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ФУНКЦІОНУВАННЮ
КОНВЕРТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ..... 223

Павленко Н. Г.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО
СТАТУСУ ВИКРИВАЧА КОРУПЦІЇ 225

Панова С. В.
КОРУПЦІЯ В ПРИВАТНІЙ СФЕРІ ЯК ЧИННИК,
ЩО ШКОДИТЬ ДІЛОВІЙ РЕПУТАЦІЇ 226

Пашковська М. В., Федоровська Н. В.
ОЦІНЮВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ
У ДІЯЛЬНОСТІ МВС УКРАЇНИ 229

Петрина В. Н.
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ
В НАЦІОНАЛЬНОМУ Й МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРАХ 234

Піщенко Г. І., Лисенко А. О.
ОЗНАКИ Й ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЇ
ЯК НЕГАТИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА 238

Плугатир М. В.
КЛАСИФІКАЦІЯ СПОСОБІВ ОТРИМАННЯ
НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ 240

Політова А. С.
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ 242

Поліщук Г. С.
КОРУПЦІЙНІ ЧИННИКИ НЕЗАКОННОГО
ЗАВОЛОДІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ 245

Полуніна Л. В.
ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО
ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 248

Пономаренко В. В.
РІВЕНЬ І ДИНАМІКА КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ
В УКРАЇНІ В ПЕРІОД 2014–2018 РОКІВ 251

Процюк Т. Б.
СУТНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ 253

Расюк Е. В.
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ ЗАХОДІВ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВІ 255

Резнік Ю. С.
ОСОБА КОРУПЦІОНЕРА: ОКРЕМІ НАРИСИ 258

Рожнова В. В.
ПРАВОВА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ ЯК КОРУПЦІЙНИЙ РИЗИК
У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ 260

Рощина І. О.
ПРИЧИНИ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ 264

Русакова Г.
ВОСПИТАНИЕ КУЛЬТУРЫ УМСТВЕННОГО ТРУДА БУДУЩИХ ПОЛИЦЕЙСКИХ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА КАК ФАКТОР ПРОФИЛАКТИКИ КОРРУПЦИИ 267

Саковський А. А.
РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ..... 271

Сокиран Ф. М.
ПРОФЕСІЙНА РОЛЬ СЛІДЧОГО В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ..... 274

Стратулат Н. В., Проценко Г. П.
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ МОТИВАЦІЇ В ТЕКСТІ СЛУЖБОВОГО ДОКУМЕНТА..... 276

Стрельченко О. Г.
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ВИЯВАМ В УКРАЇНІ 279

Сюравчик В. Г.
УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ 281

Титко А. В.
ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ «ФУТБОЛЬНОЇ КОРУПЦІЇ» В УКРАЇНІ 287

Томма Р. П.
ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ ОСІБ (ВИКРИВАЧІВ), ЯКІ НАДАЮТЬ ДОПОМОГУ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ (НА ПІДСТАВІ АНАЛІЗУ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ)..... 289

Топчій В. В.
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ 292

Хабло О. Ю.
ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ..... 297

Христич І. О.
ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ПРИВАТНІЙ СФЕРІ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ 299

Шармар О. М.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ
КОРУПЦІЙНИХ ПРОСТУПКІВ 302

Шевчук О. Ю.
МОНІТОРИНГ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМІСІЇ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ
РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРАХ ЕНЕРГЕТИКИ
ТА КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ, НА 2019–2020 РОКИ 304

Шевчук О. О.
КОРУПЦІЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ:
ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ 307

Шило С. М.
СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА МЕХАНІЗМУ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ 309

Шмаль Л. М.
МОДЕЛІ СПЕЦІАЛЬНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ
У СВІТІ 313

Шумейко Д. О.
ПРОВОКАЦІЯ (ПІДБУРЮВАННЯ) ДО ВЧИНЕННЯ
КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ 315

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

Аббасов Р. Г.
ІНФОРМАЦІЙНА ВІДКРИТІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ 318

Агажанова І. С.
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
У СФЕРІ ЖИТЛОВИХ ПРАВОВІДНОСИН 320

Акопян С.
ЭЛЕКТРОННОЕ ГОЛОСОВАНИЕ И ОСОБЕННОСТИ
ПРАВОВОГО СТАТУСА ИЗБИРАТЕЛЕЙ В РЕСПУБЛИКЕ
АРМЕНИЯ КАК ОДНА ИЗ ПРИЧИН КОРРУПЦИИ 323

Атаманов О. М.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ
НЕВІДВОРОТНОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 326

Балаклієць А. О.
РОЛЬ БІЗНЕС-ПЛАНУ В ПОДОЛАННІ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ
ЩОДО КОРУМПОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ 330

Бандура О. О.
ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ..... 333

Бернадін В. А.
АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА КОНТРОЛЮ
ЗА ОБІГОМ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ТА ІНШИМ
ПРАВОПОРУШЕННЯМ..... 335

Василенко О. В.
СТРУКТУРА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ..... 337

Вінницька П. К.
СУТНІСТЬ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ
ПОВНОВАЖЕНЬ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ..... 339

Воронюк Н. П.
ВИКЛЮЧЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ФАКТОРІВ
У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕВІЗНИКІВ ПАСАЖИРІВ
НА АВТОБУСНИХ МАРШРУТАХ ЗАГАЛЬНОГО
КОРИСТУВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА
ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ
НА ТЕРИТОРІЇ НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ 341

Гесян А. А.
СПЕЦІАЛІЗОВАНІ НЕБАНКІВСЬКІ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВІ
ІНСТИТУТИ Й МІНІМІЗАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ
У КРЕДИТНІЙ СИСТЕМІ 345

Глотова О. Д.
ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДЕТЕРМІНАЦІЇ
КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ 347

Гончарук М. С.
ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТУВАННЯ
ТА СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ УКРАЇНИ В ЗАПОБІГАННІ
ЕКОНОМІЧНИМ ВТРАТАМ ВІД КОРУПЦІЇ 351

Григорова Є. В.
ПІДКУП ВИБОРЦІВ ЯК ВИЯВ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ 353

Жоров Є. М.
НАКЛАДЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОГО СТЯГНЕННЯ
ЯК ВИДУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА КОРУПЦІЙНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ 356

Забродська Л. А.
ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ЯПОНІЇ
У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ 359

Зіневич Н. Ю.
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ІНВЕСТУВАННЯ
В УКРАЇНІ ЯК РЕСУРСИ АНТИКОРУПЦІЇ 360

Іванов Я.
ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОГО ІНВЕСТУВАННЯ
НА ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУМПОВАНОСТІ В УКРАЇНІ 363

Кішик С. В.
ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ 365

Климко А. Д.
БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА
ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З КОРУМПОВАНІСТЮ
ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ..... 367

Кличков А. О.
АСПЕКТИ ПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЙ РОДИЧАМИ ОСІБ,
ЩО ВИЗНАНІ ЗНИКЛИМИ БЕЗВІСТИ..... 369

Козачина А. М.
НОВЕЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ЩОДО ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ 373

Котляр Н. В.
ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 375

Кравець В. В.
АНАЛІЗ КОРУПЦІЙНИХ ВИЯВІВ У СФЕРІ МЕДИЧНОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ЛАТВІЇ..... 378

Кузик Е. П.
РОЗВИТОК І КОРУПЦІЙНІСТЬ СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО
РИНКУ В ПАРАДИГМІ ФІНАНСОВОГО ГЛОБАЛІЗМУ 380

Курята К. Л.
КОРУПЦІЯ В ОРГАНАХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ:
«МЕТАМОРФОЗИ» ХУЛІГАНСТВА 382

Левчук А. О.
АНТИКОРУПЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА ЯК МЕХАНІЗМ
ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ..... 384

Лепська Н. П.
КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ
БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ..... 387

Лукашенко М. Ю.
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВЧИНЕННЯ
КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ 389

Матвейченко В. В.
РОЛЬ ЗМІ ЯК ЗАСОБУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ 392

Перепічка Н. Г.
РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ 394

Перцова-Тодорова Л. М.
РОЛЬ ОБШУКУ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ
ЩОДО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ
СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ 397

Петрук О. М.
ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ,
ЗАВДАНОЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНОМ 400

Подакін Д. І.
ЗАСОБИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ВТРАТ ВІД КОРУПЦІЇ 403

Пономаренко О. В.
ПОГРОЗА ВБИВСТВОМ ЯК ФОРМА ВИЯВУ
ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 350 КК УКРАЇНИ..... 405

Попович К. В.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ
ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ 408

Приходько О. О.
ПРИНЦИПИ РОБОТИ З АНОНІМНИМИ
ПОВІДОМЛЕННЯМИ ВИКРИВАЧІВ 411

Рощупкін С. В.
ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ
ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ..... 415

Руденко С. В.
РОЛЬ МАЛИХ, СЕРЕДНІХ І ВЕЛИКИХ ПІДПРИЄМСТВ
У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
Й ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В ПРИВАТНОМУ СЕКТОРІ 418

Сидорчук В. В.
ПІДСЛІДНІСТЬ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ 420

Сіра А. В.
ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ СКЛАДАННЯ ОРГАНАМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРОТОКОЛУ
ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПОВ'ЯЗАНЕ З КОРУПЦІЄЮ 423

Солодчук І. М.
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДЕРЖАВОТВОРЕННІ 426

Сосенко В. М.
ЗАХОДИ З УСТАНОВЛЕННЯ РІВНЯ РИЗИКУ
В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ,
ОТРИМАНИХ УНАСЛІДОК КОРУПЦІЇ 429

Сташків Я. Я.
КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА 431

Стефанова Г. Г.
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ ДІЯННЯ
У СФЕРІ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА 433

Сюравчик К. В.
АСПЕКТИ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ
КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ 435

Тараніч Є. А.
СУЧАСНІ ОЗНАКИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ..... 440

Тимошевська К. Ю.
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ПІД ЧАС ВИЗНАЧЕННЯ
СТАЖУ ФАХІВЦЯ В ГАЛУЗІ ПРАВА 443

Шаркова В. В.
КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ:
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ 446

Шубіна Н. М.
ДОТРИМАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ 448

Цюпка О. І.
СТАН І СУПЕРЕЧНОСТІ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ
В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ФАКТОРІВ,
ЩО СПРИЯЮТЬ КОРУПЦІЇ 450

Юріков О. О.
ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ПОШКОДЖЕННЯ
ЛІНІЙ ЗВ'ЯЗКУ 452

Яровий І. Д.
ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ
КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В УКРАЇНІ..... 455

Фіц О. Ю.
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ ПРО ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ З МІЖНАРОДНИМИ
СТАНДАРТАМИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ..... 458

Автухов Костянтин Анатолійович,
доцент кафедри кримінології та КВП Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Детальний аналіз існуючих напрацювань у сфері правового регулювання протидії корупції та критичне осмислення минулих прорахунків мають розглядатись як база для подальшого розвитку та удосконалення. Предметом розгляду в цій публікації є джерела антикорупційного законодавства, під яким за позицією Є. Хариної слід розуміти міжнародні, законодавчі, підзаконні, відомчі нормативно-правові акти чи їх окремі норми, якими встановлюються спеціальні положення щодо протидії корупції, визначається відповідальність за вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, регулюється діяльність державних органів чи їх спеціальних підрозділів, до компетенції яких входить запобігання і протидія корупції [1, с. 182].

Отже, основними джерелами антикорупційного законодавства визнаються:

1) міжнародні акти;

2) законодавчі акти;

3) підзаконні (відомчі) нормативно-правові акти.

1. Міжнародні правові акти мають виключно важливе значення для вітчизняної системи боротьби з корупцією, бо закріплюють передові світові стандарти у цій сфері. Серед них варто вказати Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції, що була прийнята 31 жовтня 2003 р., Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією Ради Європи, прийняту 27 січня 1999 р., Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією, прийняту 4 листопада 1999 р. та інші документи.

2. До законодавчих актів, які містять норми щодо боротьби з корупцією, відносяться Конституція України та чинні національні закони. Особливе місце у цій структурі, безперечно, займає Конституція України, окремі норми якої встановлюють засади антикорупційної політики. В. В. Пахомов та О. С. Бондаренко до них відносять ст. 6 Конституції, яка визнає, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України, тобто виключає можливість будь-яких службових зловживань з боку суб'єктів владних повноважень. Окрім того, даний припис деталізується у ст. 19

Основного Закону, відповідно до якої органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Крім вище окреслених статей, антикорупційну заборону містить і ст. 126 Конституції, відповідно до якої вплив на суддю у будь-який, зокрема, корупційний спосіб забороняється [2, с. 50].

На сьогоднішній день в Україні напрацьовано досить значну кількість законів, які направлені на боротьбу з корупцією і це питання детальніше буде розкрито в наступному підрозділі.

3. Підзаконні (відомчі) нормативно-правові акти, хоча й мають нижчу юридичну силу, однак закладають базові підвалини для ефективної протидії корупції.

Поряд з основними, можна виділити й інші джерела антикорупційного законодавства, такі як правовий прецедент та правова доктрина, однак ми не будемо зупинятись на їх детальному розгляді. Вкажемо лише, що серед постанов пленуму Верховного Суду України можна навести наступні постанови: від 25 травня 1998 р. № 13; «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією», від 26 квітня 2002 р. № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво»; від 26 грудня 2003 р. № 15 «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень»; від 23 грудня 2005 р. № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями».

Щодо рішень Конституційного Суду України варто вказати наступні: рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 грудня 2012 р. № 1-9/2012; рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 7, пункту 2 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 13 березня 2012 р. № 6-рп/2012; ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу першого статті 4, абзацу першого 36 пункту 1, пункту 8 статті 4, частини четвертої статті 10, пунктів 8–10 частини першої статті 13, частини першої статті 14 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 17 червня 2015 р. № 25-у/2015; ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням

громадянина Саська Олександра Григоровича щодо офіційного тлумачення поняття «посадові та службові особи інших державних органів», яке міститься у підпункті «ж» пункту 1 частини першої статті 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 13 травня 2015 р. № 18-у/2015.

Список використаних джерел

1. Харина Є. Я. Нормативно-правове регулювання у сфері запобігання корупції в Україні // Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту. Серія «Юриспруденція». 2014. № 10. С. 181–184.

2. Пахомов В. В., Бондаренко О. С. Класифікація джерел антикорупційного права України. *Правові горизонти*. 2017. № 3 (10). С. 47–53.

Азаров Юрій Іванович,
професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕТЕКТИВА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Корупція, як соціальне явище, супроводжує людство з прадавніх часів, властива будь-якому суспільству, будь-якій державі, жодна країна світу дотепер не може оголосити себе вільною від неї.

Сучасний стан історичного розвитку нашої держави характеризується тим, що розв'язання проблеми корупції є одним із пріоритетів для українського суспільства. Корупція в Україні викликає особливе занепокоєння у громадян, що свідчить про відсутність дієвих реформ у сфері протидії корупції та неефективною діяльністю органів правопорядку щодо виявлення корупційних правопорушень та притягнення винуватців до відповідальності.

На жаль, маємо визнати й незадовільне виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо запровадження антикорупційних стандартів, які містять ключові рекомендації, пов'язані з утворенням антикорупційних інституцій, проведенням реформ прокуратури, державної служби, судової гілки влади, створенням системи контролю щодо запобігання конфлікту інтересів та доброчесності активів посадовців тощо.

У сфері реалізації державної антикорупційної політики важливе місце належить удосконаленню законодавчої бази.

Слід зазначити, що станом натепер в Україні не бракує національних програм по боротьбі з корупцією. Останнім часом прийнято низку законів, які покликані удосконалити механізм подолання цього ганебного явища: Закони України від 14 жовтня 2014 року «Про засади державної антикорупційної політики в Україні

(Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки»; «Про запобігання корупції»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів»; «Про Національне антикорупційне бюро України»; «Про прокуратуру» в редакції Закону від 02 липня 2015 року.

На окрему увагу заслуговує судова реформа, в межах реалізації якої Верховна Рада України з 2015 року ухвалила низку законів, зокрема: Закон «Про забезпечення права на справедливий суд», Закон «Про судоустрій і статус суддів», положеннями якого, зокрема, посилено обов'язок судді подавати декларацію родинних зв'язків та декларацію доброчесності, Закон «Про Вищий антикорупційний суд» та інші.

Таким чином, можна констатувати, що на сьогодні в Україні в цілому створена система, покликана реалізовувати антикорупційну політику, вибудовується стратегія протидії корупції, яка враховує гостроту проблеми та актуальність ситуації.

Разом з тим, видається необхідним розглянути окремі питання діяльності службової особи підрозділу детективів Національного антикорупційного бюро України, уповноваженої в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Згідно з п. 17 ч. 1 статті 3 КПК України, ця службова особа є слідчим та суб'єктом сторони кримінального провадження з боку обвинувачення (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК). Обсяг прав та обов'язків слідчого визначено статтею 40 КПК. В структурі повноважень слідчого йдеться виключно про його право проводити процесуальні дії, що обумовлено лише досудовим розслідуванням.

Слідчий органу досудового розслідування уповноважений, з поміж іншого, доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дії відповідним оперативним підрозділам (п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК). Частина 1 ст. 41 КПК визначає систему оперативних підрозділів до яких відносять й оперативні підрозділи Національного антикорупційного бюро України, які здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Разом з тим, ч. 1 ст. 10 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», визначає, що «оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України, проводять старші детективи та детективи НАБУ. Аналіз вищезазначених положень КПК України та ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України», приводить до висновку про неприйнятність такого правового становища у межах кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень, підслідних детективам Національного бюро.

Поєднання оперативно-розшукової і процесуальної діяльності одним суб'єктом, яким є службова особа підрозділу Національного антикорупційного бюро України, уповноважена межах компетенції,

передбаченої КПК, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, за визначенням слідчим, є неприйнятним, бо може створювати (та й створює) умови для порушення змісту та форми кримінального правопорушення. Зокрема, принципів верховенства права, законності тощо. Такий підхід є однією з причин недопустимості доказів, бо пов'язаний з можливістю їх отримання внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Видається доцільним визначити правовий статус службової особи підрозділу детективів Національного антикорупційного бюро шляхом внесення змін до статті 38 КПК «Орган досудового розслідування», та віднести до них власне «слідчий підрозділ Національного антикорупційного бюро України» (замість підрозділів детективів, підрозділу внутрішнього контролю»).

Такі зміни, на наш погляд, сприятимуть однозначному тлумаченню та розумінню статусу слідчого НАБУ й виключатимуть, як це має бути й тепер, проведення ним ОРД.

Прийнятий 22 листопада 2018 року Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», на жаль, не врахував реального стану досудового розслідування кримінальних правопорушень, підслідних НАБУ, та не усунув наявні проблеми. Так, доповнивши КПК України пунктами 4.1 «дізнавач», 7.1 ч. 1 ст. 3 «керівник органу дізнання» законодавець не згадав про службових осіб Національного бюро. Натомість у новій редакції статті 38 КПК в пункті «г» в частині третій «Дізнання здійснюють підрозділи дізнання або уповноважені особи інших підрозділів: «г) Національного антикорупційного бюро України», зафіксував створення підрозділу дізнання у цій структурі.

Видається, що діяльність детектива НАБУ потребує подальшого осмислення та законодавчого врегулювання якісно іншого змісту.

Список використаних джерел

1. Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 30 серпня 2011 р. Київ: Паливода А.В., 2011. 264 с. (Кодекси України).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 12 квітня 2018р.: (Офіц. Текст). Київ: Паливода А.В., 2018. 408 с. (Кодекси України).

3. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014.

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень від 22 листопада 2018 року № 2617-VII. Голос України № 79 (7085) від 24 квітня 2019 року.

Басс Вікторія Олександрівна,
доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ, ЩО ВИНИК У ДІЯЛЬНОСТІ ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЙ ОСІБ, УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виникає в діяльності вказаних у ч. 1 ст. 35 Закону суб'єктів, передбачені відповідними законодавчими актами. Ці особливості стосуються, насамперед, строків, форми та адресатів повідомлення про наявність конфлікту інтересів, а також заходів його врегулювання [1].

Здебільшого, вони зводяться до обов'язку особи, в якої наявний конфлікт інтересів, у найкоротший строк проінформувати визначений законом орган про конфлікт інтересів і заявити самовідвід щодо участі в розгляді відповідного питання.

Щодо Президента України такі особливості передбачені у ст. 103 Конституції України. Президент України не може мати іншого представницького мандата, обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян, а також займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю чи входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку [2].

Щодо народних депутатів України відповідні особливості передбачені як у Законі «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 року [3], так і, головним чином, у статтях 31-1, 37, 85, 87, 173, 223 Регламенту Верховної Ради України, затв. Законом від 10 лютого 2010 року, зокрема: а) народний депутат бере участь на пленарних засіданнях в обговоренні питань, щодо яких у нього наявний конфлікт інтересів, а також бере участь у голосуванні з таких питань за умови публічного оголошення про це під час пленарного засідання ВР, на якому розглядається відповідне питання; б) не може бути обраний до складу тимчасової спеціальної або слідчої комісії народний депутат, у якого в разі обрання виникне реальний чи потенційний конфлікт інтересів з питань, для підготовки і попереднього розгляду яких утворюється відповідна комісія; в) народний депутат, кандидатура якого запропонована депутатською фракцією (депутатською групою) до складу тимчасової спеціальної або слідчої комісії, зобов'язаний повідомити ВР про неможливість брати участь у роботі комісії за наявності зазначеної підстави [4].

Щодо керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, відповідні особливості передбачені у ч. 6 ст. 19 Закону «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. Йдеться про те, що, у разі виникнення у керівника вказаного органу реального чи потенційного конфлікту

інтересів, він зобов'язаний не пізніше наступного робочого дня письмово поінформувати про це міністра, який спрямовує та координує відповідний орган (крім керівника центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, який зобов'язаний поінформувати у вказаному випадку КМ) [5].

За результатами розгляду зазначеної інформації Міністр або КМ приймає рішення про здійснення заходів із врегулювання конфлікту інтересів керівника відповідного органу та здійснює контроль за їх реалізацією.

Щодо осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, відповідні особливості передбачені у ст. 59-1 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року [6] і ст. 12-1 Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року [7].

Встановлено, що сільський, селищний, міський голова, секретар, депутат сільської, селищної, міської ради, голова, заступник голови, депутат районної, обласної, районної у місті ради бере участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень відповідною радою за умови самостійного публічного оголошення про конфлікт інтересів під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання. Здійснення контролю за дотриманням вимог, пов'язаних із запобіганням і врегулюванням конфлікту інтересів, надання відповідним особам консультацій та роз'яснень з цих питань, а також поводження з майном, що може бути неправомірною вигодою та подарунками, покладається на постійну комісію, визначену відповідною місцевою радою.

Наприклад, міський голова головує на засіданні міської ради під час розгляду питання щодо затвердження технічної документації із землеустрою щодо встановлення меж приватизованої земельної ділянки в натурі (на місцевості), яка перебуває у власності міського голови. Ця особа повинна самостійно публічно оголосити про конфлікт інтересів перед підготовкою, розглядом і прийняттям такого рішення.

Або такий приклад. Депутат міської ради, який навіть «утримався» від голосування на пленарному засіданні міської ради за питання свого близького родича, але не повідомив (ні усно, ні письмово) про існуючий конфлікт інтересів міського голову та депутатів міської ради до і під час голосування за це питання, все одно має бути визнаний порушником ст. 59-1 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» [6].

Депутат місцевої ради (інша особа, уповноважена на виконання функцій місцевого самоврядування) повинен (повинна) однозначно, відкрито і доступно донести до інших депутатів місцевої ради інформацію про наявний конфлікт інтересів.

Найбільш простою є усна форма, але, залежно від обставин, можливі письмова і конклюдентна форми (прикладом останньої є голосування підняттям руки або за допомогою електронної системи). Усі юридично значущі факти, які відбуваються під час пленарного засідання місцевої ради, повинні фіксуватися у протоколі пленарного засідання.

Депутат, якому стало відомо про наявність конфлікту інтересів у свого колеги, може відкрито заявити про це на засіданні місцевої ради.

Якщо законодавство про місцеве самоврядування обмежується покладанням на відповідну особу обов'язку публічно оголосити про конфлікт інтересів під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання, після чого особа може голосувати на законних підставах, то спеціальний закон (ч. 2 ст. 35 Закону «Про запобігання корупції») цим не обмежується і в порядку врегулювання конфлікту забороняє, за загальним правилом, особі, в якої наявний конфлікт інтересів, брати участь у прийнятті рішення колегіальним органом [1].

Долати колізію між вказаними положеннями слід, керуючись правилом, згідно з яким спеціальний закон скасовує (витісняє) загальний закон, а отже, пріоритет у розглядуваній ситуації – за ч. 2 ст. 35 Закону «Про запобігання корупції».

З урахуванням того, що законодавство встановлює два основні обов'язки депутата місцевої ради (прирівняної особи) за наявності в нього (неї) конфлікту інтересів: не лише невідкладно і публічно заявити про конфлікт інтересів, а й не брати участі в обговоренні чи голосуванні відповідного питання на засіданні ради або комісії,– депутат місцевої ради (інша особа, уповноважена на виконання функцій місцевого самоврядування та зазначена у ст. 59-1 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні») не вправі брати участь у розгляді, підготовці та голосуванні з питань, щодо яких наявний конфлікт інтересів, навіть після самостійного публічного оголошення про його наявність (за винятком ситуації, описаної в абз. 3 ч. 2 ст. 35 Закону «Про запобігання корупції»).

Проте, якщо, наприклад, депутат міської ради, який виконує свої повноваження у складі такого колегіального органу, голосує за погодження себе до складу виконавчого органу міської ради та погодження призначення себе на посаду заступника міського голови, то він одноосібно не приймає такого рішення – останнє ухвалюється колегіальним органом більшістю голосів. Це випливає зі статей 26 і 43 Закону «Про місцеве самоврядування» [6]. Голосування за формування виконавчого органу є обов'язком депутата місцевої ради; участь у такому голосуванні є здійсненням депутатом його представницьких повноважень. Водночас право депутата бути обраним до складу виконавчого органу встановлене в ст. 19 Закону «Про статус депутатів місцевих рад» [8]. Таким чином, обрання до виконавчого органу є реалізацією представницьких повноважень депутата, а не здійсненням його приватного інтересу, а отже, вказує на відсутність реального конфлікту інтересів.

Висновок про відсутність конфлікту інтересів слід робити й у випадках голосування депутатів місцевої ради з питань встановлення місцевих податків, зборів, орендної плати на нерухоме та рухоме майно, земельні ділянки тощо (навіть якщо депутати або члени їх сімей є власниками такого майна), а так само з питань, які є загальними щодо регулювання взаємовідносин місцевої влади та приватного бізнесу

(навіть якщо депутати або члени їх сімей є підприємцями). Якщо йдеться про подібні нормативно-правові акти, то вони стосуються не окремих фізичних чи юридичних осіб, пов'язаних із депутатом, а певного знеособленого кола осіб.

Натомість, якщо має місце участь депутата в підготовці і прийнятті індивідуально-правового акту стосовно орендної плати на майно, належне депутату або іншим особам, щодо яких у нього існує приватний інтерес, то необхідно діяти, виходячи з наявності конфлікту інтересів. Такий же висновок слід робити, зокрема, й у випадках, коли:

– депутат, який має відношення до юридичної особи приватного права (володіє корпоративними правами господарського товариства, перебуває на посаді у керівних органах товариства тощо), бере участь у підготовці і прийнятті рішення місцевої ради щодо цієї юридичної особи;

– депутат бере участь у підготовці і прийнятті рішення місцевої ради про оплату праці працівників апарату ради при тому, що його член сім'ї або близька особа є, наприклад, керуючим справами апарату місцевої ради, і його посадовий оклад «пакетом» голосується з іншими.

Депутати місцевих рад не лише здійснюють діяльність у формі участі в засіданнях місцевої ради, а й беруть участь у роботі постійних та інших комісій міської ради, робочих груп тощо. Оскільки Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» не містить спеціальних правил щодо врегулювання конфлікту інтересів при здійсненні депутатських повноважень у таких випадках, тут мають застосовуватися загальні правила, закріплені в ст. 28 і ч. 2 ст. 35 Закону «Про запобігання корупції» [1].

Тому, наприклад, якщо депутат місцевої ради голосує на засіданні постійної депутатської комісії, членом якої він є, за питання свого близького родича і не повідомляє про це (ні письмово, ні усно) голову та членів комісії до і під час голосування, то така поведінка є неправомірною і повинна тягнути юридичну відповідальність.

На посадових осіб місцевого самоврядування, які не є сільським, селищним, міським головою, секретарем, депутатом відповідної місцевої ради, на час розгляду, підготовки та прийняття рішень відповідною радою також поширюються загальні вимоги врегулювання конфлікту інтересів, передбачені Законом «Про запобігання корупції». Щодо посадових осіб місцевого самоврядування, які одночасно є депутатами відповідної ради, то, наприклад, при розгляді на засіданні ради питання про їхні особисті умови оплати праці вони мають конфлікт інтересів, а отже, зобов'язані діяти відповідно до ч. 2 ст. 35 Закону.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18.

2. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254 %D0 %BA/96– %D0 %B2 %D1 %80.

3. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2790-12.

4. Про Регламент Верховної Ради України Закон України від 10 лютого 2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1861-17.

5. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року № 3166-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3166-17.

6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/280/97– %D0 %B2 %D1 %80.

7. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року № 2493-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14.

8. Про статус депутатів місцевих рад Закон України від 11 липня 2002 року № 93-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15.

Білик Вадим Миколайович,
доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ КАНАДИ Й ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАСАД ЇХНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ

Сьогодні в ході євроінтеграційних процесів відбувається активна модернізація управлінської антикорупційної системи в Україні. Безпосередньо однією з ключових підстав створення організаційного фундаменту для антикорупційних інституцій стала ратифікація Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 18.10.2006. Статтею 6 Конвенції передбачено обов'язковість функціонування органу протидії корупційним проявам та забезпечення його належного функціонування зі сторони Держави-учасниці [1].

Аналізуючи діяльність зарубіжних інституцій варто звернути увагу на сучасні організаційно-правові форми роботи антикорупційних структур, їх нормативну основу, напрями реалізації поставлених завдань, механізми міжвідомчої взаємодії, а також порівняти ефективність їх функціонування з урахуванням вказаних факторів. Адже в єдності позитивні та негативні аспекти є лакмусом доцільності потенційних трансформацій національного органу протидії корупції.

З великої кількості провідних держав світу варто виділити одну країну з найвдаліше налагодженим механізмом запобігання, розслідування та покарання за корупційні проступки – Канаду, яка згідно зі статистичними даними Transparency International (Неурядової міжнародної організаціє по боротьбі з корупцією) є однією з найменш корумпованих країн [2].

Антикорупційна політика Канади забезпечується низкою галузевих нормативно-правових актів [3, с. 46]. Зокрема, Закон про корупцію іноземних державних службовців, який стосується посадових осіб і компаній та криміналізує підкуп іноземних державних службовців для отримання або збереження ділових переваг [4]. Підкреслимо, що в цій країні система компілює одразу декілька механізмів адміністративного запобігання злочинним корупційним проявам, основу яких становлять органи державної влади та посадові особи.

Так, в Канаді з метою запобігання виникненню корупції та реалізації цінностей, етики та політики серед представників державної служби створено Управління цінностей та етики державної служби [5, с. 2].

Генеральним ревізором або омбудсменом проводяться спеціальні перевірки діяльності уряду, за результатами яких він звітує Парламенту. Окрім цього, офіси омбудсмена та їх комісари реагують на звернення громадян про випадки вчинення корупційних правопорушень. Комісарами, на які покладено цю функцію, є Прайвесі Комісар Канади, Комісар з питань навколишнього середовища та сталого розвитку та Комісар з інформації [6].

Також, частина повноважень по нагляду за дотриманням антикорупційного законодавства належить Комітету по аналізу безпеки Канади, що є незалежним урядовим органом, який є підзвітним Парламенту. Специфіка цієї структури відрізняється перевіркою відповідності діяльності поліції, армії, а також Служби безпеки Канади [7]. Зауважимо, що можливо такий спосіб внутрішнього контролю є більш доцільним, аніж представлений в Україні. Адже дії локальних антикорупційних підрозділів державних структур можуть нівелюватися керівництвом власне цієї ж структури.

Підкреслимо, що поряд з адміністративним регулюванням на федеральному рівні, у канадській провінції Квебек функціонує постійний Антикорупційний блок, що діє у складі уряду провінції з метою боротьби з корупцією [8]. Регіональний координаційний орган знаходиться у відомчому підпорядкуванні Міністерства громадської безпеки. Засади діяльності регламентуються Законом про боротьбу з корупцією [9].

До того ж, розслідуваннями правопорушень за сферами виникнення корупції (будівництво, державні закупівлі) займаються окремі спеціалізовані комісії провінцій [10]. Тож, вдруге акцентуємо на галузевому характері реагування на корупційні проступки, який є одним з провідних принципів канадського механізму протидії корупції.

Таким чином, для Канади характерне одночасне залучення декількох форм протидії корупції та адміністративного контролю. При чому, діяльність реалізовується суб'єктами як колегіально урядовими органами, так і одноосібно державними службовцями. Окрім цього, вартою уваги є спеціальна посада Генерального ревізора чи омбудсмена, який виконує роль медіатора між урядом та парламентом країни. Слід також, на нашу думку, імплементувати метод галузевої

ідентифікації корупційних правопорушень, що прискорить швидкість реагування на повідомлення та підвищить рівень ефективності організаційних заходів виявлення корупційних проявів. Відмітимо, внутрішньо та зовнішньоуправлінський аспекти канадського механізму боротьби з корупційними явищами. Позаяк, зразком внутрішнього контролю вбачаємо функціонування спеціалізованого суб'єкта у внутрішніх та збройних силах, а також органах безпеки країни.

Таким чином, проаналізувавши тенденції створення та функціонування органів протидії корупції в Канаді, можемо виокремити наступні особливості, доцільні для імплементації в національний антикорупційний механізм:

1. Делегування повноважень, що стосуються превенції корупційних проступків урядовим підрозділам та їх державним службовцям. Позитивний досвід розподілу превентивних заходів між міністерствами, департаментами та окремими секціями прослідковуємо майже у більшості зарубіжних країн. Аналізуючи досвід Канади, можемо відмітити, що значну частину повноважень інформаційного, представницького, комунікаційного, аналітичного характеру здійснюють декілька суб'єктів виконавчої влади. При цьому, безпосередні повноваження цих суб'єктів виходять за межі сфери протидії корупції, однак остання завжди є предметом їх діяльності опосередковано. Спостерігаємо також різні форми делегування повноважень, такі як відомче делегування, що представлене службами та агенціями виконавчої влади, омбудсменом та ін.; регіональне делегування здійснюється з приводу спеціальних підрозділів (у Канаді – координаційні центри та спеціалізовані комісії) при органах виконавчої влади адміністративно-територіальних одиниць; локальне делегування відбувається через уповноважені підрозділи на підприємствах, установах організаціях. Власне на сьогодні в Україні представлена лише остання ланка, яка до того ж веде не лише запропоновану представницьку лінію діяльності НАЗК, а що більш важливо контрольно-наглядову. Тож, пропонуємо розширити межі потенційної реалізації антикорупційної політики в Україні шляхом делегування повноважень, першочергово, на етапі превенції. З цього приводу слід зазначити, що на законодавчому рівні вже створений фундамент у напрямі делегування повноважень, що стосуються превенції корупційних проступків уповноваженим підрозділам та уповноваженим особам з питань запобігання та виявлення корупції державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій.

2. Враховуючи досвід Канади пропонуємо впровадити метод галузевої ідентифікації корупційних правопорушень. Метод полягає у встановленні сфери виникнення корупційного прецеденту та активізації процедури розслідування. Особливість притягнення до відповідальності посадової особи має відбуватися в межах вертикалі виконавчої влади, безпосередньо, у цій сфері за участю уповноважених підрозділів та уповноважених осіб з питань запобігання та виявлення корупції

державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій. Таким чином, система уповноважених підрозділів, що наділена контрольними повноваженнями формуватиме потужний аналітико-статистичний каркас для дослідження причин виникнення, шляхів вирішення та профілактики потенційних корупційних правопорушень, фіксуючи специфічні особливості саме їх сфери. Такий підхід у реагуванні на повідомлення інформаторами про корупційні прояви значно оптимізує роботу підрозділів виконавчої влади та дозволить знизити ризик рецидивів за окремими сферами, шляхом ситуаційного аналізу, прогнозування та вжиття необхідних заходів запобігання корупції.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: підпис. 31 жовт. 2003 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
2. Звіт Transparency International. Індекс сприйняття корупції 2017. Transparency International: [сайт]. URL: https://files.transparency.org/content/download/2172/13704/file/CPI2017_FullDataSet.xlsx.
3. Мендельсон Ф. Звіт щодо протидії та хабарництву в Канаді. 2013. 328 с. URL: http://www.blakesfiles.com/Articles/2013_Blakes_Law_Firm_Anti-Corruption_Review.pdf.
4. Про корупцію іноземних державних службовців: Закон Канади в ред. від 31 жовт. 2017 р. URL: https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-45.2.pdf.
5. Канада: окремі програми боротьби з корупцією. Уряд Канади від 6 черв. 2014 р. URL: https://www.unodc.org/documents/corruption/Best %20Practices/Canada %20Best %20Practices %20to %20Fight %20Corruption.pdf.
6. Офіційний сайт Генерального ревізора Канади. URL: http://www.oag-bvg.gc.ca/internet/English/admin_e_41.html.
7. Інформаційна сторінка. Комітет по аналізу безпеки Канади: [сайт]. URL: https://web.archive.org/web/20050411032722/http://www.sirc-csars.gc.ca/index_e.html.
8. Офіційний сайт Антикорупційного блоку провінції Квебек в Канаді. URL: https://www.upac.gouv.qc.ca.
9. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173): підпис. 27 січ. 1999 р. Верховна Рада України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101.
10. Антикорупційний звіт Канади 2017. URL: https://www.business-anti-corruption.com/country-profiles/canada/.

Бойко Олександр Васильович,
суддя Голосіївського районного суду міста Києва

ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ СУДДІ ЯК КОРУПЦІЙНИЙ РИЗИК ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Кримінальна процесуальні форма регулювання повноважень судді під час здійснення правосуддя чи вирішення інших питань, визначених у Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України, передбачає наявність дискреційних повноважень, коли суддя приймає рішення на підставі суддівського розсуду у визначених законом межах.

Разом з цим, судова дискреція – явище суперечливе, як на рівні судової практики, та і в кримінальній процесуальній теорії. З одного боку суддівський розсуд має бути одним із засобів реалізації принципу справедливості та верховенства права під час здійснення правосуддя. Але з іншого – можливість вибору варіанту поведінки під час прийняття судового рішення обумовлює наявність корупційного ризику. Адже, за наявності можливості вибору варіанту поведінки важко відрізнити – коли рішення судді, прийняте в межах дискреційних повноважень, дійсно є справедливим, а коли воно є зловживанням правом судового розсуду чи суддівським свавіллям.

Це обумовлено тим, що за всіма формальними ознаками рішення, прийняте в межах дискреційних повноважень, буде відповідати нормі права (букві закону), але при цьому буде суперечити принципам здійснення правосуддя, зокрема – верховенству права, справедливості та добросовісності. Тобто, таке рішення не буде відповідати «духу права». А тому виникає необхідність з'ясування суті цього правового феномену.

Так, відповідно до Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи № R (80) 2 від 11 березня 1980 року *дискреційними є повноваження*, які адміністративний орган, приймаючи рішення, може здійснювати з певною свободою розсуду, тобто коли такий орган може обирати з кількох юридично допустимих рішень те, яке він вважає найкращим за цих обставин.

Вітчизняна судова практика також намагалася розкрити суть цього правового явища. Так, в Постанові *Верховного Суду від 27.02.2018 у справі № 816/591/15-а вказано, що* дискрецією є законодавчо закріплена можливість певного державного органу вибирати одне з альтернативних діянь. Причому, кожна з таких альтернатив є правомірною.

Окрім цього, на сайті судової влади України оприлюднено «Науковий висновок щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією», де резюмується, що:

– дискреційне повноваження може полягати у виборі діяти, чи бездіяти, а якщо діяти, то у виборі варіанту рішення чи дії серед варіантів, що прямо або опосередковано закріплені у законі;

– дискреційне повноваження надається у спосіб його закріплення в оціночному понятті, відносно-визначеній нормі, альтернативній нормі, нормі із невизначеною гіпотезою. Для позначення дискреційного повноваження законодавець використовує, зокрема, терміни «може», «має право», «за власної ініціативи», «дбає», «забезпечує», «веде діяльність», «встановлює», «визначає», «на свій розсуд»;

– при реалізації дискреційного повноваження суб'єкт владних повноважень зобов'язаний поважати основоположні права особи, додержуватися: конституційних принципів; принципів реалізації відповідної владної управлінської функції; принципів здійснення дискреційних повноважень; змісту публічного інтересу; положень власної компетенції; вказівок, викладених у інтерпретаційних актах; фахових правил, закріплених у нормативних актах; адміністративної практики; судової практики; процедурних вимог [1].

Таким чином, під суддівським розсудом розуміють обраний суддею в межах своїх повноважень з ряду альтернатив (кожна з яких законна) варіант поведінки (рішення), узгоджений з конкретними умовами кримінального провадження. Тобто, варіанти рішення, дії чи бездіяльності, які приймає суддя під час здійснення правосуддя при реалізації дискреційного повноваження мають бути передбачені у кримінальному процесуальному законодавстві. Окрім цього, суддівський розсуд передбачає можливість вибору варіанту рішення і тоді, коли ця можливість виникає через прогалини чи колізії правового регулювання кримінальних процесуальних правовідносин.

Але суддівський розсуд не безмежний. Його реалізація передбачає наявність меж законних можливостей. Будь-яке рішення, яке прийняте поза цими межами, не є законним. Але і в рамках цих меж рішення теж можуть відрізнятися. Зокрема, в ч. 5 ст. 182 КПК України вказано, що розмір застави визначається щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні особливо тяжкого злочину від вісімдесяти до трьохсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. У виключних випадках, якщо суд встановить, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою, що підозрюється, обвинувачується у вчиненні особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків, застава може бути призначена у розмірі, який перевищує триста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб відповідно [2].

Як бачимо, під час регулювання кримінальних процесуальних правовідносин шляхом закріплення дискреційних повноважень, має місце відхід від жорстких меж формальної законності та закріплення певної гнучкості законодавства щодо застосування кримінальних процесуальних норм з огляду на обставини кримінального провадження. Але така та гнучкість законодавства приховує в собі і корупційні ризики. Зокрема, у наведеному вище прикладі, законодавець визначає межі, в яких суд може визначати розмір застави, а вже конкретну суму застави (яка може суттєво відрізнятися) суддя визначає на підставі внутрішнього переконання.

Законодавець встановлює межі розсуду у таких формулюваннях: «може», «має право», «при необхідності». Але і в цих формулюваннях, які передбачають вибір в межах визначених законом варіантів поведінки, як правило, закріплюються умови прийняття цього рішення (наприклад, якщо суд встановить, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою покладених на неї обов'язків).

Але у більшості випадків межі суддівського розсуду не прямо закріплені у кримінальному процесуальному законодавстві, а випливають із загальних засад кримінального провадження чи його завдань. Окрім цього, при прийнятті рішення на підставі дискреційних повноважень, слід враховувати і моральні норми, правила доцільності та добросовісності.

Отже, побудова правової держави передбачає необхідність прийняття судового рішення з дотримання принципів законності, верховенства права, справедливості та зважати на вплив цього рішення на долі людей. Це обумовлює необхідність розробки системи гарантій належного застосування судової дискреції шляхом прийняття якісного, чіткого та зрозумілого законодавства, що дозволить корупційні ризики знизити до мінімуму, а внутрішнє переконання судді буде характеризуватися не як свавілля чи зловживання правом, а як судова дискреція.

Список використаних джерел

1. Науковий висновок щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією // Судова влада України. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/naukovi_visnovki/nauk_visnovok_01_03_2018.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України // Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/4651-17.

Бондюк Андрій Федорович,
начальник управління кадрового забезпечення Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області, кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Одним з пріоритетних напрямків сучасного міжнародного співробітництва, поряд з боротьбою з тероризмом, є протидія корупції. У зв'язку з цим особливу значимість має трансформація і гармонізація національних законодавств з урахуванням міжнародної складової. За даними досліджень Європейського парламенту, відсутність в масштабах Європейського Союзу узгоджених дій у боротьбі з організованою злочинністю і корупцією обходиться Європейському Союзу в 71 млрд євро в рік [1].

Важко переоцінити значимість міжнародного досвіду у запобіганні корупційній злочинності. Вивчаючи зміст правової сфери запобігання і протидії корупції, яка визначає елементи антикорупційної діяльності, варто вказати на норми міжнародного права, які формують зовнішні актуальні критерії розвитку системи запобігання і протидії корупційним проявам. Зокрема, засади (принципи) міжнародного права характеризуються як імперативні, основоположні, універсальні норми міжнародного права, що забезпечують головні інтереси людства. Засади запобігання і протидії корупції лежать в основі антикорупційної стратегії, тому аналіз передового міжнародного досвіду у боротьбі з корупцією дозволяє визначити найбільш результативні міжнародні принципи протидії корупції.

Одними з пріоритетних заходів з формування та реалізації антикорупційної політики України є вдосконалення правового регулювання питань запобігання та протидії корупції, формування в суспільстві нетерпимого ставлення до корупції в усіх сферах суспільного життя та у приватному секторі, посилення інституційної спроможності державних органів, повноваження яких спрямовані на подолання корупції. Діяльність із запобігання і протидії корупції ґрунтується на засадах верховенства права та законності, комплексного здійснення правових, інформаційних заходів і пріоритетності запобіжних заходів, особливо невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Аналіз передового міжнародного досвіду у боротьбі з корупцією засвідчує ефективність реалізації таких міжнародних антикорупційних засад, як належного управління державними справами й державним майном, правопорядку, непідкупності, чесності, прозорості та відповідальності, обмеження імунітету від притягнення до відповідальності за корупцію, гарантування визнання національної та міжнародної кримінальної (злочинної) корупції, попередження корупції, автономності, незалежності і свободи осіб, відповідальних за притягнення до відповідальності за корупційні діяння. Примітний зарубіжний підхід до переліку діянь, які кваліфікуються як корупційні злочини. Так, у Франції, США, Кореї, Сінгапурі він максимально розширений, фактично немає імунітетів, що практично унеможливлює уникнути відповідальності за корупційні правопорушення. Насамперед слід відзначити, що президент країни також є суб'єктом, на якого може бути покладена юридична відповідальність за корупцію, забезпечу'ться прозорість державного управління, захист інформаторів [2; 3]. У Грузії, незважаючи на специфіку національного менталітету, вдалося сформувати національне неприйняття корупції [4]. У той же час, спроба боротьби з корупцією в Китаї за допомогою диктатури і репресій засвідчила свою неспроможність, так як спрямована на боротьбу з корупціонерами, а не на боротьбу з корупцією як явищем [5].

Особливу роль тут зіграло розширення застосування конфіскації майна, а при недостатності або відсутності у винної особи майна і грошових коштів введена можливість конфіскації у засудженого

«іншого особистого майна». Послідовна реалізація у вітчизняному законодавстві принципів криміналізації корупційних діянь та обмеження імунітету від притягнення до відповідальності за корупцію показали ефективність їх застосування.

У конвенціях ООН «Проти корупції» та «Про транснаціональну організовану злочинність» конфіскація є одним з ефективних засобів боротьби з корупцією. Окрім України, конфіскація, як міра кримінального покарання, існує в Казахстані, Білорусії, Болгарії, Данії, В'єтнамі, Конго, КНДР, Кубі, Кот-д'Івуарі, Латвії, Мадагаскарі, Мавританії, Судані, Монголії, Того, Таджикистані, Ефіопії. Показовим є досвід його реалізації у Франції, Китаї, КНДР, США. У нашій країні конфіскація майна, як вид кримінального покарання, має також широко використовуватись як особливий превентивний захід, що впливає на основний стимул вчинення корупційних кримінальних правопорушень, передбачивши в ряді виняткових випадків можливість застосування конфіскації майна не тільки підозрюваного (обвинуваченого), а й, наприклад, переданого цією особою у володіння членам сім'ї, особам, які спільно з нею проживають та іншим особам, в тому числі прибутку або інших вигод, отриманих від доходів в результаті вчиненого кримінального правопорушення.

Таким чином, можна говорити про наявність конкурентної та альтернативної міжнародної системи антикорупційних механізмів, яка дозволяє зацікавленим учасникам-країнам або організаціям впроваджувати окремі, вироблені міжнародною спільнотою механізми боротьби з корупцією. Продумана кореляція і гармонізація міжнародних і вітчизняних засад запобігання і протидії корупції є запорукою ефективної боротьби з корупційними проявами, дає надію на можливість перспективної мінімізації таких протиправних діянь.

Список використаних джерел

1. Maurice E. 23 March 2016. Corruption costs EU €71bn a year. EU Observer. URL: https://euobserver.com. (Date of the application 22.11.2019).
2. Сиротин А. Опыт борьбы с коррупцией в Сингапуре: лечение «заразной жадности». URL: http://protivcorr.org/2012/08/01/opit-borbi-s-korrupcieyv-singapure. (Дата обращения 22.11.2019).
3. Schultz D., Harutyunyan K. Combating corruption: The development of whistleblowing laws in the United States, Europe and Armenia. *International Comparative Jurisprudence*. Vol. 1. Issue 2. 2015. P. 87–97.
4. Иванов А.А. Антикоррупционная политика и правовое регулирование противодействия коррупции в Грузии. *Право и современные государства*. 2013. № 4. С. 53–59.
5. Отчет по анализу лучших практик международного опыта в сфере борьбы с коррупцией. 2009. URL: http://www.akimvko.gov.kz/ru/right. (Дата обращения 22.11.2019).

Боровик Андрій Володимирович,
доцент кафедри кримінального права і правосуддя Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, кандидат юридичних наук

ПИТАННЯ УНІФІКАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

На сьогоднішній день антикорупційний термінологічний апарат, що вживається у національних нормативно-правових актах, ще далекий від своєї уніфікованої (універсальної) форми. Тлумачення окремих понять і термінів різними суб'єктами здійснюється неоднаково, а визначення окремих категорій взагалі може бути відсутнє. Такий підхід не узгоджується з вимогами принципу юридичної визначеності, який, у свою чергу, є невід'ємною складовою принципу верховенства права, закріпленого в ст. 8 Конституції України, та згідно з яким юридичні норми мають бути чіткими, ясними і недвозначними, оскільки інше не може забезпечити їх однакове застосування. На цьому неодноразово акцентував увагу Конституційний Суд України у своїх рішеннях. Загалом відсутність уніфікованого термінологічного апарату створює додаткові складнощі в розумінні антикорупційних положень як на національному, так і на міжнародному рівнях. Тому принципово важливим є формування відповідних шляхів усунення термінологічних прогалин і недоліків в антикорупційній сфері, особливо коли мова йде про найбільш вживані поняття.

Слід констатувати, що «термінологічний безлад» спостерігаємо як у законах (проєктах законів), так і в підзаконних нормативно-правових актах (наказах, інструкціях, положеннях тощо). Особливе занепокоєння викликає ситуація, коли йдеться про неоднаковий зміст ключових термінів («корупція», «корупційне правопорушення» тощо). Так, у Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VII [1] зазначено: а) у ч. 1 ст. 6 – про «нетерпимість до проявів корупції та хабарництва», тобто законодавець пропонує чітко диференціювати згадані терміни, водночас продовжуючи вживати рудиментарний термін «хабарництво», похідні від якого (зокрема, «хабар») вже давно не згадуються навіть у Кримінальному кодексі України (далі – КК України); б) у пунктах 4 і 5 ч. 3 ст. 19 – відповідно про «корупційне правопорушення» та «адміністративне стягнення за правопорушення, пов'язане з корупцією», що є зовсім некоректним, оскільки насправді у цих нормах за суттю йдеться про «адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією», відповідальність за яке встановлено у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

В іншому випадку викликає запитання, наприклад, проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (реєстр. № 2343 від 29.10.2019) [2]. Зокрема, у ч. 2 ст. 8 «Основні права

військовослужбовців, пов'язані з проходженням служби» юридична конструкція «у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції», у зв'язку з позбавленням військового звання в дисциплінарному порядку» перебуває у термінологічній суперечності з іншою юридичною конструкцією «у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за адміністративне корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції», у зв'язку з позбавленням військового звання в дисциплінарному порядку», яка вживається у ч. 8 ст. 10-1 «Право військовослужбовців на відпустки. Порядок надання військовослужбовцям відпусток та відкликання з них». З цього випливає, що за однакових обставин особа повинна притягуватися за різні види правопорушень: в одному випадку це «корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень», а в іншому – «адміністративне корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень». При цьому обидва вказані терміни, які пропонується вжити розробниками у тексті проєкту зазначеного вище Закону, не корегуються з положеннями ст.ст. 1 та 65 чинного Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, оскільки останній передбачає існування тільки двох видів правопорушень корупційного спрямування: а) корупційних правопорушень (за їх вчинення настає кримінальна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальність) та б) правопорушень, пов'язаних з корупцією (за їх вчинення настає кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та/або цивільно-правову відповідальність).

З іншого боку, «порушення обмежень», про яке згадано у проєкті зазначеного вище Закону, можливе тільки у випадку вчинення «правопорушення, пов'язаного з корупцією», на що орієнтують положення ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року. Крім того, у КУпАП безпосередньо йдеться виключно про «адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» (Глава 13-А Особливої частини), а не про «адміністративні корупційні правопорушення, пов'язані з порушенням обмежень», як пропонують їх назвати розробники проєкту цього Закону. Отже, відповідні положення у ч. 2 ст. 8 та ч. 8 ст. 10-1 зазначеного вище проєкту Закону слід викласти уніфіковано таким чином: «у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, яким порушуються обмеження, передбачені Законом України «Про запобігання корупції», у зв'язку з позбавленням військового звання в дисциплінарному порядку».

Змішування понять стосовно позначень корупційних кримінальних правопорушень, підміна одних термінів іншими, запровадження сумнівних за назвою та змістом категорій, що начебто є рівнозначними з вказаними кримінальними правопорушеннями, а також вживання некоректних формулювань характерні й для інших

нормативно-правових актів. Наприклад, зважаючи на текст Положення про Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України (затверджене наказом Національної поліції України від 09.11.2015 р. № 83) [3] виходить, що «корупційні діяння» є відмінним поняттям від «кримінальних правопорушень», так само, як і «злочинну діяльність» слід чомусь відокремлювати від «корупційної діяльності», а «кримінальні правопорушення» – від «корупційних правопорушень». Наведемо інший приклад: у Порядку організації в системі Міністерства оборони України внутрішнього контролю та управління ризиками (затверджений наказом Міністерства оборони України від 02.04.2019 р. № 145) [4]: по-перше, у п. 3.3.2., де розкриваються види ризиків, виділяються такі ризики, як «корупційні» (це сукупність правових, організаційних та інших факторів і причин, які заохочують (стимулюють) осіб до скоєння корупційних правопорушень під час виконання ними функцій держави), при цьому очевидно, що розробники цього наказу чомусь згадують виключно про «корупційні правопорушення» і з невідомих причин жодного слова не говорять про «правопорушення, пов'язані з корупцією», неначе вони не можуть утворювати корупційні ризики; по-друге, у п. 3.6.3. зазначено про конструкцію «корупційні правопорушення чи порушення, пов'язані з корупцією», тобто розробники наказу, на відміну від п. 3.3.2. цього наказу, вже виділяють іншу суміжну категорію, яка пов'язана з корупційними ризиками, однак виходить так, що начебто існує якесь специфічне поняття «порушення, пов'язане з корупцією», котре чимось відрізняється від «правопорушення, пов'язаного з корупцією» (останнє у наказі навіть не згадується).

Останнім часом законодавець намагається ще більше ускладнити ситуацію з термінологією, що пов'язана із корупційними правопорушеннями. Так, у Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» від 17.10.2019 р. № 198-IX [5], який набирає чинності з 01.01.2020 р., зазначено про відповідальність, у т.ч. кримінальну (зокрема, в абз. 1 ч. 1 ст. 172 КК України) за протиправні дії (зокрема, «незаконне звільнення працівника з роботи…») у зв'язку з повідомленням викривачем про вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, «інших порушень Закону України «Про запобігання корупції». Тобто на законодавчому рівні до головного антикорупційного закону держави було запроваджене додаткове поняття «інші порушення Закону України «Про запобігання корупції», яке згадується в його нормах 53 (!) рази та перебуває в одній площині відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, однак при цьому визначення та перелік таких правопорушень ані згаданий Закон, ані інші нормативно-правові акти не дають.

Зазначені нами окремі проблемні питання термінологічної непослідовності в сфері запобігання корупції свідчать про відсутність тенденції до уніфікації понятійного апарату. Відтак, за нашим переконанням, вельми потрібна фахова дискусія науковців і практиків,

яка розставить усі крапки над «і» та допоможе створенню універсальних, несуперечливих та обґрунтованих понять, термінів і категорій в антикорупційній сфері.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII (у редакції від 09.08.2019 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19 (дата звернення: 14.11.2019).

2. Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»: проєкт Закону України від 29.10.2019, реєстр. № 2343. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67225 (дата звернення: 15.11.2019).

3. Про затвердження Положення про Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України: наказ Національної поліції України від 09.11.2015 р. № 83. URL: http://tranzit.ltd.ua/nakaz/ (дата звернення: 16.11.2019).

4. Про затвердження Порядку організації в системі Міністерства оборони України внутрішнього контролю та управління ризиками: наказ Міністерства оборони України від 02.04.2019 р. № 145. URL: http://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/nakazi-ministra-oboroni-ukraini/nakazi-ministerstva-oboroni-ukraini-za-2019-rik.html (дата звернення: 16.11.2019).

5. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції: Закон України від 17.10.2019 р. № 198-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/198-IX (дата звернення: 16.11.2019).

Братель Сергій Григорович,
професор кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО СУМІСНИЦТВА ТА СУМІЩЕННЯ З ІНШИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Як уже неодноразово відзначалось, корупція є складним і неоднозначним явищем, яке носить конкретно-історичний характер і залежить від соціальних умов, історичних традицій і особливостей національної свідомості тієї чи іншої країни. Поширення цього явища в суспільстві представляє реальну небезпеку для його подальшого повноцінного розвитку. Значна кількість проблем, пов'язаних із створенням в поліції антикорупційного середовища, зумовлює необхідність вжиття комплексу заходів різного цільового спрямування, в першу чергу спрямованих на запобігання вчиненню корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. Належне функціонування системи запобігання корупції в Україні, реалізації адміністративно-

правового механізму запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, що вчиняються поліцейськими, має забезпечуватися застосуванням низки превентивних антикорупційних механізмів, одним із яких є система антикорупційних обмежень.

Загальні обмеження, пов'язані зі службою в поліції, визначені ст. 61 Закону України «Про Національну поліцію», зокрема встановлено, що на поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України «Про запобігання корупції», цим та іншими законами України [1].

Спеціальні правові обмеження поліцейських обумовлені специфікою виконуваних ними функцій і службових повноважень. Головна мета правових обмежень в діяльності поліцейського − це забезпечення прозорого і ефективного функціонування органів і підрозділів Національної поліції України, встановлення правових бар'єрів перед можливими зловживаннями поліцейськими, створення умов для належного виконання ними посадових повноважень.

Іншими словами антикорупційні обмеження виступають передумовою формування антикорупційного статусу поліцейського, його належної поведінки, створюють спеціальний правовий режим для реалізації поліцейських завдань і функцій, сприяють зміцненню законності і правопорядку в процесі здійснення оперативно-службової діяльності тощо.

Світова практика до антикорупційних обмежень як найбільш важливих елементів адміністративно-правового механізму запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, що вчиняються поліцейськими, відносить: обмеження щодо роботи за сумісництвом; декларацію про особисті доходи; декларацію про доходи сім'ї; декларацію особистого майна; декларацію сімейних активів; декларацію подарунків; декларацію приватних інтересів, що мають відношення до управління контрактами; декларацію приватних інтересів, що мають відношення до прийняття рішень; декларацію приватних інтересів, що мають відношення до участі в підготовці або наданні рекомендацій з питань політики; публічне розкриття декларацій про доходи та майно; обмеження і контроль після закінчення трудової діяльності; обмеження і контроль подарунків та інших форм допомоги; обмеження і контроль зовнішніх надходжень (наприклад, з неурядових організацій або державної корпорації); особисті та сімейні обмеження прав власності приватних компаній тощо [2, с. 55].

Безперечно, в кожній цивілізованій країні свій набір антикорупційних обмежень, що застосовуються в діяльності поліцейського. Не є виключенням й Україна, де перелік антикорупційних обмежень визначений законодавчо. Зокрема, розділ IV «Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням» Закону України «Про запобігання корупції» безпосередньо присвячено переліку антикорупційних обмежень, серед яких можна виділити наступні.

Відповідно до ст. 25 «Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності» Закону України «Про запобігання корупції», особам, зазначеним у п. 1 ч. 1 ст. 3 вказаного

Закону (серед яких і поліцейські), заборонено, по-перше, займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України; по-друге, входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено Конституцією або законами України [3].

З огляду на положення ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» здається, що перелік обмежень до заняття поліцейськими іншими видами діяльності є не остаточним, адже норма містить уточнення – «якщо інше не передбачено Конституцією або законами України». І це зрозуміло, оскільки маємо Закон України «Про Національну поліцію», де у ст. 66 «Службове сумісництво поліцейських» зазначено лише те, що поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої. Бачимо певний дисонанс названих вище нормативно-правових актів, оскільки один, як головний антикорупційний закон, дозволяє поліцейським займатися викладацькою діяльністю, інший – робить наголос на науково-педагогічній діяльності, яка принципово відрізняється від викладацької. Останню не можна ототожнювати виключно з педагогічною діяльністю, оскільки вона включає і нетрадиційні (неформальні) форми навчання, є складовою творчої діяльності особистості, може здійснюватися не лише в рамах формалізованого, інституційного навчання та спрямована на поширення нових знань, відпрацювання навичок, рекомендацій щодо їх застосування.

У правозастосовній практиці під терміном «викладацька діяльність» розуміють діяльність особи як викладача тієї чи іншої навчальної дисципліни в освітньому закладі, що полягає у читанні лекцій, проведенні семінарів, практичних та інших занять, гуртків, секцій, веденні уроків тощо, тобто це та частина педагогічної діяльності, яка пов’язана з наявністю трудових відносин між навчальним закладом та особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що передбачає їх оформлення, а також отримання законної винагороди за виконану роботу [4].

З іншого боку науково-педагогічна діяльність, згідно Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [5] − це педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах і закладах післядипломної освіти, що пов’язана з науковою та/або науково-технічною діяльністю. Тобто іншими словами це діяльність, виключно пов’язана із наукою, при цьому в самому законі зміст терміну «педагогічна діяльність» не розкривається.

Тому доцільним є внесення змін і доповнень до Закону України «Про Національну поліцію», виклавши ч. 1 ст. 66 у такій редакції: «*Поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім наукової, викладацької і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту*».

Надання поліцейському законних підстав до повноцінного зайняття викладацькою діяльністю усуне наявні сьогодні проблеми, в першу чергу щодо залучення фахівців-практиків до освітнього процесу у навчальних центрах первинної професійної підготовки поліцейських.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

2. Діденко І.В. Співвідношення корупції та конфлікту інтересів як правопорушення, пов'язаного з корупцією. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. № 4. С. 48–58.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

4. Постанова Апеляційного суду міста Києва № 760/13989/16-п від 10.02.2017 р. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64770678. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листоп. 2015 р. № 848-VIII. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19.

Братков Сергій Іванович,
доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВИЛА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Певне значення в справі запобігання корупції відводиться правилам етичної поведінки державних службовців, в тому числі поліцейських. Відповідно до статті 37 Закону України «Про запобігання корупції» [1], Закону України «Про Національну поліцію» [2], з метою формування в поліцейських почуття відповідальності стосовно дотримання професійно-етичних норм поведінки під час виконання службових обов'язків, а також сприяння посиленню авторитету та довіри громадян до Національної поліції України 9 листопада 2016 року наказом МВС України №1179 затверджено Правила етичної поведінки поліцейських [3].

Дії та рішення поліцейського зачіпають права та інтереси громадян. Тому така діяльність повинна відповідати принципам і нормам моралі, охороні авторитету державної влади та її представників.

Виконання державних обов'язків вимагає від представників влади підвищеного почуття обов'язку.

Специфіка професійної діяльності поліцейського пов'язана з особливими моральними ситуаціями, які зазвичай не зустрічаються в діяльності представників інших професій, але звичні в поліцейській сфері. Отже, професійна етика поліцейського повинна включати і специфічні моральні норми, що визначають поведінку людей цієї професії в властивих тільки для неї ситуаціях. Специфічні моральні правила, адресовані працівникам поліції, не можуть суперечити загальним для всіх принципам і нормам моралі. Вони лише доповнюють і конкретизують їх стосовно умов правоохоронної діяльності. Пов'язано це в першу чергу з тим, що поліцейський не повинен використовувати службові повноваження для отримання додаткових (не передбачених законодавством) доходів, пільг або інших переваг як для себе, так і для сторонніх осіб. При цьому неприпустимими є прояви корупції або будь-які інші дії, котрі можуть бути сприйняті як підґрунтя для корупції [4].

Вимоги до правил етичної поведінки поліцейських формуються як на національному, так і на міжнародному рівнях. При цьому рівень міжнародних стандартів етичної поведінки поліцейських є визначальним, оскільки закладає підвалини розвитку національного законодавства у цьому питанні. Фундаментальними документами, на яких базуються акти з морально-етичної поведінки поліцейських, є Кодекс поведінки посадових осіб з підтримки правопорядку [5] та Декларація про поліцію [6]. На основі цих міжнародних актів починається розробка нормативних актів стосовно морально-етичного боку роботи правоохоронців.

Кодекс поведінки посадових осіб з підтримування правопорядку, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 року, в якому зазначено, що працівники правоохоронних органів зобов'язані поважати і захищати гідність і права людини; застосовувати примусові заходи тільки в випадках крайньої необхідності і в тих межах, в яких це потрібно для виконання обов'язків.

Декларація про поліцію, схвалена Парламентською асамблеєю Ради Європи у Страсбурзі 8 травня 1979 року Резолюцією № 690 (1979), де значено, що «поліцейський повинен діяти чесно, неупереджено і з почуттям власної гідності, утримуватися від будь-яких проявів корупції та рішуче протидіяти їм».

На національному рівні Правила етичної поведінки поліцейських виступають узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо правил поведінки поліцейських та спрямовані на забезпечення служіння поліції суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку на засадах етики та загальнолюдських цінностей.

Правила етичної поведінки поліцейських поширюються на всіх поліцейських, які проходять службу в Національній поліції України, та їх дотримання є обов'язком для кожного поліцейського незалежно від займаної посади, спеціального звання та місцеперебування.

Особливістю правил етичної поведінки поліцейських є нормативно визначений перелік заборон для діяльності поліцейського, під час виконання ним службових обов'язків.

Правила етичної поведінки поліцейських спрямовані на урегулювання поведінки поліцейських з дотриманням етичних норм, формування у поліцейських почуття відповідальності перед суспільством і законом за свої дії та бездіяльність, а також сприяння посиленню авторитету та довіри громадян до поліції

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

3. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських: Наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16.

4. Луговий В.О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, що вчиняються поліцейськими: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 281 с.

5. Резолюція 34/169 від 17 грудня 1979 р. Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку». URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282.

6. Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803.

Брисковська Оксана Миколаївна,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН ЯК ЧИННИК ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ

Впродовж довгого часу корупція залишається однією з найбільших проблем України та є темою для постійних дебатів як для української, так і для міжнародної спільноти. В Індексі сприйняття корупції (ІСК), що укладається глобальною антикорупційною організацією Transparency International та базується на оцінках підприємців та аналітиків, за підсумками 2018 року наша країна посіла 120 сходинку у переліку зі 180 країн світу. І хоча з року в рік позиції України у рейтингу покращуються, такий стан речей все ще є далеким від прийнятного [1].

Корупція провокує й поглиблює суспільні кризові явища, підриває імідж України на світовій арені, негативно впливає на мікро- та макроекономічні процеси, перешкоджає налагодженню конструктивного діалогу між владою та громадськістю, руйнує засади розбудови правової держави та громадянського суспільства. Тому розробка та впровадження заходів антикорупційного спрямування є одним із першочергових завдань державної влади [2].

Недостатній рівень доброчесності окремих службовців, зловживання владою, відсутність критичного ставлення більшості громадян України до проявів побутової корупції та сприйняття незаконного матеріального заохочення як дієвого інструменту для вирішення питань – одні з основних факторів, що сприяють виникненню корупції та ускладнюють її викорінення [1].

Новим законодавством внесено ряд змін, які є жорсткішими та вимогливішими до осіб, що входять до кола суб'єктів, які є відповідальними за порушення його норм. Загалом, новий антикорупційний закон, на основі якого було створено контролюючі та превентивні органи з цього питання, увібрав досвід багатьох розвинутих країн. У країнах-лідерах з подолання корупції є інститути по боротьбі з корупцією усіх типів, проте є також такі країни, які взагалі не мають спеціалізованих органів по боротьбі з цим явищем. Отже, не можна говорити про переваги одного типу спеціалізованого інституту по боротьбі з корупцією над іншими. Саме тому, важливо наголосити на тому, що прийняття одного лише закону та розробки програм з подолання корупції не достатньо, оскільки одночасно з цим необхідно підвищувати правову культуру та свідомість населення [3]. Серед механізмів запобігання та протидії корупції в Україні досить довго пріоритет у державній антикорупційній політиці віддавався удосконаленню населенню правової сфери, регулюванню економічних відносин, жорсткому покаранню винних у вчиненні корупційних діянь тощо. Але досвід показав, що більшість законів та заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією, на практиці не достатньо дали позитивних результатів на які очікували. Причини такого незадовільного стану справ великою мірою пов'язані з культурою, менталітетом, традиціями корупційної діяльності в органах державної влади й правоохоронних органах. Фахівці вважають, що для зміни такого становища, формування антикорупційної свідомості громадян і посилення їх антикорупційної мотивації необхідне здійснення комплексу заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на роз'яснення громадянам сутності, небезпечності та усіх негативних наслідків корупції для суспільства, поширення серед громадян ідей нетерпимості до проявів корупції, формування високої антикорупційної правосвідомості, тощо [4].

Одним з найбільш істотних чинників у подоланні корупції є ставлення населення до цієї проблеми. Як свідчать результати досліджень, проведених в Україні протягом останніх років, більше половини населення схильне до вчинення корупційних правопорушень

у разі, якщо це може сприяти розв'язанню проблеми, а тому і не чинить опору здирництву. Крім того, значна частка населення з огляду на брак відповідних знань не кваліфікує певні види поведінки як корупційні, усвідомлюючи при цьому невідповідність такої поведінки нормам моралі чи професійної етики. За умови ефективної роз'яснювальної роботи населення може змінити ставлення до такої практики як до неприйнятної корупційної і, таким чином, антикорупційний потенціал суспільства значно зросте [5].

Процес формування антикорупційної свідомості громадян і посилення їх антикорупційної мотивації висуває підвищені вимоги і до правоохоронців, рівня їх правової культури, моральних якостей. Між професійною діяльністю правоохоронних органів і рівнем правової культури і правової свідомості населення існує тісний взаємозв'язок. Професійно-юридична діяльність має глибоке виховне значення. Уявлення, погляди, ставлення громадян до чинної правової системи формуються не тільки й не стільки в результаті ознайомлення з законодавством та іншими нормативно-правовими актами, а значною мірою залежить від їх уявлень про практику роботи правоохоронних органів [6].

Найбільш ефективний спосіб запобіганню корупції – це усунення причин і умов, які її породжують і сприяють її існуванню. Одним із вагомих причин протидії корупції є проблема у формуванні антикорупційної свідомості громадян, яка потребує безперервної, всеохоплюючої і комплексної діяльності, на всіх етапах становлення, розвитку та діяльності людини. Від виховних, загальноосвітніх, середніх і професійних, вищих закладів освіти, так і на шляху професійного становлення та подальшої професійної діяльності особи. Для формування антикорупційної правосвідомості людини, необхідне висвітлення у засобах масової інформації небезпечності та усіх негативних наслідків корупції через: статті, телепередачі, документальні, художні фільми, розроблення і розміщення соціальних реклам, з питань запобігання та протидії корупції, шляхом доведення переваг законослухняної поведінки та впровадження їх в інформаційний простір на різних рівнях. Це сприятиме формування у громадян свідомого негативного ставлення до корупційних проявів.

Список використаних джерел

1. Боротьба з корупцією *Урядовий портал* URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/borotba-z-korupciyeyu.

2. Молдаван Є.С. Напрями запобігання та протидії корупції на державній службі: морально-ідеологічний аспект URL: http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10mesmia.pdf.

3. Корупція – це хвороба сьогодення чи суспільне явище? URL: http://mk.dsp.gov.ua/news/корупція.

4. Напрями формування антикорупційної культури українського суспільства URL: https://pereyaslav-rda.gov.ua/upravlinnya-yustitsiji/

news-yust/2396-napriamy-formuvannia-antykoruptsiinoi-kultury-ukrainskoho-suspilstva.

5. Брус Т. М.,. Ковальов В. Г. Проблеми антикорупційної політики в Україні *Державне управління: удосконалення та розвиток* (Електронний журнал) № 3. 2016 URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=954.

6. Тригубенко Г.В. Пріоритетні напрями подолання правового нігілізму в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2015 Вип. 1. Т. 1.

Бурак Марія Василівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
Чеботар Оксана Сергіївна,
науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ

Розвиток будь-якої держави неможливий без наявності значного людського ресурсу, який володіє сучасними знаннями та має суттєвий інтелектуальний потенціал. Тому формування високоосвіченого суспільства є однією із найважливіших функцій держави, яка реалізується шляхом створення системи закладів вищої освіти та відповідними умовами надання освітніх послуг.

Втім, однією із суттєвих перешкод на шляху здобуття якісної освіти є корупція. Вона слугує тим фактором, який утруднює можливість самореалізації талановитої молоді, демотивує молодих людей в особистому зростанні, культивує корупційну ідеологію, дискредитує цінність освіти, породжує у суспільстві зневіру до правового порядку держави [1].

У цьому контексті варто говорити про існування корупційних ризиків, що впливають на ефективність реалізації державної політики у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності тощо.

Ключовими причинами виникнення корупційних ризиків у вишах, на наш погляд, є: недоброчесність при виконанні посадових обов'язків; виникнення конфлікту інтересів; відсутність контролю з боку керівництва; наявність дискреційних повноважень; недосконаліть антикорупційного законодавства, зокрема наявність дискусії щодо можливості застосування терміну «службова особа» до науково-

педагогічних працівників; неналежний рівень оплати праці викладацького складу, який не відповідає його фаховому рівню і статусу; невідповідність матеріальної бази організації освітнього процесу сучасним вимогам; деградація цінності освіти, за якої для окремих студентів важливо здобути виключно диплом без наміру оволодіти знаннями, професією; відсутність у деяких студентів бажання і наміру вчитися; неможливість раціонального поєднання студентами навчання з роботою за умов домінування у них прагнення заробляти кошти; відсутність належного рівня загальної правової культури; недобросовісність окремих педагогів, які вимагають неправомірну винагороду з метою покращення свого матеріального становища; відсутність дієвих засобів попередження корупції на рівні закладу вищої освіти; будівництво, утримання і ремонт (шахрайство під час проведення тендерів (неправомірна вигода, подарунки, фаворитизм), зговір між постачальниками, розкрадання, маніпулювання даними, дії в обхід процедури складання карти потреб навчального закладу, неправдиві поставки); розподіл обладнання, меблів, матеріалів – транспорт, підручники, харчування ін. (закупівля непотрібного обладнання, протизаконна перекачка матеріалів); акредитація навчальних закладів (шахрайство під час акредитації (фаворитизм, неправомірна вигода, подарунки); відчуття безкарності тощо [2].

Попри те, що в Україні вже сформовано інституційні засади правової та організаційної протидії корупційним виявам, корупція як неминучий наслідок, з одного боку, надмірного адміністрування, а з іншого – браку ефективного контролю та відповідальності перед державою, як і раніше, перешкоджає здійсненню соціальних перетворень і підвищенню ефективності національної освіти.

Відтак, реформа освіти є одним з найактуальніших для держави питань сьогодення і визначено головним пріоритетом держави відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [3].

Стратегія передбачає, що однією із програм розвитку держави є вектор відповідальності – це забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах. Відповідно вектор відповідальності передбачає реформу освіти.

Разом з тим, на виконання вимог законів України «Про запобігання корупції» та »Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 25 травня 2018 року №1000 «Про відмову в погодженні (непогодження) Антикорупційної програми Міністерства освіти і науки України на

2018 рік», Міністерством освіти і науки України від 25 червня 2018 року № 675, затверджено Антикорупційну програму Міністерства освіти і науки України на 2018 – 2020 роки [4].

Метою Антикорупційної програми МОН України є забезпечення дотримання вимог антикорупційного законодавства; реалізація завдань і заходів, визначених згаданими програмними антикорупційними актами; визначення корупціогенних ризиків та зменшення їхнього впливу на діяльність МОН України; створення ефективних механізмів запобігання корупції, конфлікту інтересів, порушенню етичних стандартів поведінки та забезпечення контролю за дотриманням правил щодо доброчесності особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; зниження рівня корупційних ризиків у роботі МОН України, закладах освіти, підприємствах, установах та організаціях, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, що входять до сфери управління МОН України.

Більш того, з метою мінімізації корупційних ризиків в галузі освіти, відповідно до статті 19 Закону України «Про запобігання корупції», Методичних рекомендацій щодо підготовки антикорупційних програм органів влади, наказом Державної служби якості освіти України від 23 листопада 2018 року № 01-11/36, затверджено Антикорупційну програму Державної служби якості освіти України на 2018-2019 роки.

З огляду на вказане, вбачається, що для мінімізації корупційних ризиків в закладах вищої освіти, необхідно активізувати зусилля усіх учасників освітнього процесу. Для цього, слід втілити наступні заходи:

з боку адміністрації – персоналізувати відповідальність за стан профілактичної антикорупційної діяльності шляхом визначення конкретної уповноваженої особи з питань запобігання корупції; запровадження та дотримання академічної доброчесності та етики; розробити чітку програму і план заходів протидії корупції; організувати навчальні тренінги для викладачів та студентів з вивченням основ законодавства про запобігання корупції; створення каналів комунікації, по яких студенти могли б, в тому числі і в анонімному режимі, повідомляти по факти корупції; забезпечити підвищення навиків управління, звітності, проведення моніторингу і аудиту, які є основними вимогами для боротьби з корупцією в освіті;

зі сторони науково-педагогічних працівників – запровадити форми контролю за рівнем знань студентів, які б виключали людський чинник і суб'єктивізм; посилення контролю за відвідуванням студентів і виконання ними навчальної програми; стимулювати високий рівень успішності студентів шляхом відзначення кращих з них; розробити і запровадити спецкурс, в рамках якого студенти були б поінформовані про їхні права і обов'язки та засади протидії корупції; ініціювати регулярні зустрічі з ректоратом, на яких обговорювати питання оптимізації навчального процесу та запобігання корупційним ризикам;

розглянути можливість забезпечити більш ефективним навчанням не тільки адміністративний персонал різних рівнів, а й інші зацікавлені сторони в системі, такі як батьківські комітети, профспілки та інші відповідні громадські об'єднання;

з боку студентської спільноти – ініціювати регулярні зустрічі з адміністрацією вишу щодо удосконалення освітнього процесу; створити орган студентського самоврядування, до компетенції якого входив би моніторинг корупційних ризиків; налагодити співпрацю з громадськими організаціями відповідного спрямування тощо.

Переконані, що запропонований перелік шляхів мінімізації корупційних ризиків в освітньому процесі дозволить підвищити ефективність реалізації державної політики у сфері освіти, зокрема з питань забезпечення якості освіти, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти щодо дотримання ними законодавства, у межах повноважень, передбачених законом та сприятиме зменшенню рівня корупції у даній сфері.

Список використаних джерел

1. Корупційні ризики в системі вищої освіти: URL: http://lawnews.org.ua/koruptsijni-ryzyky-v-systemi-vyshhoyi-osvity.

2. Стратегія протидії корупції у вищих навчальних закладах https://lvet.edu.ua/images/doc/AntuKorupcijna/strategia.pdf

3. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. URL: https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5/2015.

4. Про затвердження Антикорупційної програми Міністерства освіти і науки України на 2018–2020 роки: наказ Міністерства освіти і науки України від 25 черв. 2018 р. № 675. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0675729-18.

Бухтіярова Ірина Геннадіївна,
старший викладач кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІОГЕННИМ ФАКТОРАМ СУБ'ЄКТАМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Корупціогенні фактори завдають значну частку збитків. Саме тому необхідно розглянути дану проблематику.

З метою подолання корупції Постановою Кабінету Міністрів України від 04 вересня 2013 року «Про Питання запобігання та виявлення корупції» [1] створено уповноважений підрозділ – Сектор з питань запобігання та виявлення корупції, який забезпечує підготовку та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання корупції у соціальній сфері.

Міністерством соціальної політики України на виконання вимог статті 19 Закону України «Про запобігання корупції» [2] прийнято Антикорупційну програму, якою визначено засади загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції, а також заходи з їх реалізації, процедури моніторингу, оцінки виконання та періодичність перегляду. До зазначеної програми включено такі напрямки діяльності відомства як: кадрова політика, публічні закупівлі, внутрішній аудит, управління матеріальними ресурсами, загальна організація діяльності Міністерства соціальної політики України, бюджетна діяльність відомства, соціальні послуги, усиновлення. Крім визначення відповідних корупціогенних факторів в його діяльності, Антикорупційною програмою передбачені заходи щодо усунення та мінімізації відповідних ризиків, зокрема: залучення до складу конкурсної комісії представників громадськості; внесення відповідних змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, з метою усунення неправомірних дій в частині прийняття рішень щодо усиновлення дітей та моніторингу щодо дотримання прав усиновлених дітей; забезпечення контролю за внесенням відомостей до Центральної бази інвалідів, з метою усунення будь-яких неправомірних дій її операторами; забезпечення чіткої процедури формування видатків на забезпечення окремих категорій населення технічними та іншими засобами реабілітації, в частині упорядкування переліку відповідних засобів та перегляду граничних цін, з метою належного забезпечення осіб з інвалідністю технічними засобами та заходами реабілітації; формування ефективних механізмів контролю за управлінням та цільовим використанням бюджетних коштів, з метою недопущення використання коштів на цілі, що не відповідають їх напрямкам; моніторинг за дотриманням порядку забезпечення санаторно-курортним лікуванням пільгових категорій населення [3].

З метою врахування громадської думки під час розроблення Антикорупційної програми Міністерства та проведення оцінки корупційних ризиків у діяльності Міністерства соціальної політики України до складу Комісії з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми зазначеного міністерства включено представника громадськості (за згодою). Крім того, на виконання Порядку підготовки, подання антикорупційних програм на погодження до Національного агентства з питань запобігання корупції Міністерством соціальної політики за участю представників громадськості проведено публічне обговорення проекту Антикорупційної програми Міністерства соціальної політики України.

Необхідно зазначити, що протягом поточного року Міністерство соціальної політики України активно співпрацювало з урядово-громадською ініціативою «Разом проти корупції». Так, за участю «Разом проти корупції» здійснено ряд заходів, зокрема: реалізація Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на 2019 рік, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від

31 січня 2019 рік; перегляд та оновлення плану заходів щодо запобігання корупції у Міністерстві соціальної політики України визначених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 жовтня 2016 року «Деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади» [4].

На виконання Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції у Міністерстві соціальної політики України запроваджено збір та аналіз інформаційних повідомлень в засобах масової інформації з антикорупційної тематики щодо його діяльності на предмет співвідношення позитивного та негативного змісту для здійснення відповідних заходів реагування. Також здійснено роботу щодо підтримки актуальної інформації у рубриці «Антикорупційна діяльність» на офіційному веб-сайті Міністерства соціальної політики України, розміщено суспільно важливу інформацію у форматі відкритих даних, інформацію про уповноважений антикорупційний структурний підрозділ, про канали повідомлення про корупцію та про перелік посадових осіб, уповноважених на здійснення комунікацій з антикорупційних питань у Міністерстві соціальної політики України [5].

Крім того, у Кабінеті Міністрів України за участі представників органів виконавчої влади, урядово-громадської ініціативи «Разом проти корупції» були оновлені антикорупційні заходи центральних органів виконавчої влади, зокрема й Міністерства соціальної політики України. А саме, розроблений план заходів щодо запобігання корупції у Міністерстві соціальної політики України та зазначення проблем, які повинні бути розв’язані за результатами здійснення заходів та етапи здійснення таких заходів, зокрема: з метою запобігання проявам корупції у прийнятті рішень про надання згоди на усиновлення дітей заплановано заходи щодо внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей [6], що у свою чергу дозволить долучити до складу робочої групи (комісії) з питань надання згоди на усиновлення іноземними громадянами Міністерства соціальної політики України представників інших центральних органів та державних установ, а також мінімізувати можливість заміни документів, поданих для взяття заявників на облік кандидатів в усиновлювачі; з метою забезпечення цільового і ефективного витрачання коштів, запобігання зловживання у сфері соціального захисту як отримувачами соціальних послуг, так і державними службовцями під час отримання/надання соціальної підтримки та пільг (соціальних послуг) заплановано заходи щодо розроблення та впровадження механізмів громадського контролю під час розроблення та запуску Єдиної інформаційно-аналітичної системи соціального захисту населення «E-SOCIAL», зокрема підвищення ефективності внутрішньої взаємодії щодо впровадження «E-SOCIAL», розроблення та реалізація інформаційної кампанії щодо запровадження «E– SOCIAL» (інформування громадськості шляхом публікації презентаційного матеріалу), розроблення та забезпечення громадського обговорення моделі «E– SOCIAL» тощо; з метою запобігання державі

збитків у вигляді несплачених податків та митних платежів при ввезенні на митну територію комерційних товарів під виглядом гуманітарної допомоги та впровадження дієвих механізмів контролю цільового та адресного використання гуманітарної допомоги з боку контролюючих органів заплановано заходи, зокрема щодо забезпечення інформування громадськості про діяльність робочої групи з питань гуманітарної допомоги відповідно до Закону України «Про гуманітарну допомогу» [7] та електронізація процесу гуманітарної допомоги, що передбачатиме поєднання в єдиній автоматизованій системі процесів визначення потреб, подання отримувачами заяв та супровідних документів, погодження проектів про визнання вантажів, коштів, виконаних робіт, наданих послуг гуманітарною допомогою, оприлюднення рішень про визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою, внесення суб'єктів до Єдиного реєстру отримувачів гуманітарної допомоги та виключення з нього, ведення електронної звітності, обліку та контролю за використанням гуманітарної допомоги.

Аналізуючи вищевикладене, питання дотримання вимог антикорупційного законодавства знаходиться на постійному контролі керівництва Міністерства соціальної політики України та приймаються різноманітні профілактичні засоби щодо його усунення.

Список використаних джерел

1. «Питання запобігання та виявлення корупції»: Постанова Кабінету Міністрів України від 04 вересня 2013 року № 706 // Урядовий кур'єр 2013, № 180

2. «Про запобігання корупції»: Закону України від 10 жовтня 2014 року // Голос України 2014, № 206

3. «Про затвердження Антикорупційної програми Міністерства соціальної політики на 2018-2019 роки»: наказ Міністерства соціальної політики від 25 вересня 2018 року. URL:https://www.msp.gov.ua/files/Anticorup.

4. «Деякі питання запобігання корупції в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади»: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 жовтня 2016 року // Урядовий кур'єр 2016, № 213.

5 Публічний звіт керівництва Міністерства соціальної політики URL:https://www.msp.gov.ua.

6. «Про порядок та умови прийому громадян України, які проживають за межами України, та іноземців, які бажають усиновити дитину в Україні, для подання ними справ»: наказ Міністерства соціальної політики від 17 листопада 2011 року // Офіційний вісник України, 2011, № 97, стаття 3559.

7. «Про гуманітарну допомогу»: Закон України від 22 жовтня 1999 року // Голос України 1999.

Ваньчик Юлія Анатоліївна,
доцент кафедри адміністративних та цивільно-правових дисциплін Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ІНСТИТУТ ВИКРИВАЧІВ В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Інститут викривачів є важливим запобіжником виникнення та поширення корупції в суспільстві.

Україна має прогресивне антикорупційне законодавство. Однак реальні зміни у сфері запобігання корупції розпочнуться лише після того, як громадяни усвідомлять, що можуть насправді впливати на стан корупції, та повідомлятимуть про корупційні дії чиновників до антикорупційних органів.

У розвинених країнах осіб, які викривають суспільно важливу інформацію, називають викривачами інформації (від англійського слова whistleblower), інформаторами. В Україні суспільне ставлення до викривачів корупції переважно є негативним, а культура викривання корупційних дій лише зароджується. Проте важливо розуміти, що викривач – це не стукач або донощик. Викривач – це особа, яка добросовісно повідомляє про факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. Викривачем може бути будь-яка особа, якій стало відомо про факти порушень антикорупційного законодавства.

Згідно зі ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції», особа, яка надає допомогу в запобіганні та протидії корупції (викривач) – це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою.

Вказаним Законом встановлені вимоги, заборони та обмеження, порушення яких є правопорушенням, пов'язаним з корупцією. Зокрема, це обмеження щодо одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, обмеження спільної роботи близьких осіб, вимоги щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, щодо подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щодо запобігання корупції в діяльності юридичної особи. За здійснення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, передбачена кримінальна, адміністративна або дисциплінарна відповідальність.

Законом України «Про запобігання корупції» встановлено гарантії для викривачів: можливість повідомляти інформацію анонімно, інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою.

Якщо у зв'язку зі здійсненим повідомленням існує загроза життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів або їхніх близьких осіб, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані заходи, спрямовані на захист від протиправних посягань.

Закон містить також гарантії захисту трудових прав викривачів, а саме: у зв'язку зі здійсненим повідомленням викривачі або члени їхніх сімей не можуть бути звільнені чи примушені до звільнення, притягнуті до дисциплінарної відповідальності чи піддані з боку керівника іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова у призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу.

У питаннях захисту викривачів важливо переконати викривача, що:

а) повідомлення наданої ним інформації про корупцію буде розглядатись належним чином;

б) за цим будуть слідувати усі необхідні заходи (тобто, органи правопорядку вживатимуть усіх необхідних заходів після повідомлення викривача – авт.);

в) переваги від надання інформації про корупцію будуть вищими, аніж негативні наслідки для викривача від цього;

г) буде забезпечений захист особи, яка повідомила таку інформацію [2].

Інформація про викривачів є конфіденційною і не може бути розголошена без їхньої згоди, НАЗК може розкривати таку інформацію без згоди самих осіб у випадках:

– направлення повідомлення про корупцію або іншої інформації компетентному спеціально уповноваженому суб'єкту у сфері протидії корупції;

– направлення повідомлення про корупцію або іншої інформації державній інституції, до повноважень якої належить контроль за дотриманням законодавства у певній сфері;

– направлення інформації особі, наділеній владними повноваженнями, з метою отримання пояснень або з вимогою припинити порушення вимог Закону «Про захист викривачів корупції»;

– надання повідомлення про корупцію або іншої інформації на вимогу суду.

Таке широке коло випадків, коли інформація про викривача може бути розголошена без його згоди, є невиправданим. За таких обставин дотриматись анонімності особи, що часто є основною умовою здійснення викривачем повідомлення про корупцію, неможливо. Дотримання конфіденційності особи є однією з основних міжнародних рекомендацій [3]. Також незрозуміло, який саме обсяг конфіденційної інформації НАЗК може надавати у зазначених випадках – чи це може бути лише ПІБ особи-викривача, чи також й інші наявні відомості про нього. Потрібно зазначити про неможливість подальшого розголошення імені викривача в інших випадках, не передбачених цим Законом, та встановлену за ці діяння відповідальність.

Для того, щоб інститут викривачів як превентивний механізм запрацював на повну силу в Україні одного лише законодавства буде замало. Необхідно формувати у громадян позицію категоричного несприйняття корупції, довести громадянам, що їхня участь у процесі запобігання, виявлення та подолання корупції є важливою, вирішальною.

Список використаних джерел

1. ЗУ «Про запобігання корупції»
2. Див. Technical Guide to the United Nations Convention Against Corruption, p. 104
3. Зокрема, п. 18 Рекомендації Комітету Міністрів РЄ CM/Rec(2014)7 «Захист викривачів», детальніше див.: https://rm.coe.int/16807096c7.

Вартилецька Інна Анатоліївна,
професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ГЕНЕЗА ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ

Актуальність проблеми протидії незаконному збагаченню залишається на самому високому рівні уваги громадськості, політиків та правників. І належне теоретичне дослідження історії формування кримінально-правової норми стане в пригоді при оцінці соціальної обґрунтованості криміналізації цього суспільно-небезпечного явища.

Кримінальна відповідальність за злочини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, існує в законодавстві України на протязі багатьох десятиріч. В той же час, Кримінальний кодекс України доповнено статтею 368-2, яка містить норми про відповідальність за незаконне збагачення, Законом № 3207-VI від 7 квітня 2011 року. Рішенням Конституційного Суду № 1-р/2019 від 26 лютого 2019 року статтю 368-2 визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною).

За період свого майже восьмирічного існування положення статті 368-2 КК неодноразово піддавались законодавчим змінам, редагуванню та доповненню.

Вперше в абзаці першому частини першої статті 368-2 КК слово «хабарництва» було замінено словами і цифрами «зазначених у статті 368 цього Кодексу». Законом № 221-VII від 18 квітня 2013 року суспільно-небезпечне діяння було визначено як одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі або передача нею такої вигоди близьким родичам за відсутності ознак діянь, зазначених у статті 368 КК.

Закон № 3207-VI від 7 квітня 2011 року неправомірною вигодою у значному розмірі визнавав «грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, що їх без законних на те підстав обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, на суму, що перевищувала сто неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Наступний закон № 1698-VII від 14 жовтня 2014 року повністю змінив редакцію статті 368-2 КК. Нова редакція кримінально-правової

норми як суспільно-небезпечне діяння передбачила набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність майна, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел, або передача нею такого майна близьким родичам. Зміни стосувались не лише змісту злочинного діяння, а і ознак суб'єкта. В попередній редакції Закону від 7 квітня 2011 року суб'єктом незаконного збагачення виступала службова особа без зазначення будь-яких ознак цього спеціального суб'єкта. Закон від 14 жовтня 2014 року обмежив коло осіб, які могли підлягати кримінальній відповідальності за незаконне збагачення, особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, названі особи, зазначені в пункті 1 частини першої статті 4 Закону України «Про запобігання корупції».

Одночасно, законодавець Законом № 1698-VII від 14 жовтня 2014 року докорінно змінив підхід до поняття предмету незаконного збагачення. відмовившись від визначення в якості такого неправомірної вигоди і вказавши, що мова йде про набуття особою майна, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел. Значним перевищенням у статті 368-2 КК вважалася сума, яка в два або більше рази перевищувала розмір доходу, зазначеного в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за відповідний період, поданій особою у порядку, встановленому Законом України »Про запобігання корупції».

Наступні зміни також стосувались предмету злочинного посягання. у Законі № 198-VIII від 12 лютого 2015 року законодавець відмовився від вказівки на «майно, вартість якого значно перевищує доходи особи, отримані із законних джерел», включивши до кримінально-правової норми посилання на «*активи у значному розмірі, законність підстав набуття яких не підтверджено доказами»*. Крім того, при описі можливих злочинних дій від вказівки на «передачу особою майна близьким родичам» законодавець перейшов на опис діяння як передачу «*активів будь-якій іншій особі»*.

І в цьому ж Законі здійснено новий опис змісту терміну «значного розміру». Від передбаченого Законом № 1698-VII від 14 жовтня 2014 року «значного перевищення» як суми, яка «в два або більше рази перевищує розмір доходу, зазначеного в декларації особи», законодавець у Законі № 198-VIII від 12 лютого 2015 року виходить на термін «активи у значному розмірі», якими розуміються «*грошові кошти або інше майно, а також доходи від них, якщо їх розмір (вартість) перевищує одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян*».

Крім того, докорінно змінено законодавче трактування кваліфікуючих ознак. Так, Законом від 7 квітня 2011 року в якості кваліфікуючої і особливо кваліфікуючої ознак було передбачено неправомірну вигоду у великих розмірах (ч. 2) та в особливо великих розмірах (ч. 3). Натомість Закон від 14 жовтня 2014 року в якості таких

ознак передбачив суб'єкта злочину, вказавши на службову особу, яка займає відповідальне становище (ч. 2) та займає особливо відповідальне становище (ч. 3).

Звертають на себе увагу і різні підходи законодавців до визначення меж караності, до наповнення санкцій різними покараннями за незаконне збагачення. Закон № 222-VII від 18 квітня 2013 року доповнив санкції такими заходами кримінально-правового впливу як спеціальна конфіскація та конфіскація майна. Але закон № 770-VIII від 10 листопада 2015 року виключив спеціальну конфіскацію із санкції статті 365-2 КК.

В подальшому відбулося посилення кримінальної відповідальності шляхом заміни покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, на позбавлення волі.

У зв'язку з тим, що стаття 368-2 КК рішенням Конституційного Суду № 1-р/2019 від 26 лютого 2019 року була визнана такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), правоохоронці були позбавлені можливості правового реагування на факти вчинення такого суспільно-небезпечного діяння як незаконне збагачення.

На сьогодні із поверненням до кримінальної відповідальності за незаконне збагачення (Кримінальний Кодекс доповнено статтею 368-5 згідно із Законом № 263-IX від 31 жовтня 2019 року) з усією своєю важливістю повернулося питання кримінально-правового аналізу ознак складу розглядуваного правопорушення. Весь попередній досвід кримінально-правового реагування засвідчив недосконалість всіх можливих законодавчих редакцій.

У запропонованій законодавчій новації норми звертає на себе увагу суттєва зміна у визначенні вартості активів, які визнаються предметом незаконного збагачення. Мова йде про активи, «*вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи*».

Попередній закон № 198-VIII від 12 лютого 2015 року активами у значному розмірі вважав грошові кошти або інше майно, а також доходи від них, якщо їх розмір (вартість) перевищував одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Таким чином, новий закон більше ніж в шість з половиною разів підвищив розмір активів, які можуть виступати предметом незаконного збагачення. Така законодавча новація суттєво звужує коло правопорушників, які можуть бути суб'єктами кримінальної відповідальності у випадку вчинення розглядуваного суспільно-небезпечного діяння.

Також звертає увагу розширення законодавчого тлумачення змісту терміну «активи». Під останніми пропонується розуміти «*грошові кошти (у тому числі готівкові кошти, кошти, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах), інше майно, майнові права, нематеріальні активи, у тому числі криптовалюти, обсяг зменшення фінансових*

зобов'язань, а також роботи чи послуги, надані особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

В цілому запропоноване визначення є логічним і зрозумілим. Питання викликає пропозиція вважати активами роботи та послуги. Термін є безмежно широким і неконкретизованим. Роботи як і послуги можуть носити безоплатний характер, не бути пов'язаними з одержанням матеріальної вигоди чи набуттям матеріальних вигод. Такими можуть бути послуги сексуального характеру, медичні маніпуляції, освітні послуги, тощо, надані особами, які не надають такі на платній основі; роботи, пов'язані з допомогою по обслуговуванню особи, домогосподарства, сільськогосподарські роботи, які як і послуги надаються будь-ким безоплатно. Такий перелік як робіт так послуг може бути надзвичайно широким.

З урахуванням викладеного можна констатувати, що запропонована редакція частини третьої примітки до статті 368-5 КК вимагає уточнення. Необхідно чітко сформулювати зміст робіт та послуг, як активів, що є предметом незаконного збагачення, обмеживши їх такими, що мають матеріально орієнтований характер.

Габуда Андрій Степанович,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та оперативно-розшукової діяльності Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ НЕВІДВОРОТНОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

На сьогодні, в Україні, мабуть не знайти людини яка б безпосередньо чи опосередковано не зіткнулася з корупцією. Це вкрай негативне явище проявляється в усіх сферах життя нашого суспільства. Тому, боротьба з корупцією стала предметом пильної уваги інститутів держави, громадських організацій, засобів масової інформації, пересічних громадян. З огляду на це, актуальність дослідження корупції, незалежно від форм її проявів є беззаперечною.

Небезпечність та поширеність корупційних проявів є результатом не тільки суб'єктивного сприйняття, а й об'єктивної реальності. Так, український Уряд та Верховна Рада у Концепції боротьби з корупцією на 1998–2005 роки офіційно підтвердили, що корупція є одним з основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, вона негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. В Антикорупційній стратегії на 2018–2020 роки уже більш лаконічно

наголошується, що корупція лишається одним з негативних соціальних явищ, що турбує українське суспільство і державу.

Слід відзначити, що Українська влада, не без тиску громадянського суспільства та міжнародних партнерів, все ж таки провела антикорупційну реформу, яка є найбільшою за все існування України. Було прийнято нове антикорупційне законодавство у сфері державної служби, відкритих закупівель, надання адміністративних послуг. Для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування законодавець створив систему антикорупційних обмежень, зокрема: щодо використання службових повноважень чи свого становища; обмеження щодо одержання подарунків; щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; фінансовий контроль та декларування доходів. Внесено ряд істотних змін до КУпАП та КК, які встановили відповідальність за правопорушення пов'язані з корупцією та корупційні правопорушення. З метою реалізації затверджених нормативних приписів створено нові антикорупційні органи: Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції, Антикорупційна прокуратура, Агентство з розшуку та менеджменту активів, Вищий антикорупційний суд.

Проте, незважаючи на ці без сумніву вагомі зміни в державі, Україна отримала негативну оцінку у справі боротьби з корупцією і перебуває на 120 місці світового рейтингу, та займає останнє місце в Європі. І тут справа не настільки в рейтингу, як у тому, що суспільство вкотре розчаровується у бажанні політичних еліт проводити необхідні зміни у системі функціонування органів державної влади, місцевого самоврядування, приватно-публічній сфері. Це твердження не потребує будь-яких доводів, оскільки корупцією уражені (більше чи менше) усі сфери життєдіяльності українського суспільства. Більше того, в Україні корупція має унікальну здатність легко й швидко пристосовуватися до змін у державі та суспільстві.

Так як робота у напрямку протидії корупції безумовно ведеться, але масштаби її не зменшуються, виникає логічне запитання: чому за умов прийняття необхідних нормативно-правових актів та створення спеціалізованих правоохоронних органів не відбувається перелому в знищенні чи бодай істотному обмеженні розмаїтої корупції?

На справді таких причин багато. Серед тих, що негативно впливають на ефективність боротьби з корупцією в Україні, необхідно виділити втрату дієвості принципу невідворотності покарання.

Слід відзначити, що серед суб'єктів протидії корупції чільне місце займає Національне антикорупційне бюро України. Якщо проаналізувати звітність про діяльність НАБУ [1], то можна зробити категоричний висновок про те, що продуктивність цього органу з кожним роком нарощується, все більше проваджень про злочини, вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці скеровується до суду. Серед фігурантів

розслідувань є: народні депутати, колишні урядовці, прокурори, співробітники Служби безпеки України, судді. Однак, більшість правопорушників залишаються не покараними.

Так, станом на червень 2019 року, зі 143 кримінальних проваджень направлених до суду лише у 33 є рішення судів. З них: 21 – вироки, якими затверджені угоди про визнання винуватості; 9 – вироки, за якими обвинувачених звільнено від кримінальної відповідальності; 1 – ухвала про закриття провадження, і лише 2 вироки, за якими засуджено трьох осіб до позбавлення волі. Наведені статистичні дані вказують, що навіть така низька результативність судових розглядів не відзначається ефективністю [1].

І хоча, відсутність судової практики (за винятком кількох вироків) у даній категорії кримінальних проваджень, на сьогодні, не дозволяє зробити однозначних висновків і щодо якості розслідування у спрямованих НАБУ до суду провадженнях, неспроможність судової системи забезпечити об'єктивний і швидкий їх розгляд стає очевидною. Більше того, враховуючи, що стан протидії кримінальній та адміністративній корупції сьогодні лишається на низькому рівні [2],фактична кількість осіб, засуджених за вчинення корупційних злочинів, невпинно і суттєво зменшується з року в рік [3], 83 % осіб, стосовно яких винесені обвинувальні вироки – це дрібні чиновники та приватні особи (посередники або ж учасники держзакупівель), п'ята частина засуджених – правоохоронці (у тому числі самі судді), 52 % усіх покарань – це найменш суворі – штрафи, 14 % – звільнено від відбування покарання (з випробуванням, на підставі Закону про амністію, у зв'язку із закінченням строків давності), 8 % – виправдані і стільки ж (всього 8 %) – засуджені до позбавлення волі [4], проблема безкарності набула системного характеру і все більше поглиблюється.

Відсутність обвинувальних вироків дозволяє уникати кримінальної відповідальності топ-корупціонерам, на покарання яких очікує суспільство. Також це унеможливлює повернення до бюджету державних коштів, арештованих під час розслідувань, та відшкодування завданих збитків. А справедливе покарання осіб, визнаних винними судом, як відомо,є одним із дієвих інструментів попередження вчинення корупційних правопорушень іншими суб'єктами відповідальності.

Як відомо, серед дієвих механізмів та інструментів протидії та запобігання корупції особливе місце займає – принцип невідворотності покарання за корупційні правопорушення. Однак, наведені вище фактичні дані, дають підстави стверджувати, що не завершеність в Україні судової реформи призвела до розбалансованості системи правосуддя. Неспроможність судової гілки влади в розумні строки розглядати кримінальні провадження про корупційні кримінальні правопорушення та виносити справедливі покарання особам, визнаними винними за рішенням суду, свідчить про те, що дієвість принципу невідворотності покарання під загрозою.

Список використаних джерел

1. Звіти про роботу Національного антикорупційного бюро України за 2015–2019 р. р. URL: https://nabu.gov.ua/reports (дата звернення 10.11.2019).
2. Аналітична довідка про стан і основні тенденції криміногенної та безпекової ситуації в Україні у І півріччі 2016 року. *Департамент аналітичної роботи та організації управління МВС України*. Київ, 2016. 52 с.
3. Статистична інформація щодо застосування кримінального законодавства про протидію корупції станом на 28 березня 2017 року. *Центр політико-правових реформ.* URL: http://pravo.org.ua/ua/news/20872087-3.4.-statistichna-informatsiya-schodo-zastosuvannya-kriminalnogo-zakonodavstva-pro-protidiyu-koruptsiyi (дата звернення 18.11.2019).
4. Топ-корупціонери: вироки за 2015-2017 роки. *Наші гроші*. URL: http://nashigroshi.org/2017/12/29/top-koruptsionery-vyroky-za-2015-2017-roky/ (дата звернення 02.08.2019).

Гелемей Микола Олегович,
завідувач відділення заочного навчання Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: ДЕКЛАРУВАННЯ ТА РЕАЛЬНІСТЬ

Питання подання корупції в сучасних умовах є актуальним для всіх країн світу. Адже корупція – це багатоаспектне політичне, соціально-економічне, антиправове та психологічно аморальне явище, що ґрунтується на цілому комплексі протиправних дій і вчинків, націлених на отримання неправомірної вигоди та незаконне збагачення. Упродовж існування України як незалежної держави корупція набула безпрецедентних масштабів і на сьогодні є системною.

Боротьба з корупцією та економічною злочинністю належить до найпріоритетніших та актуальних проблем, що стоять перед українським суспільством. Наше дослідження проблем корупції та економічної злочинності лежить в економіко-правовій площині. Ми виходили з того, що саме корупція як інституція тіньової економіки загрожує не лише демократичному розвиткові держави, а й економічній безпеці країни. Для визначення шляхів подолання корупції необхідно вивчити умови її виникнення, фактори впливу на її розповсюдження, а також прорахувати можливі методи та напрямки антикорупційної діяльності. Тож проаналізувавши проблеми протидії корупції, спробуємо намітити основні шляхи подолання цього негативного явища.

Починаючи з кінця 2017 року, Україна не має антикорупційної стратегії, яка визначає пріоритети та окреслює загальне бачення державної політики у сфері запобігання та протидії корупції. Разом із тим, цей документ є підставою для розробки і затвердження Державної програми з впровадження антикорупційної стратегії, де вже більш чітко і конкретизовано прописано план дій кожного з уже створених державних органів антикорупційної інфраструктури та інших органів державної влади. Через відсутність стратегії, відповідно, і антикорупційні органи діють незлагоджено, навіть, якщо не брати до уваги конфлікти і розбіжності, які у них періодично виникають [2].

Корупція характерна для всіх держав світу, однак її рівень залежить від конкретних соціально-економічних умов розвитку окремо взятої країни, в нашому випадку України. Наші співвітчизники прекрасно розуміють, що корупція є не лише моральним викривленням, але й економічним парадоксом паралельного існування легального ринкового способу функціонування економіки країни та тіньової економіки. Тим більше, що корупція з часом втрачає колишній сенс простого обміну послугами між громадянином та їхнім розпорядником – чиновником, а перетворюється на непосильний податок, надмірно обтяжує будь-яку економічну дію, остаточно втрачає добровільність, перетворившись на економічну злочинність, загрожуючи повною руйнацією держави як механізму управління. За таких умов боротьба з корупцією здебільшого перетворюється у розправу з представниками політичних і економічних кіл, які є суперниками. Перемагає егоїзм окремих корумпованих груп, при цьому стратегія забезпечення національних інтересів держави відходить на другорядний план. Це доволі поширений спосіб дій за прогресуючої моральної і економічної кризи.

У країнах, де має місце бідність працюючого населення і, зокрема, низький рівень оплати державних службовців та працівників бюджетної сфери, панує побутова корупція. Утворюється замкнуте коло: корупція є причиною зубожіння і гальмом розвитку держави, а зубожіння – причина поширення корупції. Як правило, учасники відповідних дій не вважають себе агентами корупції; скоріш за все, на їх переконання, це тактика виживання. З певними застереженнями, але враховуючи нинішнє адміністративно-бюрократичне засилля, можна зрозуміти прибічників точки зору, що «побутова корупція допомагає в реалізації прав громадян, усуває створені бюрократичні перешкоди, долає дію соціально необумовлених правових норм тощо» [1].

Резюмуючи викладене, зазначимо: ефективна протидія цьому злоякісному явищу передбачає застосування широкого комплексу державних регуляторних імперативів. Підґрунтям останніх, як правило, виступають базові принципи, закони, постанови, інструктивні вимоги, накази тощо. Водночас регуляторні імперативи набувають реальної дієздатності лише тоді, коли враховують наявні об’єктивності та викликають довіру широкого загалу, тобто віддзеркалюють базові державні й суспільні інтереси та пріоритети. Разом з тим відсутність найвищої політичної волі щодо реальної протидії засиллю корупції на

вітчизняних теренах відчутно послаблює впливи державних регуляторних імперативів. Зокрема, закони як нормативно-правові акти вищої юридичної сили, все частіше ігноруються, не сприймаються як визначальний імператив, тобто обов'язкове правило громадянських поступків та суспільної поведінки. Тому є вагомі підстави стверджувати, що в Україні системна корупція фактично витісняє державу як імперативний (визначальний) суб'єкт влади, присвоюючи принципово важливі атрибути.

Список використаних джерел

1. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис. …д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2015. 479 с.

2. Левін П. Більше ніж півтора роки без антикорупційної стратегії URL: https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/bilshe-nizh-pivtora-roky-bez-antykorupciynoyi-strategiyi.

Гетьман Галина Миколаївна,
старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук

БОРОТЬБА З КОРУПЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ЗМАГАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України закріпив засади змагальності сторін та свободи в наданні сторонами кримінального провадження суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, яка передбачена п. 4 ч. 1 ст. 129 Конституції України. Сутність принципу змагальності, відповідно до ч. 1 та ч. 2 ст. 22 КПК України, полягає у самостійному обстоюванні стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів та рівності прав на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав [1]. При цьому, «рівноправність сторін означає, що кожна з них користується однаковим обсягом процесуальних прав для здійснення своїх функцій і жодна із сторін не має перед судом переваг у доведенні переконливості своєї позиції» [2, с. 73].

Здебільшого принцип змагальності знаходить свою реалізацію на стадії судового розгляду кримінального провадження. Окрім того, чинний КПК України значно розширює права учасників кримінального провадження, які представляють сторону захисту.

Зрівнявши у своїх правах учасників досудового розслідування змагального кримінального провадження, законодавець сприяв, певним

чином розвитку корупційних дій під час вирішення питань, які становлять інтерес для певної особи.

У Законі України «Про запобігання корупції» законодавець чітко окреслив суб'єктів та об'єкти корупційних дій. Попри те корупційні діяння продовжують вчинятися, а особи причетні до вчинення таких дій залишаються безкарними.

Позитивним аспектом у боротьбі із корупцією є можливість проводити антикорупційну експертизу, зміст якої полягає у «діяльності із виявлення в нормативно-правових актах, проектах нормативно-правових актів положень, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією» [3]. Попри те, законодавець не зазначає інші документи за допомогою яких можуть вчинятися корупційні діяння чи документи за допомогою яких можуть бути приховані такі дії.

При цьому, для проведення такої експертизи мають бути обґрунтовані підстави для отримання документів та надання їх експерту для експертного дослідження й встановлення ознак, які можуть указувати на вчинені або такі, що будуть вчинені, корупційні діяння.

Таким чином, на нашу думку окремі положення чинного антикорупційного законодавства, з метою позитивної реалізації державної антикорупційної політики, потребують аналізу та внесення змін. Окрім того, однією з проблем реалізації антикорупційного законодавства є «відсилання» одного закону до інших нормативно-правових актів, що ускладнює процедуру розслідування даної категорії злочинів. При цьому, позитивні результати боротьби із корупційними діями посадових осіб залежать від узгоджених та несуперечливих дій з міжнародними організаціями, які можуть сприяти розслідуванню, встановленню осіб, причетних до даної категорії злочинів та попередженню вчинення корупційних дій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № № 4651-VI. Дата оновлення: 18.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1/ О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін..; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. 768 с.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 18.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/conv#doc_info.

Годяк Андрій Іванович,
уповноважений з антикорупційної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ВИКРИВАЧІВ: ЩО ЗМІНИТЬСЯ В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ

1 січня 2020 року набуде чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції», прийнятий 17 жовтня цього року. Які зміни очікують на боротьбу з корупцією в Україні?

Перш за все, слід наголосити, що Закон прийнятий на виконання положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року [1], ратифікованої Україною 18 жовтня 2006 року [2]. Зокрема, стаття 33 «Захист осіб, які повідомляють інформацію» Конвенції зазначає, що кожна держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи належних заходів для забезпечення захисту будь-яких осіб, які добросовісно й на обґрунтованих підставах повідомляють компетентним органам про будь-які факти, пов'язані зі злочинами, передбаченими цією Конвенцією, від будь-якого несправедливого поводження. Окрім цього, в пункті 4 статті 8 «Кодекси поведінки державних посадових осіб» Конвенції вказано, що кожна держава-учасниця також розглядає, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, можливість запровадження заходів і систем, які сприяють тому, щоб державні посадові особи повідомляли відповідним органам про корупційні діяння, про які їм стало відомо під час виконання ними своїх функцій. Зазначена Конвенція є найзмістовнішим правовим актом, спрямованим на запобігання та боротьбу з корупцією як у світовому, так і в національному масштабах [3, с. 28].

Варто звернути увагу, що хоча зміни до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції були прийняті лише в жовтні 2019 року, проєкт Закону про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам було зареєстровано у Верховній Раді України ще в липні 2016 року (реєстраційний номер 4038а від 20 липня 2016 року [4]). 7 лютого 2019 року вказаний законопроєкт було включено до порядку денного Верховної Ради України, однак так і не було прийнято. Ініціатором змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції став Президент України Володимир Зеленський. Відмінність між одним і другим законопроєктами полягає в тому, що законопроєкт 2016 року розглядався як окремий спеціальний Закон, що мав створити дієвий механізм для поширення суспільно необхідної інформації. В Пояснювальній записці до цього законопроєкту було вказано, що така

тенденція панує у світі останні 15 років – спеціальні закони діють у більш ніж 30 країнах світу. Завдяки викривачам інформації, США повернули 35 млрд. доларів у вигляді штрафів, загублених та вкрадених грошей платників податків з 1986 року [4].

У свою чергу, згідно Пояснювальної записки до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» пропонувалося не прийняття окремого спеціального Закону, а внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» стосовно визначення правового статусу викривачів корупції, їх прав та гарантій захисту; забезпечення умов для розкриття інформації про корупцію; унормування порядку розкриття викривачем корупції інформації; звільнення від юридичної відповідальності викривачів корупції за розкриття інформації про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення; забезпечення державного захисту викривачів корупції, зокрема захисту їх трудових прав. Також проєктом Закону пропонувалася низка взаємоузгоджених змін до Кодексу законів про працю України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Цивільного кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, законів України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про звернення громадян», «Про безоплатну правову допомогу», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [5].

Отже, Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» [6] вперше на законодавчому рівні закріплює поняття викривача, яким є фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання. Законом встановлено, що викривач не несе юридичної відповідальності за повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, поширення зазначеної у повідомленні інформації, незважаючи на можливе порушення таким повідомленням своїх службових, цивільних, трудових чи інших обов'язків або зобов'язань; регулюється порядок розкриття викривачем корупції інформації; звільнено від юридичної відповідальності викривачів корупції за розкриття інформації про корупційне або

пов'язане з корупцією правопорушення; забезпечено державний захист викривачів корупції, зокрема, захист їх трудових прав. Кримінальний процесуальний кодекс України доповнено статтею 130^1, згідно якої встановлена виплата винагороди викривачу у розмірі 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину або від завданого державі збитку (якщо вони в п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб) після ухвалення обвинувального вироку суду, але не більше трьох тисяч мінімальних заробітних плат, встановлених на час вчинення злочину; внесені інші зміни.

На скільки результативним буде Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» у боротьбі з корупцією в Україні покаже час. Однак вже можна з впевненістю стверджувати, що запровадження інституту викривачів, законодавче регулювання їхнього правового статусу та діяльності є позитивним моментом, відповідає практиці багатьох розвинутих держав, а також вимогам Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. Офіційний вісник України. 2010. № 10. Ст. 506.
2. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Закон України від 18.10.2006 № 251-V. Офіційний вісник України. 2006. № 44. Ст. 2938.
3. Задирака Н., Кабанець Р. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: до питання про інтеграцію законодавства України до права Європейського Союзу. Віче. 2014. № 10. С. 27-29.
4. Проєкт Закону України про захист викривачів і розкриття інформації про шкоду або загрозу суспільним інтересам. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/ webproc4_1?pf3511=59836 (дата звернення 21.11.2019).
5. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/ webproc4_1?pf3511=66253 (дата звернення 21.11.2019).
6. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції: Закон України від 17.10.2019 № 198-IX. URL: http://www.golos.com.ua/article/324077 (дата звернення 21.11.2019).

Грига Марія Андріївна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
Патрікац Марія Сергіївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ

СПОСОБИ НЕПРЯМОГО ПІДКУПУ ВИБОРЦІВ

Вибори – один з найважливіших політичних інститутів, функціонування якого забезпечує формування органів державної влади шляхом безпосередньої участі населення у суспільно-політичному житті країни. Нажаль, досвід проведення виборчих перегонів свідчить, що вони часто супроводжуються численними суспільно небезпечними проявами та різноманітними порушеннями, які можуть суттєво впливати на достовірність народного волевиявлення.

Відповідно до статистичних даних, станом на 18.07.2019 р. було розпочато 273 кримінальні провадження, з яких 111 стосувалися грошового або непрямого підкупу виборців (41 % від загальної кількості). Відтак порушення правил ведення агітації та непрямий підкуп виборців стали ключовими викликами для демократичних парламентських виборів в Україні [1].

Чинне законодавство встановлює заборону як прямого, так і непрямого підкупу виборців. Прямий підкуп пов'язаний з безпосередньою передачею неправомірної вигоди виборцям так би мовити «із рук в руки». Непрямий підкуп зазвичай пов'язаний з порушеннями у проведенні передвиборної агітації. Так, у ч. 14 ст. 74 Закону України «Про вибори народних депутатів України» законодавець прямо вказує, яка саме передвиборна агітація є непрямим підкупом виборців, а саме: «забороняється проводити передвиборну агітацію, що супроводжується наданням виборцям, закладам, установам, організаціям коштів або безоплатно чи на пільгових умовах товарів (крім товарів, що містять візуальні зображення назви, символіки, прапора партії, за умови, що вартість таких товарів не перевищує три відсотки розміру мінімальної заробітної плати), послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерейних білетів, інших матеріальних цінностей» [2].

Передвиборна агітація – це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата у депутати або партію – суб'єкта виборчого процесу. За законом така діяльність має здійснюватися виключно на волонтерських засадах, окрім компенсації витрат за переїзд чи перевезення, телефонний зв'язок, проживання та харчування (у тому випадку, якщо

агітація проводиться в іншому населеному пункті) тощо. Однак, під час минулої виборчої кампанії мали місце численні випадки створення цілих «сіток» підкупу виборців через розгалужену мережу агітаторів, які отримували грошове забезпечення.

До роботи у першу чергу залучалися старші по виборчій дільниці. Вони були місцевими мешканцями та були добре обізнані щодо специфіки району і населення. Ці люди здійснювали набір 20–30 агітаторів, як правило, зі свого оточення. Їх фотографували та фіксували персональні дані, які заносилися до CRM системи.

Обрані агітатори заповнювали «анкету однодумця». Згодом на вказану у анкеті електронну адресу, надходили персональні листи. У цих листах були вкладені наступні матеріали: лист-інструкція; інформативний лист (з унікальним номерним ідентифікатором); номер агітатора та номер сектора відповідальності із зазначенням назв вулиць, адрес і сумарної кількості виборців. У подальшому, у разі згоди, людина отримувала персональну ID-картку з QR-кодом, яку необхідно було активувати за допомогою смс та отримати 500 грн в якості заохочення. Залученим пропонувалася заробітна платня на рівні 1000 грн на тиждень. Із наближенням дати виборів виплати обіцяли підвищити. Крім цього, існували «преміальні» за виконання плану агітації.

Далі, відповідно до інструкції, агітатори спілкувалися з мешканцями (потенційними виборцями) на ввіреній їм території при чому їхнім головним завданням було назбирати ще якомога більше охочих надати свої персональні дані до реєстру штабу, отримати персональну пластикову картку та 400 грн. За кожного нового «однодумця» той, хто його привів, отримував додаткові 100 грн, а якщо той проголосує за потрібного кандидата на виборах – ще 300 грн. Таким чином, була сформована ціла мережа «однодумців», які за гроші не тільки «правильно» голосували, а й самі здійснювали підкуп ще декількох виборців.

Контроль за тим, що куплений виборець проголосував відповідним чином, здійснювався шляхом фотофіксації бюлетеня та ID-картки. Дані надсилалися до штабу. Таким чином, завдяки реєстру сформованої мережі автоматично підраховувалися суми грошових винагород кожному учаснику мережі [3].

Примітно, що паралельно з агітаторською будувалася сітка з наглядачів шляхом набору безлімітної кількості спостерігачів на кожну дільничну виборчу комісію. Плата за їхні «послуги» складала від 800 до 1000 грн при цьому вони не виступали в якості офіційних спостерігачів. Таку схему також можна вважати побудовою моделі непрямого підкупом виборців [4].

Часто непрямий підкуп має вигляд так званого «політичного благодійництва» і пов’язаний із наданням виборцям, закладам, установам та організаціям різноманітних послуг, товарів або іншого матеріального стимулювання. При цьому «добродії» часто

підкреслюють, що подарунки вручаються не від кандидатів у народні депутати, а від їхніх благодійних фондів. Водночас, відповідно до ч. 3 ст. 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» останні не мають права надавати благодійну допомогу політичним партіям або від імені політичних партій, а також брати участь у виборчій агітації [5].

Перелік товарів та послуг, які надавались протягом агітаційної кампанії, вирізнявся надзвичайною варіативністю:

– надання сертифікатів на закупівлю спортивного та господарського інвентарю, а також матеріальна підтримка спортивних або оздоровчих заходів;

– проведення медичних оглядів та надання медичних товарів та послуг населенню, а також медичного обладнання закладам охорони здоров'я;

– вручення від імені кандидатів грошових або інших винагород випускникам шкіл;

– благодійні акції на підтримку дітей-сиріт, учасників АТО та інших груп населення;

– надання грошей, товарів або послуг релігійним організаціям;

– проведення для виборців безкоштовних лотерей, в яких можна виграти цінні призи або навіть грошову винагороду;

– розповсюдження серед виборців продуктових наборів та/або пригощання готовими стравами;

– закупівля для виборців будівельних матеріалів та проведення ремонтних робіт, у тому числі ремонти місцевих доріг;

– встановлення на замовлення виборців нових поштових скриньок, вручення велосипедів листоношам;

– встановлення дитячих та спортивних майданчиків;

– надання транспортних послуг, зокрема для перевезення виборців до туристичних центрів та місць відпочинку;

– надання різноманітних безкоштовних або пільгових послуг підприємствами та організаціями, які пов'язані із кандидатами;

– концерти за участі зірок естради тощо [1].

Не зважаючи на те, що спрямованість кандидатів на матеріальне стимулювання виборців створює реальну загрозу умовам вільного волевиявлення громадян, значна їхня кількість (15 %) позитивно ставляться до ситуації, коли під час виборів в Україні деякі політики матеріально допомагають виборцям [8]. Загалом, відповідні звернення громадян та сприяння правоохоронним органам у розслідуванні таких злочинів є вкрай рідкісним явищем, що у свою чергу значно знижує позитивну динаміку протидії таким злочинам.

Список використаних джерел

1. Звіт за результатами спостереження ОПОРИ на позачергових виборах народних депутатів України 21 липня 2019 року: тенденції липня та попередні висновки кампанії. URL: https://www.oporaua.org/report/vybory/parlamentski-vybory/parlamentski-vybory-2019.
2. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листоп. 2011 р. № 4061-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17.
3. Павловський А. Стала відома схема підкупу виборців! URL: https://blog.liga.net/user/apavlovskiy/article/32383.
4. Приклади підкупу виборців. URL: https://blog.liga.net/user/kodarchenko/article/32463.
5. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5073-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5073-17.
6. Більшість українців проти підкупу виборців. URL: https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraintsy-rasskazali-svoem-otnoshenii-podkupu-1545841324.html.

Гулак Олена Василівна,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат юридичних наук, доцент;
Головій Людмила Василівна,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат юридичних наук, доцент

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики в Україні є реформування системи запобігання і протидії корупції. Досягнення успіху у цьому процесі є передумовою для формування у суспільстві довіри до влади, зростання економічного потенціалу держави, покращення добробуту громадян України. Адже реформа – це не лише зміна законодавства, насамперед – це нові підходи до його реалізації. Укладення Угоди про Асоціацію з ЄС [1] та повна інтеграція нашої держави з Європейським Співтовариством стали додатковим суттєвим чинником удосконалення державної політики протидії корупції в Україні.

Обов'язковою складовою антикорупційної політики України є формування системи органів, які забезпечують запобігання та протидію

корупції, уточнення та розмежування їхніх завдань і повноважень, оптимізацію структури та штатної чисельності, підвищення рівня професіоналізму та відповідальності їхнього особового складу, подальше впровадження демократичних механізмів у службову діяльність відповідно до світових і європейських стандартів.

Прийняття нормативно-правових актів, які і визначають порядок створення та функціонування таких органів, є доволі тривалим процесом. Втім, базовий пакет антикорупційних законів, розроблений під методичним керівництвом міжнародних інституцій, був прийнятий 14 жовтня 2014 року, щоправда, під суттєвим тиском громадськості. Так, серед базових нормативно-правових актів в цей день було прийнято: Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки», Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», Закон України «Про запобігання корупції», оновлений Закон України «Про прокуратуру», який передбачив існування нового структурного компоненту – Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, яка здійснює процесуальне керівництво діяльності детективів Національного антикорупційного бюро.

Слід зауважити, що окрім зазначених, у нашій державі наразі функціонує ціла система антикорупційних органів, одні з яких виконують суто антикорупційні функції, інші ж – окрім визначених законодавством і антикорупційні у тому числі. До таких слід, зокрема, віднести: Державне бюро розслідувань (ДБР); Національне антикорупційне бюро України (НАБУ); Прокуратуру України; Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру; Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; Національну поліцію України; Службу безпеки України (СБУ); Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК); Національну раду з питань антикорупційної політики; Міністерство юстиції України (Мін'юст); Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції; Громадські ради при антикорупційних органах; Національну раду з питань антикорупційної політики» та цілу низку громадських організацій антикорупційного спрямування.

Разом з тим, базовий антикорупційний Закон «Про запобігання корупції» в ч. 1 ст. 1 визначає спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, а саме: органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції. Вважаємо що такий перелік органів має бути розширений. Окрім того, Закон України «Про запобігання корупції» містить деякі застарілі позиції, які потребують оновлення.

Маємо погодитись із цілою низкою експертів щодо недоцільності існування такої великої кількості антикорупційних органів, позаяк будь-який публічний орган, за своєю суттю, має бути антикорупційним.

До того ж, стаття 6 основного міжнародного антикорупційного документу – Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, прийнятої на 58 сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 2003 року та ратифікована в Україні у відповідності із заявою Законом № 251-У від 18.10.2006 р [2] передбачає необхідність існування окремого центрального органу з питань протидії корупції. Таким наразі і передбачено, відповідно до базового вітчизняного антикорупційного закону – Закону України «Про запобігання корупції», існування національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), який є центральним органом виконавчої влади з питань запобігання корупції, який підпорядковується безпосередньо Кабінету Міністрів України та призначений формувати та реалізовувати державну корупційну політику за допомогою системи антикорупційного інструментарію, деталізованого базовим антикорупційним законом.

Окрім того, вперше, на рівні Закону України була прийнята антикорупційна Стратегія, щоправда короткотермінова, закріплена Законом України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки». А нова – закріплена лише Постановою КМУ «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2018–2020 роки». Не зважаючи на те що вже кінець 2019 рік, Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018–2020 роки» [3] ще не розглядався у стінах Верховної Ради України.

Ведучи мову про судову систему, не можна не торкнутись одного з найбільш актуальних питань на сьогодення, а саме, процесу створення Вищого антикорупційного суду України. У рамках його створення, планується підбір доброчесних кандидатів, до яких висувається ціла низка високих стандартів та вимог не лише професійного характеру, але і відповідності антикорупційному законодавству та вимогам доброчесності, які, до того ж, перевіряються не лише цілою низькою державних органів, але і громадськими організаціями, радою доброчесності та уповноваженими міжнародними експертами.

Так, під тиском євроспільноти, зацікавлених міжнародних організацій 7 червня 2018 р. був прийнятий Закон України «Про Вищий антикорупційний суд», який вже розпочав свою діяльність. Все ж слід зауважити, що створення в Україні окремого Антикорупційного суду являє собою доволі дискусійне питання, погляди щодо якого першочергово були протилежними, включаючи прихильників такої новели та тих, хто ставить під сумнів доцільність такого рішення. Разом з тим, необхідність створення окремого антикорупційного суду була передбачена рекомендаціями Організації Економічного Співробітництва та Розвитку як одна зі складових антикорупційного реформування України в цілому, та як така, що має завершити повноцінний цикл формування усієї антикорупційної системи як у інституційному, так і процесуальному відношеннях.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. // Офіційний вісник України. 2014. № 75. Том 1. С. 83.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Міжнародний документ, прийнятий на 58 сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 2003 року (Конвенцію ратифіковано із заявою Законом № 251 від 18.10.2006 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
3. Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки: Проект Закону України. URL: https://nazk.gov.ua/news/uryad-shvalyv-proekt-zakonu-ukrayiny-pro-antykorupciynu-strategiyu-na-2018-2020-roky.

Данченко Катерина Михайлівна,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та оперативно-розшукової діяльності Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ) Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Незалежно від культурного, політичного чи соціального розвитку держави, корупція є тим злочином, який існує в усіх країнах світу і має вона чітко виражений політичний характер, так як корупційними злочинами можуть займатися виключно особи, які наділенні певними владними повноваженнями.

Тому політичну корупцію необхідно розглядати в трьох основних вимірах:

1) корупція на місцях – тобто це такий вид корупції, який розвивається в селах та селищах, яка вчиняється сільськими радами та сільськими головами з метою отримання незаконного збагачення, шляхом вчинення певних дій на користь певних осіб (наприклад: надання земельної ділянки під будівництво, чи дозвіл на проведення певних ремонтних доріг і т. д.), використовуючи свої посадові повноваження. Ця корупція є політичною, так як владні посади в селах та селищах є виборними, такий (політичний) статус зазначених осіб надає скоєним ними корупційним діянням політичного характеру, навіть якщо вони вчиняються винятково з особистих (не політичних) мотивів.

2) регіональна корупція – (область, місто) до суб'єктів, що вчиняють корупційні злочини на цьому рівні, можуть бути віднесені керівники місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також депутати обласних і міських рад, тобто ті, на кого на регіональному рівні покладається організація забезпечення реалізації державної політики на місцях. Віднесення цих осіб до

суб'єктів політичної корупції є певною мірою умовним, оскільки вони не є власне політиками. Однак при цьому вони в області чи місті репрезентують державну владу, є головними провідниками державної політики в регіонах країни.

3) загальнодержавна корупція – суб'єктами даного виду корупції виступають насамперед, державні та політичні діячі, якими, зокрема, є Глава держави, керівники та члени найвищих органів державної влади, керівники центральних органів виконавчої влади, народні депутати України, керівники політичних партій. До цієї категорії суб'єктів слід також віднести керівників і членів державних органів, які не належать до жодної з гілок державної влади та, маючи конституційний статус, діють як незалежні органи. Виходячи з правового статусу та реального впливу на здійснення повноважень державними та політичними діячами, до суб'єктів політичної корупції можна також віднести державних службовців першої і певною мірою – другої категорій (зокрема, заступників міністрів і керівників інших центральних органів виконавчої влади, радників і помічників найвищих посадових осіб) [1].

Однак варто зазначити, що особливого значення політична корупція набуває в суспільствах транзитивного типу, однією з особливостей яких є надмірна політизація державного управлінського апарату, якій значною мірою представляє не стільки інтереси держави та суспільства, скільки конкретних політичних угруповань, які, у свою чергу, тісно пов'язані з великим капіталом [2].

Проблема політичної корупції вже достатньо тривалий час перебуває у полі зору не тільки вітчизняних, але й світових дослідників. Зокрема, цьому питанню у своїх роботах приділяли увагу такі вчені як: І. Сікора, Є. Невмержицький, А. Сафоненко, С. Телешун, Ю. Таран, В. Щербань Д. Дела Порта, А. Ванучі, М. Мельник, К.Уоллеса, К.Херфера, К. Х. Педерсена, Л. Йохансена, Р. Хислопа, А. Шайо та багато ін.

Проблемам політичної корупції у фаховій літературі приділяється достатньо багато уваги, проте питання, пов'язані з особливостями досвіду боротьби з політичною корупцією в ЄС в контексті запровадження відповідних практик в Україні, потребують додаткових досліджень.

Метою статті є аналіз протидії політичній корупції в країнах Європейського союзу та Україні.

Європейський союз хоча і є наддержавним об'єднанням із спільною політикою та загальною стратегією розвитку, однак все одно кожна країна має власний досвід вирішенні питання боротьби з корупцією, звідси й відповідна специфіка.

Наприклад у теорії правничої науки у Великобританії можна відшукати велику кількість визначень корупції. Однак загальної дефініції, що фіксувалася би у законодавстві і застосовувалося б у

практичній роботі правоохоронних органів немає. Першочергово, корупція розглядається як кримінологічне або соціологічне явище, оскільки вона входить до переліку правопорушень та має вагомий вплив на суспільство.

Незалежно від виду найбільш небезпечною конфігурацією корупційної діяльності визнається корупція політична. Найбільше вплив політичної корупції пов'язують з протизаконним або прихованим фінансуванням політичних партій чи політичних постатей. З метою подібного фінансування застосовуються доходи, отримані неправомірно, ухиленням від сплати податків, фіктивного банкрутства, шахрайства, застосування та прийняття фальшивих фінансових документів та інших правопорушень [3] .

Якщо підсумувати, витоки корупції у Великобританії мають соціальне та культурологічне підґрунтя. Сама ж структура боротьби з корупцією є досить дієвою та базується на тісній співпраці владних установ з приватним сектором.

Що ж стосується стратегії у боротьбі з політичною корупцією в Україні, то ВРУ від 17 липня 2019 року затвердила проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2019–2023 роки» [4].

Кінцевою метою всіх запланованих цією Антикорупційною стратегією заходів є забезпечення максимальної доброчесності усіх осіб, уповноважених на виконання функцій держави і місцевого самоврядування, прозорості діяльності державних інституцій, виявлення і нейтралізація існуючих нині в різних сферах корупціогенних ризиків, які становлять загрозу правам людини і функціонуванню держави [5].

Список використаних джерел

1. Мельник М. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії. 2009. URL: http://justice.org.ua/politika-i-pravo-podiji-fakti-komentari/politichna-koruptsiya-sutnist-chinniki-zasobi-protidiji.

2. Тіньков А. Л. Особливості протидії політичній корупції в країнах ЄС. URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts.

3. Беглиця В. П. Досвід європейських країн щодо формування антикорупційної стратегії. 2015. Т. 263, Вип. 252. С. 17–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2015_263_252_5.

4. Антошкин В. К. Международная система контроля и противодействия коррупции. В. К. Антошкин / Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2011. № 4(16), С. 22–27.

5. Які заходи боротьби з корупцією треба запровадити у наступні 5 років? https://rpr.org.ua/news/yaki-zakhody-borot-by-z-koruptsiieiu-treba-zaprovadyty-u-nastupni-5-rokiv/.

Гусєва Катерина Анатоліївна,
доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
Горбач-Кудря Іванна Анатоліївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ЗАХИСТУ ОСОБОЮ, ЯКА НАДАЄ ДОПОМОГУ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ, У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Прийняття 17 жовтня 2019 року Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» [1] викликало в українському суспільстві чимале захоплення, хоча невирішеними залишилися питання, що весь час обговорювалися у наукових колах. Зокрема, питання захисту викривача, механізмів його реалізації та алгоритму взаємодії між уповноваженими особами Національного агентства з питань запобігання корупції та працівниками правоохоронних органів (поліції).

Метою доповіді є дослідження реалізації права захисту викривачем в Національному законодавстві України.

Частиною 2 статті 53 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» («Державний захист викривачів») передбачено, що правоохоронними органами до викривачів «можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»« лише «за наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненим повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень» [1].

Герасименко Л.В. вважає, що викривачі постійно перебувають під небезпекою, тому що «ризикують кар'єрою, особистим добробутом і навіть життям заради викриття корупції та інших суспільно небезпечних діянь.» [2, с. 27].

Отже, питання захисту «за наявності загрози» у формуванні законодавчої норми є неприйнятними для українського сьогодення.

Іванчик І.А. зазначає, що питання захисту викривачів корупції потребує вдосконалення законодавчого врегулювання. Дослідник наголошує на доцільності «прийняття Закону України «Про захист викривачів корупції»« [3, с. 54–55]. Після прийняття такого законопроекту відповідно можуть вноситися зміни із врахуванням сфери заходів захисту.

Отже, потреба в захисті викривачів корупції повсякчас є актуальною. Попри те, що в Національному законодавстві України маємо перші кроки у напрямі створення Інституту викривачів, незаперечним залишається врахування сьогоденних реалій, реакції з боку суспільства та стан «беззахисності», в якому перебуватимуть перші викривачі корупції.

Набуття особою процесуального статусу «викривача» автоматично повинно передбачати застосування засобів захисту. Водночас неправомірним є покладати на правоохоронні органи (поліцію) надання усього спектру публічних послуг. Наприклад, частина 3 статті 53 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» («Державний захист викривачів») передбачає, що «для захисту прав та представництва своїх інтересів викривач може користуватися всіма видами правової допомоги, передбаченої Законом України «Про безоплатну правову допомогу», або залучити адвоката самостійно» [1].

З огляду на викладене, пропонуємо внести зміни до частини 2 статті 53 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» («Державний захист викривачів»), вилучивши фрагменти «*за наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненим повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень*» та «*передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»* та виклавши у такій редакції: «*До викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненим повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи*».

У подальших перспективах розробки методичних рекомендації щодо взаємодії між уповноваженими особами Національного агентства з питань запобігання корупції та працівниками правоохоронних органів (поліції) пропонуємо виходити з повністю доопрацьованого законодавства. Оскільки існуючі сьогодні недоліки у законодавчій базі, що регулюють функціонування викривачів корупції, не дозволяють створити вагомий потенціал захисту Інституту викривачів в Україні.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції : Закон України від 17.10.2019 № 198-IX 3 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/198-20 (дата звернення: 22.11.2019).

2. Герасименко Л.В. Генеза правового захисту викривачів в Україні. *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції*: матеріали круглого столу, 2 листоп. 2018 р., Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 42– 46.

3.Іванчик І.А. Захист викривачів корупції в Україні: стан і перспективи правового регулювання. *Роль інституту викривачів у запобіганні та протидії корупції*: матеріали круглого столу, 2 листоп. 2018 р., Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 52– 55.

Диба Ніна Іванівна,
старший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України;
Пустовіт Валерій Аркадійович,
старший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України

КРИМІНАЛЬНЕ РЕЙДЕРСТВО В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ ЯК ВИЯВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

Реформування економіки України на принципах соціально орієнтованого ринкового господарювання вимагає подальшої трансформації в системі відносин власності.

Проте останнім часом громадськість і підприємці України стурбовані поширенням фактів відверто злочинного захоплення власності, поєднаних із корупцією в судах, державних і правоохоронних органах, що потребує надання правової оцінки цьому негативному явищу та відповідного захисту державою прав усіх суб'єктів права власності і господарювання.

Загрозливу тенденцію становить активізація протиправних дій в аграрному секторі, спрямованих на перерозподіл майнових прав, зокрема підприємств, захоплення землі, врожаю, техніки тощо [1].

Негативним системним явищем, перепоною розвитку та функціонування аграрного сектору України є протиправний перерозподіл і відчуження власності (кримінальне рейдерство), яке набуло вражаючих масштабів та по сутті є корупційним перерозподілом власності, а не процесом економічної оптимізації.

Про зазначене свідчать результати опитування, які презентувала Громадська спілка «Всеукраїнська Аграрна Рада» в ході

ІІ Антирейдерського форуму. Опитування було проведено на замовлення «Всеукраїнської Аграрної Ради» серед 500 керівників сільськогосподарських підприємств (з усіх областей України) у 2018 році.

Згідно з отриманими результатами близько 71 % аграріїв уважають свій бізнес і право власності незахищеними від рейдерських захоплень, при чому особливо гостро ця проблема постала перед жителями південних та східних областей України.

На переконання 64 % сільгоспвиробників, основною причиною засилля рейдерства є корупція в органах влади і правоохоронній системі. Аграрії наголосили, що особливого розмаху вона набула в Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації, Міністерстві внутрішніх справ і поліції, прокуратурі та судах.

Разом з тим, 38 % респондентів зазначили, що рейдерам найбільше сприяє заплутаність і недосконалість чинного законодавства [2].

Корупція робить можливим здійснення протиправного перерозподілу та відчуження власності (рейдерства) в аграрному секторі України в процесі захоплення бізнесу – злочинних дій, а також створює передумови для порушень законодавства, приховує факти рейдерства або гальмує хід розслідування рейдерських захоплень.

Найпоширенішими проявами кримінального рейдерства в аграрному секторі України є: незаконне заволодіння чужим урожаєм (крадіжки, грабіж), перешкоджання законній господарській діяльності, протиправне заволодіння майном агропідприємств, підроблення документів, самоправства тощо.

Аграрне рейдерство як вид злочинної діяльності носить організований груповий характер із залученням адміністративних (корупційних) і силових ресурсів. Спрощення процедур реєстрації суб'єктів господарювання та реєстрації прав на нерухомість суттєвим чином сприяє збільшенню кількості випадків рейдерського захоплення бізнесу та активів підприємств, де учасниками злочинних схем наразі виступають нотаріуси та державні реєстратори, через яких шляхом підроблення документів відбувається переоформлення права власності на майно в державних реєстрах.

Корумпованість органів влади у сфері контролю державної реєстрації, як уважає заступник Міністра юстиції України з питань державної реєстрації Ольга Оніщук, набула системного характеру та сприймається сьогодні вже просто як елемент суспільної реальності [3].

Першорядними причинами, які призвели до такого негативного явища в Україні, як аграрне рейдерство, є: відсутність контролю держави за оформленням документів, на підставі яких виникають, змінюються або припиняються права оренди на земельні ділянки, що подаються для державної реєстрації, незаконна зміна складу учасників юридичної особи на підставі підробленої довіреності або такої, що посвідчена посадовими органами місцевого самоврядування без дотримання вимог чинного законодавства, неповна інформація про

земельні ділянки та їх власників у Державному земельному кадастрі, відсутність повноцінного доступу нотаріусів до нього [4].

З огляду на ситуацію, що склалася, з метою створення ефективних умов та дієвого захисту прав громадян та юридичних осіб існує нагальна необхідність формування державних механізмів протидії рейдерству, які передбачають розробку й реалізацію комплексу превентивних заходів, у тому числі удосконалення чинного законодавства та реформування судової системи захисту прав власності на землю та майно.

Головним заходом протидії протиправному перерозподілу та відчуженню власності (кримінальному рейдерству) в аграрному секторі України є подолання корупції в органах державної влади, у тому числі правоохоронних і в судах. Без суттєвого зниження рівня корупції в Україні вжиття всіх інших заходів щодо протидії рейдерству є безперспективним.

Необхідно також розробити Державну цільову програму попередження злочинності у сфері економіки в цілому та правопорушень, пов'язаних із протиправним перерозподілом і відчуженням власності (кримінальним рейдерством) в аграрному секторі України, яка була б зорієнтована на усунення чинників, що сприяють поширенню цього явища.

Список використаних джерел

1. Рейдерство в аграрному секторі. Діяльність органів державної влади по запобіганню захоплення аграрних підприємств. Стенограма засідання Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин Верховної Ради України № 59 від 05 верес. 2017 р. *Комітет з питань аграрної політики та земельних відносин*: [сайт]. URL: http://komagropolit.rada.gov.ua/news/zasidKomit/stenogr_zk/73177.html.

2. Всеукраїнська аграрна рада: офіц. сайт. URL: http://uacouncil.org/uk/post/ponad-70-agrariiv-vvazaut-svij-biznes-nezahisenim-vid-rejderstva-opituvanna.

3. Оніщук О. Обережно – рейдерство! Як захистити державні реєстри та майно? *Юридична Газета*. 2019. № 32 (686). 13 серпня. URL: http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/oberezhno--reyderstvo-yak-zahistiti-derzhavni-reestri-ta-mayno.html.

4. Марченко В. Нотаріуси наголошують на нотаріальному захисті прав власників та користувачів земельних ділянок. *Нотаріальна палата України*: [сайт]. URL: http://npu.in.ua/novini/press-reliz_280917#.

Доля Людмила Миколаївна,
начальник 2-го відділу науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
Гаврилюк Людмила Володимирівна,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук

АНТИКОРУПЦІЙНІ ОРГАНИ В УКРАЇНІ: ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема корупції сьогодні є однією з найгостріших міжнародних проблем. Корупція у всіх її проявах є реальною загрозою не лише громадським і державним інтересам, а й національній безпеці держави. Загалом правоохоронними органами України у 2018 році обліковано 9 155 корупційних кримінальних правопорушень. Зокрема, зросла кількість осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень *(2 565 проти 2400)*. Серед них: посадові та службові особи органів поліції – 201; обласних та районних державних адміністрацій – 67; митної служби – 65; Збройних Сил України – 57; Державної фіскальної служби – 41; Державної кримінально-виконавчої служби – 39; Державної прикордонної служби – 36.

З направлених до суду кримінальних проваджень майже кожне п'яте – про одержання неправомірної вигоди (*691*), половина – привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (*1 733*) [1].

Головна небезпека корупції полягає в тому, що вона «роз'їдає» державну владу, робить її слабкою, безпорадною та фіктивною. Втрачається основний ресурс влади – довіра до неї з боку населення, без якого вона не може проводити не тільки повноцінну політику, а й економічні реформи. Таким чином, підриваючи авторитет влади, корупція перешкоджає реалізації як суспільних інтересів всередині держави, так і за її межами. Корупція впливає на всі сфери суспільства, його політичний, економічний і культурний розвиток. За таких умов у суспільстві виникає соціальна напруга, породжується недовіра громадян до органів державної влади, зокрема до осіб, що її представляють, відбувається дискредитація держави на міжнародному рівні [2].

У всесвітньому рейтингу «Індекс сприйняття корупції-2018», який щороку укладає міжнародна організація Transparency International, Україна отримала 32 бали зі 100 максимально можливих, що на 3 бали

більше за показник попереднього року, і посіла 120-е місце серед 180 країн поруч із Малі, Малаві та Ліберією [3]. Однак, попри те, що за останній рік Україна дещо поліпшила свої позиції в цьому рейтингу, на думку експертів та представників бізнесу, Українській владі бракує політичної волі для швидких та незворотних реформ.

Передусім це стосується невиконання Україною міжнародних рекомендацій, зокрема щодо створення та функціонування антикорупційних органів, а саме – Антикорупційного суду.

Так МВФ, Світовий банк та інші донорські організації після 2014 року запропонували створити в Україні мережу спеціалізованих антикорупційних органів. Протягом 2015-2016 років в Україні з'явилось п'ять нових правоохоронних та антикорупційних органів. Практично одночасно запрацювали Національна поліція (з 2 вересня 2015 року), Національне антикорупційне бюро (з 16 квітня 2015 року), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (дата створення – 22 вересня 2015 року) та Національне агентство з запобігання корупції (створено в березні 2015 року). Пізніше почали роботу Агентство з розшуку та менеджменту активів (створене 24 квітня 2016 року), Державне бюро розслідувань (запрацювало 27 листопада 2018року), Антикорупційний суд (почав роботу 5 вересня 2019 року). В процесі створення Служба фінансових розслідувань.

Щодо повноважень зазначених органів

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) розслідує корупційні злочини, вчинені міністрами, депутатами, держслужбовцями 1-2 категорії, суддями, працівниками Генпрокуратури, військовими вищого офіцерського складу, керівниками держпідприємств тощо. Тобто по суті, НАБУ має боротися з VIP-корупціонерами. Слідчі НАБУ мають право заводити справи, вимагати відомості про майно, доходи, видатки осіб, безперешкодно входити до держорганів тощо.

З 2015 року детективи НАБУ відкрили 760 проваджень, в яких фігурують топ-корупціонери, 215 справ скеровані до суду. До сьогодні суди винесли 31 вирок щодо корупціонерів-високопосадовців [4].

Нацполіція підпорядковується МВС і до її функцій входить забезпечення охорони прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) – орган з всеукраїнською юрисдикцією – розглядає виключно справи топ-корупціонерів, які розслідує НАБУ. Здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, яке здійснюється НАБУ, підтримує державне обвинувачення у відповідних провадженнях та представляє інтереси громадянина або держави в суді у випадках, пов'язаних з корупційними правопорушеннями. До загальної структури САП входять центральний апарат і територіальні філії, які розташовуються в тих самих містах, де офіси має НАБУ.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) має забезпечувати формування та реалізацію державної антикорупційної політики та запобігати вчиненню корупційних злочинів. Діяльність цього

агентства дуже локалізована і має превентивну функцію. Воно перевіряє правдивість даних у деклараціях всіх державних службовців і чи відповідає їхній стиль життя заявленим доходам. Якщо виявляються порушення, матеріали справи передаються до НАБУ.

Агентство з розшуку та менеджменту активів (АРМА) займається розшуком прихованих злочинцями грошей для того, щоб накласти арешт на ці рахунки, в тому числі й за кордоном, а також управляє арештованим в кримінальному провадженні майном. В кінці 2017 року АРМА отримало доступ до державних реєстрів та інформаційних баз даних, а також було авторизовано як офіційний контактний пункт України у глобальних мережах з транскордонного обміну даними про активи для цілей їх розшуку та арешту.

Державне бюро розслідувань (ДБР) є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції, зокрема тих, які не відносяться до компетенції НАБУ. Воно розслідує кримінальні провадження, в яких фігурують правоохоронці, судді та найвищі службовці (від міністрів до начальників головних управлінь). Окрім того, ДБР здійснює розслідування злочинів, пов'язаних із діяльністю злочинних організацій, вчинених правоохоронцями, а також особливо тяжких насильницьких злочинів, за які Кримінальним кодексом передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

Також ДБР розслідує злочини, у тому числі і корупційні, вчинені службовими особами НАБУ, прокурорами САП, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності НАБУ.

Створення *Вищого антикорупційного суду України* (ВАСУ) було однією з головних вимог від МВФ для продовження співпраці з Україною. Створювали його протягом п'яти років, хоча західні партнери України говорили про необхідність такого суду ще з часу запуску нових антикорупційних структур, зокрема, НАБУ розслідувало і направляло корупційні справи високопосадовців до судів загальної юрисдикції. Втім останні часто саботували ці справи або розглядали надто повільно. За цей час жодний топ-корупціонер так і не був покараний. Тому, вся надія на новостворений ВАСУ, який має значно прискорити процес винесення вироків корупціонерам і почати довгоочікувані «посадки» [5].

Антикорупційний суд має розглядати всі справи про корупційні злочини, незалежно від того, хто завершував розслідування.

Підрозділ *Служби безпеки України* (СБУ) боротьби з корупцією та організованою злочинністю (К) має повноваження на одержання від банків, а також кредитних, митних, фінансових та інших установ, підприємств, організацій незалежно від форм власності інформації та документів про операції, рахунки, вклади, внутрішні та зовнішні економічні угоди фізичних і юридичних осіб. Цей підрозділ також організовує, здійснює та координує оперативно-розшукові заходи з викриття та розробки

корумпованих посадових осіб в структурах державної влади. Крім того підрозділ у взаємодії з прокуратурою здійснює оперативно-розшукові заходи з забезпечення розслідування зловживань корумпованих посадових осіб органів виконавчої, законодавчої та судової влади, правоохоронних та контролюючих органів.

Ще один новий правоохоронний орган, який планується створити на кшталт економічної поліції, – *Служба фінансових розслідувань* (СФР). СФР повинна замінити податкову міліцію та включити в себе підрозділи МВС та СБУ, які займаються боротьбою з економічною злочинністю.

Національна рада з питань антикорупційної політики при Президентові України, створена згідно з указом Президента України від 14 жовтня 2014 року № 808/2014, є консультативно-дорадчим органом, до обов'язків якого входить підготовка та подання главі держави пропозицій щодо антикорупційної стратегії, аналіз ситуації із запобіганням та протидією корупції в Україні тощо [6].

Указом Президента України «Питання Національної ради з питань антикорупційної політики» від 25 червня 2019 року № 453/2019 оновлено склад Національної ради з питань антикорупційної політики [7]. До її складу увійшли представники експертних неурядових організацій, бізнесових асоціацій, керівники антикорупційних та інших профільних органів влади тощо. Зокрема, у Раді тепер працюють керівники «Трансперенсі Інтернешнл Україна», Європейської Бізнес Асоціації, делегації України для участі в роботі Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO), Американської торговельної палати, громадських організацій «Центр протидії корупції» та «Центр політико-правових реформ».

Отже, в Україні створена та функціонує антикорупційна система органів – від САП і НАБУ до АРМА, ВАСУ та Національної ради з питань антикорупційної політики. Водночас, частина цих органів нині працюють неефективно (наприклад, НАЗК), частина – лише почала працювати (ВАСУ). Крім того, в антикорупційній роботі всіх державних органів є великий дисонанс, що вказує на слабку кваліфікацію виконавців та відсутність центральної координації в їхніх діях і, як стверджують експерти Центру політико-правових реформ, Transparency International Україна, StateWatch, є велика неузгодженість між програмними документами (як-то антикорупційна стратегія), конкретними планами та заходами, немає механізмів здійснення контролю щодо їхньої реалізації тощо [3].

Слід зазначити, що в більшості європейських країн в якості важливого елемента стратегії протидії корупції також були створені органи по боротьбі з корупцією. Багато країн, слідуючи рекомендаціям, викладених у «20 Керівних Принципах» і Конвенції про кримінальну відповідальність за корупцію (CETS № 173), створили спеціалізовані органи по боротьбі з корупцією. Вони включають слідчі й судові

органи, а також служби щодо запобігання корупції, інститути з управління, моніторингу та координації здійснення національної стратегії по боротьбі з корупцією, і, нарешті, органи багатоцільової спрямованості, які виконують кілька функцій. І незважаючи на те, що в деяких країнах не вирішеним залишається питання про незалежність органів по боротьбі з корупцією, особливо служб наділених правоохоронними функціями, очевидним є одне – органи по боротьбі з корупцією не тільки сприяли осуду корумпованих чиновників і хабарників, а й створенню атмосфери неприйняття корупції в суспільстві, а також підвищенню прозорості та відповідальності в органах державного апарату та політиці. Яскравим тому підтвердженням є Індекс сприйняття корупції від Transparency Internationa за 2018 рік, який очолюють Данія (88 балів), Швеція, Швейцарія (85), Німеччина, Великобританія (80), Франція (72) [8].

Список використаних джерел

1. Узагальнені статистичні та аналітичні дані про діяльність органів прокуратури у 2018 році (відповідно до статті 6 Закону України «Про прокуратуру»). URL: https://www.gp.gov.ua/ua/vlada.html?_m=publications&_t=rec&id=248318 (дата звернення: 19.04.2019).
2. Доля Л. М, Циганов О. Г. Заходи Міністерства внутрішніх справ Украни щодо забезпечення реалізації державно програми з виконання антикорупційної стратегії на 2015–2017 роки / Наука і правоохорона. 2017. № 1 (35). С. 302–307.
3. «Індекс сприйняття корупції»: Україна дещо зміцнила позиції. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/29735869.html (дата звернення: 21.11.2019).
4. Які органи в Україні борються з корупцією. URL:https://www.dw.com/uk (дата звернення: 21.11.2019).
5. Що треба знати про Вищий антикорупційний суд України. URL: https://www.dw.com/uk › sitemap-news (дата звернення: 21.11.2019).
6. Про Національну раду з питань антикорупційної політики: указ Президента України від 14 жовтня 2014 року № 808/2014. URL: https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/808/2014 (дата звернення: 21.11.2019).
7. Питання Національної ради з питань антикорупційної політики: указ Президента України від 25 червня 2019 року № 453/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453/2019#n5 (дата звернення: 21.11.2019).
8. Рейтинг стран мира по уровню восприятия коррупции. URL: https://gtmarket.ru/ratings/corruption-perceptions-index/info (дата звернення: 21.11.2019).

Дюрдь Віталій Іванович,
аспірант кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, старший детектив НАБУ

МІЖНАРОДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ І ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Україна взяла на себе зобов'язання криміналізувати таку протиправну поведінку, як зловживання впливом, шляхом підписання та ратифікації двох фундаментальних міжнародних антикорупційних актів – Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, які набули чинності для нашої держави 18.07.2009 та приєднання 10.09.2003 до Стамбульського плану боротьби з корупцією. Криміналізація такого явища, як зловживання впливом, стало значною віхою на шляху України щодо побудови ефективної системи протидії корупції в державному секторі. Від імені України Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) [1] підписана 27.01.1999 в м. Страсбурзі та ратифікована Верховною Радою України згідно із Законом України від 18.10.2006 № 252-V «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» [2], який набув чинності 18.07.2009. Сама ж Конвенція набула чинності для України 01.03.2010 [3]. Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції [4] від імені України було підписано 11.12.2003. Її ратифікація відбулася 18.10.2006 згідно із Законом України від 18.10.2006 № 251-V «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» [5], який набув чинності 18.07.2009. Конвенція набула чинності для України 01.01.2010. Визначальним етапом також стало підписання Україною на П'ятій щорічній зустрічі Антикорупційної мережі для країн з перехідною економікою, яка проходила 10.09.2003 у Стамбулі, Плану дій з боротьби проти корупції для Азербайджану, Вірменії, Грузії, Російської Федерації, Таджикистану та України [6] (загальновідомий як Стамбульський план).

Під час Першої моніторингової зустрічі щодо Стамбульського плану дій з боротьби проти корупції, яка проходила 19–21.01.2004 в Парижі, 21.01.2004 було схвалено Узагальнені рекомендації для України, в тексті яких викладено загальні та 24 конкретні рекомендації [7]. Зокрема, конкретна рекомендація № 6 в розділі II «Законодавство та криміналізація корупції» містила положення щодо необхідності криміналізації зловживання (торгівлі) впливом [8]. Після підписання Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, але ще до їх ратифікації парламентом, Україна розпочала підготовку до адаптації власної правової бази у відповідність з вимогами цих міжнародних документів (в тому числі і щодо криміналізації зловживання впливом). Вказаний процес розтягнувся у часі і, по суті, триває по сьогоднішній

день. Так, Міністерством юстиції України на виконання підпункту «е» пункту 4 розділу 1 Заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції, затверджених Указом Президента України «Про систему заходів щодо усунення причин та умов, які сприяють злочинним проявам і корупції» від 09.02.2004 № 175/2004 було розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення».

Цього ж дня, на виконання цієї концепції, розроблений Міністерством юстиції України проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення» було подано Президентом до Верховної Ради України у загальному пакеті з шести антикорупційних законопроектів (інші п'ять – «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції», «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про ратифікацію Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією», «Про засади запобігання та протидії корупції» та «Про відповідальність юридичних осіб за корупційні правопорушення») і визначено як невідкладний.

В офіційних українських перекладах Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Конвенції ООН проти корупції аналізований склад злочину вказується як «зловживання впливом». той же час в офіційному тексті англійською мовою назва ст. 12 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією зазначена як «Trading in influence», в офіційному тексті французькою мовою – «Trafic d'influence», і лише в неофіційному тексті (який однак розміщений на веб-сайті Ради Європи) російською мовою даний злочин вказаний як «Использование служебного положения в корыстных целях». Так само в офіційному тексті англійською мовою назва ст. 18 Конвенції ООН проти корупції вказана як «Trading in influence», в офіційному тексті французькою мовою – «Trafic d'influence», однак в офіційному російському тексті – «Злоупотребление влиянием в корыстных целях». Ні російськомовний текст, ані офіційні переклади українською не можна вважати вдалими через вживане в обох англомовних текстах конвенцій терміну «trading in influence». При перекладі з англійської мови дієслово «trade» означає «торгувати» і в жодному зі значень не перекладається як «зловживати». Тому, логічною та правильною була думка розробників проекту цього Закону при перекладі текстів обох зазначених вище антикорупційних конвенцій та при криміналізації зазначеного діяння не відступати від буквального значення дієслова «trade», надаючи назву таким діянням як «Торгівля впливом». Крім того, термін «торгівля впливом» більш точно відповідає як змістовним характеристикам діянь, про які йдеться у ст. 18 Конвенції ООН проти корупції та ст. 12 Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією, так і змістові запропонованої проектом норми (нині – ст. 369-2 КК України)».

Також слід відзначити, що в офіційному англомовному тексті Узагальнених рекомендацій для України, прийнятих під час Першої

моніторингової зустрічі щодо Стамбульського плану дій з боротьби проти корупції і розміщеному на сайті OECD https://www.oecd.org/corruption/acn/istanbulactionplan/ рекомендація щодо криміналізації торгівлі впливом звучить як «criminalise trading in influence» [36]; у російськомовному тексті, розміщеному на цьому ж сайті, рекомендація звучить як «криминализировать «торговлю влиянием».

Список використаних джерел

1. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

2. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18.10.2006 р. № 252-V. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/252-16.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

4. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції»: Закон України від 18.10.2006 р. № 251-V. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/251-16.

5. План действий по борьбе с коррупцией от 21.01.2004 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-04.

6. Узагальнення рекомендацій. Україна. Стамбульський план дій з боротьби проти корупції. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966_001-04.

Жеребко Олександр Іванович,
завідувач відділу нормативно-методичної діяльності та стандартизації лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення та міжнародного співробітництва Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України, кандидат юридичних наук

АНТИКОРУПЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

Будь-яка держава має свої функції. Функції держави представляють собою основні завдання та напрямки її діяльності.

Державна антикорупційна політика України формується і реалізується за умов, коли у суспільстві нівелюється різниця між правомірною та неправомірною поведінкою через розповсюдження правового нігілізму в країні. Таке становище вимагає зростання ваги несилових (політичних, економічних, соціальних, енергетичних, екологічних, інформаційних тощо) складових забезпечення антикорупційної політики.

Своїми коренями корупція сягає у сиву давнину, настільки давно, що може здаватися, що це ганебне явище виникло разом з появою перших цивілізацій.

Корупція – негативне явище, що притаманне всім країнам. У розвинених країнах вона концентрується в місцях прийняття важливих економічних рішень – виборі виконавців великих державних замовлень і т.п. Наша корупція знову ж таки має свою дуже істотну специфіку [1, с. 59].

Гавдьо Ю.Р. називає низку характерних рис сучасної корупції, які істотно відрізняють її від аналогів у розвинених країнах [1, с. 60–61]:

1) загальність. Корупція в нашій країні проникла в значну кількість органів державної системи. У країні практично не залишилося органу влади, котрий тією чи іншою мірою не займається корупційною діяльністю;

2) відкритість. На відміну від західних аналогів, корупція працює за майже загальновідомими тарифами, не соромлячись і не приховуючись. Ці тарифи часто публікуються в ЗМІ, можливо, не без участі самих корупціонерів для орієнтування споживачів у їхніх послугах;

3) некримінальність. У цей час важко знайти корумпованого чиновника, що будує свою діяльність на кримінальних схемах. Переважна більшість хабарів береться за абсолютно законні дії, які хабарник зобов'язаний зробити, виходячи зі своїх посадових обов'язків. Однак без хабара чиновник знайде тисячу причин, через які зробити ці дії неможливо. Він знайде безліч вигаданих помилок у документах, буде вимагати нові й нові довідки. Отже, перед бізнесменом усе виразніше буде виникати альтернатива: провести залишок життя в узгодженнях і чекати або ж заплатити один раз і все. Більшість обирає останній варіант;

4) колективізм і кооперація. В останні роки корупція стає колективною справою. У державних організаціях працюють пов'язані за вертикальним принципом колективи співучасників. Хабар передається від підлеглих до керівників (вертикальна корупція). Впроваджуються взаємозамінність і колективна відповідальність;

5) дефіцит і понаддефіцит. Використовуючи історичну пам'ять народу, вітчизняні чиновники працюють із використанням принципу дефіцитності благ. У сучасних умовах найчастіше створюється штучний дефіцит. Інакше кажучи, формується монопольний ринок, вхід на який закритий корумпованими чиновниками. Це загальний принцип корупції, що діє у всіх країнах. Особливістю нашої країни є створення корупційного понаддефіциту за рахунок непомірного зростання ставок хабарів. Діючи в умовах невизначеності, чиновники часто підвищують хабарі до такого нерозумного рівня, що в остаточному варіанті призведе до скорочення й навіть знищення монопольного ринку, який їх годує.

Сучасний світ давно визнав корупцію глобальною проблемою. Найкращих результатів у боротьбі з корупційними проявами досягли Данія, Фінляндія та Швеція, які є трійкою лідерів у антикорупційному рейтингу CPI 2015 року з 91, 90 і 89 балами відповідно [2].

18 жовтня 2006 року в Україні була ратифікована Конвенція ООН проти корупції. Приєднання України до міжнародної спільноти у цьому питанні мало на меті сприяння «затвердженню позитивного іміджу України, як держави, де створюється сприятливий політичний клімат для широкомасштабної, взаємовигідної співпраці зі всіма країнами, у тому числі і в питаннях протидії корупції і іншим правопорушенням, які безпосередньо пов'язані з нею» [3]. Однак ратифікація конвенції ніяк не вплинула на рівень корупції в країні. Була створена правова база для здійснення антикорупційної політики, але вона не працювала через те, що принцип верховенства права, задекларований в Конституції України, не є основним принципом застосування закону в Україні.

Ефективна боротьба проти корупції в Україні, крім наявності відповідної політичної волі, вимагає належного законодавчого забезпечення (комплекс нормативно-правових приписів, що регулюють механізми запобігання корупції, а також відповідальність за вчинення корупційних порушень), формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування формування та реалізації антикорупційної політики, превентивні заходи запобігання корупції, а також її подолання. Побудова такої інституційної системи повинна відповідати міжнародним стандартам (зокрема, конвенціям ООН та Ради Європи проти корупції, а також рекомендаціям ГРЕКО та Стамбульського плану дій антикорупційної мережі ОЕСР) і передовій світовій практиці, а також враховувати особливості української юридичної системи.

Важливим кроком протидії корупції в Україні стало створення нового автономного органу (поза системою існуючих правоохоронних органів) – Національного антикорупційного бюро України, основною функцією якого буде виявлення і розслідування корупційних злочинів, що становлять особливу суспільну небезпеку.

Національне антикорупційне бюро України – це правоохоронний орган України, який має широкі повноваження у сфері попередження, виявлення, припинення та розкриття корупційних злочинів, вчинених вищими посадовими особами, а також запобігання вчиненню нових.

Національне антикорупційне бюро України було створено на підставі прийняття Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року [4]. Під час його проходження у Верховній раді України, як законопроекту, він називався Проект Закону України «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції». Даний Закон набув чинності 25 січня 2015 року.

Крім того, було створено Національне агентство з питань запобігання корупції. Національне агентство з питань запобігання корупції – центрального органу виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Національне агентство з питань запобігання корупції відіграє роль спеціалізованого превентивного антикорупційного органу.

Великою проблемою на шляху формування та функціонування нових органів є те, що високопосадовці, на яких поширюється сфера повноважень нових органів, хочуть зберегти свій вплив на ці процеси.

Подібні структури існують у США, Польщі, Франції, Сінгапурі, Ізраїлі, Індії. Завданням Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, вчиненими вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і становлять загрозу національній безпеці.

Корупція це проблема світового рівня, різниця лише в тому, наскільки вона охопила ті чи інші органи управління країн, що в свою чергу залежить від відношення певного суспільства до цього зла і політичної волі урядів держав протистояти йому.

Список використаних джерел

1. Гавдьо Ю. Р. Корупція як живильне середовище для організованої злочинної діяльності. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 7 грудня 2018 року. Київ, 2018. С. 59–61.

2. Брус Т. М., Ковальов В. Г. Проблеми реалізації антикорупційної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 3. Електронний ресурс. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=954.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_ c16&new=1. (дата звернення: 15.10.19).

4. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_c16&new=1. (дата звернення: 15.10.19).

Жук Олена Миколаївна,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Корупція є глобальною проблемою кожної країни. Запобігання корупційної злочинності – чи не найголовніша проблема, з якої доводиться боротися будь-якій державі в процесі становлення. Негативні наслідки цього явища не лише перешкоджають нормальному розвитку та функціонуванню будь-якого суспільства, а й становлять серйозну загрозу інтересам національної безпеки України, демократичному її розвитку, що підриває авторитет країни, обмежує

конституційні права і свободи громадян, порушує принципи верховенства права, руйнує моральні й суспільні цінності.

Запобігання корупції є об'єктом дослідження науковців, державних та громадських організацій, які постійно роблять свій внесок у загальну справу розбудови правової, демократичної, соціальної держави. Тому мета запобігання корупції збігається з проблемами державотворення України та полягає в здійсненні соціально-економічних, політико-правових, організаційно-структурних заходів у напрямі всебічного забезпечення потреб та інтересів громадян.

Насамперед необхідно визначитися із поняттям корупції та антикорупційним законодавством. Основним антикорупційним нормативно-правовим актом в Україні є Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р [1]. Відповідно до даного Закону, корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Найчастіше термін «корупція», як зазначають дослідники, вживається відносно політичної еліти і вищих державних органів, системне, організоване соціальне явище, що органічно інтегрує в собі як економічну, юридичну, етичну, так і соціальну складові. Корупція стосується всіх сфер суспільного життя, зачіпає інтереси всіх соціальних груп, прошарків і класів суспільства, вражає економіку і політику, соціальну сферу та культуру [2, с. 67].

Сутність корупції полягає у використанні наданої влади чи посади в особистих, передусім корисливих, цілях. Можливість вчинення корупційних дій перебуває у прямій залежності від закритості чиновницької діяльності та відставання загального культурно-цивілізаційного розвитку населення [3, с. 44].

Основними причинами корупції в Україні, на думку вчених, є: невтіленість реформ, непрофесійність державних посадових осіб, недосконала судова система, «кумівство», політичне заступництво, слабкість інститутів громадянського суспільства, брак політичної волі національних лідерів, які б відверто та ефективно протистояли щонайменшим проявам корупції, відсутність єдності в системі виконавчої влади, тобто регулювання одних і тих же питань різними органами [3, с. 45].

Також потрібно зазначити, як відмічає Н. В. Кимлик, злочинам корупційної спрямованості притаманний високий рівень латентності. По-перше, тому, що інституції, які покликані боротися з корупцією, самі є корумпованими. По-друге, способи приховування цих злочинів надзвичайно різноманітні і швидко змінюються, їх доповнюють й вдосконалюють злочинці та їх оточення [4, с. 65].

В. В. Голіни і Б. М. Головкін, характеризуючи особу злочинця корупційних злочинів, відмічають її особливу соціальну позицію, а саме наявність владних повноважень, без яких не можуть вчинятися корупційні діяння [5, с. 403]. На думку вчених, корупційний злочин вчиняється з корисливого або іншого особистого інтересу, при цьому особа усвідомлює протиправність своїх дій чи бездіяльності і свідомо йде на порушення закону [5, с. 404]. Особистість корупціонера є нетиповою, порівняно з іншими видами злочинців, оскільки характеризується найбільшим рівнем соціалізації та прихована за яскраво вираженою оболонкою законослухняної особи, а тому потребує ще більш ґрунтовного кримінологічного дослідження [6].

Значна роль у боротьбі з корупцією, згідно Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р [7] відводиться саме працівникам Національної поліції, одним із основних принципів діяльності якої закріплено тісна співпраця та взаємодія з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Працівники Національної поліції з метою покращення роботи із запобігання корупційним проявам, повинні створювати позитивний імідж для ефективної комунікації з населенням [8]. Саме від якості комунікації поліцейських, забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян та суспільства від негативних наслідків, на думку Н.А. Жук, залежить формування позитивного іміджу даної структури та відновлення довіри населення. У зв'язку з цим, покращення якості комунікації під час підготовки працівників поліції є невід'ємною складовою їхнього професійного розвитку та ефективного виконання службових завдань, а також формування професійної самосвідомості [9, с. 370.].

На думку Н. В. Сметаніної, одним із напрямів запобігання корупційної злочинності є запозичення міжнародного досвіду у боротьбі з корупцією, який сприятиме зменшенню цього деструктивного явища й в українському суспільстві [10, с. 93]. Але використання зарубіжного досвіду в Україні, на думку багатьох фахівців, не може проводитися за допомогою простого копіювання тих чи інших заходів, які показали свою ефективність в інших країнах. Корупція постійно адаптується до зміни політичних, економічних і соціальних умов діяльності, має національні особливості і стереотипи сприйняття. Тому ті заходи, які кілька років або кілька десятиліть тому були ефективні в інших країнах світу, не обов'язково будуть ефективними в сучасній Україні. Ці заходи необхідно буде адаптувати для застосування в нашій країні, пристосовувати до української специфіки.

Отже, окрім запозичення міжнародного досвіду, на нашу думку, потрібно щоб не тільки в органах державної влади, а й в усього населення України сформувалося негативне ставлення до корупційних діянь. Тому вирішення проблеми запобігання корупційним проявам лише за допомогою створення антикорупційних органів і удосконалення законодавства у цій сфері є недостатніми заходами боротьби з цим суспільно небезпечним явищем. Усім державним органам потрібно сприяти розвитку економіки країни, покращувати

рівень життя громадян. Адже однією з головних умов, що сприяють вчиненню злочинів, зокрема корупційних, виступає бідність та низький рівень життя. Для запобігання корупційним проявам у суспільстві необхідно змінювати менталітет і ментальність громадян щодо викриття і запобігання корупційних злочинів, формувати в суспільстві атмосферу нетерпимості до корупції.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 18.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.
2. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії: монографія / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Ін Юре, 2014. 562 с.
3. Таций В. Я., Борисов В. И. Научное обеспечение путей противодействия коррупции в Украине. Громадська експертиза. *Актуал. пробл. боротьби з корупцією в Україні*. Київ, 2004. Вип. 4. С. 44–48.
4. Кимлик Н. В. Злочини корупційної спрямованості: способи їх приховування. Вісн. Акад. адвокатури України. 2014. Т. 11. № 3. С. 64–72.
5. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни і Б. М. Головкіна. Х.: Право, 2014. 440 с.
6. Михайленко Д. Г. Кримінологічна характеристика особи корупціонера. *Актуальные проблемы криминологии и криминальной психологии*: сб. науч. ст. / под. ред. М. Ф. Орзиха, В. Н. Дремина. Одесса: Фенікс, 2007. С. 237–243.
7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.
8. Взаємодія Національної поліції з органами державної влади та місцевого самоврядування, а також громадськістю під час забезпечення публічної безпеки і порядку: метод. реком. / В. Л. Костюк, О. М. Жук, С. Ф. Константінов, В. А. Куліков. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 27 с.
9. Жук Н. А. Комунікативна діяльність патрульних поліцейських як одна зі складових правової освіти населення щодо антикорупційного законодавства. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*. матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.): у 2 ч. / редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. 460 с. С. 370–372.
10. Сметаніна Н. В. Злочини корупційної спрямованості як прояв і відображення злочинності у сучасному суспільстві: окремі питання запобігання та протидії. *Взаємодія державних органів і громадськості у запобіганні та протидії корупції*: матеріали наук.-практ. семінару (Харків, 24 квіт. 2014 р.). Харків, 2014. С. 90–93.

Жук Павло Васильович,
начальник наукового центру проблем виховання доброчесності та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, кандидат технічних наук, доцент;
Бевз Володимир Васильович,
начальник відділу спеціальної підготовки та методичного забезпечення наукового центру проблем виховання доброчесності та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського

ДИСТАНЦІЙНЕ (ОНЛАЙН) НАВЧАННЯ В ЗМІЦНЕННІ ВИХОВАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Однією з найбільш оптимальних форм сучасного навчання, в рівній степені ефективного при отриманні освіти як основної, так і додаткової, слід визнати дистанційну форму навчання. Сучасні слухачі є активними суб'єктами нового інформаційного середовища: мобільні пристрої, відео замість тексту, інтерактивні ігри тощо свідчать про це. Навчальна криза торкнулася усіх рівнів освіти: початкова школа, вища школа, підвищення кваліфікації. Військова освіта і підготовка не є виключенням.

Тому з метою:

а) створення інструменту для масового інформування військовослужбовців, державних службовців та працівників ЗСУ про негативні наслідки корупції та типові шляхи її подолання;

б) надання навчального контенту з використанням найсучасніших доробок та технологій у теорії передачі знань;

в) створення можливості універсального тестування особового складу Збройних Сил України в частині протидії корупції.

Науковим центром проблем виховання доброчесності та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського розроблено та впроваджено ***базовий навчальний онлайн курсу з питань запобігання і протидії корупції в Міноборони та ЗСУ***.

Запропонований онлайн курс розроблено для вирішення питання масового упровадження антикорупційного навчання у процес фахової підготовки особового складу та цивільного персоналу Міністерства оборони України та Збройних Силах України шляхом надання основних теоретичних знань військовослужбовцям та цивільному персоналу Міністерства оборони України та Збройних Силах України щодо виховання доброчесності та перешкоджання проявам корупції.

Онлайн курс має на меті досягнення базового рівня обізнаності та усвідомлення на рівні, необхідному для виконання обов'язків у службової діяльності.

Цільовою аудиторію курсу є усі категорії військовослужбовців та цивільного персоналу Міністерства оборони України та Збройних Силах України.

Зміст курсу структурно складається з чотирьох розділів з одночасним переглядом відеосюжетів а саме:

– Поняття корупції. В ньому ми знайомимося з поняттям корупції та навчаємось її розпізнавати.

– Законодавчі засади. Тут ми розглядаємо загальні положення антикорупційного законодавства.

– Алгоритми дій у випадках корупції. На прикладах вчимося уникати корупційних ситуацій та мінімізувати корупційні ризики.

– Позитивні приклади запобігання корупції. Вивчаємо національний та закордонний досвід успішного протистояння корупції.

Відеосюжети застосовуються для наглядної демонстрації матеріалів курсу, включаючи імітацію ситуацій з корупційними правопорушеннями та моделювання поведінки (дії) військовослужбовців щодо запобігання, виявлення та протидії корупції в умовах військової служби.

Невід'ємною частиною курсу є проміжне та фінальне тестування.

Проміжне тестування проводиться після вивчення відповідного розділу та здійснюється для самоконтролю слухача. Перехід до вивчення наступного розділу рекомендується після самостійного підтвердження засвоєння матеріалу попереднього розділу.

Фінальне тестування проводиться після засвоєння усього лекційного матеріалу курсу та здійснюється у формі зовнішнього контролю щодо засвоєння слухачем знань в рамках он-лайн курсу. Позитивні результати фінального тестування фіксуються як досягнення обізнаності з питань запобігання і протидії корупції на рівні, необхідному для повсякденної службової діяльності (базовий рівень).

Вміння та навички, які слухач має отримати протягом курсу:

– Ідентифікувати прояви корупції.

– Застосовувати протоколи реакції на прояви корупції.

– Отримати мотивацію протидіяти корупції.

– Проектувати інструменти та механізми унеможливлення корупції на своєму рівні.

Творчій колектив отримав свідоцтво про реєстрацію авторського права на аудіовізуальний твір: «Навчальний он-лайн курс з питань запобігання і протидії корупції в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України».

Список використаних джерел

1. Про Національну раду з питань антикорупційної політики: указ Президента України від 14 жовтня 2014 року № 808/2014. URL: https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/808/2014.

2. Питання Національної ради з питань антикорупційної політики: указ Президента України від 25 червня 2019 року № 453/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453/2019#n5.

Загорська Ольга Ігорівна,
старший викладач відділу підвищення кваліфікації прокурорів з питань запобігання корупції інституту підвищення кваліфікації прокурорів Національної академії прокуратури України

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

У 2018 році соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Міжнародного республіканського інституту проведено дослідження під назвою «Четверте всеукраїнське муніципальне опитування». Результати вказаного дослідження засвідчили, що корупція залишається ключовим викликом для громадян України, які вважають особливо проблемними медичні та освітні установи. В середньому 12 % респондентів повідомляють про дачу хабарів у навчальних закладах протягом останніх двох років і водночас в середньому 27 % заявили про дачу хабара в медичних установах за цей же період часу [1].

Як зазначено в Антикорупційній стратегії на 2014–2017 роки, саме корупція є однією з причин, що призвела до масових протестів в Україні наприкінці 2013 року – на початку 2014 року. Високий показник сприйняття корупції громадянами пояснюється відсутністю дієвих реформ у сфері протидії корупції та неефективною діяльністю органів правопорядку щодо виявлення корупційних правопорушень та притягнення винуватців до відповідальності [2].

Очевидно, що запобігання корупції має складати пріоритетний напрямок державної політики. Як тут не згадати думку Арістотеля, який стверджував, що «благо усюди і завжди залежить від дотримання двох умов: а) правильної постановки кінцевої мети будь-якої діяльності; б) вибору відповідних засобів, що ведуть до досягнення мети» [3, с. 352].

Втім Україною досі не прийнято Антикорупційної стратегії на 2018–2020 роки. Таким чином, можна з впевненістю констатувати, що на сьогодні в Україні фактично відсутня ефективна стратегія протидії корупції, яка б враховувала гостроту проблеми та актуальність ситуації.

Дослідження і виявлення причин виникнення корупції та досвіду боротьби з нею в інших країнах дозволяє розробити та упровадити комплекс заходів щодо запобігання та протидії корупції в Україні. До числа найбільш дієвих методів запобігання корупції нами віднесені такі:

1. Оптимізація штатів центральних апаратів. Кількість державних службовців має бути приведена у відповідність до повноважень, які покладені на той чи інший орган виконавчої влади [4, с. 132].

2. Удосконалення законодавчих актів запобігання та протидії корупції.

3. Зниження рівня необґрунтованого владно-управлінського розсуду (дискреційних повноважень). Для зниження рівня

необґрунтованого адміністративного розсуду в питанні застосування адміністративного примусу необхідно встановити правовий механізм, який не даватиме державному службовцю можливості вибору між застосуванням заходів попередження і заходів адміністративного покарання у разі виявлення державним службовцем адміністративного правопорушення [5, с. 111].

4. Використання досвіду інших країн. У Малайзії, наприклад, боротьба з корупцією принесла свої результати після видання закону, згідно з яким усі чиновники, які за час служби не були викриті в ганебних корупційних діях, при звільненні за віком отримують гідну пенсію і соціальні блага, можуть жити, ні в чому собі не відмовляючи. Під час служби чиновник справно виконує свої обов'язки, не бідує, але і не може розбагатіти [5, с. 117].

Найбільш помітні зусилля в боротьбі з корупцією демонструють Сполучені Штати Америки. Там діють «Принципи етичної поведінки урядових чиновників і службовців» 1990 року; закон про етику в урядових установах 1978 року, який встановив обов'язкову звітність деяких категорій службовців про їхній фінансовий стан; закон про контроль над організованою злочинністю, який передбачає статус недоторканності для деяких свідків; система федеральних законів про боротьбу з рекетом, тиском, корупцією, організованою злочинністю – так звані закони РІКО, прийняті ще в 1970 році. Варто наголосити, що саме на основі законів РІКО Сполученим Штатам вдалося знизити рівень корупції, організованої злочинності, наркобізнесу. Сутність законів в активному застосуванні інституту конфіскації у членів злочинних організацій, корупціонерів і застосуванні кримінальної відповідальності до юридичних осіб [6, с. 35].

В даному аспекті як позитивний момент варто відмітити запровадження і в національному законодавстві кримінальної відповідальності юридичних осіб. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23 травня 2013 року Загальну частину КК України доповнено розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб».

5. Створення інститутів із боротьби з корупцією, що мають повноваження для розслідування та припинення даного діяння. Серед спеціальних антикорупційних органів, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупції, доцільно виділити Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, Антикорупційний суд.

6. Забезпечення належного функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави

або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

7. Виховання неприйняття корупції в суспільстві. Безперечно більш інтегрована у роботу державних органів система тренінгів і консультування надала б питанням доброчесності новий рівень важливості та підвищила б обізнаність суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційного законодавства, щодо них.

8. Масштабна реформа державного управління, спрямована на зниження розміру державного апарату та підвищення його ефективності [7, с. 59].

Втім, для досягнення реального успіху в запобіганні корупційним злочинам необхідно, щоб нетерпимість до корупції стала частиною нашої загальнонаціональної культури, складовою менталітету нашої нації. Це завдання сьогодні повинно вирішуватися комплексно, одночасно в усіх напрямах: від вдосконалення законодавства, роботи правоохоронної і судової систем – до правової свідомості та виховання в громадянах нетерпимості до будь-яких, у тому числі побутових, проявів корупції.

Список використаних джерел

1. Матеріали четвертого всеукраїнського муніципального опитування Міжнародного республіканського інституту URL: http://ratinggroup.ua/research/regions/chetvertyy_vseukrainskiy_municipalnyy_opros.html.

2. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18.

3. Аристотель. Политика. Соч. в 4-ох томах. М.: Мысль, 1975. 550 с.

4. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія / Є. В. Невмержицький. Київ: КНТ, 2008. с. 132.

5. Чемерис І.В. Зарубіжний досвід протидії корупції в системі державного управління // Стратегічні пріоритети. 2015. № 3(12). С. 110–118.

6. Лавренюк Ю. Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України // Державне управління. 2014. № 1 (1). С. 35–37.

7. Кулик Л. М. Проблема асоціального у людській свідомості та поведінці // Морально-етичні засади реформування кримінального законодавства України. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 59.

Захаренко Людмила Миколаївна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ АСПЕКТІ

Відповідно до наказу МВС України від 06.02.2019 № 88 «Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських» однією із функцій психологів поліції є проведення психологічне вивчення поліцейських [2].

Психологічне вивчення особистості поліцейських в антикорупційному аспекті повинно стосуватись поліцейських, які вперше прийняті на службу в поліції, та призначаються на посади в порядку просування по службі під час добору (конкурсу) та просування їх по службі, для проведення оцінки ступеня їх антикорупційної стійкості, прогнозування поведінки в умовах корупційного тиску.

У ході проведення такого дослідження можуть використовуватись формалізовані та малоформалізовані методики. Потрібно звернути увагу, що залежно від джерел та умов буття людини як соціальної істоти, сутність зовнішніх поведінкових форм потенційного корупціонера обумовлюється: 1) впливом на психіку соціуму (мікро- та макросередовища); 2) умовами соціалізації (засвоєнням соціальних норм у процесі навчання і виховання; 3)індивідуально-психологічними властивостями; 4) біологічними засадами формування особистості [4; с. 52]. Саме тому психологічне вивчення особистості поліцейського в антикорупційному аспекті повинно включати вивчення його біографічних, ділових і особистісних якостей; морально-етичних принципів, цінностей, установок, Я-концепції, характеристики психічних процесів (пам’ять, увага, мислення, особливості сприйняття); нервово-психічної стійкості, адаптивних можливостей; мотивації обрання служби та проведення порівняльного аналізу отриманих матеріалів психологічного вивчення з професіограмою відповідного напряму поліцейської діяльності.

Визначення ступеня антикорупційної стійкості поліцейського та прогнозування його поведінки в умовах корупційного тиску можна здійснити за допомогою психологічного дослідження з використанням формалізованих методик (мотиваційний тест Ф. Герцберга, методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, методика В. В. Скворцова), комплексно проаналізувавши отримані результати [4]. Однак важливо пам’ятати, що лише 17 % респондентів характеризуються високим рівнем

антикорупційної стійкості, оскільки мають активну антикорупційну установку [4]. Виходячи з цього, результати психодіагностичного дослідження мають виключно рекомендаційний характер.

Психологічне вивчення особистості поліцейського можна здійснити з використанням малоформалізованих методик (спостереження, бесіда, інтерв'ю).

Згідно із законодавством передбачена участь психологів поліції у складі робочих груп, створених атестаційними та поліцейськими комісіями органів Національної поліції України, а також у проведенні засідань зазначених комісій у разі включення психологів поліції до їх складу [2]. Поліцейська комісія уповноважена проводити співбесіду з кандидатом на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади, з метою з'ясування його професійних, морально-ділових якостей, управлінсько-організаторських здібностей [3].

Важливо враховувати той факт, що постановка під час співбесіди й інтерв'ю прямих запитань («Які якості Ви у себе вважаєте найбільш важливими?» тощо) неефективна через велику вірогідність отримання від кандидатів соціально бажаних відповідей [1; с. 221–122]. Орієнтовний перелік питань для співбесіди повинен включати:

1) питання, які непрямим чином вказують на те, що актуальними для кандидата є поліпшення добробуту, налагоджене комфортне життя («Що дає Вам робота?» «У складних, неоднозначних ситуаціях, що Ви виберете: «службу» або «дружбу»? тощо);

2) твердження щодо самооцінки кандидата, його задоволеності соціальним статусом та матеріальним становищем, що потребують відповіді «так» чи «ні» («Найчастіше я відчуваю, що заслуговую більшого»; «Я люблю речі», «Я турбуюся, що залишуся ні з чим» тощо).

Доцільним також є проведення бесід за певною тематикою:

1) вивчення мотивації та цінностей («Опишіть ідеальну роботу», «Як Ви думаєте, що стимулює людей працювати найбільш ефективно», «Порівняйте своє попереднє і нинішнє місце роботи», «Що Ви очікуєте від нового місця роботи», «Навіщо, як Ви думаєте, люди прагнуть зробити кар'єру» тощо);

2) вивчення рис характеру і нормативності поведінки («Які якості в інших людях вам подобаються, а які ні ... На яких принципах ви будуєте відносини з іншими людьми», «Як ви дієте в ситуації, коли не можете досягти мети», «В яких ситуаціях виправдана брехня» тощо).

З поліцейськими, які призначаються на посади в порядку просування по службі, доцільніше проводити інтерв'ю на основі компетенцій (або інтерв'ю для з'ясування «поведінкових прикладів») [1]. У процесі інтерв'ю поліцейський у вільній формі зможе відповісти на різноманітні запитання, що стосуються його досвіду в подоланні чи вирішенні службових і життєвих ситуацій. Головна мета такого інтерв'ю – оцінка наявності і міри розвитку провідних компетенцій у керівника поліцейського підрозділу (або кандидата на посаду), оцінка його схильності до вибору корупційного варіанту поведінки в ситуації корупційного тиску.

Керівникові поліцейського підрозділу важливо мати такі чотири провідні компетенції (залежно від складності роботи й умов здійснення їх може бути більше) [1]:

1) планування і контроль (для з'ясування цієї компетенції необхідно задавати запитання «Чи були у Вас ситуації, коли доводилося виконувати термінову роботу в гранично стислі терміни? Наведіть приклад. За рахунок чого Вам удалося впоратися з цією роботою? Які висновки Ви для себе зробили?»);

2) ухвалення рішень і відповідальність (запитання «Які рішення є для Вас найлегшими? Чому? А які рішення є для Вас найважчими? Чому? Чи доводилося Вам приймати такі важкі рішення? Наведіть приклад»);

3) командна робота та мотивування персоналу (запитання «Як Ви в цілому оцінюєте психологічний клімат і атмосферу у Вашому колективі? З якими конфліктними ситуаціями в колективі Вам доводилося стикатися? Як Ви виходили з цих конфліктів? Чи брали активну участь у цьому?»);

4) стресостійкість (запитання «Чи були у Вас серйозні невдачі? Наведіть приклад, розкажіть, що сталося, і як Ви реагували на це. Як до Вас поставилося Ваше оточення у цей період?»).

Первинні ознаки лояльного відношення [1] поліцейського до поліції:

1. Більша зацікавленість інтересами справи, ніж враженням, яке він створює у керівника. Більша турбота про свій «зовнішній» імідж, враження, яке він справляє на сторонніх людей як представник поліції.

2. Відсутність негативної реакції на справедливі, навіть критичні оцінки (однак зачіпають несправедливі оцінки його діяльності).

3. Однакова поведінка у присутності чи при відсутності керівників, інших значущих для нього осіб.

4. Чітке уявлення мети діяльності, висловлювання чітких суджень на теми щодо цілей та цінностей служби, обґрунтування власної точки зору.

5. Ототожнення себе з підрозділом, який представляє (у мовленні часто вживають слова «ми» і «наші»). Активність та ініціативність у справах.

6. При відповіді на запитання про свої плани (без уточнення тематики) часто говорить на теми, актуальні для служби.

Таким чином, психологічне вивчення особистості поліцейського у антикорупційному аспекті є одним із напрямів профілактики проявів корупційної поведінки поліцейських.

Список використаних джерел

1. Барко В. І. Барко В. І. Психологічні можливості використання структурованого інтерв'ю з метою вивчення керівного персоналу Національної поліції України / В. І. Барко, В. П. Остапович // Наука і правоохорона. 2017. № 2. С. 224–232. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2017_2_34.

2. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських: наказ МВС України від 06.02.2019 № 88 // Верховна Рада України. Законодавство України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19 (дата звернення: 18.11.2019).

3. Про організацію добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських: наказ МВС України від 25.12.2015 № 1631(із змінами та доповненнями) // Верховна Рада України. Законодавство України: [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0049-16 (дата звернення: 18.11.2019).

4. Психологічні засади запобігання корупційним правопорушенням в органах державної влади та місцевого самоврядування / О. І. Кудерміна, Л. І. Казміренко, В. Г. Андросюк // Навч. посібник. Київ.: Нац. акад. внутр. справ, 2019. 184 с.

***Запорожець Руслана Андріївна*,**
інспектор відділення навчально-методичної роботи Київського центру КЦППП «Академія поліції», кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ ГРАБЕЖАМ

Сучасні реалії життя, а саме економічна криза, нестабільна політична ситуація, високий рівень безробіття призводять до підвищення рівня злочинності. Аналіз структури злочинності в державі за перше півріччя 2019 року свідчить про збільшення числа кримінальних правопорушень, скоєних проти власності. Великий інтерес серед науковців спостерігається до запобігання грабежам. Згідно ст. 186 КК України, грабіж – це відкрите викрадення чужого майна у присутності потерпілого або інших осіб, які усвідомлюють протиправний характер дій винної особи, яка у свою чергу усвідомлює, що її дії помічені і оцінюються як викрадення [1]. Проте не досить чітко та повно розкрита тема віктимної поведінки жертв злочину, досить мало рекомендацій щодо того, як не стати жертвою даних злочинів.

Що стосується кримінологічної характеристики грабежів, то вона включає: спосіб (73 % нанесення ударів руками і ногами по всьому тілу потерпілого, 13 % – здушення шиї, 14 % – інші способи, а саме: залякування, погроза застосування насильства); місце (вулиця 63,2 %, приміщення 37,8 %); час вчинення (пора року та дні): весна (33,7 %), літо (33,3 %), зима (19 %), осінь (14 %), а також будні дні (66,5 %), вихідні (33,5 %); із них на святкові дні підпадає лише 9,5 %; час доби (проміжок годин) – вечір (з 18 до 22 години) майже 52 % та нічний час

доби (з 22 до 6 години) майже 26 %, ранковий час (з 6 до 12 години) близько 8 %, денний час – 14 %. Особливостями кримінально-правової структури грабежів є: одноособове вчинення (70 %) та співучасть без попередньої домовленості (30 %); рецидив – 25,1 % раніше притягувалися до кримінальної відповідальності; мотив і мета – корисливі (98 %) та ті, що не підлягають логічному поясненню і кваліфікуються правоохоронцями як розвага (2 %).

Грабіж у свою чергу є суспільно небезпечним злочином, тому закон передбачає суворе покарання за його вчинення. Суспільна небезпека грабежу, як і крадіжки, полягає у тому, що, вчиняючи його, винна особа позбавляє власника можливості володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном.

Згідно ст. 185 КК України, крадіжка – злочин, що полягає у таємному викраденні чужого майна [1]. Крадіжка – це викрадення, здійснюючи яке, винна особа вважає, що робить це непомітно для потерпілого чи інших осіб. Крадіжка є різновидом викрадення, вирізняє з-поміж інших видів викрадення спосіб вилучення майна – таємність.

Проте, на відміну від крадіжки, специфічною ознакою даного викрадення є відкритий характер, коли викрадення вчиняється заздалегідь очевидно, помітно для інших осіб. Відкритий спосіб викрадення майна істотно підвищує суспільну небезпеку викрадення (порівняно з крадіжкою), адже винний не приховує свого наміру протиправно заволодіти чужим майном проти волі власника чи особи, у віданні чи під охороною якої перебуває майно, а також ігнорує думку очевидців. Відкритість викрадення свідчить про виняткову зухвалість грабіжника, який нехтує небезпечністю свого викриття (адже свідомо йде на ризик затримання на місці злочину) та прилюдно ігнорує правові та суспільні заборони нормального життя держави.

Кількісну перевагу мають грабежі та розбійні напади, що відбуваються на вулиці та в громадських місцях, менша кількість грабежів, що зафіксована правоохоронними органами характеризується проникненням у житлові приміщення. Найчастіше спостерігається вчинення грабежу без попередньої підготовки та домовленості, тобто коли без роздумів громадяни зважуються на злочин.

Але при певних коливаннях, що спостерігаються в показниках корисливої злочинності в державі, одним з найбільш розповсюджених насильницьких злочинів проти власності продовжують залишатися грабежі, для яких характерною є негативна кількісно – якісна тенденція (загальна кількість виявлених за цей період осіб у Київській області, які вчинили грабежі, становить на 9,9 % більше, ніж у 2018 році, серед них 24,8 % раніше вже ставали на злочинний шлях, а 64,1 % з них мали не зняту або не погашену судимість).

Аналізуючи матеріали слідчої та судової практики, в середньому кожного року працівниками управління поліції реєструється близько 20–22 тис. грабежів і 2,8–3,5 тис. розбоїв. Можна дійти висновку, що в більшості випадків ситуація з кількісним зростанням грабежів обумовлена провокуючою поведінкою власне самих потерпілих з

порушенням вимог власної безпеки. Підтвердженням даного судження виступає як кримінологічна характеристика самих діянь та злочинців, які скоїли грабіж, так і віктимологічна характеристика осіб потерпілих від цих злочинних діянь.

Більшість цих злочинів вчиняється в темний час доби. Особи, які вчиняють грабежі, найчастіше характеризуються винятковим цинізмом, зухвалим та нахабним характером злочинних посягань. Грабежі, крадіжки, фінансові шахрайства – найчастіше від таких злочинів потерпають люди похилого віку. Проаналізована статистика Тернопільської області за 9 місяців і виявлені такі дані, а саме кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень щодо пенсіонерів становить 288 (враховуючи, що Тернопільська область за даними Національної поліції має найменшу кількість злочинів проти власності серед інших областей). Найбільше жертвами злочинів стають літні люди – жителі сільської місцевості. Найчастіше жертвами злочину стають пенсіонери в нічний час доби (від опівночі до восьмої ранку), а саме ситуація складається така: з 288 правопорушень 163 трапилося саме в цей час проміжок доби.

Такі злочини часто відбуваються при великому скупченні людей, в присутності очевидців. Найбільший відсоток грабежів трапляється на околицях міст, районів та в малоосвітлених місцях, особливо парки, під'їзди, іноді злочинець очікує свою потенційну жертву біля магазину. В даному випадку злочинці самовпевнено розраховують на не перешкоджання їм діяти та байдужість громадян. Вчиняючи грабіж чи розбійницький напад, злочинці враховують певні обставини (місце події, властиві риси особи потерпілого, характер майна, яким передбачається заволодіти) і визначають спосіб, час, знаряддя і засоби, які можуть бути використані під час нападу.

Запобігання злочинності є найбільш вдалим засобом боротьби з негативним явищем злочинності. Наразі в деяких містах країни все більш популярними стають Національні Дружини, що створені для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин. Національні дружини – організація, пов'язана з політичною партією Національний корпус, частина «азовського» руху. За словами представників організації, її метою є забезпечення порядку на вулицях українських міст.

З плином часу можна спостерігати таку тенденцію, що Національні Дружини завжди досягали великих результатів та вносили свій внесок у розкриття злочинності. Для прикладу варто згадати добровільні народні дружини СРСР. В цілому, за перші 25 років роботи дружин, понад 800 дружинників були нагороджені урядовими орденами і медалями, понад 6 тисяч – нагороджені медаллю «За відмінну службу

по охороні громадського порядку», ще кілька тисяч були нагороджені почесним знаком «Відмінний дружинник», Почесними грамотами та цінними подарунками. Відомі випадки героїзму і самопожертви, проявлені дружинниками, а також випадки затримання ними небезпечних злочинців і рецидивістів. Тому можемо зробити висновок, що діяльність Дружин ще з минулих десятиліть мала високі результати і разом з правоохоронними органами вони розкривали найтяжчі злочини.

В загальному плані наполягаємо вдосконалити діяльність різноманітних громадських організацій для підтримки потерпілих від грабежів та збереження майна потенційних потерпілих. Крім того управління поліції має кілька ефективних порад щодо того як не стати жертвою грабежів та розбійних нападів. По-перше, при можливості намагайтеся уникати перебування на вулиці в нічний час, особливо в малолюдних місцях та темних провулках. По-друге, не потрібно піддаватися на прохання дати свій мобільний телефон незнайомцям під приводом необхідності термінового дзвінка та не повертайтеся до підозрілих осіб спиною та не дозволяти оточувати себе стороннім громадянам. По-третє, у разі, коли за вами до під'їзду заходить незнайомець, не потрібно поспішати заходити до ліфту, краще підніматися сходами вище та викличте ліфт знову. Якщо здогади справдилися, не соромтеся голосно покликати на допомогу, часто досить попереджувального крику, щоб змусити злочинця відмовитися від свого задуму. По-четверте, не бажано виходити на вулицю в стані алкогольного сп'яніння, адже в цьому випадку людина не захищена від злочинних посягань. Батькам необхідно постійно проводити роз'яснювальну роботу з неповнолітніми про можливий ризик скоєння злочину щодо дітей при безтурботному поводженні їх з мобільними телефонами, грошима та цінними речами.

Управління поліції вживає максимальну кількість заходів щодо протидії грабежам та стабілізації кримінальної ситуації в Україні. І все ж головною передумовою у протидії грабежам є їх ефективне запобігання, тобто чітке добросовісне усвідомлення громадянами дотримання вимог власної безпеки та безпеки свого майна.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 28.11.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2341-14?lang=uk (дата звернення: 01.12.2019).

2. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III. Дата оновлення: 04.11.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14. (дата звернення: 01.12.2019).

3. Закон України від 2 жовтня 1996 року «Про звернення громадян» №2704-III (поточна редакція – прийняття від 16.07.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр.

Зотова Ірина Генадіївна,
заступник начальника центру – начальник наукового відділу досліджень та впровадження інноваційних технологій наукового центру проблем виховання доброчесності та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського;
Калітник Максим Сергійович,
науковий співробітник наукового центру проблем виховання доброчесності та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського;
Клюшин Володимир Васильович,
офіцер відділу спеціальної підготовки та методичного забезпечення наукового центру проблем виховання доброчесності та запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського

ВПЛИВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ НА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Однією з основних міжнародно-політичних проблем – є корупція. Корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Ця проблема відноситься і до оборонного сектору.

Політиками і вченими все більш наполегливо наголошується, що корупція у оборонному секторі не тільки має міжнародний вимір, але є й серйозною проблемою світової політики. Емпіричні дослідження доводять, що чоловіки та жінки по-різному сприймають проявами та наслідками корупції та демонструють різні настанови щодо протидії їй. Тому є доцільним просування гендерної рівності та розширення можливостей жінок в оборонному секторі.

Канада вперше залучила жінок до служби у збройних силах – у 1895-му році жінок почали приймати на військову службу в мирний час не тільки у структури забезпечення, а й у бойові частини, а прийнятий

у 1985-му році Закон про права людини сприяв тому, що жінкам стали доступними 75 % військових спеціальностей.

Не набагато спізнилась і *Велика Британія* – у 1917–1919-х роках у складі Британських Збройних сил були сформовані Жіночі королівські військово-повітряні сили, Королівський допоміжний корпус ВМС і Жіночий легіон секції автотранспорту чисельністю 100.000 осіб. У 1995-му році для жінок вперше була відкрита участь у бойових частинах. Щоправда, це стосувалося в основному допоміжних частин: артилерії, інженерних частин і бойових медиків. Зараз же, в рамках найбільшої реформи Королівських збройних сил, відбувається суттєве розширення прав жінок. Нові зміни торкнуться піхоти, Королівської морської піхоти, бронетанкових частин та Королівських ВПС, де раніше жінки не служили.

Починаючи з жовтня 2018-го року для жінок у Британії відкриті всі військові спеціальності у всіх видах військ, включаючи підрозділи сил спецоперацій, такі як Спеціальна повітряна служба (SAS). Також були усунуті всі перешкоди для просування до найвищих військових звань і дозволено жінкам брати участь у бойових зіткненнях.

Тут варто зазначити, що до недавнього часу у світі були лише дві країни, в яких жінки були позбавлені будь-яких обмежень і проходили військову службу нарівні з чоловіками – це США і Австралія. В США у жовтні 2018-го року жінка навіть очолила Командування сил армії США.

Ще одним прикладом участі жінок у розбудові збройних сил своєї країни є *Ізраїль*. Там жінки з самого початку заснування держави у 1948-му році були залучені до створення армії і сьогодні армія оборони Ізраїлю ЦАХАЛ на 35 % складається із жінок. Також вражає чисельність жінок серед офіцерського складу – 26 %.

Що стосується міжнародних об’єднань, то в НАТО з самого початку декларували політику рівних можливостей для чоловіків і жінок, у 1976-му році було утворено таку структуру як Комітет із питань жінок у збройних силах НАТО, який у 2009-му році було перейменовано на Комітет НАТО із гендерних питань.

В деяких країнах НАТО жінки займають навіть посаду міністра оборони, зокрема: Мімі Кодхелі (Албанія), Роберта Пінотті (Італія), Жанін Хенніс-Пласшерт (Нідерланди), Урсула фон дер Ляєн (Німеччина). Щоправда, всі вони є цивільними особами, а не військовими.

Середній показник кількості жінок у арміях НАТО складає 10,9 %, у ЗСУ він становить 10.6 %.

При цьому протягом останніх років вдалося зняти заборону на більш ніж 400 професій, які раніше вважалися «небезпечними» для жінок. Також був розширений список військових професій і звань, які можуть обіймати жінки, бо, на початку війни ті з жінок хто воював, були змушені записуватися бухгалтерами чи поварами. Ще до недавнього часу як в ЗСУ, так і в інших військових формуваннях існувало «особливе» ставлення до жінки. Зокрема, законодавство

суттєво обмежувало залучення жінок до виконання певних завдань, їхню участь в бойових діях, можливість займати певні посади.

Великий прорив у цьому питанні стався 6 вересня 2018-го року, коли Верховна Рада прийняла «Закон про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях».

Закон надає особам обох статей рівні можливості щодо укладення контракту на проходження військової служби, визначивши, що жінки можуть укладати контракт на проходження військової служби до досягнення граничного віку перебування на військовій службі.

Показник залежності індексу сприйняття корупції (щорічний рейтинг країн світу за показником рівня корупції, за шкалою від 100 (немає корупції) до 0 (сильна корупція)) від індексу гендерної рівності (досягнення країни з точки зору рівня рівності прав чоловіків та жінок) показує, що у країнах у яких індекс гендерної рівності високий, корупція на низькому рівні. Це видно з показника сприйняття корупції CPI, який зі 100 можливих балів становить від 72 до 88, чого не можна нажаль сказати про ситуацію яка склалась на теперішній час в нашій країні.

№п/п	Країна	Рейтинг країн за ІГР	Індекс гендерної рівності	Рейтинг країн за CPI	CPI
1.	Данія	1	0.040	1	88
2.	Нідерланди	2	0.044	3	82
3.	Норвегія	3	0.048	2	84
4.	Бельгія	4	0.048	9	75
5.	Ісландія	5	0.062	8	76
6.	Люксембург	6	0.066	4	81
7.	Німеччина	7	0.072	6	80
8.	Франція	8	0.083	10	72
9.	Канада	9	0.092	5	81
10.	Великобританія	10	0.116	7	80
11.	**Україна**	**11**	**0.285**	**11**	**32**

Аналіз впливу аспектів гендерної рівності на запобігання корупції показує, що ми знаходимось на початку шляху до гендерної рівності та перебуваємо на низькому рівні порівняно з країнами членами НАТО за показниками індексу гендерної рівності та індексу сприйняття корупції. Однак, не можна не відмітити бажання українського народу та влади рухатись у напрямку покращення.

Список використаних джерел

1. Агєєва В. П. Основи теорії гендеру / В. П. Агєєва, Л. К. Кобилянська, М. О. Скорик. URL: http://gender.at.ua/_ld/1/186_osnovy_teorii_g.pdf . Назва з екрану.

Іванчик Ігор Анатолійович,
заступник начальника Управління запобігання корупції та проведення люстрації МВС України

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ У ДІЯЛЬНОСТІ МВС УКРАЇНИ

Упродовж 2014–2015 років розпочато реформування діяльності Міністерства внутрішніх справ. На першому етапі чітко визначено функції МВС як цивільного органу.

В ході цієї реформи в структурі МВС утворено Управління запобігання корупції та проведення люстрації (далі – УЗКПЛ), на яке покладено функції із запобігання корупції. Основним завданням УЗКПЛ є запровадження системного підходу у сфері запобігання корупції, організація роботи з ідентифікації, оцінки та усунення корупційних ризиків у діяльності МВС, здійснення методичної та консультативної роботи, на відміну від підрозділів внутрішньої безпеки органів внутрішніх справ, які здійснювали виявлення та розслідування корупційних правопорушень.

Діяльність УЗКПЛ спрямована на виявлення вразливих до проявів корупції сфер діяльності МВС та впровадження ефективних механізмів запобігання і протидії корупції.

За статистичними даними Звіту про стан протидії корупції, намітилася тенденція до збільшення кількості осіб органів внутрішніх справ, притягнутих до адміністративної відповідальності (штраф) за пов'язані з корупцією правопорушення.

Зокрема, у 2014 році – 51 особа, у 2015 році – 45, у 2016 році – 15, у 2017 році – 48, у 2018 році – 256, за 9-ть місяців 2019 року – 277.

Водночас, порівняно з 2015 роком, зменшилася кількість осіб органів внутрішніх справ, які вчинили кримінальні корупційні правопорушення. Так, у 2015 році кількість таких осіб становила 203, у 2016 році – 268, у 2017 році – 246, у 2018 році – 201, за 9– ть місяців 2019 року – 99.

Реалізація заходів із запобігання і протидії корупції в системі Міністерства внутрішніх справ здійснюється на підставі Антикорупційної програми МВС на 2019 рік, передбачає такі напрями:

– забезпечення системного підходу до запобігання і протидії корупції, нормативно-правове регулювання відносин;

– реалізація антикорупційної політики в кадровому менеджменті, формування негативного ставлення до корупції, навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування;

– здійснення заходів з дотримання вимог фінансового контролю, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів;

– запобігання корупції у сфері публічних закупівель, посилення ефективності управління фінансовими ресурсами, розвиток та підтримка системи внутрішнього аудиту;

– удосконалення процесу надання адміністративних послуг;

– участь у реалізації заходів, що належать компетенції МВС, затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 жовтня 2016 року № 803-р, та Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції,схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 р. № 576-р;

– співпраця з громадськістю та міжнародними організаціями щодо здійснення антикорупційних заходів.

Відповідно до частини першої статті 19 Закону України «Про запобігання корупції» антикорупційні програми приймаються, зокрема, в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади шляхом затвердження їх керівниками.

10 жовтня 2019 р. на черговому засіданні комісії з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми МВС прийнято рішення щодо розроблення проекту Антикорупційної програми МВС на 2020–2022 роки. Методологією оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженою рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 2 грудня 2016 року № 126, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 28 грудня 2016 року за № 1718/29848, зокрема, визначено, що у рамках підготовки антикорупційної програми органу влади проводиться оцінка корупційних ризиків, рішення про проведення якої приймається суб'єктом затвердження антикорупційної програми.

Міністром внутрішніх справ України як суб'єктом затвердження антикорупційної програми 01 листопада 2019 прийнято рішення про проведення оцінки корупційних ризиків у діяльності Міністерства внутрішніх справ України та підготовку проекту Антикорупційної програми МВС на 2020–2022 роки.

Оцінці корупційних ризиків передує їх ідентифікація, яка проводиться шляхом дослідження (аналізу) зовнішнього та внутрішнього середовища органу влади на предмет виявлення чинників корупційних ризиків у нормативно-правових актах і організаційно-управлінській діяльності органу влади.

Джерелами отримання інформації для ідентифікації корупційних ризиків, зокрема, є анкетування (в тому числі анонімне) працівників органу влади, а також представників громадськості, які взаємодіяли (взаємодіють) з органом влади.

З метою запобігання корупції на головній сторінці офіційного веб-сайту МВС та у відповідній підрубриці рубрики «Запобігання корупції» створено окремо визначену, загальнодоступну та зручну електронну форму для повідомлень про корупцію (у тому числі анонімних).

Також на офіційних сайтах центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ (ДСНС, ДМС, Національна поліція, Держприкордонслужба), та Національної гвардії утворено відповідні рубрики для можливості повідомляти, у тому числі

анонімно, про випадки порушення антикорупційного законодавства відповідно державного органу/формування.

Крім того, МВС спільно з Консультативною місією Європейського Союзу в Україні розроблено буклет «Разом проти корупції», який містить рекомендації викривачам та контактні дані спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції для повідомлень про корупцію.

Іванчук Наталія Віталіївна,
старший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Питання ефективного запобігання та протидії корупції є одним із найважливіших проблем, які намагається вирішити сучасна Українська держава. На державному рівні для реалізації завдання по викоріненню корупції зроблено чимало: прийнято нове антикорупційне законодавство та низку нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції; здійснюються наукові дослідження з питань запобігання корупції та боротьби з нею; формується публіцистика антикорупційного характеру. Та незважаючи на весь пройдений шлях, питання корупції залишається основною проблемою українського суспільства. Однозначної оцінки феномену корупції у соціумі немає, а шкода від самого злочину сприймається досить розмито. Впливаючи на суспільну мораль та руйнуючи систему ціннісних орієнтирів, вона перешкоджає цілісному формуванню ментальності нації. Більш того, давання хабаря, як приклад, сприймається громадянами ледь чи не як єдиний засіб досягнення своєї мети. Населення просто не бачить іншої можливості, як давати хабарі, позаяк в багатьох випадках людей ставлять в такі рамки і вимагають давати гроші, тим самим брати участь в корупційних схемах. Тому, в питанні боротьби з корупційними злочинами необхідно зважати на морально-ідеологічні аспекти подолання кризи. Так, науковець Молдован Е.С. пропонує прийняття та втілення в життя певної Концепції реалізації морально-ідеологічних антикорупційних заходів (далі – Концепція), яка може стати підґрунтям у формуванні морально-ідеологічного механізму боротьби з корупцією, визначила б інструментарій протидії корупції шляхом зміцнення морального стану українського суспільства в цілому та його окремих структур, визначила національну ідею та загальнодержавну ідеологію духовного відродження та культурного збагачення народу, самоусвідомлення та консолідації нації.

Автор Концепції вбачає ефективну реалізацію її принципів через взаємодію владних інституцій, високий рівень усвідомлення службовцями відповідальності перед суспільством, цілеспрямованості інформаційних заходів на свідомість громадян, їх відповідності загальним принципам державної антикорупційної політики та заходам іншого характеру, спрямованим на запобігання та протидію корупції. Законодавці мають посприяти механізму виведення основної маси грошових активів, задіяних у тіньовій економіці, у легальне користування, забезпечити контроль у сфері кадрової політики органів публічної влади.

Основними інструментами зведення корупції нанівець мають стати заходи превентивної антикорупційної системи, яка матиме в собі такі складові як спеціалізований орган з питань запобігання корупції та спеціальні антикорупційні інструменти. В Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII передбачено створення спеціалізованого превентивного антикорупційного центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом – Національної агенції з питань запобігання корупції. Тим же законодавчим актом і було визначено основоположні повноваження органу:

– проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції; статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції;

– розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінки ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

– підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

– формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;

– організація проведення досліджень з питань вивчення ситуації щодо корупції;

– здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб;

– координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупціогенних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, у тому числі підготовки та виконання антикорупційних програм;

– здійснення в порядку, визначеному цим Законом, контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій

держави або місцевого самоврядування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

– здійснення у порядку та в межах, визначених законом, державного контролю за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним та цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах, повнотою таких звітів, звіту зовнішнього незалежного фінансового аудиту діяльності партій, відповідністю їх оформлення встановленим вимогам, достовірністю включених до них відомостей;

– затвердження розподілу коштів, виділених з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, відповідно до закону;

– забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

– затвердження відповідно до цього Закону правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування;

– координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

– погодження антикорупційних програм державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, розробка типової антикорупційної програми юридичної особи;

– здійснення співпраці із особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону (викривачі), вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням;

– організація підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації з питань, пов'язаних із запобіганням корупції, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадових осіб місцевого самоврядування;

– надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб;

– інформування громадськості про здійснювані Національним агентством заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції;

– залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики;

– координація виконання міжнародних зобов'язань у сфері формування та реалізації антикорупційної політики, співпраця з державними органами, неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями в межах своєї компетенції;

– обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

– інші повноваження, визначені законом.

При цьому Національна агенція наділятиметься правом одержувати від органів необхідну інформацію; вносити обов'язкові до виконання приписи (щодо усунення порушень виконання антикорупційного законодавства); звертатися до правоохоронних органів з обов'язковими для розгляду висновками щодо виявлених ознак правопорушень; звертатися до суду із позовами (заявами) щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, визнання нікчемними правочинів, виданих (прийнятих, укладених) внаслідок порушення антикорупційного законодавства); мати доступ до баз даних органів.

Іващенко Віта Олександрівна,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

НЕВІДВОРОТНІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Для більшості держав корупція становить проблему, розв'язання якої є вкрай актуальним питанням. Це стосується також і України, де прийнята спеціальна правова база та створені відповідні органи щодо запобігання і протидії корупції.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

У свою чергу Кримінальний кодекс України (далі – КК) закріпив перелік корупційних злочинів (примітка до ст. 45) [2]. Це злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368–369-2 КК.

Як бачимо, частина злочинів віднесена до корупційних лише за умови їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем. Це привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191), викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262), викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308), викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 312), викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням (ст. 313), порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 320), викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357), викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410).

Крім того, корупційними злочинами є нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210), підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354), зловживання владою або службовим становищем (ст. 364), зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1), зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2), декларування недостовірної інформації (ст. 366-1), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368), незаконне збагачення (ст. 368-2), підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368-3), підкуп особи, яка надає публічні послуги (ст. 368-4), пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369), зловживання впливом (ст. 369-2).

Звернемо увагу, що статтю 368-2 КК визнано такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), згідно з Рішенням Конституційного Суду № 1-р/2019 від 29.02.2019.

Крім того, у КК передбачені суттєві негативні кримінально-правові наслідки вчинення корупційних злочинів. Мова йде про неможливість застосування пільгових інститутів кримінального права. Так, у разі вчинення корупційного злочину особу не може бути звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, примиренням винного з потерпілим, передачею особи на поруки, зміною обстановки. За такі злочини не призначається більш м'яке покарання, ніж передбачено законом. Також закон закріплює неможливість звільнення від покарання з випробуванням. КК передбачає врахування інших негативних наслідків вчинення цієї групи злочинів – при умовно-достроковому звільненні від відбування покарання, заміні невідбутої частини покарання більш м'яким, застосуванні спеціальної конфіскації, звільненні на підставі закону про амністію та в порядку помилування.

Отож, беззастережне притягнення до кримінальної відповідальності за корупційні злочини мало б стати одним із пріоритетних завдань держави, що призвело б до зниження рівня корупції. Розглянемо на прикладі окремих офіційних статистичних даних реальний стан притягнення до відповідальності, призначення покарання та його відбування за такі злочини.

Так, згідно звіту Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ) за І півріччя 2019 року детективи розпочали розслідування 533 кримінальних проваджень. Загалом у роботі детективів НАБУ за звітний період було 745 кримінальних проваджень за фактами корупційних злочинів. У І півріччі детективи склали 31 обвинувальний акт, а також одне клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. У той же час, лише щодо трьох осіб набрали законної сили обвинувальні вироки про вчинення ними злочинів, віднесених законом до підслідності НАБУ [3].

За даними Генеральної прокуратури України, у 2017 р. обліковано 9425 фактів корупційних злочинів, у 2018 р. 9155, у 2019 р. 8715. За ці ж роки засуджено 1692; 766 та 450 осіб, відповідно [4].

Разом з тим, як зазначається в проекті Антикорупційної стратегії на 2019–2023 роки, презентованому Центром політико-правових реформ, попри те, що кількість облікованих корупційних злочинів і кількість осіб, яким повідомлялось про підозру, постійно збільшувалась, рівень судимості за найбільш небезпечні і поширені корупційні злочини за останні сім років, навпаки, знизився у 6 разів, при цьому: за одержання неправомірної вигоди – у 3,5 рази, за заволодіння чужим майном шляхом привласнення, розтрати чи зловживання службовим становищем – у 8 разів, а за зловживання владою або службовим становищем – у 44 рази. Стрімко зростає відсоток виправданих за різні корупційні злочини: якщо у 2010–2012 роках він становив від 0,2 до 1,1 %, то в 2016–2018 роках – від 4,0 до 16,7 %, при тому, що в середньому суди виправдовували лише 0,3 % обвинувачених. Значна

кількість засуджених за корупційні злочини звільняється від покарання (близько третини, а за службове зловживання – понад 90 %). Серед тих, кого покарано, більшість засуджується до відносно невеликого штрафу. Реальне позбавлення волі застосовується вкрай рідко і, оскільки воно схоже на випадковість, то і стримуючого ефекту не має [5].

Підсумовуючи викладене зазначимо, що незважаючи на велику кількість облікованих корупційних злочинів, відносно небагатьох осіб винесені обвинувальні вироки. Реальної протидії корупції на практиці не має. Разом з тим, невідворотність кримінальної відповідальності за такі злочини має стати пріоритетним завданням спеціалізованих органів, фактором стримування корупції.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України.* URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України.* URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

3. Звіт: перше півріччя 2019 року. *Національне антикорупційне бюро України.* URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_-_2019_1_pivrichchya_0.pdf.

4. Боротьба з корупцією. *Генеральна прокуратура України*. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/prev_combating_corruption.html.

5. Проект антикорупційної стратегії для України: основні моменти. Юридична газета. URL: http://yur-gazeta.com/golovna/proekt-antikorupciynoyi-strategiyi-dlya-ukrayini-osnovni-momenti.html.

Казміренко Вікторія Олександрівна,
доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
Давидова Ольга Василівна,
доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент

ОСОБИСТІСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ

Людина має багато різних потреб, незадоволеність яких стає рушійною силою до діяльності – мотивом, а точніше мотивацією. Потреби людини перебувають у певному ієрархічному зв’язку і становлять собою певну статику структури особистості. Але мотиви поведінки, що детермінуються ними, відповідно – ієрархія мотивів, динамічні. У випадку формування асоціальної спрямованості та схильності до корупційних правопорушень домінуючими стають утилітарні мотиви задоволення потреб першого рівня – фізіологічних.

В уявленні особи-корупціонера вони набувають сенсу мотивів самоствердження, а фізіологічні потреби починають оцінюватися як потреби у престижі – самоповазі, повазі з боку оточуючих, визнання, успіху і високої оцінки, службового зростання.

Корупційна діяльність є різновидом адиктивної поведінки. Виділяють наступні психологічні особливості осіб із адиктивними формами поведінки: знижена стійкість щодо труднощів повсякденного життя поряд із достатньою стійкістю у кризових ситуаціях; прихований комплекс неповноцінності у поєднанні з зовнішніми проявами неперевершеності; зовнішня соціабельність у поєднанні зі страхом перед стійкими емоційними контактами; неправдивість; прагнення звинувачувати інших, знаючи, що вони невинні; уникнення відповідальності за прийняття рішень; стереотипність поведінки; високий рівень тривожності.

Ознака протиправності з'являється на етапі визначення мети та при виборі засобів її досягнення. Мета – образ бажаного результату, і цей результат завжди обумовлений соціально-психологічними чинниками, насамперед, прагненням приналежності до певної референтної групи («заможні люди», «багаті люди», «еліта суспільства», «відомий політик» тощо). Якщо її не можна досягнути законними (не протиправними) засобами, людина стає на шлях вчинення корупційних правопорушень. В чому полягають механізми формування асоціальної та антисоціальної спрямованості, завдяки якій мета та засоби її досягнення набувають ознак протиправності?

Перший із них. Звичайно, на особистісному рівні девіантна поведінка найчастіше супроводжується наявністю психологічних механізмів самовиправдання і захисту. Ці механізми формуються в результаті власного досвіду, при спілкуванні та взаємодії з особами з найближчого оточення, після чого набувають певної автономії і починають впливати на поведінку на підсвідомому рівні. Захисні механізми безпосередньо зумовлюються ціннісною системою особистості, а психологічний захист полягає в реорганізації усвідомлюваних і неусвідомлюваних компонентів і в переструктуруванні ієрархії мотивів. Важливо, що при цьому покарання у більшості випадків приймається як незаслужене, несправедливе чи надмірне, як результат упередженого ставлення до своєї персони, тому й не може слугувати достатнім стимулом для критичного перегляду внутрішньої позиції, адекватної оцінки минулого й правильного визначення життєвих перспектив.

Другий механізм представлений впливом групових норм. Як правило, корупційні діяння вчинюються або в групі, або з огляду на норми уявної референтної групи. Такі групи створюються досвідченим лідером, із самого початку є досить організованими і швидко еволюціонують у своєму розвитку; у них відсутні стосунки, засновані на емоційних зв'язках, а якщо такі спочатку й існують, то вони швидко заміщаються власне функціонально-діловими, зумовленими участю у групових злочинах, і не поширюються поза спільну злочинну

діяльність. Разом з цим, такі групи мають виражені специфіку, що відрізняє їх від інших злочинних груп. Вони полягають, передусім, у тому, що їх структура є своєрідною копією тих організацій, всередині яких вони функціонують: злочинні лідери обіймають в них вищі керівні посади, відповідальні виконавці – керують структурними підрозділами, де працюють рядові учасники. Але найбільш характерною ознакою є наявність у учасників подвійної системи цінностей та переконань («подвійної моралі»): вони не ідентифікують себе зі злочинним світом, але при цьому ігнорують правопідзахисні соціальні цінності та надають підвищеної значимості особистому добробуту; корупційне діяння, на відміну від інших злочинів, хоча й оцінюється як протиправна дія, але не засуджується як засіб особистого збагачення.

Третій механізм полягає у впливові на поведінку особи наявних у неї адикцій (хімічних чи нехімічних залежностей), а також її приналежності до «груп ризику» (нерозбірливість у статевих контактах, наявність позашлюбних стосунків, нетрадиційна сексуальна орієнтація, зобов'язання у кримінальному середовищі тощо). Такі особи, відчуваючи постійну понаднормативну потребу в коштах, стають підвищено вразливими стосовно спокуси вчиненні корупційних правопорушень.

Таким чином, враховуючи суто гуманітарну основу корупції як соціального явища, провідним спонукальним чинником виникнення корупційної поведінки слід вважати девіантність особистості, тобто схильність не підпорядковуватися існуючим соціальним нормам. Внаслідок цього значна частка норм професійної поведінки особою-корупціонером починає сприйматися як номінальна і необов'язкова. Окреслені психологічні чинники є орієнтовними маркерами ймовірності виникнення корупційних проявів у поведінці людини, які ґрунтуються на її підсвідомому прагненні до самоствердження в соціумі. Їх врахування має забезпечуватися повним комплексом заходів соціально-психологічного вивчення особистості та методів психологічного портретування.

Калінніков Олексій Валерійович,
адвокат адвокатського об'єднання

НЕВІДВОРОТНІСТЬ ПОКАРАННЯ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Принципи демократичної, соціальної, правової держави, проголошені Конституцією України в статті 1, містять важливий антикорупційний елемент, який може вважатися конституційним принципом [1, с. 16].

Даний принцип випливає із самої структури Конституції і має окремий статус. Сама ідея конституції як інструменту обмеження владного свавілля ґрунтується на тих міркуваннях, які становлять філософську основу антикорупційного принципу конституції. Цей принцип має багато елементів до яких, зокрема, відноситься:

ефективність, включаючи невідворотність покарання за корупційні злочини. Наведений критерій визначає, що антикорупційні заходи повинні досягати своєї мети, тобто не бути фіктивними, а також відповідати вимогам чіткості і визначеності задля забезпечення ефективності, особливо коли йдеться про кримінально-правові заходи боротьби з корупцією [2].

Аналіз міжнародних правових актів з питань антикорупційної боротьби та передових світових практик дозволяє виокремити певний комплекс найважливіших принципів протидії корупції, до якого, зокрема, відносяться невідворотність відповідальності за скоєння корупційних дій, незважаючи на час, що минув та персоналії [3].

Принцип невідворотності відповідальності полягає в тому, що особа, яка вчинила злочин, в тому числі, корупційний, підлягає своєчасному притягненню до відповідальності за належною правовою процедурою.

При цьому, принцип невідворотності відповідальності є також принципом кримінального права, проте деякі вчені, наприклад М.Й. Коржанський, вважають, що цей принцип є кримінально-процесуальним [4, с. 14].

На практиці в Україні тривалий час існувала ситуація при якій підозрювані, обвинувачені у вчинені корупційних злочинів перебуваючи за межами України ухилялись від слідства чи суду, що призводило до неможливості завершення досудового розслідування та постановлення судом вироку, що фактично нівелювало принцип невідворотності покарання та не сприяло ефективнішій протидії корупції.

Проте, згідно з статтею 19 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, ратифікованої Законом України № 252-V від 18.10.2006, кожна Сторона зобов'язується вживати такі законодавчі та інші заходи, які можуть бути необхідними для забезпечення можливості конфіскації чи в інший спосіб вилучення засобів вчинення кримінальних злочинів і доходів, отриманих від кримінальних злочинів, визначених цією Конвенцією, чи власності, вартість якої відповідає таким доходам.

Тобто, згідно з вказаним міжнародним правовим актом Україна зобов'язалась створити систему законодавчих інструментів, які дадуть змогу ефективно розслідувати корупційні злочини, конфісковувати майно, яке було предметом злочинної діяльності або набуте внаслідок такої діяльності, притягувати до відповідальності осіб, причетних до вчинення корупційних злочинів.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 липня 2014 року № 647-р затверджено План першочергових заходів з подолання корупції, серед яких прийняття закону щодо можливості досудового розслідування та судового провадження, а також стягнення у дохід держави (конфіскацію) майна, набутого внаслідок злочинної діяльності, у разі, коли підозрюваний (обвинувачений) ухиляється від слідства чи суду.

Законом України від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII, було затверджено засади державної антикорупційної політики в Україні

(Антикорупційну стратегію) на 2014–2017 роки, в яких сформульовано певні проблеми в питанні покаранні за корупцією, серед яких те, що в Україні відсутнє законодавство, що дає змогу стягувати у дохід держави (конфіскувати) майно, набуте внаслідок злочинної діяльності, у разі якщо підозрюваний (обвинувачений) ухиляється від слідства чи суду та визначено шлях її подолання – ухвалення законів, спрямованих на внесення змін до Кримінального кодексу України щодо створення можливостей досудового розслідування та судового провадження, а також стягнення у дохід держави (конфіскацію) майна, набутого внаслідок злочинної діяльності, у разі якщо підозрюваний (обвинувачений) ухиляється від слідства чи суду.

07 жовтня 2014 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини», яким було запроваджено порядок кримінального провадження за відсутністю підозрюваного, обвинуваченого в Україні, який отримав назву спеціальне досудове розслідування та спеціальне судове провадження (in absentia).

Вказаним законом були внесені певні зміни у Кримінальний процесуальний кодекс України, зокрема, доповнено главою 24^1 «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» та внесені зміни до статей 42 «Підозрюваний, обвинувачений», 323 «Наслідки неприбуття обвинуваченого».

Згідно внесених до Кримінального процесуального кодексу України змін процедура in absentia здійснюється, в тому числі, щодо корупційних злочинів, передбачених наступними статтями Кримінального кодексу України: 191 (у випадку зловживання службовою особою своїм службовим становищем), 209, 364, 364^1, 365, 365^2, 368, 368^2, 368^3, 368^4, 369, 369^2, 370 стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений у міждержавний та/або міжнародний розшук.

В подальшому, неодноразово вносились зміни до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого in absentia.

Проте, практичне правозастосування інституту in absentia свідчить про те, що даний інститут має певні теоретичні недоліки в законодавчому врегулюванні, до яких відноситься, зокрема: невизначеність термінів «спеціальне досудове розслідування (in absentia)», «спеціальне судове провадження», «міжнародний розшук»; неузгодженість інституту з гарантіями, визначеними Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод та практикою Європейського суду з прав людини; неоднозначність у визначенні моменту набуття особою статусу підозрюваного; відсутність чітких правових підстав для здійснення спеціального досудового

розслідування; відсутність у підозрюваного та його захисника права на оскарження ухвали слідчого судді про здійснення спеціального досудового розслідування та невизначеність порядку здійснення досудового розслідування після постановлення слідчим суддею ухвали про спеціальне досудове розслідування [5, с. 63]

Крім того, Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини в своїх доповідях щодо ситуації з правами людини в Україні неодноразово звертало увагу на те, що внесені зміни до кримінально-процесуального законодавства щодо спеціального досудового розслідування, спеціального судового провадження не забезпечують достатніх гарантій для захисту права на справедливий судовий розгляд та на належну правову процедуру, передбачених Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та не відповідають практиці Європейського суду з прав людини [6].

Таким чином, на теперішній час запроваджений інститут спеціального досудового розслідування, спеціального судового провадження (in absentia) не надає в повній мірі реалізувати принцип невідворотності покарання за корупційні злочини в випадках коли підозрюваний, обвинувачений у вчинені корупційних злочинів знаходиться поза межами України, переховуючись від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, що в цілому негативно вливає на стан боротьби з корупцію. Наведене свідчить про необхідність термінового внесення системних змін до кримінального процесуального законодавства щодо приведення його у відповідність до вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, інших міжнародних документів, зважаючи на практику Європейського суду з прав людини.

Список використаних джерел

1. Водянніков О.Ю. Корупція, цивілізація і конституційна демократія // Науково-практичний коментар до Закону України»Про запобігання корупції» / Наук. ред. Хавронюк М. І. Київ: Ваіте, 2018. С. 16.

2. Окрема думка судді Конституційного Суду України Шевчука С.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368-2 Кримінального кодексу України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nh01d710-19/print/

3. Сьомін С.В., Дрьомов С.В. Міжнародний досвід боротьби з корупцією в секторі безпеки: висновки для України: аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень. 2017. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/mizhnarodniy-dosvid-borotbi-z-korupcieyu-v-sektori-bezpeki.

4. Коржанский Н.И. Очерки теории уголовного права. Волгоград, 1992.

5. Калінніков О.В. Спеціальне досудове розслідування (in absentia): теоретичні та практичні проблеми законодавства. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.2019. № 1 (17). С. 62–78. URL: https://lawjournal.naiau.kiev.ua/index.php/lawjournal/article/view/1062/1072 doi: 10.33270/04191701.62.

6. Доповіді Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні 16 лютого – 15 травня 2016 р., 16 травня – 15 серпня 2016 р., 16 лютого – 15 травня 2017 р., 16 листопада 2017 року – 15 лютого 2018 р. URL: http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine15thReport_ukr.pdf. http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport18th_UKR.pdf https://vkksu.gov.ua/userfiles/ReportUkraineUKR.pdf.

Камінський Антон Михайлович,
молодший науковий співробітник відділу нормативно-методичної діяльності та стандартизації лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення та міжнародного співробітництва Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

На думку А. Яфонкина*: «Причинами виникнення і поширення корупції в Україні є комплекс негативних соціальних, правових та морально-психологічних факторів, серед яких: несприятливий режим підприємницької діяльності, вибірковість у наданні чиновниками економічних пільг для певних категорій підприємств, недосконаліть адміністративних процедур, наявність у органів державної влади та осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, дискреційних повноважень, низький рівень оплати праці, недосконаліть антикорупційного законодавства».*

Актуальність, складність і багатоплановість проблем розслідування корупційних злочинів, теоретична і практична значущість зумовили інтерес до них з боку криміналістів, фахівців, експертів в сфері кримінально-процесуального, кримінального, цивільного та інших галузей права. З проблеми боротьби з корупцією опубліковані ряд монографій і навчальних посібників, численні статті провідних українських і зарубіжних вчених, проведено безліч семінарів і науково-практичних конференцій, а також значна кількість дисертаційних досліджень. Проте, розглянута проблема не втрачає своєї значущості. Аналіз юридичної літератури дозволяє зробити висновок про те, що корупція відома давно і сприймається як даність в багатьох

країнах. Україна стала найбільш корумпованою країною Європи після Росії за підсумками 2018 року. У рейтингу сприйняття корупції від Transparency International наша держава посіла 130-місце. Протягом всієї історії розвитку людства корупція як системне явище супроводжувала діяльність державного апарату, послаблюючи його, порушуючи нормальне функціонування публічної влади.

На сьогоднішній день, корупція настільки вразила наше суспільство, що пронизує всі сфери життєдіяльності, з народження людини до самої його смерті. В пологовий будинок несуть «подарунки», щоб домогтися уважного ставлення до породіллі з боку акушерки і медичного персоналу. Оформлення дитини в дитячий сад, школу і тим більш престижний вуз без «підношень» не обходиться. у пошуках роботи, житла доводиться «домовлятися» з більш компетентними посадовими особами, щоб досягти поставленої мети. Навіть похорон на цвинтарі, особливо в великих містах обійдуться зовсім не дешево родичем покійного. Історичні корені корупції, ймовірно, походять від звичаю робити подарунки, щоб домогтися розташування. Однак, якщо раніше прагнули за «подарунки» (неважливо в чому вони виражалися) домогтися будь-яких привілеїв над іншими, отримання чого-небудь поза чергою, то тепер «підношення» стали нормою життя. Особлива небезпека корупції виражається і в тому, що вона паралізує свідомість нашого суспільства, його правову систему. Практично ні в кого не виникає і думки про протиправність такої поведінки. Проблема боротьби з корупцією загострюється тим, що корупція вийшла за рамки національних кордонів. Міжнародний характер корупції виражається як в універсальності (вона існує у всіх суспільствах з різними політичними і економічними системами), так і в появі транснаціональних різновидів, істотно знижують ефективність боротьби з нею.

Аналіз різних досліджень дозволяє вченим виділити деякі проблеми, пов'язані з виявленням, розкриттям і розслідуванням корупційних злочинів: – діяльність з виявлення корупційних злочинів серйозно ускладнюється неврегульованістю кримінально-процесуальним законом деяких питань попередньої перевірки повідомлень про злочин;

– злочини корупційної спрямованості є складними комплексними проявами економічної злочинності, вони пов'язані з іншими злочинами, відрізняються різноманіттям способів дій суб'єктів при їх здійсненні і прихованні, труднощами виявлення, необхідністю використання спеціальних знань в бухгалтерській, економічній, фінансовій, податковій та інших галузях з метою їх ефективного розслідування;

– специфіка і складність кваліфікації корупційних злочинів; – не притягнення або недостатнє використання допомоги осіб, що володіють спеціальними знаннями при виявленні і розслідуванні корупційних злочинів; – існує необхідність вдосконалення заходів, спрямованих на протидію розслідуванню злочинів корупційної спрямованості;

– недостатньо ефективно взаємодія між різними підрозділами та службами при виявленні і розслідуванні розглянутих злочинів. Це пов'язано з тим, що можливості і методи, сили і засоби, властиві окремим учасникам кримінально-процесуальної діяльності, неоднакові, а для вирішення завдань попереднього слідства взагалі і попередньої перевірки, зокрема, вони повинні застосовуватися в комплексі.

На думку інших вчених, причини корупції кореняться: в особливостях української державності, історичної спадщині, національної традиції; найчастіше, викликані помилками і прорахунками в сфері державного реформування; пов'язані з недосконалістю законодавства, правозастосовної практики, неефективністю роботи правоохоронних органів, контрольних та наглядових органів. Існує думка, що корупція відбувається через жадібність, нечесність, бажання швидко збагатитися, відсутність належного контролю за виконанням чиновництвом покладених на нього обов'язків, замалою заробітною платою, неефективною роботою правоохоронних органів, круговою порукою керівників всіх рівнів, і т.п.

Таким чином, в даний час погляди держави і суспільства на корупцію в цілому залишаються досить різноманітними. Існує безліч думок про причини виникнення, значення і ступеня впливу даного негативного явища на державні та громадські інститути, що багато в чому пояснюється тим, ким досліджуються питання корупції – соціологами, політиками, економістами або юристами. Також існує, що не менш значуще, побутове розуміння корупції, яке формується на основі життєвого досвіду населення. На жаль, це різноманіття ускладнює формування щодо універсального поняття корупції, що, в свою чергу, об'єктивно обмежує і вироблення більш ефективних механізмів протидії її поширенню.

Безперечно, корупція є одним з найважливіших бар'єрів на шляху розвитку держави, і саме тому боротьба з нею повинна вестися в усіх напрямках: від вдосконалення законодавства, роботи правоохоронної і судової систем до виховання в громадянах нетерпимості до будь-яких, в тому числі побутовими проявами цього негативного соціального явища. Корисним буде і враховувати зарубіжний досвід в боротьбі з корупцією. По-перше, тому що розвинені країни далі просунулися в цьому питанні, по-друге, оскільки наша країна все глибше інтегрується з національними і міжнародними законодавчими та правоохоронними інститутами. У свою чергу відзначимо, що ні окремі країни, ні міжнародні організації не можуть впоратися з корупцією самостійно. Перемогти корупцію в окремій країні практично неможливо, так як опір чиновництва виявляється занадто сильним. Ось чому дана проблема може бути вирішена тільки в безпосередній співпраці між окремими країнами і міжнародними організаціями.

Карпенко Тетяна Василівна,
доцент кафедри кримінального права та кримінології ДФС України, кандидат юридичних наук

АНТИКОРУПЦІЙНА СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

В Україні наприкінці 2014 р. було прийнято Антикорупційну стратегію на 2015–2017 роки [1], яка, на думку законодавця, повинна стати новим стратегічним документом, який би визначив першочергові заходи із запобігання та протидії корупції, що повинні створити основу для подальшого проведення реформи у цій сфері. Але чи враховані стандарти ООН в цьому документі? В Конвенції ООН проти корупції чітко виділені напрямки, які повинні бути своєрідними концептуальними «стрижнями» запобігання та протидії корупції (ст. 5–14): – політика й практика запобігання та протидії корупції; – орган або органи із запобігання та протидії корупції; – публічний сектор; – кодекси поведінки державних посадових осіб; – державні закупівлі й управління державними фінансами; – державна звітність; – заходи стосовно судових органів й органів прокуратури; – приватний сектор; – участь суспільства; – заходи щодо недопущення відмивання коштів. Звичайно, самим своїм існуванням Стратегія відповідає першому пункту із вказаних вище. Відповідно до ч. 1 ст. 5 Конвенції: «Кожна Держава учасниця, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, розробляє й здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції». Отже, стратегія розроблена, а чи буде на її основу здійснюватися ефективна скоординована політика – покаже час. Стратегії під назвою «Формування та реалізація державної антикорупційної політики» містить фактично положення, що стосуються організації та діяльності спеціально уповноваженого органу щодо запобігання корупції. Тобто другий стандартний напрямок запобігання корупції теж враховано. Політика й практика запобігання корупції відповідно до Конвенції також передбачає проведення періодичної оцінки відповідних правових інструментів й адміністративних заходів з метою визначення їхньої адекватності з точки зору запобігання корупції та боротьби з нею. Стратегія також передбачає серед заходів формування та реалізації державної антикорупційної політики і звітування відповідних органів, і аналіз стану справ з питань корупції, і схвалення загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції відповідно до стандартів ООН. Проте незрозуміло, навіщо положення щодо оцінки результатів ще повторюються в розділі 6 Стратегії. В розділі 3 Стратегії під назвою «Запобігання корупції» передбачені основні заходи, які в цілому відповідають вказаним нами вище пунктам Конвенції ООН проти корупції: – Напрямки «Запобігання корупції у представницьких органах влади», «Створення доброчесної публічної служби», «Запобігання

корупції у діяльності органів виконавчої влади» включають заходи із пунктів Конвенції «Публічний сектор», «Кодекси поведінки державних посадових осіб»; – «Запобігання корупції у сфері державних закупівель» відповідає напрямку Конвенції «Державні закупівлі й управління державними фінансами»; – «Запобігання корупції у судовій системі та органах кримінальної юстиції» – «Заходи стосовно судових органів й органів прокуратури»; – «Запобігання корупції у приватному секторі» – «Приватний сектор»; – «Доступ до інформації» – «Державна звітність»; – Положення щодо «Участі суспільства» передбачені в загальних положеннях антикорупційної політики, в приватному секторі та в розділі 5 «Формування негативного ставлення до корупції»; – «Заходи щодо недопущення відмивання коштів» передбачені в певних положеннях, що стосуються відповідальності за корупцію. Таким чином, нова вітчизняна Антикорупційна стратегія на 2015–2017 роки відповідає стандартам ООН, які визнані загальноприйнятими світовою спільнотою. За логічною схемою побудови законодавчого регулювання в певній сфері на основі Стратегії було прийнято новий спеціальний Закон України «Про запобігання корупції» [2], який увібрав в себе вказані міжнародні стандарти та розвинув їх [3].

Корупція як система неформальних відносин з приводу регламентованих процесів – явище об'єктивне. Як показує практика, традиційними її ознаками є пряма чи завуальована участь посадових осіб та державних службовців в діяльності комерційних структур: сприяння (організаційне і ресурсне) недержавним структурам; диференційоване використання, маніпулювання інформацією, що має комерційний характер; пряме чи опосередковане вимагання; використання неформальних відносин при вирішенні службових питань тощо. Слід зауважити, що корупція не зводиться лише до прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою і породжених ним порушень встановленого правопорядку. Корупція – це систематичні порушення правових норм, які спричиняють деградацію та руйнування державного апарату. Однією з основних причин корупції як соціально-правового явища є протиріччя між індивідуальним і суспільним інтересом, яке за певних умов здатне набути руйнівного, антисуспільного характеру. Наділені владними повноваженнями особи здатні відкидати прийняті суспільством цінності і норми, які складають основу соціального порядку. Це породжує прагнення використовувати будь-які, у тому числі несанкціоновані суспільством, засоби досягнення індивідуальних цілей, створює умови для соціально-правових конфліктів. Іншими словами, основоположна причина корупції має соціальне коріння. Соціально-правові умови корупції полягають у наступному: а) системі розподілу праці, яка утворює правопорядок, визнаний суспільством. При цьому окремі індивіди винаходять нові види соціальної практики, скажімо так, не освячені пануючою системою цінностей, і виступають у ролі критиків останньої; б) нормативній системі, яка із-за дискретності стає

нездатною адекватно оцінити нові форми соціальної діяльності, знижується потенціал її превентивних заходів і санкцій, покликаних протидіяти корумпованій поведінці. Це створює сприятливі умови для розвитку не тільки нових форм соціальної практики, а також для тих антисуспільних дій і зловживань, які нормативній системі вдавалось стримувати до цього часу; в) збереження попередніх норм і процедур легальної соціальної діяльності за наявності вад у функціонуванні нормативної системи в цілому створює умови для маніпулювання санкціями у відношенні конкретних видів діяльності. При цьому чиновник фактично сам собі господар. Бюрократія посилюється на усіх рівнях державного управління, готуючи ґрунт для корисливих дій [4].

Розглядаючи свою посаду і пов'язані з нею повноваження як свою власність, чиновник присвоює делеговане йому суспільством право санкціонувати і контролювати легальні форми соціальної діяльності, і цим правом він прагне розпорядитись на свій розсуд і у своїх цілях; г) нові форми соціальної діяльності, а також антисуспільні способи збагачення, що спричиняють неконтрольоване зростання прибутків і підвищення ступеня задоволення матеріальних потреб індивідів, здатних заради досягнення визначеної мети використовувати будь-які доступні їм засоби. Слід погодитись з думкою науковців про те, що корупція в державному апараті – це не окрема його проблема, а соціально-правове явище, яке може бути подолано тільки шляхом комплексного розгляду усіх його сторін [5, с. 198].

На жаль, в Україні корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми і поступово трансформуються у звичайну норму поведінки, що, безумовно, загрожує її майбутньому. Протягом останнього часу надзвичайно складна соціально-економічна й політична ситуація, анексія частини території країни та сепаратистські прояви в окремих її регіонах, зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, звели нанівець і без того не зовсім ефективну державну антикорупційну політику, що не дає підстав для оптимістичного прогнозу щодо зменшення рівня поширення корупції в Україні [6]. Тут слід зазначити, що жодна з країн світу не має повного імунітету від корупції – вони відрізняються лише її обсягами, характером її проявів та масштабом впливу на соціально-економічну та політичну ситуації. У тих країнах, де корупція поширена значною мірою, вона із соціальної аномалії перетворюється на правило і виступає звичним засобом вирішення проблем, стає нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства. В країнах, де вона зустрічається порівняно рідко, корупція у громадській свідомості асоціюється з великим злом для держави та її громадян і не справляє суттєвого впливу на суспільне життя [7]. У той же час у нашій країні так званий рівень сприйняття корупції є надто низьким. Адже відповідно до щорічного рейтингу, який обнародує міжнародна організація Transparency International, за визначеним критерієм Україна посіла 131 місце зі 176 країн у 2016 році [2].

Список використаних джерел

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки: закон України від 14.10.2014 № 1699-VII. Голос України. 2014. № 206.
2. Про запобігання корупції: закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.
3. Електронний ресурс. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/25.pdf.
4. Електронний ресурс. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/19.pdf.
5. Кузнецов А. Н. Условия возникновения коррупции в государственном аппарате // Государственная служба и общество: сб. тез. итог. науч.-метод. конф. / Северо-запад. акад. гос. службы. СПб., 2000. С. 196–199.
6. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії / С. В. Дрьомов, Ю. Г. Кальниш, Д. Б. Клименко ті ін.; за ред. Ю. Г. Кальниша. Київ: Пріоритети, 2010. 88 с. URL: http://sd.net.ua/2012/03/08/korupciya-v-ukrayini-vstup.html.
7. Електронний ресурс. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/12.pdf.
8. Україна залишилася в другій сотні індексу сприйняття корупції / Transparency International // Радіо Свобода: офіц. сайт. 25.01.2017. URL: http://www.radiosvoboda.org/a/news/28256274.html.

Кирилюк Анатолій Васильович,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ;
Ісевич Олег Олексійович,
здобувач ступеня вищої освіти магістра Національної академії внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ ТА СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Реалізація заходів відповідного блоку пов'язана з виконанням Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., Стратегії розвитку органів внутрішніх справ. В Антикорупційній стратегії були окреслені окремі заходи, спрямовані на зменшення чинників корупції в діяльності судової системи, органів прокуратури та органів внутрішніх справ. Заходи щодо запобігання корупції в судовій системі, визначені Антикорупційною стратегією, здійснені протягом 2016 р. шляхом законодавчих змін до Конституції та прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Зокрема, було частково обмежено імунітет суддів від затримання та утримування під вартою в разі затримання судді під час або відразу після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину;

вирішено питання врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів (такі повноваження покладені на Раду суддів, якщо порядок не визначено процесуальним законом) та запроваджено дисциплінарну відповідальність за порушення відповідних вимог; усі кандидати на посаду суддів проходять спеціальну перевірку; обов'язковим є подання та оприлюднення суддями та кандидатами на відповідну посаду декларації родинних зв'язків, декларації доброчесності та декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; тестування щодо знань антикорупційного законодавства включено до програм іспитів кандидатів на посаду судді, а також забезпечено вивчення антикорупційного законодавства в рамках програм підготовки Національної школи суддів. Законодавчо змінений механізм призначення та звільнення суддів має принаймні частково зменшити можливості для політичного впливу на суддів.

Однак, судова реформа перебуває лише на початковому етапі і її впровадження займе значний проміжок часу, після чого можна буде робити висновок, чи стали законодавчі новації ефективними у вимірі запобігання корупції в судовій системі. Нині вже є перші ознаки неналежної імплементації конституційних змін. Зокрема, Вища рада правосуддя у публічному зверненні від 17.01.2017, наголосила, що застосування до судді запобіжного заходу у виді утримання під вартою чи домашнього арешту, зокрема і в тих випадках, коли суддю затримано під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, до винесення обвинувального вироку судом без згоди Вищої ради правосуддя є грубим порушенням конституційних гарантій недоторканності судді. Проте варто наголосити, що така позиція Вищої ради правосуддя суперечить ст. 126 Конституції України та меті з якою були внесенні зміни до ст. 126 Конституції України.

Сучасні дослідження громадської думки засвідчують, що корупція в цілому є однією з топових проблем в Україні.При цьому головною корупційною проблемою опитані називають політичну корупцію на топ-рівні. Але, попри це, толерантність до корупції зменшується в порівнянні з минулими роками. Натомість кожен третій респондент готовий приєднатися до усвідомленої протидії корупції в Україні.

Саме тому беззаперечним досягненням у реалізації антикорупційної політики в Україні став початок роботи Вищого антикорупційного суду 5 вересня 2019 р., що ознаменувало старт діяльності системи антикорупційних органів у боротьбі з корупцією.

Антикорупційна стратегія також передбачала заходи щодо інших реформ. Були внесені зміни до Конституції України, якими обмежено повноваження прокуратури підтриманням публічного обвинувачення в суді, процесуальним керівництвом у досудових розслідуваннях, представництвом інтересів держави в суді у виключних випадках. Такі зміни відповідають стандартам Ради Європи. Утім, потрібні подальші законодавчі зміни в частині приведення до відповідності з новими нормами Закону України «Про прокуратуру» та Кримінального

процесуального кодексу. Хоча формально визначено достатні гарантії незалежності прокурорів, але фактично досі існує широка практика узгодження дій прокурора із керівництвом, певні обмеження також накладаються наказами Генерального прокурора.

Не стала ефективним підрозділом виявлення та протидії корупції утворена в системі прокуратури Генеральна інспекція. Після формування Державного бюро розслідувань прокуратура втратить повноваження здійснювати досудові розслідування, що фактично унеможливить розслідування Генеральною інспекцією правопорушень з боку співробітників прокуратури. Не здійснені достатні заходи для запобігання корупції в діяльності органів внутрішніх справ, хоча й було зроблено окремі кроки, спрямовані на реформування поліції, – створення нової патрульної поліції та проведення переатестації, але в цілому залишаються нерозв'язаними більшість проблем. Не забезпечено прийняття всіх необхідних нормативних актів, у т.ч. підзаконних; процес переатестації не приніс очікуваних результатів через недосконаліть підзаконного акта, що регулював її, та процедури її проведення; ефективність роботи департаменту внутрішньої безпеки та кадрової інспекції у виявленні та розслідуванні порушень залишається низькою; повноваження Голови Національної поліції частково обмежені, що створює можливості для здійснення політичного впливу на нього; відсутність обов'язкового конкурсного відбору керівництва Національної поліції, тому проведений «консультативний конкурс» не був достатньо прозорим та відкритим; залишається нерозв'язаним питання належного рівня оплати праці для поліцейських та матеріально-технічного забезпечення підрозділів. Крім того, до цього часу відсутнє застосування нових підходів в оцінці ефективності діяльності правоохоронних органів – і прокуратури, і органів внутрішніх справ. Слід відзначити, що подолання корупції в судовій системі, органах прокуратури та органах внутрішніх справ можливе лише за умови комплексних та всеосяжних реформ у відповідних сферах.

Список використаних джерел

1. Сприйняття корупції в Україні: презентація дослідження // URL: http://ucmc.org.ua/uk/2658-2/ (дата звернення 30.10.2019).

2. Информация для СМИ: 29 января 2019 г. Transparency Intarnational опубликует индекс восприятия коррупции за 2018 г. // URL: https://www.transparency.org/news/pressrelease/transparency_international2 (дата звернення 30.10.2019).

3. Вищий антикорупційний суд. Запуск роботи // URL:https://ti-ukraine.org/ (дата звернення 31.10.2019).

Клепка Дар'я Ігорівна,
науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук

АСПЕКТИ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕТЕКТИВА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції« статтю 208 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) доповнено пунктом, відповідно до якого уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ). Таким чином законодавцем передбачено особливі повноваження детективів НАБУ щодо затримання особи.

Звернімо увагу, що в науковій літературі зазначене положення КПК є доволі дискусійним. Так, деякі науковці в цілому позитивно оцінюючи такі зміни вважають, що позиція законодавця щодо надання права уповноваженим службовим особам у разі наявності обґрунтованих підстав вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності затримати лише підозрювану особу у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності НАБУ видається такою, що потребує вдосконалення. Вбачається, що таке затримання має бути передбачено щодо осіб, підозрюваних у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину незалежно до підслідності якого органу він віднесений. Адже фактично, отримуючи інформацію про те, що особа, планую втечу з метою подальшого ухилення від кримінальної відповідальності слідчий не забезпечений процесуальними заходами, щоб запобігти таким діям [1, с. 170].

Інші критично ставлячись до внесення змін до ст. 208 зазначають, що єдиною причиною, яка виправдовує позасудове обмеження прав особи в результаті її затримання, є невідкладність останнього, раптовість і швидкоплинність обставин, що його супроводжують. У випадку ж із п. 3 ч. 1 ст. 208 КПК України вказані фактори не є ключовими. Якщо, наприклад, особу застали в момент отримання неправомірної вигоди, то вона цілком виправдано може бути затримана без ухвали слідчого судді на підставі п. 1 або п. 2 ч. 1 ст. 208 КПК України. Однак, якщо підозра у вчиненні корупційного злочину

сформувалася у процесі вже розпочатого кримінального провадження, то ні про яку раптовість виникнення підстав для затримання не може йти мови. Затримання без ухвали слідчого судді в цьому випадку вступає у протиріччя із засадами здійснення кримінального провадження та загальними правилами застосування заходів його забезпечення [2, с. 249].

Дійсно, відповідно до ст. 29 Конституції України кожній особі гарантується право на свободу та особисту недоторканність. Однак вказане право не є абсолютним і може бути обмежене, утім виключно за вмотивованим рішенням суду. У той же час, як виняток із зазначеного, обмеження вказаного права допускається застосування тримання особи під вартою як тимчасового запобіжного заходу уповноваженими на те законом особами лише у двох випадках: 1) у разі нагальної необхідності запобігти злочинові, 2) у разі нагальної необхідності його перепинити.

Водночас не можна ігнорувати недосконаліть чинного кримінального процесуального законодавства, яким не передбачено належних, ефективних механізмів щодо затримання особи яка, наприклад, вчинила злочин декілька тижнів тому. У зв'язку з чим вважаємо, що вирішенням такої проблеми може стати розширення підстав для затримання особи на підставі ухвали слідчого судді. Запровадження саме такого інституту відповідатиме Конституції України, забезпечить дотримання прав та законних інтересів особи та надасть стороні обвинувачення додаткові повноваження.

У контексті досліджуваної проблеми цікавим є досвід інших держав. Так, наприклад, ст. 121 КПК Литовської Республіки передбачено, що рішення щодо затримання, домашнього арешту та зобов'язання про окреме проживання від потерпілого можуть прийматися тільки суддею досудового слідства та судом, а щодо інших запобіжних заходів прокурором, суддею досудового слідства та судом [3].

Враховуючи наведене, зміни, внесені у 2015 р. до ст. 208 КПК у частині розширення підстав для затримання особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності НАБУ і стосовно якої є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності вбачаються такими, що не відповідають Конституції України. На підставі чого можна зробити висновок, що положення п. 3 ч. 1 ст. 208 КПК потребують вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Довжич Є.В. Правові основи діяльності детектива національного антикорупційного бюро України. дис. канд. юрид. наук. Харків, 2019. 229 с.

2. Лазарева Д.В. Процесуальні підстави затримання уповноваженою службовою особою: законодавча інтерпретація і проблеми застосування. Науковий вісник ДДУВС. № 2 . 2017. С. 242–251.

3. Закон Про ухвалення, затвердження та набуття чинності Кримінально-процесуального кодексу Литовської Республіки від 14 березня 2002 р., nr. ix-785 URL: http://pravo.org.ua/files/_(2).pdf.

Ковальова Ольга Вікторівна,
завідувач сектору Донецького науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, кандидат юридичних наук

УПРАВЛІННЯ КОРУПЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ В ДІЯЛЬНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ

Боротьба з проявами та недопущення корупції є одним із важливих напрямків діяльності підрозділів Експертної служби. Раціональне планування заходів по боротьбі з корупцією повинно включати визначення корупційних ризиків, що є підставою для розробки та впровадження антикорупційних заходів [1].

Основним документом, який визначає напрямки антикорупційної діяльності в територіальних підрозділах Експертної служби є антикорупційна програма Експертної служби та розроблені на її виконання заходи [2].

Важливим є залучення до аналізу корупційних ризиків не тільки вищого керівництва установи, а й фахівців за окремими напрямками з працівників установи, а саме ІТ, бухгалтерію, юридичне забезпечення, документальне забезпечення, напрямки досліджень. Також важливою якістю людей, які залучаються до аналізу ризиків є їх високі етичні якості. Це є необхідною передумовою розробки реальних та дієвих заходів, адже саме вони мають знання та досвід у відповідній сфері, і можуть розробити більш ефективне рішення.

Джерелами ризику є правило (положення нормативних актів, інструкції тощо), персонал, практика (не виконання наявних норм и правил).

Найважливішими критеріями оцінки корупційного ризику є його ймовірність та значущість.

Відповідно до критеріїв наслідків корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, корупційному ризику присвоюється рівень низький, середній або високий [3].

Ймовірність – це те наскільки вірогідним та частим є виникнення окремого корупційного прояву. Вона залежить від кількості дії, під час яких з'являється корупційний ризик, наявність або відсутність зовнішнього контролю за діями, на які впливає цей ризик (відеофіксація, перевірка керівництвом, вибіркові перевірки), наявність чи відсутність чітких інструкції та критеріїв вибору дій та оцінки, зацікавленість персоналу у здійснені корупційних дій (вірогідний розмір незаконного прибутку, вірогідність викриття), наявність чи відсутність профілактичних заходів.

Варіантами оцінки ймовірності є:

– невелика (ймовірність незначна, заходи контролю можуть запобігти корупційним проявам);

– висока (корупційні прояви сталися, або були зафіксовані у аналогічних обставинах в інших територіальних підрозділах Експертної служби, таким чином це може статися знову найближчим часом, але наявні заходи контролю можуть запобігти або значно знизити вірогідність ризику);

– найвища (корупційні прояви сталися, або були зафіксовані у аналогічних обставинах в інших територіальних підрозділах Експертної служби, таким чином це може статися знову найближчим часом, та наявні засоби контролю є не ефективними).

Значущість – це ступінь негативного впливу результатів корупційного діяння на інтереси держави, установи, суспільства тощо.

Варіантами оцінки значущості наслідків є:

– невеликий (невеликі фінансові втрати, репутація організації та служби в цілому не зіпсована, тяжких наслідків немає)

– великий (чутливі фінансові втрати, окремі репутаційні втрати для організації та служби в цілому, тяжкі наслідки – помилковий висновок, є необхідність реорганізації окремих сфер діяльності та впровадження додаткових методів контролю)

– найвищий (значні фінансові втрати, значні репутаційні втрати для організації та служби, в т.ч. системи МВС в цілому, необхідність значних змін процесів та виділення додаткових ресурсів на заходи контролю).

Етап аналізу сфер діяльності та оцінці ступеню корупційних ризиків є основою ефективного управління ними. Першим завданням є визначення сфер, які будуть оцінюватися на предмет наявності корупційних ризиків.

Для територіальних підрозділів Експертної служби притаманні як загальні сфери діяльності, такі як управління організацією, управління персоналом, управління фінансами, державні закупівлі, управління документообігом, так і спеціальні сфери, які пов’язані з профільною діяльністю експертно-криміналістичних центрів, а саме, проведення досліджень та судових експертиз за замовленнями фізичних та юридичних осіб та правоохоронних органів.

Корупційні ризики, які відносяться до загальних сфер діяльності не відрізняються від притаманних будь-якій бюджетній організації. Щодо сфери діяльності експертно-криміналістичних центрів найбільш значущими негативними наслідками є надання свідомо неправдивого висновку, що є кримінальними правопорушенням, що впливає на об’єктивність судового рішення та може призвести до уникнення відповідальності злочинцями, що в свою чергу приводить до зниження довіри до всієї системи правоохоронних органів.

Оцінювання ймовірності та значущості корупційних ризиків є суб’єктивним процесом. Не всі ризики мають однакову ймовірність та не всі вони істотно впливають на діяльність експертно-криміналістичного центру.

Таким чином, саме перехід до управління корупційними ризиками, який передбачає їх аналіз, оцінку та попередження, а не

відповідь на корупційні прояви, що вже сталися, є найбільш ефективним кроком, який може бути використаний установою з метою зменшення рівні корупційної діяльності.

Список використаних джерел

1. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 році. Схвалено рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції 29 березня 2019 № 885. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid-2018.pdf.

2. Антикорупційна програма Експертної служби МВС на 2019 рік. Затверджено наказом Експертної служби МВС від 14.03.2019 року № 11-ЕС-Н. URL:https://dndekc.mvs.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/ antukor_2019.pdf.

3. Методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади: затверджено рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.12.2016 № 126. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1718-16.

Кожевніков Віктор Олександрович,
головний спеціаліст відділу сприяння розвитку конкуренції та методології Управління конкурентної та регіональної політики Антимонопольного комітету України

ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ АНТИМОНОПОЛЬНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ З НАЦІОНАЛЬНИМ АНТИКОРУПЦІЙНИМ БЮРО УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗМОВ НА ТОРГАХ

Загальновизнаним є обернений взаємозв’язок економічної конкуренції та корупції. Чим більший рівень корупції тим менший рівень добросовісної конкуренції. Відсутність релевантного державного регулювання, прозорих правил гри учасників ринку, обмеження доступу до публічних закупівель створюють значні корупційні ризики, і, навпаки, прозорість та добросовісність конкурентної боротьби за публічні фінанси обмежує корупційну складову в діяльності посадових осіб замовників публічних закупівель.

Відповідно до частини четвертої статті 6, статті 51 Закону України «Про захист економічної конкуренції» вчинення антиконкурентних узгоджених дій (в тому числі змови на торгах) забороняється і тягне за собою відповідальність згідно з законом. Хоча розділом VIII Закону України «Про захист економічної конкуренції» прямо не передбачено кримінальної відповідальності за змову на торгах аналіз правозастосовної практики Національного антикорупційного бюро дозволяє виділити кримінальну відповідальність посадових осіб учасників змови на торгах, у випадках коли в таких змовах приймають участь посадові особи замовника чи його представники.

Так, у справі про завдання збитків філії «Укрзалізниці» Національним бюро встановлено, що підозрюваними була організована закупівля стрілочної продукції для потреб ПАТ «Укрзалізниця» за завищеними цінами із залученням підприємств-посередників. Видимість конкуренції у відкритих торгах створювала афільована з організаторами схеми компанія. Перемогло у торгах підприємство, що перепродало продукцію «Укрзалізниці» на більш ніж 21 % дорожче від ціни заводу-виробника. Останній, хоча й не брав участі у торгах, насправді постачав стрілочну продукцію до філії «УЗ» через компанію посередника, який запропонував на торгах більшу вартість товару. Внаслідок таких дій філії «Укрзалізниці» завдано 93,2 млн грн збитків

Дії посадових осіб (засновників – директорів) фіктивних учасників торгів, що спотворювали конкуренцію, детективами НАБУ кваліфіковано за ст. 191, ст. 202 КК України, тобто як співучасть в привласненні, розтраті майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, а також фіктивне підприємництво. Зауважимо, що станом на сьогодні фіктивне підприємництво в Україні декриміналізоване.

В деяких країнах світу (зокрема, в США, Південній Кореї, Російській Федерації) найбільш небезпечні види антиконкурентних порушень – картельні змови (в тому числі змови на торгах) є кримінально карними злочинами.

Криміналізація складів таких правопорушень конкурентного законодавства значною мірою обумовлена доцільністю використання інструментів передбачених кримінально-процесуальним законодавством для збору доказів для розслідувань справ про антиконкурентні узгоджені дії, зокрема, змов на торгах.

Відповідно до підходів Організації економічного співробітництва та розвитку виділяють два види доказів існування картельної змови на торгах: економічні (дані про поведінку на торгах, історію порушень конкурентного законодавства, цінові пропозиції суб'єктів господарювання) та комунікаційні (записи розмов, документи, які підтверджують спільні подорожі представників учасників або вказують на те, що учасники брали участь у спільних заходах; інші докази зв'язків між сторонами: документи, які свідчать про зустрічі представників, внутрішні документи сторін, що підтверджують обізнаність у ціновій політиці інших сторін тощо) [2].

Доведення Комітетом антиконкурентних змов нерідко потребує значного часу (до 5 років) та не завжди може бути здійснено лише за допомогою економічних доказів.

Касаційним господарським судом (справа № 910/1339/18) підтверджено право Комітету витребувати від телефонних операторів інформацію про факти здійснення телефонних розмов контрагентів без розкриття їх змісту, стосовно конкретних суб'єктів господарювання в межах розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Разом з цим, завдяки слідчим (розшуковим) діям, в тому числі негласним, антимонопольному органу можна встановити, наприклад,

факт зустрічі учасників торгів із замовником чи його представниками, зміст їх переговорів, в тому числі телефонних.

Як зазначають С. Журавльов та О. Малютіна оперативно-розшуковими заходами, що можуть надати доказову базу для доведення вчинення антиконкурентних узгоджених дій є спостереження, перевірочна закупівля, огляд, контроль переговорів; джерела конфіденційної інформації [1].

Таким чином, АМКУ обмежений в зборі комунікаційних доказів, а тому в цьому аспекті особливе значення набуває правова регламентація отримання Комітетом доказів, що були отримані НАБУ під час розслідувань відповідних кримінальних проваджень.

Відповідно до частини першої статті 19^{-2} Закону України «Про захист економічної конкуренції» Національне бюро взаємодіє з АМКУ та може укладати з державними органами угоди (меморандуми) про співпрацю та обмін інформацією. Згідно із статтею 45 Закону України «Про захист економічної конкуренції» для забезпечення проведення розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції правоохоронні органи зобов'язані надавати у межах наданих їм прав допомогу Антимонопольному комітету України.

На практиці склалася тісна співпраця Комітету з НАБУ, зокрема Комітетом отримано докази змов на торгах, що організовувалися «Укрпоштою», під час будівництва Шулявського шляхопроводу та поглиблення дна порту «Южний» [3].

Разом з тим, рішенням Окружного суду м. Києва від 10 травня 2019 року № 640/18800/18 визнано протиправними дії Антимонопольного комітету України щодо одержання, використання та поширення при розгляді справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції матеріалів досудового розслідування, отриманих від НАБУ листами.

Підставами для скасування рішення, стало, зокрема, відсутність в Кримінальному-процесуальному кодексі права сторони обвинувачення розкривати матеріали кримінального провадження перед АМКУ та прямого зазначення в Законі права АМКУ отримувати таку інформацію від правоохоронних органів.

Висновки. Вбачається доцільним укласти передбачений Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» адміністративно-правовий договір (меморандум щодо обміну інформації) між АМКУ та НАБУ, який передбачатиме, зокрема, право та порядок отримання Комітетом доказів, що свідчать про порушення законодавства про захист економічної конкуренції з матеріалів кримінального провадження, що розслідуються НАБУ. З метою однозначного тлумачення статті 45 Закону України «Про захист економічної конкуренції» пропонується закріпити в Законі України «Про захист економічної конкуренції» правову норму про можливість використання доказів, отриманих в межах кримінального провадження, під час розслідування справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Список використаних джерел

1. Журавлев С. Ю., Малютина О. А. Некоторые аспекты выявления и раскрытия картельных соглашений // Проблемы правоохранительной деятельности. 2018. №1. С. 35–40.
2. Матосян Г. Змови під час публічних закупівель: докази / Гарик Матосян // Юрист&Закон. 2019. Режим доступу до ресурсу: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012608.
3. Радзієвський Юрій. Перезавантаження Антимонопольного комітету України. Три практики АМКУ, які повинні залишитися в минулому // НВ Бізнес. 2019. Режим доступу до ресурсу: https://nv.ua/ukr/biz/experts/amku-yak-efektivnishe-borotisya-z-porushnikami-novini-ukrajini-50035835.html.

Kozlova Yuliia,
Expert of the Research and International Cooperation Unit,Academy of financial monitoring

COMBATING MONEY LAUNDERING AND CORRUPTION AT THE SUPRANATIONAL LEVEL

The problem of money laundering and terrorism financing is increasingly urgent, covering not just Ukraine but the whole world. One of the primary reasons of these offences is corruption. In this regard, the international community jointly organizes activities through the establishment of special bodies whose activities are aimed at overcoming these problems.

A. Chubenko notes that the issues of countering money laundering and corruption are on the agenda of Ukraine and are in the focus of attention of national law enforcement agencies. Such crimes as legalization of criminal proceeds and corruption are the scourge of our times and penetrate the social, political and economic structures of Ukraine [1].

One of the largest bodies that deals with combating money laundering and terrorism financing is the Egmont Group of Financial Intelligence Units. The Egmont Group was established to provide FIUs around the world a forum to exchange information confidentially to combat money-laundering, the financing of terrorism and other predicate offences. The Egmont Group is a united body of 164 Financial Intelligence Units (FIUs). The Egmont Group provides a platform for the secure exchange of expertise and financial intelligence to combat money laundering and terrorist financing (ML/TF). This is especially relevant as FIUs are uniquely positioned to cooperate and support national and international efforts to counter terrorist financing and are the trusted gateway for sharing financial information domestically and internationally in accordance with global Anti-Money Laundering and Counter Financing of Terrorism (AML/CFT) standards [4].

The Structure and Organization of the Egmont Group includes the following (Fig.1):

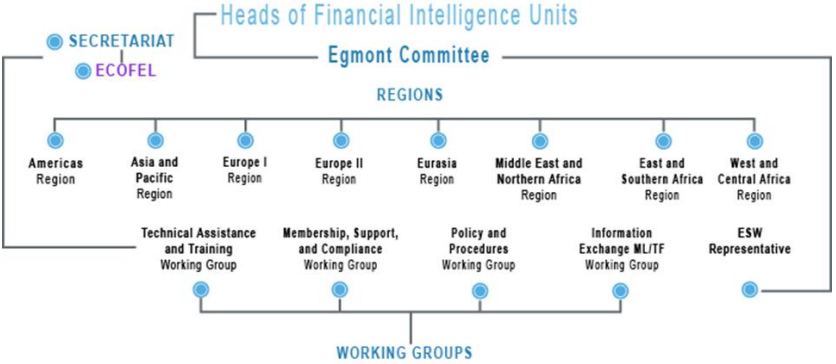

Figure 1. The Structure and Organization of the Egmont Group [4]

Ukraine is a member of the Egmont group that is part of Europe II. The authorized body in Ukraine in the fight against money laundering and terrorist financing is the State Financial Monitoring Service of Ukraine (SFMS of Ukraine).

SFMS of Ukraine provides implementation of state policy in the sphere of combating legalization (laundering) of proceeds from crime and terrorist financing and ensures coordination of activities of state agencies in the AML/CFT sphere [7].

SFMS is the body authorized by Ukraine to perform functions of the FIU (Financial Intelligence Unit, FIU), one of the main tasks of which is collecting, processing and analyzing of information on financial transactions, subject to obligatory financial monitoring or any other financial transactions and information that might be related with suspicion of legalization (laundering) of proceeds from crime, terrorist financing and the financing of proliferation of weapons of mass destruction [7].

Here we can mention that Ukraine was under the evaluation of the MONEYVAL. Between 27 March and 8 April 2017 experts of the MONEYVAL were in Ukraine with on-site visit. They have analyzed the level of compliance with the Financial Action Task Force (FATF) 40 Recommendations and the level of effectiveness of Ukraine's AML/CFT system, and provides recommendations on how the system could be strengthened.

According to the Ukraine's 5th round mutual evaluating report the FIU produces good quality operational analysis. Effective mechanisms allow for the proactive collection, risk-based prioritization and analysis of financial intelligence originating from a broad range of sources, including the very high number of reports, mainly mandatory, filed by the obliged entities. Reporting appears to be in line with Ukraine's risk profile and has resulted in a significant number of case referrals to LEAs. Ukraine has nevertheless

started to take steps to emphasize suspicion-based reporting with a view to diminishing the number of reports and alleviating analytical resource needs, as well as making sure that financial intelligence is as reflective as possible of constantly evolving risks. Strategic analysis produced by the FIU supports the annual update of the reporting criteria, as well as LEAs investigative efforts [3].

However, Ukrainian AML system has its own peculiarities as well as other countries do. There are a lot of general problems that FIU's faces in its activities and in this regard, the Egmont group created a special body that aims to help member-countries.

This body is called the Egmont Centre of FIU Excellence and Leadership (ECOFEL). ECOFEL is an operational arm of the Technical Assistance and Training Working Group [6].

ECOFEL is a relatively new body. It has been created within the Egmont Secretariat as an engine and hub to further assist FIUs as they strive towards effectiveness and excellence. ECOFEL's main purposes are:

– share expertise and best practice amongst FIUs;

– build networks within the AML/CFT community of professionals;

– introduce new and innovative tools for FIU operations and development;

– strengthen cooperation with international partner organizations.

– empower FIUs to position themselves domestically, regionally, and internationally as leaders [5].

According to the information above, we have found out agencies and bodies that cooperate with the SFMS of Ukraine and LEAs. We can state that the fight against corruption and money laundering is our global problem and that's why we should gather all the strength of our LEAs and with the help of interdepartmental cooperation at all levels do our best to counter all the challenges.

Thus, Ukraine is fully involved in the fight against corruption, money laundering and terrorism financing, implementing international standards and following FATF recommendations, as the results of the MONEYVAL assessment demonstrates, and makes every effort to overcome the abovementioned problems at national level.

References

1. Chubenko Anton (2018) Anti-corruption and anti-legalization role of the Prosecutor General's Office of Ukraine through the prism of international standard.Journal of the National Prosecution Academy of Ukraine. European Science *(electrocnic journal)* Pp. 41-47. Available at: http://european-science.sk/storage/journals/essays/6-2018/282.pdf

2. FATF Methodology for Assessing Compliance with the FATF Recommendations and the Effectiveness of AML/CFT Systems [Electronic resource] // FATF. Paris, France, 2018. 169 p. Available at: http://www.fatfgafi.org/publications/mutualevaluations/documents/fatf-methodology.html.

3. The fifth round mutual evaluation report on Ukraine was adopted by the MONEYVAL Committee at its 55th Plenary Session (Strasbourg, 5–7 December 2017) [Electronic resource]. 217 p. Available at: https://rm.coe.int/fifth-round-mutualevaluation-report-on-ukraine/1680782396.

4. Egmont Group (2019) (Official web-site). Available at: https://egmontgroup.org/ (date of access: 22.11.2019)

5. Egmont Group (2019) ECOFEL – Brief Introduction. (Official web-site). Available at: https://egmontgroup.org/en/content/ecofel-brief-introduction (date of access: 22.11.2019).

6. Egmont Group (2018) Annual Report (2017/2018). Available at: https://egmontgroup.org/sites/default/files/filedepot/EGAR_2017-2018/EGAR-2018-Annual-Report-Digital.pdf

7. The State Financial Monitoring (2019) (Official web-site). Available at: http://sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=65&lang=en (date of access: 22.11.2019).

Косиця Ольга Олексіївна,
доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ВИКРИВАЧІВ В УКРАЇНІ

Необхідність комплексного правового регулювання захисту прав викривачів обумовлюється євроінтеграційним вектором розвитку України та пріоритетом захисту прав і свобод людини та громадянина в суспільстві.

Згідно Закону України «Про запобігання корупції» в поточній редакції станом на 18.10.2019 р. викривачем – є особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення відповідно до вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою (ч. 1 ст. 53) [1]. Викривачем згідно Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції від 17 жовтня 2019 р. № 198-IX (вступає в дію 01.01.2020) [2] є фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання.

Поняття викривач в чинному законодавстві обмежується корупційною сферою та суперечить положенням Директиви

Європейського Парламенту та Союзу про захист осіб, які повідомляють про будь-яке порушення законодавства Союзу 2019 р [3], Рекомендаціям Ради Європи про захист викривачів 2014 р [4] та практиці Європейського суду з прав людини з питань захисту прав викривачів. Тому доцільно не обмежувати діяльність викривача лише корупційною сферою, та вважати *викривачем* особу, яка, ґрунтуючись на принципі добросовісності, добровільно повідомляє (у межах відповідної організації або до правоохоронного органу) або публічно оприлюднює достовірну інформацію про правопорушення, загрозу або шкоду суспільним інтересам, що отримана ним в ході трудової або службової діяльності.

Під *викривачем у сфері корупції* пропонуємо розуміти особу, яка, ґрунтуючись на принципі добросовісності, за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, добровільно повідомляє про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», які стали їй відомі в результаті проходження публічної служби, а також трудової, господарської та громадської діяльності як в приватному, так і публічному секторах [5, с. 26].

Розуміння поняття викривач якнайбільш повно розкривається через принципи викривання. Утворюючи головний зміст права, юридичні принципи перебирають на себе всі його властивості і функції. А це означає, що: а) вони нормативно-регулятивні, всезагальні, обов'язкові, об'єктивно-зумовлені, історичні й ідейно-політичні категорії; б) їх соціальною функцією є регулювання й охорона суспільних відносин; в) вони є самостійною юридичною категорією, тобто мають відокремлюючі ознаки від усіх інших [6, с. 43]. Доцільно виділити *принципи*, на яких ґрунтується викривання, а саме: добросовісність; доброчесність; достовірність; добровільність; обґрунтованість [5, с. 26]. Принцип добросовісності проявляється у наступному: виконання морального обов'язку особистості перед іншими особами та суспільством; відсутність будь-якого обману; відсутність умислу завдання шкоди іншій особі; розуміння відповідальності за свій вчинок. Виходячи з принципів викривання і формується поняття викривача та засади його діяльності.

У ст. 53^3 «Права та гарантії захисту викривача» Закону [2] зазначено, що права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону. В цій же статті міститься перелік прав викривачів. Одним із прав є: 1) бути повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені цим Законом. Однак Законом не визначено перелік обов'язків викривачів. Про які, в такому випадку, обов'язки йдеться в означеній нормі Закону незрозуміло.

У ст. 53^8 «Юридична відповідальність викривача» Закону [2] визначено, за що викривач не несе юридичної відповідальності, в яких випадках звільняється від цивільно-правової відповідальності тощо. Нормами закону не встановлено відповідальність недобросовісним

викривачам, а саме не встановлено, до якої відповідальності може бути притягнуто викривача, в якому випадку, підстави, санкції.

Пропонуємо також доповнити опитувальний лист, що міститься у Методичних рекомендаціях щодо організації роботи з повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами (затверджене рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 6 липня 2017 р. № 286) [7] інформацією про відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину з посиланнями на статтю законодавства з обов'язковим зазначенням санкцій (ст. 383 КК України).

У ст. 53 також визначено, що у разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону керівник відповідного органу вживає заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформує спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції. Однак, законом не передбачено відповідальність посадових осіб, уповноваженої особи, керівника, зокрема, за не розгляд повідомлень від викривача.

Одним з найбільш дискутивних питань є матеріальне заохочення викривачів, передбачена ст. 53^7 Закону [2]. Вважається, що платне інформування про будь-які злочини, а не тільки про корупцію, є найефективнішим способом її подолати. Заохочення викривачів як якісний спосіб впливу на суспільні відносини, пов'язані із запобіганням та боротьбою з корупцією, є відображенням соціально-економічних, політичних, духовних й інших потреб суспільства. Враховуючи, що ми пропонуємо не обмежувати викривання лише корупційною сферою постає питання заохочення інших викривачів. До того ж не зрозуміло чим керувались законодавці, коли встановлювали, що винагорода в розмірі 10 % буде застосовуватись лише, коли предмет злочину або збитки державі перевищують 10 млн грн. Якщо вже заохочувати, то всіх. І наостанок, встановлений механізм заохочення містить корупціогенні фактори, адже є вірогідність, що така норма може створювати передумови для корупційних ризиків та службових зловживань з боку відповідних посадових осіб. Викривання правопорушень слід скоріше розглядати як відповідальний вчинок на суспільне благо, моральний обов'язок та право людини, яке охороняється законом.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

2. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції: Закону України від 17 жовтня 2019 р. № 198-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/198-IX.

3. European Parliament legislative resolution of 16 April 2019 on the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of persons reporting on breaches of Union law. URL: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0366_EN.html?redirect#BKMD-11.

4. Protection of Whistleblowers. Recommendation CM/Rec (2014) 7 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 30 April 2014: Documents and Publications Production Department (SPDP), Council of Europe, 2014. 43 p. URL: https://rm.coe.int/16807096c7.

5. Косиця О. О. Інститут викривачів в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія. Київ: Видавництво Людмила, 2019. 356 с.

6. Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. С. 40–44.

7. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами: Рішення НАЗК від 6 липня 2017 р. № 286. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ v0286884-17.

Крижна Валентина Володимирівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

На сучасному етапі суспільного розвитку корупція стає серйозним стримуючим фактором, що значно уповільнює соціальні, економічні та політичні трансформації. Нині в Україні корупцію називають однією з найбільш суттєвих загроз національній безпеці. В українському суспільстві чітко усвідомлюється неможливість досягнення мети сталого розвитку, впровадження європейських стандартів життя та виходу на провідні позиції у світі без використання ефективних механізмів протидії корупції.

Наразі не існує жодної держави, цілком позбавленої корупції. Проте в розвинених демократичних країнах сформована атмосфера нетерпимості відносно цього ганебного і небезпечного явища. У всіх без винятку випадках такого результату вдалося досягти завдяки розробці й успішній реалізації комплексу нормативно-правових та інституцій них заходів у рамках державної антикорупційної політки.

В Україні протягом усіх років незалежності триває процес розробки та реалізації державної антикорупційної політики, який втілюється в ухвалення антикорупційних законів, відповідних концепцій та стратегій, а також прийняття державних програм щодо їх виконання. Однак із року в рік рівень корупції в українському

суспільстві тільки зростає і Україна незмінно займає нижні позиції в міжнародних рейтингах за ступенем корумпованості.

Аналіз міжнародного антикорупційного законодавства, світової правової доктрини у сфері дослідження цього явища, результатів міжнародних політико-правових досліджень дають підстави стверджувати, що країни Європейського Союзу створили ефективні механізми щодо мінімізації та системної нівеляції впливу корупції на загальнодержавні соціально-політичні та економічні процеси, а отже, і забезпечили планомірне та ефективне функціонування державно-владного апарату [1].

Цікавим в цьому плані є досвід Франції. Її законодавство передбачає санкції (штрафні) за хабарництво, під яким розуміється незаконне одержання, вимагання подарунків, обіцянок чи будь-яких інших переваг для скоєння дій, що входять до повноважень службової особи. Французькому закону відоме і таке правопорушення, як торгівля впливом – зловживання службовим становищем з боку публічної і приватної особи з метою отримання від влади посади або іншого вигідного для хабародавця рішення.

З 1993 року у Франції діє Центральна служба по боротьбі з корупцією, завданнями якої є акумуляція інформації для попередження фактів активної та пасивної корупції, зловживання службовим становищем публічними і приватними особами, хабарництва, а також корисливої діяльності. Центральна служба інформує прокурора Республіки для проведення подальшого розслідування. Вона також надає допомогу судовим органам на їх запит щодо інформації з відповідних правопорушень. В контексті заходів протидії корупції здійснюють відстежування «чистоти» фінансових операцій і зобов'язують фінансових посередників встановлювати особу своїх клієнтів, враховуючи також і випадкових, надавати довідки про третіх осіб, на користь яких здійснюються перерахування, передбачено відповідальність банківського працівника в разі прийняття фальшивого документа [2].

Така країна, як Нідерланди, цікава комплексним підходом до боротьби з корупцією. Її антикорупційна стратегія охоплює такі заходи:

– розроблення системи моніторингу можливих зон виникнення корупційних дій в державних та громадських організаціях та жорсткого контролю за діяльністю осіб, які перебувають в цих зонах;

– основним видом покарання за корупційні дії є заборона працювати в державних установах та втрата соціальних пільг державного службовця, зокрема пенсійного та соціального обслуговування. До покарань також віднесені штрафи та відсторонення від виконання службових обов'язків;

– у всіх міністерствах та відомствах існують служби внутрішньої безпеки, завданням яких є реєстрація та виявлення помилок чиновників, їх навмисних чи ненавмисних порушень діючих правил та наслідків таких порушень. Державні організації заохочують позитивну поведінку посадовців так, щоб чиновнику було вигідно працювати чесно та ефективно;

– організована система відбору на посади, які перебувають в зонах корупційного ризику;

– інформація щодо корупційних дій, якщо вона не загрожує системі національної безпеки, обов'язково стає відомою громадськості через засоби масової інформації;

– кожен чиновник має доступ до інформації, що характеризує його як з позитивного, так і з негативного боку;

– діє спеціальна система підготовки чиновників, завданням якої є роз'яснення політичної та суспільної шкоди корупції і наслідки участі в ній;

– створені спеціалізовані підрозділи поліції щодо протидії корупції, які наділені широкими повноваженнями антикорупційної діяльності;

– чиновники всіх рівнів зобов'язані реєструвати всі випадки корупції, що стали їм відомі, і ця інформація передається спеціальними каналами до Міністерства внутрішніх справ та юстиції;

– значну роль в боротьбі з корупцією відіграють засоби масової інформації, які оприлюднюють випадки корупції і часто проводять незалежні розслідування.

У Литві протидія корупції здійснюється відповідно до «Антикорупційної програми Республіки Литва» та Закону Литви «Про запобігання корупції». Відповідно, тут акцентується увага на запобіганні корупції. Запобігання корупції – виявлення та усунення причин і умови корупції через розвиток і виконання системи відповідних заходів, а також утримання осіб від скоєння корупційних правопорушень. Серед заходів запобігання виділяють аналіз корупційних ризиків, антикорупційні програми, антикорупційну оцінку проектів та актів юридичних осіб, повідомлення про корупційну діяльність працівників державних та муніципальних установ тощо. Законом встановлено, що суб'єктом запобігання корупції може бути будь-яка особа. Серед спеціально уповноважених органів запобігання виділяють Уряд Литви, Головну комісію встановлення етики, Спеціальну службу досліджень, інші державні та муніципальні установи [3].

Проаналізувавши механізми протидії корупції та вивчивши досвід міжнародного співробітництва у цій сфері, а також питання удосконалення механізмів протидії корупції в Україні, можна зробити висновок, що ефективна протидія корупції може здійснюватись тільки, якщо зусилля держави і суспільства загалом у цьому напрямі співпадають.

Отже, протидія та запобігання корупції здійснюються ефективно за наявності одного антикорупційного центру координації, наділеного комплексом повноважень щодо розгляду корупційної справи (тільки незначна частина держав вибрала шлях внесення антикорупційних повноважень до юрисдикції правоохоронних органів), єдиного законодавчого антикорупційного акта, який буде підставою відповідальності та міститиме весь комплекс елементів протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Головкін О., Бєляков М. Сучасні тенденції розвитку антикорупційного законодавства України. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2015. № 1. С. 67–75.
2. Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції.: URL: http://www.center.gov.ua/rizne/mizhnaradniiy-dosvid-schodo-zapobigannya-ta-protidiyi-korupciyi.htm.
3. Law on Prevention of Corruption from 28 May 2002, No. IX-904 . URL: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l? p_id=212525.

Кришевич Ольга Володимирівна,
професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТІЙНИЙ АСПЕКТ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЯК СУБ'ЄКТІВ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Корупцією, на запобігання якій спрямовані передбачені законодавством заходи, є використання особою – суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення – наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей. Аналіз положень Особливої частини КК України дозволяє зробити висновок, що службова особа може бути суб'єктом корупційних злочинів в контексті: 1) загалом службової особи (ст. 191, 210, 262, 308, 312, 313, 320, 354, 357, 366, 367, 370, 410 КК України); 2) службової особи державних та комунальних підприємств (ст. 364, 368, 368-2, 369 КК України); 3) службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 364-1, 365-1, ч. 3 і 4 ст. 368-3 КК України).

Зупинимося на злочинах, передбачених ст. 364-1, 365-1 та ч. 3 і 4 ст. 368-3 КК України, то їх суб'єкт є спеціальний, виступає службова особа юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми. Діяльність юридичних осіб приватного права врегульована комплексом нормативно-правових актів, які забезпечують нормальне функціонування таких осіб, регулюють їх взаємовідносини з працівниками, іншими фізичними та юридичними особами і створюють можливість здійснювати відповідну діяльність від імені такої організації, коли ця діяльність та рішення, що приймаються у процесі її здійснення, здатні вплинути на виникнення, зміну або припинення правовідносин з іншими суб'єктами чи потягнути інші юридично значущі наслідки для фізичних або юридичних осіб.

Відповідно до ст. 80 ЦК ***юридичною особою*** взагалі є організація, створена і зареєстрована в установленому законом порядку. Для визначення поняття «юридична особа приватного права» слід звернутися до ст. 81 ЦК, відповідно до якої юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Головна відмінність між ними полягає в тому, що юридичні особи приватного права створюються на підставі установчих документів (статуту або засновницького договору, якщо інше не встановлено законом), а публічного – на підставі розпорядчого акта Президента України, органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування. У ЦК визначені порядок створення, організаційно-правові форми та правовий статус юридичних осіб (у тому числі приватного права). Для створення такої юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які викладаються письмово і підписуються всіма учасниками (засновниками), якщо законом не встановлений інший порядок їх затвердження. Юридична особа приватного права може створюватися та діяти на підставі затвердженого КМУ модельного статуту, який після його прийняття учасниками стає установчим документом. Засновники (учасники) юридичної особи, створеної на підставі модельного статуту, можуть у встановленому законом порядку затвердити статут, який є установчим документом, та провадити діяльність на його підставі. Юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації. Згідно із ч. 1 ст. 83 ЦК юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, установлених законом. *Товариством* є організація, створена способом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі в цьому товаристві. Воно може бути створене однією особою, якщо інше не встановлено законом. Товариства поділяються на підприємницькі та непідприємницькі. *Підприємницькими* є товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками і можуть бути створені тільки як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи. *Непідприємницькими* є товариства, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками (наприклад, споживчі кооперативи, об'єднання громадян, біржі, торгово-промислові палати тощо). Установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлено законом. Якщо товариство створене однією особою, то воно діє на підставі затвердженого нею статуту. *Установа* – організація, створена однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, способом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна. Така організація не є об'єднанням осіб, але визнається суб'єктом цивільних прав та обов'язків для здійснення

певних цілей. Установа не має членів, а керується відповідно до волі засновника, що виражена в установчому акті. У формі установ найчастіше діють різні благодійні фонди, навчальні заклади, бібліотеки, музеї, лікарні тощо. Установа створюється на підставі індивідуального або спільного установчого акта, складеного засновником (засновниками). Установчий акт може міститися також у заповіті. До створення установи установчий акт, складений однією або кількома особами, може бути скасований засновником (засновниками). В установчому акті установи визначаються її мета, майно, яке передається установі для досягнення цієї мети, структура управління установою. Непідприємницькі товариства (кооперативи, крім виробничих, об'єднання громадян тощо) та установи можуть поряд зі своєю основною діяльністю здійснювати підприємницьку діяльність, якщо інше не встановлено законом і якщо ця діяльність відповідає меті, для якої вони були створені, та сприяє її досягненню. Крім того, держава, АРК, територіальні громади мають право створювати, у тому числі одноособово, підприємницькі (господарські) товариства, що є юридичними особами приватного права. *Інші форми юридичних осіб, у тому числі приватного права,* – це підприємства, створені відповідно до положень ГК. Наприклад, у статтях 114–117 цього Кодексу передбачено можливість створення фермерських господарств, підприємств з іноземними інвестиціями, іноземних підприємств. Зазначені суб'єкти господарювання не є особливими організаційно-правовими формами підприємств, а тому мають створюватись в організаційно-правових формах, передбачених для юридичних осіб приватного права. Крім того, за певних обставин до юридичних осіб приватного права, не передбачених ЦК, можна віднести як унітарні, так і корпоративні підприємства, передбачені ГК, зокрема, унітарне (приватне) підприємство, створене фізичною особою, унітарні підприємства, створені споживчими товариствами, об'єднаннями громадян, релігійними організаціями, або корпоративне підприємство (господарське товариство), створене на основі приватної власності юридичної особи. Юридичними особами приватного права і суб'єктами господарювання можуть визнаватись також кредитні спілки, благодійні та інші неприбуткові організації (статті 130, 131 ГК). Згідно з чинним законодавством України юридичні особи приватного права можуть бути такими, що являють собою: а) об'єднання осіб; б) об'єднання майна; в) об'єднання осіб та майна. Від конкретного виду юридичної особи приватного права залежить перелік установчих документів, обсяг правосуб'єктності такої особи, порядок набуття і реалізації нею прав та обов'язків тощо. Як уявляється, саме форма власності, на підставі якої створені та функціонують юридичні особи, є основним критерієм віднесення їх до юридичних осіб приватного права або юридичних осіб публічного права, хоча у ЦК (статті 81 і 87) розмежування цих різновидів юридичних осіб здійснюється не за формою власності, а за порядком (способом) їх створення. Визначаючи поняття службової особи юридичні особи приватного права, необхідно брати до уваги

положення як кримінального (зокрема, частини 3, 4 ст. 18, пункти 1, 2 примітки до ст. 364, ч. 1 ст. 364^1 КК), так і інших галузей законодавства (цивільного, господарського тощо), а також окремих нормативно-правових актів, що мають міжгалузевий характер, зокрема, ЗУ від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII «Про запобігання корупції».

Таким чином, ***юридичні особи*** – це суб'єкти кримінально-правових відносин, до яких законом про кримінальну відповідальність передбачена можливість застосування заходів кримінально-правового характеру, це організаційно самостійні утворення, створені і зареєстровані у встановленому законом порядку, які наділяються цивільною правоздатністю і дієздатністю, мають відособлене майно, можуть від свого імені здобувати майнові й особисті немайнові права й мати обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді, в арбітражному або третейському суді (ст. 23 ГК України, ст. 80 ЦК України). Загалом службовими особами юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми слід визнати осіб, які постійно чи тимчасово обіймають на підприємствах, в установах чи організаціях (юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми) посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Список використаних джерел

1. Кузнецов В.В., Грудзур О.М., Кузнецова Л.О. Кримінальна відповідальність за корупційні злочини. Альбом схем: навч. посіб. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2017. 82 с.

2. Осадчий В. І. Корупційні злочини: монографія. Київ: Видво Європ. унту, 2016. 81 с.

3. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика): навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2016. 168 с.

Кур'ян Вікторія Валеріївна,
керуючий партнер адвокатського бюро

ПРАВОВА ОБІЗНАНІСТЬ ГРОМАДЯН ЯК ПРЕВЕНТИВНИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ

За роки незалежності Україна мала не одну антикорупційну стратегію але на міжнародному рівні репутація нашої держави так і залишається визнаватись, як надзвичайно корумпована держава.

Так, звісно, корупція існує не лише в нашій державі і, власне, як явище вона з'явилась теж, не лише в нашій державі, а з появою інституту держави взагалі. Хабарництво як злочин, згадується ще у зведені законів Вавілону «Кодексі Хамурапі». Але масштаби корупції в нашій державі все ще вражають в негативному сенсі цього слова.

У світовому Індексі сприйняття корупції, оприлюдненому в Transparency International у 2015 році Україна посідала 130-те місце зі 168 позицій. За підсумками 2015 року наша країна отримала 27 балів зі 100 можливих, опинившись у рейтингу на одному рівні з Іраном, Камеруном, Непалом, Нікарагуа та Парагваєм. У 2018 році наша країна посіла 120-те місце зі 180 позицій і отримала 32 бали, та знаходилась на одному рівні з республіками Африки: Ліберією, Малаві, Малі [1].

Як свідчить статистика, для ефективної протидії такому масштабному явищу як корупція не достатньо ухвалення антикорупційних стратегій, прийняття нових законів і внесення змін до чинного законодавства щодо посилення контролю в сфері функціонування системи запобігання корупції в Україні (створення нових антикорупційних органів) і навіть посилення відповідальності осіб, визначених у частині першій статті третьої Закону України «Про запобігання корупції».

На нашу думку досить важливу роль в реалізації антикорупційної політики відіграє також ставлення суспільства до корупції.

Адже, саме суспільство породжує корупційні прояви своїм толерантним відношенням до побутової корупції та безвідповідальним ставленням до своєї правової обізнаності стосовно тих питань, які лежать в основі досягнення їх приватної мети, задля якої, власне, вони і змушені звертатись до органів державної влади та органів місцевого самоврядування чи то за адміністративною послугою чи за будь-яким рішенням чи дозволом.

Загальновідомо, що задля того, щоб зрозуміти сутність того чи іншого явища, той чи інший процес, необхідно з'ясувати з яких складових частин, елементів дане явище чи процес складається.

В статті першій Закону України «Про запобігання корупції» визначено поняття «корупція» та «корупційне правопорушення».

Корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Корупційне правопорушення – діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність [2].

Як бачимо, задля вчинення такого діяння, як корупційне правопорушення, одним суб'єктом необхідна наявність ще одного суб'єкта який, обіцяє, надає пропозицію чи неправомірну вигоду але статус такого суб'єкта чинним законодавством не визначено.

На наше переконання, суб'єкт, який має приватний інтерес, в першу чергу повинен бути заінтересованим в законності досягнення будь-якого свого блага задля уникнення в подальшому судових процесів і матеріальних втрат.

Тож, саме цей суб'єкт повинен знати і використовувати норми чинного законодавства, що регулюють процедуру отримання тих чи інших рішень, дозволів від органів державної влади та місцевого самоврядування або ж користуватися професійною правовою допомогою в таких процесах, а не нехтуючи встановленими нормами закону, провокувати чиновника на вчинення корупційного правопорушення, шляхом обіцянки, пропозиції чи надання неправомірної вигоди та в результаті, звинувачуючи останнього переходити до статусу потерпілого або викривача.

Правову обізнаність, як превентивний антикорупційний механізм може бути реалізовано у разі свідомого відношення кожного громадянина не лише до свого приватного інтересу, а й до законності його задоволення.

Академічний тлумачний словник української мови слово «превентивний» тлумачить як такий, що попереджує що-небудь, запобігає чомусь [3].

Тож, кожен громадянин, подбавши про свою правову обізнаність з того питання, що його турбує допоможе державі ефективно виконувати свою функцію у боротьбі та протидії корупції.

Закон України «Про запобігання корупції» відносить до інших механізмів запобігання і протидії корупції лише вимоги та заборони щодо осіб, які наділенні владними повноваженнями та не встановлює ніяких вимог до іншої сторони, яка має ризики бути не лише потерпілим, викривачем а й провокатором корупційного правопорушення, що на нашу думку свідчить про відсутність балансу в стратегії нашої держави щодо подолання та протидії корупції.

Підсумовуючи вище викладене вважаємо за доцільне внести зміни до Закону України «Про запобігання корупції», а саме:

– доповнити першу статтю цього Закону визначенням поняття «провокатор корупційного правопорушення – особа, яка не подбала про власну правову обізнаність та/або обіцяла, пропонувала чи надала неправомірну вигоду особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей».

Список використаних джерел

1. Corruption perceptions index, Transparency international . URL: https://www.transparency.org/cpis

2. Закон України «Про запобігання корупції» . URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show.

3. Академічний тлумачний словник української мови . URL:http://sum.in.ua/s/preventyvnyj.

Комірчий Павло Олексійович,
докторант кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

НОРМАТИВНІСТЬ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ У СФЕРІ ПРАВООХОРОНИ

Кадрове забезпечення публічної служби у правоохоронній сфері України слід розуміти в якості комплексного поняття, яким позначаються: 1) галузь кадрової політики, що має системний характер, власну структуру, принципи та функції, безпосередньо спрямовані на діяльність і процес з належним чином здійснюваного укомплектування органів публічної служби у сфері правоохорони професійно підготовленими, кваліфікованими кадрами з урахуванням особливостей проходження служби у відповідних органах; 2) нормативно врегульовані, особливі та цілеспрямовані управлінська діяльність уповноважених осіб у структурі органів публічної служби у сфері правоохорони та процес і сукупність відносин, у межах яких реалізовується комплекс форм, методів, процедур і заходів уможливлення належного функціонування органів публічної служби у правоохоронній сфері шляхом вчасного та оптимального укомплектування цих органів якісними кадрами.

Таким чином, можемо дійти думки, що кадрове забезпечення у правоохоронній сфері України, будучи особливим напрямком кадрової політики та складною управлінською діяльністю, процесом, сукупністю правовідносин з укомплектування органу належними кадрами, є досить складним феноменом (ускладненим самою кадровою діяльністю, що організаційно-функціонально неможлива у спрощеному виді, а особливо – у публічному секторі, який прямо відображається на стані безпеки держави), що не може бути ненормативним. При цьому нормативність відповідного кадрового забезпечення стосується як статичного, так і динамічного вияву цього феномену.

Аналізуючи нормативну характеристику (природу) кадрового забезпечення, слід мати на увазі, що розглядуваний напрямок кадрової політики, діяльність, процес і сукупність відносин з укомплектування публічного органу кадрами, зважаючи на складність цього феномену, обумовлюється широкою сукупністю нормативних вимог до форм, методів, процесів, способів і засобів здійснення зазначеного забезпечення, які, зважаючи на особливості діяльності органів публічної служби у сфері правоохорони, передбачають правила і стандарти належного кадрового укомплектування, гармонізації інтересів кадрів й держави у відповідних адміністративних правовідносинах і т. д.

Разом із тим, необхідно зазначити, що нормативність – це «інтегративна структурно-функціональна властивість системи, що сприяє її відтворенню й стабільному функціонуванню у зовнішньому середовищі за допомогою забезпечення впорядкованості та

повторюваності процесів, які відбуваються як всередині системи, так і поза нею (в межах наявних можливостей)» [1, с. 88]. Таким чином, *нормативність кадрового забезпечення публічної служби у сфері правоохорони* – це якість відповідного кадрового забезпечення, котра вказує на відповідаюче встановленим нормам впорядкування суспільних відносин і процесів з приводу укомплектування відповідної публічної служби кадрами та впливу на ці кадри. Тому, під поняттям «нормативні вимоги до кадрового забезпечення публічної служби у сфері правоохорони України» ми розуміємо положення чинного законодавства, доктринальні норми теорії права та теорії публічного управління, котрі сукупно впорядковують правові відносини та процеси, обумовлені цими відносинами, щодо укомплектування публічної служби у сфері правоохорони кадрами та легального впливу на ці кадри компетентних суб'єктів кадрового забезпечення.

Між тим, необхідно зазначити, що нормативні вимоги до кадрового забезпечення публічної служби у правоохоронній сфері України в межах цієї наукової розвідки доцільно окреслити у джерельному та змістовному контекстах, сутність яких потребує наступної конкретизації (з огляду на те, що у відповідних формах в аспекті публічної служби у сфері правоохорони вказаний підхід ще не використовувався).

Що стосується *джерельного контексту* нормативності кадрового забезпечення публічної служби у правоохоронній сфері нашої держави, то з нього приводу необхідно зазначити, що вказаний аспект дозволяє осмислити відповідні вимоги крізь призму структури джерел, в яких містяться ці нормативні вимоги до кадрового забезпечення. Тобто, вказаний контекст може бути окресленим наступним чином: 1) конституційні нормативні вимоги до кадрового забезпечення (ч. 3 ст. 24, ст. ст. 36, 43, 45, 46 Конституції України); 2) нормативні вимоги до кадрового забезпечення, що закріплені у законодавчих актах України (група вимог відображена у положеннях Закону України «Про державну службу», а також у «статутних» законодавчих актах правоохоронних органів України); 3) нормативні вимоги до кадрового забезпечення, що передбачені у підзаконних нормативних актах України (ці нормативні вимоги закріплені у положеннях про службу управління персоналом, «статутних» і процедурних підзаконних актах правоохоронних органів України).

Стосовно ж *змістовного контексту* нормативності кадрового забезпечення публічної служби у правоохоронній сфері нашої держави, то ці нормативні вимоги, будучи комплексом норм, спрямованих на врегулювання феномену відповідного забезпечення, стосуються різних питань (форм, методів, процесів) об'єктивації кадрового забезпечення, особлива сутність яких надає нам можливість визначити види вказаних нормативних вимог. У цьому сенсі нормативні вимоги до кадрового забезпечення публічної служби у правоохоронній сфері, як складного феномену, що виявляється у статиці та динаміці, доцільно розглянути саме у межах наступних груп видів нормативних вимог: 1) засадничі нормативні вимоги до кадрового забезпечення публічної служби у

правоохоронній сфері України (нормативні вимоги, що корегують мету, визначають завдання і формують принци кадрового забезпечення публічної служби у правоохоронній сфері); 2) організаційні нормативні вимоги до кадрового забезпечення публічної служби у правоохоронній сфері України (зокрема, нормативні вимоги до: форми служби управління персоналом; призначення служби управління персоналом; змісту функціонування служби управління персоналом; меж правомочності здійснення службою управління персоналом компетентної діяльності; 3) кадрово-статусні нормативні вимоги до кадрового забезпечення публічної служби у правоохоронній сфері України (нормативні вимоги до: рівня правосуб'єктності осіб, що можуть вступити на публічну службу в сфері правоохорони; рівня правосуб'єктності публічних службовців, що можуть просуватись по службі у правоохоронній сфері; правосуб'єктності публічних службовців, до яких може застосовуватись заохочення; правосуб'єктності публічних службовців, що можуть притягуватись до дисциплінарної та матеріальної відповідальності); 4) процесуальні нормативні вимоги до кадрового забезпечення публічної служби у правоохоронній сфері України.

Отже, підводячи підсумок викладеному, слід погодитись із тим, що сутність кадрового забезпечення публічної служби в правоохоронній сфері нашої держави виявляється у діяльності уповноважених суб'єктів з реалізації кадрової політики держави з метою «забезпечення функціонування державного управління соціальними, технічними, біологічними об'єктами, яке здійснюється в умовах ринкової економіки з урахуванням демократичних засад побудови нашої держави із пріоритетним забезпеченням прав, свобод та законних інтересів особи, шляхом наповнення організаційних структур системи державного управління відповідними за професією та кваліфікацією кадрами, створення у них мотивації до ефективної праці, організації їх ефективного використання, професійного та соціального розвитку, досягнення раціонального ступеня мобільності персоналу, а також їх соціального захисту» [2, с. 21–22]. Тобто, кадрове забезпечення публічної служби є складним феноменом, а кадрове забезпечення публічної служби у правоохоронній сфері – складним явищем, додатково ускладненим нормативними вимогами до цього забезпечення, котре враховує не лише сутність відповідного феномену, але й особливості функціонування органів публічної служби у сфері правоохорони, специфіку проходження публічної служби у цій сфері, наявну політику держави (та державну кадрову політику, зокрема) у правоохоронній сфері.

Список використаних джерел

1. Коваль Е.А. Визуализация нормативности экологической ответственности. *Гуманитарные науки и образование*. 2014. № 1. С. 88–91.

2. Кагановська Т.Є. Кадрове забезпечення державного управління в Україні: монографія. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. 330 с.

Кулакова Наталія Володимирівна,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Проблема ефективності запобігання корупції є актуальною для будь-якої держави і саме виявлення детермінант, що сприяють вчиненню злочинів є необхідною для розробки ефективних запобіжних заходів. Причинний ланцюжок, який пояснює злочинну поведінку, є доволі складним й різноманітним, тому його можна зрозуміти лише аналізуючи процеси, що відбуваються в державі. Проблема детермінації злочинності – центральна і чи не найскладніша з усіх в кримінологічній науці, її важливість обумовлюється тим, що, в разі розкриття причин злочинності у сучасному суспільстві, з'явиться можливість розробити та здійснити ефективні заходи боротьби з цим негативним явищем. Однак, ця проблема й до цього часу не знайшла однозначного вирішення через наявність багатьох чинників, які обумовлюють таке явище як корупційна злочинність.

З'ясування причин та умов, які детермінують корупційні правопорушення, є необхідною умовою ефективної профілактики цих діянь, а також дозволяє зрозуміти обумовленість такого антисоціального явища, як корупція і, відповідно, визначати її поширеність та характер. Розгляд даного питання є важливим ще й з огляду на те, що корупція є явищем, яке саморозвивається і самодетермінується в межах загальної системи – суспільства в цілому, а також детермінує цілу низку інших негативних соціальних явищ. Корупційні правопорушення, як й інші види посягань, обумовлює ціла система причин та умов.

Зазначимо, що питання детермінантів корупційної злочинності раніше вже розглядались такими вченими, як О.Г. Кальман, О.А. Мартиненко, М.І. Мельник, О.С. Новаков, О.В. Ткаченко, І.О. Томчук, О.В. Шевченко, О.В. Шемякін та іншими. Саме тому виявлення причинного комплексу корупційної злочинності, безпосередньо позначається на спрямуванні та змісті профілактичної діяльності, що здійснюється у порядку реалізації правоохоронної функції держави спеціально уповноваженими органами. Маємо зауважити, що діяльність означених суб'єктів запобігання корупційної злочинності, у першу чергу, спрямовано на виявлення та усунення причин і умов не тільки конкретних проявів корупційних злочинів, але і всієї корупційної злочинності, зважаючи на можливі відмінності [1]. Але не зважаючи на такий високий рівень досліджень та застосованих заходів, корупція, як явище, не зменшується у своїх масштабах, і, на

жаль, відбувається її проникнення у всі сфери життя. Це пов'язано з тим, що практичних зрушень у боротьбі з корупцією не відбувається як у світі в цілому, так і в окремих країнах [2]. Між заявами представників влади про їх прагнення безкомпромісно боротися з корупцією та корупційними реаліями велика прірва, яка все більше збільшується. Класифікація та обсяг корупційних діянь, що пропонуються у міжнародних документах, не зовсім співвідносяться з традиційним розумінням цього явища в кримінальному праві України. Вітчизняна корупція зростається з іншими економічними злочинами та організованою злочинністю. У зв'язку з цим причини та умови корупційної злочинності повинні досліджуватися не тільки і не стільки як правове, скільки як кримінологічне та соціально-правове явище, що охоплює сукупність суспільно небезпечних діянь, як криміналізованих, так і по різним причинам не криміналізованих, але визнаними такими у світовій практиці.

Детермінація корупції та корупційних проявів, включаючи злочинні, як зазначає проф. А.П. Закалюк, розглядаються загалом на тих самих теоретичних засадах, за тією ж методологічною схемою, що і стосовно злочинності та злочинних проявів [3].

Криміногенні фактори, які виступають у ролі детермінант корупційної злочинності, досить численні, різноманітні й зумовлені суттєвими протиріччями в соціально-економічному житті суспільства. З точки зору їх змістовної характеристики, вони можуть бути представлені у вигляді декількох груп: правові, економічні, організаційно-управлінські та соціальні, фактори [4; 5; 6].

Правовими факторами, що обумовлюють корупційну злочинність є недоліки чинного законодавства, що не передбачає цілісної системи заходів протидії корупційній злочинності, не передбачає вплив на її причини та умови, а окремі чинні правові норми безпосередньо сприяють корупції. Також необхідно зазначити, що мають місце значні недоліки в діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, розслідування та судового розгляду фактів вчинення корупційних злочинів [7; 8; 9]. А саме, це проявляється у відсутності системного підходу у процесах підготовки законопроектів (зокрема, аналізу стану і тенденцій корупції, врахування результатів досліджень у цій сфері тощо), що призводить до незадовільної якості підготовлених законопроектів або ж їх положення містять корупціогенні фактори. Часткове, а, інколи і непослідовне коригування антикорупційного законодавства призводить до негативного впливу на антикорупційну політику в державі і накладає свій відбиток на процеси державотворення.

Під час проведення експертизи проектів нормативно-правових актів на наявність корупціогенних норм Міністерство юстиції виявляє корупціогенні фактори у кожному сьомому акті. Минулого року на правову експертизу в Міністерство юстиції надійшло 1575 проектів нормативно-правових актів. У 216 з них були виявлені норми, які

містили корупційні ризики. Більшість таких норм були виявлені у проектах актів у сфері земельного, цивільного та фінансового законодавства. При цьому менше таких норм виявили у проектах законів, а найбільше – у проектах підзаконних нормативно-правових актів. Під час антикорупційної експертизи у проектах нормативно-правових актів найбільше було виявлено недоліків техніко-юридичного характеру, які також сприяють вчиненню корупційних правопорушень.

Досить часто проекти містять такий корупціогенний фактор, як неналежне визначення функцій, прав, обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, наслідком чого може бути невиправдане встановлення чи надмірне розширення дискреційних повноважень, створення умов для виникнення конфлікту інтересів та можливостей для зловживання наданими їм повноваженнями.

Суттєвим недоліком діючого антикорупційного законодавства є те, що воно приймається без кримінологічної експертизи. Експертиза повинна бути комплексною, а до експертних груп входити юристи різних галузей права, економісти, політологи, правозахисники, співробітники правоохоронних органів. Оскільки значними можливостями по контролю за корупцією та її запобіганню володіють різні галузі права: конституційне, банківське, митне, цивільне, процесуальне та ін. Саме в цих галузях утворюються можливості для «правомірної» корупції і таким чином формується «корупційне» законодавство. Питання про необхідність організації кримінологічної експертизи ставиться протягом останніх десяти років, а саме така експертиза могла б виявити не тільки можливості для корупції, але й запропонувати заходи, що не дають можливість вчинити корупційні діяння, підвищити ризик при їх вчиненні та зниження потенційної вигоди.

На другому місці за кількістю виявлених корупціогенних факторів є відсутність у проектах нормативно-правових актів, якими регулюється реалізація суб'єктивних прав та виконання юридичних обов'язків фізичними та юридичними особами, адміністративних процедур або наявність у проекті нормативно-правового акта нечіткостей встановленої адміністративної процедури, що здатні створити умови для здійснення корупційних дій або виникнення корупційних відносин.

На сьогоднішній день, у кримінальному законодавстві повинні бути криміналізовані всі найбільш суспільно небезпечні форми корупційної злочинності, які необхідно викласти в одній або декількох статтях. Після цього необхідно точно визначити перелік корупційних діянь для систематичного аналізу корупційної злочинності з метою розробки більш ефективних форм боротьби з нею та її запобігання.

Список використаних джерел

1. Шевченко О.В. Причини та умови корупційної злочинності // О.В. Шевченко Причини та умови корупційної злочинності: «Вісник Вищої ради юстиції», № 3 (7) 2011. URL: http://www.vru.gov.ua content/article/visnik07_10.pdf.
2. Міжнародна організація Transparency International оприлюднила черговий Індекс сприйняття корупції**,** в якому Україна, з 176 досліджених країн, посіла 144-те місце, поряд з Бангладеш, Камеруном, Центральноафриканською республікою, Республікою Конго та Сирією // Transparency International. URL: http://docs.rferl.org/uk-UA/2012/12/04/981f9017-4157-4da4-9b34-8656b34df946.pdf.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / А. П. Закалюк. Київ: Ін Юре, 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.
4. Шемякін О.В. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: Дис. … канд. юрид. наук. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Київ, 2013. 242 с.
5. Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження) : монографія / А.М. Бойко. Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. С. 171.
6. Кальман О. Г. Стан і головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми : монографія / О. Г. Кальман. Х.: Гімназія, 2003. С. 113.
7. Медицький І. Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави : монографія / І. Б. Медицький. Івано-Франківськ: Львівський ДУВС, 2007. С. 54–106.
8. Новаков О. С. Кримінологічна характеристика та профілактика злочинів, які вчиняються працівниками міліції у сфері службової діяльності : автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08 / О. С. Новаков; Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2003. 19 с.
9. Шемякін О.В. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: Дис. … канд. юрид. наук. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Київ, 2013. 242 с.

Куриліна Оксана Василівна,
старший науковий співробітник наукового відділу досліджень та впровадження інноваційних технологій наукового центру проблем виховання доброчесності і запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського, кандидат економічних наук, доцент;
Дублян Ольга Олександрівна,
старший офіцер відділу спеціальної підготовки та методичного забезпечення наукового центру проблем виховання доброчесності і запобігання корупції у секторі безпеки та оборони Національного університету оборони України ім. Івана Черняховського

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

Активний розвиток нових фінансових інтрументів, новітніх технологій сприяє тому, що виникає безліч можливостей для зростання фінансових інновацій та фінансових послуг. Але поруч із тим і виникає безліч можливостей для зловживання і приховування реальних доходів, відмивання коштів, корупційні діяння тощо.

Останні роки ринок віртуальних активів набирає великих обертів, що в свою чергу привертає увагу не лише фінансистів, а й правоохоронну систему. Необхідність надання правового статусу елементам віртуальних активів зумовлена побоюваннями зі сторони урядів виникнення незаконних доходів, а також можливістю приховання коштів чи ухилення від сплати податків.

Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) активно здійснює моніторинг ризиків, що пов'язані з новітніми технологіями. Саме тому систематично видає нові документи пов'язані із регулюванням віртуальних активів. В першу чергу це стосується застосування ризик-орієнтованого підходу у фінансовій системі будь-якої країни, зокрема це «Віртуальні валюти: ключові визначення та потенційні ризики ПВК/ФТ» (2014), Керівництво з ризик-орієнтованого підходу до віртуальних валют (2015), Пояснювальна Записка до Рекомендації 15 (2019).

Враховуючи, що в Україна не стоїть осторонь новітніх технологій, а також необхідності правового регулювання віртуальних активів на нашій території, виконання вимог щодо імплементації міжнародних нормативних документів тощо, вимагає рішучих дій зі сторони уряду.

Також невизначеність правового статусу віртуальних активів, складовою частиною яких є криптоактиви та токен-активи, заважає

розвитку ринку віртуальних активів в Україні. Така ситуація зумовлює до того, що власники віртуальних активів та суб'єкти господарювання, які надають послуги у цій сфері, стикаються з великою кількістю проблем, зокрема з неможливістю застосування механізмів захисту права власності та з неврахуванням особливостей природи віртуальних активів в чинній податковій системі.

Крім того, невизначеність правового статусу віртуальних активів придержує вихід на український ринок міжнародних компаній, які функціонують у цій сфері, оскільки ризики такої діяльності є для них більш вагомими, ніж можливі прибутки. Як наслідок, державний та місцеві бюджети недоотримують значні кошти податків від операцій з віртуальними активами.

Першим кроком на шляху вирішення цих питань є внесення змін у чинне законодавство. На сьогоднішній день Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з криптоактивами» (далі – Проект) пропонує законодавчо визначити терміни, пов'язані з функціонуванням ринку віртуальних активів, встановити особливості оподаткування операцій з криптоактивами, а також визначити правову природу віртуальних активів, як об'єктів цивільних прав [2].

Проектом запропоновано визначити в законодавстві України з метою оподаткування терміни «віртуальний актив», «криптоактив», «операція з криптоактивами», «розподілений реєстр», «токен» та «токен-актив» [2].

Віртуальний актив – особливий вид майна, який є цінністю у цифровій формі, яка створюється, обліковується та відчужується електронно. До віртуальних активів відносяться криптоактиви, токен-активи та інші віртуальні активи.

Криптоактив – вид віртуального активу у формі токену, який створюється, обліковується та відчужується в розподіленому реєстрі та не посвідчує майнових та/або немайнових прав власника криптоактиву.

Розподілений реєстр – база даних в електронній формі, яка містить в собі записи про виконані операції з токенами, та яка формується, зберігається та оновлюється на основі алгоритмів, які забезпечують узгодженість даних між усіма програмно-технічними комплексами, які підтримують функціонування такої бази даних.

Токен – електронна одиниця обліку у формі запису в розподіленому реєстрі.

Токен-актив – вид віртуального активу у формі токену, який створюється, обліковується та відчужується в розподіленому реєстрі, посвідчує майнові та/або немайнові права власника токен-активу, які відповідають зобов'язанням особи, яка випустила токен-актив. Операції з токен-активом оподатковуються за правилами, що застосовуються до майнових та/або немайнових прав, які посвідчує токен-актив.

Проектом передбачено, що об'єктом оподаткування податку на прибуток підприємств є прибуток від операцій з криптоактивами, який визначається як позитивна різниця між доходом, отриманим платником

податку від продажу криптоактивів та витратами, пов'язаними з їх придбанням та/або майнінгом, а фінансовий результат за операціями з криптоактивами визначається окремо від фінансового результату за іншими видами діяльності платника податку [2].

Проектом включено до бази оподаткування для податку на доходи фізичних осіб інвестиційний прибуток від операцій з криптоактивами, який оподатковується за ставкою 5 відсотків.

Проектом віднесено операції з продажу криптоактивів до таких, які не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість.

Отже, прийняття проекту закону створить умови для початку функціонування ринку віртуальних активів у відповідності до законодавства України з врахуванням балансу інтересів суб'єктів, що здійснюють операції з віртуальними активами, та держави, яка отримає додаткові надходження податків від операцій з віртуальними активами.

Список використаних джерел

1. Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. FATF, 2019. URL: http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/Guidance-RBA-virtual-assets.html.

2. Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з криптоактивами».

Лахтіонова Людмила Анатоліївна,
доцент Національного авіаційного університету,
кандидат економічних наук, доцент

SWOT-АНАЛІЗ У РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ТА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Сучасний стан політичного та економічного розвитку нашої держави потребує застосування відповідних методів та методик його дослідження з урахуванням світового досвіду. Це стосується насамперед державної фінансової та антикорупційної політики на макро– та на макрорівнях.

Важливими питаннями в розв'язанні даних проблем є розробка методик їх вивчення та подолання негативних явищ на основі вітчизняного досвіду та з урахуванням положень міжнародних документів і зарубіжних досягнень. Окреме місце в таких дослідженнях посідає застосування SWOT-аналізу.

Метою дослідження є розкриття застосування SWOT-аналізу в реалізації державної фінансової та антикорупційної політики в міжнародному вимірі.

Дослідженню та шляхам використання SWOT-аналізу як різновиду фінансово-економічного аналізу на макро– та макрорівні приділялось багато уваги на протязі останніх років. Проте мова не йшла за антикорупційну боротьбу на державному рівні.

SWOT-аналіз в Україні набув поширення в фінансово-аналітичних дослідженнях підприємницької діяльності та її стратегічному плануванні. Даний вид фінансового аналізу (сила, слабкість, можливості, прогнози) ґрунтується на підході, що дозволяє дослідити з фінансової точки зору зовнішнє і внутрішнє середовища водночас. Він встановлює взаємозв'язки між силою і слабкістю, які характерні для суб'єкта економіки, і зовнішніми загрозами та можливостями.

Приклад набору характеристик, висновок за якими надає можливість скласти перелік слабких та сильних сторін суб'єкта економіки з фінансової точки зору, а також потенційні загрози і можливості, пов'язані із зовнішнім середовищем (рис. 1).

Більшість зі складових кожної групи не підлягають кількісному вимірюванню при проведенні фінансово-аналітичних досліджень. Тому використовують експертну оцінку складових. Це дає змогу зважити сильні та слабкі сторони суб'єкта економіки та врахувати їх у стратегічних фінансових рішеннях.

Відповідно до Закону України »Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII (з останніми змінами № 140-IX від 02.10.2019 р.) було утворене Національне агентство утворене з питань запобігання корупції [1].

Потенціальні внутрішні сильні сторони	– наявність відповідних фінансових ресурсів; – прибутковість реалізації продукції, надання послуг виконання робіт; – широкий асортимент реалізації продукції, надання послуг виконання робіт; – вміння уникнути будь-якого конкурента та ін.;
Потенціальні внутрішні слабкі сторони	– відсутність фінансової стратегії розвитку; – вузький асортимент випуску продукції, надання послуг виконання робіт; – низька рентабельність продукції, робіт, послуг та ін.
Потенціальні зовнішні можливості	– висока платоспроможність споживачів; – розширення сфери ринку та поява нових ринків збуту продукції, надання послуг виконання робіт; – фінансові труднощі та послаблення позицій конкурентів; – підвищення попиту на продукцію, роботи, послуги та ін.
Потенціальні зовнішні загрози	– зміна політичної ситуації та поява несприятливої політики держави; – зростання вимог покупців продукції; замовників послуг та робіт; – поява на ринку більш якісної замінної продукції; замінних видів послуг та робіт; – високий рівень інфляції; – зміна податкової політики ; – зміна кредитної політики та ін.

Рис. 1. Склад внутрішніх слабких і сильних сторін суб'єкта економіки та перелік зовнішніх загроз і можливостей

Національне агентство з питань запобігання корупції є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, відповідальним за формування антикорупційної політики та запобігання корупції [2].

Створення та успішна діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції була однією з передумов отримання Україною безвізового режиму з ЄС та успішної співпраці з МВФ.

Саме з урахуванням світового досвіду SWOT-аналіз був покладений в основу аналітичного дослідження сильних і слабких сторін Національного агентства з питань запобігання корупції. Викладено застосування SWOT-аналізу в Комунікаційній стратегії Національного агентства з питань запобігання корупції.

SWOT-аналіз Національного агентства з питань запобігання корупції наведено на рис. 2.

СИЛЬНІ СТОРОНИ	– широкі повноваження згідно із Законом України »Про запобігання корупції»; – формальна незалежність від інших органів та інтересів; – за рік сформоване «ядро» команди; – сформована Громадська рада при Національному агентстві
СЛАБКІ СТОРОНИ	– погана репутація; – відсутність довіри; – недосконала структура; – нечітке розмежування функцій всередині органу; – дублювання функцій з іншими органами; – відсутність налагодженої системи зовнішніх та внутрішніх комунікацій і команди, яка за них відповідає; – мала кількість прихильників; – брак людських і фінансових ресурсів
МОЖЛИВОСТІ	– високий запит суспільства на дієву боротьбу з корупцією; – унікальний мандат; – освітня функція; – перезапуск повноцінної функції комунікацій; – створення нового програмного забезпечення для реєстру корупціонерів, переведення звітності партій в електронний вигляд; – посилення співпраці з іншими антикорупційними органами; – національне агентство як потенційний драйвер міжнародної співпраці
ЗАГРОЗИ	– обмеження самостійності Національного агентства; – політизація Національного агентства; – бажання опонентів дискредитувати антикорупційні органи; – зменшення фінансування; – відсутність превентивної антикризової діяльності; – ефективність та результативність роботи Національного агентства; – технічні недоліки Реєстру декларацій; – завищені/некоректні очікування суспільства; – негативний інформаційний фон; – ототожнення Національного агентства з першою особою Національного агентства

Рис. 2. Склад слабких і сильних сторін, загроз і можливостей Національного агентства з питань запобігання корупції

Комунікаційну стратегію Національного агентства з питань запобігання корупції на 2018-2020 роки підготовлено на основі проекту Комунікаційної стратегії, розробленої на замовлення Антикорупційної ініціативи Європейського Союзу (EUACI), за редакцією Національного агентства [2].

Таким чином, аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів впливу (SWOT-аналіз) має за мету виявити сильні та слабкі сторони Національного агентства як інституції, що здійснює комунікаційну стратегію протягом двох років, та спланувати можливості для покращення комунікативно-інформаційної складової, нівелювання загроз. Передбачається посилення нових можливостей у роботі Національного агентства, визначення ймовірних ризиків (внутрішніх та зовнішніх) та їх усунення, використання переваг (сильних сторін) для корекції репутаційної складової органу та виконання ним своїх превентивних функцій повною мірою. SWOT-аналіз набув широкого застосування в реалізації державної фінансової та антикорупційної політики в міжнародному вимірі.

Список використаних джерел

1. Закон України» Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII (з останніми змінами № 140-IX від 02.10.2019 р. // https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18.

2. Комунікаційна стратегія Національного агентства з питань запобігання корупції на 2018-2020 роки // Затверджено рішенням національного агентства з питань запобігання корупції від 27.04.2018 р. № 811 // https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0811884-18.

Лов'як Олег Орестович,
професор кафедри цивільного права та процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
Лов'як Світлана Сергіївна,
головний спеціаліст управління з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства юстиції України

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ (УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ

Відповідно до пунктів 4, 5 Постанови Кабінету Міністрів України від 04.09.2013 № 706 «Питання запобігання та виявлення корупції» (далі – Постанова № 706) серед основних завдань уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи) з питань запобігання та виявлення корупції (далі – уповноважений підрозділ (особа) є надання методичної та консультаційної допомоги з питань дотримання вимог

антикорупційного законодавства, а також проведення роз'яснювальної роботи із запобігання, виявлення і протидії корупції, з метою реалізації яких (завдань) уповноважений підрозділ (особа) розробляє та проводить заходи щодо запобігання корупційним правопорушенням, а також здійснює контроль за їх проведенням, надає іншим структурним підрозділам органу виконавчої влади, підприємства, установи, організації та їх окремим працівникам роз'яснення щодо застосування антикорупційного законодавства [1].

Тобто уповноважений підрозділ (особа) з метою запобігання корупційним проявам серед працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, установ, підприємств та організацій має надавати:

– методичну допомогу;

– консультативну допомогу;

– загальні роз'яснення антикорупційного законодавства, та організовувати проведення заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням (в даному випадку мається на увазі проведення інформаційних, роз'яснювальних, правоосвітніх, навчальних, наукових, дослідних тощо заходів).

Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) яке відповідно до статті 11 Закону України «Про запобігання корупції» є головним органом формування та реалізації антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань, своїм рішенням від 13.07.2017 № 317 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції» затвердило методичні рекомендації, в яких зокрема дається тлумачення понять консультаційної допомоги з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства та організаційної й роз'яснювальної роботи із запобігання, виявлення і протидії корупції. Поняття методичної допомоги у даних методичних роз'ясненнях не розкрито [2].

Найбільш прийнятною формою методичної роботи є підготовка та поширення методичних посібників з питань запобігання та виявлення корупції, які залежно від потреби можуть бути комплексними або тематичними [3]. Проте, при аналізі літератури у цьому напрямі методичною допомогою можу також вважатись і вироблення єдиного підходу до вирішення одного і того ж проблемного питання, яких має системний характер. Поняття методичного середовища також полягає і в організованій діяльності підрозділу щодо створення умов для підвищення кваліфікації працівників такого підрозділу та покращення результатів його діяльності й діяльності органу, установи, підприємства, організації в цілому.

Тому, найбільш прийнятною формою методичної допомоги уповноваженого підрозділу (особи) є підготовка та поширення методичних (наочних) матеріалів з питань запобігання та виявлення корупції, які залежно від потреби можуть бути комплексними або тематичними, а саме: навчальне або практичне видання (буклет, листівка, плакат, іншим чином

оформлені наочні матеріали) з роз'ясненнями певної теми, розділу або положень нормативно-правових актів антикорупційного законодавства, напряму практичної діяльності уповноваженого підрозділу (особи) з методикою, послідовністю дій виконання окремих завдань, певного виду робіт, окремої проблемної ситуації тощо, які використовуються під час проведення інформаційно-роз'яснювальних, правоосвітніх, навчальних, наукових, дослідних заходів.

У пункті 3.3 методичних рекомендацій Національне агентство дає загальне роз'яснення поняттям консультацій з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства та проведення роз'яснювальної роботи уповноваженим підрозділом (особою). Так, консультаційною допомогою є розгляд конкретних ситуацій, які виникли у працівників державного органу, установи або підприємства та надані рекомендацій щодо порядку його дій, як окремо працівникам, так і структурним підрозділам. Поняття консультування дуже тісно пов'язане із наданням роз'яснень антикорупційного законодавства і доволі часто виникають питання щодо розрізнення понять «консультація» й «роз'яснення», тому у розумінні консультування варто акцентувати увагу на наданні рекомендацій щодо порядку дій працівника (структурного підрозділу) у конкретній ситуації, в той час як роз'яснювальна робота це не вирішення конкретної ситуації, а здійснення заходів щодо забезпечення належного рівня знань та розуміння працівниками положень антикорупційного законодавства. Тобто, якщо особа звернулась до уповноваженого підрозділу (особи) у конкретній ситуації, наприклад, несвоєчасне подання нею щорічної декларації, неподання повідомлення про суттєві зміни в майновому стані тощо, дії уповноваженого підрозділу (особи) не лише розтлумачити норми антикорупційного законодавства, а й надати рекомендації щодо порядку дій цій конкретній особі, роз'яснити терміни подання матеріалів, типи, види документів, порядок та перелік органів для звернення для вирішення конкретної ситуації, повідомити про порядок дій державних органів та надати іншу інформацію, необхідну для вирішення такої ситуації. Консультуванням, на нашу думку, також є надання практичної допомоги окремим працівникам в заповненні електронних декларацій, супровід звернень, заяв, скарг, пропозицій (крім випадків коли в зверненні чітко зазначеного вимогу надання роз'яснень). У випадку ж надання роз'яснень дається лише тлумачення окремих норм антикорупційного законодавства або ж ці норми доводяться особі, колективу, групі осіб в порядку інформування, що автоматично стає широкомасштабною роз'яснювальною роботою.

Розмежуванням понять «консультація» та «роз'яснення» також є те, що консультації уповноваженим підрозділом (особою) обов'язково обліковуються в журналі надання консультацій, ведення ж обліку роз'яснень в окремому журналі не є обов'язковим. Проте, з метою здійснення чіткого обліку, аналітики, статистики й звітності уповноважених підрозділів (осіб) все ж таки роз'яснювальну роботу, проведену під час особистого прийому, у телефонному режимі, через

електронну пошту варто обліковувати або у окремому журналі, або у журналі надання консультацій.

Національне агентство у методичних рекомендаціях дає вузьке поняття форм здійснення роз'яснювальної (широкомасштабної) роботи – заняття та семінари на відповідну тематику враховуючи терміни в антикорупційному законодавстві. Проте, варто розширити зазначений перелік, так як уповноваженими підрозділами (особами) широкомасштабні (загальні) роз'яснення антикорупційного законодавства надаються й під час проведення лекцій (зборів трудових колективів), селекторних нарад, відеоконференцій (у тому числі під час проведення нарад за допомогою відеозв'язку з керівниками територіальних органів, установ, підприємств), внутрішніх навчань, тренінгів та інших форм.

Такий вид основної діяльності уповноваженого підрозділу (особи) як інформаційно-роз'яснювальна (широкомасштабна) робота (фактично проведення правоосвітніх, навчальних, наукових, інформаційних, дослідних заходів) обов'язково документується шляхом складання протоколів, довідок або інших документів, що підтвердять їх проведення. Окрім того проведення таких заходів дають змогу реалізувати уповноваженим підрозділом (уповноваженою особою) й обов'язок інформаційного супроводу здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції.

18.10.2019 року набрав чинності Закон України від 02.10.2019 № 140-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції», яким, зокрема, вносяться деякі зміни до Закону України «Про запобігання корупції», яким зокрема Закон доповнено статтею 13^1 «Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції», відповідно до підпункту 3 частини другої якої основним із завдань уповноваженого підрозділу (особи) визначено надання методичної та консультаційної допомоги з питань додержання законодавства щодо запобігання корупції, а обов'язок проведення уповноваженим підрозділом (особою) роз'яснювальної роботи наразі Законом не встановлюється [4].

Список використаних джерел

1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/706-2013– %D0 %BF.
2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0317884-17.
3. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4788.
4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18.

Луговий Віктор Олександрович,
заступник начальника слідчого управління
ГУНП в Київській області

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ З КОРУПЦІЄЮ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ ПОЛІЦЕЙСЬКІ

Незважаючи на наявність позитивних змін, не є таємницею, що реформи в МВС і Національній поліції ще далекі до завершення і у відомстві існує достатньо проблем, прояви яких, сьогодні суттєво послаблюють ефект від вищезазначених успіхів.

Проблема корупції в правоохоронних структурах в тому числі має й загальнодержавний характер, адже причинами корупції в системі органів державної влади є: зрощування державного апарату з підприємницькими і комерційними структурами, формування їхніх ділових відносин поза межами правового поля; ставлення громадськості до існування корупції та сприяння її розвитку; складність урядової структури бюрократичних процедур; лобіювання прийняття та зміни нормативно-правових актів; відсутність належного механізму здійснення ротації кадрів; низький рівень оплати праці та надання соціальних послуг [1].

Велика кількість проблем, пов'язаних із створенням в поліції антикорупційного середовища, зумовлює необхідність вжиття комплексу заходів різного цільового спрямування, в першу чергу спрямованих на запобігання вчиненню корупційних правопорушень.

Важлива роль у подоланні корупційних проявів в Національній поліції України належить без перебільшення антикорупційним засобам [2].

Серед чинників, які гальмують ефективне застосування антикорупційних засобів, А.О. Собакарь та А.П. Сахно цілком слушно називають: недостатню концептуальну забезпеченість стратегічних і тактичних аспектів протидії корупції, що призводить до системних прорахунків, протиріч між окремими елементами програмного антикорупційного документу; відсутність комплексного залучення фахівців в галузі кримінології, економіки, бухгалтерського обліку, комп'ютерної техніки і технології, інших наук; відсутність аналізу і обговорення результатів виконання прийнятих програм; недостатню орієнтованість антикорупційних програм на певні галузі управлінської діяльності та виділення пріоритетних напрямів протидії корупції; низький рівень диференціації заходів запобігання стосовно різних видів корупційних проявів; відсутність механізму контролю за ходом їх реалізації і коректування в процесі реалізації; відсутність належного соціального контролю з боку громадськості [3].

Однією із найважливіших антикорупційних засад превентивної спрямованості, на яку в тому числі наголошує відомий правозахисник О. Мартиненко, є конкурсний відбір на усі посади Національної поліції [4].

Очевидним є подальше вдосконалення адміністративно-правового механізму запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, перспективи якого вбачаються в напрямах:

1. Правове забезпечення роботи поліцейських підрозділів та окремих працівників. Зважаючи на прискіпливе ставлення суспільства до проблеми корупції в правоохоронних структурах, наявність значної законотворчої роботи протидії цьому небезпечному явищу, нормативне закріплення обов'язковості проведення антикорупційної експертизи виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, стан правового забезпечення формування антикорупційних засобів в діяльності поліцейських підрозділів не можна вважати досконалим. Не позбавлений положень, які можуть привести до виникнення корупціогенних факторів та службових зловживань, і Закон України «Про Національну поліцію» [5].

2. Оцінка діяльності поліції щодо запобігання та протидії корупції. Важливість вироблення чітких критеріїв оцінювання діяльності поліцейських підрозділів щодо запобігання та протидії корупції є беззаперечним фактом, про що раніше неодноразово наголошувалось і в Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [6], і в Антикорупційній програмі Міністерства внутрішніх справ України на 2019 рік [7].

Разом з тим, вироблення чітких та зрозумілих критеріїв оцінки антикорупційної складової поліції допоки є складним завданням, адже замало окреслити певні показники ефективності вжиття антикорупційних засобів, принциповим питанням залишається їх результативність, оскільки застосовувані переважно оціночні статистичні дані є досить відносними та потребують комплексного використання з урахуванням якісних показників.

3. Програмно-цільове забезпечення формування антикорупційних засобів в діяльності поліції. Ключовим питанням антикорупційних програм усіх рівнів має стати формування кожної наступної програми (стратегії, концепції) на основі ретельного моніторингу запланованих попередньою програмою заходів на предмет визначення причин та умов повного або часткового невиконання, формування наступних програмних заходів за принципом якості виконання, а не кількості пропозицій, залучення до розробки програмних документів громадських організацій антикорупційної спрямованості тощо.

4. Службово-професійне забезпечення діяльності поліції, в тому числі й щодо дотримання поліцейськими під час своєї оперативно-службової діяльності професійно-етичних вимог. Цей напрямок передбачає застосування антикорупційних засобів в діяльності Національної поліції України як на етапі відбору кандидатів до проходження служби, так і безпосередньо під час виконання поліцейським оперативно-службових та службово-бойових завдань.

5. Інформаційно-комунікативне забезпечення формування антикорупційних засобів в діяльності поліції як важливого інструмента

розкриття потенціалу інституцій громадянського суспільства, забезпечення більш активної участі громадян в роботі публічної адміністрації, а також підвищення відповідальності та підзвітності влади, побудові сучасної демократичної системи публічного управління.

6. Залучення громадськості до антикорупційної діяльності в лавах поліції, що передбачає активізацію громадських організацій та окремих громадян не лише в частині моніторингу дотримання прав і свобод людини правоохоронними структурами, але й у формуванні системи антикорупційних засобів.

Список використаних джерел

1. Побережний В.В. Сутність та причини корупції в системі органів державної влади. URL: http://academy.gov.ua/ej/ej12/ txts/10pvvodv.pdf.
2. Шатрава С.О. Запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції як необхідна складова антикорупційної політики держави. *Форум права.: електрон. наук. фахове вид*. 2017. № 5. С. 427–434. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_67.pdf.
3. Собакарь А.О. Забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів публічної адміністрації: монографія. Донецьк: ДЮІ МВС України, ПП «ВД «Кальміус», 2013. 253 с.
4. Правозахисник Олег Мартиненко: «Корупція в поліції починається із першої чашки безкоштовної кави». URL.: https://ccl.org.ua/news/pravozahysnyk-oleh-martynenko-koruptsiya-v-politsiji-pochynajetsya-iz-pershoji-chashky-bezkoshtovnoji-kavy/.
5. Закон України від 2 липня 2015 р. «Про Національну поліцію». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.
6. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14.10.2014 р. URL.: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18.
7. Наказ МВС України від 22 лютого 2019 р. № 121 «Про затвердження Антикорупційної програми Міністерства внутрішніх справ України на 2019 рік». URL: https://mvs.gov.ua/ua/pages/ Antikorupciyna_programa_MVS_na_2019_rik.htm.

Луговий Ігор Олександрович,
доцент кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

АСПЕКТИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження питання запобігання корупції в діяльності органів Національної поліції України перебуває у площині багатьох чинників, але одним з основних виділяється недосконаліть механізму формування у поліцейських такої загальнокультурної компетенції як навички антикорупційної поведінки, які повинні

виробитись, в першу чергу, в результаті антикорупційного навчання в різних його формах.

Боротьбу з корупцією кожна держава веде по-своєму. Спроби об'єднати свої зусилля з метою протидії глобальній загрозі були зроблені в 2003 році, коли була прийнята Конвенція ООН проти корупції. Відповідно до ст. 6 Конвенції, кожна Держава-учасниця забезпечує, згідно з основоположними принципами своєї правової системи, наявність органу або, у належних випадках, органів, які здійснюють запобігання корупції за допомогою таких засобів, як розширення та поширення знань з питань запобігання корупції [1].

Одним з важливих напрямків в реалізації тогочасної стратегії антикорупційної політики відповідно до Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» [2] визнано антикорупційне навчання. Стратегія передбачала необхідність забезпечити регулярне навчання службовців з питань етики та дотримання антикорупційних вимог; запровадити здійснення на постійній основі підвищення кваліфікації осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування з питань запобігання корупції та етичних стандартів поведінки з урахуванням можливості запровадження електронної системи оцінки знань з цих питань. Його мета – спеціалізоване навчання і виховання кадрів з питань запобігання корупції, формування у них антикорупційного світогляду, а також підвищення рівня самосвідомості та правової культури.

Системна робота з роз'яснення основних положень антикорупційного законодавства, проведення тренінгових навчальних курсів для державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування є запорукою успішного застосування превентивних антикорупційних заходів [3].

На думку дослідників організації Transperensy International, сутність антикорупційного навчання полягає у вихованні такого світогляду, в якому корупційний вчинок вважається не нормою, а маргінальним і викликає громадський осуд.

Концепція антикорупційного навчання включає в себе два рівні: базова освіта (загальне – орієнтоване на громадянина будь-якого віку, статусу, професії, засноване на засвоєнні навичок суспільно схвалюваної правової поведінки і його пропаганді) і професійну освіту (специфічне, передбачає запобігання корупції, протидія їй, тобто підготовку фахівців, чия професійна діяльність безпосередньо пов'язана з охороною і захистом публічного порядку, протидією злочинності). Професійне антикорупційне навчання орієнтоване в першу чергу на працівників правоохоронних органів.

Так, відповідно до Правил етичної поведінки поліцейських, поліцейські зобов'язані неухильно дотримуватись антикорупційного законодавства України, обмежень, пов'язаних зі службою в

Національній поліції України, визначених Законами України «Про Національну поліцію», «Про запобігання корупції» та іншими актами законодавства України [4].

Безперечно, щоб дотримуватись відповідних норма і правил поведінки їх потрібно знати, що досягається, в першу чергу, через освітній процес.

Антикорупційне навчання поліцейських – найбільш ефективний і перспективний напрямок запобігання корупції. Мета освітніх антикорупційних програм – це свідомо визначені очікувані результати, яких прагне досягти суспільство, держава за допомогою сформованої системи освіти в цілому, на даний час і в найближчому майбутньому.

Поліцейський в силу виконання своїх обов'язків найбільш схильний до впливу корупціогенних чинників, внаслідок чого його освітній рівень у сфері запобігання та протидії корупції повинен постійно підвищуватися.

Необхідність навчання поліцейських основам антикорупційного законодавства підтверджується положеннями, закріпленими в Стандарті професійної (професійно-технічної) освіти за професією «Поліцейський».

Відповідно до змісту загальнопрофесійних компетентностей поліцейський повинен:

– знати: зміст основних положень антикорупційного законодавства; перелік суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції; обмеження щодо використання службового становища суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення;

– уміти: дотримуватися вимог антикорупційного законодавства, визначати потенційні форми вияву корупційних діянь і реагувати на них у межах своїх повноважень [5].

Маємо відзначити, що антикорупційне навчання в системі підготовки поліцейських повинне здійснюватися не тільки у практичних працівників органів поліції, а й у курсантів і слухачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання МВС України, як правило, на старших курсах в тісній взаємодії з іншими дисциплінами [6, с. 12–14].

Але, під час навчання курсанти здійснюють вивчення антикорупційних норм лише в рамках окремих дисциплін.

Наприклад, відповідно до навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра з галузі знань «Право» (08) за спеціальністю «Право» (081) передбачено вивчення ряду навчальних дисциплін та спецкурсів під час вивчення яких частково піднімаються питання запобігання корупції в діяльності поліцейського. Зокрема: адміністративне право і процес; судові та правоохоронні органи України; кримінальне право; кримінологія; оперативно-розшукова діяльність; адміністративна діяльність тощо.

Інтеграція антикорупційного навчання в системі підготовки курсантів і слухачів закладів вищої освіти із специфічними умовами

навчання МВС України повинна починатися із включення в освітні програми вищих закладів освіти розділів антикорупційного змісту, і це буде перший етап. Другим етапом такої інтеграції повинно стати формування і реалізація в системі вищої професійної освіти спеціальних курсів антикорупційної спрямованості. Наприклад, це може бути спеціальний курс «Основи антикорупційної поведінки поліцейських» відповідно до кваліфікаційних вимог, що пред'являються до випускників.

І такі починання вже є. Зокрема, в Національній академії внутрішніх справ для здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр» галузі знань 26 «Цивільна безпека» за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» запроваджено для вивчення спецкурс «Засади запобігання та протидії корупції» загальним обсягом 30 академічних годин.

Головна ідея антикорупційного навчання в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України полягає в прагненні мінімізувати або виключити умови, що стимулюють вчинення поліцейськими потенційно корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

2. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки» від 14.10.2014 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18.

3. Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Методичних рекомендацій для тренерів щодо проведення антикорупційних навчань» 22.09.2017 № 738 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0738884-17.

4. Наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16.

5. Про затвердження Стандарту професійної (професійно-технічної) освіти за професією «Поліцейський»: наказ МОН України від 21.06.2018 № 669.

6. Губарєва Т.І. Виховна функція в юридичній освіті в світлі антикорупційної політики. *Юридична освіта і наука.* 2013. № 3. С. 12–14.

Лупало Олександр Анатолійович,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ;
Ященко Тетяна Олегівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Корупція розглядається як найбільша загроза правопорядку, демократії, правам і свободам людини, верховенству права, соціальній справедливості. Більш того, створення ефективної системи запобігання та протидії корупції є однією з умов для набуття Україною членства в ЄС. Ефективних кроків у сфері формування антикорупційної політики очікують Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз, низка інших впливових міжнародних організацій.

Водночас, як свідчать дані Альтернативного звіту з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики [1], Закону України «Про засади антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегія) на 2014–2017 роки», запроваджені заходи так і не стали ефективним інструментом запобігання корупції протягом цього періоду. До цього часу не затверджено державної антикорупційної політики, а запропонований проект носив переважно декларативний характер та не відповідав вимогам суспільства. Питання формування адміністративно-правових засад антикорупційної політики в Україні залишається актуальним та потребує подальшого дослідження та напрацювання нових ефективних підходів.

У зв'язку з цим, сучасні завдання публічного адміністрування, євроінтеграційний курс України та політика євроатлантичного співробітництва потребують зваженого та ефективного теоретико-методологічного забезпечення формування антикорупційної політики в Україні. Протягом 2015–2019 років були створені такі державні інституції як: Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Державне бюро розслідувань, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), Вищий антикорупційний суд. Разом з тим, зазначені інституції не стали ефективним інструментом реалізації антикорупційної політики в Україні. За світовими показниками Індексу сприйняття корупції Transperency International у 2018 р. Україна покращила свої позиції серед інших країн світу. Результат – 32 бали та 120-те місце серед 180 країн. Таким чином, Україна піднялася на 10 місць. Було подолано 30-бальний бар'єр, який у світі вважається «ганебним». Втім, з-поміж

своїх сусідів наша держава змогла обійти лише Російську Федерацію (28 балів, 138-ме місце). Натомість значно вищі показники мають: Польща – 60, Словаччина – 50, Румунія – 47, Угорщина – 46, Білорусь – 44, Молдова – 33 бали [9, с. 90].

З 1 січня 2018 року в Україні мали б набрати чинності засади Антикорупційної стратегії державного будівництва на новий період, а також державна програма з її реалізації, проте до цього часу державної антикорупційної політики не ухвалено. При цьому не було здійснено аналізу реалізації попередньої державної програми протягом 2014–2017 рр. НАЗК підготовило проекти національних доповідей про стан реалізації засад антикорупційної політики, але він був неповним, відображав односторонні погляди, не мав об'єктивного аналізу механізмів протистояння та причин, які не дозволили в повній мірі реалізувати визначені заходи для запобігання та протидії корупції в різних гілках влади, а також динаміку змін корупційної поведінки і форм корупційних діянь.

Проведений аналіз свідчить, що Національним агентством з питань запобігання корупції не було забезпечено належним чином визначення та проведення підготовчих заходів, зокрема, не визначено структуру та основні напрями проекту закону, не закріплено порядок проведення організаційних заходів для збору, опрацювання та узагальнення пропозицій, а також порядок оприлюднення та обговорення пропозицій в суспільстві. Певною мірою НАЗК бракувало конкретних повноважень для реалізації відповідної функції, а Національна рада з питань антикорупційної політики при Президентові України у 2016–2018 роках практично самоусунулася від виконання покладених на неї повноваження.

З позицій імплементації зарубіжного досвіду формування основ антикорупційної політики доцільно наголосити, що корупція розуміється як складне, багатоаспектне явище, що виявляється не тільки в конкретних діяннях посадових осіб органів влади, а й простежується в ігноруванні такими особами усталених норм соціальної поведінки, моральних, культурних цінностей суспільства. Тому, як доречно зазначає В. Галунько, антикорупційна політика України повинна стати постійною складовою частиною державної політики. Антикорупційні заходи повинні мати цілісну узгоджену систему правових, організаційних, управлінських заходів, які мають поширюватися на всі сфери діяльності держави та грунтуватися на науковому розумінні природи корупції, аналізі причин, що сприяють її існуванню відповідно до розвитку суспільних відносин у державі [3, с. 88].

Враховуючи вищевикладене, передусім, необхідно визначити та затвердити засади Антикорупційної стратегії на новий етап, які б закріпили першочергові заходи з запобігання та протидії корупції та створив основу для подальшого проведення комплексних заходів у цій сфері.

Відповідно до Ст.18. «Антикорупційна політика» Закону України «Про запобігання корупції» засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія) визначаються Верховною Радою України.

Верховна Рада України щороку не пізніше 1 червня повинна проводити парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики. Однак Антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством на основі аналізу ситуації щодо корупції, а також результатів виконання попередньої антикорупційної стратегії. Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється Національним агентством та затверджується Кабінетом Міністрів України. Керівники державних органів несуть персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії. Державна програма з виконання Антикорупційної стратегії підлягає щорічному перегляду з урахуванням результатів реалізації визначених заходів, висновків та рекомендацій парламентських слухань з питань ситуації щодо корупції.

По-перше, виникає питання стосовно статусу антикорупційної політики (Антикорупційної стратегії). Вважаємо, що антикорупційна політика (Антикорупційна стратегія), яка затверджується законом України повинна мати статус «національної». Але Кабінет Міністрів України на основі національної антикорупційного політики (Антикорупційної стратегії) розробляє державну програму з її виконання. Зазначене відповідає й іншим положенням Закону України «Про запобігання корупції». Так, ст. 20 «Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики» свідчить, що законодавець вважає, що Антикорупційна стратегія має не лише державний характер, а національне значення для України. У зв'язку з цим пропонуємо внести відповідні зміни до розділу ІІІ Закону України «Про запобігання корупції», який доцільно назвати «Формування та реалізація національної антикорупційної політики».

По-друге, на жаль, основний антикорупційний закон нашої держави не містить положень, які б визначали «принципи» та загальні вимоги підготовки «засад антикорупційної політики (Антикорупційної стратегії)».

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне доповнити Закон України «Про запобігання корупції» переліком принципів, які б закріплювали вимоги до формування антикорупційної політики Національним агентством з питань запобігання корупції. Тому пропонуємо доповнити Закон України «Про запобігання корупції» статтею 18-1 «Основні принципи формування антикорупційної політики»:

«Принципами формування антикорупційної політики в Україні є:

– відповідність антикорупційної стратегії загальним демократичним змінам у державі, верховенство законів, доступу засобів масової інформації до публічної інформації;

– конкретність, відкритість та прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– врахування в державних програмах державних інституцій підтримки діяльності недержавних організацій для підвищення участі населення у заходах запобігання та протидії корупції;

– урахування в стратегії взятих міжнародних зобов'язань у сфері запобігання та протидії корупції;

– єдина державна політика у сфері запобігання та протидії корупції;

– співпраця з іноземними державами та міжнародними організаціями, зокрема з Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO);

– цільове бюджетне фінансування діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з виконання завдань антикорупційної політики;

– доступність до інформації про вчинені корупційні правопорушення, корупціогенні чинники та здійснені заходи щодо запобігання та протидії корупції».

Більш того, залишається актуальною проблема раціоналізації діяльності та оптимізації суб'єктів запобігання та протидії корупції з метою реалізації ефективної та дієвої державної антикорупційної політики, зменшення проявів корупції в Україні. Причому раціоналізацію та оптимізацію антикорупційних органів державної влади, на думку дослідників, слід здійснювати за таким алгоритмом: формування проблемного поля – зокрема підвищення рівня антикорупційної культури, формування превентивних механізмів запобігання корупції; проведення реінжинірингу антикорупційних органів державної влади; реформування антикорупційних органів державної влади [7, с. 85].

Крім того, видається необхідним визначити порядок персональної відповідальності посадових осіб в органах державної влади за стан запобігання корупції підпорядкованих службовців. Зокрема, Прем'єр-міністр України повинен відповідати за прозорість діяльності міністрів, які мають звітувати йому про свої доходи, дотримання ними правил етичної поведінки. І в разі виявлення факту вчинення членом Кабінету Міністрів України корупційного правопорушення Прем'єр-міністр України повинен також нести персональну відповідальність. Міністри, в свою чергу, повинні відповідати за дотримання правил етичної поведінки своїх заступників і також нести персональну відповідальність за вчинення ними корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних із корупцією

Доцільним видається системне проведення державних та громадських моніторингів з метою виявлення корупційних ризиків. Адже своєчасний аналіз корупційних ризиків та вжиття превентивних антикорупційних заходів дадуть можливість виключити порушення державними службовцями законодавства України, позитивно вплинуть на ефективність роботи цих органів та сприятимуть довіри в суспільстві.

До першочергових кроків також слід віднести: вдосконалення системи електронного урядування, що спрямоване на забезпечення прозорості адміністративних процесів і процедур; вдосконалення системи декларування доходів та моніторингу видатків державних службовців; створення та практичне впровадження інформаційних

систем, які дадуть змогу підвищити рівень підзвітності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування; створення і постійне застосування механізмів прозорих процедур публічних закупівель, приватизації, реалізації державних проектів, видачі державних ліцензій, державних комісійних винагород, позик Національного банку, урядових гарантованих позик, бюджетних асигнувань та процедур звільнення від податків [6].

Загалом, цілями антикорупційної політики в Україні має стати зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, суспільства і держави від загроз, пов'язаних із корупцією, шляхом реалізації таких завдань:

– попередження корупційних правопорушень;

– удосконалення правового механізму, який перешкоджає підкупу осіб, які мають публічний статус;

– забезпечення відповідальності за корупційні правопорушення в усіх випадках, прямо передбачених нормативними правовими актами;

– відшкодування шкоди, заподіяної корупційними правопорушеннями;

– моніторинг корупційних факторів та ефективності заходів антикорупційної політики;

– формування антикорупційної суспільної свідомості;

– сприяння реалізації прав громадян і організацій на доступ до інформації про факти корупції і корупціогенні фактори, а також на їхнє вільне висвітлення в засобах масової інформації;

– створення стимулів до заміщення державних посад, посад державної і муніципальної служб непідкупними особами [10, с. 172].

Порядок формування Національної антикорупційної політики має бути визначений та спрямований на запобігання корупції у відповідності з новою моделлю публічного адміністрування в Україні, в якій антикорупційна політика займає центральне місце. НАЗК доцільно підготувати методичні вказівки стосовно порядку підготовки та вимог формування антикорупційної політики в Україні. Більш того, у зв'язку з тим, що зазначені вимоги будуть мати міжвідомчий характер доцільно їх затвердити рішенням Кабінету Міністрів України. В зазначеному документі доцільно закріпити вимоги участі всіх центральних органів виконавчої влади до формування національної антикорупційної політики, порядок підготовки та опрацювання документу. Визначити прозору систему опрацювання всіх запропонованих пропозицій, висвітлення обґрунтованих пояснень відмови у проведенні заходів. Зокрема, закріпити вимоги та строки, протягом яких державні влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації мають право надавати свої пропозиції щодо формування Національної антикорупційної стратегії, визначити порядок оприлюднення проекту, вимоги до прозорого обговорення та узгодження з міжнародними організаціями.

Крім того, у контексті досліджуваного питання заслуговує на увагу дослідження досвіду держав, які мають високий рейтинг запобігання корупції. Адже він може бути використаним у практичній діяльності органів публічної влади, що покликані боротися з корупцією, а також при розробці проектів нормативно-правових актів, спрямованих на зменшення рівня корупції у сфері державного управління [2, с. 65].

Формування нової моделі національної антикорупційної стратегії потребує поєднання загальних процесів оптимізації діяльності органів влади, удосконалення інституту державної служби, служби в органах місцевого самоврядування та спеціалізованої службової діяльності працівників органів влади, формування нової політики протидії корупції в умовах розвитку політичної системи України, раціоналізації діяльності спеціальних органів управління у сфері протидії корупції на основі аналізу ефективного закордонного досвіду [8, с. 155]. Хоча, не слід забувати, що зарубіжний досвід боротьби з корупцією не може бути повністю перенесений у вітчизняну законодавчу та правозастосовну діяльність.

Викладене дозволяє зробити висновок, що проблеми порядку формування антикорупційної політики в Україні залишаються актуальними та потребує подальшого удосконалення. І хоча у сфері державної антикорупційної політики України маємо певні зрушення, що демонструють позитивну тенденцію, багато чого ще потрібно зробити. Зокрема, потрібно, насамперед, розробити вимоги до процесу формування Національної антикорупційної політики, порядку публічного обговорення її проекту, моніторингу за її реалізацією. Розробку таких вимог доцільно покласти на НАЗК. Доцільно також більш детально визначити повноваження Верховної ради України, яка визначає засади антикорупційної політики відповідно до Закону України «Про запобігання корупції».

У процесі формування та реалізації національної антикорупційної політики в Україні особливе місце належить визначенню стратегії, тактики та конкретних заходів антикорупційної діяльності. Відповідно, основою такої політики має бути не тільки прийняття пакету антикорупційного законодавства, а й поширення знань про корупцію, причини її виникнення, засади попередження та протидії, що сприятиме формуванню антикорупційної свідомості в суспільстві.

Доцільно більш ретельно переглянути чинне національне законодавство України, з точки зору порядку ефективного формування адміністративно-правових засад національної антикорупційної політики. Адже нині чинне законодавство у цій сфері містить чимало недоліків, а тому потребує вдосконалення. При чому, такі законодавчі зміни необхідно впроваджувати у комплексі з реформуванням кадрового потенціалу суб'єктів протидії корупції.

Список використаних джерел

1. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О. В. Калітенко, Д. О. Калмиков, І. Б. Коліушко та ін.; за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Москаленко О. М., 2019. 366 с.
2. Васильєва О. І. Зарубіжний досвід антикорупційної діяльності в органах публічної влади. Інвестиції: практика та досвід. 2019. №13. С. 62–65.
3. Галунько В. Державна політика України в сфері боротьби з корупцією. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Серія ПРАВО. №35. Частина ІІ. Том 2. С. 86–88.
4. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14.10.2014 року № 1699-VII. https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1699-18 (дата звернення: 27.09.2019).
5. Лавренюк Ю. Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України. Державне управління. 2014. № 1. С. 35–37.
6. Нонік В. В. Інформаційно-комунікаційний інструментарій антикорупційної політики України: інвестиції: практика та досвід. URL: http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6638&i=15 (дата звернення: 27.09.2019).
7. Пархоменко-Куцевіл О. І. Сучасні підходи до проблеми реформування антикорупційних державних органів в Україні. Вчені записки ун-ту «КРОК». 2019. №2. С. 85-93.
8. Прокопів Б. Стан та шляхи вдосконалення реалізації антикорупційної політики України. Актуальні проблеми правознавства. 2019. №1. С. 152-156.
9. Розбудова цілісності і доброчесності під час реформування поліції. Досвід України: аналіт. доп. та матер. спеціаліз. Міжнар. конф. (17 квіт. 2019 р., м. Київ) / за ред. О. Д. Маркєєвої та Л. І. Полякова ; Національний інститут стратегічних досліджень ; Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння ; Женевський центр безпекового урядування. Київ: НІСД, 2019. 112 с.
10. Шардіна Г. О. Особливості, проблеми та перспективи здійснення антикорупційної політики в Україні на сучасному етапі. Державне управління. 2016. № 255. Том 267. С. 164–173.
11. Шевчук Г. Правовий статус Управління з питань запобігання корупції та проведення люстрації в структурі МВС України. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 8. С. 119–123.
12. Шеремет О. С. Корупція в органах місцевого самоврядування та її запобігання в Україні. Вісник асоціації кримінального права України. 2017. № 1. С. 182–192.

Луценко Юрій Васильович,
доцент кафедри адміністративного права і процесу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, кандидат юридичних наук, доцент

ПОШИРЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ

Системна перебудова правоохоронних органів України, створення нових правозастосовних підрозділів, удосконалення існуючих нормативно-правових актів у сфері боротьби з організованою злочинністю та корупцією, у тому числі транснаціональною, вкотре підтвердила, що боротьба зі злочинністю є глобальною проблемою, яку неможливо вирішити на рівні окремої держави, правоохоронного органу чи нормативно-правового акту. Виклики і загрози, які йдуть від організованої злочинності та корупції, можна усунути лише тоді, коли правоохоронні органи будуть виявляти належну самоорганізованість, організаційну гнучкість, достатню ефективність, скоординованість, винахідливість, наступальність і додержання принципу розподілу функцій та відповідальності, тільки тоді правоохоронці зможуть володіти такою ж мобільністю й діяти так само ефективно, як і самі злочинці. Можна з повною відповідальністю стверджувати, що, незважаючи на колосальні зусилля міжнародної спільноти, такої організаційної керуючої моделі світ ще не має. У зв'язку з цим, дана обставина є провідним негативним фактором, який забезпечує високу ефективність і виживання організованої злочинності та корупції, у тому числі транснаціонального масштабу.

Вітчизняні вчені-кримінологи розглядають організовану злочинність як сукупність злочинів, вчинених групами, які мають всі ознаки організації (статус, мету діяльності, керівника, підрозділи матеріального забезпечення, гроші, приміщення, транспорт тощо) [2, с. 77].

Аналізуючи зазначені поняття, можна дійти висновку, що вчені-кримінологи відокремлювали найрізноманітні ознаки організованої злочинності. Спробу їх узагальнення та синтезу здійснив німецький кримінолог Г. Шнайдер. До таких ознак він відніс: задоволення потреб населення організованою злочинністю у нелегальних товарах та послугах; 2) проведення діяльності раціонально та планово (злочинні дії визначаються з міркувань незначного ризику і значного прибутку); 3) організація групи будується за жорстким розподілом ролей; 4) формування своєї системи цінностей професіоналами – представниками організованої злочинності; 5) знаходження будь-якого злочинного синдикату знаходиться в підпорядкуванні невеликої групи, яка планує і веде пошук можливостей для злочинних діянь, розраховує ступінь ризику, вартість і вигідність злочинних проектів, контролює їх виконання. Маючи у своєму арсеналі значні фінансові можливості, злочинна організація може не поспішати у виборі мети та проведенні

операції; 6) дотримання злочинною організацією своїх основних принципів (безперечна лояльність всіх членів, заборона на різноманітні злочинні дії без наказу керівництва); 7) базування своєї діяльності на нейтралізації державного кримінального переслідування, яка досягається шляхом ізольованості керівної ланки від виконавців, а також в результаті систематичного підкупу представників влади [4, с. 49–50].

Безперечно, що базовою категорією організованої злочинності є організована група, тобто стійке об'єднання двох або більше осіб, які спеціально зорганізувалися для спільної злочинної діяльності.

Характерними ознаками такої групи можуть бути: розробка (хоча б у загальних рисах) і схвалення учасниками групи плану злочинної діяльності або вчинення конкретного злочину; розподіл ролей; наявність організатора (керівника) групи; «прикриття» своєї злочинної діяльності як власними силами, так і за допомогою сторонніх осіб (у тому числі й підкупом службових осіб); вербування нових членів; наявність правил поведінки; наявність матеріально-технічної бази – транспорту, обладнання, приміщень, сховищ, коштів тощо.

У зв'язку з цим, можуть виникати дискусійні питання, по-перше, відносно корумпованих зв'язків, по-друге, – стосовно кількісної характеристики організованої групи.

Організовані злочинні угруповання не можуть існувати без корупції представників органів державної влади, контролюючих органів. Зв'язки злочинних груп з державними службовцями не є обов'язковою ознакою організованої злочинності, вони характеризують лише її вищий рівень – злочинну організацію мафіозного типу, яка має економічне або терористичне спрямування.

Наявність або відсутність корумпованих зв'язків організованої злочинної групи обумовлюється передусім ступенем зорганізованості групи, напрямом і сферою протиправної діяльності. Особливо яскраво це простежується, у злочинній діяльності організованих груп рекетирського, бандитського та іншого корисливого насильницького спрямування, у протиправній діяльності представників наркобізнесу та ін.

Що стосується кількісної характеристики організованої групи, то важко погодитися з висновками, що навіть починаючи з тріади, виникає групова психологія і структурування групи [1, с. 200–203; 3, с. 207, 254]. Структурування виникає лише в групі із трьох осіб, але ж групова психологія формується вже там, де більше однієї особи. Крім того, якщо в основу кількісної характеристики організованої групи покласти тріаду її учасників, то поза увагою кримінально-правового впливу залишаться малочисельні злочинні групи розбійників і бандитів, найманих вбивць і т. ін. На нашу думку, в основі кількісної характеристики організованої групи мають лежати критерії ступеня і рівнів її зорганізованості, направленості та сфери протиправної діяльності. Що, до речі, може стати основою законодавчого закріплення понять: – «група осіб», «група осіб за попередньою домовленістю», «організована група», «злочинна організація», «співтовариство мафіозного типу».

Також необхідно зазначити, що характерними рисами організованої злочинності в Україні є: заняття протиправною діяльністю на високому професійному рівні, на постійній основі, у вигляді промислу, при ретельному її плануванні; концентрація, монополізація і спеціалізація окремих видів протиправної діяльності залежно від засобу і джерела одержання незаконного прибутку у певній галузі господарства, виробництва, управління або регіону; сувора дисципліна, яка підтримується жорсткою структурною субординацією, централізацією влади в руках кількох людей – керівної «еліти», або «авторитетної» особи; встановлення тісних зв'язків із зовнішньоекономічними структурами, зарубіжним кримінальним світом; політизація організованої злочинності, її прагнення активно втручатися в хід соціально-економічних реформ, спроби нав'язати суспільству свою систему цінностей та ін.

Нині набула поширення діяльність угруповань, що займаються наркобізнесом, контрабандою, розбоями на автомобільних дорогах, крадіжками і перепродажем автомобілів преміум класу, пограбуванням вантажного транспорту, призначеного для міжнародних перевезень, фіктивним підприємництвом, торгівлею зброєю тощо. Предметом протиправного посягання є грошові кошти, цінні папери, коштовності, транспортні засоби, комп'ютерна техніка тощо.

Також слід наголосити, що боротьбу з організованою злочинністю варто поєднати з комплексом заходів, спрямованих на витіснення «тіньової економіки», політики, юстиції, кримінальної субкультури. Вплинути на масштаби організованої злочинної діяльності можуть корекція реформ, посилення їх соціальної орієнтації (підвищення життєвого рівні громадян, що знаходяться на межі виживання; скорочення значного розриву у прибутках бідних і багатих; підвищення рівня матеріального виробництва; підтримка малого підприємництва і створення рівних умов на старті бізнесової діяльності; посилення уваги до культурних, моральних, духовних та національних цінностей).

Таким чином, аналіз оперативної обстановки за напрямками боротьби з корупцією та організованою злочинністю в країні дає підстави стверджувати, що у нашій державі здійснюється активізація правоохоронних органів, які націлені на боротьбу з негативними явищами сьогодення. Водночас, не варто стверджувати, що завдяки прийняттю адекватних заходів, прийняття необхідних нормативно-правових актів, спрямованих на боротьбу з корупцією та організованою злочинністю, внесенню відповідних змін і доповнень у чинне законодавство, дане явище буде швидко подолане. Одне залишається поза сумніву, що завдяки прийняттю комплексу заходів, спрямованих на боротьбу корупцією та організованою злочинністю, правозастосовні органи зможуть ефективно налагодити контроль за ситуацією, працювати на випередження правопорушень, істотно звузити сферу кримінальної активності організованих груп та злочинних організацій, більш надійно забезпечити належний захист прав і законних інтересів людини, суспільства, держави.

Список використаних джерел

1. Зелінський А. Ф. Кримінальна психологія. Юринком Интер. Київ, 1999. 240 с.
2. Зелінський А. Ф., Коржанський М. Й. Корислива злочинна діяльність. Київ: Генеза, 1998. 144 с.
3. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність. Кримінологічно-правове дослідження. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 280 с.
4. Шнайдер Г. Криминология. М.: Изд. группа «Прогресс» – «Универс», 1994. 504 с.

Марков Михайло Миколайович,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗОВНІШНІМ КОРУПЦІЙНИМ ЗАГРОЗАМ В УКРАЇНІ

Джерела походження корупції в Україні формуються як всередині країни, так і за її межами. Зовнішні корупційні загрози пов'язані з активністю іноземних держав, окремих іноземних громадян та транснаціональних корпорацій. Чинниками їх прояву та впливу є ряд зовнішньополітичних проблем, пов'язаних з масштабними глобалізаційними та геополітичними процесами в світі та регіоні, процесом євроінтеграції та інтеграції країни до систем колективної безпеки, економічною залежністю від ряду міжнародних фінансових організацій та держав, воєнно-політичною нестабільністю.

Однією з найбільших корупційних загроз для України є зовнішнє втручання з боку транснаціональних корпорацій внаслідок фінансової глобалізації. Небезпека полягає в тому, що вони через збільшення частки тіньової економіки та тіньового капіталу, посилення тиску на національну валюту й дестабілізацію національної економіки, руйнування ринкових механізмів та економічної системи держави, зниження рівня її конкурентоспроможності, скорочення зовнішніх інвестицій, нецільове використання та розкрадання бюджетних коштів можуть призвести до економічного занепаду, а також прямо вплинути на політичну стабільність та обороноздатність держави [1, с. 128].

Значну небезпеку становить зовнішній корупційний вплив міжнародної (транснаціональної) злочинності, глобальні мережі якої структуровані в ринки грошей, товарів і послуг та використовують корупцію для розвитку, збереження та відновлення кримінального бізнесу. Зовнішній корупційний вплив державного рівня здійснюється з метою дестабілізації політичної ситуації в країні через розбалансування та дискредитацію влади, підрив національної економіки та послаблення позицій країни на міжнародній арені задля зниження

конкурентоспроможності країни на світовому ринку та політичній арені і введення її в стан економічної та політичної залежності від іншої держави.

В умовах агресії з боку інших держав особливу загрозу становить як прямий, так й завуальований корупційний вплив через внутрішніх агентів на військову безпеку держави. Його наслідком стає зростання воєнних видатків держави (через «зайві» витрати в сфері купівлі та продажу зброї або укладання завідомо невигідних чи нереальних контрактів щодо озброєння армії тощо), розпродаж зброї і військового обладнання, повільність у здійсненні та недостатнє фінансове забезпечення програм реформування Воєнної організації та оборонно-промислового комплексу України та доведення до занепаду збройних сил окремими корумпованими посадовцями, накопичення великої кількості застарілої та не потрібної для Збройних Сил України військової техніки, озброєння, вибухових речовин тощо [2].

Особливе занепокоєння в умовах геополітичної нестабільності та відвертої агресії з боку інших держав викликає зовнішня корупційна загроза в сфері охорони державного кордону, що прямо впливає на територіальну цілісність України, зростання небезпеки для життя і здоров'я цивільного населення внаслідок воєнних дій [3, с. 186].

Напрямками попередження і протидії зовнішнім корупційним загрозам в Україні мають стати:

– подальше вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює боротьбу із зовнішніми корупційними впливами;

– розширення можливостей національних правоохоронних органів України з урахуванням транснаціонального характеру корупції, розроблення ефективного механізму взаємодії державних органів з компетентними органами інших країн у виявленні та викритті проявів корупційного впливу;

– якісне вдосконалення інформаційного супроводу державної політики, діяльності українських громадських організацій та суб'єктів підприємницької діяльності за кордоном, враховуючи пріоритети стратегічного партнерства та економічної доцільності;

– організаційно-технічне, інформаційне та ресурсне сприяння держави вітчизняним засобам масової інформації, які мають формувати у світовому інформаційному просторі позитивний антикорупційний імідж України;

– інтеграція в міжнародні інформаційно-телекомунікаційні структури та організації колективної безпеки на засадах рівноправності, економічної доцільності та збереження інформаційного суверенітету;

– посилення інформаційно-просвітницької діяльності серед населення щодо забезпечення національної безпеки України за умов прямої участі громадянського суспільства у формуванні та реалізації антикорупційної політики.

Отже, одним із джерел корупції в Україні є зовнішньополітичний плив іноземних держав, окремих іноземних громадян та

транснаціональних корпорацій. Боротьба з ними повинна засновуватися на комплексному підході формування стратегічних та поточних завдань внутрішньої і зовнішньої політики держави, поєднуючи силові, політико-дипломатичні, економічні й гуманітарні заходи протидії.

Список використаних джерел

1. Бондаренко В.О. Зовнішньополітична безпека сучасної держави: концептуальні роздуми / В.О. Бондаренко, О.В. Литвиненко // Стратегічна панорама. 2018. № 1–2. С. 127–133.

2. Комірчий П.О. Поширення корупції як загроза національним інтересам України / П.О. Комірчий. URL: http://anticorruption.com.ua/poshirennya-korupcyi-yak-zagroza-naconalnim-nteresam-ukrayini.html.

3. Матвєєва О.В. Корупція у контексті сучасних маргінальних процесів / О.В. Матвєєва // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2019. Вип.109(1). С. 184–190.

Марченко Олена Львівна,
здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНЕ СТ. 96 КУпАП

Порушення адміністративного характеру в частині дотримання будівельних норм, стандартів і правил під час будівництва на сьогодні залишається доволі поширеним явищем на території нашої держави. Сприяють цьому ряд обставин, зокрема це: не обізнаність громадян відносно правил та порядку реєстрації та отримання проектних та дозвільних документів; проведення фізичними особами будівельних робіт без документів на право користування земельною ділянкою; реконструкція та зміна функціонального призначення приміщень без проектної документації на реконструкцію; зміна функціонального призначення приміщень, без декларації на початок будівельних робіт та без декларації про готовність до експлуатації об’єкта; самочинне будівництво; непрофесійні дії державних інспекторів ДАБІ відносно складання протоколів про адміністративне правопорушення; недотримання процедурних приписів законодавства України про адміністративні правопорушення, передбачених, зокрема, ст. ст. 278, 279 КУпАП з боку суб`єкта владних повноважень; неналежне встановлення суб’єкта правопорушення у сфері містобудівної діяльності представниками Державної архітектурно-будівельної інспекції України та ін.

Спектр порушень, які вчиняються в межах сфери будівництва та підпадають під категорію адміністративних надзвичайно широкий.

Обумовлено це, на наш погляд, насамперед через множину вимог державних стандартів, технічних умов, будівельних норм і правил, проектів, інших нормативних актів у сфері будівництва і промисловості будівельних матеріалів, що й зумовлюють ті чи інші порушення як зі сторони службовців ДАБІ, так і зі сторони фізичних та юридичних осіб. *Так, наприклад, до ФОП ОСОБА_1 Постановою про накладення штрафу за правопорушення у сфері містобудівної діяльності застосовано штраф згідно з ст.ст. 1, 2 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» як на суб'єкта господарювання, а не штраф відповідно до ч. І ст. 96-1, ч. І ст. 188-42 КУпАП, як помилково зазначив суд в рішенні, та Припис від 28.11.2017 року. Натомість, вказані штрафи за ч. 1 ст.96-1, ч. 1 ст. 188-42 КУпАП та Припис були накладені на позивача як на фізичну особу (громадянина), а не фізичну особу підприємця. Отже, Позивач помилково ототожнює адміністративне правопорушення, передбачене ст.ст. 96-1, 188-42 КУпАП, з адміністративно-господарською санкцією, передбаченою ст.2 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності», які є різними як за змістом так і за об'єктом правовідносин, які вони захищають [1].*

Окрім того, порушення вимог законодавства, будівельних норм, стандартів і правил під час будівництва мають високий рівень корупційних ризиків. На наш погляд це зумовлено насамперед тим, що процедури з отримання дозвільної та проектної документації є дещо ускладненими. Досить часто фізичні та юридичні особи бажаючи отримати ті чи інші документи та маючи на меті уникнення складних бюрократичних процедур звертаються до посадових осіб ДАБІ з пропозицією неправомірної вигоди задля «владнання» проблемних питань.

Водночас значна частина порушень вчиняється фізичними чи юридичними особами, що завідомо усвідомлюють протиправність своїх дій, однак все ж таки наважуються на правопорушення. Так, наприклад зі змісту акту перевірки слідує, що реконструкція квартири АДРЕСА_1 здійснюється шляхом прибудови до будинку на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети, що відповідно до п.5 ч.3 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення містобудівної діяльності» є фактом подання недостовірних даних, наведених у зареєстрованій декларації, які є підставою вважати об'єкт самочинним будівництвом. Також перевіркою встановлено та зафіксовано у акті перевірки, що ТОВ «П» проектну документацію щодо реконструкції квартири з розширенням за рахунок горища з частковою надбудовою та заміною пічного опалення на двоконтурний котел у АДРЕСА_1 виконано та передано замовнику з порушенням вимог законодавства, а саме: запроектовано реконструкцію квартири АДРЕСА_1 із збільшенням площі забудови з 35,54 кв.м до 55,0 кв.м на земельній ділянці, що не була відведена для цієї мети [2]. Таким чином ми можемо спостерігати, що переслідуючи власні корисливі мотиви, особи вдаються до порушень, за що несуть передбачену КУпАП.

Окрім того, варто зазначити, що не поодинокими є випадки, коли фізичні чи юридичні особи, не бажаючи, або ж не маючи законних підстав для реєстрації тієї чи іншої добудови, надбудови тощо, здійснюють самочинне будівництво, а потім сплачують штраф та узаконюють добудову. Пояснюється це тим, що хоч процес узаконення не простий і вимагає цілого ряду поетапних дій та збору великої кількості різнопланових документів, в тому числі в окремих випадках необхідне звернення до суду, проте у більшості випадків він потребує менше «бюрократичної тяганини» та є більш реалістичним, ніж повний цикл з розробки проекту, перепланування та отримання дозвільних документів для законного способу оформлення та подальшої реалізації добудови, надбудови тощо. Так, наприклад позивач ОСОБА_1, звернулася у суд з позовом до відповідача, у якому просить визнати реконструйований балкон площею 5,2 кв.м., приналежністю квартири…реконструкція квартири проводилась господарським способом будівництва, без виготовлення проектної та робочої документації… На підставі наведеного вище, беручи до уваги те, що спірний балкон після реконструкції у квартирі позивачки не порушує прав та інтересів інших осіб, відповідає будівельним та пожежно-санітарним нормам та правилам, а також перебуває в задовільному стані, що дає можливість надійно та безпечно його експлуатувати, тому суд приходить до висновку, що вимоги за даним позовом є підставними і такими, що підлягають до задоволення. Позов ОСОБА_1, про визнання реконструйованого балкону приналежністю квартири – задовольнити. Визнати добудований балкон площею 5,2 кв.м. після реконструкції приналежністю квартири [3].

Резюмуючи вищевикладене варто зазначити, що проблематика щодо притягнення суб'єктів до адміністративної відповідальності за порушення вимог законодавства, будівельних норм, стандартів і правил під час будівництва в Україні має місце у сучасному адміністративному процесі та потребує подальшої глибинної розробки та напрацювання ефективних механізмів, покликаних вирішити нагальні проблеми у даній галузі господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Постанова Одеського апеляційного адміністративного суду від 02 серпня 2018 року. Провадження № 821/225/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/75729071.

2. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду м. Львів від 29 листопада 2018 року. Провадження № 857/117/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/ Review/78428272.

3. Постанова Червоноградського міського суду Львівської області від 30 жовтня 2018 року. Провадження № 2/459/1093/2018. Справа № 459/2926/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/77505536.

Микитчик Андрій Васильович,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СУЧАСНІ ОЗНАКИ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ

Корупція в сучасному світі становить серйозну загрозу державі, демократії, правам людини та соціальній справедливості. Вона стримує економічний розвиток держави, створює небезпеку для розвитку демократичних інститутів і підриває моральні підвалини суспільства. Корупція стала для України основною перешкодою для політичного, економічного та духовного розвитку, вона реально загрожує національній безпеці країни. По суті, корупційний фактор став нормою та складовою частиною політики, економіки та громадського життя України.

Одним з найбільш небезпечних різновидів корупції є політична корупція в системі державного управління. Її небезпека зумовлюється тим, що вона стає невід'ємним елементом функціонування держави, що не тільки породжує істотні диспропорції в системі управління державних інститутів, а й впливає на формування суспільної свідомості, призводить до втрати довіри населення до влади, віри в здатність держави захистити його права і свободи. Ураження політичною корупцією владних структур неминуче спричиняє зниження ролі держави як регулятора економічних і соціальних процесів, домінування девіантної поведінки на всіх рівнях функціонування соціосистеми.

Потребують глибокого осмислення механізми запобігання і протидії політичній корупції. Для ефективного запобігання та протидії такому негативному явищу в системі державного управління потрібна ґрунтовно розроблена антикорупційна державна політика, основою якої стане формування дієвих антикорупційних механізмів, що базуватимуться на синтезі зарубіжного досвіду та аналізі здобутків і недоліків вітчизняної практики запобігання та протидії корупції.

Необхідність вирішення цього завдання, а також неефективність боротьби саме з політичною корупцією в органах державної влади України актуалізують дослідження специфіки функціонування існуючих в Україні та за кордоном механізмів запобігання і протидії політичній корупції та напрямів підвищення їх ефективності.

У цілому основні проблеми функціонування, виникнення та запобігання корупції на різних рівнях досліджуються науковцями, в тому числі й вітчизняними. Проте до цього часу поняття політичної корупції є дискусійним, оскільки дослідники не дійшли одностайної згоди щодо предмета, характерних рис та критеріїв цього явища попри те, що воно досить часто згадується як у наукових працях, так і в сучасному політичному дискурсі.

Незважаючи на розбіжності в науковому співтоваристві щодо визначення терміна «політична корупція», можна виділити її загальні специфічні риси.

Отже, політична корупція, по-перше, не є елементом повсякденного практичного досвіду більшості громадян, а основною сферою її поширення є сфера політики і вищий рівень державного та регіонального управління. По-друге, поняття політичної корупції тісно пов'язано з поняттям «клієнтизм». По-третє, не завжди можна чітко виділити так звану монетарну основу політичної корупції, тобто досить часто йдеться не стільки про використання конкретної матеріальної винагороди в особистих цілях певної посадової особи, скільки у владно-політичних цілях, пов'язаних з процесом здобуття або утримання політичної влади. По-четверте, політична корупція, як правило, має подвійну мотивацію – безпосередньо політичну та економічну. По-п'яте, політична корупція – це «елітарна», або «елітно-владна» корупція, оскільки суб'єкти правопорушень мають високий соціальний статус. По-шосте, політична корупція залежить від типу суспільства та історичного походження, тобто вона різна в кожній країні.

Відповідно, політична корупція в системі державного управління – це використання посадовими особами, які наділені повноваженнями приймати політико-адміністративні рішення, відповідних важелів впливу з метою подальшого отримання політичних та соціально-економічних дивідендів (ренти) у сфері виборчого, конституційного, законотворчого, приватизаційного, бюджетного процесів, реалізації кадрових повноважень, лобіювання корпоративних та приватних інтересів тощо. При цьому зазначені політико-адміністративні рішення можуть бути як загальнонаціонального, так і регіонального або місцевого характеру та мати силу нормативно-правових актів.

Відповідно до основних ознак політичної корупції, можна віднести: 1) суб'єктами політичної корупції виступають посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, представники політичних та громадських організацій (партії, парламентські фракції, блоки, громадські організації та ін.); 2) суб'єкти політичної корупції ставлять передусім політичні цілі, тобто йдеться про збереження, отримання, поділ, зміцнення державної влади як вищої форми політичної влади; 3) суб'єкти політичної корупції використовують методи та заходи (зловживання посадовим становищем, перевищення посадових повноважень, підкуп, давання хабара тощо), за які передбачено покарання в чинному кримінальному законодавстві.

Отже, ефективне запобігання і протидія політичній корупції в системі державного управління можливі лише за умови комплексного поєднання стратегічних і тактичних заходів профілактичного, правоохоронного і репресивного характеру, яких мають розробляти та вживати як органи державної влади, так і інститути громадянського суспільства. Стратегічні заходи передбачають проведення реформ у масштабах країни, головна мета яких полягає в оптимізації системи державного управління. На тактичному рівні виділяються дві групи заходів щодо вдосконалення та розробки нових механізмів запобігання і протидії політичній корупції в системі державного управління: політичні та державно-управлінські.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН проти корупції (ратифікована Законом України від 18 жовтня 2006 року № 251-V) URL: zakon4rada.gov.ua
2. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади та органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.: В.В. Василевич, Т.Е. Василевська, В.Ф. Нестерович, Е.В. Расюк, А.В. Савченко, В.Л. Федоренко (кер.) та ін.; за ред.проф. Ю.В. Ковбасюка і проф. В.Л. Федоренка. Київ: Видавництво Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с.
3. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навч. посіб. / автор. кол.: В. В. Василевич, О. М. Джужа, А. О. Джужа, О. Г. Колб, С. О. Колб, І. О. Колб, Н. В. Кулакова, Ю. О. Левченко, А. В. Микитчик, С. І. Мінченко, С. А. Мозоль, Т. В. Миронюк, Г. С. Поліщук, Е. В. Расюк, А. В. Савченко; за ред. проф. О. М. Джужи та доц. Е. В. Расюка. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 340 с.

Миронюк Тетяна Василівна,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

В Україні, як і в усьому світі, корупцію віднесено до головних політичних, економічних і соціальних проблем. Вона визнана одним із загрозливих явищ сучасності, що впливає на ефективність діяльності органів державної влади, гальмує економічний розвиток, несе загрозу багатьом елементам конституційного та суспільного ладу, а також національній безпеці держави. Тому для України найбільший інтерес становить практика тих держав, де антикорупційні механізми виявилися найадекватнішими.

Важливе значення за кордоном, мають інститути громадянського суспільства, особливо в контролі за діями влади, активна антикорупційна позиція більшості громадян, їхніх громадських об'єднань, неприйняття ними корупції як риса ментальності. Особливо активну роль у протидії зловживанням влади відіграють засоби масової інформації. Ще один важливий важіль: світовий досвід доводить, що справжніх успіхів у протидії корупції досягають ті країни, де влада перебуває під сильним тиском опозиції, яка контролює її. Це вигідно і самій владі. Однак за наявності загальних підходів кожна держава шукає власні національні механізми протидії корупції з урахуванням менталітету народу, історії, культури, рівня матеріального забезпечення тощо, оскільки підґрунтя корупції у країнах Азії, Африки та Європи геть різні. Корупція, як соціальне явище, притаманна будь-якому суспільству, будь-якій державі, жодна країна у світі сьогодні не може оголосити себе вільною від корупції. Однак окремим країнам світу

вдається ефективно боротися з цим негативним явищем. До країн, які створили ефективний механізм протидії корупції, можна віднести: Фінляндію, Данію, Нову Зеландію, Ісландію, Сінгапур, Швецію, Канаду, Нідерланди, Люксембург, Норвегію, Австралію, Швейцарію, Великобританію, Австрію, Ізраїль, США, Чилі, Ірландію, Німеччину та ін. Кожна із країн має свої особливості в організації антикорупційної діяльності, але є те, що їх поєднює це:

1) зусилля щодо організації активної протидії корупційним проявам;

2) створення відповідної правової бази;

3) залучення громадських організацій до протидії корупційним проявам.

Взірцем найменш корумпованих країн, є Скандинавські держави. Фінляндія є саме тією країною де, міжнародна неурядова організація по боротьбі з корупцією «Трансперенсі Інтернешнл» визначає як одну з найменш корумпованих серед 133 країн світу. Фінляндія як член Європейського Союзу є учасником усіх основних нормативних документів Євросоюзу з питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією. Головним принципом процесу протидії корупції є органічне поєднання національного законодавства Фінляндії із загальноєвропейським. Для фінської правової системи не є характерними закони з використанням терміну «боротьба» з визначенням певного виду злочину. Фінський законодавець заклав принципи попередження та застереження вчинення злочинів у кожному нормативно-правовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину. Згідно з положеннями Кримінального Кодексу Фінляндії, за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як «корупція». У Фінляндії чесна влада – це система взаємодії права, громадянського суспільства, традицій і цінностей нації. Чесність влади не залежить від персоналій – ніхто з кандидатів на жодній з державних посад не може оголосити себе її гарантом, але всі політики зобов'язані дотримуватися чесності й справедливості, це їх так би мовити девіз. Влада у Фінляндії – максимально наближена до народу. Дуже часто основним чинником корупції називають рівень зарплат державних чиновників. Звісно, у Фінляндії ці зарплати відрізняються від українських, але вони аж ніяк не надмірні, дають змогу жити гідно, але не розкішно. Важливе значення у Фінляндії мають етика, повага до роботи та неповага до хитрощів, спритності, нечесності. Фіни вважають, що взяти хабара – означає втратити самоповагу, навіть якщо ніхто не знатиме про це, тому що почуватиметеся залежним від людини, яка підмовила на нечесний вчинок. А це суперечить фінській етиці поведінки. Важливу роль у цій країні відіграє рівень освіти нації. Освіченими людьми набагато важче маніпулювати – вони можуть читати закони, вони бачать, як працює суспільство та як зважають на їхні інтереси [1].

У Німеччині, основним обов'язком державних службовців є неупереджене і справедливе виконання своїх завдань на благо всього

суспільства. Для державних службовців передбачено повну особисту відповідальність за правомірність своїх дій із виконання службових обов'язків. Після закінчення строку служби державний службовець повинен тримати в таємниці відомості й факти, які стосуються його службової діяльності. Підвищені вимоги й обмеження, пов'язані з державною службою, компенсуються у Німеччині відповідним державним утриманням та іншими виплатами, гарантіями, що забезпечують стабільність робочого місця і просування по службі, а також гідний рівень життя. У Німеччині для іншої роботи державного службовця, крім служби, потрібно попередній дозвіл вищої службової інстанції. Державні службовці, за законом, не можуть займатися будь-якою підприємницькою діяльністю особисто, через довірених осіб, у тому числі брати участь у діяльності правління, наглядової ради чи в іншому органі, товаристві або підприємстві будь-якої іншої правової форми. Додаткові розпорядження про порядок сумісництва державних службовців видає федеральний уряд шляхом прийняття постанов, що мають законодавчу силу. Також, визначено граничний розмір винагороди в календарному році для різних категорій службовців. В основу протидії корупції в Німеччині покладено завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається двома шляхами: конфіскаційним (конфіскація майна) і створенням належної правової бази для унеможливлення відмивання «брудних» грошей [2].

Напевно, найбільш ефективною є система політичних і правових механізмів боротьби з корупцією Італійської Республіки, де над вирішенням цієї проблеми тісно взаємодіють громадські організації та державні установи. Парламент цієї країни заснував спеціальну Генеральну Раду по боротьбі з організованою злочинністю. Поряд з Генеральною Радою засновані окружні управління по боротьбі з організованою злочинністю та мафією, створено міжвідомчий спеціальний орган – «Управління розслідувань Антимафія» (ДІА). Основна частина кадрів ДІА складають фахівці слідчих органів Державної поліції, карабінерів та Фінансової гвардії. Також окремо засновано Державне управління по боротьбі з мафією. До завдань даного колегіального органу входять: – розробка стратегії по боротьбі з організованою злочинністю та визначення мети для кожного поліцейського формування окремо; – раціоналізація ресурсів та коштів, відведених для організації боротьби з організованою злочинністю, а також періодична перевірка досягнутих результатів в їх зв'язку з встановленими напрямками діяльності та, якщо необхідно, прийняття відповідних директив, спрямованих на усування недоліків або неефективних дій. Причому вся ця діяльність є відкритою для політичних партій, об'єднань громадян, засобів масової інформації.

Національне законодавство Великобританії у сфері боротьби з корупцією є досить розгалуженим, оскільки певні норми матеріального права, які стосуються правовідносин, що виникають унаслідок вчинення тими чи іншими посадовими особами корупційних дій, можуть міститися у різних актах. З огляду на те, що законодавство у цій сфері не є кодифікованим, існувала певна складність його застосування

правоохоронними органами Великобританії, тому 24 березня 2005 р. МВС Великобританії внесло на розгляд заінтересованих міністерств і відомств Великобританії законопроект про боротьбу з корупцією. Оновлений законопроект узагальнює попереднє антикорупційне законодавство, і серед іншого скасовує парламентський імунітет від відповідальності за діяння, що містять ознаки корупційних. Друга особливість – це надзвичайно висока роль громадської думки, вона стежить за динамікою негативних явищ у суспільстві. Здебільшого громадські дебати точаться навколо питань, пов'язаних з купівлею політичного впливу, проблем, створених зміною границь приватної і державної власності, моральним кліматом, хабарництвом, зловживаннями службовців місцевих органів влади, поліції, митної служби тощо.

Удосконалення законодавчої бази з метою ефективної боротьби з корупцією та організованою злочинністю в багатьох державах світу стало поштовхом для розробки комплексу інших додаткових заходів організаційного, правового та інформаційного характеру. Зокрема, у деяких державах ухвалено національні стратегії або програми у сфері боротьби з корупцією, які мають перспективний характер і передбачають здійснення комплексу організаційно-правових та інших заходів щодо подальшого вдосконалення існуючої системи протидії корупції. Удалося серйозно потіснити корупцію в колишніх країнах так званої народної демократії – Польщі, Словаччині, Чехії. Тому, як видно, за кордоном антикорупційне законодавство розвивається у бік використання всього арсеналу правових засобів боротьби і з акцентом на попередження [3].

Отже, з огляду на викладене, можна дійти головного висновку, для посилення протидії корупції в Україні, слід максимально використати механізми, застосовувані в розвинених країнах, які дали змогу обмежити корупцію масштабами, що не загрожують суспільному розвитку. Для цього потрібна тверда політична воля вищого керівництва держави, яке особистою поведінкою й способом життя демонструє чесність, порядність і прагнення побороти це явище. Необхідним є також загальне розуміння політичною й управлінською елітою того, що прийняття лише одного, навіть ідеального закону не розв'язує проблеми, має бути задіяно багато інших важелів: політичних, економічних, соціальних,культурних, етичних та інших. Тобто, лише комплекс заходів може обмежити це явище.

Таким чином, не зважаючи на зміни в реалізації державної політики у сфері протидії корупції, необхідно впровадження системних заходів у цій сфері.

Зокрема, слід зосередити зусилля на вирішенні таких проблем:

– розвиток вітчизняного законодавства у контексті відповідності світовим антикорупційним стандартам;

– підвищення ефективності системи запобігання і протидії корупції;

– зниження рівня корупції у системі правоохоронних органів, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– скорочення обсягів тіньової економіки;

– формування у громадськості активної позиції із запобігання і протидії корупції [4].

Список використаних джерел

1. Косякін І. А. Канцлер юстиції в Фінляндії / І. А. Косякін // Студенти в правовій науці: матеріали науч. студ. конф. (Воронеж, 9–14 квітня 2007 року): зб. науч. праць. Воронеж: Изд-во Воронеж. держ. ун-ту. 2007. Вип. 7. С. 43–46.

2. Мельник М. Німеччина на шляху боротьби з корупцією // Право України. 1997. № 11. С. 111–115.

3. Суворін Е. В. Корупція в постсоціалістичних країнах: сутність, особливості, стратегії протидії (політологічний аналіз): дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 /Е. В. Суворін. М., 2008. 255 с.

4. Антикорупційний портал – URL: http://www.acrc.org.ua.

Мозоль Вікторія Василівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОЗНАКИ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ МВС УКРАЇНИ

На сьогоднішній день одним із розповсюджених корупціогенних факторів є встановлення дискреційних повноважень, тобто прав і обов'язків працівників МВС, що дають можливість на власний розсуд визначити зміст рішення або вибрати один з кількох варіантів прийняття рішень. В одних випадках коло питань, що входять до компетенції працівників МВС, (право діяти чи утримуватись від певних дій) чітко визначені правовою нормою. В інших випадках – надається свобода діяти на власний розсуд, тобто оцінюючи ситуацію, вибирати один із кількох варіантів дій (або утримуватись від дій). Надане МВС право діяти таким чином називається дискреційними повноваженнями (дискреційним правом, дискреційною владою).

Основні ознаки дискреційних повноважень:

– дозволяють органу (особі) на власний розсуд оцінювати юридичний факт, внаслідок чого можуть виникати, змінюватись або припинятись правовідносини;

– дозволяють на власний розсуд обирати одну із декількох, запропонованих у нормативно-правовому акті, форм реагування на даний юридичний факт;

– надають можливість органу (особі) на власний розсуд вибирати міру публічно-правового впливу щодо фізичних та юридичних осіб, його вид, розмір та спосіб реалізації;

– дозволяють органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави) обрати форму реалізації своїх повноважень – видання нормативного або індивідуально-правового акта, вчинення (утримання від вчинення) адміністративної дії;

– наділяють орган (особу) правом повністю або частково визначати порядок здійснення юридично значущих дій, у тому числі строк та послідовність їх здійснення [1].

Дискреційні повноваження в нормативно-правових актах можуть закріплюватись у наступних способах: за допомогою оціночних понять, наприклад: «за наявності поважних причин орган вправі надати …», «у виключних випадках особа може дозволити…», «рішення може бути прийнято, якщо це не суперечить суспільним інтересам…» тощо; шляхом перерахування видів рішень, що приймаються органом (особою), не вказуючи підстав для прийняття того чи іншого рішення або шляхом часткового визначення таких підстав; шляхом надання права органу (особі) при виявленні певних обставин (настанні конкретних юридичних фактів) приймати чи не приймати управлінське рішення залежно від власної оцінки цих фактів.

Таким чином, під час проведення дослідження нормативно-правових актів з метою виявлення в них дискреційних повноважень слід звернути увагу на ті з них, що регламентують порядок здійснення юридично значущих дій, спрямованих на вирішення індивідуального юридичного питання (реалізацію певних суб'єктивних прав чи виконання юридичних обов'язків), або виконання певної державної функції (видача ліцензії, формування реєстру, здійснення контрольної перевірки тощо). До таких нормативно-правових актів, зокрема, належать положення, інструкції, порядки тощо.

Крім того, дискреційні повноваження можливо виявити у посадових інструкціях, де своєрідними корупційно-небезпечними індикаторами будуть слугувати такі функціональні права і обов'язки: право вирішального підпису; підготовка та візування проектів рішень; участь в колегіальних органах, які приймають рішення; складання акта перевірки, видача розпорядження про усунення порушень і контроль за усуненням виявлених порушень тощо; безпосереднє ведення реєстрів, баз даних, що містять «комерційно» значиму інформацію.

Сама по собі наявність дискреційних повноважень, визначених нормативно-правовим актом, не є ознакою його корупціогенності. В нормі права заздалегідь не можна передбачити всіх життєвих випадків і обставин. Тому вона залишає певний простір, який має заповнити орган, котрий застосовує норму [2].

Однак, дискреційні повноваження можуть суттєво підвищувати можливість суб'єктивного впливу службової особи МВС, на рішення, що приймається. Службова особа органу МВС, використовуючи дискреційні повноваження, зобов'язана передусім правильно оцінювати обставини у кожному конкретному випадку, і застосовувати до встановлених фактів діючі правові норми, не допускати при цьому зловживання владою. В основі мотивації такого вибору має бути законність, обґрунтованість, доцільність, справедливість прийнятого рішення [3].

Ст. 364 КК. Зловживання владою або службовим становищем, умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для себе чи

іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб [4].

Службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій та ін. Службовими особами також є посадові особи іноземних держав, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави та ін [5].

Істотною шкодою вважається така шкода, яка в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (істотна шкода – 960,50 * 100 = 96050 гривень).

Зловживання владою або службовим становищем визнається злочином за наявності трьох спеціальних ознак в їх сукупності:

1) використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби;

2) вчинення такого діяння з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб;

3) заподіяння такими діями істотної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб.

Відсутність однієї із зазначених ознак свідчить про відсутність складу злочину, передбаченого ст. 364 КК України.

Щодо кваліфікації зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) слід відмітити, що виникають неоднозначні питання щодо визначення розміру завданої істотної шкоди та розміру штрафу визначеного КК. В даній статті покарання встановлюється у вигляді штрафу, вираженого деякою кількістю неоподатковуваних мінімумів. І кваліфікація злочину теж виражається деякою кількістю неоподатковуваних мінімумів (в даному випадку – що прийнято вважати значною майновою шкодою, а що збитком у великих розмірах) [6].

При цьому слід враховувати, що:

1) при кваліфікації кримінального злочину використовується податкова соціальна пільга (тобто розмір істотної шкоди та тяжкі наслідки, – істотна шкода – 960,50 * 100 = 96050 гривень; тяжкі наслідки – 960,50 * 250 = 240125 гривен);

2) при визначенні розмірів штрафів використовується 17 гривень (тобто штраф в даній статті КК дорівнює до 50 * 17 грн. при значній майновій шкоді, від 50 * 17 грн. до 100 * 17 грн. при шкоді у великих розмірах) [7].

Таким чином, існування дискреційних повноважень в діяльності МВС мають велике значення при прийнятті управлінських рішень у повсякденній діяльності МВС. Службова особа МВС, використовуючи дискреційні повноваження, зобов'язана правильно оцінювати обставини та застосовувати до встановлених фактів правові норми, не допускаючи при цьому зловживання владою. В основі прийняття рішення має бути законність, обґрунтованість, доцільність та справедливість прийнятого рішення.

Список використаних джерел

1. Методологія проведення антикорупційної експертизи: Наказ МВС від 24 квіт. 2017 р. № 1396/5 URL: https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/v1395323-17/conv/print.

2. Електронний ресурс. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/ 2016/september/issue-9/article-21388.html.

3. Управління корупційними ризиками при прийняті кадрових рішень у сфері управління, що належить до відання МВС. Київ 2016. Методичні рекомендації. URL: https://mvs.gov.ua/upload/file/metodichka_kor.

4. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. (за станом від 18 груд. 2017 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14.

5. Електронний ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua /laws/term/27693.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с

7. Електронний ресурс. URL: http://www.buhoblik.org.ua/nalogi/na logovoe-pravo/493-neopodatkovuvanij-minimum-2013.html.

Мозоль Наталія Іванівна,
доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВИВЧЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ДОСВІДУ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Послідовне втілення антикорупційних заходів спостерігається у внутрішній політиці України з 1997 р. Так, ще 10 квітня 1997 р. Указом Президента було затверджено «Національну програму боротьби з корупцією». Подолання корупції як стратегічна мета було задекларовано у низці документів, зокрема – у «Концепції боротьби з корупцією на 1998–2005 роки», «Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» (2006), «Національній антикорупційній стратегію на 2011–2015 роки» тощо [2].

Однак зазначені стратегічні документи не були втілені на практиці, що зумовлює актуальність розробки дієвих антикорупційних програм та їх неухильного дотримання по всій вертикалі державних

структурних одиниць. Продуктивне розв'язання означеної проблеми потребує всебічного аналізу стану корупції в державі, глибокого аналізу попереднього досвіду, узгодження із загальноєвропейськими тенденціями у сфері подолання корупції.

Так, цінним є досвід антикорупційної діяльності у Великобританії, оскільки ця розвинена держава має давні традиції боротьби з корупцією. Підтвердженням цього є зокрема закон про корупцію в державних органах, який було прийнято в 1889 р. Антикорупційні механізми в країні врегульовані на законодавчому рівні. Особливістю британських антикорупційних законів є вимога до посадових осіб доводити свою невинність. Окрім того важливе значення надається громадській думці як механізму відслідковування динаміки негативних суспільних явищ. До питань, які найчастіше стають предметом громадських обговорень, належить лобіювання і купівля політичного впливу, зміна меж приватної і державної власності, моральний клімат, хабарництво, зловживання службовим становищем посадовцями місцевих органів влади, поліції, митної служби тощо.

Контроль за корупційними процесами у Великобританії покладено на так званий Комітет Нолана, який було засновано в жовтні 1994 р. Його зусилля зосереджені на основних ділянках громадського життя, які викликають найбільшу стурбованість громадськості серед яких: члени парламенту, які працюють консультантами фірм, що прагнуть впливати на державну політику; колишні міністри та інші посадові особи, що працюють у тих галузях індустрії, регулюванням яких перед тим займалися в уряді та інші аспекти громадського життя. За результатами роботи Комітету палата Громад парламенту вирішила призначити парламентського директора стандартів, заборонити протекцію та розголосити сторонні заробітки членів парламенту [1].

У Франції функціонує система спеціалізованих служб, до якої належать: Центральна рахункова Палата, Служба попередження корупції, Центральна дирекція юридичної поліції, Центральна дирекція загального інформування, Центральний офіс покарання фінансових порушень у фінансовій сфері. Усі структурні елементи цієї складної системи є державними і фінансуються з бюджету. Зауважимо, що створення спеціалізованих служб і органів боротьби із корупцією має розглядатися не як мета, а як засіб досягнення мети.

На інституційному рівні протидію корупції в органах державної влади Франції очолюють: Комісія з фінансової гласності політичного життя, що контролює майнове становище парламентаріїв; Національна комісія з рахунків виборчих кампаній і фінансування політичних партій (наділена контрольними функціями); правоохоронні органи, зокрема організація з боротьби проти відмивання грошей ТРАСФІН, Міністерство юстиції, Відділ з боротьби проти корупції, Центральна служба запобігання корупції [3, с. 200].

Основу боротьби з корупцією в Німеччині становить знищення фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається двома шляхом конфіскації майна і створенням належної правової бази для унеможливлення «відмивання» «брудних» грошей. Слід виділити

обов'язок банківських установ надавати правоохоронним органам інформацію про операції з зі значними сумами грошей за умов, що ця інформація буде використана виключно для розслідування.

Генеральна лінія німецького уряду в сфері запобігання корупції полягає в тому, щоб в результаті законодавчих, організаційних, кадрових та інших заходів унеможливити зловживання державним службовцем своїм посадовим становищем.

Серед антикорупційних механізмів, які запроваджуються в Німеччині, слід назвати намір створити реєстр корумпованих фірм, що дозволить позбавляти права виконувати будь-які державні замовлення фірми, внесені до такого реєстру [1].

Отже, вивчення як позитивного, так і негативного досвіду зарубіжних країн дозволить визначити ефективні шляхи вдосконалення реалізації антикорупційної політики України.

Список використаних джерел

1. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. / Чепелюк Василь [Назва з екрану]. URL: http://uspishnaukraina. com.ua/strategy/69/244.html.
2. Протидія корупції / Альтернативний звіт [Назва з екрану]. URL: http://pravo.org.ua/ua/news/20871985-rozdil-i.-antikoruptsiyna-politika.
3. Супрун Т. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції / Т. М. Супрун. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). Вип. 2–3 (6–7) 2017. С. 199–204.

Мотиль Віктор Іванович,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
Зволінська Наталія Григорівна,
старший науковий співробітник відділу організації та координації освітнього процесу Національної академії внутрішніх справ

АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ УПОВНОВАЖЕНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ (УПОВНОВАЖЕНИМИ ОСОБАМИ) З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ КОРУПЦІЇ

Основним нормативним документом понад Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII, яким регулюються діяльність та права уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції (далі – уповноважений підрозділ (особа)) є постанова Кабінету Міністрів України від 04.09.2013 № 706 «Питання запобігання та виявлення корупції» (далі – Постанова № 706) [1].

Зупинимось на окремих питаннях здійснення повноважень уповноваженим підрозділом (особою), які передбачені пунктом 4 Постанови № 706 щодо організаційної роботи із запобігання, виявлення і протидії корупції, участь в інформаційному та науково-дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції, а також участь у міжнародному співробітництві в зазначеній сфері.

Відповідно до пункту 5 Постанови № 706 з метою виконання основних завдань уповноважений підрозділ (особа) з питань запобігання та виявлення корупції розробляє та проводить заходи щодо запобігання корупційним правопорушенням, а також здійснює контроль за їх проведенням, надає іншим структурним підрозділам органу виконавчої влади, підприємства, установи, організації та їх окремим працівникам роз'яснення щодо застосування антикорупційного законодавства, взаємодіє з підрозділами з питань запобігання та виявлення корупції державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції.

Із зазначеного вище можна дійти висновку, що уповноважений підрозділ (уповноважена особа) з метою запобігання корупційним проявам серед працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, установ, підприємств та організацій має надавати загальні роз'яснення антикорупційного законодавства та організовувати взаємодію з підрозділами з питань запобігання та виявлення корупції державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, у тому числі міжнародне співробітництво, а також здійснювати інформаційний та науково-дослідний супровід здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції.

Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) яке відповідно до статті 11 Закону України «Про запобігання корупції» є головним органом формування та реалізації антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань, своїм рішенням від 13.07.2017 № 317 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції затвердило методичні рекомендації, в яких зокрема дається тлумачення організаційної роботи із запобігання, виявлення і протидії корупції [2].

Так, відповідно до пункту 3.2. зазначених методичних рекомендацій організаційна робота та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання корупції полягає в розробці та впровадженні деталізованого плану роботи (заходів) щодо запобігання і виявлення корупції. Цим же пунктом передбачено ведення різнопланових обліків,

аналітики, статистики й звітностей та проведення комплексного аналізу специфіки діяльності відповідного органу, установи чи організації, результатів виконання попередніх заходів, характеру (й кількості) вчинених працівниками державного органу, установи чи організації корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень), та з цією метою включення до плану роботи (заходів) відповідних аналітичних, організаційних, контрольних, навчальних та нормотворчих заходів із чітким формулюванням, строків реалізації тощо (включення до плану роботи нормотворчих заходів діє змогу уповноваженому підрозділу (уповноваженій особі) залучити до виконавців окремих пунктів плану інші структурні підрозділи органу, установи, підприємства, т.я. нормотворчі функції виходять за межі повноважень уповноважених осіб). Тобто там де є план, має бути присутнім і моніторинг його виконання, який обов'язково супроводжується звітними матеріалами. Окрім того, звітна інформація таких необхідна і з метою широкого інформування суспільства щодо діяльності уповноваженого підрозділу (особи) та вжиті заходи щодо запобігання корупційним проявам та їх виявлення.

Також, пунктами 3.2., 3.3 зазначених вище методичних рекомендацій дається визначення інформаційного супроводу здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції з метою формування негативного ставлення громадян до корупції, а саме розміщення у засобах масової інформації, у тому числі аудіовізуальних, друкованих (центральних і галузевих (регіональних) виданнях, на офіційних веб-сайтах державних органів, установ та підприємств й інших інтернет-ресурсах публікацій, повідомлень, звітних (аналітичних, статистичних) інформацій щодо діяльності уповноваженого підрозділу (особи) – фактично доведення до широкого загалу (громадськості) результатів діяльності органу, установи чи підприємства в напряму дотримання вимог антикорупційного законодавства, а також проведення комунікативних заходів з питань реалізації державної антикорупційної політики, тренінгів, семінарів, круглих столів, конференцій, навчань тощо із залученням громадськості, тобто не лише для працівників органу, установи, підприємства, організації, а для інших осіб, груп осіб, колективів, громад тощо. Практика показує, що для проведення подібних навчальних, наукових, інформаційних заходів необхідно виділення коштів для їх проведення або ж залучення коштів інших організацій. Необхідно також акцентувати увагу на тому, що діяльність уповноважених підрозділів (осіб) спрямована на проведення діяльності з питань запобігання та виявлення корупції лише для працівників органу, установи, підприємства, організації та територіальних органів (підрозділів) таких органів і не має порушувати вимогу статті 54 Закону України «Про запобігання корупції» щодо заборони одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошові кошти або інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги, крім випадків, передбачених законами

або чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Проте, до системи органу, установи, підприємства, організації та територіальних органів (підрозділів), в яких створено та здійснює діяльність уповноважений підрозділ (особа) можуть входять наукові, навчальні та науково-дослідні установи, що можуть самостійно проводити зовнішні навчально-правоосвітні, науково-правоосвітні, інформаційні, дослідні заходи з метою налагодження зовнішніх чи міжнародних зв'язків, у той час як уповноважені підрозділи (уповноважені особи) органів системи юстиції можуть лише брати участь в таких заходах або тих, що проводяться в рамках загальнонаціональних, регіональних, обласних, територіальних проектах, ініціативах, на підставах укладених угод чи меморандумів тощо за офіційним запрошенням іншої сторони чи відповідно до офіційного доручення керівництва органу (наказ, доручення, вказівка тощо).

Інформаційний та науково-дослідний супровід здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції також тісно пов'язаний із обов'язком взаємодії з підрозділами з питань запобігання та виявлення корупції державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції та міжнародним співробітництвом у цій сфері. Так, відповідно до п. 3.3. методичних рекомендацій зазначений обов'язок реалізується шляхом інформування суспільства про здійсненні заходи (розміщення звітних, аналітичних, статистичних матеріалів діяльності уповноваженого підрозділу (уповноваженої особи)), залучення інституцій громадянського суспільства до превентивних антикорупційних заходів (громадських організацій або інших організацій, які позиціонують тлумачення, дотримання вимог або нагляд за дотриманням антикорупційного законодавства тощо), проведення спільних заходів із запрошенням міжнародних організацій, що здійснюють діяльність у сфері запобігання та протидії корупції або забезпечення участі уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) у заходах чи проектах, пов'язаних з міжнародним співробітництвом, громадського обговорення проектів нормативно-правових актів, що розробляються органом, установою, підприємством, організацією.

Список використаних джерел

1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/706-2013– %D0 %BF.
2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0317884-17.

Науменко Сергій Геннадійович,
старший викладач кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ

ФОНД ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: КОРУПЦІОГЕННИЙ ФАКТОР ЧИ ВАЖІЛЬ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Світова фінансова криза 2008 року призвела до стагнаційних процесів у фінансово-кредитній сфері як світовій, так і національній. Саме тому сучасний стан фінансово-кредитної системи в Україні яскраво демонструє надзвичайну недовіру до неї з боку населення країни. Це призводить до від'ємних показників рівня капіталізації банківських установ та суттєвого зменшення обсягів залучення вільних грошових коштів від населення. Тому виникла нагальна необхідність зміцнити довіру населення до банківських установ та вплинути на позитивне рішення на користь розміщення тимчасово вільних коштів на депозитах. Зазначене можна визнати однією з передумов підвищення уваги з боку українського суспільства до функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд гарантування вкладів).

Зважаючи на особливу важливість належного функціонування механізму залучення банками тимчасово вільних ресурсів система гарантування вкладів фізичних осіб має захищати права і законні інтереси вкладників банків, сприяти зміцненню довіри до банківської системи України, стимулювати залучення коштів у банківську систему України, забезпечувати ефективну процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків. Проте, особливі повноваження, якими наділений Фонд гарантування вкладів створює можливості для цієї установи бути як задіяною у корупційних схемах, так і виступати суттєвим важелем протидії корупції – залежно від намірів його офіційних представників.

Фонд гарантування вкладів на сьогоднішній день сформував досить прозорий та транспарентний процес продажу активів неплатоспроможних банків. Це відбувається за допомогою електронної системи ДП «ProZorro.Продажі» з використанням системи «голандський аукціон», який полягає у відсутності відкритої інформації щодо кількості потенційних інвесторів та ціни, яку вони готові заплатити за певний лот. І лише по завершенні аукціону відбувається розкриття цінових пропозицій. Тобто, нібито все відбувається досить прозоро та з максимально можливою вигодою при реалізації активів банківських установ, які перебувають на етапі ліквідації. Саме за рахунок отриманих коштів відбувається поповнення активів Фонду гарантування вкладів, з яких у подальшому забезпечуються вимоги вкладників чи інших кредиторів банків, щодо яких прийнято рішення про їх ліквідацію.

З іншого боку, при використанні «голандського аукціону» через електронну систему ДП «ProZorro.Продажі» також існує можливість використання неформальних зв'язків для прийняття рішення, у якому

зацікавлена певна особа. Зокрема, непоодинокі випадки, коли службові особи Фонду гарантування вкладів опосередковано впливають на прийняття рішень щодо умов продажу окремих активів. Наприклад, може бути прийняте рішення щодо включення активів, які виставлені на продаж, до складу пулу за найнижчою ціною, хоча це не відповідає принципам добросовісної конкуренції та суперечить, так званому, «календарному підходу», який повністю мав би усунути із зазначеного процесу «людський фактор».

Крім того, одним з корупційних проявів з боку Фонду гарантування вкладів, можна назвати некоректне подання у публічному паспорті інформації про виставлений на продаж лот. Наприклад, за наявності заставного майна в паспорті зазначають його відсутність, що призводить до суттєвого зменшення ліквідності (інвестиційної привабливості) лоту. А відтак створюється можливість придбання лоту «своїм» покупцем за мінімальною ціною.

Також, корупціогенним фактором у діяльності Фонду гарантування вкладів є маніпуляція с процесуальними документами, що утворюються в ході претензійно-позовної роботи. Наприклад, залишити без руху виконавчий документ, чим створити суттєві перепони для примусового стягнення боргу. Таким чином по кредитах, які намагаються реалізувати корупційним шляхом, створюється ситуація, яка суттєво впливає на дійсну вартість зобов'язання, як об'єкту торгу. Тобто зобов'язання, які неможливо або дуже складно примусово стягнути коштують значно менше, ніж кредити, виконавчі документи за якими не втратили своєї актуальності.

Таким чином, діяльність Фонду гарантування вкладів характеризується свого роду двозначністю – з одного боку відіграє роль важелю протидії корупції в процесі гарантування вкладів фізичних осіб. А з іншого – існує фактична можливість у працівників Фонду гарантування вкладів здійснювати певні кроки з використанням свого службового становища на користь зацікавлених осіб але усупереч інтересам служби.

Неганов Віктор Вадимович,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ВПЛИВ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА ФОРМУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, ратифікована, зокрема, Україною (2005), зазначає, що корупція означає прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що

отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи. Корупція становить велику загрозу верховенству закону, демократії та правам людини, справедливості та соціальній справедливості, перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному та справедливому функціонуванню ринкової економіки [1]. Критичність корупції в сучасній Україні зумовлена проблемою формування громадянського суспільства, слабкістю його структур та неможливістю протистояти тиску тіньової економіки [2, 24]. Високий рівень корупції в Україні підтверджується, зокрема, Індексом сприйняття корупції (CPI), згідно з яким у 2017 році Україна посіла 130 місце серед 180 досліджуваних країн [3].

На рівні Ради Європи антикорупційні принципи, затверджені Резолюцією (97) 24 про двадцять керівних принципів боротьби з корупцією. Враховуючи Резолюцію (97) 24, Комітетом Міністрів Ради Європи було прийнято рішення про створення Групи держав проти корупції (GRECO), що регулюється доданим до неї Статутом. В даний час GRECO включає 49 держав-членів (48 країн Європи та Сполучені Штати Америки). Україна (2006) також приєдналася до GRECO. Мета GRECO – вдосконалити спроможність своїх членів у боротьбі з корупцією шляхом подальшого здійснення шляхом динамічного процесу взаємної оцінки, дотримання їхніх зобов'язань у цій галузі. Для досягнення мети GRECO слідкує за дотриманням керівних принципів боротьби з корупцією [4]. Наступним етапом імплементації положень Резолюції (97) 24 стала Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 р. Вона рекомендує країнам-учасницям вжити заходів щодо встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за певний перелік корупційних правопорушень. Контроль за її виконанням було покладено на GRECO.

До Конвенції ООН проти корупції, прийнятої в 2003 році, долучилися 186 держав-учасниць, включаючи Україну. Відповідно до статей 5, 6 цієї Конвенції, кожна держава-учасниця повинна, відповідно до основних принципів своєї правової системи, розробляти та впроваджувати або підтримувати ефективну, скоординовану антикорупційну політику. Кожна держава-учасниця надає органам, які запобігають корупції, необхідну незалежність відповідно до основних принципів її правової системи, щоб органи могли ефективно виконувати свої функції та звільнятись від будь-якого зовнішнього впливу [5]. Вищезазначене положення Конвенції ООН проти корупції стосовно створення умов для незалежності антикорупційних органів за своїм змістом відповідає одному із принципів, що були затверджені Резолюцією (97) 24.

На сьогодні прийняття Закону України «Про запобігання корупції» 2014 року є останнім етапом реалізації антикорупційної політики, що міститься в міжнародних договорах, до яких приєдналася Україна. Статтею 4 цього Закону визначено, що центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики, є Національне

агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), яке створюється Кабінетом Міністрів України [6].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. НАБУ утворюється Президентом України. Відповідно до ст. 16 цього Закону до обов'язків НАБУ, зокрема, входить: здійснення оперативно-розшукової діяльності; досудове розслідування; розшук та арешту коштів та іншого майна, яке може бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації; співпраця на умовах конфіденційності з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення; інформування суспільства про результати його роботи; міжнародне співробітництво [7]. Пункт 5 статті 216 КПК України визначає підслідність у кримінальних правопорушеннях, які розслідуються детективами НАБУ.

На нашу думку, головною вадою Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» є його невідповідність ст. 106 Конституції України в частині утворення НАБУ. Призначення та звільнення з посади директора НАБУ на підставі рішення конкурсної комісії не віднесено до повноважень Президента України, відповідно до приписів ст. 106 Конституція України [8]. Однак ст. 6, 7 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», всупереч ст. 106 Конституції такі повноваження Президенту були надані.

Починаючи з 2015 року, згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції», Генеральна прокуратура України включає Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП), яка є самостійним структурним підрозділом. На САП покладено функції: нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування НАБУ; забезпечення державного обвинувачення у відповідних провадженнях; представництво інтересів громадянина або держави в суді у справах, пов'язаних з корупцією [9]. Незважаючи на створення автономного антикорупційного органу в ГПУ, якість взаємодії НАБУ та САП, на наш погляд, не завжди є прийнятною. У цьому плані показовим прикладом є загально відома історія, коли в акваріумі, розміщеному в кабінеті голови САП Назара Холодницького офіцерами НАБУ було встановлено прослуховувальний пристрій у рамках досудового розслідування, яке стосувалося вимагання хабара у розмірі 2 млн. доларів за звільнення особи, яку заарештували за підозрою у корупційному правопорушенні [10].

Таким чином приєднання України до міжнародних антикорупційних угод визначальним чином вплинуло на формування національної політики і законодавства у цій сфері, проте само по собі не стало гарантію успішної реалізації антикорупційної політики всередині країни.

Список використаних джерел

1. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: Ратифіковано Законом України № 2476-IV від від 16.03.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_102.
2. О.Д. Береза. Державна антикорупційна політика: сутність та особливості реалізації в постіндустріальному суспільстві. Київ: Національна академія державного управління при Президентові України, 2016.
3. Corruption Perceptions Index: Transparency International, 2017. URL: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017.
4. Резолюція (97) 24. Про двадцять керівних принципів боротьби з корупцією: Комітет міністрів Ради Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_845
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Ратифіковано Законом України № 251-V від від 18.10.2006. URL: https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18
7. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1698-18.
8. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254 % D0 %BA/96– %D0 %B2 %D1 %80.
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: Закон України від 25.04.2015 №198-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/198-19.
10. Т. Ніколаєнко. Тиха смерть рибок Холодницького. Лівий Берег, 2019. URL: https://lb.ua/news/2019/01/18/417465_tiha_smert_ribok_holodnitskogo.html.

Никоненко Михайло Якович,
професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

УЧАСТЬ СЛІДЧОГО СУДДІ ТА СУДУ В ПРОЦЕСІ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЯК СПОСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ РИЗИКАМ

Згідно ч. 2 ст. 91 чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Зауважимо, що в ч. 1 ст. 84

КПК України, де одночасно з тлумаченням самого терміну «докази» як фактичні дані, отримані в передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, на підставі яких встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню, вказуються і суб'єкти кримінального провадження, які і здійснюють діяльність з встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. І такими суб'єктами, як вбачається з тієї ж ч. 1 ст. 84 КПК України, є слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд.

Чи може це означати, що слідчий суддя і суд є суб'єктами доказування?

На це питання відповідь можливо дати, розглянувши цю проблему в комплексі. Так, згідно назви глави 3 КПК України, суб'єктами кримінального провадження є суд, сторони та інші учасники кримінального провадження.

Проте, згідно п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України, учасниками кримінального провадження є сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, секретар судового засідання, судовий розпорядник.

Як вбачається із наведеного, учасниками кримінального провадження ні слідчий суддя, ні суд не є. А чи є вони суб'єктами доказування? Спробуємо розпочати розгляд цього питання з розподілу суб'єктів на тих, для кого доказування є обов'язком і тих, для кого це є право.

Так, згідно ч. 1 ст. 92 КПК України, обов'язок доказування обставин, передбачених статтею 91 КПК України (йдеться про предмет доказування у кримінальних провадженнях), за винятком випадків, передбачених частиною другою цієї само статті, покладається на слідчого, прокурора та, в установлених КПК випадках, – на потерпілого. А в ч. 2 ст. 92 КПК України, про що йшлося вище, обов'язок доказування належності та допустимості доказів, даних щодо розміру процесуальних витрат та обставин, які характеризують обвинуваченого, покладається на сторону, що їх подає.

Що ж стосується права подавати докази, то ним наділені суб'єкти кримінального провадження згідно положень законодавства з урахуванням їх статусу і за виключенням тих, для кого доказування є обов'язком, про що йшлося вище.

Для того, щоб розглянути далі питання про участь слідчого судді і суду в процесі доказування і, таким чином, підтвердити або спростувати наявність корупційного ризику в зв'язку з їх місцем в процесі доказування, необхідно знову повернутись до складових елементів самого процесу доказування.

Як було вище зазначено з посиланням на ч. 2 ст. 91 КПК України, складовими елементами процесу доказування є збирання, перевірка та оцінка доказів. І що стосується першого елементу процесу доказування – збирання доказів, то в законі названі суб'єкти збирання доказів і визначені шляхи таких дій. Отже, збирання доказів, згідно ч. 1 ст. 93 КПК України, здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому КПК України. До речі, це і є вичерпний перелік суб'єктів, які здійснюють збирання доказів. Ні слідчий суддя, ні суд в тому переліку не значаться.

І відповідаючи на вище поставлене запитання, ми можемо з впевненістю заявити, що слідчий суддя і суд є суб'єктами доказування. Проте, вони є суб'єктами процесу доказування шляхом реалізації не всіх, а лише окремих його елементів.

Спробуємо це пояснити. Так, згідно ч. 1 ст. 22 КПК України, кримінальне провадження передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України. Більше того, згідно ч. 6 ст. 22 КПК суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість (від себе добавимо, що, виступаючи як арбітр, а не сторона провадження), створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків.

Виступаючи арбітром в процесі доказування, слідчий суддя і суд реалізують один із його елементів, а саме – здійснюють оцінку доказів. І тоді стає зрозумілим, що означає вищенаведене положення ч. 1 ст. 84 КПК України стосовно того, що, слідчий суддя і суд (в числі інших суб'єктів) встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Адже, встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин можливе лише завдяки здійснюваній слідчим суддею і судом (в числі інших суб'єктів) оцінці доказів.

Підтвердження цьому знайдемо в ч. 1 ст. 94 КПК України, згідно якої слідчий суддя, суд (в числі інших суб'єктів) за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Може виникнути питання: а як же тоді пояснити засаду кримінального провадження – безпосередність дослідження показань, речей і документів? Чи не буде тоді слідчий суддя чи суд суб'єктом

доказування, який не лише оцінює докази, а й здійснює їх збирання і перевірку? Відповідь на це питання ми, знову ж таки, будемо шукати в законодавстві.

Так, згідно ч. 1 ст. 23 КПК України, суд досліджує докази безпосередньо. Показання учасників кримінального провадження суд отримує усно. Зрозуміло, що це загальне правило і з нього ми знаходимо виключення.

Так, згідно ч. 2 ст. 23 КПК України, не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Суд може прийняти як доказ показання осіб, які не дають їх безпосередньо в судовому засіданні, лише у випадках, передбачених КПК України.

Проте, тут не йдеться про можливість збирання доказів судом, а про використання відомостей, зібраних на стадії досудового розслідування і визнання їх доказами.

А як розцінити положення ст. 225 КПК України щодо допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні? Чи не вбачається тут здійснення такого елементу процесу доказування як збирання доказів?

Так, згідно ч. 1 ст. 225 КПК України, у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань свідка чи потерпілого під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я свідка чи потерпілого, їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такого свідка чи потерпілого в судовому засіданні, в тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. У цьому випадку допит свідка чи потерпілого здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворого свідка, потерпілого в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду.

Якщо детально проаналізувати зміст наведеного положення ч. 1 ст. 225 КПК України, то можливо побачити, що допит здійснюється слідчим суддею за зверненням сторін кримінального провадження, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Тобто, тут не вбачається ініціатива слідчого судді. І це є дуже важливим, щоб можливо було аргументувати висновок про те, що ні слідчий суддя, ні суд не здійснюють збирання доказів. А підтвердження такому висновку ми знайдемо в ч. 3 ст. 26 КПК України, де зазначено, що слідчий суддя, суд у кримінальному провадженні вирішують лише ті питання, що винесені на їх розгляд сторонами та віднесені до їх повноважень КПК України.

Ніколаюк Сергій Ігорович,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор

МОТИВАЦІЯ ОСІБ, ЯКІ НАДАЮТЬ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

При виявленні та припиненні конкретного корупційного правопорушення державні та особисті інтереси часто не збігаються. Обов'язок держави полягає у застосуванні встановлених і регламентованих законом засобів з метою встановлення винуватого у вчиненні правопорушення та притягнення його до відповідальності. Обов'язок громадянина полягає у виконанні громадянського обов'язку щодо надання допомоги державним органам у виконанні покладеного на нього обов'язку. Водночас, особисті інтереси полягають, насамперед, у збереженні наявних у громадянина благ, інтересів, їх недоторканності та непорушності. Індивід може і повинен бути зацікавлений у наданні допомоги компетентним органам у виконанні їх державних обов'язків, проте не можна цю особисту зацікавленість розглядати як обов'язок. Разом з тим, покази осіб забезпечують біля 80 % всієї доказової бази. Держава сприяє та заохочує викривачів повідомляти про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, усно та письмово, у тому числі через спеціальні телефонні лінії, офіційні вебсайти, засоби електронного зв'язку, засоби масової інформації, журналістів, громадські об'єднання, професійні спілки тощо.

Умови для здійснення повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції», забезпечують викривачам спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, для чого в кожному з зазначених органів визначено особу спеціально уповноважену для запобігання корупції. На зазначену особу покладено обов'язки отримання та попередньої перевірки інформації від викривачів. Але стислі строки перевірки, необхідність швидкого прийняття рішення що до спрямовування отриманої інформації до відповідного суб'єкта для подальшого проведення службового розслідування або передачі до правоохоронних органів для проведення досудового розслідування вимагає оцінки психологічних мотивів особи, яка повідомляє інформацію.

Враховуючи зазначене вважаємо за доцільне виділити основні аспекти мотивації викривача, які складають наступні рівні:

Перший рівень – бажання попередити покарання – тобто моральні принципи слугують інструментом прагнення уникнути неприємностей (таким мотивом може керуватися особа, яка сама приймала участь у вчиненні корупційного правопорушення, але з

певних міркувань вирішила уникнути покарання шляхом отримання статусу викривача).

Другий рівень – груба форма моральної оцінки, яка мотивована потребою у задоволенні власних бажань (таким мотивом може керуватися особа, яка використовує інформацію про корупційне правопорушення з метою усунення конкурента на певну посаду).

Третій рівень – мотивацією служить бажання уникнути відторгнення з колективу, соціальної групи, соціуму осіб, які знаходяться на відповідному рівні морального розвитку і сприймають антикорупційну поведінку як норму).

Четвертий рівень – якість морального розвитку обумовлює появу абсолютного імперативу, що не підлягає критиці (аксіома) та проявляється у формі відповідного беззаперечного визнання владної структури (а не закону).

П'ятий рівень – мотивацією слугує усвідомлена та активна потреба поважати соціальний порядок та підтримувати юридично визначені правила поведінки – відповідно закон обертається на моральний імператив (бездумне виконання законів).

Шостий рівень – особи приймають моральні рішення ґрунтуючись на власній совісті і намагаючись поєднувати свої рішення з певними етичними нормами, навіть у тому випадку, коли їх рішення вступають у протиріччя з існуючими законами.

Сьомий рівень – особи фізично та психологічно неспроможні приймати інші рішення, ніж ті, що ґрунтуються на універсальних етичних імперативах.

Окрім цього існує ряд осіб, які не знаходять місця у такій класифікації, оскільки не дійшли у своєму моральному розвитку до стадії ухилення від покарання, якщо їх бажання диктують їм інше. Так само проблеми інших людей не значать для них нічого – клінічний термін – «соціопат».

Останні зміни до антикорупційного законодавства обумовлюють появу ще одного мотиву – корисливого , оскільки право на винагороду має викривач, який повідомив про корупційний злочин, грошовий розмір предмета якого або завдані державі збитки від якого у п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на час вчинення злочину. Розмір винагороди визначається судом у межах 10 відсотків від грошового розміру предмета корупційного злочину або розміру завданих державі збитків від злочину. Розмір винагороди не може перевищувати трьох тисяч мінімальних заробітних плат, установлених на час вчинення злочину.

Таким чином зазначені мотиви та їх класифікація може бути використана для підвищення ефективності функціонування інституту викривачів.

Новіков Олег Володимирович,
науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук;
Новікова Катерина Андріївна,
старший науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального та кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук

АНАЛІЗ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДЕЯКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ»

Протягом останніх років та й на сьогодні антикорупційне законодавство України знаходиться на стадії активного реформування. Так, лише тільки до Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 (далі – Закон № 1700-VII) з моменту його прийняття було внесено близько 230 змін 28 різними законами. Окрім цього, Закон № 1700-VII було доповнено 12 новими статтями.

Серед останніх законів, якими вносилися зазначені зміни, слід відмітити Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» № 140-IX від 02.10.2019 (далі – Закон № 140-IX). Без перебільшення, це один із найбільших законів, якими вносилися зміни до антикорупційного законодавства України. Аналізу зазначеного закону й присвячені ці тези доповіді.

Виходячи із пояснювальної записки до проекту Закону № 140-IX його метою є зниження рівня корупції та підвищення суспільної довіри до антикорупційних органів шляхом вдосконалення інституційного механізму запобігання корупції. Завданням ж Закону № 140-IX є заміна структури управління Національного агентства з питань запобігання корупції на ефективнішу, посилення спроможності та гарантій незалежності Національного агентства, створення належної законодавчої основи для функціонування підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції в органах влади, виправлення окремих недоліків регулювання, що містяться в Законі України «Про запобігання корупції», зокрема в частині вимог фінансового контролю, та інших законодавчих актах [1].

Не вдаючись до детального техніко-юридичного аналізу внесених Законом № 140-IX змін, розглянемо окремі із них на предмет

доцільності та відповідності головній меті – підвищенню ефективності інституційного механізму запобігання корупції.

По-перше, Закон № 140-IX вніс зміни до ст. 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) у частині розподілу повноважень між Національним агентством з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) та Національною поліцією щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Відтепер уповноважені посадові особи НАЗК мають право складати протоколи про такі правопорушення лише щодо службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище. На наш погляд, зазначені зміни оптимізують роботу НАЗК і Національної поліції та в цілому відповідають завданням й функціям цих органів.

Окрім цього, ст. 257 КУпАП було доповнено положенням про необхідність надіслання повідомлення органу державної влади, органу місцевого самоврядування, керівнику підприємства, установи чи організації, де працює особа, щодо якої складено адміністративний протокол про адміністративне правопорушення, для розгляду питання щодо можливого відсторонення такої особи від виконання службових повноважень. Зазначене узгоджується з ч. 5 ст. 65 Закону № 1700-VII та сприяє виконанню цієї норми.

По-друге, Законом № 140-IX розширено перелік корупційних злочинів, закріплений у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Так, цей перелік було доповнено злочином, передбаченим ст. 366^1 КК України («Декларування недостовірної інформації»). З одного боку, слід підтримати ініціативу законодавця щодо віднесення цього злочину до корупційних, адже відтепер на осіб, що його вчинили, буде поширюватися дія передбачених КК України застережень, що унеможливлюють застосування багатьох заохочувальних кримінально-правових норм. З іншого боку, віднесення зазначеного кримінального правопорушення до корупційних злочинів є доволі спірним, тому що зазначене діяння не містить у собі ознак корупції, передбачених Законом № 1700-VII. У зв'язку з цим, зазначене питання потребує окремого обговорення та вирішення.

По-третє, Законом №140-IX було розширено поняття «близькі особи» за рахунок включення до цієї категорії таких осіб як: двоюрідний брат, двоюрідна сестра, племінник, племінниця, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки). Також зазначений закон доповнив перелік суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційного законодавства. Зокрема, ч. 1 ст. 3 Закону № 1700-VII була доповнена підпунктом «ї» такого змісту: «Керівник Офісу Президента України, його Перший заступник та заступник, а також особи, які займають посади патронатної служби, визначені Законом України «Про державну службу», крім осіб, які виконують свої обов'язки на громадських засадах, помічники суддів». Крім цього, Законом № 140-IX було уточнено поняття «члени сім'ї». Відтепер до членів сім'ї належать неповнолітні діти незалежно від

спільного проживання із суб'єктом. В цілому оцінюємо зазначені зміни як позитивні та такі, що відповідають поставленій меті.

По-четверте, значної кількості змін зазнав розділ ІІ Закону № 1700-VII. Зазначені зміни серед народних депутатів України та у засобах масової інформації отримали назву «перезавантаження НАЗК» [2]. Так, Закон № 140-IX передбачає: зміну форми урядування НАЗК з колегіальної на одноосібну; зміну порядку формування та складу конкурсної комісії з відбору Голови НАЗК; підвищення гарантій незалежності Голови НАЗК, зокрема, шляхом визначення вичерпного переліку підстав для дострокового припинення його повноважень, які не передбачають можливості політично мотивованого звільнення; посилення механізмів підзвітності НАЗК, зокрема шляхом розширення повноважень Громадської ради при НАЗК та створенням підрозділу внутрішнього контролю НАЗК; обмеження максимального розміру премій, що можуть бути виплачені керівництву НАЗК тощо. Слід відмітити, що зазначені зміни є доцільними, але на сьогодні ще зарано говорити про те, яким чином вони вплинуть на роботу НАЗК. На жаль, все залежить від тієї особи, яка очолить цей орган.

По-п'яте, Закон № 140-IX доповнив Закон № 1700-VII ст. 13-1 «Уповноважені підрозділи (уповноважені особи) з питань запобігання та виявлення корупції». Ця стаття передбачає обов'язкове створення чи визначення уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в органах влади різного рівня, визнає основні завдання таких уповноважених підрозділів (уповноважених осіб), а також гарантії їх незалежності. Позитивно оцінюючи зазначені зміни, слід сказати, що ефективність роботи цих уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції ми зможемо оцінити найближчім часом. Головне щоб їх робота не звелася до формальності.

Підсумовуючи вищенаведене, Закон №140-IX в цілому відповідає поставленій меті та завданням.

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції». URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66259.

2. Президент підписав закон, який перезавантажує НАЗК та відкриває декларації керівництва СБУ. URL: https://antac.org.ua/publications/prezydent-pidpysav-zakon-iakyy-perezavantazhuie-nazk-ta-vidkryvaie-deklaratsii-kerivnytstva-sbu/?fbclid=IwAR32Jhp18RRGSYyGci2IxRkVq0EtrdOgzzb8KQF3nvJPBaiuWIbZQ_WZGMs.

Овчаренко Леся Валеріанівна,
доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент

УПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СТАНДАРТУ ISO 37001 «АНТИКОРУПЦІЙНІ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ» ЯК ФАКТОР ЗМЕНШЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Корупція як явище в суспільному житті країн виникла ще в стародавні часи разом з появою грошових та владних відносин. Вперше як негативний феномен, пов'язаний з використанням державних повноважень, вона згадується ще за часів Шумерського царства [1; с. 9]

Сучасна корупція є складним явищем, яке має різні форми та прояви, а її згубність визнають майже в усьому світі. Саме тому до Конвенції ООН проти корупції, прийнятої 31 жовтня 2003 року, приєдналося 183 держави. Україна також ратифікувала цю Конвенцію 18 жовтня 2006 року.

Феномен корупції є наслідком різноманітних процесів, що відбуваються в суспільстві: розкрадання або нецільове використання майна та коштів посадовою особою; зловживання службовим становищем; хабарництво; непотизм; зловживання впливом тощо.

Говорячи про боротьбу з корупційними проявами, необхідно враховувати національну специфіку країни, історію становлення її економіки, вплив наслідків адміністративно-командних методів управління, на основі яких формувалася економічна система країни

Враховуючи вищесказане, можна прийти до висновку, що побороти корупційну складову економіки можна спираючись на досвід розвинутих країн, але враховуючи національну специфіку та глибинний аналіз корупційних процесів в країні.

Безумовно в сучасних умовах корупція є найбільш розповсюдженим явищем в країнах зі слаборозвинутою економікою. Що вищим є рівень економічного розвитку, то нижчі корупційні ризики.

Запобігання корупції в різних її формах стає міжнародною ініціативою. Цієї мети можна досягти лише шляхом неухильного виконання, прозорості та дотримання вимог концептуальної основи системи управління заходами боротьби з цим негативним явищем

В умовах розвитку тісних міжнародних зв'язків, глобалізації економіки корупціогенна складова слаборозвинутих економік, активно впливає на їх взаємовідносини з розвинутими країнами, що призводить до ускладнення отримань від них різноманітних видів допомоги, в тому числі фінансової.

Для боротьби з корупцією розробляються різноманітні інструменти, до яких можна віднести антикорупційний менеджмент

Антикорупційний менеджмент – це вид організаційно-управлінської діяльності у сферах: управління ресурсами організації (фінансові, матеріальні, інформаційні), планування та організації

діяльності, управління персоналом, спрямований на створення в державній організації системи запобігання і протидії корупції та усунення причин її виникнення [7; с. 1].

Система управління заходами боротьби з корупцією символізує собою тверду прихильність до етичної поведінки, яка допомагає організації добре функціонувати, підвищувати свою репутацію та уникати потенційних ризиків хабарництва. Участь у корупційних діях може призвести до підриву репутації та втрати довіри до організації. Відповідно, питання протидії корупції є невіддільним компонентом її діяльності. Усвідомлюючи що хабарництво, зловживання посадовим становищем, непотизм тощо стало істотним ризиком і що багато організацій розглядають його як найлегший спосіб проникнення на нові ринки, міжнародні конвенції вимагають вживати необхідних заходів, спрямованих на його запобігання та підвищення поінформованості у всьому світі щодо шкоди, яку організації можуть зазнати у випадку участі у корупційних діях [6; с. 4].

Метою Міжнародного стандарту ISO 37001:2016 є забезпечити підтримку у питаннях формування світової культури, яка бореться із хабарництвом і покращує відповідальність та довіру у світі бізнесу, а також в установах [6; с. 4].

Роль Міжнародної організації зі стандартизації (International Organization for Standardization / ISO) полягає у сприянні міжнародній координації та стандартизації міжнародних стандартів. Сприяючи впровадженню міжнародних стандартів, вона робить свій внесок до розвитку організацій, які провадять свою операційну діяльність у відповідності до цього стандарту. Враховуючи що хабарництво стало серйозним ризиком, ISO виступила з ініціативою створити таку Систему управління заходами боротьби з корупцією, яку можна сертифікувати, адаптувати або інтегрувати у чинні системи управління із тим, щоб боротися із цією все більшою загрозою для бізнесів та установ у всьому світі.

Що являє собою Система управління заходами боротьби з корупцією? Система управління заходами боротьби з корупцією є розробкою архітектури із замкнутою системою контролю, яка встановлює, впроваджує, підтримує, перевіряє та вдосконалює стратегії та цілі управління, які стосуються спеціальних вимог стандарту ISO 37001. Навіть якщо характер організації відрізняється один від одного, цей стандарт стосується питань управління запобіганням хабарництву у таких контекстах:

а) хабарництво у державних, приватних та неприбуткових секторах;

б) хабарництво із боку організації;

в) хабарництво із боку працівників організації, які діють від імені організації або на її користь;

г) хабарництво із боку ділових партнерів організації, які діють від імені організації або на її користь;

г) підкуп організацій;

д) підкуп працівників організації, пов'язаний із діяльністю організації;

е) підкуп ділових партнерів організації, пов'язаний із діяльністю організації;

є) підкуп напряму або через когось.

ISO 37001 застосовується до організацій всіх видів та розмірів, які бажають:

1. впровадити необхідні заходи, призначені для запобігання, виявлення та реагування на випадки хабарництва;

2. сприяти розвитку відповідальності та довіри з боку акціонерів, ключових зацікавлених сторін та потенційних інвесторів;

3. уникати та/або мінімізувати витрати, ризики та шкоду від участі у хабарництві;

4. зменшувати ризики та досягати репутаційної слави шляхом впровадження політики щодо Системи управління заходами боротьби з корупцією [6; с. 5].

Список використаних джерел

1. Волошенко А.В. Корупція:історичні витоки та сучасні прояви // Actual Problems of Economics #3 (165), 2015, с. 8–16.

2. Державна програма «Щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки», затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 265 – Урядовий кур'єр від 13.05. 2015 року – № 83.

3. Методологія оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затверджена рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції 02.12.2016 № 126. Офіційний вісник України від 13.01.2017 – 2017 р., № 4.

4. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. / Голос України від 31.12.2015. – № 250.

5. Про запобігання корупції – Закон України від 14 жовтня 2014 р./Голос України від 25.10. 2014. – № 206.

6. ISO 37001:2016. Система управління заходами для боротьби з корупцією. Вимоги із рекомендаціями для використання. Офіційний збірник. URL: https://pecb.com.ua/wp-content/uploads/2017/02/ISO-37001_2016_ukr.pdf.

7. Яременко С., Яременко О. Антикорупційна програма як інструмент антикорупційного менеджменту державної організації. Держслужбовець, 2016/1 URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2016/january/issue-1/article-14777.html.

Осадько Аліса Сергіївна,
старший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ФУНКЦІОНУВАННЮ КОНВЕРТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

У зв'язку з політичними та законодавчими змінами, що відбуваються у нашій державі та курсом направленим на боротьбу з корупцією спрямованим на ліквідацію схем тіньової економіки, насамперед так званих конвертаційних центрів та вимогами що були пред'явлені для вступу в ЄС, протиправні механізми в зазначеній сфері зазнають істотних змін.

Так, останні часом в Україні створюється все більша кількість злочинних організацій, які існують в формі крупних конвертаційних центрів, призначених для приховування економічних злочинів шляхом протиправного переведення безготівкових коштів в готівку або навпаки.

Конвертаційний центр являє собою ретельно законспіроване і чітко структуроване стійке злочинне угрупування, яке існує при комерційному банку або в тісному співробітництві з ним. Необхідною передумовою діяльності таких центрів як і будь-якої іншої злочинної організації, є використання корумпованих зв'язків з представниками влади, правоохоронних або контролюючих органів. Найпоширенішими видами послуг, що надаються конвертаційними центрами, є: незаконне переведення безготівкових коштів у готівку; незаконне переведення готівкових коштів у безготівкові; документарне забезпечення бартерних або інших операцій, які не передбачають рух коштів на поточному рахунку.

Високий попит на послуги конвертаційних операцій (варіанти: безготівкова форма-готівка або навпаки готівка-безготівкова форма) також зумовлений ступенем криміналізації економіки. У кримінальному секторі економіки готівкові кошти необхідні як безпосередньо для ведення нелегальної господарської діяльності, у т. ч. для надання хабарів, так і для накопичення злочинних доходів. Схеми, які використовуються злочинцями для виведення коштів з реального сектору економіки на конвертаційні центри є різноманітними – це і механізми передачі податкового кредиту шляхом реалізації реально придбаного товару за готівку, що знаходиться поза обліком, схеми із використанням «сміттєвих» цінних паперів, послуги «псевдострахування», укладання угод за договірними зобов'язаннями, які не існують, з подальшим зняттям готівки з каси банку, та інші.

Слід констатувати, що на сучасному етапі ще не розроблено дієвого механізму протидії створенню конвертаційних центрів, не в повній мірі досліджено їхній вплив на економічну безпеку держави та не достатньо налагоджено міжнародне співробітництво, спрямоване на боротьбу з цим явищем. Адже протидія діяльності функціонування

конвертаційних центрів неможлива без співпраці з банками та іншими фінансовими установами, що нажаль не здійснюється у нашій державі. Так, наприклад, на сьогодні банківська система США бере активну участь у боротьбі з цим видом злочинності. Законодавство США вимагає від фінансових установ виявляти підозрілі операції і повідомляти про них правоохоронним органам. У разі порушення цих вимог фінансові установи можуть бути покарані як у цивільному, так і в кримінальному порядку. Одним із видів покарання є штраф у розмірі, який у два рази може перевищувати суму підозрілої операції.

Аналіз чинного законодавства та практики, яка склалася, свідчить, що функції з протидії конвертаційним центрам невиправдано розпорошені по різним відомствам і часто дублюються, зокрема, такими повноваженнями наділені підрозділи Національної поліції, Служби безпеки України, податкової міліції (ДФС). За повідомленням Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України, в Європі існують два варіанти повної інтеграції правоохоронних функцій щодо протидії економічній злочинності: в структурі міністерства внутрішніх справ і в структурі міністерства фінансів.

У міжнародному законодавстві, яке регулює сферу економічної діяльності, тісно переплелися між собою норми цивільного, торгового, кримінального, адміністративного права, передбачені різними видами нормативних актів, що приймаються уповноваженими органами і встановлюють широкий спектр заходів юридичної відповідальності. Такий спосіб правового регулювання є ефективнішим, ніж конкретні кримінальні норми, оскільки передбачає значно ширші можливості для притягнення до відповідальності. У свою чергу в країнах існує тісний взаємозв'язок між правоохоронними органами та банківською системою на шляху виявлення кримінальних правопорушень у зазначеній сфері.

Тому, для того, щоб ефективно протидіяти функціонуванню конвертаційних центрів, необхідно, перш за все, знати основні схеми відмивання грошей, типові ознаки елементів тіньової структури, інструменти реалізації злочинної діяльності та постійно відслідковувати останні тенденції й нові можливості для модифікації схем. Все це можливе лише при узгодженому функціонуванні механізму кримінально-правового контролю й механізму фінансового моніторингу. Компетентні органи в цьому випадку повинні спочатку встановити факт вчинення суспільно-небезпечного протиправного діяння, що передує легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а потім на підставі цього, шукати в діях злочинців ознаки злочину з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Або в інший спосіб, який полягає у дослідженні фінансових операцій та в результаті цього дослідження виявити осіб, пов'язаних із вчиненим суспільно-небезпечним протиправним діянням, що передує легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Отже, для початку необхідно створити спеціально уповноважений орган, який буде розслідувати кримінальні правопорушення в кредитно-фінансовій сфері, сформувати концепцію

стратегічної розбудови та визначення місця спеціальних органів у протидії економічній злочинності, зокрема визначенням пріоритетних напрямів боротьби з конвертаційними центрами, а саме розроблення механізму взаємодії ДФС, НПУ, МВС, інших центральних органів виконавчої влади – власників спеціальних інформаційних систем чи документальних баз даних шляхом створення відомчих електронних баз даних, їх взаємодії – online та їх співпраця з банками та іншими фінансовими установами (на прикладі США та країн ЄС).

Павленко Наталія Григорівна,
провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИКРИВАЧА КОРУПЦІЇ

Необхідність чіткого визначення правового статусу викривачів корупції існувала тривалий час. У 2010 році Парламентська Асамблея Ради Європи прийняла резолюцію 1729 (2010) під назвою «Захист інформаторів», котра містить рекомендації щодо необхідності прийняття державами-членами спеціального законодавства у згаданій сфері з метою забезпечення ефективного захисту інформаторів.

Чинний Закон України «Про запобігання корупції» у статті 53 містить дворівневе визначення терміну «викривач корупції».

За родовою ознакою викривач відноситься до осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції.

За видовою ознакою викривачем є особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою.

Таким чином, законодавець визначив відмінною рисою викривача факт повідомлення останнім компетентних органів про відомі йому ознаки порушення антикорупційного законодавства.

Втім, з поля зору законодавця випала така важлива характерна риса викривачів як можливість давати свідчення чи іншим способом сприяти викриттю та розслідуванню корупційних правопорушень.

Повідомлення про вчинення корупційного правопорушення не завершує процес його викриття, а лише розпочинає.

У цьому плані надзвичайно важливим є формування відповідної доказової бази, що може ґрунтуватися на показаннях свідків, наданні підтверджуючих документів або речових доказів.

Особа, яка надає компетентним органам сприяння у формі надання свідчень, документів чи речових доказів, вочевидь за родовою ознакою належить до викривачів корупції.

Однак закон за вищезгаданою видовою ознакою не відносить перелічених осіб до викривачів корупції, що може мати для останніх суттєві негативні наслідки.

Якщо виходити з дослівного тлумачення статті 53 Закону України «Про запобігання корупції», то засоби державного захисту викривачів (забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, гарантії захисту від свавільного звільнення або інших негативних службових наслідків, нерозголошення інформації про особу) стосуються лише осіб, які є заявниками про корупційні правопорушення.

Таким чином, особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, але не відносяться до категорії заявника про корупційне правопорушення, позбавлені гарантій державного захисту для викривачів корупції.

Вочевидь, така ситуація потребує виправлення. Вищезазначені гарантії мають отримати не лише особи, які є заявниками про вчинення корупційного правопорушення, а й будь-які особи, які сприяють розкриттю корупційного правопорушення шляхом надання свідчень, документів, речових доказів або в будь-який інший спосіб.

У цьому контексті слід зазначити, що в Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи від 30 квітня 2014 року встановлено принципи для держав-членів, що мають ураховуватися під час розробки своїх національних законів та інших нормативних актів чи внесення змін, які можуть бути необхідні й доречні в контексті їхніх правових систем.

У Рекомендації подано визначення інформатора як «будь-якої особи, що повідомляє чи розкриває інформацію про загрозу або шкоду суспільним інтересам у контексті їх роботи в державному чи приватному секторі».

На нашу думку, поняття «викривач корупції» в чинному законодавстві України потребує розширення змісту з урахуванням рекомендацій Ради Європи.

Панова Світлана Василівна,
молодший науковий співробітник сектору дослідження злочинності та її причин Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

КОРУПЦІЯ В ПРИВАТНІЙ СФЕРІ ЯК ЧИННИК, ЩО ШКОДИТЬ ДІЛОВІЙ РЕПУТАЦІЇ

Кожному суб'єкту приватної сфери, незалежно від розміру, форми і мети дуже важлива його репутація. Репутацією доволі складно маніпулювати, адже вона формується під впливом цілого комплексу параметрів: ефективності менеджменту, етики ведення бізнесу, успішності бізнес-розвитку, якості послуг, операційних і фінансових

показників, інформаційної активності, кадрового потенціалу, соціальної відповідальності тощо [1, с. 44]. Тому виявлення корупційних фактів, або таких, що можуть сприяти вчиненню корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень зумовлюють настання негативних наслідків не тільки матеріальних і юридичних (притягнення до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної та/або цивільно-правової відповідальності), а й і репутаційних.

Під діловою репутацією ЗУ «Про банки і банківську діяльність» є відомості, зібрані Національним банком України, про відповідність діяльності юридичної або фізичної особи, у тому числі керівників юридичної особи та власників істотної участі у такій юридичній особі, вимогам закону, діловій практиці та професійній етиці, а також відомості про порядність, професійні та управлінські здібності фізичної особи [2]. ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» ділова репутація визначена як сукупність документально підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про відповідність її господарської та/або професійної діяльності вимогам законодавства, а для фізичної особи – також про належний рівень професійних здібностей та управлінського досвіду, а також відсутність в особи судимості за корисливі злочини і за злочини у сфері господарської діяльності, не знятої або не погашеної в установленому законом порядку [3]. Пленумом ВСУ під діловою репутацією фізичної особи розуміється набута особою суспільна оцінка її ділових і професійних якостей при виконанні нею трудових, службових, громадських чи інших обов'язків. Під діловою репутацією юридичної особи, у тому числі підприємницьких товариств, фізичних осіб – підприємців, адвокатів, нотаріусів та інших осіб, розуміється оцінка їх підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин [4]. Виходячи з нормативного закріплення поняття ділової репутації можна зробити висновки, що на неї впливає оцінка діяльності як самої юридичної особи так і її власників, керівників, працівників.

Отже, ділова репутація в сучасному розумінні комплексно характеризує діяльність підприємства, заснована на сполученні економічних і неекономічних складових [5, с. 158]. Як нематеріальний актив – ділова репутація має і економічний вираз у формі грошового еквівалента (гудвіл). Гудвіл (вартість ділової репутації) – нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо [6].

За результатами аналізу внутрішнього середовища можна виявити, що ділова репутація формується завдяки кадровому потенціалу. Так, за посередництва працівників підприємство може бути здатним залучити інвестиції, впровадити нову технологію, реалізувати добросовісну цінову політику тощо. Більшість факторів формування

ділової репутації із зовнішнього середовища залежать від особистісних та професійних якостей менеджерів всіх рівнів управління, зокрема, найнижчої ланки – працівників, які реалізовуватимуть рішення управлінців [7, с. 79].

Згідно ст. 59 ЗУ «Про запобігання корупції» відомості про осіб, яких притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про юридичних осіб, до яких застосовано заходи кримінально-правового характеру у зв'язку з вчиненням корупційного правопорушення, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (Далі – ЄДР), що формується та ведеться Національним агентством з питань запобігання корупції [8].

З огляду на це відомості щодо корупційних або пов'язаних з нею правопорушень, що відображені в ЄДР або набувають публічності через СМІ, громадські організації та ін., досить негативно впливають на ділову репутацію юридичної особи і стають на заваді нормальній діловій діяльності. Наприклад, на участь у тендерних процесах та державних закупівлях. Замовник відхиляє тендерну пропозицію учасника, коли його службову особу, який є його представником або фізичну особу, яка є учасником, притягували до відповідальності і про це є відомості в ЄДР [9]. Також не «респектабельна» репутація не додає привабливості для банків та інших фінансових установ, що іноді може привести до негативних наслідків для юридичної особи в економічно нестабільному для неї періоді.

Треба зазначити, що «публічність» корупційних ситуацій шкодить не тільки діловій репутації юридичній особі в цілому, а й репутації керівників підрозділів і осіб, що виконуються управлінські функції, осіб з певними повноваженнями, які задля збереження своєї особистої репутації «закривають очі» і не кваплятся повідомляти про факти корупційної спрямованості. Бо, в першу чергу, це ставить під сумнів їх управлінські та професійні якості і призводить до заплямованості особистого ділового іміджу. Тому повідомлення або ж відомості про факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, що стають відомим як правоохоронним органам, партнерам бізнес середовища так і громадськості, особливо якщо це набуває суспільного резонансу, безперечно негативно відбивається на рівні ділової репутації суб'єктів приватної сфери, і є одним із вагомих факторів високого показника латентності корупції в приватній сфері.

Список використаних джерел

1. Берницька Д.І., Кравчук Н.О. Ділова репутація як стратегічний чинник розвитку підприємства. *Інноваційна економіка*. № 3. 2011. С. 41–45.

2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-

14?find=1&text= %C4 %B3 %EB %EE %E2 %E0+ %F0 %E5 %EF %F3 % F2 %E0 %F6 %B3 %FF#w11.

3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12. 07. 2001 р. № 2664-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14.

4. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного суду від 27.02. 2009. № 1. *Вісник верховного Суду України* від 03.2009. № 3, стор. 7.

5. Родіонов О.В. Визначення економічної сутності ділової репутації підприємства АПК. Культура народов Причерноморья. 2009. Вип. 171. С. 158–160.

6. Податковий кодекс Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13–14, № 15–16, № 17, ст. 112.

7. Михальчишин Н.Л. Ділова репутація підприємств як засіб забезпечення прибутковості на товарних ринках. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2015. № 835. С. 76–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2015_835_13.

8. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

9. Реєстр осіб, які вичинили корупційні порушення: нове, що треба врахувати. 15 лютого 2019. URL: https://e-tender.ua/news/reyestr-osib-yaki-vchinili-korupcijni-porushennya-nove-shcho-235.

Пашковська Марина Віталіївна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;
Федоровська Наталія Володимирівна,
старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ

ОЦІНЮВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У ДІЯЛЬНОСТІ МВС УКРАЇНИ

На сьогоднішній день здійснюється низка заходів у сфері запобігання та протидії корупції. Серед основних напрямів запобігання є виявлення (ідентифікація) корупційних ризиків, які можуть виникнути в діяльності державних службовців. З метою забезпечення єдиного підходу з оцінки корупційних ризиків, в органах влади, що виникають при реалізації ними своїх повноважень, Національним агентством з

питань запобігання корупції затверджено Методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади [1].

Упродовж 2015–2019 років Міністерством здійснено ряд реформаційних заходів, спрямованих на зниження рівня корупції в системі МВС, у тому числі інституційного змісту. Створено Національну поліцію, до якої за результатами прозорого конкурсу набрано новий склад працівників, орієнтованих на нетерпимість до проявів корупції. Затверджено нову структуру апарату МВС, у складі якої утворено Управління запобігання корупції та проведення люстрації як уповноважений підрозділ МВС з питань запобігання та виявлення корупції.

Діяльність в системі МВС щодо запобігання корупції продовжується зосередившись на сферах де підвищено ризик корупційних проявів.

Як свідчать статистичні дані Звіту про стан протидії корупції (форма № 1-КОР), намітилася тенденція до збільшення кількості осіб органів внутрішніх справ, притягнутих до адміністративної відповідальності (штраф) за пов'язані з корупцією правопорушення. Зокрема, у 2014 році – 51 особа, у 2015 році – 45, у 2016 році – 15, у 2017 році – 48, у 2018 році – 256. Водночас, порівняно з 2015 роком, зменшилася кількість осіб органів внутрішніх справ, які вчинили кримінальні корупційні правопорушення. Так, у 2015 році кількість таких осіб становила 203, у 2016 році – 268, у 2017 році – 246, у 2018 році – 201. У минулому році 141 особою вчинено кримінальні корупційні правопорушення за статтею 368 Кримінального кодексу України (прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди), що складає 70 % від загальної кількості вчинених таких правопорушень (у 2017 році – 166 осіб або 67 %) [2].

З метою утворення ефективної системи запобігання і протидії корупції та подальшого впровадження механізмів прозорості, доброчесності, зниження корупційних ризиків у системі МВС та підвищення рівня довіри громадян до діяльності правоохоронних органів щорічно розробляється Антикорупційна програма МВС.

При її формуванні враховуються результати проведеного аналізу корупційних ризиків у сфері діяльності МВС, який свідчить, що із 95 заходів (1 захід знятий з виконання на підставі рішення комісії з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми МВС від 23.10.2018), які заінтересовані підрозділи, органи/формування чи установи МВС повинні були виконати у 2018 році, виконано 93 заходи, або 98 % (у 2017 було виконано 91 %), у стадії виконання знаходиться 2, або 2 % проти 9 % у 2017 році [2].

Постійно діючим консультативно-дорадчим органом МВС є комісія з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми МВС України, завданням якої є:

1) проведення оцінки корупційний ризиків у діяльності МВС;

2) розроблення за результатами проведеної оцінки пропозицій щодо усунення виявлених корупційних ризиків у діяльності МВС;

3) підготовка пропозицій до проекту річної антикорупційної програми МВС;

4) координація та моніторинг виконання річної антикорупційної програми МВС;

5) надання консультацій та пропозицій з питань запобігання корупції, розгляд інформації про підозри в корупції [3].

До її складу входить 36 осіб, зокрема, представники 25 структурних підрозділів апарату МВС та Головного сервісного центру МВС (міжрегіональний територіальний орган з надання сервісних послуг МВС), а також представники міжнародних та громадських організацій Штайдл Петер та Шапка Богдан Володимирович (представники Консультативної місії Європейського Союзу в Україні), Федорко Юлія Леонідівна (представник Благодійного фонду «Стрічка Надії», член Громадської ради при МВС). Головою комісії визначено державного секретаря МВС (Тахтай О.В.). До проведення оцінки корупційних ризиків також залучалися як експерти представники Державного науково-дослідного інституту МВС та Національної академії внутрішніх справ, які надавали необхідну інформацію для проведення оцінки корупційних ризиків [4].

Під ***корупційним ризиком*** слід розуміти ймовірність того, що відбудеться подія корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, яка негативно вплине на досягнення органом влади визначених цілей та завдань.

В свою чергу, ***оцінка корупційних ризиків*** є процесом визначення, аналізу та безпосередньої оцінки корупційного ризику [5].

Виявлення чинників корупційних ризиків у нормативно-правових актах і організаційно-управлінській діяльності МВС здійснено шляхом дослідження (аналізу) зовнішнього та внутрішнього середовища МВС. Зокрема, проведено анонімне анкетування працівників апарату МВС і територіальних органів з надання сервісних послуг МВС та онлайн – опитування (через офіційний веб-сайт МВС) представників громадськості, які взаємодіяли (взаємодіють) із МВС. Проведено також анонімне анкетування учасників круглих столів у трьох регіонах (міста Харків, Дніпро, Львів) із залученням представників державних органів, організацій системи МВС із 9 областей та учасників ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ). Респондентам пропонувалося 10 питань, які стосувалися, зокрема, визначення основних причин корупційних проявів у діяльності МВС, фактів корупційних проявів під час надання адміністративних послуг, освітніх та медичних послуг тощо. Крім того, використано результати соціологічного опитування працівників органів системи МВС, що проводилося протягом вересня 2018 року на виконання доручення Міністра внутрішніх справ України від 20 березня 2018 року № 3682/01/10-2018 «Про проведення опитування працівників органів системи МВС». Загальна кількість охоплених анкетуванням та опитуванням респондентів становить близько 23 тисяч осіб.

За результатами анкетування Комісією визначено перелік функцій (процесів) МВС, які потребують аналізу та безпосередньої оцінки корупційних ризиків:

серед загальних – управління фінансами. Так, наочним прикладом ідентифікованого корупційного ризику у цій сфері є наявність можливості необгрунтованого внесення змін до розпису та кошторису.

Чинниками корупційного ризику є те, що при затвердженні обсягів фінансування розпорядників нижчого рівня здійснення впливу на забезпеченість установ фінансовими ресурсами в бюджетному періоді (дефіцит чи надлишкове фінансування).

Можливі наслідки: диспропорція фінансування підрозділів, які належать до сфери управління МВС, неефективне використання коштів;

серед спеціалізованих – надання медичних послуг; надання освітніх послуг; ліцензійна та дозвільна діяльність; надання адміністративних послуг (сервісні послуги МВС).

Наочним прикладом ідентифікованого корупційного ризику у сфері надання медичних послуг є наявність у працівника закладу охорони здоров'я, що належать до сфери управління МВС, можливості задовольнити свій приватний інтерес при призначенні та виділенні безкоштовних ліків.

Чинниками, що впливають на корупційний ризик є: відсутність практики інформування осіб, які обслуговуються в закладах охорони здоров'я МВС та мають право на забезпечення безкоштовними ліками, щодо наявності безкоштовних ліків та порядку їх отримання.

Можливі наслідки: отримання безкоштовних ліків особами, які відповідно до законодавства не мають на це право; вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією; втрата репутації серед осіб, які звертаються за наданням медичних послуг до закладів охорони здоров'я МВС.

Прикладом ідентифікованого корупційного ризику у сфері надання освітніх послуг є можливий вплив на результати складання заліків (іспитів).

Чинники, що впливають на корупційних ризик є недоброчесність працівників науково-педагогічного складу.

Можливі наслідки: фінансові втрати наявні але незначні; вчинення порушення передбачає адміністративну відповідальність; втрата репутації МВС серед громадян [6].

Оцінка корупційних ризиків здійснюється за критеріями ймовірності виникнення ідентифікованих корупційних ризиків (низький, середній або високий рівень) та наслідків корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Оцінка ймовірності виникнення корупційного ризику визначається відповідно до частоти випадків вчинення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією, з урахуванням часових меж, а саме:

напевно або майже напевно – корупційне правопорушення чи правопорушення, пов'язане з корупцією, може бути скоєно у

короткостроковій перспективі – найближчі кілька місяців (до одного року) – та може бути повторено;

рідко – корупційне правопорушення чи правопорушення, пов'язане з корупцією, було вчинено тільки один раз протягом останніх трьох років та існує ймовірність, що його буде вчинено протягом трьох років;

ніколи – корупційне правопорушення чи правопорушення, пов'язане з корупцією, не було скоєно і вірогідність його вчинення майже неможлива [1].

На нашу думку, зниження рівня корупції в системі МВС можливо за умов системного підходу та об'єднання зусиль керівництва МВС України, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС та громадських організацій.

Без сумніву, зменшити вплив корупційних ризиків на діяльність органів і установ МВС України можливо шляхом створення ефективних механізмів запобігання корупції, конфлікту інтересів, разом з дієвим контролем за дотриманням працівниками органів МВС України принципів доброчесності.

Серед основних критеріїв виконання заходів Антикорупційних програм слід віднести: мінімізацію ідентифікованого корупційного ризику у зв'язку з виданням нормативно-правового акта, прийняттям організаційно-розпорядчого документа, проведенням заходів навчального та методичного характеру з метою мінімізації ідентифікованого корупційного ризику, що підтверджено даними статистичної звітності, судовою, іншою правозастосовною практикою.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади: ріш. НАЗК від 2 груд. 2016 р. № 126. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16.

2. Антикорупційна програма Міністерства внутрішніх справ України на 2019 рік: затверд. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22 лют. 2019 р. № 121. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Ministerstvo-vnutrishnih-sprav-Ukrayiny-04.03.2019.pdf.

3. Положення про комісію з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми Міністерства внутрішніх справ України: затвердж. наказом МВС від 04 січня 2017 р. № 1 (у редакції наказу МВС від 13 черв. 2018 р. № 502). URL: https://mvs.gov.ua/upload/file/sklad_kom_s_z_oc_nki_korupc_ynih_rizik_v_ta_mon_toringu_vikonannya_antikorupc_yno_programi_m_n_sterstva_vnutr_shn_h_sprav_ukra_ni_(1).doc.

4. Звіт за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності Міністерства внутрішніх справ України від 22 лют. 2019 року (додаток 1 до Антикорупційної програми МВС на 2019 рік). URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Ministerstvo-vnutrishnih-sprav-Ukrayiny-04.03.2019.pdf.

5. Про затвердження Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади: ріш. НАЗК від 2 груд. 2016 р. № 126. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1718-16.

6. Опис ідентифікованих корупційних ризиків у діяльності МВС, чинники корупційних ризиків та можливі наслідки корупційного чи пов'язаного з корупцією правопорушення (Додаток 1 до Звіту за результатами оцінки корупційних ризиків у діяльності МВС від 22.02.2019 р.). URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Ministerstvo-vnutrishnih-sprav-Ukrayiny-04.03.2019.pdf.

Петрина Володимир Нестерович,
доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ В НАЦІОНАЛЬНОМУ Й МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРАХ

Очевидно, що ефективною державною антикорупційною політикою можна назвати лише ту державну політику, яка направлена не тільки на боротьбу з проявами корупції, а, в першу чергу, направлена на запобігання корупції, тобто на усунення умов виникнення корупції. Складовою такої державної антикорупційної політики, безумовно, має бути відповідна правова політика держави.

Як відомо, українська правова система відноситься до романо-германської сім'ї правових систем. Кваліфікуючою ознакою романо-германської правової системи є те, що джерелом права там є нормативно-правові акти. Таким чином, ефективною державна правова антикорупційна політика України може вважатися тоді, коли її нормативно-правові акти будуть містити такі правові норми, які унеможливлюють чи принаймні зводять до мінімуму можливості осіб, уповноважених на виконання функцій держави, використовувати надані їм службові повноваження з метою одержання неправомірної вигоди.

У правовій державі суспільні відносини мають регулюватися державою за допомогою правових актів. Таке державне регулювання суспільних відносин називається правовим. В залежності від того, які акти слугують засобами регулювання суспільних відносин, правове регулювання поділяється на нормативне регулювання, яке здійснюється за допомогою нормативно-правових актів, та індивідуальне регулювання, яке здійснюється за допомогою актів застосування норм права (які ще називаються індивідуальними актами).

Таким чином, якщо Україна позиціонує себе як правову державу з романо-германською правовою системою, то за визначенням правове регулювання в Україні має бути державним, а державне регулювання – правовим.

Проте, на прикладі Господарського кодексу України (надалі – ГКУ) ми можемо бачити, що поряд із правовим регулюванням господарської діяльності, яке згадується в ст.7 ГКУ, в законодавстві України передбачається ще й державне регулювання господарської діяльності, як окремий від правового регулювання вид соціального регулювання, що згадується в ст.12 ГКУ.

До засобів такого неправового державного регулювання господарської діяльності згідно зі ст. 12 ГКУ відноситься, в тому числі, «*надання інвестиційних, податкових та інших пільг*» та «*надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій*» [1]. Проявами цих так званих засобів державного регулювання господарської діяльності, зокрема, є: 1) надання державою пільг та субсидій казенним підприємствам, що передбачене ст.77 ГКУ; 2) державна підтримка для реалізації окремих інвестиційних проектів, що, зокрема, передбачена ст.ст. 2, 7, 12-1 ЗУ «Про інвестиційну діяльність»; 3) надання державою пільг в спеціальних економічних зонах (надалі – СЕЗ) окремим суб'єктам господарювання, яких вибирають особи, уповноважені на виконання функцій держави, що передбачене законодавством України про СЕЗ.

Усі зазначені вище так звані засоби державного регулювання господарської діяльності згідно із ЗУ «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» охоплюється поняттям «державна допомога суб'єктам господарювання», яке в ч.1 ст.1 даного закону визначається, як «*підтримка у будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності*» [2]. У цьому зв'язку треба наголосити на тому, що за Конституцією держава не наділяється функцією надавати суб'єктам господарювання підтримку у будь-якій формі за рахунок ресурсів держави, в той час, як функція держави із забезпечення захисту конкуренції у підприємницькій діяльності закріплена статтею 42 Конституції. Таким чином, допомога за рахунок ресурсів держави окремим суб'єктам господарювання, що здійснюється особами, уповноваженими на виконання функцій держави, не відповідає Конституції та згідно зі ст.15 ЗУ «Про захист економічної конкуренції» має кваліфікуватися як «*антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю* в такій формі, як «*надання окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів господарювання пільг чи інших переваг, які ставлять їх у привілейоване становище стосовно конкурентів, що призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції*» [3]. Причому, зрозуміло, що передбачена ГКУ та деякими іншими нормативно-правовими актами України можливість вчинення особами, уповноваженими на виконання функцій держави, зазначених вище неконституційних антиконкурентних дій одночасно надає широку можливість цим особам використовувати надані їм службові

повноваження з метою одержання неправомірної вигоди. Результатом цього є те, що у рейтингу країн за таким показником як сприйняття корупції Україна у 2018 р. посіла 120 місце серед 180 країн, що досліджувалися [4]. Крім того, надання в законодавстві України можливості особам, уповноваженими на виконання функцій держави, здійснювати неправове державне регулювання призвело до високого рівня свавілля цих осіб по відношенню до суб'єктів господарювання, у зв'язку з чим до 2017 р. Україна у відповідних міжнародних рейтингах відносилась до країн з репресованою (англ. repressed) економікою [5] і лише в результаті певних реформ піднялась до рівня країн з невільною (англ. mostly unfree) економікою [6].

Розглядаючи зазначені вище так звані засоби державного регулювання господарської діяльності у міжнародному вимірі, треба констатувати, що в міжнародному праві вони кваліфікуються як «заборонені субсидії», які згідно зі ст.3 міжнародної Угоди СОТ про субсидії та компенсаційні заходи «*члени СОТ не можуть ані надавати, ані зберігати*» [7]. Так, зокрема, до заборонених субсидій згідно зі статтями 1–3 зазначеної Угоди відносяться такі адресні субсидії, коли: «*і) уряд практикує пряму передачу грошових коштів (наприклад, дотацій, позик або вливань капіталу), потенційну пряму передачу грошових коштів або зобов'язань (наприклад, гарантій за позиками); іі) уряд відмовляється від доходів, що йому належать, або не стягує їх (наприклад, такі фіскальні стимулюючі заходи, як податкові кредити); ііі) уряд надає товари та послуги, крім загальної інфраструктури, або закуповує товари або послуги*» [7]. Згідно зі ст.2 даної Угоди субсидії вважаються адресними у тому випадку, «*коли орган, що надає субсидію, або законодавство, відповідно до якого діє такий орган, прямо обмежує доступ до субсидії лише колом певних підприємств*» [7]. Власне, у зв'язку з тим, що українське законодавство визнає заборонені в міжнародному праві антиконкурентні дії засобами державного регулювання господарської діяльності, Україна у Світовому індексі конкурентоспроможності за 2017–2018 роки за таким показником як ефективність антимонопольної політики (англ. effectiveness of anti-monopoly policy) посіла 124 місце серед 137 країн, що досліджувалися [8].

Цікавим є той факт, що зазначені вище дії, коли вони вчиняються українськими державними органами, українське законодавство (зокрема ст. 12 ГКУ) визначає як засоби державного регулювання господарської діяльності. Проте, коли такі самі дії вчиняються іноземними державними органами, то українське законодавство визначає їх як «нелегітимні субсидії» і передбачає за них відповідні санкції. Так, ст. 1 ЗУ «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» передбачає, що субсидія – це «*фінансова або інша підтримка державними органами виробництва, переробки, продажу, транспортування, експорту, споживання подібного товару, в результаті якої суб'єкт господарсько-правових відносин країни експорту одержує пільги (прибутки)*» [9], а ст. 8 даного Закону

передбачає, що у випадку, коли «*державний орган, що надає субсидію, або законодавство, на підставі якого діє цей орган, недвозначно надає доступ до субсидії тільки певним підприємствам, така субсидія вважається специфічною, тобто нелегітимною*» [9].

Концепція державного регулювання господарської діяльності, як виду соціального регулювання окремого від правового регулювання господарських відносин, безумовно, стоїть на заваді проведення ефективної державної правової антикорупційної політики у сфері господарювання. Адже закріплена законодавством можливість здійснювати неправове державне регулювання господарської діяльності надає особам, уповноваженим на виконання функцій держави, широку можливість використовувати надані їм службові повноваження з метою одержання неправомірної вигоди. В силу антиконкурентного та корупційного характеру так званих засобів державного регулювання господарської діяльності у вигляді державної допомоги окремим суб'єктам господарювання та самої концепції державного регулювання господарської діяльності, як інституції окремої від правового регулювання, їх наявність в законодавстві України ні в національному, ні в міжнародному вимірі не характеризує українську правову політику у сфері господарювання як антикорупційну. Тому, норми, що їх передбачають мають бути вилучені із законодавства України.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15.
2. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18.
3. Закон України «Про захист економічної конкуренції». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14.
4. Corruption Perceptions Index 2018. URL: https://www.transparency.org/cpi2018.
5. 2016 Index of Economic Freedom. URL: https://www.heritage.org/index/pdf/2016/book/index_2016.pdf.
6. 2019 Index of Economic Freedom. URL: https://www.heritage.org/index/ranking.
7. Угода про субсидії та компенсаційні заходи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_015#n10.
8. The Global Competitiveness Report 2017–2018. URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017 %E2 %80 %932018.pdf.
9. Закон України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14.

Піщенко Геннадій Іванович,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Лисенко Альона Олександрівна,
старший лаборант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ОЗНАКИ Й ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЇ ЯК НЕГАТИВНОГО СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА

Корупція без перебільшення є однією з найактуальніших проблем сучасності. Вона стоїть поруч з екологічними та техногенними проблемами, які вкрай негативно впливають на мікроклімат та здоров'я людей і заважають нормальному функціонуванню суспільства та будь якої держави окремо.

Корупція стала чинником, який реально загрожує національній безпеці і конституційному ладу держав, зокрема, України.

З'ясування сутності корупції є надзвичайно важливим як в теоретичному так і практичному сенсі. Важливість вирішення цього питання для практичної діяльності у протидії корупції полягає в тому, що від правильного розуміння її сутності залежить формування стратегій і тактики, визначення сил та вибір засобів спрямованих хоча б не на повне знищення, а на деяке зменшення негативного впливу останньої на позитивний розвиток держави.

Глибинний аспект корупції як негативного соціального явища, підкреслено енциклопедичними словниками, які тлумачать латинське слово «corruptio» за псування і розбещування. Таке розуміння корупції свідчить про розбещення окремих посадових осіб державних органів владою. Також в багатьох словниках та енциклопедіях термін «корупція» тлумачиться та визначається як «корозія», що в свою чергу перекладається як роз'їдання, руйнування.

Окрім соціальної сутності, корупція має історичні витоки, які засвідчують факти існування останньої в суспільстві з моменту виникнення та існування держави, а отже, утворення у зв'язку з цим державного апарату для управління суспільством. З цього приводу треба навести вислів Шарля Монтеск'є який писав: «Відомо вже з досвіду віків, що будь-яка людина, яка володіє владою, схильна зловживати нею, і вона буде йти у цьому напрямку, доки не досягне належної їй межі» [1]

Невід'ємною складовою корупції – є хабарництво. Воно завжди присутнє там, де існує публічна влада. Жодна країна світу не володіє повним імунітетом від хабарництва. Вони відрізняється лише його обсягами, характером проявів та масштабом впливу на соціально-економічну та політичну ситуації.

Стосовно України, як зазначав ще бувший Президент України Л.Д. Кучма на розширеному засіданні Координаційного комітету по боротьбі з корупції та організованої злочинністю «криміналізовані і «тінізовані» буквально всі сфери… Зберігається стійка тенденція поширення корупції практично у всіх структурних підрозділах органів влади та на всіх рінях управління державою» [2].

Окрім соціального та історичного аспектів, корупція є політичним явищем. Глобальний характер корупції проявляється втім, що вона присутня у всіх політичних системах, притаманне як явище всім без винятку країнам світу. Це проявляється в тому, що корупція і політика безпосередньо взаємопов'язані між собою. Корупція пов'язана зі здійсненням публічної влади у всіх сферах соціального життя, впливаючи на підготовку і реалізацію політичних рішень. У свою чергу політика, яку проводить держава у сфері протидії корупції, впливає на стан, структуру та динаміку корупції (кількісно-якісні показники). Тобто, корупція не може існувати за межами влади.

Корупція явище системне. Як зазначав ще Платон: «Система не може бути краща за людей, які її представляють».

Корупція є одним з головних чинників роздвоєння суспільства. З однієї сторони – публічна влада, з іншої – рядові члени суспільства.

Корупція визначним чином впливає на економічну стабільність держави, її інвестиційний клімат, привабливість для інвесторів, тощо. Корупція не дає можливості ефективно працювати і розвиватися різним соціальним інститутам держави, завдає нищівної шкоди податковій системі держави. Найбільш корумпованими сферами є митниця, банківська сфера, освіта, медицина, а також природні монополії – нафтогазова сфера та інфраструктури.

Корупція є правовим явищем. По-перше існує законодавче визначення корупції у Законі України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року [3]. По-друге, у примітці до статті 45 КК України надається перелік кримінальних статей, що містять корупційну складову і займають щільне місце та значну питому вагу серед злочинів що вчиняються у сфері господарської діяльності. Нажаль, корупційні злочини мають високу ступінь латентності з дуже низьким рівнем їх реєстрації і як наслідок – розслідування та прийняття судових рішень. Корупція має зв'язок з організованою злочинністю, адже зростання злочинного елементу з державними структурами і правоохоронними органами є однією з ознак організованих злочинних угрупувань [4].

До основних чинників існування корупції в державі є соціальна нерівність, політична та економічна нестабільність, правовий нігілізм (ігнорування та недотримання існуючих норм права), низький рівень духовних та моральних якостей окремих представників влади та місцевого самоврядування, що наділені владою та службовими повноваженнями, які дають їм змогу (певні можливості) використовувати її в корисних цілях для отримання неправомірної вигоди тощо [5].

Виходячи із вищесказаного, вважаємо за необхідне надати власне (авторське) визначення корупції, яке на наш погляд, повною мірою розкриває сутність та ознаки цього вкрай негативного соціального явища.

Отже, *корупція* – це системне явище яке має історичні витоки і полягає у протиправній (не регламентується законом) діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (стаття 3 Закону України «Про запобігання корупції»), що має соціальну обумовленість, правовий характер, політичну та економічну складову і характеризується можливістю використання влади та службових повноважень у корисних цілях, з метою отримання неправомірної вигоди, як матеріального (грошові кошти) так і нематеріального (пільги, черги, переваги) змісту для себе або інших осіб.

Список використаних джерел

1. Волженкин Б.В. Корупция. СПб: Санк-Петербургский юридический інститут Ген. Прокуратури РФ.1998. С. 6.

2. Кучма Л. Держава не буде донором корумпованих хапуг// Урядовий кур»єр. 1999. 16 грудня.

3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року

4. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ: Атіка, 2001. 304 с.

5. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навч. посіб. / автор. кол.: В. В. Василевич, О. М. Джужа, А. О. Джужа, О. Г. Колб, С. О. Колб, І. О. Колб, Н. В. Кулакова, Ю. О. Левченко, А. В. Микитчик, С. І. Мінченко, С. А. Мозоль, Т. В. Миронюк, Г. С. Поліщук, Е. В. Расюк, А. В. Савченко; за ред. проф. О. М. Джужи та доц. Е. В. Расюка. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 340 с.

Плугатир Максим Віталійович,
доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КЛАСИФІКАЦІЯ СПОСОБІВ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Слід зазначити, що особливості способів вчинення корупційних злочинів полягають в тому, що вони вчиняються не як одиничні дії, а часто у вигляді системи способів злочинної діяльності, кримінального механізму, що вчиняються насамперед в економічній сфері і нерідко відбуваються протягом тривалого періоду.

Спосіб корупційних злочинів нерідко є складовим елементом злочинної діяльності, здійснюваної за єдиним задумом, що перетворюється іноді на кримінальну систему. В ході вивчення матеріалів кримінальних проваджень виявляється зв’язок цих діянь з

іншими злочинами (проти власності, у сфері господарської діяльності тощо) або іншим корупційними діяннями, а також правопорушеннями, пов'язаним з корупцією.

У той же час ознаки проявів корупції нерідко виявляються при розслідуванні економічних злочинів, у тому числі у вигляді використання посадовими особами та іншими державними службовцями підставних осіб і родичів у підприємницьких структурах, зловживання службовим становищем з метою переведення державних грошей у підприємницькі структури і наступною конвертацією їх у готівку, надання необґрунтованих переваг фізичним або юридичним особам шляхом підготовки або прийняття нормативно-правових актів чи управлінського рішення тощо [1, с. 17].

Способів вчинення корупційних злочинів існує велика кількість – у кожній із сфер суспільного життя (або економіки), що контролюється державними органами виконавчої влади, наявні певні способи підготовки, вчинення та приховування слідів корупційних злочинів [2]. Більш того, зазначені способи залежать також від інших факторів – посади, яку займає особа, що готує або вчиняє злочин (перша особа органу тощо), функціональних обов'язків або посадових повноважень особи; можливостей щодо самостійного вчинення злочину (одноособове або необхідне залучення інших посадовців органу); ступеня корумпованості конкретного посадовця (одноразовий злочин або участь посадовця у корумпованих схемах); ступеня корумпованості органу (сфери економіки, що контролює орган) тощо.

Разом з тим знання про спосіб отримання неправомірної вигоди необхідне для вироблення заходів виявлення та документування злочинних дій. Тому, способи отримання неправомірної вигоди необхідно розглядати за різними критеріями, оцінка яких вимагає здобування необхідної підтверджуючої інформації і забезпечує ефективність розслідування.

Способи отримання неправомірної вигоди (як корупційного злочину) слід розглядати за наступними критеріями:

– за рівнем (категорією) посади злочинця („звичайна» службова особа; службова особа, яка займає відповідальне становище; службова особа, яка займає особливо відповідальне становище);

– за предметом неправомірної вигоди (гроші, матеріальні цінності, право на майно, послуги тощо);

– за способом отримання неправомірної вигоди (безпосередньо, опосередковано, через посередника, через третіх осіб);

– за метою отримання неправомірної вигоди (за вирішення законного питання, за вирішення незаконного питання);

– за суб'єктивним ставленням злочинця (неправомірна вигода, що пропонується ініціативно; неправомірна вигода, що вимагається отримувачем; неправомірна вигода, що передається у зв'язку з практикою, яка склалася у певному органі);

– за способом маскування факту передачі неправомірної вигоди (прямо або у завуальованій формі);

– за суб'єктом надання неправомірної вигоди (стороння особа, працівник того ж органу, підлеглий або особа з числа керівників);

– за розміром неправомірної вигоди (у невеликому розмірі, у великому розмірі, у особливо великому розмірі);

– за наявністю в злочинних діях системи (одноразово, багаторазово);

– за обіцяними діями отримувача неправомірної вигоди (за виконання або невиконання певних дій);

– за суб'єктивним ставленням отримувача неправомірної вигоди до дій, які він обіцяв (для себе особисто або для третіх осіб);

– за видом обіцяних дій (з використанням влади або службового становища);

– за формальним складом (неправомірна вигода отримана або обіцяна);

– за діями по підготовці до отримання неправомірної вигоди (готування, замах, закінчений);

– за кількістю співучасників (одноособово, групою, організованою групою, учасниками злочинної організації);

– за кваліфікацією (поєднаний із вчиненням інших злочинів або без такого поєднання);

– за формою вчинення.

Вказаних критеріїв може бути і більше – необхідність їх визначення залежить від ситуації, що складається в результаті перевірки інформації про факт отримання неправомірної вигоди.

Список використаних джерел

1. Lederman D, Loayza N. V., Soares R. R. Accountability and corruption: political institutions matter // Economics & Politics. 2005. P. 15–18.

2. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей. Організація економічного співробітництва і розвитку Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії ОЕСР 2007 // URL: http://www.copyright.com.

Політова Анна Сергіївна,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судових експертиз Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ

1. Запровадження кримінальної відповідальності за незаконне збагачення (ст. 368-2 КК України), стало реалізацією ст. 20 Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 р., яка пропонує визнати незаконне збагачення як кримінально каране діяння, якщо воно скоюється умисно, тобто значне збільшення активів державної посадової особи, яке

перевищує її законні доходи і які вона не може раціонально обґрунтувати. Імплементація цієї новели у національне законодавство – свідчення прагнення України наблизитись до вимог та стандартів міжнародного, у тому числі європейського співтовариства у сфері протидії корупції.

До недоліків ст. 368-2 КК України слід віднести те, що у диспозиції цієї статті не розкривалося об'єктивних і суб'єктивних ознак цього злочину та не враховувалося, що КК України містить кримінально-правові норми, які передбачають відповідальність за аналогічні суспільно небезпечні діяння. Це викликало у наукових колах і практичних працівників сумніви з приводу доцільності передбачення цього складу у КК України, а деякі юристи взагалі вважали, що механічне копіювання положень цього міжнародно-правового акту у національне кримінальне законодавство призведе до відродження об'єктивного ставлення у вину, оскільки сам факт наявності таких «перевищених» доходів фактично розглядається як злочин (незаконне збагачення), якщо тільки сама особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не доведе інше (законний характер одержання активів).

2. Аналізуючи статистичні дані МВС України, Генеральної прокуратури України за останні роки, спостерігається тенденція до збільшення кількості злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: 17648 (2009 р.), 17980 (2010 р.), 15969 (за 9 місяців 2011 р.), 16256 (станом на 20.11.2012 р.), 16586 (2013 р.), 15560 (2014 р.), 14997 (2015 р.), 14820 (2016 р.), 19234 (2017 р.), 20410 (листопад 2018 р.) [1]. Крім того, злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, у тому числі й корупційних набувають все більше організованого характеру, що ускладнює боротьбу з цим негативним явищем.

Що ж стосується предмета нашого дослідження, то за статистичною інформацією Генеральної прокуратури України за фактом вчинення незаконного збагачення за ст. 368-2 КК України, у 2013 р. зареєстровано 6 кримінальних проваджень, у 2014 р. 20 кримінальних проваджень, у 2015 р. 23 кримінальних проваджень, у 2016 р. 43 кримінальних провадження, у 2017 р. 104 кримінальних провадження, з січня по листопад 2018 р. 77 кримінальних проваджень [1].

За даними Державної судової адміністрації, у 2011-2014 рр. за вироками (постановами), що набрали законної сили, за незаконне збагачення засуджено 49 осіб, виправданих 1 особа, і 14 кримінальних справ (проваджень) закрито. До позбавленні волі у 2012 р. було засуджено 1 особу. Покарання у виді штрафу отримали у 2011 р. 4 особи, у 2012 р. 9 осіб, у 2013 р. 11 осіб, у 2014 р. 9 осіб. Службове обмеження для військовослужбовців було застосовано як основне покарання у 2013 році до однієї особи. Призначаючи покарання за цей злочин, суди застосовували ст.75 КК («Звільнення від відбування покарання з випробуванням») до 14 осіб: у 2011 р. щодо 3 осіб, у 2012 р.

щодо 4 осіб, у 2013 р. щодо 4 осіб, у 2014 р. щодо 3 осіб. У 2011 р. звільнено від покарання внаслідок акта амністії 4 особи, і в 2013 р. одну особу. До осіб, засуджених за незаконне збагачення, суди застосували передбачені законом додаткові види покарання. Зокрема, позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу у 2014 р. було застосоване щодо 2 осіб; а позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у 2011 р. щодо 6 осіб, у 2012 р. щодо 10 осіб, у 2013 р. щодо 15 осіб, у 2014 р. щодо 3 осіб. Конфіскація майна була застосована у 2014 р. щодо однієї особи [2].

Виходячи із вищевикладеного можна зробити висновок, що проведений нами аналіз судової практики показав, що встановлення кримінальної відповідальності за незаконне збагачення ставило більше питань, аніж давало відповідей. Крім того, перекваліфікація у судах зі ст. 368-2 КК України на ст. 368 КК України або закриття кримінальних проваджень, свідчило про її неефективність, а порушення принципу презумпції невинуватості – про порушення прав людини і громадянина. Це вказувало на необхідність декриміналізацію ст. 368-2 «Незаконне збагачення» КК України.

3. 26 лютого 2019 р. Конституційний суд України визнав неконституційною статтю КК України, яка передбачала відповідальність за незаконне збагачення. На думку суддів Конституційного суду України, ст. 368-2 КК України не відповідає вимогам чіткості, точності й однозначності, а тому суперечить юридичній визначеності як складовій принципу верховенства права, закріпленого у статті 8 Конституції України. Також у Рішенні Конституційний Суд України зазначив, що ст. 368^2 КК України не узгоджується з конституційним принципом презумпції невинуватості (частини перша, друга, третя статті 62 Конституції України) та з конституційним приписом щодо неприпустимості притягнення особи до відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (право особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів) (частина перша статті 63 Конституції України). Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено, а стаття 368-2 ККУ втратила чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього рішення.

4. 31 жовтня 2019 р. Верховна Рада України проголосувала за повернення до КК України статті, яка б встановлювала відповідальність за незаконне збагачення. За законопроект реєстр. № 1031 від 29.08.2019 «Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» [3] проголосувало 259 народних депутатів.

У зазначеному законопроекті пропонується виключити ст. 368-2 «Незаконне збагачення» із КК України та доповнити КК України ст. 368-5 «Незаконне збагачення».

Зазначена норма, встановлює кримінальну відповідальність за набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або

місцевого самоврядування, активів, вартість яких більше ніж на шість тисяч п'ятсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян перевищує її законні доходи. Також у примітці до цієї статті надано тлумачення таких термінів як: «набуття активів», «активи», «законні доходи особи».

Аналіз зауважень, які висловлювались до цього законопроекту дозволяє відзначити, що до недоліків, на які вказувалося, то це те, що запропоноване законопроектом визначення поняття «набуття активів» викладено з порушенням принципу правової визначеності (ст. 8 Конституції України), а також те, що редакції норм, якими передбачено внесення змін до низки законів України щодо звільнення з посад осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування у випадку набрання законної сили рішенням суду про визнання необґрунтованими активів та стягнення їх в дохід держави є юридично некоректними.

Підсумовуючи вищевикладене, нам хотілося б зазначити, що наскільки ефективною буде нова норма, що встановлює відповідальність за незаконне збагачення покаже час, а правозастосча практика визначить чи є у неї недоліки.

Список використаних джерел

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: Статистична інформація Генеральної прокуратури України. Офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stat.htm.

2. Лист Державної судової адміністрації України Дніпропетровському державному університету внутрішніх справ щодо надання статистичної інформації № 961 від 31.03.2015 року. С. 1–3.

3. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів (реєст. №1031 від 29.08.2019). URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66264.

Поліщук Геннадій Сергійович,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЙНІ ЧИННИКИ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Проблема детермінації злочинності є центральною для кримінологічної науки, а її розв'язання визначає практичну спрямованість теоретичних досліджень. При аналізі походження соціальних явищ, у тому числі й такого специфічного як екологічна

злочинність та її різновиди, дослідники стикаються з множинністю факторів, що її зумовлюють. В умовах трансформаційних процесів, що відбуваються у сучасному українському суспільстві, все більшу детермінуючий вплив на екологічну сферу здійснюють корупційні чинники, які значною мірою детермінують та підсилює дію інших факторів, зокрема тих, що стосуються недоліків правозастосовної діяльності контролюючих і правоохоронних органів.

Особливо яскраво корупційні чинники проявляють свій детермінуючий вплив стосовно злочинів, що пов'язані із незаконним та, найчастіше, корисливим заволодінням природними ресурсами [1], що представлене доволі широким коло злочинів, які водночас є складовою більш масштабного утворення – екологічної злочинності. До злочинних посягань, пов'язаних із заволодінням природними ресурсами, відносяться: незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239-[1]КК), незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239-[2] КК), порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК), порушення законодавства про континентальний шельф України (ст. 244 КК), незаконна порубка лісу (ст. 246 КК), незаконне полювання (ст. 248 КК), незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 КК).

Як засвідчують публікації у науковій літературі [2] доля злочинного заволодіння природними ресурсами у загальній структурі екологічної злочинності становить більше 90 %.

Небезпечність корупції полягає у тому, що внаслідок її масштабного поширення у даній сфері реалізуються два основних завдання, що стоять перед будь-якою злочинною діяльністю корисливого спрямування:

– забезпечення максимального незаконного прибутку на постійній основі та гарантованим результатом;

– мінімізація ймовірності можливого викриття та застосування подальших санкцій кримінально-правового характеру.

Комерціалізація практично всіх аспектів суспільного життя призвела до масштабної корумпованої незаконної торгівлі навколишнім середовищем. На сьогоднішній день в Україні у незаконний корумпований обіг залучені величезні об'єми лісових ресурсів, риби і морських тварин, мінеральної сировини, земельних ділянок, інших природних ресурсів та відходів.

Види корупційних дій, що сприяють злочинній діяльності в сфері екології є достатньо різноманітними. До них відносяться надання з порушенням або всупереч встановленого порядку офіційних дозволів на природокористування, охорона та захист від кримінального переслідування порушників екологічного законодавства й інші дії.

Суттєвим джерелом детермінації екологічної злочинності є виникнення та поширення різного роду негативних явищ безпосередньо при здійсненні дозвільної діяльності в сфері використання та охорони природних ресурсів, серед яких найбільший корупційний потенціал

мають винагороди за послуги в процесі ліцензування і сертифікації, в місцях реалізації ресурсів, оскільки вона здійснюється в межах внутрішньої торгівлі, при перетині митного кордону, отриманні дозволів (квот) на добування різних видів природних ресурсів.

Останнім сучасним прикладом такої злочинної діяльності є корупційні дії народного депутата, пов'язані з отриманням хабарів від компанії-нерезидента за видобуток бурштину в Україні та легалізації нелегального видобутку бурштину в Житомирській області [3].

Корупція у сфері екології найтісніше пов'язана зі злочинною діяльністю організованих угруповань. Так, організованому злочинному бізнесу, пов'язаному з незаконним рибним промислом у приморських регіонах, суттєво сприяє фактична бездіяльність контролюючих та правоохоронних органів з виявлення та присічення фактів незаконної торгівлі рибою цінних сортів та рибної продукції з неї.

Чинником, що посилює криміногенний вплив корупції у сфері екології, є низький рівень екологічної культури громадян. Корупція та інші детермінанти екологічної злочинності в свою чергу мають зворотній вплив на екологічну культуру, «…оскільки розповсюджуються стереотипи та звички скоєння вчинків, що нехтують інтересами охорони природи; потім впливають на систему моральних норм, коли поведінка, яка порушує природоохоронні правила, починає виправдовується виробничою необхідністю або неможливістю що-небудь зробити, а потім виникає виправдання браконьєрства як поведінки, що за своїми негативними наслідками є відносно небезпечною порівняно зі шкодою, яка спричиняється застосованими технологіями» [4, с. 87].

Водночас, екологізація всіх аспектів державної політики неможлива без затвердження нової світоглядної домінанти в українському суспільстві, формування екологічної культури, відповідної зміни ціннісних орієнтацій і свідомості людей, розуміння суті та небезпечності екологічних проблем, участі кожної людини в їх розв'язанні. Формування відповідального відношення громадян до довкілля повинно відбуватися через зміни негативних традицій природокористування та споживацького стереотипу поведінки шляхом підвищення екологічної культури людей засобами безперервної екологічної освіти (у першу чергу дітей) пропаганди екологічних знань, а також професійної екологічної підготовки. Все це дозволить на будь-якому рівні приймати і реалізовувати екологічно грамотні та виважені управлінські рішення, здійснювати ефективне запобігання корупції в сфері екології.

Отже, саме формування антикорупційної культури громадян у поєднанні з заходами, спрямованими на формування належного рівня екологічної правосвідомості має створити підґрунтя для запобіжної діяльність щодо корупції в екологічній сфері та екологічної злочинності.

Список використаних джерел

1. Поліщук Г. С. Щодо правозастосовної практики у сфері протидії злочинному заволодінню природними ресурсами / Г. С. Поліщук // Матеріали І Щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Захист права власності Українського народу: вітчизняні реалії та зарубіжний досвід для України» (м. Київ, 22 вересня 2016 року). Київ: Національна академія прокуратури України, 2016. 226 с. С. 200–202.
2. Турлова Ю. А. Криминологическая характеристика экологической преступности в Украине / Ю. А. Турлова // Международный научно-практический правовой журнал «LEGEA SI VIATA». 2015. № 3/2. С. 95–99.
3. Розенблат підкуповував прокурорів та суди, аби позбавляти конкурентів ліцензій на бурштин, – слідство URL http://espreso.tv/news/2017/07/17/rozenblat_pidkupovuvav_sudy_aby_pozbavlyaty_konkurentiv_licenziyi_na_burshtyn_zmi.
4. Дубовик О.Л., Жалинский А.Э. Структура детерминации экологических преступлений // Правовая охрана окружающей среды. М., 1985. С. 81–89.

Полуніна Лілія Валентинівна,
старший викладач кафедри фінансових розслідувань Університету державної фіскальної служби України

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

В Україні продовжується процес формування правових і організаційних основ протидії корупції.

В 2014 році був прийнятий Верховною Радою України Закон «Про запобігання корупції».

Відповідно до ст. 1 вказаного закону корупція – використання особою, зазначеною в законі, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки (пропозиції) такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка (пропозиція) чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

З метою розкриття і розслідування корупційних злочинів в Україні було створено новий правоохоронний орган – Національне антикорупційне бюро України для очищення влади від корупції заради побудови та розвитку успішного суспільства та ефективної держави.

14 жовтня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про Національне антикорупційне бюро України».

Відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ) є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [2].

Національним бюро досягнуті певні успіхи в протидії корупції кримінально-правовими засобами.

Так, упродовж січня-червня 2019 року детективи НАБУ розпочали розслідування 533 кримінальних проваджень. Переважна більшість з них стосується розкрадання майна або завдання збитків державним підприємствам, у статутному капіталі яких частка державної або комунальної власності перевищує 50 %. Понад 60 проваджень пов'язані зі зловживаннями на підприємствах паливно-енергетичного (ПЕК) та оборонно-промислового (ОПК) комплексів. Прикладами таких справ, у яких імовірним учасникам злочинів уже повідомлено про підозру, є розтрата 2,225 млн. дол. США (55,5 млн. грн.) держкомпанії «СпецТехноЕкспорт» (входить до складу державного концерну «Укроборонпром»), заволодіння майном Головного управління Нацгвардії вартістю 81,64 млн. грн., розтрата 8,6 млн. грн. дочірнього підприємства «Центргаз» (входить до складу ВАТ «Кіровоградгаз»). Проблематика роботи органів місцевої влади та кож була у фокусі уваги детективів НАБУ у І півріччі. Закінчено розслідування стосовно Одеського міського голови (в частині недекларування статків) та екссекретаря земельної комісії Київради. Загалом у роботі детективів НАБУ – 745 кримінальних проваджень за фактами корупційних злочинів, підслідних Національному бюро.

139 осіб детективи НАБУ та прокурори САП притягнули до відповідальності в перші шість місяців 2019 року. Це на 34 більше, ніж минулого півріччя. 70 осіб набули статусу обвинувачених у звітному періоді. Як і раніше, серед викритих на корупції переважають керівники держкомпаній, у статутному капіталі яких частка державної або комунальної власності перевищує 50 %. У січні-червні 2019 року 18 таким посадовцям повідомлено про підозру, а стосовно дій чотирьох – до суду скеровано обвинувальні акти. Серед них: колишні та чинні директори державних підприємств оборонного, паливно-енергетичного, агропромислового комплексів. За розкрадання особливо цінної землі до відповідальності притягнуто посадовців Національної академії аграрних наук України. Найпоширенішим злочином, який інкримінують посадовцям, підслідним НАБУ, є привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України): на нього припадає понад 80 % зафіксованих епізодів корупційної діяльності підозрюваних. Друга за «популярністю» стаття – зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України).

Кожне п’яте зафіксоване детективами Національного бюро кримінальне корупційне правопорушення вчинено за таких обставин [3].

Умовно, з точки зору кримінально-правової кваліфікації, корупційні дії можна поділити на такі види: 1) Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК); 2) Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК); 3) Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК); 4) Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК); 5) Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону (ст. 210 КК); 6) Підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК); 7) Зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК); 8) Декларування недостовірної інформації (ст. 366-1 КК); 9) Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК); 10) Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (ст. 369 КК); 11) Зловживання впливом (ст. 369-2 КК); 12) Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410 КК) [4].

Здавалося б, зроблено дуже значний крок до подолання корупції, але залишився цілий ряд питань, що утруднюють виявлення, фіксацію і розслідування вказаних злочинів. Наприклад, законодавець не визначає мінімальну суму неправомірної вигоди (т.з. хабара). Закон передбачає отримання неправомірної вигоди особисто службовою особою (або для третьої особи). Але практика свідчить про те, що «подарунки» беруть, використовуючи своє службове становище помічники, референти, секретарі службової особи, інші державні службовці, приватні нотаріуси.

Важливим направленням в удосконаленні боротьби з корупцією є розробка методик по виявленню і документуванню дій хабарників. В науковій літературі і рекомендаціях практичних органів детально висвітлені питання затримання «на гарячому» службових осіб, які отримують неправомірну вигоду. Але мова іде, як правило, про вимагання «хабара» зі сторони службової особи і безпосередньому отриманні ним предмета неправомірної вигоди (частіше за все – грошей). Аналіз практики свідчить про зміну способів передачі предмета неправомірної вигоди (напр. грошей), як правило, безконтактним способом із складною структурою.

Крім того, на нашу думку, закріплена у КК України відповідальність за провокацію підкупу службової особи (ст. 370 КК) свідчить про послаблення позиції законодавця в боротьбі з корупцією. оскільки положення ст. 370 кк використовуються лише з метою

руйнування і знищення матеріалів, правомірно отриманих оперативно-розшуковим шляхом.

1. Великим кроком назад у боротьбі із корупцією є визнання ст. 368-2 кк **(**Незаконне збагачення) такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), згідно з Рішенням Конституційного Суду № 1-р/2019 від 26.02.2019 [4].

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон від 14.10.2014 № 1700-VII. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18.

2. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон від 14.10.2014 № 1698-VII. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18/ed20141014.

3. Звіт Національного антикорупційного бюро України І півріччя 2019 року: URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_-_2019_1_pivrichchya_0.pdf.

4. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

Пономаренко Віта Володимирівна,
викладач відділу підвищення кваліфікації прокурорів з питань запобігання корупції інституту підвищення кваліфікації прокурорів Національної академії прокуратури України

РІВЕНЬ І ДИНАМІКА КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД 2014–2018 РОКІВ

За сучасних умов функціонування незалежної демократичної Української держави постає актуальне питання про протидію корупції, яка охопила всі сфери життєдіяльності суспільства. Слід зауважити, що процес боротьби та протидії корупційній злочинності триває як на законодавчому, так і організаційному рівні досить довгий період. Однак, і досі ефективних зрушень у відповідній сфері не спостерігається.

Актуальність дослідження корупційної злочинності посилюється також міжнародними зобов'язаннями України, які наша держава взяла на себе в сфері боротьби з корупцією. В свою чергу, визначення рівня та динаміки корупційної злочинності дасть змогу зрозуміти проблеми й подальші перспективи діяльності держави в відповідній сфері.

В кримінології прийнято розуміти рівень, динаміку злочинності крізь призму її показників. Так, рівень злочинності є її кількісний показник, який вимірюється сумою вчинених злочинів і осіб, що їх вчинили, за певний звітний період. В свою чергу, структура злочинності постає її якісною характеристикою, й визначає її внутрішню будову, тобто співвідношення між групами злочинів. Окрім цього, динаміка

злочинності є показник, що відображає зміну її рівня та структури протягом певного періоду часу [3].

Візьмемо для аналізу рівень та динаміку корупційної злочинності за період 2014–2018 років. При цьому до уваги братимемо для точності й зручності аналізу лише ті корупційні злочини, визначені в примітці до ст. 45 КК України, що розуміються законодавцем як такі апріорно [1]. Нагадаємо, що має місце й інша категорія визначених законодавцем корупційних злочинів, а саме які, не будучи за своєю сутністю корупційними, все ж можуть бути визначеними такими за умови, що вчинені шляхом зловживанням службовим становищем. Вчена О.Ю. Бусол запропонувала розрізняти безумовно корупційні та умовно корупційні злочини. Першими є ті, всі ознаки яких свідчать про їх корупційний характер, визначені в законі чи випливають з його змісту. В свою чергу, другими є такі злочини, склад яких містить не всі ознаки корупційності [2, с. 120–121].

Рівень корупційної злочинності за 2014–2018 рр.

Рік	**Кількість зареєстрованих корупційних злочинів**	**Питома вага, % загальної кількості зареєстрованих злочинів**
2014	4033	0,76 (529139)
2015	3769	0,66 (565182)
2016	3776	0,63 (592604)
2017	3885	0,74 (523911)
2018	5421	1,11 (487133)

Динаміка корупційної злочинності за 2014-2018 рр.

Рік	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Зареєстровано злочинів	4033	3769	3776	3885	5421
Приріст до попереднього р., %	–	-0,93	+1	+1,02	+1,39

Зафіксовані в таблицях рівень та динаміка корупційної злочинності за 2014–2018 роки свідчать про зростання кількості корупційних злочинів, починаючи з 2015 року. В свою чергу, порівняно з 2014 роком, у 2015 році спостерігалось суттєве зниження рівня корупційної злочинності. Однак, знову ж таки додамо, починаючи з 2015 року рівень корупційної злочинності зростає щороку щонайменше на 1 %. При цьому особливим чином зростання відбулось в 2018 році поряд із 2017 роком.

Таким чином, у результаті проведення дослідження щодо визначення рівня, динаміки корупційної злочинності в України автор прийшов до наступного висновку, що здійснений аналіз рівня, динаміки корупційної злочинності показав «переломність» 2018 року, в якому суттєво зросла кількість зареєстрованих корупційних злочинів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №№ 25-26. Ст. 131.

2. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні в контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2015. 479 с.

3. Фіалка М.І. Показники злочинності. Вісник Асоціації кримінального права України. 2016. № 2. С. 361-367.

4. https://www.gp.gov.ua – ofitsiinyi sait Heneralnoi prokuratury Ukrainy. (in Ukrainian).

Процюк Тетяна Богданівна,
завідувач центру підвищення кваліфікації працівників державних органів та міжнародного співробітництва Державного закладу післядипломної освіти «Академія фінансового моніторингу», кандидат економічних наук, доцент

СУТНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ

Нові технології, продукти та пов’язані послуги мають потенціал до стимулювання фінансових інновацій та ефективності й покращення фінансових послуг, але вони також створюють нові можливості для злочинців та терористів у відмиванні їх доходів або фінансування їх незаконної діяльності, а також можливості приховування корупційних доходів. Ризик-орієнтований підхід є ключовим в ефективній імплементації переглянутих Міжнародних Стандартів з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму й розповсюдження зброї масового знищення Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), які члени FATF запровадили у 2012 році і тому FATF активно здійснює моніторинг ризиків, що пов’язані з новітніми технологіями.

У відповідь на розвиток віртуальних валют та пов’язаних з ними платіжних механізмів, що надають нові методи переказу грошової вартості через інтернет, у червні 2014 року, FATF випустив «Віртуальні валюти: ключові визначення та потенційні ризики ПВК/ФТ». Крім цього у червні 2015 року FATF випустила Керівництво з ризик-орієнтованого підходу до віртуальних валют (Керівництво щодо ВВ 2015 року) як частину поетапного підходу до вирішення ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму (ВК/ФТ), що пов’язані з платіжними продуктами та послугами віртуальних валют.

Потрібно врахувати, що Керівництво щодо ВВ 2015 року зосереджується на напрямах, коли діяльність з віртуальними валютами перетинається з традиційними регульованими фінансовими системами, зокрема пункти обміну віртуальних валют. Але поруч з тим, в останні роки територія віртуальних активів розширилася і включає у себе ряд нових продуктів та послуг, бізнес моделей, видів діяльності та взаємодії, в тому числі операції між різними видами віртуальних активів.

FATF у жовтні 2018 року внесла зміни до своїх Рекомендацій для того, аби чітко заявити, що вони застосовуються й до фінансової діяльності, що включає віртуальні активи, а також для додавання двох нових визначень до власного Словника: «віртуальний актив» (ВА) та «постачальники послуг з віртуальних активів» (Virtual Asset Service Provider, далі – VASP). Змінена Рекомендація 15 вимагає, щоб VASP були регульовані в цілях здійснення функції з протидії відмивання коштів, фінансування тероризму і фінансування розповсюдження зброї масового знищення, отримували ліцензію чи реєструвались та були об'єктом ефективної системи моніторингу та нагляду.

У червні 2019 року FATF прийняла Пояснювальну Записку до Рекомендації 15 для подальшого уточнення того, як вимоги FATF мають застосовуватись до ВА та VASP, особливо щодо застосування ризик-орієнтованого підходу (РОП) до діяльності та операцій із ВА та до VASP; нагляду та моніторингу за VASP в цілях ПВК/ФТ; ліцензування та реєстрації; превентивних заходів таких як належна перевірка клієнта, ведення обліку та звітування про підозрілі операції; санкцій та інших правозастосовних методів; а також міжнародної співпраці [1].

Також FATF прийняла це Керівництво щодо застосування РОП до ВА та VASP у червні 2019 року. Воно покликане допомогти як національним органам влади у розумінні, а також розвитку регуляторних та наглядових відповідей на діяльність з ВА та VASP, так і підприємствам приватного сектору, які хочуть бути залучені у діяльність з ВА, для розуміння їх зобов'язань з ПВК/ФТ і того, як вони можуть ефективно дотримуватись цих вимог.

Це Керівництво підкреслює необхідність для країн, VASP та інших підприємств, залучених до діяльності з ВА, розуміти ризики ВК/ФТ, що пов'язані з їх діяльністю, та вживати відповідних пом'якшувальних заходів для їх вирішення. Зокрема, Керівництво надає приклади індикаторів ризику, які мають бути окремо розглянуті в контексті ВА з акцентом на факторах, що будуть більше заплутувати операції чи перешкоджати здатності VASP ідентифікувати клієнтів.

Таким чином FATF прагне регулювати не технології, що є в основі ВА та діяльності VASP, а фізичних чи юридичних осіб, які стоять за такими технологіями та програмами і можуть їх використовувати для сприяння фінансовій діяльності чи проводити ділову активність з видами діяльності із ВА, від імені іншої фізичної чи юридичної особи. Таким чином, особа, яка розробила чи продала програмний додаток нової платформи ВА (тобто розробник) може не бути VASP, якщо обмежилась тільки розробкою та продажом, але вона може стати VASP, якщо використовувала новий додаток чи платформу для проведення ділової діяльності з обміну чи

переказу коштів або будь-якої іншої фінансової діяльності, описаної вище від імені іншої фізичної чи юридичної особи [1].

Більш того, FATF не прагне регулювати фізичних або юридичних осіб VASP, які надають допоміжні послуги або продукти для мереж віртуальних активів, в тому числі виробників апаратних гаманців та гаманців, де ключ не зберігається третіми особами, до тих пір, доки вони не долучаються до чи не сприяють будь-якій з вище перелічених видів ділової активності з ВА від імені своїх клієнтів [1].

Хоча FATF зазначає, що деякі уряди розглядають цілий ряд регуляторних відповідей на діяльність із ВА та регулювання VASP, багато юрисдикцій все ще не мають ефективної діючої системи з ПВК/ФТ для пом'якшення ризиків ВК/ФТ, що пов'язані із діяльністю з ВА, не дивлячись на те, що діяльність із ВА розвивається по всьому світу та VASP проводять все більше операцій.

Список використаних джерел

1. Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. FATF, 2019. URL: http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/Guidance-RBA-virtual-assets.html.

Расюк Едуард Вікторович,
професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВІ

Корупція для України була й залишається однією з найгостріших проблем, що призводить до руйнації держави, роз'їдає суспільну мораль, завдає шкоди всьому суспільству. У соціологічному опитуванні 10169 осіб старше 18 років, яке проводилося у літку 2018 року Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС) на замовлення *Агентства США з міжнародного розвитку (*USAID), зазначається, що українці вважають корупцію в цілому однією з трьох найбільших проблем в Україні, при цьому головною опитані називають політичну корупцію на топ-рівні (73,2 % респондентів назвали політичну корупцію на найвищому рівні дуже серйозною проблемою), на друге місце поставили повсякденну побутову корупцію (53,3 % опитаних назвали її дуже серйозною проблемою), третє – на діловому рівні або у бізнесі (47,4 % респондентів вважають дуже серйозною проблемою) [6]. Також, Трансперенсі Інтернешнл Україна на своєму сайті оприлюднила щорічний індекс корупції за 2018 рік, де Україна дещо покращила свої показники з результатом у 32 бали та 120 місцем серед 180 країн (результат за 2017 рік – 30 балів, 130 місце). Не беручі до уваги Російську Федерацію (28 балів, 138 місце), Україна є найбільш корумпованою країною Європи, натомість решта мають вищі оцінки:

Польща – 60, Словаччина – 50, Румунія – 47, Угорщина – 46, Білорусь – 44, Молдова – 33 балів [2].

Масштаби корупції у нашій країні не зменшуються, не зважаючи на заходи, які проводять державні органи та громадські організації, зокрема: Президент, Рада Національної безпеки і оборони, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, Прокуратура (САП), Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Вищий антикорупційний суд, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ, Державна податкова служба, суди тощо. Таке становище стало наслідком гальмування демократичних і економічних реформ, а також дотепер не з'ясовано всіх соціальних передумов корупції, комплексно не здійснювалася діяльність щодо її обмеження та нейтралізації. Діяльність щодо протидії корупції здійснюється без визначеної системи і належної вимогливості, достатнього інформаційного забезпечення, дотримання принципу розподілу функцій і відповідальності. Тому, на кримінологічному плануванні заходів протидії корупції має бути зосереджена увага, враховуючи його законодавче забезпечення, де визначатимуться організаційно-правові засади протидії корупції в Україні, вплив на причини і умови цього явища, відповідальність осіб, що вчинили корупційні діяння, заходи профілактики корупції та органах, що здійснюють протидію їй.

Сьогодні у державі, нажаль, не існує окремого органу, який би: координував, керував, спрямовував профілактику злочинності; систематизував і розподіляв заходи протидії злочинності, зокрема й корупційної; відповідав би за розподіл функцій та відповідальності; налагоджував взаємодію між усіма суб'єктами профілактики злочинності; визначав би першочергові об'єкти профілактичного впливу. Результатом цього є відсутність або недолугість планування заходів протидії злочинності, зокрема й корупційної, а державна політика у сфері запобігання правопорушень, ведеться не системно, фрагментарно і неефективно. Прикладом цього слугують: 1) чинна Концепція реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року [5], мета якої недосягнута, не зважаючи, що назвою передбачено термін дії документу; 2) чинний План заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року [4], де більшість заходів втратили свою актуальність та є не своєчасними й ефективність їх не доведена; 3) чинні Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки [1], проблеми, цілі і заходи визначені у цій стратегії до сьогодні не виконані, хоч термін дії окреслений у назві, а тому, констатуємо бездіяльність Національного агентства з питань запобігання корупції як органу, на якого законодавством покладено ведення державної антикорупційної політики; 4) чинна Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015–2017 роки [3], не досягла поставленої мети, зокрема, створення ефективної загальнодержавної системи запобігання та

протидії корупції на основі нових засад формування та реалізації антикорупційної політики; 5) ціла низка інших спроб планування, зокрема у сфері незаконного обігу наркотичних засобів тощо.

Як відомо, кримінологічне планування – цілеспрямований процес розробки плану, в якому на основі цілей і завдань протидії злочинності визначаються шляхи та засоби їх вирішення, нормативне, інформаційне, організаційне, методичне й ресурсне його забезпечення на визначений період часу. За своєю суттю кримінологічне планування є способом розроблення управлінського рішення у сфері протидії злочинності, а сам план – формою такого рішення. Тому, у нашій державі варто налагодити комунікацію і субординацію між усіма суб'єктами запобігання та протидії злочинності, зокрема й корупційної, створивши при Кабінеті Міністрів України Національну Раду з питань запобігання та протидії злочинності. Основними функціями такого дорадчого органу мають бути: збір інформації щодо злочинності; планування, виконання та оцінка ефективності програм з профілактики злочинів; координація діяльності поліції та інших органів, що працюють у цій сфері; забезпечення участі громадськості у превентивній діяльності щодо злочинів; співпраця із засобами масової інформації у цій сфері; науково-дослідницька робота; співпраця з законодавчими органами, що визначають політику в галузі боротьби зі злочинністю; навчальна підготовка.

Список використаних джерел

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1699-VII; станом на 08 серп. 2015 р. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL: – https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1699-18.
2. Індекс сприйняття корупції – 2018 рік – [сайт]. URL: https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018.
3. Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки: постан. Кабінету Міністрів України від 29 квіт. 2015 року № 265. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/265-2015– %D0 %BF.
4. Про затвердження плану заходів з виконання Концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року: постан. Кабінету Міністрів України від 8 серп. 2012 р. № 767. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/767-2012– %d0 %bf.
5. Про схвалення концепції реалізації державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 року**:** розпорядж. Кабінету Міністрів України від 30 листоп. 2011 р. № 1209-р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1209-2011– %D1 %80.
6. Сприйняття корупції в Україні: презентація дослідження. URL: http://ucmc.org.ua/uk/2658-2.

Резнік Юлія Степанівна,
старший викладач відділу підвищення кваліфікації прокурорів з питань запобігання корупції інституту підвищення кваліфікації прокурорів Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук

ОСОБА КОРУПЦІОНЕРА: ОКРЕМІ НАРИСИ

Вивчення особи злочинця – важлива й необхідна передумова науково обгрунтованої, успішної профілактики насамперед індивідуальної злочинної поведінки. З урахуванням пріорітетності протидії корупції на державному рівні профілактика корупційної злочинності має особливу актуальність. Без визначення специфічних характеристик осіб з асоціальною поведінкою, а також механізмів її формуванння навряд чи можна ефективно попереджати й припиняти протиправні дії, організовувати боротьбу як з окремими видами суспільно-небезпечних діянь, так і з корупційною злочинністю в цілому.

Офіційна статистика щороку демонструє збільшення рівня виявлених посадових злочинів, де суб'єктами, на жаль, виступають співробітники державних органів.

Особа злочинця – поняття багатогранне і надзвичайно складне. На думку В. Д. Малкова «особа злочинця, з одного боку, – поняття соціологічне, з іншого – юридичне. Це означає, що особистість злочинця не можна розглядати у відриві від соціальної сутності людини, поза зв'язком з усією системою суспільних відносин, учасником яких він є. Під їх впливом формується не тільки його соціальний образ, а й утворюється його морально-психологічні риси і властивості (погляди, переконання, ціннісні орієнтації, життєві очікування, інтелектуальні та вольові якості). Це відбувається незалежно від того, сприймає або усвідомлює індивід даний процес. Тому особу злочинця слід сприймати як продукт реальної дійсності (хоча і небажаний, і навіть ворожий по відношенню до суспільства), що має свою соціальну природу» [1, с. 34].

Високий освітній рівень злочинців даної категорії обумовлений наступними обставинами: з одного боку, сам характер посадових злочинів вимагає особливої підготовки і професійних знань, тим більше, чим вище службове становище, тим більш висока професійна підготовка необхідна особі. З іншого – завжди потрібно враховувати, що показники про освіту формалізовані і далеко не завжди відображають рівень фактичної підготовленості та соціальної зрілості особи. Факт отримання вищої освіти і пов'язані з цим соціальні очікування у співробітників не завжди правильно співвідносяться з фактичним рівнем підготовки і, більш того, нерідко мають тенденцію до завищеної самооцінки.

Таким чином, наявність диплома про освіту далеко не завжди говорить про грамотність і морально-етичну витриманість особи.

У структурі особи злочинця важливе місце займає моральна характеристика. Як правило, службовим особам, котрі вчиняють

корупційні злочини, притаманні такі риси, як наявність антисуспільної установки, заздрість, кар'єризм, готовність принести в жертву матеріальній вигоді закон, норми моралі, професійну честь. Фахівці відзначають, що для корумпованих суб'єктів характерний синдром кругової поруки, протекціонізм, психологія споживацтва, які превалюють над моральними цінностями. Для цієї категорії злочинців характерна велика пристосованість до різних соціальних ситуацій та їх змін [2, с. 157].

На формування і прояв цих рис у осіб, що вчиняють корупційні злочини істотний вплив мають:

– початкова налаштованість на використання своєї служби (роботи) в особистих корисливих інтересах;

– наявність в їх середовищі осіб з високим рівнем матеріального добробуту, досягнутого за рахунок кримінальної діяльності;

– деяке зниження вже досягнутого раніше рівня матеріального достатку особи і бажання підняти його з допомогою вчинення злочину;

– орієнтованість на високі стандарти життя, досягнуті товаришами по службі;

– наявність дорогих звичок та інтересів;

– бажання відшкодувати понесені раніше витрати на здобуття освіти, влаштування на роботу, а також включитися в загальний процес корупції під впливом колективних стереотипів.

Наступна складова структури особи злочинця – його психологічні характеристики. Як правило, до таких характеристик відносяться інтелект, здібності, навички, звички, емоційні і вольові властивості, установки, ціннісні орієнтації, погляди, ставлення до норм моралі і права.

Такі злочинці досить товариські і, як правило, не відчувають труднощів у встановленні необхідних великих психологічних контактів. Якщо розглядати психологічні якості посадових злочинців, то необхідно відзначити наявність у них неабияких організаторських здібностей та деяких інших позитивних рис характеру: діловитості, компетентності, старанності, енергії, які сприяли їх просуванню по службі [3, с. 157]. Серед розглянутих характеристик не останнє місце належить потребам особи, способам їх задоволення, наприклад, схильність до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин.

Найбільш важливою в розумінні специфіки особи злочинця є кримінально-правова характеристика. Саме вона відображає ступінь соціальної деформації особи, її особливі властивості, дозволяє виділити найбільш істотні ознаки осіб, які вчинили злочини. До числа таких ознак належать: спрямованість і мотивація злочинних дій, тривалість, інтенсивність злочинної діяльності та наявність судимостей за неї, рольова участь в конкретному злочині, ступінь підготовленості (організованості) до злочину, ставлення до його наслідків.

За характером спрямованості особа злочинця, що здійснює корупційні злочини, відноситься до субєкта з корисливою спрямованістю. Подібних осіб характеризує спрага накопичення,

користолюбство, егоїзм, нехтування інтересами суспільства, віра у всесилля грошей і зневажливе ставлення до сумлінних працівників [4, с. 528].

Таким чином, протидія корупційній злочинності передбачає всбічне вивчення цього явища. Головним у кримінологічній характеристиці злочину є особа злочинця. Особу коупційного злочинця варто визначити як сукупність істотних стійких властивостей і ознак, що обумовлені соціально-демографічними, соціально-рольовими та морально-психологічними характеричтиками що притаманні особам, які вчиняють корупційні злочини.

Список використаних джерел

1. Криминология: Учеб, для вузов / А.Ф. Агапов, Л.В. Баринова, В.Г. Гриб и др.;под ред. В.Д. Малкова. М., 2006. С. 34.

2. Федоров А.Ю., Алимов С.А. Личность современного коррупционера: основные результаты криминологического исследования // Вестник Московскогоуниверситета МВД России. 2010. № 1. С. 157.

3. Федоров А.Ю., Алимов С.А. Личность современного коррупционера: основные результаты криминологического исследования // Вестник Московскогоуниверситета МВД России. 2010. № 1. С. 157.

4. Криминология: Учеб, для вузов / А.Ф. Агапов, Л.В. Баринова, В.Г. Гриби др.; под ред. В.Д. Малкова. С. 528.

Рожнова Вікторія Василівна,
провідний науковий співробітник інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВА НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ ЯК КОРУПЦІЙНИЙ РИЗИК У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Серед основних джерел факторів, що можуть сприяти виникненню корупції в державі, насамперед, називають нормативно-правові акти, що видаються державними органами. Відповідно до Роз'яснень Міністерства юстиції України від 21 травня 2012 р. саме недосконаліть законодавства дозволяє хапким на руку посадовим особам використовувати надані їм службові повноваження та пов'язані з цим можливості для одержання неправомірної вигоди або приймати обіцянки такої вигоди для себе чи інших осіб, уникаючи при цьому покарання [1].

Зменшити масштаби проблем, що виникають внаслідок недосконалості законодавства, як відомо, покликана антикорупційна

експертиза як проектів, так і вже чинних нормативно-правових актів, обов'язковість проведення якої на цей час передбачена ст. 55 Закону України «Про запобігання корупції». Відповідно до ч. 4 цієї статті антикорупційна експертиза нормативно-правових актів здійснюється, зокрема, у таких сферах: 1) прав та свобод людини і громадянина; 2) повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 3) надання адміністративних послуг; 4) розподілу та витрачання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів; 5) конкурсних (тендерних) процедур [2].

Кримінальний процесуальний закон, як і будь-який інший закон, і насамперед, у сфері прав та свобод людини і громадянина, повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, має бути позбавлений факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень.

Водночас, виявлення таких факторів у тексті кримінального процесуального закону – завдання не легке.

Відповідно до ч. 2 ст. 55 Закону України «Про запобігання корупції» обов'язкова антикорупційна експертиза здійснюється Міністерством юстиції України, крім антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яка здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією [2].

При цьому, якщо процедурні аспекти антикорупційної експертизи, що проводиться Міністерством юстиції України, виписані у Порядку проведення антикорупційної експертизи (затв. наказом МЮ від 18 березня 2015 р. № 383/5) [3] та у Методології проведення антикорупційної експертизи (затв. наказом МЮ від 24 квітня 2017 р. № 1395/5) [4] (далі – Методологія), що були розроблені на виконання вимог закону, то антикорупційна експертиза, що здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією, за даними Центру політико-правових реформ, в умовах відсутності законодавчої вимоги про розроблення цим Комітетом порядку чи методології здійснення ним антикорупційної експертизи, проводиться без власної методології комітету, за «спрощеним» варіантом Методології, розробленої Міністерством юстиції України [5, с. 152].

Висновки антикорупційної експертизи (щодо відповідності вимогам антикорупційного законодавства), здійснюваної Комітетом Верховної Ради з питань запобігання і протидії корупції, мають оприлюднюватись на сторінках відповідних проектів на офіційному веб-сайті Верховної Ради. Утім, як показує системний аналіз таких сторінок, нерідко ці висновки публікуються після сплину тривалого часу з дня їх підготовки, а інколи – взагалі не публікуються. Це пояснюється специфікою та складностями роботи Апарату Верховної

Ради та особливостями комунікації між Комітетом та відповідними працівниками Апарату Верховної Ради [5, с. 154].

Методологія 2017 року (як і попередня Методологія у редакції 2010 року) містить перелік корупціогенних факторів, які виявляються та оцінюються під час проведення експертизи, зокрема: 1) нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) створення надмірних обтяжень для одержувачів адміністративних послуг; 3) відсутність або нечіткість адміністративних процедур; 4) відсутність чи недоліки конкурсних (тендерних) процедур (п. 1.8) [4].

При цьому, у розділі ІІ Методології, в якому розкриваються індикатори, критерії та способи їх оцінки, а також способи усунення такого корупціогенного фактору, як нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, основний акцент робиться на наявність дискреційних повноважень цих органів і осіб, їх обсяг та межы. І хоча вказується на те, що наявність дискреційних повноважень не є ознакою корупціогенності нормативно-правового акта, проекту нормативно-правового акта, а належним чином встановлені дискреційні повноваження дозволяють забезпечити ефективну правозастосовну діяльність, також зазначається, що залежно від відносин, дискреційні повноваження можуть суттєво підвищувати можливості суб'єктивного впливу особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на рішення, що приймається (п. 2.4, п. 2.7 Методології) [4].

Не складно помітити, що нормотворчість у сфері кримінального провадження тяжіє до встановлення імперативних норм (що об'єктивно обумовлено специфікою правовідносин у цій сфері), до того ж, уточнення (а подекуди і заміна на імперативні) диспозитивних приписів, які розглядаються як корупційно-небезпечні, подається як удосконалення кримінального процесуального законодавства.

Однак навряд чи будь-яке уточнення, деталізація, обтяження диспозитивної кримінальної процесуальної норми є дійсним удосконаленням законодавства, забезпечує ефективність правозастосування у цій сфері і виконання завдань кримінального провадження.

Так, наприклад, ч. 2 ст. 298-4 КПК України (у редакції Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 р.) містить імперативний припис, який зобов'язує дізнавача, прокурора одночасно із врученням повідомлення про підозру інформувати особу про результати медичного освідування та висновку спеціаліста за їх наявності [6].

Таке «інформування», на думку авторів Методичних рекомендацій з досудового розслідування кримінальних проступків, здійснюється через складання і направлення особі повідомлення про надання доступу до результатів медичного освідування та висновку спеціаліста та оформлюється протоколом про ознайомлення з результатами медичного освідування та висновку спеціаліста [7, с. 86].

Як відомо, ст. 278 КПК України не встановлює такого обов'язку при врученні повідомлення про підозру у вчиненні злочину.

Очевидно, такий обов'язок покликаний забезпечити право особи, якій вручається повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку, на подальше звернення до дізнавача або прокурора з клопотанням про проведення експертизи у разі незгоди з результатами медичного освідування або висновком спеціаліста особа протягом сорока восьми годин, що встановлене цією ж нормою (ч. 2 ст. 298-4 КПК України).

Однак викликає подив подальше забезпечення реалізації цього права знову ж таки правом дізнавача або прокурора на звернення до експерта для проведення експертизи із дотриманням правил, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 298-4 КПК України). Очевидно, що розглядаючи таке клопотання, дізнавач, прокурор повинні керуватись ст. 220 КПК України, у тому числі в частині процесуального оформлення прийнятого за результатами розгляду рішення. І усе це в межах і так доволі стислих строків проведення дізнання та доволі тривалих строків проведення експертиз…

Не зрозуміло, для чого покладати додатковий обов'язок для забезпечення початку реалізації права, якщо надалі надавати право, а не обов'язок забезпечення його остаточної реалізації? Тим більше, що відповідно до ч. 1 ст. 242 КПК України експертиза може бути проведена за зверненням будь-якої сторони.

Чи не створює це підґрунтя для можливих зловживань, невиконання вимог закону через формальне ставлення до них?

На жаль, дізнатись висновок з цих та інших питань, що становлять предмет дослідження антикорупційної експертизи, зокрема щодо Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 р., не виявляється можливим, оскільки висновок антикорупційної експертизи на відповідній сторінці офіційного веб-сайту Верховної Ради України відсутній…

Список використаних джерел

1. Антикорупційна експертиза як засіб запобігання корупції: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 21.05.2012 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/n0018323-12.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

3. Порядок проведення антикорупційної експертизи: затв. наказом Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0303-15.

4. Методологія проведення антикорупційної експертизи: затв. наказом Міністерства юстиції України від 24 квітня 2017 р. № 1395/5 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v1395323-17.

5. Альтернативний звіт оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О.В. Калітенко, Д.О. Калмиков, І.Б. Коліушко та ін.; за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ: Москаленко О.М., 2019. 366 с.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19.

7. Досудове розслідування кримінальних проступків: методичні рекомендації / С.С. Чернявський, М.С. Цуцкірідзе, Р.М. Дударець та ін. Київ: НАВС, 2019. 160 с.

Рощина Інна Олександрівна,
професор кафедри кримінального права та процесу Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, кандидат юридичних наук, доцент

ПРИЧИНИ КОРУПЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

В даний час причини корупції в судовій системі також одна з гострих тем, навколо якої ведуть дискусії багато вчених і практичних працівників. Висуваються різного роду теорії про причини злочинності у судовій системі, при цьому далеко не реальні. Так, О. Костенко пише, що «стан, у якому сьогодні перебуває українське суспільство, є кризовим, бо уражені усі сфери суспільного життя. Ознаки цієї кризи вказують на її глибинний характер. Очевидно, є якийсь радикальний фактор «Х», що й породжує кризу… Згідно із ідеологією соціального натуралізму, якщо воля і свідомість людей знаходяться у стані неузгодженості із законами соціальної природи, то такі люди стають творцями соціальної кризи. Зазначена неузгодженість і є тим фактором «Х», що являється коренем соціальних криз. Усунути цей кризогенний фактор можна лише шляхом приведення волі і свідомості людей у стан узгодженості із природними законами суспільного життя людей [1, с. 108 – 109].

Після винесення вироку сумнозвісному судді – колядніку Р. Зваричу, експертами були висловлювання про те, що достатньо в кожному обласному місті посадити на лаву підсудних по одному судді, як всі судді перестануть брати хабарі [2].

Міністр внутрішніх справ України А. Аваков пропонував взагалі здійснити повне перезавантаження суддівського корпусу. На його думку, всі недавні закони і проекти змін до законів щодо судів – лише напівзаходи. Змінити ситуацію може тільки реальне перезавантаження судової системи. Перезавантаження, в яке повірять люди. Перезавантаження, яке вижене з суддівського корпусу «рішал» і залишить кваліфікованих чесних профі – дивно, але такі є і в нинішніх судах! Перезавантаження, яке приведе до судів юристів – носіїв нової ідеології морального судді, для якого імператив Свободи та Закону вище влади і грошей. Роботу судової системи в Україні потрібно призупинити на три місяці в рамках реформи правоохоронних органів [3].

23.10.2015 р. колишній прем'єр-міністр України А. Яценюк у Берліні на українсько – німецькому діловому форумі заявив, що уряд виступає за проведення масштабної судової реформи і повну заміну суддівського корпусу в Україні зі звільненням 9000 суддів [4]. Є й інші теорії причин злочинності в судовій системі України. Однак, всі ці теорії в практичній діяльності для боротьби з корупцією в судовій системі явно не підходять

Причинами корупції в судовій системі України, на нашу думку є:

1) призначення суддів, замість їх виборності народом;

2) відсутність реального інституту присяжних;

3) втручання в діяльність судових органів.

З метою боротьби з корупцією в судовій системі багато разів приймалися закони України для реорганізації самої системи.

Перші місяці роботи судів за новими законами однозначно показали, що ця реформи були проведені поверхово й не професійно, через те вони не тільки не змінили ситуацію у суддівському корпусі в кращу сторону, але ще суттєво збільшили її.

Не припинилися ці екзекуції над судовою владою і після прийняття 16.10.2019 р. Закону України № 193-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» [5], яким, в черговий раз, до чинного Закону України № 1402 – VIII від 02.06.2016 р. «Про судоустрій і статус суддів» були внесені такі зміни:

1) скорочується кількість суддів Верховного Суду вдвічі (з 192 до 100);

2) запроваджується новий порядок формування Вищої кваліфікаційної комісії суддів;

3) розширюються повноваження Вищої Ради правосуддя:

– Вища рада правосуддя призначає та звільняє з посад членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

– приймає рішення про звільнення членів Вищої ради правосуддя;

– при Вищої ради правосуддя на 6 років створюється новий дисциплінарний орган – Комісія з питань доброчесності та етики тощо.

Аналізуючи ці зміни в Законі України № 1402 – VIII від 02.06.2016 р. «Про Судоустрій и статус суддів» не важко зробити висновок про те, що вони не тільки не піддаються здоровому глузду, але і не відповідають Конституції України. В зв'язку з цим Верховний суд України звернувся до Конституційного суду з поданням щодо конституційності окремих положень Закону «Про судоустрій і статус суддів».

Зокрема, судді Верховного суду вважають неконституційним новий порядок формування Вищої кваліфікаційної комісії суддів і порядок звільнення членів Вищої ради правосуддя новим органом, що не передбачений Конституцією тощо [6].

Ми повністю згодні з думкою Верховного Суду України, що цей закон про судову реформу не є реформаторським, а спрямований на руйнування судової системи країни.

Отож, з метою усунення причин корупції в судовій системі, терміново необхідно запровадить:

а) виборність суддів,

б) повноцінний інститут присяжних,

в) зняття недоторканності з суддів.

Список використаних джерел

1. Костенко О. М. Проблема 1 сучасної цивілізації (в українському контексті). Черкаси: СУЕМ, 2008. 112 с.

2. Эксперт: «Достаточно всего 27 Зваричей». Сегодня. 2011. 6 октября.

3. А. Аваков пропонує на три місяці призупинити роботу судів. URL: http://www.newsru.ua/ukraine/04jan2016/try_misiatsi_bez_sudiv.html.

4. Кабмін виступає за проведення масштабної судової реформи та повну зміну суддівського корпусу в Україні. URL: http://www.5.ua/suspilstvo/Ukrainskyi-uriad-napoliahaie-na-zvilnenni-9-tys-suddiv--Yatseniuk-96461.html.

5. Закон України № 193-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування». URL: https://www.google.com/search?q= %D0 %97 %D0 %B0 %D0 %BA %D0 %BE %D0 %BD+ %D0 %A3 %D0 %BA %D1 %80 %D0 %B0 %D1 %97 %D0 %BD %D0 %B8+ %E2 %84 %96+193.

6. Верховний суд просить визнати неконституційними окремі положення судової реформи. URL: https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/verhovniy-sud-prosit-konstituciyniy-sud-rozglyanuti-sudovu-reformu-novini-ukrajini-50053732.html.

Русакова Галина,
старший преподаватель кафедры языков Академии образовательного комплекса полиции Республики Армении, кандидат педагогических наук

ВОСПИТАНИЕ КУЛЬТУРЫ УМСТВЕННОГО ТРУДА БУДУЩИХ ПОЛИЦЕЙСКИХ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА КАК ФАКТОР ПРОФИЛАКТИКИ КОРРУПЦИИ

В рамках реформы, проводимой в Полиции РА, основной делается ак-цент на формирование между обществом и полицией партнерской модели взаимоотношений. Это, в свою очередь, ставит перед Образовательным ком-плексом полиции РА, подготавливающем основные профессиональные поли-цейские кадры, задачу по разработке и внедрению таких образовательных программ, которые обеспечили бы высокий уровень сформированности профессиональных знаний, умений и навыков.

Наряду с юридическими дисциплинами в Образовательном комплексе полиции РА важное значение придаётся овладению слушателями основами иностранных языков. Среди них русский язык занимает особое место, что связано с историческими связями между нашими странами, тесными между-народными отношениями, развитием сферы бизнеса и туризма. В Образова-тельном комплексе полиции РА русский язык преподается как иностранный в рамках профессиональной направленности. Перед нами встала задача раз-работать такую систему занятий, которая призвана помочь будущим поли-цейским овладеть необходимым и достаточным запасом знаний общеупотре-бительной и профессиональной лексики, разговорных конструкций, диало-гов, что, в свою очередь, позволило бы им в рамках профессии общаться с русскоговорящими гражданами. В первую очередь, была обеспечена прак-тическая значимость приобретаемых на занятиях русского языка умений и навыков для будущей профессиональной деятельности, использование моде-лирования, позволяющего максимально приблизить учебные ситуации к жизненным. Кроме того, исследования выявили у поступающих слушателей достаточно низкий уровень сформированности культуры умственного труда, т.е. знаний, умений и навыков организации своей учебной деятельности мак-симально эффективным способом.

Уроки русского языка, формируя общую культуру человека, дают возможность эффективно воспитывать культуру мышления, которая является одним из важнейших компонентов культуры умственного труда.

Исследование проблемы культуры умственного труда вызывало инте-рес ученых разных наук. Так, философское осмысление данного понятия представлено в работах В.С. Библера, П.С. Гуревича, М.С. Кагана, Э.С. Маркаряна, В.М. Межуева и других ученых, которые рассматривают куль-туру как совокупность многообразных проявлений человеческой деятельно-сти [1:145]. Психологи, обращаясь к названной проблеме, рассматривают её как систему приёмов, методов и привычек,

определяющих стиль умственной работы (Н.И. Болдырев, А.А.Кирсанов, Н.П. Ерастов, В.П. Кузовлев,и др.) [2:48]. Педагоги выделяют прежде всего культуру учебного труда (Ш.И. Ганелин, Е.Я. Голантидр.) [3:224] или технику организации учебной деятельности (А.Г. Громцева и др.) [4:138]. Методисты изучают данный вопрос с позиций выделения компонентов, умений и навыков, интонационного подхода к изучению русского языка (Ш.А. Амонашвили, В.Ф. Гутенев, С.Н. Лысенкова и др.) [5:29]. Данная проблема рассматривалась также на основе комплексного подхода (В.П. Кузовлев, В.А. Охотникова, И.А. Хрестина) [6:69].

Следует отметить, что культура умственного труда – не просто черта личности (т. к. черта – это только свойство, отличительная особенность), а, скорее, синтез качеств личности, которые в совокупности характеризу-ют личностное отношение к учебной деятельности, уровень её интеллекту-альных, личностных, организационно-деятельностных, гигиенических и эсте-тических сторон, дающих возможность студенту качественно, рационально, с наименьшими затратами сил и времени выполнять лю-бую умственную работу.

Анализ изученной психолого-педагогической литературы по проблеме формирования культуры умственного труда позволяет сделать вывод о том, что современной наукой накоплена богатая база подходов и направлений, опираясь на которые возможно решить задачу формирования культуры ум-ственного труда слушателей за время их обучения, в частности, обучения русскому языку как иностранному в рамках профессии.

На современном этапе, когда количество информации и её доступность возросли во много раз, особую значимость приобретает формирование у слушателей умений и навыков правильно отбирать, обрабатывать, перераба-тывать, интерпретировать получаемую информацию, выработка у них спо-собности применять и адаптировать информацию к сфере своей профессио-нальной деятельности. В противном случае у человека появляется ощущение беспомощности перед этим «шквалом», несущейся на него со всех сторон ин-формации. Отсюда и неуверенность в своих способностях и возможностях.

Культура умственного труда может быть представлена в виде модели, включающей в себя: личностный, интеллектуальный, организационно-технический, эстетический и гигиенический компоненты, которые в совокуп-ности позволяют рационально, качественно, с наименьшими затратами сил и времени, выполнять любую умственную работу.

Воспитание культуры умственного труда на уроках русского языка будет эффективным при выполнении следующих педагогических условий:

– владение преподавателем системой знаний о психолого-педагогических особенностях слушателей, о потенциальных образователь-ных и воспитательных возможностях русского языка как

учебного предмета в системе профессионального образования, использование передового педа-гогического опыта по воспитанию культуры умственного труда слушателей;

– усвоение слушателями знаний о культуре умственного труда, форми-рование у них системы умений и навыков, лежащих в основе компонентов культуры умственного труда;

– применение комплексного подхода, включающего в себя использова-ние передового педагогического опыта, новых образовательных технологий, обучения слушателей конкретным приёмам правильной организации своей учебной деятельности, побуждение их к самообразованию.

Формирование культуры умственного труда основывается на глубоком и сознательном освоении норм умственной деятельности, рассматривается как важнейший инструмент познания мира во всем его многообразии.

В качестве результата организации подобного образования общество получает выпускника высшего учебного заведения, который конкурентоспо-собен на рынке труда, компетентен и ответственен, свободно ориентируется в потоке поступающей информации, готов к постоянному личностному росту, социальной и профессиональной мобильности, удовлетворению образова-тельных потребностей и повышении своего уровня образования.

Важность рассматриваемой нами проблемы заключается также в сле-дующем: уровень культуры умственного труда слушателей определяет все стороны и результаты обучения, а именно:

а) качество формируемых знаний и умений по предмету;

б) познавательную активность слушателей;

в) развитие мышления, творческих способностей слушателей;

г) производительность учебного труда слушателей и зависящий от неё объём их учебной нагрузки;

д) эффективность использования воспитательных возможностей учеб-ного процесса.

Личностный компонент находит отражение в мотивационной сфере слушателей. Он предполагает развитие у них интереса к изучению русского языка путём использования разнообразных видов деятельности, готовности преодолевать все возникающие в процессе обучения трудности, осознание каждым слушателем объёма самостоятельной работы по русскому языку для рационального распределения времени и усилий, исходя из целей и индиви-дуальных возможностей каждого обучающегося.

Интеллектуальный компонент формируется в ходе целенаправлен-ного освоения содержания курса русского языка за счёт разнообразной ин-формации.

Организационно-технический компонент позволяет слушателя ра-ционально и экономно распределять силы и время, потраченные на освоение учебного материала, за счёт овладения речевыми навыками,

базовой лекси-кой, речевыми конструкциями, моделями выполнения учебных операций, организации разных видов самостоятельной работы.

Эстетический компонент предполагает формирование у слушателей основ культуры речи (речь идёт, прежде всего, о разнообразных общепри-нятых нормах общения: приветствие, прощание, обращение, поздравление и т.д. русском этикете). При этом необходимо учитывать особенности и раз-личия менталитетов, культурно-исторических традиций армянского и рус-ского народов.

Гигиенический компонент – важнейшее условие высокой работоспо-собности слушателей, их физического и духовного здоровья. Хотя уроки русского языка стоят в разряде практических занятий, очень важным усло-вием их эффективности является продуманная система чередования разных видов и форм деятельности, которые подчинены целям и задачам конкретной темы. Для воспитания у слушателей гигиенического компонента культуры умственного труда на уроках русского языка также могут быть предложены технологии общей и индивидуальной педагогической, поддержки, приёмы снятия ситуаций, блокирующих коммуникацию. Для осуществления общей педагогической поддержки акцент делается на создании необходимого эмо-ционального фона доброжелательности, взаимопонимания и сотрудничества во время занятий. Индивидуальная поддержка осуществляется с помощью средств, направленных на создание ситуаций успеха, условий для самореа-лизации личности, повышения статуса и значимости личностного вклада в решение общих задач.

Список використаних джерел

1. Библер В.С. Культура. Диалог культур // Вопросы философии. Вып.N1. М.: Акад. пед. наук РСФСР,1989. СС.145-150

2. Кузовлев В.П. Профессиональная подготовка студентов в педагоги-ческом вузе (научно-методический и организационно-педагогический аспек-ты): Монография. М.: МПУ, ЕГПИ, 1999.

3. Ганелин Ш.И. Дидактический принцип сознательности. М.: Акад. пед. наук РСФСР, 1961.

4. Ильясов И.И. Структура процесса учения М.: Издательство Москов-ского университета, 1986.

5. Белкин Е., Корнев Л. П., Требулина Н. А. Педагогические основы организации самостоятельной работы студентов: Учебное пособие. Орел,1989.

6. Кузовлев В.П. О компонентах культуры умственного труда// Фор-мирование у учащихся стремления к самообразованию/ Под ред. Б.Ф. Рай-ского. Волгоград, 1977.

Саковський Андрій Анатолійович,
директор ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

Поширення корупційних злочинів в різних сферах діяльності та гілках влади робить їх не тільки небезпечним, але і універсальним явищем. Складність протидії корупційним злочинам обумовлена їх здатністю розповсюджуватися в будь-якій сфері суспільного життя.

Теорія оперативно-розшукової діяльності вивчає ті аспекти злочинності, інформація про яких необхідна для науково-обґрунтованих і ефективних заходів організації і тактики застосування оперативно-розшукових сил і засобів в боротьбі із злочинністю [1, с. 13–16], тому оперативно-розшукова характеристика корупційних злочинів повинна органічно поєднувати в собі результати аналізу складу злочину з точки зору інших юридичних наук. Тобто, вона розглядається з позиції функціонування суб'єктів оперативно-розшукової діяльності і у свій зміст включає сукупність усіх характеристик, що дають юридичні науки. Однак при цьому із загально галузевих (кримінально-правових, криміналістичних, кримінологічних, психологічних) ознак виділяються найбільш важливі, пошукові, які в сукупності дають більш глибоке уявлення про суб'єкт злочину, дозволяють правильно прийняти рішення щодо застосування тих оперативно-розшукових засобів і методів, які забезпечують ефективне виявлення і розкриття зазначених злочинів.

Суттєвою відмінністю оперативно-розшукової характеристики від інших характеристик є те, що елементи оперативно-розшукової характеристики злочинів характеризують найбільш істотні обставини, що підлягають доведенню під час їх розкриття, а характеристики злочинів з точки зору інших наук мають сталі параметри – наприклад, характеристика будь-якого злочину з точки зору кримінального права складається з чітко визначених елементів, які в сукупності визначають склад злочину – об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони (та відповідно їх складових). Що стосується елементів оперативно-розшукової характеристики, то серед них неможливо визначити „класичні», які притаманні всім злочинам. Кожному із видів злочинів (чи групі злочинів, об'єднаних за певними критеріями) притаманні певні ознаки, які є превуалюючими саме для цього виду злочинів. Тобто, оперативно-розшукова характеристика не дублює зміст характеристик даних іншими юридичними науками, а являє собою самостійний вид комплексної характеристики злочинів, елементи якої є специфічними, притаманними характеристиці окремого виду злочинів. Аналіз наукових праць, методичних розробок, практики

правозастосовчої діяльності оперативних та інших підрозділів дозволив визначити елементи оперативно-розшукової характеристики корупційних злочинів, до яких відносяться: специфічні ознаки осіб, які організовують або вчинюють корупційні злочини; характеристику способів та засобів, що використовуються злочинцями для підготовки, вчинення та приховування злочину; ознаки злочину; фактори, що обумовлюють можливість вчинення злочину [2, с. 69].

Оперативно-розшукова характеристика залежить від кримінально-правових елементів певних складів злочинів. Така тенденція пов'язана з тим, що оперативні працівники, здійснюючи документування злочину, прагнуть фіксувати факти, які підтверджують наявність в діях особи та наслідках таких дій елементу складу злочину, передбаченого конкретною статтею Кримінального кодексу. Кримінально-правові ознаки є вихідними для оперативно-розшукової характеристики злочинів, оскільки у випадку відсутності ознак складу злочину не може бути і мови про оперативно-розшукову характеристику. Але разом з тим, в оперативно-розшуковій характеристиці злочинів кримінально-правові ознаки мають трохи інше значення, чим у кримінальному праві.

Наприклад, якщо за ст. 365 формою злочинної діяльності є умисне вчинення службовою особою дій, які явно виходять за межі наданих їй прав чи повноважень, то з точки зору оперативно-розшукової характеристики формами злочинної діяльності (способами) є вчинення таких дій: які входять до компетенції іншої (а не цієї) службової особи (є компетенцією вищестоящої службової особи чи службової особи іншого відомства); виконання яких можливе лише за наявності особливих і відсутніх у даній ситуації умов – в особливих випадках, з особливого дозволу або з додержанням особливого порядку; які могли бути вчиненні лише колегіально, тоді як винний здійснював їх одноособово; які ніхто не має права виконувати або дозволяти [3, с. 129]. Тому діяльність оперативних працівників спрямовується на фіксацію будь-якої злочинної дії (з перерахованих). Окрім цього в процесі вчинення злочину посадовцями здійснюються ряд дій, які теж спрямовані на досягнення злочинної мети і без яких вчинення злочину (у всіх формах) неможливо – наприклад, надання інформації, встановлення корупційних зв'язків, сприяння певним особам у вирішенні різного роду питань тощо. З точки зору кримінально-правової характеристики всі ці дії не є злочином, але вони становлять оперативний інтерес, оскільки вказують на наявність ознак злочину і тому враховуються при визначенні оперативно-розшукової характеристики. Вчинення корупційного злочину особою, яка займає відповідальне становище, чи вчинення злочину з тяжкими наслідками у кримінальному праві розглядаються як кваліфікуючі ознаки чи обтяжуючі провину обставини, а з погляду оперативно-розшукової характеристики знання цих ознак дозволить правильно визначити

спосіб дій посадовця, намітити заходи щодо фіксації злочинних дій чи визначити заходи профілактичного впливу. Здійснення злочину в складі групи (або організованої злочинної групи) в оперативно-розшуковий характеристиці також має інше значення, тому що дозволяє визначити соціально-психологічні умови формування злочинних груп і, виходячи з цього, обрати найбільш ефективні оперативно-розшукові заходи і тактику їх застосування в процесі фіксації злочинних дій. Тобто, оперативно-розшукова характеристика злочинів є важливим зв'язуючим елементом між теорією оперативно-розшукової діяльності та практичною діяльністю оперативних підрозділів й створює передумови їх ефективної діяльності із протидії корупційних злочинів [4, с. 174].

Оперативно-розшукова характеристика певних злочинів передбачає системність і комплексність використання оперативно-розшукових можливостей з огляду на оперативно-розшукову характеристику окремих груп злочинів, оскільки будь– яка діяльність передбачає знання об'єктів впливу. У контексті діяльності оперативних підрозділів із виявлення злочинів, що вчинені або які вчиняють, а також документування злочинів, які готують, це означає, що елементами оперативно-розшукової характеристики злочинів у сфері службової діяльності є поняття конкретного виду злочинів і кваліфікація дій, які характеризують (тобто предмет злочинного зазіхання й особливості кримінального вияву); фактори, що впливають на оперативно значущу поведінку (об'єктивні та суб'єктивні); оперативно значуща поведінка (способи підготовки, учинення та приховування злочину); особи, які становлять оперативний інтерес (особисті дані, можливість і мета їхніх дій, специфічні ознаки).

Список використаних джерел

1. Луговик В. Ф. Проблемы формирования учения об оперативно-розыскной характеристике преступлений. *Оперативник (сыщик)*. 2006. № 4 (9). С. 13–16.
2. Болвінов С. П. Оперативно-розшукова характеристика одержання неправомірної вигоди службовими особами. *Право і безпека*. 2015. № 4. С. 67–71.
3. Слуцька Т. І. Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2010. 232 с.
4. Бех О. В. Оперативно-розшукова характеристика злочинів у сфері службової діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 173–182.

Сокиран Федір Михайлович,
професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОФЕСІЙНА РОЛЬ СЛІДЧОГО В БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ

Питання боротьби з корупцією є актуальним в нашій державі на сьогоднішній день.

Вагому роль в питаннях боротьби з корупцією відіграють слідчі підрозділи Національної поліції, в тому числі і управлінський апарат, які знаходяться на етапі їх реформування.

Слідчі підрозділи Національної комісії України займають винятково важливе місце в системі державних правоохоронних органів, оскільки саме вони безпосередньо пов'язані із здійсненням кримінального переслідування осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Реформи, що проводяться в Україні, торкнулися практично усіх сторін економічного, суспільно-політичного і соціально-правового життя суспільства. В умовах вдосконалення української державності особливо важливу роль набуває формування правової держави і громадського суспільства. Практика громадського життя свідчить, що вдосконалення системи державного управління в правоохоронній сфері повинно базуватися, передусім, на правовому механізмі регулювання діяльності, що включає як правове забезпечення, так і формування організаційних структур управління в системі органів охорони правопорядку і боротьби зі злочинністю та її «раковою пухлиною» – корупцією.

Особливості реалізації функцій слідчих підрозділів Національної поліції України формують специфіку управління цим державним органом. Управління цією діяльністю не має аналогів в інших випадках соціальної практики. Слідчий апарат Національної поліції України є невід'ємною частиною правоохоронної системи і своєю діяльністю впливає на соціально-політичний і соціально-психологічний клімат в сучасному українському суспільстві в напрямі протидії корупції.

Досягнутий рівень розвитку теорії управління у сфері правоохоронної діяльності дозволяє виділити проблему соціального наповнення правоохоронної діяльності. Ця проблематика завжди знаходилась в центрі уваги дослідників, проте підходи до її вивчення, очевидно, ніколи не будуть вичерпані. Кожен етап розвитку суспільства розкриває все нові сторони дійсності, по відношенню до яких, питання індивідуального, групового, громадського характеру перетинаються, взаємно проникають і породжують нові проблеми, серед яких є проблема викорінення корупції в нашій державі.

За більш ніж двадцятивосьмирічну історію розвитку вітчизняної юридичної психології накопичений величезний масив теоретичних і емпіричних даних про генезис і структуру функціонування правоохоронної системи [1].

Зібраний великий обсяг матеріалу, призначений проблемам вдосконалення професійної діяльності фахівців правоохоронних органів і інших державних структур; проаналізовано психолого-педагогічні аспекти роботи слідчого, оперуповноваженого, дільничного офіцера поліції, співробітників патрульної поліції, особового складу підрозділів поліції особливого призначення в даному порядку.

Проте, за межами наукових досліджень залишається цілий спектр проблем, вивчення яких могло б позитивно позначитися на рішенні ряду практичних завдань в області підвищення ефективності і якості слідчої практики серед боротьби з проявами корупційних діянь.

На сучасному етапі теорія управління у сфері правоохоронної діяльності, в предметі якої можна виділити такий компонент, як комунікативна компетентність, набуває все більш чіткий зміст.

Метою вивчення управління в слідчих підрозділах є цілеспрямована підготовка професіоналів, зайнятих управлінням в цій структурі. У сучасний період розвитку суспільства управлінська діяльність в правоохоронних органах заснована лише на досвіді і інтуїції керівників, вже не може гарантувати досягнення успіхів в службовій діяльності як їх самих, так і підлеглих ним виконавців.

Нині виявилася наполеглива потреба в підготовці керівників, що відповідають вимогам сучасного суспільства. Особливу роль тут відіграє рівень сформованості тих професійно-значущих якостей, що впливають на успішність професійної управлінської діяльності. Через це, майбутні керівники обов'язково повинні своєчасно набувати необхідний обсяг сучасних управлінських знань, умінь і навичок, а діючі – постійно підвищувати рівень своїх теоретичних знань і удосконалювати наявні уміння і навички в області соціальної і юридичної психології, направлених на протидію корупції.

Вивчення основ управління повинно сприяти тому, щоб у керівників виникло усвідомлене розуміння і стійка внутрішня потреба в постійному самостійному набутті управлінських знань, умінь і навичок; реалізації функцій управління в межах компетенції; у аналізі практики управління; вивченні і поширенні передового досвіду, направлених на виконання державної програми боротьби із корупцією [2].

Список використаних джерел

1. Сокиран Ф. М. Сучасні концепції психологічного впливу на досудовому слідстві: монографія. Київ: НВТ «Правник», 2002. 171 с.

2. Антикорупційна програма Генеральної прокуратури України, затв. наказом Генеральної прокуратури України від 31.03.2017 р. № 98. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/iopd.html?_m=publications&id=94103.

Стратулат Наталя Вікторівна,
завідувач кафедри юридичного документознавства ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат філологічних наук, доцент;
Проценко Галина Петрівна,
старший викладач кафедри юридичного документознавства ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ МОТИВАЦІЇ В ТЕКСТІ СЛУЖБОВОГО ДОКУМЕНТА

Питанням щодо загальних вимог юридичної техніки, яких необхідно дотримуватися під час укладання документів, приділяють значну увагу як філологи, так і юристи. Ці вимоги детально виписані у науковій доктрині.

Проте сьогодні з огляду на активізацію боротьби у нашій державі з корупційними правопорушеннями особливої уваги потребує і визначення специфіки цих вимог у площині унеможливлення використання в документах положень, що можуть сприяти або полегшувати вчинення корупційних правопорушень, а також діяльність із виявлення в нормативних актах корупціогенних факторів.

Корупціогенний фактор (в широкому розумінні) – здатність нормативно-правової конструкції (окремого нормативного припису чи їх сукупності) самостійно чи у взаємодії з іншими нормами створювати ризик вчинення корупційних правопорушень.

Тобто укладачу документів потрібно знати техніко-юридичні недоліки документа, що можуть виступати як корупціогенні фактори. До таких недоліків, зокрема належать:

1) юридичні колізії нормативних приписів, що містяться в одному нормативно-правовому акті або в різних нормативно-правових актах, у тому числі невідповідність змісту нормативних приписів нормативно-правового акта, проекту нормативно-правового акта положенням нормативно-правового акта, який має вищу юридичну силу;

2) розробка акта, видання (прийняття) акта органом (особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) з перевищенням своєї компетенції;

3) порушення встановленої форми нормативно-правового акта;

4) порушення вимог нормопроектувальної техніки;

5) технічні помилки в тексті, пропущення слів тощо.

Зокрема йдеться про некоректне вживання оціночних понять, наприклад: «*за наявності поважних причин орган вправі надати …*», «*у виключних випадках особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може дозволити…*», «*рішення може бути прийнято, якщо це не суперечить суспільним інтересам…*» тощо. Подібні недоліки можна усунути шляхом уточненням

невизначених формулювань, зменшенням кількості «невизначених правових понять» або оціночних понять.

Корупціогенними факторми можуть вважатися і нечіткість формулювань (наприклад, нечітке визначення адміністративної процедури), необґрунтованістю окремих положень (наприклад, необґрунтованість регулювання конкурсних (тендерних) процедур), повторення і логічні розбіжності тощо.

Потребують виявлення та оцінки недоліки нормативного акта органів державної влади та місцевого самоврядування, які можуть вважатися корупціогенними факторами.

До таких недоліків належать: 1) нечітке визначення функцій, прав, обов'язків і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) створення надмірних обтяжень для одержувачів адміністративних послуг; 3) відсутність або нечіткість адміністративних процедур; 4) відсутність чи недоліки конкурсних (тендерних) процедур.

Варто звертати увагу також і на такі недоліки в документах:

1) наявність або відсутність вказівок на суб'єкт (орган, особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), що приймає управлінське рішення, видає правозастосовчий акт, здійснює юридично значущі дії;

2) види управлінських рішень, що приймаються, їх кількість, можливість вибору одного із передбачених в документі рішень:

а) відсутність розмежування проміжних (процесуальних) і кінцевих рішень, якщо передбачається прийняття і тих і інших;

б) невизначеність процесуальної форми прийняття управлінського рішення;

3) юридичне визначення підстав для прийняття управлінських рішень:

а) невизначеність або недостатня визначеність підстав для прийняття управлінських рішень;

б) можливість органу (особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) прийняти декілька видів рішень при нормативному закріпленні порядку або підстав прийняття тільки одного із них;

в) відсутність обов'язку мотивувати управлінське рішення, що приймається;

4) строки реалізації владних повноважень, прийняття управлінських рішень, здійснення інших юридично значущих дій:

а) відсутність формально визначених строків;

б) можливість органу (особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) продовжити або скоротити встановлений строк без формально визначених підстав;

в) право органу (особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) поновити пропущений фізичною або юридичною особою строк на свій розсуд;

5) порядок відносин органу (особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) з фізичними та юридичними особами, іншими органами державної влади та місцевого самоврядування:

а) відсутність в нормативно-правому акті, проекті нормативно-правового акта вказівок на юридичні факти (фактичний склад), що тягнуть за собою виникнення, зміну чи припинення правовідносин;

б) можливість органу (особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) на свій розсуд ініціювати виникнення правовідносин, їх зміну або припинення, не вказуючи на юридично значущі обставини, що сприяли прийняттю такого роду рішення;

в) право органу (особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) витребовувати від фізичних та юридичних осіб додаткові відомості, документи, інформацію, здійснення інших юридично значущих дій, не вказуючи вичерпних підстав для подібного роду рішень;

6) інші нормативно-правові приписи, що надають органу (особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування) право приймати рішення на підставі власного розсуду.

Отже, документ, укладений з дотриманням усіх юридико-лінгвістичних вимог, без техніко-юридичних недоліків, що можуть виступати як корупціогенні фактори, буде зрозумілим для виконавців та осіб, для яких він підготовлений, уможливлюватиме однозначне тлумачення ними правових приписів, які містяться в цьому документі, та узгодження адресатами відповідно до цих приписів свого поводження, прийняття правильного управлінського рішення, тобто сприятиме ефективній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Деякі питання проведення антикорупційної експертизи: наказ Міністерства юстиції України від 18.03.2015 № 383/5, у ред. від 01.12.2017.

2. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи: наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5.

Стрельченко Оксана Григорівна,
професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ВИЯВАМ В УКРАЇНІ

Діджиталізація є цифровою трансформацією бізнесу, суспільства та держави в цілому, яка на сьогоднішній день займає провідне становище і виявляється необхідним компонент сучасного життя. Саме діджіталізація (або переведення інформації у цифровий формат) є невід'ємною складовою сьогодення усіх сфер публічного адміністрування. Мабуть, найвидатнішим досягненням людства стало можливість швидкого обміну інформацією.

Живучи за правилами 50-літньої давнини, не можна розраховувати на визнання і повагу колег за кордоном, що трімко розвиваються

Відзначимо, що у 2019 року за даними і світового центру конкурентоспроможності «The IMD World Digital Competitiveness Ranking» США, Сингапур, Швейцарія, країни Скандинавії є лідерами діджиталізації. Згідно із зазначеним рейтингом, Україна опустилася на 2 позиції, посівши 60 місце, між Перу й Аргентиною [1]. У 2018 році Кабінет Міністрів України прийняв Концепцію розвитку цифрової економіки до 2020 року та затвердив план заходів щодо її реалізації. Основною метою документа є реалізація ініціатив «Цифрового порядку денного України 2020» [2] (цифрова стратегія) для усунення бар'єрів на шляху цифрової трансформації України у найбільш перспективних сферах. Це планується досягти шляхом стимулювання економіки та залучення інвестицій, подолання цифрової нерівності, поглиблення співпраці з ЄС у цифровій сфері та розбудови інноваційної інфраструктури країни та цифрових перетворень.

Реалізація заходів Концепції має забезпечити: стимулювання економіки та залучення інвестицій; основу для трансформації вітчизняних індустрій в конкурентоспроможні та ефективні за рахунок їх «цифровізації»; вирішення проблеми «цифрового розриву», наближення «цифрових» технологій до громадян, у тому числі, шляхом забезпечення доступу громадян до широкосмугового Інтернет, особливо у селищах та невеликих містах; створення нових можливостей для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних і «цифрових» індустрій та бізнесу; розвиток експорту «цифрової» продукції та послуг (ІТ-аутсорсинг). Документ прогнозує збільшення ВВП і обсягів іноземних інвестицій. І уже у липні 2019 року діджиталізація запрацювала на теренах України, через активне впровадження цифрової економіки, що є новою моделлю розвитку для України [3]. Убачаючи ситуацію щодо розвитку діджиталізації на ринку України, доцільно визначити п'ять її першопочаткових пріоритетних

напрямів цифрової трансформації публічного адміністрування таких сфер як: 1) охорони здоров'я; 2) освіти та науки; 3) містобудування; 4) енергетики тощо.

Розвиток діджиталізації в Україні полягає у створенні ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу та суспільства для їх ефективності, конкурентоздатності та національного розвитку, зростання обсягів виробництва високотехнологічної продукції та благополуччя населення.

Відповідно, з метою її розвитку передбачається здійснення заходів щодо впровадження відповідних стимулів для цифровізації економіки, суспільної та соціальної сфер, усвідомлення наявних викликів та інструментів розвитку цифрових інфраструктур, набуття громадянами цифрових компетенцій тощо.

Шлях до діджиталізації пролягає через внутрішній ринок виробництва, використання та споживання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій в Україні.

У класичному розумінні поняття діджиталізація є діяльністю, в якій основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як числові, так і текстові. Вона базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, стрімкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну (фізично-аналогову) економіку, трансформуючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що створює ресурси. Саме дані є ключовим ресурсом діджиталізації, які генеруються та забезпечують електронно-комунікаційну взаємодію завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем.

Уряд України вбачає вкрай необхідним прискоренний сценарій діджиталізації, як найбільш релевантний для України з точки зору викликів, потреб та можливостей.

Сутністю прискоренного сценарій діджиталізація є: усунення законодавчих, інституційних, фіскальних та інших перешкод, які заважають розвитку цифрової економіки; впровадження стимулів та мотивацій для заохочення бізнесу та індустрій економіки в цілому до цифровізації; створення попиту та формування потреб серед громадян до цифровізації, насамперед через впровадження державою масштабних проектів цифрових трансформацій, зокрема на базі сучасних моделей державно-приватного партнерства; створення та розвиток цифрових інфраструктур як основи використання переваг цифрового світу у повсякденному житті та платформи для досягнення ефективності економіки взагалі; розвиток та поглиблення цифрових компетенцій громадян для забезпечення їх готовності до використання цифрових можливостей, а також подолання супутніх ризиків; розвиток цифрового підприємництва, створення відповідних (у тому числі аналогових) інфраструктур для підтримки та розвитку інноваційної діяльності, впровадження механізмів фондування, стимулювання та підтримки.

Метою впровадження стимулів та мотивацій є те щоб: заохотити бізнес та громадян споживати та використовувати інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, тобто зробити так, щоб технології в Україні були доступні, цифрові інфраструктури викликали бажання та мотивацію до них підключатися та ними користуватися, а бажання модернізувати, оптимізувати, масштабувати, прискорити та розвинути власний бізнес та життєдіяльність змогли реалізуватися та стати основою цифрової економіки. Створення попиту та формування потреб передбачає реалізацію цілеспрямованої та інноваційної політики створення в різних сферах життєдіяльності таких умов (технологічного середовища, цифрових інфраструктур тощо), які спонукали б громадян та бізнес замість звичних аналогових (традиційних) засобів та інструментів використовувати саме цифрові як більш ефективніші, швидші, дешевші та якісніші.

Отже, на наш погляд, якщо належним чином в Україні буде впроваджено діджиталізацію у різних сферах публічного адміністрування, виключатиметься людський фактор у вирішення тих чи інших питань та усуватимуться корупційні ризики в усіх сферах публічного адміністрування так як здійснюватиметься контроль на усіх рівнях адміністрування.

Список використаних джерел

1. Imd world competitiveness center. The IMD World Digital Competitiveness Ranking. URL: https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-digital-competitiveness-rankings-2019.

2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-cifrovoyi-ekonomiki-ta-suspilstva-ukrayini-na-20182020-roki-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi.

3. Погойда В. П’ять китів. Де насправді потрібна діджиталізація в Україні. URL: https://nv.ua/ukr/biz/experts/didzhitalizaciya-v-ukrajini-telemedicina-i-rozumne-misto-5-sfer-shcho-davno-potrebuyut-tehnologiy-novini-ukrajini-50046812.html.

Сюравчик Валерій Григорович,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

Питання щодо участі громадськості у запобіганні корупційним злочинам на сьогодні є одними з найактуальніших в Україні. Відповідно до Конституції України [1] громадяни України мають право створювати в установленому Законом порядку громадські об’єднання для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння органам

місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин. Однак на конституційному рівні існує неузгодженість стосовно «процесуальних» передумов повноважень громадськості з питань запобігання корупції.

Громадські формування виконують значну профілактичну роботу щодо запобігання злочинам, правопорушенням та проступкам. Діяльність громадських формувань залишається одним із найвагоміших чинників ефективності запобігання правопорушенням [1].

На думку Є. В. Глушко, громадськість у сфері запобігання корупції можна визначити як соціальне утворення протилежне державі, що спонукає останню до створення умов, необхідних для всебічного розвитку та існування членів такого суспільства у відносинах щодо запобігання корупції на підставі та у спосіб, передбачений чинним законодавством України. Громадськість виступає своєрідною противагою державі, що однак орієнтується на взаємовигідне та безконфліктне існування з нею. Зазначена форма взаємостосунків, у свою чергу, вимагає формування інституту їх кореспондуючих прав та обов'язків щодо запобігання корупції, оскільки у протилежному випадку члени громадянського суспільства будуть розглядатися в якості підпорядкованих державі суб'єктів, а не повноправних учасників відповідних відносин [3].

Про значну роль участі громадськості у боротьбі з корупцією йдеться у ст. 21 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р [4], де зазначено, що громадські об'єднання, їх члени або уповноважені представники, а також окремі громадяни в діяльності щодо запобігання корупції мають право повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також громадськості; здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції та ін.

У Законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. [5] одним із основних принципів діяльності поліції закріплено, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. У зв'язку із цим уперше в Україні на законодавчому рівні в якості основного критерію оцінки ефективності діяльності Національної

поліції України визнано рівень довіри населення до поліції, а не високий рівень розкриття злочинів, яким керувалася міліція.

Громадські формування надають допомогу органам Національної поліції в забезпеченні запобігання адміністративним проступкам і злочинам; інформують органи Національної поліції про вчинені або ті, що готуються, злочини, місця концентрації злочинних угруповань; сприяють органам Національної поліції у виявленні і розкритті злочинів, розшуку осіб, які їх вчинили, захисті інтересів держави, підприємств, установ, організацій, громадян від злочинних посягань.

Проте Закон України «Про Національну поліцію» визначає лише одну форму участі громадськості – колективну, тобто участь громадських формувань у наданні допомоги підрозділам Національної поліції у сфері запобігання злочинності; і зовсім не регулює порядок та форми індивідуальної співпраці громадян із поліцією, які вже давно ефективно використовуються в зарубіжних країнах.

Слід відзначити, що в розвинених країнах світу поліція має досить високий соціальний рейтинг, що пов'язано, в першу чергу, з довірою до держави та її інститутів, впевненістю в тому, що поліція прикладе максимуму зусиль для захисту прав і свобод громадян та протидії злочинності. А тому саме соціальний рейтинг поліції є найбільш об'єктивним критерієм визначення ефективності її діяльності і повинен бути врахований під час вивчення та використання зарубіжного досвіду для реформування системи органів внутрішніх справ України.

Взаємодія поліції з громадськістю здійснюється відповідно до пріоритетних напрямів, які передбачені такими основними міжнародними нормативно-правовими актами, як Декларація про поліцію [6] та Європейський кодекс поліцейської етики [7]. Ці документи рекомендують державам організовувати діяльність своєї поліції відповідно до професійних стандартів взаємодії підрозділів поліції з громадськістю та передбачають, що:

– діяльність поліції перебуває в тісному контакті з громадськістю, і ефективність діяльності поліції залежить від публічної підтримки;

– поліцейські організації, окрім забезпечення правопорядку, виконують соціальні, а також сервісні функції в суспільстві;

– довіра населення до поліції тісно пов'язана з їх ставленням до громадськості, зокрема їх повагою до людської гідності та основоположних прав і свобод особи;

– робота поліції повинна бути організована в такий спосіб, щоб сприяти хорошим зв'язкам поліції з громадськістю;

– поліцейські організації повинні бути готові надати об'єктивну інформацію про свою діяльність громадськості без розкриття конфіденційної інформації.

Інформування громадськості про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо запобігання правопорушенням та злочинам, покладається на керівників територіальних органів поліції, які періодично проводять особисті зустрічі, прес-конференції, а також

використовують мережі Інтернет для оперативного поширення інформації про діяльність органів поліції, в тому числі й у сфері боротьби зі злочинністю та профілактики правопорушень тощо.

Найбільш вагому роль у запобіганні корупції, на думку вчених, відіграють саме громадські організації, які взаємодіють із публічною адміністрацією на вертикальному та горизонтальному рівнях [8, с. 283].

На думку В. А. Завгороднього, взаємодія правоохоронних органів та громадських організацій у сфері запобігання корупції має такі особливості: це відносини, пов'язані з виконанням правоохоронних функцій; існування двох суб'єктів, які не підпорядковані один одному; погодженість спільних заходів за метою, місцем та часом; спрямованість зусиль взаємодіючих суб'єктів на протидію корупції на всіх рівнях публічної влади; урегулювання переважно нормами адміністративного права; урахування при організації взаємодії раціонального розподілу сил, засобів та можливостей кожного суб'єкта [9].

На думку науковців [8], участь громадськості у запобіганні корупції може бути більш ефективною за таких умов:

а) посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень;

б) забезпечення для населення ефективного доступу до інформації;

в) проведення заходів щодо інформування населення, які сприяють створенню атмосфери несприйняття корупції, а також реалізація програм державної освіти, у тому числі навчальних програм у школах та університетах;

г) поваги, заохочення та захист викривачів, свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію [10];

д) завершення судової реформи й створення ефективної системи правосуддя [8, с. 285].

Громадськість як складова суб'єктів народовладдя може реально брати участь у запобіганні корупції за таких підстав: легальні (матеріальні) передумови (конституційна чи законодавча регламентація компетенції); функціональні (процесуальні) передумови (реальна можливість приймати обов'язкові для виконання рішення).

На підставі сформульованого вище підходу стосовно доцільності включення громадськості в систему суб'єктів запобігання корупції, необхідно деталізувати структуру самої громадськості у відповідному аспекті. Відповідна структура обумовлює прояви громадської участі в запобіганні корупції. У цьому контексті важливу роль відіграють організовані та неорганізовані форми громадськості, оскільки реалізація процедур у межах антикорупційної діяльності обумовлена компетенційними характеристиками структурних елементів громадськості й об'єктним критерієм (публічною адміністрацією та суспільними стратами, протидія корупції в яких здійснюється з боку запропонованих вище форм громадськості).

Неорганізовані форми громадськості стосуються участі окремих фізичних осіб, насамперед громадян приватного характеру чи

ситуативно-спільними інтересами публічного спрямування представників визначеної соціальної страти, жителів окремої громади.

Організовані форми громадськості представлені групами фізичних осіб, громадськими об'єднаннями, громадськими ініціативами та рухами, юридичними особами приватного права, професійними спілками, товариствами захисту прав споживачів, різноманітними асоціаціями, науковими організаціями та установами, освітніми установами та організаціями, творчими спілками, національно-культурними товариствами, благодійними фондами, волонтерськими організаціями, самоврядними структурами, політичними партіями на перших етапах свого існування, поки вони не входять до механізмів здійснення влади, релігійними організаціями в межах відповідних конфесій тощо [3].

Зазначимо, що в Україні існує державний захист викривачів корупції, який регулюється Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. [4]. Однак, на нашу думку, для того щоб інститут захисту викривачів в Україні запрацював повною мірою, потрібно розробити новий законодавчий акт «Про участь громадських формувань і громадян та їх взаємодію з Національною поліцією в охороні громадського порядку та публічної безпеки, запобіганні правопорушенням та корупції».

Також для дієвого функціонування інституту захисту викривачів в Україні, за рекомендацію «Transparency International Україна», потрібно:

– створити доступні і безпечні, насамперед, зовнішні канали розкриття інформації (в тому числі запровадити санкції за порушення анонімності і конфіденційності викривача, утиски та переслідування з боку зазначених ним осіб);

– розповсюдити захист викривачів не тільки розкриття інформації про корупцію та пов'язані з нею правопорушення, передбачені Законом про запобігання корупції, а і на розкриття інформації про всі незаконні дії;

– реформувати судові та правоохоронні органи для дійсного захисту викривачів державою;

– створити незалежний орган для розслідування повідомлень викривачів.

– розробити в законодавстві реальні процедурні механізми захисту, що зроблять чинні правові норми не лише декларативними [11].

Для реальних змін щодо запобіганні корупції самих лише законодавчих норм замало. Для цього необхідно стимулювати розвиток нових ідей у суспільстві, впливати на менталітет народу, займатися просвітництвом, давати громадянам в руки нові інструменти та заохочувати їх, змінити ставлення до викривачів та створити прецеденти справжнього захисту їх за всіма нормами нового законодавства. Адже лише створюючи зміни самостійно, можна очікувати змін навколо [11].

Отже, для більш активної участі окремих громадян, груп фізичних осіб, громадських об'єднань, ініціатив і рухів у запобіганні корупції в аспекті сприяння підвищенню прозорості та справедливості необхідно створити платформу для такої участі та структурувати участь громадськості. У корупційних схемах зазвичай задіяні владні структури та приватний сектор, а перераховані вище категорії суб'єктів є потерпілою стороною та протидіють корупції на цих обох рівнях (горизонтальна підзвітність). Для успішного забезпечення державної антикорупційної політики в Україні, потрібно удосконалити законодавство щодо участі громадськості.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 21.02.2019. URL: http://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/254к/96-вр.
2. Взаємодія Національної поліції з органами державної влади та місцевого самоврядування, а також громадськістю під час забезпечення публічної безпеки і порядку: метод. реком. / В. Л. Костюк, О. М. Жук, С. Ф. Константінов, В. А. Куліков. Київ: НАВС, 2017. 27 с.
3. Глушко Є. В. Адміністративно-правове забезпечення участі громадськості у протидії корупції: дис. … канд. юрид. наук. Київ, 2015. 249 с.
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1700-18.
5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/580-19.
6. Декларація про поліцію: резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи № 690 (1979) від 08.05.1979 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_803.
7. Європейський кодекс поліцейської етики: Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи від 19.09.2001 р. URL: http://pravo.org.ua/files/Criminal %20justice/rec1.pdf.
8. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навч. посіб. / В. В. Василевич, О. М. Джужа, Ю. О. Левченко, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи та Е. В. Расюка. Київ: ФОП Маслаков, 2018. 340 с.
9. Завгородній В. А. Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів внутрішніх справ та громадських організацій у протидії корупції: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 268 с.
10. Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції як запорука успішної антикорупційної політики: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 26.08.2011. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/ laws/show/n0059323-11.
11. Тимченко О., Калітенко О. Захист викривачів корупції: як це працює в Україні та в світі («Transparency International Україна»). *Інтернет-ресурс Радіо Свобода.* 09.07.2015 р. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/27118580.html.

Титко Анна Василівна,
провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ «ФУТБОЛЬНОЇ КОРУПЦІЇ» В УКРАЇНІ

Корупція набула значних масштабів, захопивши всі сфери життя, в тому числі і спорт. Корупція в спортивному середовищі може проявлятися в махінаціях з будівництвом спортивних об'єктів (необгрунтоване завищення цін будівництва, розкрадання бюджетних або позабюджетних коштів у формі шахрайства), в зловживаннях з боку чиновників і адміністративного персоналу міжнародних спортивних організацій при виборі міст для проведення Олімпійських ігор (підкуп організаторів конкурсів та інших виборних процедур в області спорту), в підкупі спортсменів, спортивних суддів, тренерів, керівників команд та інших учасників або організаторів спортивних змагань для надання потрібного впливу на їх результати (організація договірних матчів, маніпулювання результатами спортивної діяльності) [1].

Так, Манолі визначив 92 випадки корупції за цей час і виявив, що більшість випадків були у Франції (16) та Великобританії (15), за ними Болгарія (14) та Італія (10), а найменше випадків – у Німеччині (3) та Фінляндія (3).

Найбільш поширеною є корупція у спортивній сфері, зокрема у Франції – 7, Італія – 7, Мальта – 5, Болгарія – 5, Великобританія – 5. Найменш – у таких видах спорту як: біатлон, баскетбол, хокей, плавання та легка атлетика [2].

В Україні «футбольна корупція» (авт. Н. Холодницький) набула значного поширення, про свідчать і останні події, зокрема гучне кримінальне провадження розпочате за ч. 4 ст. 368-3 (підкуп особи, яка надає публічні послуги) і ч. 1 ст. 369-3 (протиправний вплив на результат спортивних змагання) Кримінального кодексу України. Зазначена корупційна схема включала 5 організованих груп, до складу якої входили президенти клубів, колишні і діючі гравці, арбітри, тренери 35 футбольних клубів з 10 областей [3].

Такі масштаби вражають, проте корупційні правопорушення у спорті є результатом вчинення менш суспільно значущих адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема вчинення дій передбачених ст. 172-9-1 КУпАП «Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням». Про досить високий рівень толерантності до корупції у спорті свідчить і абсолютна відсутність судових рішень за даними Єдиного реєстру судових рішень.

Така практика може свідчить про 1) низьку ефективність роботи органів, що уповноважені складати протоколи за вчинення діянь, передбачених ст. 172-9-1 КУпАП (органи Національної поліції та

прокуратури); 2) недосконаліть законодавчого механізму притягнення до адміністративної відповідальності за порушення норми ст. 172-9-1 КУпАП; 3) латентність вчинення цього виду адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. Зважаючи на високий рівень резонансності вчинення корупційних правопорушень у спортивній сфері закордоном, залишається дивним той факт, що в Україні питанню корупції у спорті присвячується дуже мало уваги, зокрема не відпрацьований механізм на законодавчому рівні, не здійснюється моніторинг корупційних ризиків у спортивній сфері.

На рівні адміністративного законодавства проблему боротьби з корупцієї піднято у ст. 172-9-1 КУпАП, де регламентовані порушення встановлених заборон розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням.

Стаття 172-9-1 КУпАП за своєю правовою природою є бланкетною, що свідчить про те, що для з'ясування правового змісту норми слід звертатися в нашому випадку до Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», де ч. 7 ст. 8 роз'яснює порушення заборон розміщення ставок на спорт, водночас зміст ч. 7 ст. 8 відсилає до положень Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями**,** що містить поняття «маніпулювання спортивними змаганнями» та поняття «ставки на спортивні змагання», які є ключовими для правозастосовчого розуміння ст. 172-9-1 КУпАП.

Відповідно до положень Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» маніпулювання спортивними змаганнями означає умисну домовленість, дії чи бездіяльність, спрямовані на неналежні зміни результату або ходу спортивних змагань, з метою запобігання повністю чи частково непередбачуваному характеру зазначених спортивних змагань з метою отримання будь-якої неправомірної вигоди для себе або для інших.

Таким чином, спортсменам, особам допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовим особам у сфері спорту забороняється розміщувати ставки на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вони або їхня команда беруть участь [4].

Відповідно до практики суду спортивне маніпулювання інтерпретують як угода між двома спортивними командами або спортсменами для досягнення певного результату в змаганні, за що одна сторона отримує винагороду (грошову, матеріальну), а друга сторона – право на участь у міжнародних змаганнях, або їх виграє, або виграє національні змагання, або не перейде у нижчу лігу, чи перейде у вищу тощо (приклад – справа в Міжнародному спортивному арбітражному суді, (Лозанна, Швейцарія) 2010/A/2267, 2278–2281 ФК «Металіст» та інші проти ФФУ (рішення доступне в мережі) [5].

В Україні договірні (фіксовані) матчі стали поширеною формою корупції, зокрема підкупи арбітрів, які проводять матчі; вплив на

спортивні результати через фінансове стимулювання одного з учасників матчу третіми особами мають сталі корупційні схеми. Найбільшу загрозу несе «футбольна корупція», що набула значних масштабів, зокрема гра на тоталізотарі дозволила відкрити масштабні грошові потоки за рахунок використання порушення правила чесної гри (FAIR PLAY).

В умовах наростаючого впливу корупції в спортивній інфраструктурі важливим кроком є ратифікація проекту закону «Про приєднання України до Розширеної часткової угоди про спорт (EPAS)», що повинно стати європінтеграційним кроком України в напрямку удосконалення розслідування фактів корупційних та правопорушень, пов'язаних з корупцією, зокрема встановлення правпорушення, передбаченого ст. 172-9-1 КУпАП.

Список використаних джерел

1 Алексеев С. В. Правовые основы профессиональной деятельности в спорте: учебник. М.: Советский спорт, 2013. С. 378–384.

2 Dr Argyro Elisavet Manoli «Mapping of corruption in sport in the EU« URL: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/71c67c33-1dff-11e9-8d04-01aa75ed71a1/language-en.

3 «Футбольна корупція» формувалася в Україні десятиліттями – Холодницький. Офіційний сайт Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-sports/2465636-futbolna-korupcia-formuvalasa-v-ukraini-desatilittami-holodnickij.html.

4. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закону України від 03.11.2015 № 743-VIII. Відомості Верховної Ради. 2015, № 51. ст. 472.

5. Як покарати спортивного шахрая. Маніпулювання результатами змагань: правовий аспект, стандарт та тягар доказування. URL: http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/yak-pokarati-sportivnogo-shahraya.html.

Томма Роман Павлович,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕРЖАВНИЙ ЗАХИСТ ОСІБ (ВИКРИВАЧІВ), ЯКІ НАДАЮТЬ ДОПОМОГУ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ (НА ПІДСТАВІ АНАЛІЗУ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ)

При виявленні та припиненні конкретного корупційного правопорушення державні та особисті інтереси часто не збігаються. Обов'язок держави полягає у застосуванні встановлених і регламентованих законом засобів з метою встановлення винуватого у вчиненні правопорушення та притягнення його до відповідальності.

Викривач – особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог антикорупційного законодавства іншою особою (ст.53 Закону України про запобігання корупції) [3].

При аналізі нормативно-нормативно-правових актів, які передбачають правовий статус та заходи щодо забезпечення безпеки викривачів нами було проаналізовано ряд нормативно-правових актів:

1. Закон України «Про запобігання корупції» ст.53. Особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, перебувають під захистом держави. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, або їх близьких осіб, у зв'язку із здійсненим повідомленням про порушення вимог цього Закону, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [3].

Особа (викривач) або член її сім'ї не може бути звільнена чи примушена до звільнення, притягнута до дисциплінарної відповідальності чи піддана з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням нею про порушення вимог цього Закону іншою особою.

Інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою, крім випадків, встановлених законом.

2. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» ст. 2. передбачає право на забезпечення безпеки у кримінальному провадженні, за наявності відповідних підстав, окрім інших учасників кримінального судочинства: осіб, які заявили до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, запобіганню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень; підозрюваному, обвинуваченому (як недолік відмічаємо, що така категорія, як викривач в переліку відсутня – формально така особа може виступати у кримінальному провадженні свідком обвинувачення, а категорія свідок в переліку відсутня; що стосується категорії осіб, які заявили до правоохоронних органів про кримінальне правопорушення, то тут в переліку відсутня категорія «викриття», а така особа (викривач) співпрацює саме у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (ч.1 ст. 472 КПК України)) [4]; [2].

Аналіз зазначеного закону дозволив визначити ряд заходів, які застосовуються під час забезпечення безпеки осіб, які уклали угоду про визнання винуватості, умовою якої є обов'язок щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, а саме:

– особиста охорона, охорона житла і майна (житло і майно цих осіб можуть бути обладнані засобами протипожежної та охоронної сигналізації,

можуть бути замінені номери їх квартирних телефонів і державні номерні знаки транспортних засобів, що їм належать (ст. 8 Закону);

– видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку (ст. 9);

– використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів (за письмовою заявою цих осіб або за їх письмовою згодою може проводитися прослуховування телефонних та інших переговорів, у ході прослуховування яких може застосовуватися звукозапис), візуальне спостереження (ст. 10);

– заміна документів та зміна зовнішності (ст. 11);

– зміна місця роботи або навчання (час вимушеного прогулу особи, взятої під захист, включається до трудового стажу, а за вказаний період виплачується компенсація, при більш низькому заробітку на новому місці роботи виплачується різниця у заробітній платі відповідно до чинного законодавства і в порядку, встановленому КМУ) (ст. 12);

– переселення в інше місце проживання (вирішення питань переселення в інше місце проживання особи, надання жилої площі, матеріальної допомоги в розмірі мінімальної заробітної плати та працевлаштування забезпечується органом, який прийняв рішення про застосування заходів безпеки, в порядку, визначеному КМУ) (ст. 13);

– поміщення неповнолітніх за письмовою згодою батьків або інших законних представників тимчасово до дошкільних виховних установ, а повнолітніх непрацездатних осіб – до установ органів соціального захисту населення (ст. 14);

– забезпечення конфіденційності відомостей про особу, що забезпечується шляхом (ст. 15);

– закритий судовий розгляд (за мотивованою ухвалою суду) а також проведення допиту учасника кримінального провадження з використанням відеоконференції при трансляції з іншого приміщення, в тому числі у спосіб, що унеможливлює ідентифікацію особи, яка дає показання, то що [4].

3. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції стаття 53 Державний захист викривачів передбачає, що:

1. Викривачі, їх близькі особи перебувають під захистом держави.

2. За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну викривачів, їх близьких осіб у зв'язку із здійсненим повідомленням про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

3. Для захисту прав та представництва своїх інтересів викривач може користуватися всіма видами правової допомоги, передбаченої

Законом України «Про безоплатну правову допомогу», або залучити адвоката самостійно [6].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що ряд заходів щодо забезпечення безпеки такої особи також передбачено у КПК України, але без прив'язки до категорії осіб, які нами розглядаються. Тобто викривачі як особи, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції можуть виступати у якості свідка по справі кримінального провадження, чи особи, яка співпрацює зі слідством (уклала угоду про визнання винуватості).

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. // Відомості Верховної Ради України, 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

3. Про запобігання корупції від 14 жовтня 2014 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 46, ст. 2047 від 14 жовтня 2014року № 1700-VII.

4. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 11, ст. 51).

5. «Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації роботи із повідомленнями про корупцію» Рішення НАЗК України № 286 від 06.07.2017 року.

6. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції від 17.10.2019 року.

Топчій Віталій Васильович,
прокурор обласної прокуратури в Київській області, кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

У кримінології під загальносоціальними заходами запобігання злочинам розуміють комплекс перспективних соціально-економічних і культурновиховних заходів, спрямованих на подальший розвиток і вдосконалення суспільних відносин і усунення або нейтралізацію разом з тим причин та умов злочинності [1, с. 143]. Як у зв'язку з цим зауважив О. М. Джужа, даний рівень запобігання злочинам характерний тим, що його складові є невід'ємною частиною соціальноекономічного розвитку, поліпшення моральнопсихічної і духовної сфер суспільства [2, с. 53–54]. При цьому, на переконання В. В. Голіни, основними цілями зазначеного запобіжного напряму є подолання або обмеження криміногенно небезпечних протиріч у суспільстві,

поступове викорінення відомих ще з біблійських часів негативних явищ, створених політичними, економічними, психологічними, ідеологічними та іншими чинниками виникнення кримінального потенціалу в суспільстві [3, с. 19].

Центральним органом, що регулює функціонування інтелектуальної власності в глобальному контексті є Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ). І. Дахно виділяє наступні функції Всесвітньої організації інтелектуальної власності: – сприяє укладенню нових міжнародних договорів та удосконаленню національного законодавства; – надає технічну допомогу країнам, що розвиваються; – збирає й поширює інформацію; – забезпечує роботу служб, що спрощують одержання охорони винаходів, знаків і промислових зразків, коли відповідна охорона отримується у кількох країнах; – сприяє розвитку інших видів адміністративного співробітництва між державами-членами [4, с. 163]. Значно ширший перелік подають у своїй монографії «Інтелектуальна власність: креатини метафізичного пошуку» В.Базилевич та В.Ільїн. На їх думку, Всесвітня організація інтелектуальної власності: – сприяє підвищенню ефективності охорони права інтелектуальної власності шляхом розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері; – розробляє правові норми та надає відповідні рекомендації щодо регламентації та здійснення розробки типових законів щодо врегулювання відносин інтелектуальної власності на національному та міжнародному рівнях; – є міжнародним центром обміну інформацією у сфері інтелектуальної власності, надає навчальну та техніко-юридичну допомогу країнам; – визначає міжнародні стандарти в галузі інтелектуальної власності, знання яких є обов'язковим для спеціалістів, що працюють у цій сфері; – здійснює реєстрацію об'єктів права промислової власності та їх подальшу охорону; – організовує дослідження глобальних проблем у сфері інтелектуальної власності; – сприяє врегулюванню суперечок в галузі інтелектуальної власності між суб'єктами приватного права; – здійснює діяльність, спрямовану на гармонізацію національного законодавства та процедур у сфері інтелектуальної власності [5, с. 569–570]. Всесвітня організація інтелектуальної власності поєднує у собі не лише функції охоронного характеру, але також і нормативно-правові, консультаційні та реєстраційні. Міжнародний режим охорони об'єктів авторського права і суміжних прав, за ствердженням В.Потєхіної, визначається Бернською Конвенцією про охорону літературних і художніх творів 1886 р.; Римською Конвенцією з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення 1961 р.; Женевською Конвенцією про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення та іншими міжнародними документами [3, с. 55]. У свою чергу охорона промислової власності регулюється наступними міжнародними угодами: Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р.; Ніццька угода про міжнародну сертифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків 1957 р.; Паризька Конвенція про охорону промислової власності 1883 р. Дамо коротку характеристику

кожної з них: 1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 р. стала однією з перших конвенцій даної сфери, а відтак – основою для створення Бернського союзу. В основі даної Конвенції стоїть принцип територіальності. Також вона містить ряд стандартів з охорони авторських прав. І. Дахно систематизував їх наступним чином: – охорона моральних (немайнових) прав авторів; – чинність авторських прав впродовж всього життя відповідних авторів та 50-ти років після їх смерті; – заборона на виконання будь-яких формальностей для набуття авторських прав; – ряд положень, що стосуються охорони авторських прав у країнах, що розвиваються [4, с. 155–156]. Як бачимо, Бернська конвенція пріоритетом ставить права втора перед правами держави. Саме з цієї причини ряд країн досить довгий період часу не приєднувалися до неї (США та країни СРСР). Україна стала учасником Бернської конвенції у 1995 році. Римська конвенція з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення 1961 р. Дана Конвенція базується на особливому принципі – принципі «національного режиму», тобто надання іноземним суб'єктам тих же прав, що і національним громадянам країн-учасниць. В.Базилевич та В.Ільїн наголошують, що для того, щоб приєднатися до Римської Конвенції, держава повинна бути членом не лише ООН, а й Бернського союзу або Всесвітньої конвенції з авторського права, оскільки за відсутності дієвої системи захисту авторського права, охорона суміжних прав не може вважатися ефективною [5, с. 586]. Україна є учасником Римської конвенції з 2001 року. Женевська Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення 1971 р. Вона є інструментом для охорони виробників фонограм у тих країнах, законодавство яких не визнає копірайтоспроможності звукозаписів [6, с. 194]. Україна приєдналася до Женевської конвенції у 1999 році. До вище зазначених угод у галузі охорони авторського та суміжних з ним прав доречно також додати і Всесвітню (Женевську) конвенцію про авторське право 1952 р. Вона побудована на засадах територіальності, а також вона передбачає перелік майнових та немайнових прав. Даною конвенцією встановлено знак охорони авторського права шляхом зображення символу ©. Ще одну групу об'єктів інтелектуальної власності становлять результати творчої діяльності у науковотехнічній сфері, які ми ще називаємо об'єктами промислової власності.. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р., згідно якої, як стверджують В. Коссак та І. Якубівський, країною походження товарного знака вважається країна, де заявник має промислове або торгівельне підприємство [6, с. 191]. Терміном міжнародної реєстрації знаків для товарів та послуг вважається термін у двадцять років. Згідно даної угоди реєстрація знаків для товарів та послуг має статус «міжнародної», оскільки кожна реєстрація має чинність у декількох країнах, а тому і у всіх державах-учасницях. Україна є учасником Мадридської угоди з 2000 року. Ніццька угода про міжнародну сертифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків 1957 р. Дана класифікація використовується

відповідно до Мадридської угоди і містить 34 класи товарів і 8 класів послуг. Україна є учасником угоди з 2000 року. Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р. Промислова власність в контексті Паризької конвенції розуміється в широкому сенсі і поширюється не тільки на промисловість і торгівлю, а і на сільськогосподарське виробництво і добувну промисловість, всі продукти промислового або природного походження [6, с. 189]. Водночас держави-учасниці можуть укладати між собою окремі договори, але вони не повинні суперечити Паризькій конвенції. Основою функціонування конвенції є принцип «національного» режиму. В.Базилевич та В.Ільїн дотримуються позиції, що Паризька конвенція започаткувала інтернаціоналізацію правової охорони промислової власності [5, с. 576]. Україна приєдналася до Паризької конвенції ще у складі СРСР у 1965 році, а у 1997 р. членство було перезатвердженим на території незалежної держави. Якщо розглядати вітчизняний інституційний контекст інтелектуальної власності, то з огляду на вступ України до Світової організації торгівлі, виникає необхідність ефективного захисту інтелектуальної власності, створення відповідних організаційних елементів, які б могли забезпечити реалізацію норм та запровадження стандартів інтелектуальної власності у національній системі. Державна служба інтелектуальної власності України була утворена при Міністерстві освіти і науки України шляхом реорганізації створеного у 2000 році Державного департаменту інтелектуальної власності. Основними функціями служби є: – розробка та впровадження інформаційних технологій проведення експертизи; – вдосконалення патентно-інформаційного забезпечення; – вдосконалення захисту об'єктів інтелектуальної власності; – реєстрація заявок та видача охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності; – сприяння приєднанню України до міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності; – внесення пропозицій на шляху вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності; – створення відкритого доступу громадян до Довідково-інформаційних систем тощо [7]. Починаючи із дня свого створення, Державна служба інтелектуальної власності розпочала реалізацію завдань у напрямку переходу України до ринкової економіки, а також гармонізацію національного законодавства із міжнародними стандартами на шляху інтеграції то Світової організації торгівлі та Європейського союзу. Якщо розглядати досягнення України за період існування Державної служби інтелектуальної власності та її прямого попередника – Державного департаменту інтелектуальної власності, то можна виділити наступні з них: – розробка та затвердження законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності. Приведення її у відповідність із умовами Угоди ТРІПС, що є головною угодою СОТ; – приєднання України до Міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності: Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових знаків, Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про патентне право, Ніццької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації

знаків, Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Римської конвенції з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення та інших; – укладення та ратифікація більше ста багатосторонніх, двосторонніх та міжвідомчих угод. Підсумовуючи наведені дані про Державну службу інтелектуальної власності, автор хоче наголосити, що її діяльність направлена як в нормативно-правовому напрямку, що характеризується ратифікацією відповідних законодавчих актів, укладанням угод, приєднанням до міжнародних угод та конвенцій, так і в економічному напрямку, що проявляється через реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності, видачу охоронних документів та оцінку матеріальних прав інтелектуальної власності. Ще одним інститутом в галузі інтелектуальної власності, що заслуговує уваги, є Державне підприємство «Український інститут промислової власності» (Укрпатент) [8]. Даний орган управління Міністерства освіти і науки України є єдиним в країні, що проводить експертизу заявок на об'єкти промислової власності (корисні моделі, промислові зразки, винаходи, знаки для товарів та послуг, топографії інтегральних мікросхем) на відповідних умовах надання правової охорони, виносить рішення щодо видачі охоронних документів. Головною метою діяльності Інституту є перевірка на засадах науковості заявок на об'єкти промислової власності на відповідність умовам надання правової охорони, забезпечення роботи Державних реєстрів, передбачених чинним законодавством, проведення науково-дослідних робіт тощо.

Список використаних джерел

1. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с.
2. Кримінологія: навч. посіб. / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2009. 312 с.
3. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
4. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. 2 вид., перероб. і доп. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 278 с.
5. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку: монографія / В. Д. Базилевич, В. В. Ільїн. Київ: Знання, 2008. 687 с.
6. Коссак В. М., Якубівський І. Є. Право інтелектуальної власності: підручник /. Київ: Істина, 2007. 206 с.
7. Статут Державного підприємства «Український інститут промислової власності»: / Укрпатент. URL: http://www.ukrpatent.org/ua/statut.html.
8. Електронний ресурс. URL: http://www.economy.nayka.com.ua /pdf/10_2015/75.pdf.

Хабло Оксана Юріївна,
доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

Як у науковому середовищі, так і серед практичних працівників панує думка, що зловживати процесуальними правами можуть лише особи, які залучаються до кримінального провадження – захисники, представники, підозрювані чи обвинувачені. Про це свідчить і рішення Великої Палати Верховного Суду від 13 березня 2019 року, де вказано, що використання одними учасниками судового процесу та їх представниками нецензурної лексики, образливих і лайливих слів чи символів у поданих до суду документах і у спілкуванні з судом, з іншими учасниками процесу та їхніми представниками, а також вчинення аналогічних дій є виявом очевидної неповаги до честі, гідності зазначених осіб з боку тих, хто такі дії вчиняє. Ці дії суперечать основним засадам (принципам) судочинства, а також його завданню, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі. З огляду на це вчинення таких дій суд може визнати зловживанням процесуальними правами [1].

Тому дослідженню питання зловживання процесуальними правами особами, які здійснюють кримінальне провадження, належної уваги, як правило, не приділяється. Втім, як свідчить аналіз практики, кримінальна процесуальна діяльність як суддів, так і слідчих чи прокурорів не позбавлена випадків зловживання процесуальними правами.

Зокрема, в Аналітичному звіті, підготовленому в рамках Проекту Ради Європи «Підтримка реформи системи суддівської відповідальності в Україні» вказано, що Комітет Міністрів Ради Європи виключає відповідальність за зміст судових рішень, але водночас встановлює декілька винятків: 1) тлумачення закону, оцінювання фактів та доказів, які здійснюють судді для вирішення справи, не повинні бути приводом для цивільної або дисциплінарної відповідальності, за винятком випадків злого умислу (malice) або грубої недбалості (gross negligence); 2) тлумачення закону, оцінювання фактів або доказів, які здійснюють судді для вирішення справи, не повинні бути приводом для кримінальної відповідальності, крім випадків злого умислу (malice) [2].

До ризиків можливості зловживання суддями процесуальними правами також відносяться безпідставні самовідводи, необґрунтовані рішення щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження та інші випадки, коли кримінальне процесуальне законодавство передбачає право вибору варіанту прийняття рішення про проведення (непроведення) процесуальної дії. Так, рішенням Вищої ради правосуддя звільнено з посади суддю Бабушкінського районного суду міста Дніпропетровська на підставі того, що він «за відсутності належних правових підстав заявляв самовідводи у справах з індексом

«1-кс», які були передані йому на розгляд за результатами автоматизованого розподілу матеріалів, тобто зловживав правом на самовідвід, систематично та безпідставно порушував правила самовідводу, фактично ухиляючись у такий спосіб від виконання службових обов'язків судді» [3].

Вищенаведене свідчить про широке використання терміну «зловживання правом». Але це при тому, що як в теорії, так і на рівні законодавства відсутнє єдине, загальноприйняте тлумачення цього поняття.

Так, певна група вчених взагалі заперечує існування зловживання правом, акцентуючи увагу на алогічності самого терміну. На думку представників цієї точки зору здійснення права не може бути протиправним, а ті дії, які називаються зловживанням правом, здійснюються за межами права.

На сучасному етапі розвитку правової науки питання щодо існування зловживанням правом втратило свою актуальність, а дискусія перейшла до з'ясування характеристики суті самого терміну. Аналіз думок науковців дозволяє виділити такі основні підходи щодо розуміння суті цього правового феномену:

– характеристика зловживання правом через призму меж його здійснення (зловживання правом пов'язане з використанням недозволених конкретних форм в рамках дозволеного законом загального типу поведінки);

– характеристика зловживання правом у рамках проблеми взаємодії права і моралі (недобросовісне правокористування в умовах правової невизначеності);

– характеристика зловживання правом з наголосом на категорію шкоди, яка заподіюється (дії вчиняються в рамках правового поля, але з метою заподіяти шкоду правам та законним інтересам інших осіб);

– характеристика зловживання правом як використання права всупереч його призначенню (дотримання «букви закону» з порушенням його «духу»). В основі цієї теорії лежить твердження про те, що всі права так чи інакше мають певну спрямованість, ціль соціального ладу, а тому їх використання буде легітимним лише у тому випадку, коли воно буде відповідати цій спрямованості.

Наведені вище дискусії свідчать про те, що проблема визначення сутності зловживання правом, зловживання процесуальними правами потребує наукового дослідження та розв'язання.

Адже невизначеність законодавства та правової науки щодо розуміння суті терміну «зловживання правом» призводить до вільного його тлумачення при кваліфікації певних діянь як зловживання правом. А це, в свою чергу, зумовлює безпідставне застосування заходів юридичної відповідальності до учасників кримінального провадження**.**

Список використаних джерел

1. Постанови Великої Палати Верховного Суду від 13 березня 2019 року у справі № 199/6713/14-ц. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80854817.

2. Аналітичний звіт. Підготовлено в рамках Проекту Ради Європи «Підтримка реформи системи суддівської відповідальності в Україні», фінансованого Фондом з прав людини. URL: http://pravo.org.ua/img/zstored/files.

3. Рішення Третьої палати Вищої ради правосуддя від 21 листопада 2018 року у№ 3548/3дп/15-18 «Про притягнення судді Бабушкінського районного суду міста Дніпропетровська Леонова А.А. до дисциплінарної відповідальності». URL: https://www.google.com/search?sxsrf=ACYBGNRPcLox6vgJkWwWNB1w %3A1575198524736&.

Христич Інна Олександрівна,
старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидат економічних наук, доцент

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ПРИВАТНІЙ СФЕРІ ЯК ОДИН З НАПРЯМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

2 жовтня 2019 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції».

З початку 2018 р. в Україні відсутня Антикорупційна стратегія – комплексний документ загальнодержавного рівня, який визначає заходи із запобігання та протидії корупції. Без цього документа антикорупційні заходи були здебільшого несистемними та нескоординованими. Проект Антикорупційної стратегії, підготовлений Національним агентством з питань запобігання корупції, був розкритикований громадськістю, отримав значну кількість зауважень від національних та міжнародних експертів, а профільний парламентський комітет рекомендував Верховній Раді України відхилити його.

24 липня 2019 р. заступник керівника Офісу чинного Президента презентував проект Закону «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2019–2023 роки». На його погляд, нова Антикорупційна стратегія має бути спрямована на максимальне переведення послуг в онлайн та охоплювати напрямки з найбільшими корупційними ризиками. Зокрема, зазначається, що «по-перше, необхідно передбачити у стратегії фокус на діджиталізації роботи влади. Ініціатива Президента «Держава у смартфоні» передбачає переведення максимальної кількості послуг в онлайн, адже з проявами корупції можна боротися саме цифровими технологіями. По-друге, важливо, щоб стратегія була максимально стислою та чіткою і фокусувалася на конкретних корупціогенних темах: державні банки, енергетика, видобувна галузь, оборонна сфера» [1]. На жаль, поки що цей документ дороблюється і він не є чинним.

Для ілюстрації бачення українського суспільства проблеми корупції приведемо інформацію ГО «Трансперенсі Інтернешнл Україна». Так, за їхньою інформацією, якщо дані попереднього дослідження «Барометр Світової Корупції» 2013 напередодні Революції Гідності свідчили про те, що кожен третій українець готовий задля антикорупційної боротьби вийти протестувати на вулицю, то у 2016 р. результати свідчать про більш проактивний підхід до змін – 29 % українців готові відмовлятися платити хабар, 9 % готові повідомляти про корупцію, 6 % будуть голосувати за доброчесних кандидатів та партії, 7 % готові вголос обговорювати проблему корупції, 2 % готові вступити до антикорупційної організації, а 1 % бойкотувати недоброчесний бізнес. Згідно з опитуванням, проблема корупції досі входить до трійки найбільш актуальних для нашої держави – це засвідчили 56 % респондентів. На питання, чи знизився рівень корупції за останні чотири роки, 72 % українців відповіли заперечно. Спроби Уряду змінити цю ситуацію 86 % опитаних оцінюють негативно. Водночас 49 % українців вважають, що заможні люди впливають на Уряд у власних інтересах і пропонують запровадити більш жорсткі правила, щоб цьому запобігти, а 67 % впевнені в необхідності заборонити компаніям фінансувати політичні партії та кандидатів. Найбільш корумпованими українці назвали: державних службовців (65 %), парламент (64 %), працівників податкової сфери (62 %), суддів (61 %), президента та прем'єр-міністра (60 %), представників місцевих органів влади (55 %), поліцію (54 %), керівників бізнесу (46 %), релігійних лідерів (32 %) [2]. Барометр світової корупції – щорічне соціологічне дослідження Transparency International, яке проводиться для знаходження індексу сприйняття корупції, думки громадян про те, які державні та суспільні інститути є найбільш корупційними, врахувати практичний досвід стикання з корупцією. Дослідження також враховує оцінку респондентами ефективності діяльності влади у питаннях протидії корупції. Дослідження проводиться кожного року з 2003-го року у більш, ніж 60-ти країнах світу [2]. Ці дослідження є менш поширеними у практиці міжнародних компаній, ніж Індекс сприйняття корупції [3; с. 106]. Методика оцінки відмінна від ІСК тим, що опитування проводять не серед експертів, а серед пересічних громадян. За цим рейтингом можна оцінити загальний стан корупції як за галузями економіки, так і за сферами суспільного життя [3; с. 107].

Зрозуміло, що інтеграція нашої країни до міжнародного суспільства з притаманними йому високими стандартами забезпечення прав людини піднімають в нашій країні проблеми стану правопорядку, його зміцнення та вдосконалення. Існування корупції в нашій країні на сучасному етапі є викликом і загрозою для нормального розвитку інтеграції України до міжнародного суспільства.

На жаль наведені раніше дані чітко підкреслюють, що корупцією в нашій країні уражені всі сфери життя суспільства. Пересічний громадянин в нашій країні потерпає від різних видів корупції, які існують в країні, особливо в приватній сфері, де він стикається з

корупцією щоденно. Реальної оцінки розповсюдження корупції в Україні ми не маємо, тому що оцінити дійсний рівень корупції дуже складно. В більшості країн світу основні дослідження цього явища – це опитування, але вони там проводяться систематично, як правило, щорічно і охоплюють значну частину населення. В нашій країні ці дослідження мають епізодичний характер.

Для того, щоб реально протидіяти корупції в масштабах України необхідно переходити від окремих соціологічних опитувань громадян про стан корупції в країні до загального опитування по усій території країни, при чому доцільно було б його вперше провести під час перепису населення або суцільно, або вибірково.

Іншим важливим напрямом реалізації антикорупційної політики у міжнародному вимірі – це створення «Островів доброчесності». Створення «Острови доброчесності» (Islands of Integrity) – це інноваційна антикорупційна методологія, розроблена Аною Васілаче і Рональдом МакЛіном-Абароа, за основу для якої було взято успішну антикорупційну кампанію, яку МакЛін-Абароа провів, коли був мером міста Ла-Пас у Болівії. За останні десять років її було впроваджено у понад 30 країнах Східної та Центральної Європи, а також у Туреччині. Це практичний інструмент для лідерів громад і активістів, що допомагає виявити і змінити суспільні практики та організаційні системи, уразливі до корупції, використовуючи стратегічний процес із широким залученням громади. Новопсковська ОТГ на Луганщині стала першою в Україні громадою, яка опанувала методологію «Острови доброчесності» (*Islands of Integrity*) і включила її у власну Стратегію розвитку громади до 2025 року. Мета проекту – надати підтримку органам місцевої влади, зміцнити та підвищити рівень їхньої доброчесності через створення ефективних механізмів оцінки корупційних ризиків та впровадження антикорупційних стратегій та планів дій [4].

Досвід цього експерименту підтверджує тезу, що боротьбу з корупцією необхідно починати з самого себе. Тому зараз деякі інші громади також хочуть приєднатися до цього проекту.

Список використаних джерел

1. Антикорупційна стратегія повинна бути спрямована на максимальне переведення послуг в онлайн та охоплювати напрямки, що мають найбільші корупційні ризики – Руслан Рябошапка. URL: https://www. president.gov.ua/news/antikorupcijna-strategiya-povinna-buti-spryamovana-na-maksim-56613.

2. Барометр світової корупції – 2016. URL: https://ti-ukraine.org/research/barometr-svitovoi-koruptsii-2016.

3. Романченко Н. В. Системний підхід до оцінки корупції в міжнародному бізнесі як фактора економічної небезпеки // Наукові записки НаУКМА. НаУКМА, 2012. Т. 133. С. 106–111.

4. Фінальний звіт з імплементації антикорупційної методології Острови доброчесності в Новопсковській ОТГ Луганської області. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/recovery-and--on-the-islands-of-integrity-A-C-methodology-Novopskov.html.

Шармар Ольга Михайлівна,
доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ПРОСТУПКІВ

Актуальність дослідження критеріїв класифікації корупційних правопорушень зумовлена необхідністю удосконалення положень законодавства про кримінальну відповідальність для посилення боротьби з корупцією. Науковою розробкою цього питання займалися такі вчені як: О. О. Дудоров, В. І. Борисов, З. А. Загиней, В. М. Киричко, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, В. І. Осадчий, А. В. Савченко, В. Я. Таційй, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк, А. Н. Ярмиш та ін.

Корупційними злочинами відповідно до чинного Кримінального кодексу України вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368-369-2 цього Кодексу [1]. Згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 р. № 2617-VIII вводиться поняття «кримінальне правопорушення», яке складається з кримінального проступку та злочину. До корупційних кримінальних правопорушень будуть відноситися кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368-369-2 цього Кодексу [2].

Із цієї класифікації корупційних правопорушень, враховуючи вид і розмір покарання до корупційних проступків відносяться: ч. 1 ст. 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків з бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням» України; ч. 1, 3 ст. 357 «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження» КК України; ч. 1 ст. 364-1 «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми» України; ч. 1 ст. 366-1 «Декларування недостовірної інформації» КК України.

Аналізуючи склади цих кримінальних проступків необхідно зазначити, що деякі з них не містять корупційної складової. Так, частина 1 ст. 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків з бюджету чи надання кредитів з бюджету без

встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням» КК України за своєю суттю не є корупційним правопорушенням (проступком) у зв'язку з тим, що не містить мети одержання неправомірної вигоди, що є ознакою корупційного правопорушення. Частина ст. 357 «Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження» КК України передбачає: «викрадення, привласнення, вимагання офіційних документів, штампів чи печаток або заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання особи своїм службовим становищем, а так само їх умисне знищення, пошкодження чи приховування, а також здійснення таких самих дій відносно приватних документів, що знаходяться на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності, вчинене *з корисливих мотивів або в інших особистих інтересах»*. Це свідчить про те, що заволодіння службовою особою документами, штампами, печатками, тим більше їх пошкодження не завжди відбувається з метою одержання неправомірної вигоди у ст. 357 КК України, а й в інших особистих інтересах, які можуть не передбачати мети одержання неправомірної вигоди, а за її відсутності кримінальний проступок не може бути корупційним [3, с. 90]. Однак, поряд із зазначеним переліком корупційних кримінальних правопорушень, передбачених у ст. 45 КК України, до них не було включено склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 160 «Підкуп виборця, учасника референдуму КК» КК України тощо.

Таким чином, вважаємо за необхідне розширити перелік корупційних кримінальних правопорушень, зокрема проступків залежно від критеріїв їх поділу, а саме, наявністю мети одержання неправомірної вигоди.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 р. №2617-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19/print.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (у редакції від 02.10.2019) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2341-14.

3. Запотоцький А.П. Шармар О.М. Проблемні питання кримінальної відповідальності за корупційні злочини. *Юридична наука.* № 1. 2016. С. 85–92.

Шевчук Оксана Юріївна,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МОНІТОРИНГ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМІСІЇ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРАХ ЕНЕРГЕТИКИ ТА КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ, НА 2019–2020 РОКИ

Криміналізація та корумпованість у сферах енергетики та комунальних послуг обумовлені, в першу чергу, нестачею та відсталістю засобів обліку та контролю якості (особливо в сфері газопостачання), що сприяє існуванню неконтрольованих потоків енергії та енергоресурсів, − все це, в умовах наявних економічно необґрунтованих цін і тарифів з компенсацією різниці до економічно обґрунтованого рівня та в умовах перехресного субсидування, створює суттєві корупційні ризики.

Тому, варто говорити про існування корупційних ризиків, що впливають на ефективність реалізації державної політики у сферах енергетики та комунальних послуг.

Відтак, з метою запобігання і виявлення корупціогенних факторів у вказаних сферах, в Україні створена Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП), яка, є постійно діючим незалежним державним колегіальним органом, метою діяльності якої є державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Відповідно до статті 19 Закону України «Про запобігання корупції», Методології оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, затвердженої рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 02 грудня 2016 року № 126, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 грудня 2016 року за № 1718/29848, Порядку підготовки, подання антикорупційних програм на погодження до Національного агентства з питань запобігання корупції та здійснення їх погодження, затвердженого рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 08 грудня 2017 року № 1379, наказом Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 10 червня 2019 року № 19, затверджено Антикорупційну програму Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, на 2019–2020 роки (далі – Антикорупційна програма) [1].

Власне, напрямами реалізації Антикорупційної програми є: засади загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції; оцінка корупційних ризиків у діяльності НКРЕКП, заходи щодо усунення виявлених корупційних ризиків, особи, відповідальні за їх виконання, строки та необхідні ресурси; навчання та заходи з

поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування; процедури щодо моніторингу, оцінки виконання та періодичного перегляду Антикорупційної програми.

Так, метою Антикорупційної програми є створення ефективної системи запобігання та протидії корупції на основі нових засад формування та реалізації антикорупційної політики в НКРЕКП.

Антикорупційна програма ґрунтується на принципах верховенства права, формування негативного ставлення до корупції, ефективності та законності використання бюджетних коштів, прозорості та відкритості у діяльності НКРЕКП, залучення громадськості до антикорупційних заходів.

Вирішити проблему корупції можливо лише в результаті послідовної, системної роботи з розробки та впровадження правових, організаційних та інших механізмів запобігання і протидії корупції.

За результатами впровадження Антикорупційної програми передбачається усунення ряду проблем та вирішення питань, зокрема: виявлення корупційних ризиків, що можуть виникнути у службовій діяльності посадових осіб НКРЕКП, забезпечення своєчасного усунення умов та причин виникнення цих ризиків; вжиття заходів щодо недопущення корупційних правопорушень чи порушень, пов'язаних із корупцією, у центральному апараті НКРЕКП та її територіальних органах; зміцнення кадрової політики, а саме забезпечення доброчесності працівників НКРЕКП та формування нетерпимого, негативного ставлення до корупції; запобігання корупції у сфері державних закупівель, посилення ефективності управління фінансовими ресурсами, розвиток та підтримка системи внутрішнього аудиту тощо [1].

Що стосується оцінки корупційних ризиків у діяльності НКРЕКП, то слід зазначити, що до їх опису увійшли 16 ризиків за 12-ма напрямами діяльності НКРЕКП.

Оцінку корупційних ризиків проведено Комісією з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми НКРЕКП. Більш того, Комісією досліджено організаційну структуру НКРЕКП, систему внутрішнього контролю, управління персоналом, проведення процедур закупівель, надання адміністративних послуг, реалізацію контрольно-наглядових функцій, дотримання вимог, обмежень, заборон, встановлених Законом України» Про запобігання корупції», інші питання, що виникають у результаті діяльності НКРЕКП [1].

З метою забезпечення поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування уповноважена особа з питань запобігання та виявлення корупції НКРЕКП надає на постійній основі методичну та консультаційну допомогу з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства, проводить організаційну та роз'яснювальну роботу із питань запобігання, виявлення і протидії корупції.

Організація проведення навчань з підвищення кваліфікації працівників НКРЕКП, у тому числі з питань, пов'язаних із запобіганням

та протидією корупції, є пріоритетним напрямом роботи з персоналом у 2019–2020 роках.

Власне, для досягнення цілей, поставлених цією Антикорупційною програмою, та для належного залучення всіх працівників НКРЕКП у 2019–2020 роках заплановано проведення низки заходів з підвищення рівня фахових знань та загального рівня поінформованості з питань запобігання та протидії корупції.

Крім того, Антикорупційною прогамою передбачено процедури щодо моніторингу, оцінки виконання та періодичного перегляду Антикорупційної програми. Зокрема, моніторинг та координація виконання Антикорупційної програми здійснюється Комісією з оцінки корупційних ризиків та моніторингу виконання антикорупційної програми НКРЕКП.

Комісія не рідше ніж один раз на квартал проводить моніторинг виконання Антикорупційної програми, під час якого здійснює оцінку її ефективності. Антикорупційна програма підлягає перегляду Комісією, а саме: за результатами проведення щорічної оцінки корупційних ризиків у діяльності НКРЕКП (у 2020 році), у разі ідентифікації нових корупційних ризиків, за результатами оцінки виконання Антикорупційної програми, у разі встановлення за результатами оцінки виконання Антикорупційної програми недієвості визначених нею заходів, внесення змін до законодавства, що регулює діяльність НКРЕКП та у сфері запобігання корупції.

Оцінка результатів виконання заходів, передбачених Антикорупційною програмою, проводиться Комісією щоквартально відповідно до визначених критеріїв з урахуванням своєчасності виконання заходів, повноти реалізації закріплених у ній заходів та результатів їх здійснення.

Відтак, сподіваємось, що практична реалізація Антикорупційної програми Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, на 2019–2020 роки, сприятиме формуванню негативного ставлення до корупції, ефективності та законності використання бюджетних коштів, прозорості та відкритості у діяльності НКРЕКП, залучення громадськості до антикорупційних заходів.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Антикорупційної програми Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, на 2019–2020 роки: наказ Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 10.06.2019 р. № 19. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vn019874-19#n10.

Шевчук Олександр Олександрович,
доцент кафедри забезпечення фінансової безпеки та фінансового розслідування ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КОРУПЦІЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Впродовж довгого часу корупція залишається однією з найбільших проблем України, та є темою для постійних дебатів як для української, так і для міжнародної спільноти. В Індексі сприйняття корупції, що укладається глобальною антикорупційною організацією Transparency International та базується на оцінках підприємців та аналітиків, за підсумками 2018 року наша країна посіла 120 сходинку у переліку зі 180 країн світу. І хоча з року в рік позиції України у рейтингу покращуються, такий стан речей все ще є далеким від прийнятного. Саме корупція, за даними численних аналітичних звітів та опитувань, є найбільшою проблемою. Очевидні проблеми, викликані високим рівнем хабарництва та зловживання, – руйнація системи цінностей суспільства, тотальна недовіра до органів державної влади, що врешті-решт призводить до негативних наслідків, збільшуючи нерівність та уповільнюючи зростання доходів населення.

За даними загальнонаціонального дослідження «Корупція в Україні», проведеного в 2018 році, корупція входить до числа найбільших проблем в Україні: 94 % громадян віком від 18 років вважають її дуже серйозною проблемою країни. Насамперед громадяни занепокоєні корупцією у вищих ешелонах влади (93 %), але проблема побутової корупції – в освіті, медицині, взаємодії з різними державними органами, також є дуже серйозною для 82 % громадян України.

Корупція – це негативне соціальне явище, джерело економічних, політичних і соціальних ризиків для українського соціуму. Запобігання та боротьба з корупцією в освітній сфері сьогодні є надзвичайно актуальною проблемою. Її вирішенню має сприяти активна антикорупційна діяльність громадськості, відповідне законодавче забезпечення, рішучі дії владних структур, керівництва держави й учасників освітнього процесу.

На сьогодні в галузі освіти непоодинокі випадки корупційних правопорушень. Згідно статистичних даних які були оприлюднені Аналітичним центром CEDOS слідує, що у 2017 році в Україні зафіксовано 381 корупційне порушення у вищих навчальних закладах.

Проаналізуємо причини розповсюдження корупції а саме:

1. Соціальні та економічні проблеми, не дають змоги належним чином оплачувати роботу викладачів. Неналежний рівень заробітної плати, відсутність гарантій соціального забезпечення при великому обсязі навчально-педагогічного навантаження, недостатні можливості

для самореалізації досвідчених людей приводить до бажання незаконного збагачення шляхом вчинення корупційних діянь.

2. Причини виникнення корупції у сфері освіти пов'язані із появою у суспільстві заможних людей (що загалом є позитивним явищем), які мають можливість під прикриттям спонсорської допомоги вкладати в навчання своїх дітей великі кошти. Такі дії називають «інвестиціями в освіту».

3. Відсутність можливостей використання новітніх технологій під час організації освітнього процесу.

4. Лімітовані місця на бюджетну форму навчання та престиж тих чи інших спеціальностей або закладів вищої освіти породжує «боротьбу» за навчання. Найкорумпованішими, як правило, є заклади вищої освіти які мають медичний міжнародний та юридичний напрямок.

Корупцію у закладах вищої освіти розділяють на умовні етапи – це:

Етап перший – під час вступу до закладу вищої освіти. Ця проблема була вирішена шляхом впровадження системи ЗНО, яка показала якісний результат, але згодом була змінена та втратила свою ефективність, хоча втримала розповсюдження корупційних проявів на етапі вступу.

Етап другий – під час освітнього процесу (протягом навчання).

Загалом освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у закладі вищої освіти (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості.

Основною проблемою вчинення корупційних діянь науково-педагогічними працівниками закладів вищої освіти – це байдужість і вигідність освітнього процесу для здобувачів вищої освіти. На рівні освітнього процесу корупцію провадить низький ступінь володіння дисциплінами, не об'єктивне оцінювання, незацікавленість здобувачів вищої освіти у здобутті нових знань та набуття практичних навичок.

Запобігання корупції у закладах вищої освіти залишається неефективним внаслідок відсутності якісного контролю під час вступної компанії, освітнього процесу, складання екзаменаційних сесій, та державних екзаменів, а також не сприянні здобувачів вищої освіти і науково-педагогічного складу закладів вищої освіти у боротьбі з корупцією.

Етап третій: закінчення освітнього процесу це – післядипломна підготовка здобувачів вищої освіти, здобуття наукових ступенів та вчених звань.

Шляхи подолання ситуації, що склалась:

1) Підвищення значущості вищої освіти, а також якості освіти (це відобразиться не тільки на корупційну складову в вищій освіті, але і

суттєво підвищить якість отриманих вмінь та навичок випускників, які будуть закінчувати заклади вищої освіти);

2) Також останнім часом одним із актуальним інструментів, подолання корупції є участь громадськості в заходах щодо запобігання корупції. Громадська протидія корупції у ЗВО, має вводити в себе постійний моніторинг освітнього процесу громадськими організаціями і спонукання здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників до активної позиції у боротьбі з проявами корупції.

3) Відповідальність за корупцію у закладах вищої освіти необхідно збільшити, натомість якість соціального забезпечення науково-педагогічних працівників покращити;

4) Модифікувати систему державного замовлення за для приведення її у відповідність до вимог ринку освітніх послуг, оптимізувати кількість закладів вищої освіти шляхом перегляду критеріїв отримання ліцензій та акредитації;

5) Запровадити дієві зміни на рівні освітнього процесу які повинні передбачати введення системи зовнішнього оцінювання знань здобувачів вищої освіти разом із вдосконаленням критеріїв внутрішнього оцінювання.

6) Забезпечити формування стимулів для наково-педагогічних працівників закладів вищої освіти відмовлятися від сталих корупційних практик та зацікавлення здобувачів вищої освіти до здобуття реальних знань під час освітнього процесу;

Таким чином ми вважаємо що комплекс вищеописаних заходів дозволить провести якісну роботу, яка спрямована на ліквідацію корупційних проявів в закладах вищої освіти. Також, необхідно більш якісно організовувати співробітництво з правоохоронними органами України в контексті проведення спільних освітньо-виховних заходів.

Шило Сергій Миколайович,
провідний фахівець інституту підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Новітній пріоритет антикорупційної політики – не лише у виявленні та притягненні до відповідальності осіб, які вчинили корупційні правопорушення чи злочини, а й в усуненні причин виникнення та розповсюдження корупції. Це вимагає більш кропіткої та складної управлінської діяльності, яка включає в себе адміністрування усіх сфер публічно-правової діяльності, в яких тією чи іншою мірою є,

або можуть збільшитися корупціогенні ризики, з подальшою їх мінімізацією, або ж встановлення ефективного відомчого та зовнішнього контролю, пов'язаного з такими ризиками. Система протидії корупції має бути адекватною реальним соціально-економічним умовам, в яких працюють органи державної влади України, та з урахуванням цих умов мати ефективний результат. Усе це зумовлює необхідність нового теоретико-практичного погляду на окреслену проблематику.

Під механізмом адміністративно-правового регулювання протидії корупції слід розуміти – діяльність суб'єктів нормотворення та нормозастосування у сфері прийняття адміністративного законодавства та підзаконних нормативно-правових актів, їх застосування у публічно-правових відносинах за допомогою відповідних засобів у сфері протидії корупції, яка реалізується як у межах органів державної влади України та процесі внутрішньовідомчої діяльності, так і в процесі виконання такими органами своїх безпосередніх функцій, що у кінцевому підсумку забезпечує запровадження у практичну дійсність положень адміністративного, зокрема антикорупційного законодавства, та реалізації державної антикорупційної політики в діяльності органів влади та суспільстві загалом [1, с. 138].

Розв'язання проблем з корупцією є одним із пріоритетних завдань для українського суспільства. Корупція, як визначено у Стратегії національної безпеки (2015 р.) [2], визнана актуальною загрозою національної безпеки. Високий рівень корупції в Україні пояснюється відсутністю дієвих реформ у сфері протидії корупції та неефективною діяльністю органів правопорядку щодо виявлення корупційних правопорушень та притягнення винуватців до відповідальності. Саме тому запобігання і протидія корупційним та пов'язаним із корупцією правопорушенням є одним із пріоритетних завдань органів державної влади. У зв'язку з цим, сутністю механізму адміністративно-правового регулювання протидії корупції є процес, за допомогою якого адміністративна норма – це формально визначене обов'язкове правило поведінки, яке екстраполюється на правовідносини, або ж прийнятому на їх основі акту ненормативного характеру, що реалізуються у таких правовідносинах, змістом яких є управління та інша адміністративна діяльність щодо протидії корупції [1, с. 142].

Учасники адміністративних правовідносин (як підпорядковані, так і координовані) у такому випадку слідують правилам, визначеним нормою, або ж в акті ненормативного характеру. Реалізація цих положень (актів) забезпечується засобами адміністративно-правового впливу, у тому числі притягненням до відповідальності осіб, які не відповідали нормі (акту), або ж неналежно виконали відповідні обов'язки. З інституційної точки зору адміністративно-правове регулювання механізму протидії корупції також можна розкрити як встановлення та регулювання правових й організаційних інституцій, які покликані протидіяти корупції. Слід

наголосити, що адміністративні правовідносини у механізмі за функціональною ознакою не є тим, що зумовлює реалізацію норм права, а по суті виступає об'єктом впливу, на який спрямований механізм. З іншого боку – функціональне призначення адміністративно-правових відносин у механізмі може бути розкрите як кінцевий результат та вимір вияву адміністративно-правової норми як положення законодавства. Тому питання, чи вважати адміністративно-правові норми елементами механізму адміністративно-правового регулювання механізму протидії корупції – особисте питання дослідників, яке випливає із філософсько-правової категорії бачення цього механізму і його складу. Як перший, так і другий підхід є правильним і мають право на існування. Вважаємо, що адміністративно-правові норми слід відносити до складових механізму адміністративно-правового регулювання протидії корупції в органах державної влади України (та й у правовідносинах загалом), якщо не в даному підході, то як мінімум підході, в якому механізм адміністративно-правового регулювання та його складові розкриваються крізь призму стадій [3, с. 41].

Механізм адміністративно-правового регулювання протидії корупції загалом можна розглядати як певну систему правових засобів адміністративно-правового характеру, спрямованих на врегулювання суспільних відносин щодо виявлення, запобігання та протидії корупції, яка складається з комплексу елементів.

У науці існує підхід, відповідно до якого в механізмі адміністративно-правового регулювання вирізняють такі згруповані види елементів: органічні (ті, що визначають суть самого явища механізму адміністративно-правового регулювання, тобто без яких не може відбуватися сам механізм, та функціональні складові); функціональні (ті, що значною мірою впливають на механізм адміністративно-правового регулювання, які не є обов'язковими його елементами) [4, с. 24].

О. Д. Коломоєць висловлює позицію, відповідно до якої до органічних складових механізму адміністративно-правового регулювання належать: норми права – загальнообов'язкові правила поведінки, встановлені з метою регулювання суспільних відносин; акти реалізації норм права – процес фактичного втілення у життя приписів правових норм через поведінку суб'єктів адміністративного права; правові відносини – вольові суспільні відносини, що виникають на основі норм права [5, с. 3].

Д. І. Йосифович до основних складових адміністративно-правового механізму протидії корупції відносить: правовідносини у сфері протидії корупції як різновиду суспільних відносин, що регламентуються правовими нормами і забезпечують взаємодію останніх з відповідними суб'єктами протидії корупції; норми права, що визначають права та обов'язки суб'єктів протидії корупції; нормативно-правові акти, які регламентують різноманітні сторони протидії корупції

і формують комплексне та універсальне антикорупційне законодавство; державні органи, що покликані протидіяти корупції в процесі своєї повсякденної діяльності; адміністративна відповідальність як складова адміністративного примусу, що застосовується до суб'єктів корупційних правопорушень за умови порушення ними вимог чинного антикорупційного законодавства України [6, с. 119–120].

Щодо інституційної складової, яка є невід'ємним окремим елементом механізму протидії корупції, можна зазначити, що вона виявляється в поєднанні правових інститутів, органів та уповноважених службових осіб, які реалізують положення адміністративного права, застосовуючи свою владну волю. Проте слід мати на увазі, що система механізму правового регулювання не є винятковою й незамінною.

Складовими механізму адміністративно-правового регулювання протидії корупції є: 1) адміністративно-правові норми та юридичні факти, що випливають з гіпотези останніх, з якими пов'язаний предмет правового регулювання такої норми; 2) акти реалізації норм адміністративного права; 3) адміністративні правовідносини; 4) засоби адміністративного примусу та юридичної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Подоляка С. А. Теоретико-практичні основи адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в органах прокуратури України: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2018. 440 с.

2. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 26 трав. 2015 року № 287/2015. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015.

3. Бездольний М. Ю. Державно-правовий механізм протидії корупції. Форум права. 2009. № 2. С. 38–43.

4. Коломоєць Т. О. Адміністративне судочинство України: підручник. Київ: Істина, 2008. 216 с.

5. Коломоєць О. Д. Поняття та сутність адміністративно-правового механізму попередження насильства в сім'ї. URL: http://www.bookz.com.ua/26/PD111_10.pdf.

6. Йосифович Д. І. Адміністративно-правове регулювання протидії корупції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Сер. Юридична. № 3. 2015. С. 115–123.

Шмаль Людмила Миколаївна,
викладач відділу підвищення кваліфікації прокурорів з питань запобігання корупції інституту підвищення кваліфікації прокурорів Національної академії прокуратури України

МОДЕЛІ СПЕЦІАЛЬНИХ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ У СВІТІ

У п. 2 ст. 6 і ст. 36 Конвенції ООН проти корупції та ст. 20 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією визначено, що спеціальний антикорупційний орган має здійснювати свої функції в умовах свободи від будь-якого неналежного впливу та без будь-якого невиправданого тиску і мати необхідну самостійність, забезпечувати персоналу підготовку та фінансові ресурси, достатні для виконання його завдань.

Модель спеціального антикорупційного органу (САО) залежать від особливостей конкретної держави, законодавства, економіки і передбачає створення окремого спеціалізованого органу чи виділення спеціальних відділів у межах вже існуючих правоохоронних органах.

У багатьох зарубіжних державах створено САО, різні як за назвами, так і за особливістю діяльності.

Відповідно до міжнародної практики існують такі три моделі (типи) спеціалізованих інституцій:

1) багатоцільові спеціалізовані органи, наділені правоохоронними повноваженнями та превентивними функціями;

2) служби протидії корупції у структурі органів кримінальної юстиції (служби боротьби проти корупції в структурі правоохоронних органів);

3) інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій.

Модель *багатоцільових органів, які мають правоохоронні повноваження та превентивні функції,* свідчить про зосередження у межах одного органу всіх основних функцій із запобігання і боротьби проти корупції (розроблення політики, аналітична діяльність, технічна допомога з питань попередження, взаємодія із громадянським суспільством та інформування, моніторинг, розслідування).

Зазначена модель реалізована в окремих державах шляхом створення відповідних органів. Зокрема: Гонконг – Незалежна комісія по боротьбі з корупцією; Сінгапур – Бюро з розслідування випадків корупції; Литва – Спеціальна слідча служба; Латвія – Бюро по запобіганню та боротьбі з корупцією.

Друга модель – *Служби протидії корупції у структурі органів кримінальної юстиції (служби боротьби проти корупції в структурі правоохоронних органів)* – передбачає функціонування спеціалізованих служб у структурі правоохоронних органів або органів прокуратури.

У межах цієї моделі спеціалізовані органи можуть створюватися в органах, які відповідають за виявлення і розслідування корупції, чи в органах прокуратури або ж об'єднувати усі функції в рамках одного відомства.

Цей тип моделі протидії корупції поширений у країнах Західної Європи, а саме, у ФРН (Спеціалізовані прокуратури по боротьбі з корупцією).

Третя модель охоплює *інституції із запобігання корупції, розроблення політики і координації дій* – спеціалізовані інституції, які виконують одну або декілька превентивних функцій. Отже, ці органи наділяються виключно превентивними повноваженнями. Серед їх функцій проведення досліджень і аналізу, розроблення і координування політики у сфері боротьби проти корупції, проведення навчання і надання консультацій різним відомствам про ризик корупції, можливі заходи для її попередження та інші. Ці органи, зазвичай, не мають повноважень правоохоронних органів. Проте, вони можуть виконувати спеціальні контрольні функції і через це наділяються особливими правами (наприклад, відомства, які здійснюють контроль за деклараціями про доходи посадових осіб, можуть мати право доступу до конфіденційної інформації).

Інституції, створені за цією моделлю, функціонують: у Франції – Центральна служба із запобігання корупції; в Албанії – Антикорупційна моніторингова група; на Мальті – Постійна комісія проти корупції; у Сербії і Чорногорії – Антикорупційне управління; у США – Управління з урядової етики; в Індії – Центральна служба пильності; на Філіппінах – Офіс омбудсмена; у Болгарії – Комісія з координації діяльності у сфері боротьби проти корупції.

Вважається, що за умов загрозливих масштабів корупції (як, наприклад, в Україні) найбільш прийнятною є модель багатоцільових інституцій.

Під час вибору моделі спеціалізованого антикорупційного органу у конкретній країні слід враховувати його адаптованість до специфіки країни, де вона запроваджується, її політичних, культурних, соціальних, історичних, економічних, конституційних і правових особливостей. Механічне запровадження такого органу, без урахування зазначеного, швидше за все, не дасть бажаних результатів.

Крім того, при створенні антикорупційного органу необхідно враховувати *рівень корупції у країні* (у країнах з невисоким рівнем корупції немає сенсу створювати потужне багатоцільове агентство з широкими повноваженнями, і навпаки ендемічний рівень корупції буде надскладним завданням для невеликого органу), а також *компетентність та існуючий потенціал діючих інституцій*. Новостворений антикорупційний орган повинен зосередити увагу на запровадженні та зміцненні тих функції вже існуючих органів у сфері протидії корупції, які забезпечені на неналежному рівні. Коли вже існуючі органи самі вражені корупцією, виникає

необхідність у їхній реорганізації чи ліквідації з одночасним створенням нової незалежної спеціалізованої установи.

Вибору певної моделі САО у конкретній державі повинна передувати тривала аналітична робота щодо його створення та стратегії запровадження шляхом попереднього оцінювання, вироблення стратегії із урахуванням правових, структурних і фінансових аспектів. Стратегічно важливим завданням є правильна організація процесу підбору, навчання персоналу, забезпечення підвищення кваліфікації, вироблення внутрішніх процедур управління, діяльності і звітності.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003, ратифікована від 18.10.2006. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

2. Зарубіжний досвід створення та діяльності спеціальних антикорупційних органів: наук.-практ. посібник. Київ: Нац. академія прокуратури України, 2015. 314 с.

3. Клеменчіч Г., Стусек Я. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей. Організація економічного співробітництва і розвитку, Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії. ОСЕР, 2007. 133 с. URL: https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf.

Дульський О. Боротьба з корупцією – бути чи не бути? URL: http://mair.in.ua/opinion/show/id/1920?print.

Шумейко Дмитро Олександрович,
начальник СВ Шевченківського УП ГУНП у м. Києві

ПРОВОКАЦІЯ (ПІДБУРЮВАННЯ) ДО ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

На сучасному етапі розбудови правової держави корупція є особливо небезпечним явищем, яке порушує принципи верховенства права, дискредитує державу на міжнародному рівні та становить загрозу національній безпеці України. У світовому Індексі сприйняття корупції Україна разом із Казахстаном, Непалом та Іраном зайняла 131 місце зі 176 країн світу. Такий стан корупції в Україні експерти пов'язують із відсутністю дієвої правоохоронної й судової системи, фактичною безкарністю корупціонерів [1]. Особливо відчутними для всієї країни є корупційні прояви, які мають місце в діяльності правоохоронних органів та суду. Адже, звертаючись до цих органів, особа шукає справедливості, а натомість відбувається нівелювання її конституційних права та свобод.

Виявляти корупційні злочини та притягувати винуватих осіб до кримінальної відповідальності – це завдання правоохоронних органів, зокрема і органів досудового розслідування. При цьому діяльність слідчих,

детективів чи оперативних підрозділів має відбуватися у чітко визначеному кримінальним процесуальним законом порядку. Під час досудового розслідування корупційних діянь має місце таке негативне явище як провокація – коли злочин вчиняється за участі «поліцейських агентів» (як працівників правоохоронних органів, так і приватних осіб). Ця проблема відома багатьом країнам Європи, тому в практиці Європейського суду з прав людини вироблено правову позицію щодо характеристики провокації (підбурювання) до вчинення злочинів та визначення особливостей його доказування чи спростування.

Так, в рішенні Європейського суду з прав людини «Раманаускас проти Литви» сформульовано поняття провокації (підбурювання), де зазначено, що підбурювання з боку поліції має місце тоді, коли відповідні працівники правоохоронних органів або особи, які діють за їхніми вказівками, не обмежуються пасивним розслідуванням, а з метою встановлення злочину, тобто отримання доказів, і початку кримінального провадження впливають на суб'єкта, схиляючи його до вчинення злочину, який в іншому випадку не був би вчинений [2].

При цьому, Європейський суд з прав людини звертає увагу на те, що провокація (підбурювання) до вчинення корупційних злочинів з боку працівників правоохоронних органів є порушенням п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зокрема, у рішенні «Тейксейра де Кастро проти Португалії» визначено, що захист проти провокації є абсолютним, оскільки навіть суспільний інтерес в протидії організованій злочинності або корупції не може виправдовувати визнання винуватості на підставі доказів, отриманих поліцією шляхом підбурювання [3].

Докази, отримані шляхом провокації (підбурювання) особи на вчинення корупційного злочину з метою його подальшого викриття, є недопустимими. Тому під час прийняття рішення щодо проведення контролю за вчиненням злочину прокурор в постанові має викласти обставини, які свідчать про відсутність під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину (п. 1 ч. 7 ст. 271 КПК України).

У практиці Європейського суду з прав людини також вироблена чітка позиція щодо доказування обставин провокації (підбурювання) до вчинення злочину. Зокрема, що у справах, в яких особа заявляє про провокацію, і таке твердження не є очевидно необґрунтованим, зміщуються акценти доказування. Адже на сторону обвинувачення покладається обов'язок доказування факту відсутності провокації. При цьому визнання особою своєї винуватості щодо кримінальних звинувачень не звільняє суд від обов'язку дослідити твердження про провокацію [2]. Зокрема, в рішенні «Раманаускас проти Литви» вказано, що саме прокуратура мала довести, що факту підбурення не було. Заявник протягом усього провадження у справі стверджував про

підбурювання його до вчинення злочину. Тому органи державної влади та суди повинні були ретельно перевірити цей факт. Однак органи державної влади заперечували факт підбурювання з боку поліції, а суд не вжив жодних заходів з перевірки відповідних доводів [2].

Європейський суд з прав людини визначив, що дослідження у справах, де заявник стверджує, що він став жертвою провокації, складається із змістовного та процесуального критеріїв. Змістовний критерій полягає у аналізі фактів твердження про провокацію (чи міг злочин бути вчиненим без втручання правоохоронних органів; чи була об'єктивна підозра щодо участі заявника у злочинній діяльності; етап, на якому мало місце втручання правоохоронних органів тощо). Процесуальний критерій полягає у можливості захисту обвинуваченого від використання проти нього «провокативних» доказів у національних судах.

Таким чином, практика застосування слідчими (детективам), співробітниками оперативних підрозділів провокації у ході розслідування корупційних злочинів є неприйнятною, суперечить засадам кримінального провадження та порушує вимоги п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Список використаних джерел

1. Україна за рівнем корупції дорівнялася до Росії й Ірану // Офіційний сайт «Українська правда». URL: http://www.pravda.com.ua/news/2017/01/25/7133397/.

2. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Раманаускас проти Литви» від 5 лютого 2008 р. URL: http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/1EB4979A1A5E8168C2257584003B059D?OpenDocument.

3. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Тейксейра де Кастро проти Португалії» від 09 червня 1998 р. URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58193.

Аббасов Руслан Гідаяддинович,
слухач навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Плугатир М. В.***

ІНФОРМАЦІЙНА ВІДКРИТІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Міжнародною спільнотою визнано, що корупція є глобальною проблемою будь – якої країни. В Україні корупцією вражено більшість сфер суспільства і держави, що негативно впливає на політичні, соціально – економічні, правові та інші цінності, породжує соціальну напругу, безсилля, беззахисність, відчуття обману й розчарування громадян до публічних владних структур. Щоб подолати корупцію необхідна комплексна система заходів запобігання і протидії цьому явищу. Одними із таких ефективних заходів є інформаційні, які об'єднують механізми забезпечення доступу до інформації та інформування населення про корупційні діяння публічних службовців і посадових осіб.

Доступ до інформації є важливою передумовою для запобігання, виявлення і припинення корупції. Особливе значення має інформація, яка становить суспільний інтерес: відомості про використання публічних коштів, розпорядження державним або комунальним майном, особисті доходи, майно, видатки та зобов'язання фінансового характеру публічних службовців [1]. Забезпечивши відкритість і прозорість діяльності органів публічної влади, держава вирішує надзвичайно важливі завдання: повертає довіру громадян до офіційної влади, створює сприятливі умови для подолання корупції, гарантує і реалізує інформаційні права громадян [2, с. 76]. Принцип інформаційної відкритості сприяє реалізації публічного і громадського контролю за діяльністю органів влади. Органи державної влади і місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства відіграють зростаючу роль у виявленні і висвітленні випадків покарання за корупційні діяння, в інформуванні громадськості про наслідки і загрози корупції.

Зменшити рівень і масштаби корупції можливо безпосередньо із залученням та участю інститутів громадянського суспільства, оскільки саме населення має бути зацікавлене в викоріненні цього негативного явища. Участь громадян у протидії корупції рекомендується закріплювати за допомогою таких засобів як посилення прозорості та сприяння входження населення в процеси прийняття державних рішень,

забезпечення для населення доступу до публічної інформації, проведення ефективних заходів з інформування, здатних створити атмосферу нетерпимості по відношенню до корупції, здійснення програм публічної освіти, включаючи освітні програми і проведення різноманітних заходів в школах, університетах, в органах державної влади і місцевого самоврядування, громадських об'єднаннях, які сприяють опублікуванні та поширенні інформації про корупцію. Важливим завданням інформаційної складової у запобіганні і протидії корупції є підвищення рівня правової культури і правосвідомості, правової освіти населення, – подолання в суспільстві і державі таких негативних явищ як конфлікт інтересів, фаворитизм, кумівство, тощо [3; 4; 5].

Особлива роль в інформуванні про наслідки корупції відводиться засобам масової інформації. Висвітлення через засоби масової інформації фактів про будь – які прояви корупції є дієвим інструментарієм і сигналом для населення країни. Практично в усіх європейських державах засоби масової інформації виступають одним із найпотужніших антикорупційних соціальних інститутів: встановлення і оприлюднення журналістами фактів зловживання владою державних чиновників здебільшого стає початком кінця їх кар'єри. Вітчизняні ж засоби масової інформації мають здійснювати інформування про відношення і сприйняття суспільством заходів щодо проведення антикорупційних реформ, про негативний вплив корупції, що руйнує авторитет держави, порушення особистих прав та економічних свобод громадян, про застосування антикорупційних правових норм до конкретних публічних службовців чи посадовців, про ефективність заходів і методів, які спрямовані на кінцеве подолання корупції в державних структурах і суспільстві.

Таким чином, узагальнюючи вищезазначене, можна цілком погодитись з тим, що інформаційні заходи відіграють важливу роль у запобіганні і протидії корупції. Дотримання вимог законодавства про доступ до інформації не лише гарантує і реалізує інформаційні права, але й забезпечує відкритість і прозорість суб'єктів владних повноважень, сприяє реалізації публічного і громадського контролю за діяльністю органів влади. Інформування населення як спосіб боротьби із корупцією здійснюється шляхом висвітлення інформації, насамперед, засобами масової інформації про загрози і наслідки корупційних діянь публічних службовців і посадових осіб, про ефективність антикорупційних заходів і механізмів, які спрямовані на кінцеве подолання таких негативних явищ як конфлікт інтересів, фаворитизм, кумівство та інших проявів корупції в публічних владних структурах і суспільстві.

Список використаних джерел

1. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки. Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1699-18.

2. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії. Зелена книга державної політики. Монографія. Автори: С. В. Дрьомов, Ю. Г. Кальниш (керівник авторського проекту), Д. Б. Клименко, Г. О. Усатий, Л. М. Усаченко; за ред. Ю. Г. Кальниша. Київ: ДП. «НВЦ «Пріоритети»«. 2010. 88 с.

3. Іщенко М. П. Зростання ролі державних і громадських інституцій у протидії корупції // Наукове видання «Політико – правові і соціально – моральні фактори розвитку державної служби та запобігання корупції в Україні. Збірник матеріалів науково – практичного семінару 25 березня 2010 року; за ред. професора М. П. Іщенка. С. 21–25.

4. Самойленко Л. Я. Роль інститутів громадянського суспільства в подоланні корупції // Наукове видання «Політико – правові і соціально – моральні фактори розвитку державної служби та запобігання корупції в Україні. Збірник матеріалів науково – практичного семінару 25 березня 2010 року; за ред. професора М. П. Іщенка. С. 57–60.

5. Гаращук В. М. Інформування населення як засіб запобігання та боротьби із корупцією // Інформаційне суспільство і держава: проблеми взаємодії на сучасному етапі. Х.: НДІ державного будівництва і місцевого самоврядування. 2012. С. 39–41.

Агажанова Інна Сергіївна,
здобувач ступеня вищої освіти факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка
Науковий керівник: доцент кафедри публічного та приватного права факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат юридичних наук ***Паламарчук І. В.***

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЖИТЛОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

У відповідності до статті 41 Конституції України право приватної власності є непорушним, тобто, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [1].

Виходячи із базових законодавчо закріплених норм, слід звернути увагу, що під приватною власністю для кожної фізичної особи розуміється право розпоряджатися, володіти та користуватися належним їй рухомим або нерухомим майном. Також, відповідно до теми нашого дослідження беззаперечним видом нерухомого майна, яке належить фізичній особі на праві приватної власності є житло.

Так, статтею 47 Конституції України визначено, що кожен має право на житло, тому держава створює умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду [1].

Відповідно до частини першої статті 379 Цивільного кодексу України житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше жиле приміщення, призначені та придатні для постійного або тимчасового проживання в них [3].

В свою чергу, умови визначення житла такого, що придатне та призначене для постійного або тимчасового проживання в них, визначається у відповідності до Житлового кодексу Української РСР [2] та з урахуванням інших норм чинного законодавства.

Продовжуючи слід звернути увагу, що поліпшення житлових умов, забезпечення власним житлом, розширення житлових можливостей для кожної фізичної особи є життєвою необхідністю. В теперішніх реаліях вказана необхідність змушує таких фізичних осіб займатися накопиченням необхідних сум грошових коштів, віднаходити можливі способи набуття житла (іпотека; кредит; договір довічного утримання) та залучатися до процесу, кінцевим результатом якого є набуття права власності на житло.

Зважаючи на різноманітність способів набуття права на житло, предметно розглянемо спосіб набуття житла шляхом його купівлі.

Такий процес складається із трьох етапів:

– підготовчий, який характеризується: процесами накопичення необхідних сум грошових коштів; пошуку відповідного житла, із можливим залученням на цивільно-правових домовленостях ріелторів; виявлення житла, яке відповідає вимогам та можливостям майбутнього покупця; встановлення першочергових домовленостей із майбутнім продавцем;

– основний, який характеризується: обумовлення умов передачі житла із однієї сторони до іншої; процесами укладення попередніх договорів та основних договорів, які супроводжуються державними або приватними нотаріусами; внесення плати за набуття житла; внесення нотаріусами відомостей до державних реєстрів;

– заключний, який характеризується процесами фактичної передачі житла у користування власнику.

З урахуванням зазначених етапів процесу набуття житла, в сучасних українських реаліях слід зазначити, що кожен з цих етапів може мати «шахрайську складову».

Відомо, що шахрайство в сфері обігу житла активно розвивається в Україні за сучасних умов, адже на це впливають не лише економічні, правові та організаційні аспекти, а також психологічне ставлення осіб до даного злочину як збоку осіб, які його вчиняють, так і збоку осіб, котрі потерпають від шахрайства.

Термін «шахрайство» визначає Кримінальний кодекс України, а саме частина перша статті 190 – заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [4].

Беззаперечно, житло має досить високу споживчу вартість (особливо квартири та приватні будинки у великих містах), тому є досить привабливим для злочинців способом заробітку.

Злочини в цій сфері характеризується двома видами незаконних угод: купівля-продаж приватизованих квартир громадян і укладання попередніх договорів на майнові права (у випадку придбання майнових прав на майбутнє житло, яке має будуватися).

Здебільшого схема шахрайства в сфері обігу житла зазвичай однотипна, має полегшений варіант купівлі та спрямована на те, аби за короткий термін ввести в оману клієнтів та отримати кошти злочинним шляхом.

Звичайно людина, котра не досить добре розуміється по юридичним питанням в даній сфері обирає завжди варіант більш заощадливий, що в свою чергу породжує можливість введення в оману, ключовим приводом для такого є, як показує практика, елементарне бажання зекономити. Однак, зазвичай така економія власних коштів на додаткові юридичні консультації та винайдення дешевих варіантів набуття житла є сумнівною.

Нині широкого поширення набув такий вид шахрайства, як шахрайство у сфері житлового будівництва [6]. Суть цього виду полягає в залученні коштів громадян з обов'язком інвестувати отримані гроші в будівництво та реконструкцію житлових будинків. По завершенні будівництва потерпілому повинна була надаватися квартира, передбачена умовами укладеного договору. Після закінчення терміну дії договору фірми свої зобов'язання не виконували, припиняли свою діяльність і кошти не повертали [5, с. 33]. Зазвичай такі види шахрайських схем мають ознаки цивільно-правових відносин, де одна сторона не виконала свої зобов'язання, які були передбачені відповідним укладеним договором.

Таким чином, з урахуванням зазначеного та практики розслідування шахрайських схем у сфері житлових правовідносин, слід зазначити, що нагальною необхідністю є приведення норм вітчизняного законодавства у сучасну реальність. Адже значна кількість відносин у сфері житла регулюється не у відповідності до законодавства, а за принципом невідповідності законодавства сучасному стану справ.

Тому, в першу чергу потребує розроблення та затвердження на законодавчому рівні нового варіанту Житлового кодексу України, яким нагально необхідно замінити не відповідаючий дійсності, нажаль, діючий Житловий кодекс Української РСР (1983 року).

Список використаних джерел

1. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Житловий кодекс Української РСР: від 30.06.1983 № 5464-X.
3. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 № 435-IV.
4. Кримінальний кодекс України: від 05.04.2001 № 2341-III.
5. Теоретичні засади розслідування шахрайства в сучасних умовах: монографія / О.Л. Мусієнко; за ред. проф. В.Ю. Шепітька. Х.: Право, 2009. 168 с.
6. Журавлев С.Ю. Расследование экономических преступлений. М.: Юрлитинформ, 2005. С. 144.

Акопян Самвел,
соискатель степени высшего образования бакалавра Академии образовательного комплекса полиции Республики Армении
Научный руководитель: старший преподаватель кафедры языков Академии образовательного комплекса полиции Республики Армении, кандидат педагогических наук ***Русакова Г.***

ЭЛЕКТРОННОЕ ГОЛОСОВАНИЕ И ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО СТАТУСА ИЗБИРАТЕЛЕЙ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ КАК ОДНА ИЗ ПРИЧИН КОРРУПЦИИ

Выборы, как форма реализации народовластия, играют большую роль в жизни современного общества. Являясь одним из важных индикаторов функционирования демократической политической системы, выборы позволяют периодически определять общественные настроения и политические предпочтения, выражать политическую волю общества и вовлекать народ в политические процессы в данной стране.

Наше исследование касается особенностей электронного голосования и правового статуса голосующих, с учетом альтернативных вариантов участия в выборах граждан Армении, относящихся к особому кругу избирателей, а также тот факт, что довольно большое число граждан Республики Армения, проживая за пределами Республики Армения, должны иметь возможность реализовать избирательное право.

Отметим, что Конституция Республики Армении предусматривает, что граждане Республики Армении, достигшие восемнадцати лет в день выборов Национального собрания или референдума, имеют право избирать и участвовать в референдуме [1]. Законодательством предусмотрены также принципы проведения тайным голосованием выборов Национального собрания, муниципальных советов, руководителей общин, за исключением, руководителей общин, на основе общего, равного, свободного и прямого избирательного права, предусмотренного избирательным кодексом [1]. В соответствии с этим положением, Конституционный закон РА закрепил три способа участия в выборах граждан, имеющих это право:

1. На избирательном участке – для лиц, имеющих избирательное право, находящихся в Республики Армения.
2. Посредством передвижного ящика – для организации и проведения голосования в стационарных медицинских, военно-медицинских учреждениях, местах содержания задержанных лиц.
3. Имеющие право выбора избиратели, проходящие дипломатическую службу в дипломатических или консульских представительствах Республики Армения, члены их семей, проживающие вместе с ними за рубежом, а также военнослужащие, находящиеся в длительной служебной командировке или на учебе в иностранных государствах, для обеспечения избирательного права и конституционного права имеют право на участие в референдуме, как

юридические лица, зарегистрированные в Республике Армения (независимо от формы собственности) [2].

Учитывая обстоятельство, что электронное голосование проводится в 25 странах мира (США, Швейцария, Франция, Австралия и т. д.) [3], вызывает интерес вопрос целесообразности проведения электронного голосования для граждан Республики Армения, находящимся за пределами Республики Армения. Так, 9 декабря 2018года в Республике Армения состоялись внеочередные выборы в Национальное собрание. Из принявших участие в выборах граждан Армении, обладающих избирательным правом, лишь 1.261.105. 729 проголосовали в электронном виде [4], т.е. свое конституционное право реализовали лишь 0.06 % граждан Республики Армения.

Эти данные подтверждают нашу озабоченность по поводу голосования электронным способом, и позволяет выявить его организационные недостатки, в частности:

1. Опасения, связанные с безопасностью и надежностью результатов.
2. Риски, связанные со свободой голосования и конфиденциальностью.
3. Значительные финансовые инвестиции.

Исследование специальной литературы позволяет выявить факты, когда государство предоставило возможность выбора в электронном виде всем гражданам, имеющим право голоса за рубежом – Нидерланды [5].

Конечно, похвально, когда государство обеспечивает реализацию избирательного права всем своим гражданам, имеющим избирательное право, тем не менее, считаем, что предоставление возможности выбора электронным способом не является лучшим вариантом для урегулирования проблемы, поскольку такое голосование не застраховано от технических проблем, иногда, из-за их возникновения и задержки устранения заканчивается время, отведенное для выборов, в результате гражданин не имеет возможности воспользоваться своим правом выбора. Необходимо также отметить, что значительный рост киберпреступлений (под угрозой могут оказаться и личные данные граждан, проголосовавших электронным путем) и военная ситуация также может стать существенным препятствием для надлежащей организации голосования электронным способом.

Это относится к анализу следующих данных, полученных из Полицейского информационного центра Республики Армения. В 2018 году было зарегистрировано 44 случая киберпреступности, 42 из которых были возбуждены уголовные дела по различным статьям Уголовного кодекса Республики Армения. 29 уголовных дел, возбужденных в соответствии с частью 1 статьи 254 Уголовного кодекса РА, а именно незаконное копирование или иное незаконное владение или иное незаконное владение информацией или ее передача с использованием компьютерных средств перехват.

В течение первых восьми месяцев 2019 года было зарегистрировано 29 случаев киберпреступности и по всем 29 случаям были возбуждены уголовные дела. 20 из 29 уголовных дел, возбужденных по части 1 статьи 254 Уголовного кодекса Республики Армения [6].

Европейский суд по правам человека выразил свою позицию по этому вопросу, заявив, что высокие договаривающиеся стороны обязуются проводить свободные выборы в разумные сроки тайным голосованием в таких условиях, чтобы обеспечить свободное выражение воли народа при осуществлении своих полномочий [7].

Другими словами, проведение электронного голосования является проблематичным также и с организационной точки зрения, поскольку необходимо иметь надежную и эффективную электронную систему во всех странах, где есть лица, которые имеют право на электронное голосование. По нашему мнению, электронное голосование соответствует критериям в позиции ЕСПЧ неполностью, поскольку оно не может обеспечить тайну голосования и свободное выражение воли народа при выборе законодательного органа.

На наш взгляд, изучение правового статуса избирателей на выборах также является приоритетной задачей в этом контексте. К сожалению, внутреннее законодательство не затрагивает вопрос о реализации права голоса для всех граждан за пределами Республики Армения (то есть армян во всем мире), по нашему мнению, голос любого гражданина может быть решающим в процессе формирования органов государственной власти.

И поэтому, государство должно обеспечить условия, когда все граждане будут иметь право голоса, независимо от их местонахождения. Чем справедливее и прозрачнее избирательный процесс в любой стране, тем более увереннее можно говорить о культуре выборов в этой стране. Конечно, электоральная культура подчеркивает важность сознательного участия в выборах и обеспечения их конфиденциальности.

В этом аспекте можно изучить практику зарубежных стран. Отметим, что электронный вариант голосования используется более чем в 50 странах, в том числе, в соседних с Республикой Армения странах. Наиболее важным преимуществом этого метода голосования является то, что он позволяет организовать свободное, прозрачное и тайное голосование за границей, аналогичное организованному на родине, для всех граждан Республики Армения, имеющих право голоса, проживающих за пределами страны.

Несомненно, армянская диаспора как важная составляющая армянского общества имеет важное значение для Армении. Её роль более заметна в социально-экономической и культурной сферах, но может быть более эффективной и в политической сфере, если армянам диаспоры будет предоставлена возможность официально участвовать в избирательном процессе.

Подводя итоги, мы считаем целесообразным создать все необходимые условия для реализации конституционного права на участие в выборах и референдуме граждан Армении, имеющих право голосовать, за пределами Республики Армения, что выступит гарантией государства на свободное волеизъявление в голосовании на выборах для всех граждан Республики Армения.

Список использованных источников

1. Конституции Республики Алмения (принята в 1995 году). Изменения в Конституции были внесены в 2005 году. 27 ноября и 2015 г. 6-го декабря в Армении состоялся специальный выпуск Государственного комитета кадастра недвижимости. 1118, 21. 12.2015.

2. Избирательный кодекс РА 2016 г. Конституционный закон 25 мая, Статья 1(Закон РА 2016.05.30/42(1222)Статья 456).

3. Борисов И., Журавлев В. Развитие электронного голосования // Журнал о выборах. №4 с. 43.

4. Доступный источник URL: `https://www.elections.am/ parliamentary/(28.08.2019, 10:00).

5. LeontineLoeber. E-Voting in the Netherlands; from General Acceptance to General Doubt in Two Years. URL: www.e-voting.cc/files/loeber_e-voting-in-the-netherlands_21-30.

6. URL: http://www.police.am/ statistics / year.html (28.08.2019, 17:00).

7. Application no. 42202/07 Sitaropoulos and Giakoumopoulos v. Greece Judgment of 8 July 2010. URL: https://base.garant.ru/ 12184565/31.08.2019.

Атаманов Олександр Михайлович,
аспірант кафедри досудового розслідування ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ НЕВІДВОРОТНОСТІ ПОКАРАННЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Одним з найбільш гострих і складних завдань, що стоять нині перед українською державою є проблема ефективної протидії корупції.

Корупція вражає життєво важливі інститути суспільства, породжує глибоку недовіру громадян до влади, становить загрозу не тільки економічному, а й соціальному прогресу України в цілому. Корупція негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сферу, громадську свідомість, міжнародні відносини. Корупція викликає важкі наслідки для всіх верств українського суспільства, деморалізує громадян і руйнує їх довіру до держави.

Основною перешкодою для політичного, економічного і духовного розвитку сучасної України є корупція. Корупція пронизує всі сфери суспільного життя, вона породжує неприпустимі диспропорції не лише в системі управління і функціонування державних інститутів, а й впливає на формування суспільної та індивідуальної свідомості, у якій укорінюється уявлення про корупцію не лише як етично прийнятну стратегію поведінки, а й як поведінковий стереотип [1].

За даними Генеральної прокуратури України з початку 2019 року правоохоронними органами під процесуальним керівництвом прокуратури задокументовано 8803 випадки хабарництва та інших корупційних злочинів, з яких 2989 скеровано до суду і вже 450 осіб отримали свої вироки [2].

Багато це чи ні, питання риторичне, але мабуть всім потрібно розуміти, що ключовим має бути не кількісні показники виявлення корупційних правопорушень, а доведення до логічного завершення всіх кримінальних проваджень стосовно осіб, які причетні до корупційних злочинів, що відповідатиме принципу невідворотності покарання, який і буде тим запобіжником у боротьбі з корупцією.

Із прийняттям у 2012 році Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), незважаючи на численні зміни, які були внесені при подальшому його практичному застосуванні, останній містить у собі дефекти, до яких, зокрема, відносять дефекти нормативного регулювання системно-структурного характеру.

Однією із проблем, яка є наслідком вищевказаних дефектів, є відсутність чіткого та однозначного розуміння поняття інституту повідомлення про підозру, що призводить до варіативності тлумачення відповідних норм як судом, так і сторонами обвинувачення та захисту, а також неоднозначності їх практичної реалізації. Наслідком же такої неоднозначності стає грубе порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конституції та законів України.

На сьогодні інститут повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення займає особливе місце в структурі етапів досудового розслідування, адже воно є початковим моментом притягнення особи до кримінальної відповідальності. А недодержання принципу законності та верховенства права саме на цій, вкрай важливій стадії досудового розслідування, безперечно стане перешкодою у реалізації принципу невідворотності покарання за корупційні кримінальні правопорушення.

Справа в тому, що особливої актуальності вказане питання набуло після внесення у 2014 році законодавчих змін щодо набуття статусу підозрюваного особою, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень (ч. 1 ст. 42 КПК).

Порядок вручення повідомлення про підозру визначено главою 22 (ст. 276–279 КПК).

Відповідно до ч. 1 ст. 278 КПК, письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень.

Вручення повідомлення про підозру повинно здійснюватися слідчим або прокурором безпосередньо, оскільки ст. 278 КПК передбачено саме вручення повідомлення про підозру, а не його передачу в будь який спосіб.

Відповідно до академічного тлумачного словника української мови ***вручення*** – Дія за значенням ***вручити (вручати)*** – Давати комусь що-небудь особисто, безпосередньо в руки [3, т. 1, с. 762].

Згідно з ч.ч. 1 та 3 ст. 111 КПК повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію. Повідомлення у кримінальному провадженні здійснюється у випадках, передбачених цим Кодексом, у порядку, передбаченому главою 11 цього Кодексу (ст. 133–143 КПК), за винятком положень щодо змісту повідомлення та наслідків неприбуття особи.

Згідно з ст. 133 КПК слідчий, прокурор під час досудового розслідування має право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених цим Кодексом випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії.

Відповідно до ч. 1 ст. 136 КПК належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є *розпис особи про отримання повістки*, в тому числі на поштовому повідомленні, *відеозапис вручення особі повістки*, *будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом* [4].

З огляду на вищенаведені положення ст. 111, 136, 276–279 КПК належним підтвердженням отримання особою письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом іншим шляхом може вважатися лише розпис особи про отримання письмового повідомлення про підозру, відеозапис вручення особі повідомлення про підозру, чи будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі письмового повідомлення про підозру або ознайомлення з його змістом.

Практика застосування вказаної правової норми при невстановленні місцезнаходження особи вже виявила непоодинокі порушення вимог законодавства з боку сторони обвинувачення, що призводить до постановлення слідчими суддями судових рішень про визнання незаконними дії слідчого, прокурора при повідомленні про підозру.

Окремо необхідно зазначити, що положення ч. 1 ст. 42 КПК про те, що підозрюваним є особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений цим Кодексом для вручення повідомлень суперечать підпункту «а» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, згідно з яким кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причину обвинувачення проти нього [5].

Отже, відповідно до приписів ч. 1 ст. 42 КПК, враховуючи положення п. 4 ст. 9 КПК та Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і практики Європейського суду з прав людини, підозрюваним є тільки та особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276–278 КПК, повідомлено про підозру та особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Не вирішення цих проблем та їх недостатня урегульованість в чинному законодавстві, обумовлюють актуальність та необхідність проведення подальшого наукового дослідження. Це стане підґрунтям для системних змін кримінального процесуального законодавства, яке регулює повідомлення про підозру особі, місцезнаходження якої не встановлено, або яка перебуває за межами України, в тому числі особі, яка вчинила корупційне кримінальне правопорушення, що безумовно сприятиме реалізації принципу невідворотності покарання за ці злочини.

Список використаних джерел

1. Тимошенко В.І. Характерні риси та форми проявів корупції в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі:* матер. III Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 07 груд. 2018 р.) Ч. 1. Київ: Нац. акад. внутр. Справ, 2018. С. 162–164.

2. Офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України URL: https://www.gp.gov.ua.

3. Академічний тлумачний словник української мови (1979–1980): Словник української мови в 11 томах URL: http://sum.in.ua/s/vruchaty.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов. від 18 жовтня 2019 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

Балаклієць Аліна Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

РОЛЬ БІЗНЕС-ПЛАНУ В ПОДОЛАННІ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЩОДО КОРУМПОВАНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

На сьогодні нестабільність факторів навколишнього середовища вимагає від підприємств детального прогнозування своєї стратегічної та поточної діяльності, врахування загроз і можливостей подальшого розвитку та досягнення поставлених цілей. Важливим елементом стратегічного планування є бізнес-планування, яке можна розглядати як дієвий інструмент сучасного менеджменту у виявлені деструктивних непередбачуваних послуг на корупційних ринках, завдяки якому підприємства можуть визначити мету і завдання свого функціонування, розробити систему заходів щодо поліпшення результатів діяльності або запобігання небажаним явищам.

Сучасні інтеграційні та глобалізаційні процеси, що нині відбуваються у світі, змушують підприємців шукати нові методи та підходи до управління для забезпечення конкурентоспроможності підприємств та підвищення ефективності бізнесу. Одним із таких методів є складання бізнес-плану. Закордонна практика управління підприємствами, що досягли значних успіхів у бізнесі, серед безлічі застосовуваних методів управління також надає перевагу бізнес-плануванню.

Дослідження діяльності зарубіжних фірм показують, що причинами абсолютної більшості банкрутств компаній є прорахунки або відсутність бізнес-планування. Але, на жаль, в Україні застосування бізнес-планування для вдосконалення та підвищення ефективності підприємства знаходиться на вкрай низькому рівні, і на даному етапі більшість підприємств та підприємців досить скептично ставляться до такого методу управління.

По-перше, таке ставлення пов’язане з тим, що розвиток ринкових відносин в Україні відбувався досить швидко і стихійно, що зумовило пізній прихід бізнес-плану як ключового елементу управління підприємством на терени нашої держави. По-друге, сьогодні українське законодавство не закріплює обов’язковість розроблення бізнес-плану. Останній є новим документом для більшості українських підприємств. Незважаючи на прагнення країни приєднатися до європейської спільноти та підвищити стандарти якості продукції, послуг та принципів ведення бізнесу, значно поширена позиція, яка заперечує доцільність розроблення розгорнутого бізнес-плану і передбачає як альтернативу стисле технікоекономічне обґрунтування. Вважається, що відсутність пророблено бізнес-плану може бути компенсована знанням «глибин» вітчизняного бізнесу й інтуїцією [1, с. 112].

У сучасних умовах господарювання така позиція не може бути достатньою не тільки для отримання інвестицій під конкретні бізнес-проекти, а й для кваліфікаційної роботи в бізнесі. Тут практика бізнесу випереджає законодавство, і бізнес-планування стає обов'язковим елементом підприємницької діяльності [2, с. 112].

Нині існує значна кількість методик розроблення бізнес-плану. Всіх їх можна розділити на три групи відповідно до специфіки розробника та масштабу інвестиційного проекту [3]: міжнародні; державні; корпоративні.

Найбільш відомими та апробованими у світовій практиці міжнародними методиками та стандартами з бізнес-планування є:

1) методика UNIDO (Організація Об'єднаних Націй із промислового розвитку) для країн, що розвиваються, відображає інтереси підприємця, що цілком відповідає головній меті організації. Цю методику доцільно застосовувати для стартапів, оскільки акцентується увага саме на бізнес-ідеї [4];

2) методика EBRD (Європейський банк реконструкції та розвитку). На основі розробленого бізнес-плану за методикою EBRD фінансові організації, інвестори, зможуть оцінити ризики надання кредиту компанії та його повернення у разі не реалізації проекту [5];

3) методика фірми Coldman, Sachs & Co (одного з лідерів світового інвестиційного бізнесу);

4) методика фірми Ernst & Young (інтернаціональної консультаційно-аудиторської фірми);

5) методика TACIS, яка розроблена в рамках вищеозначеного проекту Європейським Союзом для нових незалежних держав, які ґрунтуються насамперед на вимогах UNIDO;

6) методика за стандартами KPMG (KPMG International Cooperative – швейцарська асоціація, міжнародна мережа компаній, заснована в 1987 р. Займається консультаційними, аудиторськими та іншими видами послуг).

До державних методик бізнес-планування для уніфікації та полегшення процесів і процедур розроблення бізнес-планів слід віднести «Методичні рекомендації з розроблення бізнес-плану підприємств» (МЕРТ) [6], методичні рекомендації з розроблення бізнес-планів інвестиційних проектів [7], вимоги до бізнесплану і рекомендації щодо його складання, розроблені Українським фондом підтримки підприємництва та стандартами BFM Group – української інвестиційно-проектної компанії.

Структура бізнес-плану може варіюватися залежно від типу підприємства, цілей, завдань і, що важливо, стандартів складання подібних документів.

Призначення бізнес-плану полягає у тому, що він допомагає підприємству реально оцінити ідею, втілити її у відповідну документацію, обґрунтувати ефективність та виявити сильні й слабкі сторони проекту, залучити необхідні фінансові ресурси та керувати процесом його реалізації. Якісний бізнес-план дасть змогу розв'язати чимало завдань [8, с. 143].

Метою розроблення бізнесплану з урахуванням європейських та світових стандартів є планування фінансової та техніко-технологічної діяльності підприємства на найближчі і віддалені періоди відповідно до потреб ринку і можливостей отримання необхідних ресурсів.

Будь-який бізнес-план включає в себе три блоки: маркетинговий, організаційний і фінансовий. У маркетинговому блоці готуються вихідні дані для дохідної частини фінансового плану, в організаційному – для видаткової [9, с. 68]. Фінансовий блок в обов'язковому порядку містить бюджет доходів і витрат; бюджет руху грошових коштів; розрахунок фінансових показників.

Отже, незважаючи на відсутність законодавчих актів, які зобов'язують розробку бізнес-планів, в Україні прийнята кількість указів, які формують ділове середовище підприємства. Функціонування в ньому передбачає необхідність розробки бізнес-плану для одержання фінансування проекту. Підвищення обізнаності підприємців і управлінців, переймання зарубіжного досвіду стосовно бізнес-планування приведе український бізнес на більш високий рівень розвитку.

Список використаних джерел

1. Данік Н.В. Бізнес-планування як інструмент здійснення фінансового менеджменту в сучасних умовах розвитку України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2014. № 1. С. 112. URL: http://global-national.in.ua/archive/1-2014/16.pdf.
2. Чичун В.А., Паламарчук В.Д. Бізнес-планування як фактор успішної підприємницької діяльності. Соціум. Наука. Культура. 2010. № 21 (18). С. 58.
3. Бизнес-план развития производства предприятия URL: http://www.siora.ru.
4. Методика розроблення бізнес-плану UNIDO URL: http://www.unido.ru.
5. Методика розроблення бізнес-плану Європейського банку реконструкції та розвитку URL: http://www.ebrd.com/russian/ pages/about.shtml.
6. Методичні рекомендації з розроблення бізнес-плану підприємств : Наказ Міністерства економіки України від 06.09.2006 № 290. URL: http://zakon.nau/ua/doc/?code=v0290665-06.
7. Методичні рекомендації з розроблення бізнес-планів інвестиційних проектів: Наказ Державного агентства України з інвестицій та розвитку від 31.08.2010 № 73 URL: http://zakon.nau/ua/doc/?uid=1041.39798.0.
8. Алексєєва М.М. Планування діяльності фірми: [навч.-метод. посіб.]. Київ: Фінанси і статистика, 2011. С. 143.
9. Пашута М. Бізнес-планування як фактор успішної підприємницької діяльності. Персонал. 2006. № 10. 258 с. С. 66–74.
10. Закон України «Про запобігання корупції». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Бандура Олександр Олександрович,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Наскільки серйозною економічною проблемою для України є проблема протидії корупції, свідчать вибіркові соціологічні дослідження. Так, опитування керівників українських підприємств показало, що приблизно 2/3 респондентів назвали однією з основних причин своїх проблем корупцію серед чиновників центральної і місцевої влади.

Корупція може бути причиною відставки й окремих посадових осіб, і цілих урядів. У світовій історії є багато прикладів, коли тільки оприлюднення фактів корупції або початок їх офіційного розслідування спричиняли те, що не було під силу всенародним виборам, рішенням парламентів чи глав держав. А це може призвести до суттєвих змін у внутрішній і зовнішній політиці держави. У зовнішній же сфері наслідками корупції можуть бути: втрата країною політичних та економічних позицій на міжнародній арені; погіршення її іміджу; перешкоди у вступі в авторитетні та престижні міжнародні організації або виключення з них; міжнародна ізоляція та застосування міжнародних санкцій; скорочення чи навіть повне припинення зовнішніх інвестицій. Зрештою – країна з високим рівнем корупції відходить на узбіччя світового розвитку. Зокрема, нашій державі впродовж багатьох років впливові міжнародні організації саме через проблему корупції як одну з головних перешкод відмовляли в отриманні інвестицій та інтегруванні у міжнародні структури. До наслідків корупції міжнародного характеру можуть належати, зокрема: негативний вплив корупції на імідж держави у світі, ускладнення відносин з іншими країнами, міжнародними організаціями і всією міжнародною спільнотою, втрата державою міжнародних позицій в економічній, політичній та інших сферах тощо.

Стан корупції у тій чи іншій країні може використати керівництво іноземних держав чи міжнародних організацій для тиску на політичне керівництво такої країни під час прийняття тих чи інших рішень і зовнішньополітичного, і внутрішньополітичного характеру. Тобто керівництво країни в таких випадках потрапляє у політичну залежність від керівників тих країн або міжнародних організацій, які поінформовані про реальний стан корупції чи корупційну діяльність окремих представників вищого рівня державної влади.

Одним із економічних наслідків корупції є підрив економічної системи держави, що виявляється у перешкоджанні надходженню внутрішніх і зовнішніх інвестицій, гальмуванні розвитку ринкових відносин, зростанні недобросовісної конкуренції, монополізації економіки, криміналізації та тінізації економіки тощо. Крім того, корупція дискредитує економічні реформи, порушує основні засади господарської діяльності, є причиною фінансових криз. Корупційний вплив на економічні відносини проявляється у дискримінації підприємців з боку службових осіб органів державної влади або

місцевого самоврядування: 1) у встановленні не передбачених законодавством обмежень щодо окремих видів підприємницької діяльності; 2) у примушуванні підприємців до укладання невигідних для них договорів; 3) у наданні окремим підприємцям пільг або інших переваг у конкуренції з іншими підприємцями; 4) у примушуванні підприємців реалізувати товар чи послуги чітко зазначеним фізичним чи юридичним особам; 5) у проведенні закупівлі сировини або продукції у визначених регіонах на збиткових умовах. За кожною названою вище дією, як правило, стоїть корисливий або інший особистий інтерес певної службової особи органів державної влади та задоволення цього інтересу шляхом неправомірного використання владних повноважень. До економічних наслідків корупції також належать: неефективний розподіл і використання державних коштівта ресурсів, загальні часові та матеріальні витрати веденні господарської діяльності; зростання комерційних та фінансових ризиків; пошук ренти зі збитками для матеріального виробництва; спотворення (підвищення) цін; зниження рівня конкуренції з відповідним зниженням рівня економічного розвитку; зростання рівня тіньової економіки, податкові втрати; погіршення інвестиційного клімату, зниження рівня інвестицій; зменшення ефективності економічного розвитку країни в цілому. Корупція підриває економічну систему держави, призводить до необгрунтованого підвищення собівартості продукції; ускладнює економічні відносини з іншими державами, міжнародними організаціями.

Корупція дискредитує право як універсальний регулятор суспільних відносин, перетворює його на засіб задоволення приватних та корпоративних інтересів. У результаті вчинення корупційних діянь відбувається порушення низки конституційних правових засад діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Корупція змінює сутність правоохоронної діяльності відповідних державних органів, які за умов корумпованості їхніх посадових осіб перестають виконувати функцію охорони права і перетворюються в інструмент розправи над невинними особами, рейдерства або неправомірного задоволення особистих чи групових інтересів певних осіб, у тому числі посадових осіб зазначених органів.

Оптимальні результати, яких можна досягти у протидії корупції: 1) зменшення її обсягів, обмеження сфери її обумовлення та поширення; 2) зменшення небезпеки корупційних проявів; 3) обмеження взаємовпливу корупції та економічних, політичних, правових та інших соціальних процесів; 4) збільшення ризику настання негативних наслідків для особи, яка вступає в корупційні відносини. Отже, як бачимо, наслідки корупції різні й стосуються як країни загалом, так і кожного її громадянина.

Бернадін Віктор Аркадійович,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ

АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ТА ІНШИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ

З метою підвищення ефективності контролю за обігом таких підакцизних товарів, як алкогольні напої та тютюнові вироби Кабінетом Міністрів України 6 липня 2016 року було схвалено Концепцію створення та впровадження автоматизованої системи контролю за обігом підакцизних товарів (алкогольних напоїв та тютюнових виробів) «Електронна акцизна марка» [1]. Дана концепція передбачає впровадження автоматизованої системи контролю за обігом підакцизних товарів: алкогольних напоїв та тютюнових виробів, яка охопить усі стадії обігу підакцизних товарів на митній території України від їх виробника або імпортера до моменту роздрібної реалізації підакцизних товарів.

До підакцизних товарів, згідно ст. 215 Податкового кодексу України відносяться: спирт етиловий та інші спиртові дистиляти, алкогольні напої, пиво (крім квасу «живого» бродіння); тютюнові вироби, тютюн та промислові замінники тютюну; пальне; автомобілі легкові, кузови до них, причепи та напівпричепи, мотоцикли, транспортні засоби, призначені для перевезення 10 осіб і більше, транспортні засоби для перевезення вантажів; електрична енергія [2]. Обіг зазначених товарів – це їх імпорт, експорт, транспортування, зберігання, продаж та інші види діяльності, що здійснюються по відношенню до даних товарів.

Кабінет Міністрів України зосередив увагу на впровадженні автоматизованої системи контролю за обігом алкогольних напоїв та тютюнових виробів у зв'язку з тим, що на даний час в Україні відсутній дієвий механізм контролю обігу підакцизних товарів та відсутнє оперативне отримання фіскальними органами актуальної та достовірної інформації про переміщення підакцизних товарів, маркованих підакцизними марками. При цьому міжнародний досвід засвідчує актуальність упровадження автоматизованої системи контролю підакцизних товарів, яка дозволить значно покращити контроль над обігом підакцизних товарів та вдосконалити механізм адміністрування, нарахування та сплати акцизного податку [3, с. 105].

Як один з позитивних наслідків впровадження концепції, визначається подальше зменшення рівня корупційних діянь у результаті виключення людського фактору під час ухвалення рішень щодо результатів перевірок. Крім того, від її реалізації очікується:

– посилення контролю за обігом підакцизних товарів;

– мінімізація впливу людського фактору на адміністрування акцизного податку;

– збільшення доходів бюджетів усіх рівнів внаслідок мінімізації зловживань при сплаті акцизного податку;

– детінізація ринку підакцизних товарів;

– протидія обігу фальсифікованих чи незаконно ввезених на територію України підакцизних товарів;

– підвищення ефективності запобігання, виявлення та розкриття злочинів у сфері обігу підакцизних товарів тощо.

Крім зазначених позитивних аспектів реалізації даної Концепції, можливо зазначити на посиленні протидії адміністративним правопорушенням у сфері обігу підакцизних товарів, під якими слід розуміти суспільно-шкідливу, протиправну, винну дію чи бездіяльність, що порушує адміністративно-правові норми у сфері регулювання обігу підакцизних товарів, та за яку законодавством встановлено адміністративну відповідальність.

Так впровадження автоматизованої системи контролю за обігом підакцизних товарів сприятиме зменшенню таких адміністративних правопорушень у досліджуваній сфері як:

– правопорушення, що пов'язані з обігом спирту етилового та інших спиртових дистилятів, алкогольних напоїв, пива, а також тютюнових виробів, тютюну та промислових замінників тютюну (статті 156, 156^{-2}, 156^{-3}, 164, 164^{-5}, 168^{-2}, 177^{-2} КУПАП);

– митні правопорушення, що пов'язані з обігом підакцизних товарів (ст. 473–485 МКУ).

Підсумовуючи слід зазначити, що реалізація Концепції створення та впровадження автоматизованої системи контролю за обігом підакцизних товарів (алкогольних напоїв та тютюнових виробів) «Електронна акцизна марка» сприятиме підвищенню надходжень до державного бюджету, знизить кількість корупційних проявів та сприятиме протидії правопорушенням у сфері підакцизних товарів.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції створення та впровадження автоматизованої системи контролю за обігом підакцизних товарів (алкогольних напоїв та тютюнових виробів) «Електронна акцизна марка»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 липня 2016 р. № 497-р // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/497-2016-р.

2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17.

3. Дзюба О.М. Електронна акцизна марка: оподаткування та облік. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 24 (2). С. 105–108.

Василенко Олена Віталіївна,
слухач навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Плугатир М. В.***

СТРУКТУРА АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Антикорупційна політика являє собою відносно самостійний різновид правової політики держави, яка зводиться до постійної, систематичної діяльності держави за активної участі інститутів громадянського суспільства, що полягає у розробці і впровадженні стратегічних засад і тактичних заходів, спрямованих на усунення причин і умов корупції, вдосконалення юридичної відповідальності за корупційні правопорушення та формування антикорупційної культури. Антикорупційна політика є спеціалізованим видом правової політики, вона має системний характер, оскільки охоплює багато галузей, сфер і напрямків діяльності. Основними структурними елементами політики протидії корупції є антикорупційна стратегія і тактика.

Антикорупційна стратегія повинна починатися з формулювання цілей антикорупційної політики. Корупція є негативним явищем, що різною мірою присутнє у кожному суспільстві на будь-якому етапі історичного розвитку, тому повна ліквідація корупційних практик є фактично неможливою. У фаховій юридичній літературі поширеною є точка зору, що максимум, якого можна досягти у справі протидії корупції, це: 1) зменшити її обсяги, обмежити (локалізувати) сфери її розповсюдження; 2) змінити характер злочинних проявів на менш небезпечні; 3) істотно обмежити вплив злочинності на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси; 4) збільшити ризик настання негативних наслідків для особи, яка вступає в корупційні відносини [1, с. 72].

Антикорупційна тактика передбачає розробку конкретних завдань і способів їх реалізації в інформаційно-дослідній діяльності, у сфері правотворчої діяльності, у сфері інституційно-установчої діяльності, у сферах контрольно-наглядової і правоохоронної діяльності.

У сфері інформаційно-дослідної діяльності антикорупційна тактика передбачає: виділення грантів на проведення наукових досліджень корупційних практик та міжнародного досвіду протидії корупції; створення загальнодержавних та регіональних інформаційно-аналітичних центрів з питань протидії корупції; використання технічних можливостей для отримання інформації про факти корупції (телефони довіри, гаряча лінія тощо).

У сфері правотворчої діяльності: експертне й методичне забезпечення законодавчої діяльності з метою прийняття системно

узгоджених та досконалих з точки зору юридичної техніки актів; заміна дозвільних процедур при відкритті бізнесу на погоджувальні, зменшення переліку ліцензованих видів діяльності, а також товарів і послуг, що вимагають обов'язкової сертифікації; законодавче закріплення чіткого поділу корупційних діянь на види за ступенем суспільної небезпечності на кримінальні, адміністративні, дисциплінарні та цивільно-правові; впровадження обов'язкової антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів, яка дозволить виявити приховані корупційні загрози, ризики та фактори, що створюють умови розвитку корупції.

У сфері інституційно-установчої діяльності: запровадження системи підбору та розстановки кадрів, яка б базувалася на конкурсній основі та забезпечувала прийняття на службу найбільш підготовленого, морально стійкого кандидата; створення «електронного уряду», який забезпечить доступ до інформації й отримання державних послуг з використанням можливостей мережі Інтернет та мінімізує безпосередні контакти чиновників з громадянами; впровадження процедури одного вікна, коли громадянин подає необхідний пакет документів до одного органу, одному чиновнику, в одне вікно, і через деякий час одержує необхідні йому дозвільні документи або реєстраційні документи в того ж самого чиновника в тому ж самому місці; підвищення рівня транспарентності діяльності представників влади (шляхом введення у практику робочих кабінетів з прозорими стінами, встановлення систем відеоспостереження тощо); створення незалежного спеціалізованого органу боротьби з корупцією, чітке визначення його компетенції та місця в системі органів державної влади [2, с. 66].

У сфері контрольно-наглядової діяльності: ревізії та перевірки фінансової діяльності, цільового використання ресурсів як суб'єктами господарювання, так і бюджетними організаціями та державними органами; проведення антикорупційного моніторингу незалежними недержавними організаціями, які на підставі існуючих індикаторів корупції здійснюють аналіз динаміки розповсюдження корупції, її сприйняття структурами громадянського суспільства та ефективності здійснюваних антикорупційних заходів; розвиток підзвітності правоохоронних органів громадянському суспільству; створення при міністерствах і відомствах громадських рад, які надають їм консультативно-методичну допомогу та здійснюють громадський контроль за їх діяльністю.

У сфері правоохоронної діяльності: застосування антикорупційних спеціальних операцій (у тому числі з використанням агентів «під прикриттям») для виявлення корупційних проявів і викриття осіб, причетних до корупційних схем; розробка, впровадження і належне фінансування програм захисту свідків корупційних діянь; розвиток адміністративного правосуддя, яке завдяки судовому розгляду скарг громадян на незаконні дії органів публічної влади і посадових осіб дозволить розкривати потенційні джерела корупції.

У підсумку слід відзначити, що запорукою ефективності антикорупційної політики держави є органічне поєднання заходів антикорупційної тактики і антикорупційної стратегії. Разом із тим, організаційною гарантією дієвості антикорупційних заходів є злагоджена діяльність правоохоронних органів України, до основних завдань яких входить протидія корупційним практикам в нашій державі.

Список використаних джерел

1. Прохоренко О. Я. Корупція по-українськи (сутність, стан, проблеми): монографія / О. Я. Прохоренко. Київ: Вид-во НАДУ, 2005. 456 с.

2. Фатеев А. Н. Противодействие коррупции: политика государства и общественное сознание / А. Н. Фатеев // Философия права. 2010. ғ 6. С. 64–66.

Вінницька Поліна Костянтинівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Стрельченко О. Г.***

СУТНІСТЬ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ

Корупція в Україні посідає одне з перших місць серед значної кількості проблем країни. За даними окремих досліджень, рівень корупції в медицині є одним з найвищих як в Україні так і у всьому світі. З метою боротьби з корупційними проявами у сфері медицини було прийнято закони України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [1] та »Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» [2], а також Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 14 вересня 2017р. № 1086, яким затверджена «Антикорупційна програма Міністерства охорони здоров'я України на 2017 р.» [3].

Боротьба з корупцією – важка гостра проблема, незважаючи на те, що в державі постійно приймаються і регіональні, і загальнодержавні програми боротьби зі злочинністю». При цьому, українці поки що не готові покласти край корупції, більше того, вони продовжують інвестувати в корупційний механізм сфери медицини.

У 2018 р. на замовлення Харківської обласної адміністрації було здійснено регіональне дослідження з приводу існування корупції у медичній сфері. Участь в опитуванні взяли 48 % жінок і 51 % чоловіків. Понад 90 % – особи працездатного віку. Дослідження показало, що корупцією пронизані всі гілки суспільного життя.

При цьому рівень корупції в Харківському регіоні залишається стабільно високим і не відрізняється від загальноукраїнських досліджень [4].

При цьому майже половина респондентів (46 %) засвідчують корисливі дії працівників медичної сфери.

Емпіричне дослідження показало, що неправомірна вигода з боку пацієнтів чи їх близьких надавалася за такі медичні послуги:

– за отримання листка тимчасової непрацездатності чи інших довідок – 75 % респондентів;

– за якісне проведення операції пацієнту, надання медичних послуг, консультацій – близько 50 % респондентів. У цьому випадку пацієнта запевнили, що йому гарантуються якісний до – та після операційний догляд, застосування кращих препаратів, медичних виробів, обстеження поза чергою, кращі умови перебування в медичному закладі;

– за виписування лікарем потрібного рецепта – 10 % респондентів;

– за підтвердження, або приховування тих чи інших медичних фактів – менше 10 %. Найчастіше лікарі можуть підтвердити/приховати наявність тілесних ушкоджень, побоїв тощо;

– за дострокову виписку пацієнта з лікарні або, навпаки, продовження його перебування – 5 %;

– за видачу потрібних довідок про психічний стан пацієнта – 15 %;

– за спотворення істинної причини смерті. У цьому випадку розміри хабарів є найбільшими в медичній сфері, оскільки може йтися про приховування кримінальної смерті. Таких випадків нараховуються одиниці [4].

Анонімне анкетування серед лікарів показало, що 1-ше місце посіли факти неправомірної плати за отримання робочого місця. На 2-му місці – неправомірна плата за отримання ліцензії на здійснення приватної медичної діяльності. 25 % медичних працівників вдаються до цих схем. Також є факти неправомірної плати чиновникам Міністерства охорони здоров'я України та його територіальним органам за уникнення зайвих перевірок діяльності медичних закладів. Здійснюється неправомірна плата і за відкриття приватних клінік, аптек та аптечних пунктів, які зручно розташовуються на базі державних закладів охорони здоров'я [4].

Громадянам ставилося питання щодо того, наскільки вони готові долучитися до боротьби з корупцією, зокрема застосовуючи такий інструментарій, як доброчесне інформування. Майже половина вважають такий підхід непоганим. При цьому лише 5 % респондентів відповіли, що спочатку здійснять неправомірну плату лікарю, отримають медичну послугу, а вже потім «здадуть» лікаря.

Отже, боротьба з корупційними проявами в сфері медицини є актуальною проблемою, яка має вирішуватися нагальними шляхами та напрямами діяльності у зазначеній сфері.

Список використаних джерел

1. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII // Відомості Верховної Ради. 2018. № 5. ст. 31.
2. Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості : Закон України від 14 листопада 2017 р. // Відомості Верховної Ради. 2018. № 5. ст. 32.
3. Антикорупційна програма Міністерства охорони здоров'я України на 2017 р. : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 14 вересня 2017 р. № 1086. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1086282-17.
4. Корупція в медичній сфері: викорінити, запобігти, перемогти URL: https://www.apteka.ua/article/442446.

***Воронюк Наталія Петрівна*,**
аспірантка кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ

ВИКЛЮЧЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ФАКТОРІВ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕВІЗНИКІВ ПАСАЖИРІВ НА АВТОБУСНИХ МАРШРУТАХ ЗАГАЛЬНОГО КОРИСТУВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ НА ТЕРИТОРІЇ НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ

На даний час в усьому світі спостерігається постійне збільшення кількості транспортних засобів, що відповідно призводить до збільшення кількості ДТП, що в свою чергу призводить до збільшення випадків смертності на дорогах. Ситуація з дорожньо-транспортними пригодами в Україна не відрізняється від загально-світової тенденції. В зв'язку з цим питання підвищення безпеки дорожнього руху має розглядатися в державі як першочергове, яке потребує негайного вирішення.

Безпека дорожнього руху є структурним явищем, яке складається із різних факторів: безпечна вулично-дорожня мережа, безпечна поведінка учасників дорожнього руху, безпечні транспортні засоби тощо.

Безпека громадського транспорту, як одна із складових безпеки транспортних засобів має велике значення не лише для держави вцілому, а й для кожного громадянина зокрема. Щоденно ми користуємось транспортом, і більшість – громадським. Тому, для кожного, хто користується громадським транспортом для власних поїздок, та для тих хто є учасником дорожнього руху поряд з громадським транспортом важливим питанням є наскільки такий транспорт є безпечним.

Організаторами перевезень пасажирів на автобусних маршрутах в межах території населених пунктів є виконавчі органи відповідних

сільських, селищних, міських рад, в межах об'єднаних територіальних громад – виконавчі органи місцевих рад об'єднаних громад. Закон України «Про автомобільний транспорт» від 05.04.2001 № 2344-III (далі – Закон) та Порядок проведення конкурсу з перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 03 грудня 2008 року №1081 (далі – Порядок) визначають, що саме до повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад та місцевих рад об'єднаних територіальних громад віднесено повноваження визначення структури парку автобусів, що працюватимуть на маршруті загального користування, за пасажиромісткістю, класом, технічними та екологічними показниками.

Отже, питання про те, якими саме автобусами користуватимуться жителі населеного пункту визначають виконавчі органи відповідних рад. І, з огляду на загальну ситуацію щодо транспортних засобів, які надають послуги з перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування у населених пунктах, постає питання про наявність корупціогенних факторів, які дають змогу перевізникам здійснювати перевезення автобусами, які давно є застарілими та небезпечними.

Корупціогенний фактор – це здатність нормативно-правової конструкції (окремого нормативного припису чи їх сукупності) самостійно чи у взаємодії з іншими нормами сприяти вчиненню чи збільшенню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією [4].

Закон визначає, що перевезення на маршруті загального користування здійснює перевізник, з яким виконавчий орган місцевої ради уклав за результатами конкурсу договір про організацію перевезень пасажирів на автобусному маршруті загального користування.

Проаналізувавши статтю 44 Закону, якою визначені основні засади визначення перевізників на маршрутах загального користування, доходимо до висновку, що саме конструкція вказаної статті містить прогалини, які надають можливість виконавчим органам місцевого самоврядування укладати договори з перевізниками, які не забезпечують використання на маршрутах автобусів, які відповідають умовам конкурсу.

Вказана стаття Закону передбачає, що у разі відсутності в перевізників-претендентів автобусів, що відповідають умовам конкурсу, вони мають право подавати до конкурсного комітету заяву на участь у конкурсі та документи, що містять характеристику наявних автобусів, які перевізник-претендент пропонує використовувати на даному маршруті, а також інвестиційний проект-зобов'язання щодо оновлення парку автобусів на цьому маршруті на визначений період до п'яти років.

Отже, перевізник-претендент у випадку відсутності у нього автобусів, які відповідають умовам конкурсу, для участі у конкурсі може подати інвестиційний проект-зобов'язання. Однак, ні Закон, ні інші нормативні акти не визначають вимоги до інвестиційного проекту-зобов'язання перевізника-претендента, правові наслідки невиконання інвестиційних проектів-зобов'язань перевізником-переможцем конкурсу.

На практиці така прогалина призводить до того, що перевізники-претенденти надають у складі своєї пропозиції інформаційний лист, який називають інвестиційним проектом-зобов'язанням, в якому надають обіцянки по придбанню автобусів, які відповідатимуть умовам конкурсу. При цьому, насправді такі обіцянки здебільшого залишаються обіцянками, перевізник після закінчення строку дії договору, при новому конкурсному відборі, знову ж таки, надає ні до чого не зобов'язуючий інформаційний лист. І навіть, якщо перевізник за час дії договору про організацію перевезень на автобусних маршрутах загального користування з органом місцевого самоврядування, придбає нові автобуси, він їх не використовує на маршруті, по якому укладено договір, а подає їх для участі у конкурсі на інші маршрути для набрання найбільшої кількості балів.

Закон встановлює, що договір з переможцем конкурсу у разі відсутності в нього автобусів, що відповідають умовам конкурсу, органи місцевого самоврядування укладають на один рік. Разом з тим, у разі якщо перевізник-претендент надасть інвестиційний проект-зобов'язання договір укладається на строк до п'яти років.

Отже, невизначеність законодавства щодо понять інвестиційний проект-зобов'язання та наслідки його невиконання надає можливість виконавчим органом місцевих рад укладати з перевізниками у яких відсутні автобуси, що відповідають умовам конкурсу, договір про організацію перевезень пасажирів на автобусних маршрутах загального користування на п'ять років замість того, щоб такий договір був укладений на один рік.

З метою усунення вказаних прогалин, усунення корупційних ризиків та, в свою чергу покращення безпеки дорожнього руху в частині безпечності транспортних засобів, які здійснюють перевезення пасажирів, пропонується внести зміни та доповнення до Закону та визначити, що оновлення парку автобусів, які використовуються на маршруті відповідно до інвестиційного проекту-зобов'язання має бути здійснено протягом чотирьох років. Крім того, необхідно визначити, що інвестиційний проект-зобов'язання має містити інформацію про кількість та характеристику автобусів, які перевізник зобов'язується придбавати у кожному році впродовж строку дії договору, що не може бути меншою ніж двадцять п'ять відсотків від кількості автобусів, які перевізник-претендент пропонує використовувати на даному маршруті, щорічно.

Також, доцільно визначити, що договір з переможцем конкурсу у разі відсутності в нього автобусів, що відповідають умовам конкурсу, органи місцевого самоврядування укладають на один рік. У випадку надання відповідно до частини 3 статті 44 Закону інвестиційного проекту-зобов'язання щодо оновлення парку автобусів на цьому маршруті, договір з переможцем конкурсу укладається на строк від трьох до п'яти років з урахуванням наданого інвестиційного проекту-зобов'язання. У випадку невиконання переможцем конкурсу інвестиційного проекту-зобов'язання, наданого для участі у конкурсі, організатор перевезень розриває договір.

Запровадження таких змін усуне можливість довільного трактування поняття інвестиційного проекту-зобов'язання, дасть можливість уникнути чинників корупційних ризиків при визначенні перевізників. Вказане, у свою чергу забезпечить оновлення парку автобусів, які використовуються для перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування, підвищення їх безпечності.

Однак, стаття 44 Закону не єдина, яка дає можливість перевізникам використовувати застарілі автобуси для здійснення перевезень.

У 2018 році уряд Постановою від 07.02.2018 № 180 вносить зміни до Порядку та визначає, що строк дії договору продовжується один раз на п'ять років за рішенням організатора перевезень за наявності заяви автомобільного перевізника – переможця попереднього конкурсу, в якій, зокрема, зазначається інформація про підтверджене інвестування коштів на придбання більш нових та/або комфортабельних автобусів стосовно тих, які використовувались автомобільним перевізником на об'єкті конкурсу, наявності вмотивованих підстав вважати зазначеного автомобільного перевізника таким, що здійснював перевезення за цим маршрутом протягом попереднього періоду без порушення умов укладеного попереднього договору.

Необхідно звернути увагу на те, що норми Порядку не визначають, які саме автобуси мали бути придбані для роботи на маршруті (наявна вимога лише щодо того, що автобуси мають бути новіші або комфортніші) у якій кількості та як давно. Не визначається яка сума інвестицій є необхідною для продовження строку дії договору на наступні 5 років.

Отже, можлива така ситуація, коли перевізник-претендент для участі у конкурсі надає інформаційний лист, який він називає інвестиційним проектом-зобов'язанням, зазначає про те, що він оновить протягом п'яти років парк автобусів. На підставі такого інформаційного листа виконавчий орган місцевої ради укладає договір про здійснення перевезень на автобусному маршруті загального користування строком на 5 років. Протягом цих 5 років перевізник надає послуги застарілими автобусами (наприклад 2005 року випуску), та перед закінченням строку дії придбає один автобус який є новіший, ніж ті, які він раніше використовував (наприклад, 2006 року випуску) та орган місцевого самоврядування продовжує з ним договір ще на 5 років. В результаті послуги пасажирського транспорту надаються 10 років поспіль старими автобусами.

В зв'язку з цим, вважаю, що норми Порядку потребують негайного перегляду з метою виключення права організаторів перевезень продовжувати строк дії договору.

Список використаних джерел

1. Про автомобільний транспорт: Закону України від 05.04.2001 № 2344-III URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2344-14.

2. Про затвердження Порядку проведення конкурсу з перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального

користування: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 грудня 2008 року №1081 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1081-2008–%D0 %BF.

3. Про внесення змін до Порядку проведення конкурсу з перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування: Постанова Кабінету Міністрів України від 07 лютого 2018 року № 180 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180-2018– %D0 %BF#n2.

4. Методологія проведення антикорупційної експертизи: Наказ Міністерства юстиції України 24 квітня 2017 року № 1395/5 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/v1395323-17.

Гесян Анна Андріївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ НЕБАНКІВСЬКІ КРЕДИТНО-ФІНАНСОВІ ІНСТИТУТИ Й МІНІМІЗАЦІЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У КРЕДИТНІЙ СИСТЕМІ

Спеціалізовані кредитно-фінансові інститути являють собою установи кредитної системи небанківського типу, що акумулюють грошові доходи, капітали та заощадження населення, підприємств, держави, спеціалізуючись на виконанні кількох операцій або обслуговуючи обмежене коло клієнтури.

Хоча спеціалізовані кредитно-фінансові інститути діють, як і банки, у різних секторах ринку позичкових капіталів, вони не виконують усіх основних банківських функцій, а найважливішою рисою, яка їм притаманна та відрізняє від банківських установ, є вузька спеціалізація. Законодавством багатьох країн світу проводиться чітке розмежування сфер діяльності банків і небанківських установ, що в значній мірі обумовлено історичними особливостями розвитку виробництва і кредитної системи.

Об’єктивні передумови становлення і розвитку кредитно-фінансових інститутів пов’язані з необхідністю обслуговування тих секторів ринку позичкових капіталів, де необхідні спеціальні знання й особливі технічні прийоми і які з тих чи інших причин (наприклад, економічна невигідність або законодавча заборона) не обслуговуються комерційними банками.

Спеціалізовані кредитно-фінансові інститути у сучасному розумінні, як окрема ланка кредитної системи, почали формуватися у XIX ст., хоча деякі їхні операції виконувались кредитними установами і раніше. У першій половині XX ст. значного розвитку набули насамперед страхові компанії, а в подальшому – пенсійні фонди і

кредитні спілки, які поступово почали займати значні сектори ринку позичкових капіталів [1].

Цей процес був зумовлений рядом об'єктивних причин:

– По-перше, економічний ріст у ряді країн в післявоєнний період супроводжувався зростанням доходів і заощаджень різних верств населення, а потреби у їх прибутковому використанні зумовлювали необхідність у відповідних фінансових послугах.

– По-друге, зростання життєвого рівня населення та оптимізація структури виробничих витрат підприємств викликали необхідність у створенні ефективної системи соціального страхування та пенсійного забезпечення.

– По-третє, зростання обсягу операцій на ринку цінних паперів зумовлювало потребу у функціонуванні спеціалізованих фінансових посередників, що полегшують рух капіталів в економіці та забезпечують довгострокове інвестування коштів [2].

Останній момент є особливо важливим у процесі розвитку спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів та набуття ними сучасної ролі в економічній системі. Їх здатність акумулювати значні суми коштів на тривалі строки була однією з основних причин стимулювання урядами ряду країн у післявоєнний період активного розвитку тих кредитних установ, які здійснювали інвестиції на відновлення господарства.

По завершенні відновлення держава стимулювала інвестиційні процеси вже суто як такі, що пов'язані з потребами економічного росту, у чому важлива роль належала спеціалізованим кредитно-фінансовим інститутам. У цілому ряді розвинутих країн такі інститути були створені самою державою з метою фінансування інвестицій у провідні галузі економіки, стимулювання росту споживчого попиту, фінансування програм розвитку порівняно відсталих регіонів. При цьому участь держави виявлялась не лише у заснуванні спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів, але й наданні гарантій уряду за їх зобов'язаннями, а в окремих випадках і бюджетних субсидій на розвиток і розширення операцій.

Основні напрями діяльності сучасних спеціалізованих кредитно-фінансових інститутів пов'язані з: акумуляцією заощаджень населення шляхом залучення коштів на вклади, випуску власних акцій, облігацій, продажу страхових полісів; кредитуванням певної сфери економіки, виду господарської діяльності, групи населення; наданням іпотечних кредитів; організацією пенсійного та соціального забезпечення населення; здійснення операцій в рамках кредитної взаємодопомоги.

Досвід розвинених країн свідчить, що при ефективному функціонуванні небанківських фінансових інститутів досягається значний економічний ефект. Це проявляється у спроможності ефективно впливати на зростання обсягів інвестиційних ресурсів в економіці країни, задовольняючи потреби економічних суб'єктів у необхідному капіталі [3]. Але здатність корупції постійно

пристосовуватись до нових реалій життя вимагає застосовувати комплекс юридичних та економічних заходів протидії.

Отже, можна дійти висновку, що на окремих ринках фінансових операцій діяльність небанківських фінансово-кредитних інститутів може виявитися більш ефективною, ніж діяльність банків. Адже концентрація діяльності з реалізації одного – двох видів фінансових послуг створює умови для підвищення їх якості та максимального наближення таких послуг до споживачів. Зосередження діяльності на реалізації широкого переліку фінансових послуг, що є характерним для банків, безумовно призводить до зниження ефекту від такої діяльності.

Список використаних джерел

1. Баланюк Л. Поняття та місце небанківських установ у фінансовій системі України / Л. Баланюк // Право України. 2015. № 3. С. 47–51.

2. Дорош О. Становлення небанківських фінансових інститутів в економічній системі України // Формування ринкової економіки в Україні. наук. зб. Вип.8. Львів: Інтереко, 2016. С. 364–369.

3. Корнєєв В. Розвиток ринків фінансових послуг небанківських посередників // Економіка і прогнозування. 2015. № 3. С.79–97.

4. Закон України Про запобігання корупції URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Глотова Олександра Дмитрівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук ***Сюравчик В. Г.***

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДЕТЕРМІНАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Корупція у сучасному світі перетворилась на таке соціальне явище, яке слід сприймати як одне із неминучих у цивілізації негативних явищ. Корупційна злочинність сьогодні стала глобальним викликом для всього людства. І якщо корупцію як явище цілком знищити і викоренити неможливо, то потрібно усім суб'єктам запобігання корупційним проявам намагатися досягти зменшення обсягу корупції, мінімізувати наслідки корупційних діянь шляхом зміни концептуальних засад державної політики у сфері протидії корупції і насамперед зміни стратегічного напряму в боротьбі з нею. Тобто

йдеться лише про максимальне обмеження її проявів, що й вдалося реалізувати уже сьогодні у розвинених демократичних країнах.

Корупційні прояви є загрозою розвитку нашої держави як демократичної та економічно розвинутої країни. Негативні наслідки, породжувані цим явищем, не тільки перешкоджають прогресивному, поступальному розвитку суспільства, але й являють серйозну загрозу інтересам національної безпеки країни.

Отже, проблема такого явища як корупція та визначення детермінант вчинення корупційних злочинів в Україні є досить актуальною. Проте для вивчення причин і умов корупційних проявів, насамперед слід визначитись з поняттям корупції.

Енциклопедичні юридичні словники визначають корупцію як соціальне явище, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних із неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших корупційних правопорушень, які створюють умови для вчинення корупційних діянь або є приховуванням їх чи потурання їм. Корупційними можуть бути визнані лише такі неправомірні діяння, вчинені особою, наділеною владою, чи відповідними службовими повноваженнями, які спрямовані на задоволення корисливого або іншого особистого інтересу такої особи або інтересу третіх осіб [1, с. 406]. Корупція – діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. Пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення. Підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [2, с. 578].

На думку В. Я. Тація, В. І. Борисова, сутність корупції полягає у використанні наданої влади чи посади в особистих, передусім корисливих, цілях. Можливість вчинення корупційних дій перебуває у прямій залежності від закритості чиновницької діяльності та відставання загального культурно-цивілізаційного розвитку населення [3, с. 44]. З поширенням демократії, яка показала себе гострим антагоністом корупції, ускладнюються умови для останньої. Демократичне середовище перешкоджає та протидіє їй. Однак жодна із соціально-політичних та економічних систем не має повного імунітету від цих корупційних діянь. Змінюються лише її обсяги і прояви, а також можливості, які визначаються ставленням до неї держави та суспільства [3, с. 45].

Зазначимо, що більшість суб'єктів корупційних злочинів, а саме спеціальні суб'єкти, наділені специфічними властивостями особи. Володіння спеціальними знаннями, в тому числі і юридичними, щодо прийомів та методів розслідування зазначеної категорії злочинів, способів учинення та приховання злочинних дій, дає можливість злочинцю

корупціонеру уникати кримінальної відповідальної, протидіяти розслідуванню. Серед таких злочинців насамперед виділяються особи, що займають певне посадове або службове становище.

Однак, як зазначає А. В. Савченко, суб'єктами корупційного злочину є не лише спеціальний суб'єкт, тобто особа, що наділена спеціальними ознаками, але й загальний суб'єкт [4, с. 45], наприклад, при вчиненні пропозиції, обіцянки, або наданні неправомірної вигоди службовій особі, що передбачено ст. 369 КК України [5].

Існує велика кількість причин вчинення особами корупційних злочинів. На нашу думку, одними із найістотнішими серед причин є психологічні чинники. Адже корупційні прояви стали розповсюдженим явищем у повсякденному житті суспільства, корупція фактично стала нормою, більшість громадян хоча б раз в житті давали хабарі при влаштуванні дитини у дитячий садок або школу, оформленні документів, довідок, складанні іспитів, реєстрації бізнесу, щоб пришвидшити вирішення того чи іншого питання або просто віддячити іншу особу з корисливою метою тощо.

Одними з найважливіших серед них є детермінанти психологічного характеру особи злочинця, до яких слід віднести:

– особливості психологічної поведінки осіб-корупціонерів, їх психологічна мотивація;

– прагнення спілкуватися з невеликою кількістю людей;

– підвищена обережність при встановленні близьких відносин з іншими особами;

– відсутність жалю щодо жертв корупції;

– переконаність, що розплата за їх корупційну діяльність не настане ніколи;

– прихована агресивність і висока креативність.

Мотиви вчинення корупційних діянь досить очевидні і проявляються, на нашу думку, в таких формах:

– прагненні до матеріальних благ;

– у ставленні до корупції як до небезпечної і захопливої гри.

При вивченні детермінант корупційних злочинів, на думку Е. Е. Румянцевої, також необхідно звернути увагу на психологічний портрет усього суспільства:

– ставлення суспільства до корупції як прояв масової психології;

– соціально-психологічну особливість сучасної культури, яка створює психологічне середовище, в якому корупціонери впевненні у відворотності покарання за вчиненні ними корупційні дії;

– психологічний ідеологічний тиск влади на формування громадської думки;

– психологічні установки боротьби з корупцією [6, с. 197].

Як зазначає Н. В. Сметаніна, в органах державної влади має формуватися і розвиватися негативне ставлення до корупційних діянь як у внутрішніх відносинах у державі, так й у відносинах із

міжнародними організаціями і закордонними державами. Розумне запозичення міжнародного досвіду у боротьбі з корупцією сприятиме зменшенню цього деструктивного явища й в українському суспільстві [7, с. 93].

Таким чином, одним з загальних висновків дослідження такого явища як корупція є визнання надзвичайної важливості проведення певної кількості реформ для запобігання корупції. Адже в першу чергу необхідно усувати умови та причини, які детермінують корупційні прояви, а не лише боротися з їх наслідками. Для успішного подолання корупції, необхідне запровадження комплексного захисту свідків та викривачів корупційних діянь, а також суспільний тиск щодо продовження реформи державної системи прокуратури з метою забезпечення її об'єктивності та прозорості. Не менш важливе значення для боротьби з корупцією має також судова реформа, яка сьогодні реалізується в Україні. Переатестація суддів обов'язкова вимога щодо декларування суддями їх доходів та майна.

Список використаних джерел

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За редакцією акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. Київ: ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2007. 992 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. / укл. і головн. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ. Перун, 2007. 1736 с.
3. Таций В. Я., Борисов В. И. Научное обеспечение путей противодействия коррупции в Украине. Громадська експертиза. *Актуал. пробл. боротьби з корупцією в Україні*. Київ, 2004. Вип. 4. С. 44–48.
4. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика): навч. посіб.. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 168 с.
5. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 18.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2341-14.
6. Румянцева Е. Е. Противодействие коррупции: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры. М.: Издательство Юрайт, 2016. 267 с.
7. Сметаніна Н. В. Злочини корупційної спрямованості як прояв і відображення злочинності у сучасному суспільстві: окремі питання запобігання та протидії. *Взаємодія державних органів і громадськості у запобіганні та протидії корупції*: матеріали наук.-практ. семінару (Харків, 24 квіт. 2014 р.). Харків, 2014. С. 90–93.

Гончарук Марія Сергіївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТУВАННЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ УКРАЇНИ В ЗАПОБІГАННІ ЕКОНОМІЧНИМ ВТРАТАМ ВІД КОРУПЦІЇ

Інвестування відіграє важливу роль у будь-якій державі. Українські науковці підкреслюють, що інвестування в основний капітал є вирішальною детермінантною економічного зростання. Від залучення інвестицій також залежать темпи економічного росту країни, якість життя населення та інші найважливіші складові розвитку сучасного суспільства. Тому управління інвестиційними процесами, забезпечення їхньої повної віддачі, мінімізація економічних непрямих втрат від корупції є одним з першочергових завдань як центральних, так і регіональних органів влади.

Актуальність полягає у тому, що Україна є відкритою для залучення інвесторів з метою фінансування бізнесу в Україні. Це в майбутньому дозволить як створити робочі місця, так і зміцнити економіку та інфраструктуру держави.

В Україні створено потужну законодавчу базу для здійснення інвестиційної діяльності, яка, за підрахунками різних дослідників, охоплює від 150 до 1 000 нормативно-правових актів. Серед них кодекси, закони, постанови, укази, положення, інструкції та інші документи, що спрямовані на регулювання безпосередньо інвестиційних відносин, а також відносин, які побічно стосуються інвестиційної діяльності. До останніх належать кодекси України: Податковий, Митний, Бюджетний, Земельний та ін., які здебільшого є зосередженими на регулюванні відповідних відносин, але побічно зачіпають і регулювання інвестиційної діяльності [1, с. 90-92].

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється у двох основних формах: управління державними інвестиціями (прямий вплив); регулювання умов інвестиційної діяльності й контроль над їхнім здійсненням всіма суб'єктами інвестиційної діяльності (непрямий вплив) [2].

Прямий вплив держави полягає в тому, що держава може виступати в ролі інвестора й приймати на себе функції фінансування галузей і виробництв, продукція яких має загальнонаціональний характер й, відповідно до діючого законодавства, може бути вироблена тільки на державних підприємствах або підприємствах, приватизація яких не буде проводитися найближчим часом. Держава здійснює прямий вплив на інвестиційну діяльність через державні підприємства. Державні інвестиційні вкладення можуть здійснюватися й на

паритетних засадах з іншими інвесторами, включаючи іноземних, шляхом створення акціонерних товариств із участь на паях держави [3, с. 283–289].

Основними формами непрямого регулювання державою інвестиційної діяльності є: створення відповідного інвестиційного середовища (політичного, економічного, правового, соціального), що передбачає, у свою чергу, крім створення певних економічних умов господарювання для суб'єктів інвестиційної діяльності й методи макроекономічного впливу на інтенсивність інвестування через бюджетно-податкову та грошово-кредитну політику [4, с. 134].

Бюджетно-податкова політика держави направлена, у першу чергу, на систему заходів, пов'язаних з перерозподілом доходів підприємств і громадян країни, з метою оптимального формування дохідної частини бюджету й збереження у підприємств ринкових стимулів до інвестиційної діяльності та одержання прибутків [4, с. 134].

Основними напрямками держаної грошово-кредитної політики в стимулюванні інвестиційних процесів в Україні мають бути: створення правового механізму регулювання економіки, який забезпечить фінансово-кредитним установам належне місце в регулюванні інвестиційного процесу; розвиток іпотечних, інвестиційних та ощадних та інших банківських установ, що здійснюватимуть інвестиційні операції; запровадження ефективних механізмів стимулювання довгострокового кредитування комерційних банків через цільове рефінансування [5, с. 3-7].

Стратегічним завданням української інвестиційної політики є економічне зростання та поліпшення добробуту народу через реалізацію моделі інвестиційного розвитку держави. Для цього необхідно сформувати інституційне середовище, сприятливе до інвестиційних процесів, негайно вдосконалити систему нормативно-правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Це сприятиме збільшенню обсягу інвестиційних ресурсів за рахунок всіх джерел, їх ефективному використанню і визначенню пріоритетних напрямів та забезпеченню ефективного використання капіталовкладень. Для покращення інвестиційного клімату в Україні необхідно зробити все можливе, щоб зарубіжні інвестори не боялися вкладати кошти в економіку нашої країни [6, с. 96–104].

Таким чином, державне регулювання інвестиційної діяльності являє собою прямий і непрямий вплив держави на інвестиційні процеси з метою стимулювання припливу інвестицій в економіку держави, поліпшення умов здійснення інвестиційної діяльності, створення сприятливого інвестиційного клімату та запобігання падінню припливу інвестицій через корупцію.

Список використаних джерел

1. Дударець Д. В. Джерела міжнародно-правового регулювання інвестиційних відносин в Україні / Д. В. Дударець // Судова апеляція. 2016. № 2. С. 90–100.

2. Закон України: «Про інвестиційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 47, ст. 646.
3. Гаверський В. В. Правова основа державного регулювання інвестиційних процесів в Україні // Актуальні проблеми політики. 2014. № 53. С. 283–289.
4. Державне регулювання економіки: Навч. посібник / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. Київ: КНЕУ, 2000. 316 с.
5. Денисенко М. П. Державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні / М. П. Денисенко, Т. Є. Денисенко // Вісник ЖДТУ. 2010. № 1 (51).
6. Овчиннікова М. А. Аналіз проблем інноваційно-інвестиційного законодавства України // Бізнес інформ. 2012. № 12. С. 96–104.
7. Закон України Про запобігання корупції URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Григорова Євгенія Володимирівна,
здобувач кафедри досудового розслідування ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ПІДКУП ВИБОРЦІВ ЯК ВИЯВ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ

На переконання переважної більшості науковців, які досліджують проблеми протидії корупції, підкуп виборців є нічим іншим як одним із її проявів. При цьому, зазвичай, даний злочин відносять до різновиду так званої «політичної корупції».

Політична корупція – це діяння посадової особи держави, яка незаконно й неправомірно використовує свій державний статус для отримання переваг (соціальних, політичних, економічних тощо) для себе або інших осіб у корисливих цілях. Політична корупція виявляється у різних формах й політичних процесах. З урахуванням багатоманітності та специфіки прояву політичної корупції в умовах виборчих процесів виділяють її специфічний вид – електоральну корупцію [1, с. 7], одним з різновидів якої і є підкуп виборців.

Водночас, деякі науковці не повною мірою поділяють таке визначення. Так, І. В. Тимошенко таке твердження видається дискусійним з огляду на етимологію самого слова «електоральний» (від лат. «electог» – той, хто обирає, виборець), адже, виходячи із визначення поняття корупції, стверджує автор, її суб'єктами виступають особи, уповноважені на виконання функцій держави, а виборців до цієї категорії віднести ніяк не можна, хоча за їх участю та з їх допомогою вчиняються різноманітні протиправні діяння (зокрема, через їх підкуп) та все ж-таки виборці мають ставати лише засобом досягнення злочинної мети уповноважених осіб, а не безпосередніми суб'єктами відповідальності, що, на жаль, спростовується практикою розгляду справ щодо порушень законодавства про вибори [2, с. 8].

Варто звернути увагу на те, що деякі науковці взагалі висловлюють сумніви щодо належності підкупу виборця, учасника референдуму до корупційних злочинів, обґрунтовуючи свою позиції відсутністю посилання на ст. 160 КК України («Підкуп виборця, учасника референдуму») у переліку корупційних правопорушень відповідно до положень чинного кримінального законодавства та зважаючи на спеціальний статус суб'єкта корупційних злочинів. Так, у дисертаційному дослідженні Кострицький В. В. доводить, що враховуючи правову природу корупції та її легальну дефініцію, діяння, які встановлені у ст. 160 КК України, не є корупційними. Відтак, у роботі спростовується можливість віднесення підкупу виборця або учасника референдуму до корупційних злочинів [3, с. 166]. Дехто взагалі розглядає підкуп виборців як різновид недобросовісної виборчої кампанії [4].

Спростовує ці позиції С. В. Якимова, здійснивши детальний аналіз родових та видових ознак підкупу у зв'язку з реалізацією виборчих прав за законодавством України. В результаті проведеного дослідження вчена доходить висновку про те, що підкуп виборця, учасника референдуму є різновидом підкупу. Оскільки підкуп загалом є кримінально караним корупційним правопорушенням, то згідно з правилами формальної логіки, відповідно й його різновид у сфері реалізації виборчих прав також доцільно вважати корупційним правопорушенням (корупційним злочином). Відтак, С. В. Якимова вбачає непослідовність законодавця у визначенні переліку корупційних правопорушень у положеннях чинного кримінального законодавства. Однак, визнає науковець, попри наявність спільних ознак підкупу ця модель корупційної поведінки у сфері реалізації виборчих прав має свої особливості, що пов'язані зі специфікою виборчого процесу [5, с. 462].

Варто зазначити, що позиція вчених у цьому випадку співпадає (а, можливо, деякою мірою і обґрунтовується) із визнанням підкупу виборців корупційним діянням на міжнародному рівні. Так, впливова міжнародна громадська організація Independent Commission Against Corruption (ICAC) відносить до основних форм корупції поряд з іншими і підкуп виборців [6]. Крім того, підкуп виборців прямо закріплений як прояв корупції у законодавстві деяких країн. Так, у розділі IX «Злочини проти виборів» КК Румунії розміщено ст. 386 «Корупція серед виборців», яка передбачає відповідальність за такі діяння як пропонування або надання грошових або інших пільг для переконання виборця голосувати чи не голосувати за певний список кандидатів або за незалежного кандидата [3, с. 70].

Небезпека електоральної корупції полягає, насамперед у тому, що у період виборчої кампанії наявність або відсутність доступу до матеріальних, фінансових, організаційних та інших ресурсів ставить кандидатів у нерівні умови, оскільки кандидат, який перебуває при владі, або той, який отримав підтримку від владних структур, під час виборів володіє додатковими можливостями (у тому числі фінансовими та матеріальними) і через таку нерівність можливостей спотворюється

справжнє волевиявлення громадян та нівелюється принцип народовладдя. Крім того, розповсюдження корупційних дій з боку осіб, уповноважених на виконання функцій держави, підриває авторитет органів державної влади, деформує механізм держави в аспекті служіння народу, сприяє утвердженню в свідомості людей думки про безвідповідальність, зневажливість та безпринципність владних структур в цілому та їх представників зокрема, та призводить до дискредитації інституту виборів як загальнодемократичної цінності [2, с. 9].

Підкуп учасників виборчого процесу пов'язаний з дачею або отриманням хабара: грошей, цінних паперів, інших майнових благ, наданні санаторних, курортних путівок, виконання ремонтних або будівельних робіт, оплати проїзду тощо. При «купівлі» голосів виборець і кандидат стають учасниками угоди, в результаті якої одна сторона отримує гроші (матеріальні цінності, вигоди тощо), а інша – владу та можливість розпоряджатися ще більш значними публічними ресурсами [7, с. 53].

Вагоме значення для протидії електоральній корупції має з'ясування її причин, найважливішими з яких є наступні фактори:

1) правові (недосконаліть виборчого законодавства, у тому числі його змінюваність напередодні виборчих кампаній або в процесі їхнього проведення; правовий нігілізм як організаторів виборчого процесу, так і громадян, які беруть участь у ньому; грубе порушення законодавства про вибори органами державної влади та органами місцевого самоврядування; необ'єктивний розгляд у судах виборчих спорів та інші);

2) економічні (використання посадовими особами своїх фінансових, матеріальних, організаційних ресурсів для забезпечення своєї перемоги на виборах з метою розширення корупційного використання ресурсів, якими в результаті перемоги можна буде розпоряджатися тощо);

3) соціальні (низький рівень електоральної культури учасників виборчого процесу; відсутність ефективної соціальної відповідальності за порушення виборчого законодавства як прояву зовнішньої негативної реакції з боку суспільства; слабкість і недостатній розвиток інститутів громадянського суспільства та ін.);

4) ідеологічні (відсутність загальної стратегії розвитку держави та суспільства, а також політичної та правової системи; невизначеність держави щодо напрямів боротьби з корупційними явищами як у сфері економіки, так і у сфері політики та в процесі виборів зокрема);

5) психологічні (розвиток специфічних клієнтських відносин у структурі влади, коли різниця у соціальному статусі «патрона» і «клієнта» дає можливість першим домінувати над другими та використовувати владні, фінансові, матеріальні ресурси підлеглого; загальне зниження рівня моральності у політиці; низький рівень правової культури учасників виборчого процесу загалом) [2, с. 7–8].

Список використаних джерел

1. Відповідальність за корупційні діяння, правові засади відшкодування збитків, завданих внаслідок їх вчинення: навч.-метод. матеріали / Ю. В. Баскакова, В. М. Гаврилюк, П. В. Качанова, Г. О. Усатий; упоряд. О. В. Жур. Київ: НАДУ, 2013. 108 с.

2. Тимошенко І. В. Вибори та корупція: сутність, причини, заходи запобігання. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. № 2(11). 2014 р. С. 7–11.

3. Кострицький В. В. Кримінально-правова характеристика підкупу виборця або учасника референдуму: дис. … канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Сєвєродонецьк, 2018. 250 с.

4. Макаревич О. А. Боротьба з корупцією в органах державної влади. URL: dykanka.just.gov.ua/.../borot-ba-z-korupcijeju-v-organah.

5. Якимова С. В. Родові та видові ознаки підкупу у зв'язку з реалізацією виборчих прав за законодавством України. С. 459–463. URL: Lviv Polytechnic National University Institutional Repository http://ena.lp.edu.ua.

6. Independent Commission Against Corruption (ICAC). URL: http://www.icac.nsw.gov.au/about-the-icac/overview.

7. Коломієць Ю. М. Гудзь Л. В. Правопорушення на виборах та шляхи їх подолання. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal*). № 6(46), 2019. С. 51–54.

Жоров Єгор Миколайович,
здобувач ступеня вищої освіти факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка
Науковий керівник: доцент кафедри публічного та приватного права факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат юридичних наук ***Паламарчук І. В.***

НАКЛАДЕННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОГО СТЯГНЕННЯ ЯК ВИДУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Відомо, що за вчинення корупційного правопорушення, у вигляді діяння, що містить ознаки корупції, вчиненого особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» [1] (до яких відносяться державні службовці), за законом встановлено: кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та цивільно-правову відповідальність.

Тобто, у розумінні законодавства [1], у разі вчинення державним службовцем дисциплінарного корупційного проступку – його (державного службовця), у встановленому порядку має бути притягнено до дисциплінарної відповідальності. Тому, доречно детальніше розглянути питання притягнення до дисциплінарної відповідальності

державних службовців, що є невід'ємною складовою будь-якої антикорупційної програми державного органу.

Діяльність державних службовців як суб'єктів трудового права передбачає чітке узгодження їх поведінки з юридичними приписами стосовно праці. Їх організованість і дисципліна є обов'язковими умовами високої ефективності управління процесами в царині державної служби. Але й держава повинна чітко формулювати свої вимоги до державних службовців щодо їх прав, обов'язків та обмежень, установлювати міру юридичної відповідальності, що забезпечує їх реалізацію.

Зміцнення рівня службової дисципліни в середовищі державних службовців має першочергове значення для створення сприятливих умов функціонування державної влади. Невиконання чи неналежне виконання ними законів України, указів Президента України, рішень судів тощо не тільки дискредитують владу, створюють умови для корупції та зловживань, а й порушують права і свободи громадян, підривають загалом підвалини конституційного устрою. Посилення трудової дисципліни в розглядуваній сфері є важливим завданням держави [2, с. 3].

Продовжуючи, доцільно зазначити, що дисциплінарна відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності є особливим елементом у структурі правової системи, важливим фактором, що забезпечує правомірну поведінку державного службовця під час виконання ним своїх повноважень. Вона характеризується наявністю власної підстави (дисциплінарного проступку), особливих санкцій (дисциплінарних стягнень), спеціального суб'єкта дисциплінарного проступку та суб'єкта дисциплінарної влади, який уповноважений застосувати дисциплінарне стягнення у встановленому порядку [3].

Доцільно, детальніше розглянути суб'єкта, тобто посадову особу державної служби, який підпадає під можливість притягнення до дисциплінарної відповідальності у разі вчинення ним корупційного правопорушення.

Слід зазначити, що державна служба є різновидом публічної служби, що визначається як діяльність на державних політичних посадах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військова служба, альтернативна (невійськова) служба, дипломатична служба, інша державна служба, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування [3].

Таким чином, державний службовець – це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби [4].

Доречно, визначити види дисциплінарних стягнень, які можуть застосовуватися до державних службовців: зауваження; догана; попередження про неповну службову відповідність; звільнення з посади державної служби.

Також, доречно зазначити, що підставою для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, тобто протиправної винної дії або бездіяльності чи прийняття рішення, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами, за яке до нього може бути застосоване дисциплінарне стягнення. Дисциплінарними проступками, які визначаються як порушення антикуорпційного законодавства визначаються такі дії як [4]:

використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб;

подання під час вступу на державну службу недостовірної інформації про обставини, що перешкоджають реалізації права на державну службу, а також неподання необхідної інформації про такі обставини, що виникли під час проходження служби;

неповідомлення керівнику державної служби про виникнення відносин прямої підпорядкованості між державним службовцем та близькими особами у 15-денний строк з дня їх виникнення.

Отже, у разі вчинення державним службовцем вказаних дій до нього, у відповідності до законодавства [1; 2] може бути застосовано лише звільнення з посади державної служби, що є винятковим видом дисциплінарного стягнення.

Натомість при вирішенні питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності державного службовця, у відповідності до Закону України «Про державну службу», зокрема, щодо виявлення факту, під час проходження державної служби, подання недостовірної інформації при вступі на державну службу, що є недопустимим та суперечить змісту Присяги державного службовця: законодавством має надаватися керівнику державної служби можливість звільняти таких осіб з державної служби із подальшою забороною на роботу не тільки на державній службі, а й взагалі на всіх видах публічної служби.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що зазначена ідея є актуальною та доречною, а тому потребує відповідного опрацювання за результатами якого внесення відповідних змін до Закону України «Про державну службу», як одного з правових інструментів попередження та боротьби із корупційними проявами на державній службі.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII.

2. Вапнярук Н.М. Правове регулювання дисциплінарної відповідальності державних службовців України: автореф. дис. …канд. юрид. наук: спец. 12.00.05. Л., 2010. 20 с.

3. Кодекс адміністративного судочинства України: від 06.07.2005 № 2747-IV.

4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII.

Забродська Людмила Анатоліївна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри забезпечення фінансової безпеки та фінансового розслідування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, професор ***Матвійчук В. В.***

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ЯПОНІЇ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

Україна взяла впевнений курс на інтеграцію до Європейського Союзу, однією з умов якої є зменшення рівня корупції, яке в свою чергу можливе лише за умови вивчення та втілення в життя закордонного досвіду боротьби із цим вкрай негативним соціальним явищем [1, с. 94].

Вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію хабарництву та корупції, що довели на практиці свою ефективність, являє собою величезні перспективи для запозичення позитивного іноземного досвіду. У цьому напрямку серед інших країн, Україна переймає досвід Японії. Зокрема, протягом 2018–2019 рр. фахівці Національного антикорупційного бюро України беруть участь програмах обміну досвідом щодо протидії корупції, які реалізовані за підтримки Японського агентства міжнародного співробітництва (Japan International Cooperation Agency).

В рамках цих програм японські правоохоронці ділились досвідом розслідування корупційних злочинів за допомогою розвідувальних операцій та операцій під прикриттям, а також застосування превентивних заходів у сфері боротьби із корупцією, організації навчальних програм для підвищення обізнаності громадськості щодо негативних наслідків корупції та протидії їй.

Японське законодавство не має єдиного кодифікованого акту у сфері боротьби з корупцією. Проте норми антикорупційного характеру містяться в багатьох національних законах. Особливе значення надається заборонам відносно політиків, державних і муніципальних службовців. Вони, зокрема, передбачають низку заходів, які унеможливлюють вплив японського чиновника на приватний бізнес як під час служби, так і після звільнення.

Аналізуючи антикорупційну політику Японії, можна виділити основні чинники, які сприяли зниженню рівня корупції в державі.

Це, насамперед, реформа політичних партій і кампаній. Чинне законодавство Японії запровадило суворі обмеження щодо фінансування виборчих кампаній, політичних партій та інших організацій. Крім цього, було введено чіткий, регламентований порядок здійснення благодійних внесків на користь кандидатів на виборах та встановлено суворий порядок фінансової звітності. У разі порушення вимог цього закону настає відповідальність у вигляді застосування суворих санкцій. Наступний чинник – це надання престижу державної

служби в країні. Японія створює сприятливі умови роботи для державних службовців та гарантує гідний рівень оплати праці. Ще одним чинником, що дозволяє ефективно боротися з корупцією в Японії, являється контроль з боку громадськості. В квітні 2001 р. в Японії набув чинності Закон «Про розкриття інформації». Цей законодавчий акт гарантує усім громадянам право на доступ до офіційної інформації, що є у урядових установах, і можливість подати апеляцію в Раду з контролю за розкриттям інформації в тому випадку, якщо уряд вирішить не розкривати певну інформацію. Ці права дозволяють громадським організаціям виявляти та викривати випадки корупції серед державних службовців [2].

Велика увага також приділяється і етичній поведінці політиків та державних діячів. Так, з квітня 2000 р. в країні діє Закон «Про етику державних службовців». Також уряд затвердив етичні правила державного службовця і систему норм адміністративних покарань за їх порушення. Етичні правила державного службовця надають чіткий, докладний перелік неетичних дій, що виключає довільне тлумачення вимог закону [3, с. 324].

Список використаних джерел

1. Мельник О.М. Зарубіжний досвід у сфері протидії корупції та можливість його впровадження в Україні /О.М. Мельник //Публічне урядування. 2016. № 3. С. 93–100.

2. Чепелюк В. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією / В. Чепелюк. URL: http://uspishnaukraina.com.ua/uk/strategy/69/244.html.

4. Романюк Б. В. Законодавство України та зарубіжних країн щодо протидії корупції. Міжнародний досвід боротьби з корупцією: [монографія] / Б. В. Романюк, О. Ю. Бусол. Кіровоград: ТОВ «Поліграф-Сервіс», 2018. 628 с.

Зіневич Нікіта Юрійович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК РЕСУРСИ АНТИКОРУПЦІЇ

На даний момент, Україна не займає достойне місце у світовому рейтингу привабливості прямих іноземних інвестицій, посідаючи на 59 сходинці та знаходячись між Костою Рікою та Пакистаном маючи показники у розмірі 2.827.00 млрд. доларів США на рік (за даними The World Bank: Foreign Direct Investment станом на листопад 2018 року) [1].

Чи говорить це про те, що в Україні відсутні привабливі галузі для інвестування? Досліджуючи це питання, можна впевнено сказати що це не так, адже перспективні напрямки інвестування в Україні існують і чекають на своїх інвесторів, яких в свою чергу лякає ступінь необов'язковості в поведінці корупціонерів, високий рівень економічної злочинності, складне та застаріле податкове законодавство, складність ведення бізнесу.

Говорячи про привабливі для інвестування напрямки більшість людей схильні вважати сферу «IT індустрії» найбільш цікавою для капіталовкладень, але це не зовсім так, адже більшість працівників у цій сфері працюють самі на себе займаючись фріланс діяльністю через що основні потоки грошей у цій сфері не задіяні у навіть елементарній розбудові приватної інфраструктури та покращення якості сектору послуг. Компанії, які займаються розробкою програмного забезпечення не мають власних електронних потужностей на території країни, віддаючи перевагу найму закордонних комп'ютерних центрів а самі працівники цієї галузі використовують закордонний софт для написання кодів, і це не кажучи що інтелектуальні права, тобто право власності, на ці розробки переходить до замовників які теж в свою чергу знаходяться за кордоном. Отже на думку автора, цей напрямок інвестування посідає важливе місце у секторі державної економіка, але не є тим на який в подальшому будуть спрямовані великі капіталовкладення, які будуть стимулювати зростання державної економіки.

Найбільш перспективними напрямками для інвестування в Україні є сектори енергетики, машинобудування агропромисловості, харчової промисловості та інфраструктури.

Найперше місце на думку автора займає сфера енергетики яка вже зараз може похвалитися вдалими реалізованими молодими проектами та має величезний потенціал для подальших інвестицій. Додатковим стимулюючим засобом для капіталовкладень у секторі енергетики є так званий «зелений тариф» який діє в Україні з 2015 року і дозволяє отримувати значний прибуток з поставки електроенергії до державної системи енергопостачання. Вже зараз, це дозволяє окупити великі інвестиційні проекти за шість-вісім років, і отримувати в подальшому постійний значний прибуток навіть з урахуванням амортизації. Вдалим прикладом інвестування у сектор енергетики є Теофіпольська біогазова станція яка зараз вже є найбільшою у світі і почала свою роботу у грудні 2017 року. Вона займається ефективною переробкою відходів аграрної промисловості (кукурудзяного силосу та цукрового жому) в електроенергію яку продає за вже названим раніше зеленим тарифом. Будівництво таких станцій тільки починає свій бурхливий розвиток по Україні але вже зараз їх активно встановлюють на сміттєвих полігонах, що дозволяє екологічно-корисно заробляти «гроші зі сміття».

Машинобудування переживало важкі часи після подій «Революції гідності» оскільки великий сегмент експорту був розрахованим на Російську Федерацію, замовлення якої складали переважну більшість. Зараз ринок машинобудування займається

переорієнтацією на країни Європейського Союзу та виживає за рахунок дрібних замовлень. Тим не менш, іноземних інвесторів цікавить розбудова виробничих потужностей на території України через дешеву робочу силу, низькі виробничі витрати і зручне географічне розташування. Так на приклад виробництвом електронних комплектуючих активно займаються такі заводи як: ПО Карпати, Мукачевський завод «Точприлад», Taiko Electronics, SEWS, Sumitomo Electric, Kromberg & Schubert та інші. [2].

Сектор аграрної промисловості зараз готовий до прийняття капітальних інвестицій і є цікавим для інвесторів завдяки таким факторам як: низька ціна локальних ресурсів, вдале географічне положення яке передбачає збут продукції як до країн ЄС так і до азіатського ринку, сприятливі кліматичні умови та земельні ресурси які добре підходять для ведення аграрного господарства. Це спонукає до будівництва нових логістичних терміналів в Українських портах та поряд із транспортними вузлами, ось приклади вдалих реалізованих проектів та суми інвестицій у їх будівництво: Bunge ($180 млн), Cofco ($75 млн), Risoil S. A. ($70 млн), Allseeds ($200 млн).

Як можна побачити, суми інвестицій є доволі значними: не кажучи вже про те, що таке будівництво спонукає до розвитку і оновленню інфраструктури в регіоні їх перебування.

Світові гіганта харчової промисловості зацікавлені в Україні вже більше ніж 15 років і активно інвестують в економіку. Позитивним фактором є також і те, що великі корпорації, купуючи підприємства в Україні займаються їх постійною модернізацію та оновленням виробничих потужностей, а з розширенням – створюють нові робочі місця. Так наприклад сума прямого ефекту від діяльності компанії Coca-Cola у 2018 році склала 595 млн. гривень а розмір сплачених податків становить 445 млн. гривень, при цьому прибуток підприємства від оптової та роздрібної торгівлі склав 3.2 мільярди гривень на рік. [3] Тим не менш, велика галузь ринку харчової промисловості залишається вільною через відсутність великої кількості харчових мега-корпорацій, що спонукає до відкриття нових підприємств навіть в період останніх років. Отже галузь харчової промисловості в Україні є конкурентним середовищем але містить в собі значні можливості розвитку, оскільки локальний споживчий ринок досі не можна назвати різноманітним та орієнтованим на різні категорії споживачів.

Завершуючи сектором інфраструктури можна зазначити що він в Україні є доволі перспективним але закритим для дрібних інвестицій через бюрократичні складнощі та значну корупційну складову. Це не заважає великим компаніям займатися інвестуванням, але в той же час цей сектор на пряму залежить і від дрібних інвесторів які здатні своєю кількістю поліпшувати і оновлювати інфраструктуру: (переважно у великих містах) яка на даний момент є застарілою в Україні. Великі компанії можуть вдало інвестувати у сектор інфраструктури, що на своєму прикладі демонструють Київстар, Lifecell та Vodafone зі своїм проектом по встановленню обладнання для 3G та 4G інтернет покриття, який вони розпочали ще у

2015 році інвестувавши тільки за початковий рік більше 30 мільярдів гривень що складає собою більше одного мільярда доларів США. Не відстаючи від конкурентів, компанія Укртелеком заявила про масштабне оновлення мідних комунікаційних систем на сучасні оптоволоконні, чим зацікавило банк China Development і залучило від нього інвестицій на загальну сумму 250 мільйонів доларів США.

Підсумовуючи все вищесказане, можна сказати що в Україні існують перспективні напрямки для інвестування, а саме сектори Енергетики машинобудування агропромисловості, харчової промисловості та інфраструктури, які потребують капіталовкладень але можуть приносити значні прибутки своїм інвесторам. Потенціал галузей інвестування залишається не повністю розкритим не через відсутність напрямків та проектів інвестування, а через складність ведення бізнесу в Україні та погану захищеність інвестиційного клімату зі сторони держави від кримінальної, податкової та бюрократичної складової. Це залишає можливість перспективного інвестування переважно для великих корпорацій які не бояться експериментувати маючі вже значні капітали, але створює складнощі для малих підприємств які зазвичай є рушійним двигуном мікро і макроекономіки країни.

Список використаних джерел

1. Всесвітній банк: Рейтинг країн світу по рівню прями іноземних інвестицій за 2018 рік – режим доступу: https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=UA.

2. Економічна стаття Liga.net – режим доступу: https://project.liga.net/projects/ukraine_investment.

3. Річний звіт компанії Coca-Cola Ukraine за 2018 рік – режим доступу: https://www.coca-colaukraine.com/content/dam/journey/ua/uk/private/2019/July/Coca-Cola-Corporate-Report-GRI-2018.pdf.

4. Закон України Про запобігання корупції URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Іванов Ярослав,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОГО ІНВЕСТУВАННЯ НА ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ КОРУМПОВАНОСТІ В УКРАЇНІ

Від ефективності державної інвестиційної політики в сфері інновацій залежать стан виробництва, рівень технічної оснащеності основних фондів підприємств, можливість структурної перебудови економіки, зменшення і обмеження корупції. Оскільки економічний

стан України характеризується обмеженістю внутрішніх фінансових ресурсів, а інвестиційна політика – інтересом до іноземних інвестицій, важливим є формування державної інвестиційної політики на таких принципах, які в майбутньому визначатимуть інвестиційну активність суб'єктів господарювання та темпи інноваційних процесів. Загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності в Україні визначені Законом України «Про інвестиційну діяльність» [1] .

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Законом України «Про інвестиційну діяльність», під інвестиційною діяльністю розуміють сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. В свою чергу, інвестиційна діяльність забезпечується шляхом реалізації інвестиційних проектів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей. Інвестиційний проект розробляються на основі завдань інноваційного розвитку національної економіки та спрямованих на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництв, регіонів.

У сучасних умовах інвестиції стали найважливішим засобом забезпечення структурних зрушень, технічного прогресу, покращення значень якісних показників господарської діяльності на мікро– та макрорівнях. Одним з головних об'єктів інвестування є вкладення грошей в інновації, які є двигуном економічного розвитку, появи нових технологій і, як наслідок, підвищення якості товарів та забезпечення конкурентоспроможності усіх галузей національної економіки.

Інвестування в інновації представляє собою одну з економічний форм інвестування, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу з метою досягнення певного соціально-економічного ефекту, в т. ч. випуску і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології, досягнення прогресивних міжгалузевих структурних зрушень, здійснення якісних змін у стані продуктивних сил, поліпшення соціального становища, випуску нової конкурентоспроможних товарів, послуг та ін.

Інноваційною діяльністю є сукупність заходів, спрямованих на створення, впровадження, поширення та реалізацію інновацій відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» з метою отримання комерційного та/або соціального ефекту, які здійснюються шляхом реалізації інвестицій, вкладених в об'єкти інноваційної діяльності (ст. 3 Законом України «Про інвестиційну діяльність»).

Під інноваціями зазвичай розуміють уведений у використання новий або значно удосконалений продукт (товар, послугу) чи процес, новий метод продаж або новий організаційний метод у діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язках. У Законі України «Про інноваційну діяльність» [2] інновації визначено як «новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери».

Впровадження інноваційної моделі розвитку держави не можливе без перебудови інноваційної інфраструктури та без забезпечення готовності суспільства сприймати інновації. Суспільство виступає стимулом для фундаментальних наукових досліджень, переймання зарубіжного досвіду у галузях технології та організації виробництва, розробки та впровадження інноваційних стратегій, залучення інвестицій в умовах ринкової економіки, що спонукає до конкуренції.

Інноваційний розвиток в сучасних умовах функціонування є одним з найбільш перспективних напрямів розвитку держави. В умовах глобалізаційних процесів інноваційно-інвестиційні напрями державної політики стають найбільш ефективними, а відповідно – мають бути пріоритетними. Дослідження сучасного стану державного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності та окреслення стратегічних напрямів її розвитку набуває особливої актуальності на тлі стагнаційних процесів в Україні.

Від оволодіння інноваційними механізмами розвитку залежить доля України: чи рухатиметься вона в напрямі входження до числа розвинених країн, чи залишиться країною на узбіччі науково-технічного і соціального прогресу. Це пов'язано з загальними закономірностями суспільного розвитку, згідно з якими у світі відбувається перехід від переважно відтворювального до інноваційного типу розвитку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII від 18.09.1991 р . URL: //www.zakon.rada.gov.ua.

2. Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-М від 04.07.2002 . URL: //www.zakon.rada.gov.ua.

3. Закон України Про запобігання корупції URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Кішик Світлана Василівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Інвестиції завжди знаходяться в центрі уваги економічної думки. Питання про інвестиції є дуже актуальним у сучасній економіці, оскільки будь-яке підприємство формується і розвивається на основі фінансування та залучення інвестицій. Проблематика припливу інвестицій економіку країни широко висвітлена в економічній літературі різними авторами такими як: Беренсс та П. М. Хавранеко,

П. Рогожин, Н. Татаренко, В. Федоренко, А. Череп, Ф. Блек і М. Шоулз. Зазначені автори присвятили багато наукових праць визначенню правової природи інвестицій, однак вони недостатньо приділяють увагу теоретичному поясненню поняття інвестиції, а також належному з'ясуванню його сутності.

Метою даної роботи є дослідження різних поглядів щодо сутності поняття інвестиції, враховуючи дуже велику роль інформованості про корумпованість країни і рівні хабарів.

У сучасній економічній теорії категорія «інвестиції» (від лат. слова «invest.» – вкладати) становить процес вкладення капіталу з метою наступного його збільшення. Закон України «Про інвестиційну діяльність» а саме ст. 1 визначає інвестиції як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект [1, ст. 184].

У макроекономіці під інвестиціями розуміється частка валового внутрішнього продукту, яка не споживається в поточному періоді й забезпечує приріст капіталу в економіці. У розширеному трактуванні вони розглядаються як довгострокові вкладення капіталу у власній країні або за кордоном у підприємства різних галузей [2, ст. 224].

Так, Т. Дорошенко вказує, що інвестиції – це всі види грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в реальні та фінансові активи. Під інвестиціями слід розуміти тільки ті вкладення, метою яких є отримання прибутку(доходу). І саме за цією метою потрібно відрізняти інвестиції від інших вкладень коштів [3, ст. 114].

У визначенні сутності «інвестицій» є декілька неточностей. По-перше, це розмежування грошових, майнових і інтелектуальних цінностей як окремих, не пов'язаних між собою категорій, оскільки за цивільно-правовою природою майном є і нерухомість, і матеріали, і готова продукція, і гроші, і об'єкти інтелектуальної власності. По-друге, неточною є думка, що інвестора, який вкладає майно як підприємець, цікавить отримання доходу. Інвестора цікавить, насамперед прибуток, а не просто дохід.Тому варто розмежовувати ці два поняття, а не ототожнювати їх [4, ст. 432].

О. О. Недосекін, К. І. Воронов дають таке визначення: «Інвестиції – це тимчасова відмова економічного суб'єкта від споживання наявних у його розпорядженні ресурсів і використання цих ресурсів для збільшення в майбутньому свого добробуту». Н. О. Татаренко та А. М. Поручник вважають, що: «Інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку або досягнення певних соціальних ефектів». У першому випадку інвестиції розглядаються як засіб збільшення капіталу, у другому – як засіб надання соціальних послуг, які у кінцевому рахунку сприятимуть соціально-економічному розвитку суспільства [5, ст. 160].

Отже, дослідження численних теоретичних джерел економічної сутності інвестицій дозволило дати наступне трактування поняття

інвестицій. Інвестиції розглядаються як динамічний процес зміни форм капіталу, послідовного перетворення первісних ресурсів і цінностей в інвестиційні витрати й перетворення вкладених коштів у приріст капітальної вартості у формі економічного, соціального або екологічного ефекту. Інвестиції – це вкладення як у грошовий, так і в реальний капітал. Вони здійснюються у вигляді коштів, кредитів, цінних паперів, а також вкладень у рухоме й нерухоме майно, інтелектуальну власність, майнові права й інші цінності.

Варто також зазначити, що основними завданнями для забезпечення ефективного здійснення інвестиційної стратегії підприємства є: досягнення високих темпів економічного розвитку підприємства, максимізація прибутків від інвестицій та мінімізація інвесиційних ризиків через корупцію а також забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII зі змінами від № 3370-IV (3370-15) від 19.01.2006 // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 22. С. 184. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12.

2. Швед В. В. Інвестиційна діяльність: навч. посіб. / В. В. Швед, О. А. Закладний. Вінниця, 2017. 224 с.

3. Дорошенко Т. В. Сутність інвестицій як економічної категорії / Т. В. Дорошенко // Фінанси України. 2000. № 11. С. 114– 118.

4. Дука А. П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування: навч. посіб. [2-е вид.] – Київ: Каравела. 2008. 432 с.

5. Татаренко Н. О. Теорії інвестицій: навч. посіб. / Н. О. Татаренко, А. М. Поручник. Київ: КНЕУ, 2000. 160 с.

6. Закон України «Про запобігання корупції» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Климко Анна Дмитрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

БЕЗРОБІТТЯ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА ТА ЙОГО ЗВ'ЯЗОК З КОРУМПОВАНІСТЮ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах переходу України до ринкової економіки та за умов кризи, яка спідкала країну в останні роки, проблема безробіття стала однією з найгостріших вітчизняної економіки. Такий соціально-економічний розвиток передбачає безпосереднє формування умов для поширення такого явища, як корупція.

Розглянемо наслідки безробіття як корупційну складову сучасної ринкової економіки. Безробіття – це соціально-економічна ситуація в суспільстві, за якою частина активних працездатних громадян не може знайти роботу яку вони здатні виконувати, що обумовлена переважанням пропозиції робочої сили над її попитом на ринку праці [1].

Здебільшого виділяють такі види (або форми) безробіття:

– фрикційне, або добровільне, безробіття виникає унаслідок постійного переміщення людей з однієї роботи на іншу, з однієї місцевості в іншу.

– структурне безробіття виникає внаслідок невідповідності між структурою пропозиції праці та структурою попиту на неї. Таке розходження попиту і пропозиції на ринку праці пов'язане в основному із технологічними змінами у виробництві.

– інституційне безробіття виникає внаслідок дій тих чи інших суспільних інститутів. Наприклад, уряд, виплачуючи щедру допомогу по безробіттю чи інші соціальні допомоги, спонукає певну частину людей жити не працюючи.

– сезонне безробіття зумовлене сезонним характером виробництва у деяких галузях, наприклад, у сільському господарстві, у рибних промислах, у будівництві тощо.

– циклічне безробіття пов'язане з циклічністю економічної активності. Воно виникає в період економічних криз і депресій. Таке безробіття є вимушеним і часто масовим (масштабним).

Специфічним видом безробіття, найбільш поширеним у країнах з низьким рівнем економічного розвитку, є приховане безробіття.

Приховане безробіття охоплює:

1) тих людей, які формально перебувають на роботі і отримують платню, але насправді займають зайві робочі місця.

2) тих, хто перебуває на роботі, але вимушений працювати лише на малу частину робочого дня чи тижня;

3) тих, хто формально перебуваючи на роботі, погодився піти у так звану безоплатну відпустку, допоки його знову покличуть на роботу.

Приховане безробіття дуже поширене і в Україні, що є ознакою слабкості (деформації) ринкових регуляторів економіки та слабкості політичної демократії (некомпетентності і нерішучості влади у проведенні давно назрілих реформ) [2].

Від прихованого безробіття слід відрізняти так зване фальшиве безробіття. До останнього відносяться ті, хто, видаючи себе за безробітних, насправді працюють нелегально, наприклад, на чорному ринку (зайняті кримінально переслідуваними видами діяльності).

Виникнення безробіття тягне за собою такі наслідки: посилення соціальної напруги; зростання кількості психічних захворювань; посилення соціальної диференціації; загострення криміногенної ситуації; падіння трудової активності; скорочення податкових надходжень; зменшення ВНП; падіння життєвого рівня населення; зростання витрат на допомоги безробітнім [3].

Узагальнюючи викладене, можна зробити такі висновки:

– безробіття вважається, з одного боку, важливим стимулятором працюючого населення, а з іншого – великим суспільним злом;

– всі економічно розвинуті країни прикладають багато зусиль для подолання безробіття, але жодній з них ще не вдавалося ліквідувати його повністю;

– для вирішення проблем безробіття треба докорінно змінювати політику зайнятості. Не можна сьогодні пасивно стримувати безробіття;

– тільки цілеспрямоване активне підвищення рівня зайнятості населення на діючих і на знову створюваних високоефективних робочих місцях допоможе вивести економіку з глухого кута корупції.

Список використаних джерел

1. Безробіття в Україні: теоретичні та практичні аспекти / М. С. Бріль, І. В. Пивавар // Бізнес Інформ. 2016. № 2. С. 208–213.

2. Ярорва Л.Г. Аналіз рівня безробіття в Україні та напрямки його подолання // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського. Електронне наукове фахове видання. № 10, 2016. С. 752–755.

3. . Безробіття: стан, тенденції, загрози та шляхи його подолання в Україні / О. М. Денисюк // Проблеми і перспективи економіки та упр.. 2015. № 3. С. 28–33.

4. Закон України Про запобігання корупції URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Кличков Андрій Олексійович,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

АСПЕКТИ ПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЙ РОДИЧАМИ ОСІБ, ЩО ВИЗНАНІ ЗНИКЛИМИ БЕЗВІСТИ

Відповідно до статті 1 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» № 2505-VIII від 12.07.2018 (далі – Закон № 2505-VIII) особою, зниклою безвісти вважається фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук, особою, зниклою безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом є особа, яка зникла безвісти в зоні збройного конфлікту під час проходження нею військової служби або за будь-яких інших обставин, що підтверджують факт перебування особи у цій зоні, а особою, зниклою безвісти за особливих обставин, є особа, яка зникла безвісти у зв'язку зі збройним конфліктом, воєнними діями, заворушеннями всередині держави або у зв'язку з надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру або іншими подіями, що можуть спричинити масову загибель людей.

Родичами таких осіб, відповідно до норм Закону є батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, брати та сестри, дід,

баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач, усиновлений, опікун, піклувальник, особа, яка перебуває під опікою чи піклуванням, а також, для цілей цього Закону, чоловік, дружина та особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки;

Особа, вважається зниклою безвісти з моменту подання заявником заяви про факт зникнення особи безвісти та її розшук або у разі офіційного прийняття рішенням суду до моменту припинення її розшуку.

Відповідно до частини четвертої статті 4 Закону № 2505-VIII якщо особа, зникла безвісти, оголошена померлою, але її місцеперебування, місце поховання чи місцезнаходження її останків не встановлено, проведення розшуку такої особи в розумінні Закону не припиняється до встановлення її місцеперебування, місця поховання чи місцезнаходження її останків.

Правовими наслідками набуття правового статусу особи, зниклої безвісти відповідно до статті 8 Закону № 2505-VIII набуття правового статусу особи, зниклої безвісти, не зменшує обсяг цивільної правоздатності такої особи.

З моменту внесення даних про особу, зниклу безвісти, до Єдиного реєстру досудових розслідувань над майном такої особи може бути встановлено опіку в порядку, передбаченому Цивільним кодексом України. Опікун над майном особи, зниклої безвісти, здійснює управління цим майном, а також забезпечує виконання зобов'язань такої особи за рахунок цього майна.

Набуття правового статусу особи, зниклої безвісти також не змінює її сімейного стану до моменту розірвання шлюбу за заявою другого з подружжя внаслідок визнання особи безвісно відсутньою або до моменту оголошення такої особи померлою.

За особою, зниклою безвісти, зберігаються місце роботи та займана посада, але не більш як до моменту визнання її безвісно відсутньою чи оголошення померлою у порядку, встановленому законодавством.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII у редакції від 18.10.2019 (далі – Закон № 1700-VII), членами сім'ї суб'єкта декларування вважаються: особа, яка перебуває у шлюбі із суб'єктом декларування (чоловік/дружина), незалежно від їх спільного проживання, тобто його чоловік/дружина, якщо шлюб між ними офіційно не розірвано (навіть якщо особи спільно не проживають, не пов'язані спільним побутом тощо), а також діти, у тому числі повнолітні; батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням; будь-які інші особи, у тому числі особи, які спільно проживають із суб'єктом декларування, але не перебувають з ним у шлюбі у випадку наявності сукупності таких ознак як спільне проживання, пов'язаність спільним побутом та наявність взаємних прав та обов'язків (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних) із суб'єктом декларування.

В декларацію включається інформація про членів сім'ї станом на останній день звітного періоду. Проте варто зазначити, що якщо упродовж

звітного періоду особа спільно проживала із суб'єктом декларування, була пов'язана з ним спільним побутом та мала взаємні права та обов'язки, але таке спільне проживання було припинено станом на останній день звітного періоду, то особа не вважається членом сім'ї суб'єкта декларування й інформація про неї в декларації не відображається.

Отже з переліченого можна зробити висновок, що суб'єкт декларування зобов'язаний подавати в своїй декларації інформацію щодо члена сім'ї (родича), навіть якщо він визнаний безвісно відсутньою особою і протягом всього періоду її розшуку, й у разі офіційного прийняття рішенням суду до моменту припинення її розшуку, та навіть тоді коли особа оголошена померлою, але її місцеперебування, місце поховання чи місцезнаходження її останків не встановлено.

Проте, суб'єкт декларування може не володіти або володіти неповною інформацією щодо майна, зобов'язань та іншої інформації, яка є обов'язковою для повноцінного заповнення декларації.

У такому випадку суб'єкт декларування не має іншого вибору як обирати у відповідних полях електронної форми декларації помітку «Член сім'ї не надав інформації» або «Не відомо».

Якщо члену сім'ї відповідна інформація не відома і вона не може бути ним отримана із офіційних джерел (наприклад, правовстановлюючі документи, відповідні державні реєстри), то у відповідних полях електронної форми декларації слід обрати помітку «Не відомо» (якщо така помітка доступна у відповідному полі згідно з Технічними вимогами до полів форми декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що затверджуються Національним агентством з питань запобігання корупції.

Відповідно до частини сьомої статті 46 Закон № 1700-VII у разі відмови члена сім'ї суб'єкта декларування надати будь-які відомості чи їх частину для заповнення декларації суб'єкт декларування зобов'язаний зазначити про це в декларації, відобразивши всю відому йому інформацію про такого члена сім'ї, що відповідно до абзацу четвертого частини 1 статті 50 вказаного закону є підставою для проведення Національним агентством з питань запобігання корупції повної перевірки декларації.

Суб'єкт декларування не несе відповідальності за ненадання інформації членом сім'ї. Адміністративна та кримінальна відповідальність передбачена законодавством за подання суб'єктом декларування «завідомо недостовірних» відомостей. Тож якщо недостовірні відомості, які були зазначені в декларації, були надані суб'єкту декларування членом його сім'ї, то відповідальність декларанта може настати лише в тому разі, коли суб'єкт декларування усвідомлював недостовірність таких відомостей, але попри це свідомо зазначив їх у декларації.

Відповідно до положень законодавства про адміністративну та кримінальну відповідальність, карається виключно подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей. При цьому враховується умисел на зазначення таких відомостей саме суб'єкта

декларування, а не членів його сім'ї чи інших осіб, які надали інформацію для заповнення в декларації. Отже, суб'єкт декларування не може бути притягнений до відповідальності за подання в декларації недостовірних відомостей, які були надані йому членом сім'ї, якщо суб'єкту декларування не було відомо про недостовірність таких відомостей на момент подання декларації.

Проте, зазначення в декларації завідомо недостовірних відомостей може тягнути за собою дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність.

Адміністративна відповідальність передбачена статтею 172^6 Кодексу України про адміністративні правопорушення за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 250 мінімальних заробітних плат.

Статтею 366^1 Кримінального кодексу України передбачено кримінальну відповідальність за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації. При цьому відповідальність за цією статтею за подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, настає у випадку, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 мінімальних заробітних плат.

У разі подання завідомо недостовірних відомостей стосовно майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму менше 100 мінімальних заробітних плат, до суб'єкта декларування може бути застосовано дисциплінарну відповідальність.

Вказане вище призводить на нашу думку до колізії, так як суб'єкт декларування обов'язково повинен вказати інформацію щодо члена сім'ї в е-декларації, проте він може вказати завідомо недостовірні відомості (з умислом) через те, що може не володіти повноцінною інформацією щодо відомостей, які необхідні для заповнення такої декларації.

Список використаних джерел

1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19.
2. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18.
3. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0201-17.
4. URL:https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/18-1.pdf.
5. URL:https://nazk.gov.ua/uk/departament-perevirky-deklaratsij-ta-monitoryngu-sposobu-zhyttya/metodychni-rekomendatsiyi-sub-yektam-deklaruvannya.

Козачина Анна Меружанівна,
здобувач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

НОВЕЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Введення декларування майнового стану посадових осіб запроваджувалося, як один із необхідних кроків на шляху подолання корупції в Україні та вдосконалення законодавчого регулювання підвищення ефективності та спроможності функціонування механізму її запобігання. З кожним роком законодавство у сфері запобігання корупції зазнавало змін з метою приведення його у відповідність до світових стандартів, враховуючи правову сім'ю та існуючі реалії в Україні.

Спостерігається тенденція щодо посилення фінансового контролю, державних службовців України за допомогою декларування. Зокрема, вони повинні декларувати все більший обсяг інформації щодо майна та доходів, при чому не лише власних, але й близьких родичів, а також членів сім'ї.

Змінами до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції», який прийнято Верховною Радою України 2.10.2019 р. та набрав чинності 19.10.2019 р. (крім змін до статей 46, 52 Закону України «Про запобігання корупції», які вводяться в дію з 1.01.2020 р.), внесено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Закону України «Про запобігання корупції» та інших законів, значно розширивши ним зокрема і коло близьких осіб. Так, до переліку близьких осіб, які були зазначені у попередній редакції, наразі додалися: двоюрідний брат, двоюрідна сестра, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки) (тобто свати). Крім того, членами сім'ї для вимог фінансового контролю вважатимуться особи, які спільно проживали не менше 183 днів, а не лише станом на останній день звітного періоду. Із прийняттям вищевказаних змін виникла необхідність проаналізувати їх на предмет відповідності понять «членів сім'ї» та «близьких осіб», що містяться в інших законодавчих актах України, оскільки у п. 1 ст. 3 КПК України змін щодо визначення поняття близьких осіб не внесено, а тому видається незрозумілим позиція законодавця щодо встановлення відмінностей у визначенні кола «близьких осіб», конкретність та чіткість яких необхідна в тому числі для здійснення належного досудового розслідування злочину, передбаченого ст. 366-1 КК України.

Розширення кола членів сім'ї та близьких осіб в розумінні фінансового моніторингу за неузгодженості його з КПК України ще більше ускладнює та порушує принцип правової визначеності, що зводиться до доволі високих вимог стосовно якості законів, ясності їхнього формулювання, правильного тлумачення та коректного

застосування. Тому доцільно було б вдосконалити певні нормативні позиції та позбутися окремих мовних чи технічних недоліків.

Ще однією новелою законодавства є розширення переліку відомостей, які суб'єкт декларування повинен зазначати у декларації: 1) інформацію про унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі суб'єкта декларування та членів його сім'ї; 2) отримані доходи членів сім'ї; 3) фінансові зобов'язання членів сім'ї декларанта: а) нематеріальні активи, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, у тому числі об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті, криптовалюті; б) банківські та інші фінансові установи, у тому числі за кордоном, в яких у суб'єкта декларування або членів його сім'ї відкриті рахунки (незалежно від типу рахунку, а також рахунки, відкриті третіми особами на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї) або зберігаються кошти, інше майно. Такі відомості включають дані про тип та номер рахунку, дані про банківську або іншу фінансову установу, осіб, які мають право розпоряджатися таким рахунком або мають доступ до індивідуального банківського сейфу, осіб, які відкрили рахунок на ім'я суб'єкта декларування або членів його сім'ї.

Суттєві зміни введено і до процесу декларування, зокрема: а) скасовано обов'язок подання декларацій громадськими активістами – фізичними особами, які займаються антикорупційною діяльністю; б) зменшено перелік умов, за наявності яких обов'язок подання декларації виникав у представників громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інших осіб, які входять до складу конкурсних комісій, громадських рад, рад громадського контролю тощо.

Крім того, встановлено обмеження суб'єктам декларування на подання виправленої декларації, що відтепер можливо здійснити не більше 3 разів та лише протягом семи діб після подання первинної.

Водночас, скасовано обов'язок щодо необхідності декларування фінансових зобов'язань, розмір яких не перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на перше число звітного року. Однак, з 1.01.2020 р. повідомлення про суттєві зміни у майновому стані потрібно подавати не лише у разі отримання доходу, придбання майна на суму понад 50 прожиткових мінімумів, але й у разі здійснення видатку на таку суму. У декларації повинна бути зазначена інформація не лише станом на останній день звітного періоду, але і в разі перебування об'єкту декларування у володінні або користуванні суб'єкта декларування та/або члена його сім'ї не менше півроку.

При вчиненні адміністративного правопорушення щодо декларування недостовірної інформації можливо відсторонення особи, яка притягається до відповідальності за його вчинення або пов'язаного з корупцією правопорушення, від виконання службових повноважень. Враховуючи розмежування повноважень Національної поліції та Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) щодо

складання протоколів про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, НАЗК складає протоколи щодо службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище (перелік зазначено у ст. 50 Закону України «Про запобігання корупції), а щодо інших осіб – Національна поліція. Змінено форму урядування організації діяльності НАЗК з колегіальної на одноосібну, посиливши гарантії його незалежності.

Котляр Наталія Василівна,
слухач навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Плугатир М. В.***

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Чинники успішної протидії корупції вже давно відомі та апробовані міжнародною спільнотою. Це, насамперед, відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації. Головною лінією політики Української держави, спрямованою на інтеграцію України до світового співтовариства, наближення українського законодавства до міжнародних стандартів, є імплементація важливих положень міжнародних договорів у такій принципово нагальній сфері, як боротьба з корупцією [1, с.3]. Багатьом країнам, досить «чистим» з точки зору корупції (за рейтингом корумпованості), вдалося створити ефективний механізм протидії корупційним проявам. До таких країн слід віднести: Фінляндію, Данію, Нову Зеландію, Ісландію, Сінгапур, Швецію, Канаду, Нідерланди, Люксембург, Норвегію, Австралію, Швейцарію, Велику Британію, Австрію, Ізраїль, США, Чилі, Ірландію, Німеччину та ін. Усі вони мають деякі особливості в організації антикорупційної діяльності, але спільними для них є: бажання організації активної протидії корупційним проявам; створення відповідної правової бази; залучення до протидії корупційним проявам громадських організацій.

Корупція, по-перше, усвідомлюється урядом цих країн як серйозна проблема національної безпеки. Вона розглядається як зовнішня, так і внутрішня загроза [2, с. 15].

Розглянемо досвід окремих країн Європи та світу, які ефективно ведуть боротьбу з корупцією. Наприклад, система протидії корупції у Нідерландах включає такі процедурні та інституціональні заходи, як:

постійна звітність та гласність у питаннях виявлення корупції і обговорення наслідків – покарання за корупційні дії. Щорічно міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо покарання осіб, причетних до корупції [3, с. 54]

Якщо розглянути досвід боротьби з корупцією у Німеччині та Словаччині, то він свідчить про ефективність залучення громадськості для боротьби з корупцією. Зокрема, відомство кримінальної поліції федеральної землі Нижня Саксонія впровадило прийом анонімних повідомлень від громадян про економічні злочини. Таке рішення було прийнято за результатами пілотного проекту, під час якого за чотири місяці до вищезазначеного спецпідрозділу, який складається всього з 9 працівників прокуратури та 33 поліцейських, надійшло 184 повідомлення. Карні справи було відкрито у 124 випадках, з яких 30 % стосується справ щодо корупції [4, с. 112].

Досить розгалуженим у сфері боротьби з корупцією є національне законодавство Великобританії, оскільки певні норми матеріального права, які стосуються правовідносин, що виникають унаслідок вчинення тими чи іншими посадовими особами корупційних дій, можуть міститися у різних актах. З огляду на те, що законодавство у цій сфері не є кодифікованим, існувала певна складність його застосування правоохоронними органами Великобританії. Сьогодні у цій країні відбувається оновлення антикорупційного законодавства, і перш за все скасовується парламентський імунітет від відповідальності за діяння, що містять ознаки корупційних.

Базовою складовою успішної протидії корупційним проявам є належне антикорупційне законодавство. У вузькому розумінні антикорупційне законодавство – це закони та інші нормативно-правові акти, які встановлюють спеціальні законодавчі положення щодо запобігання корупції, визначають ознаки корупційних правопорушень та відповідальність за їх вчинення, регулюють діяльність державних органів чи їх спеціальних підрозділів, до компетенції яких належить протидія корупції, координація такої діяльності (контроль) та нагляд за нею [3, с. 36]

Аналізуючи результати спільних угод держав у сфері протидії корупції, слід особливу увагу звернути на Конвенцію Об'єднаних Націй щодо протидії корупції. Цей юридичний акт є результатом спільних міжнародних домовленостей, в якому складені ключові положення, необхідні в практичній діяльності щодо протидії корупційним проявам.

Зокрема, у преамбулі цієї Конвенції вказується на необхідність реагування на загрози, які складає корупція, результатом якої є брак стабільності і безпеки суспільства, а тим самим вона приносить шкоду демократичним інституціям, етичним цінностям і справедливості, а також загрожує повноцінному розвиткові правової науки. Зокрема зазначено, що держави учасниці цієї Конвенції, стурбовані серйозністю породжуваних корупцією проблем і загроз для стабільності й безпеки

суспільств, що підриває демократичні інститути й цінності, етичні цінності й справедливість та завдає шкоди сталому розвитку й принципу верховенства права; зв'язками між корупцією та іншими формами злочинності, зокрема організованою злочинністю й економічною злочинністю, у тому числі відмиванням коштів; випадками корупції, пов'язаними з великими обсягами активів, які можуть складати значну частку ресурсів держави та які ставлять під загрозу політичну стабільність і сталий розвиток цих держав. Також визнано, що запобігання корупції та викорінювати її – це обов'язок усіх держав і що для забезпечення ефективності своїх зусиль у цій галузі вони повинні співпрацювати одна з одною за підтримки й участі окремих осіб і груп, які не належать до державного сектора, таких як громадянське суспільство, неурядові організації та організації, що функціонують на базі громад [1, с. 76]

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що загальні особливості боротьби з корупцією і методи усунення цього ганебного явища передбачають: підконтрольність державних чиновників, державних інститутів громадськості і парламенту; відкритість і прозорість прийняття рішень на усіх рівнях державної влади і місцевого самоврядування; свободу слова, свободу засобів масової інформації та їхньої реальної незалежності; можливість громадського контролю за прийняттям найважливіших економічних і політичних рішень; незалежність судової влади; збалансованість гілок влади. Однією з головних складових формування і реалізації ефективної системи боротьби з корупцією є чітка взаємодія держав, у першу чергу їх правоохоронних органів, на регіональному і міжнародному рівнях, участь у заходах боротьби з цим негативним явищем [5, с. 98]

Проведений аналіз міжнародного досвіду щодо протидії та запобіганню корупції дозволяє сформувати уявлення про основи передової національної антикорупційної стратегії, розвиток якої необхідний у сьогоднішній Україні: сильна політична воля вищого керівництва держави до боротьби з корупцією і сформована на її основі єдина державна політика в галузі боротьби з корупцією, яка б включала комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру; організований соціальний контроль з боку громадянського суспільства за всією системою державного адміністрування і забезпечена можливість порушення в цих рамках кримінального переслідування правопорушників; незалежність судової влади; жорстка під– звітність осіб, які наділені владними повноваженнями, перед реально незалежним органом, що здійснює моніторинг чистоти діяльності державних службовців, а також наділений повноваженнями по притягненню до відповідальності посадовців незалежно від їх місця в ієрархічній структурі влади. Науковий керівник: д. ю. н., професор Лук'янець Дмитро Миколайович

Список використаних джерел

1. Ільєнок Т. В. // Наукова стаття // Юридична наука № 2/2013 «Боротьба з корупцією: міжнародний досвід».2013, С. 102–106.
2. Решетников Ф.М. Ответственность за должностные преступления в зарубеж ных странах / Ф.М. Решетников. М., 2007. С. 202–206.
3. Unraveling Corruption: Understanding of Corruption and their Willingness to Take Action. ICAC Research Report Number 1 (April, 2012). 214р. переклад Є. В. Вишневського.
4. Чемерис І.В. Зарубіжний досвід протидії корупції в системі державного управління / І.В. Чемерис // Стратегічні пріоритети. 2009. № 4. С. 152–154.
5. Пундей Сар Дж. Боротьба з корупцією. Критичний огляд з аналізом міжнародного досвіду // Проблеми економічного зростання: питання доброчесності: матеріали українсько-американського семінару Львів. 2013. С. 145–148.

Кравець Вікторія Вікторівна,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

АНАЛІЗ КОРУПЦІЙНИХ ВИЯВІВ У СФЕРІ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ ЛАТВІЇ

Питання корупції у сфері медичного обслуговування населення є актуальними і для Латвії. Про те, як у цій країні борються з цим явищем.

Дослідження, опубліковане в 2018 р. міжнародною дослідницькою компанією «Health Consumer Powerhouse», показало, що неофіційні платежі лікарям в латвійській системі з медичного обслуговування населення є реальністю, з якою пацієнти стикаються щодня. Латвія входить до числа країн, де жителі/пацієнти переконливо заявили, що неофіційні платежі лікарю пацієнтом є частим явищем.

Опитування, проведене латвійським Дослідницьким центром громадської думки, показало, що серед респондентів з Латвії віком 18–74 років, які зверталися за медичним обслуговуванням в поліклініку і/або лікарню протягом останніх 2 років, кожен третій (33 %) здійснював неофіційні платежі, використовував знайомство або подарунки для осіб, з якими контактував, у тому числі 21 % презентували невеликі подарунки (сувеніри, квіти, цукерки), 16 % використовували особисті зв'язки, 7 % – неофіційні платежі, 1 % – великі подарунки і 0,4 % – оплачували обід або розважальні заходи [1].

Серед обставин, які сприяють корупційним ризикам у сфері медичного обслуговування населення, доцільно виокремити наступні:

– *соціально-економічні*: диспропорція між низьким рівнем заробітних плат лікарів і реальними витратами на задоволення власних потреб;

– *політичні*: зміна політичних сил, які перебувають при владі, може призвести до непродуманих змін у пріоритетах розвитку системи охорони здоров'я, створюючи додаткове навантаження на співробітників. У політичному аспекті суспільство вказує на низький рівень фінансування охорони здоров'я як причину корупції, що істотно впливає на доступність медичних послуг;

– *функціональні:* корупційні ризики в медичних закладах пов'язані з функціональними обов'язками співробітників, які мають прямий контакт з *пацієнтами*, працюють з конфіденційною інформацією, вирішують проблеми, пов'язані зі здоров'ям і життям;

– *загальне ставлення суспільства до корупції.*

Необхідно також відзначити, що із 1 січня 2018 р. у Латвії запроваджується обов'язкове страхування здоров'я. У 2019 р. питання врегульовується на рівні уряду Латвії, який повинен розробити і затвердити відповідні правила. Повноцінно нова система має запрацювати з 2020 р. Для того щоб мати доступ до медичних послуг, латвійці мають щороку одноразово вносити платежі, так звані медичні податки. У 2019 р. платіж становить 1 % від річного розміру мінімальної зарплати, тобто 51,6 євро, в 2019 р. 3 % (154,8 євро), у 2020 р. 5 % (258 євро). За близько 20 категорій громадян медичний податок сплачує держава [1].

У Латвії, як і в Україні, передбачена кримінальна відповідальність за протиправну вимогу і прийняття благ та їх протиправне надання. При цьому особу, яка запропонувала благо, може бути звільнено від кримінальної відповідальності у 2 випадках:

– якщо у відношенні цієї особи мало місце вимагання блага;

– якщо вона добровільно повідомила про те, що сталося, і активно сприяла розкриттю і розслідуванню злочинного діяння [2].

Отже, з метою комплексного подолання корупції можливо лише у тому випадку, коли населення як Латвії так і України буде розуміти вплив відповідальності у разі вчинення корупційних діянь. Також громадянин мають погодилися з тим, що притягнення до відповідальності буде справедливим.

Список використаних джерел

1. Де починається корупція в медицині і як її побороти? URL: https://www.apteka.ua/article/443532?print.

2. Чотири кроки Міністерства охорони здоров'я України у подоланні корупції. URL: https://moz.gov.ua›article›news›4-kroki-moz.

Кузик Еліна Петрівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

РОЗВИТОК І КОРУПЦІЙНІСТЬ СВІТОВОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ В ПАРАДИГМІ ФІНАНСОВОГО ГЛОБАЛІЗМУ

Мислити глобально,
діяти – локально!
Девід Броуер

Глобалізація як історичне явище і феномен, а також як об'єктивна закономірність економічного розвитку все частіше привертає увагу багатьох дослідників, зокрема В.І. Гурковського, В.І Саричева, А.В. Шлапак та інших. І як наслідок**,** в нашій країні стрімко почала розвиватися окрема наука – глобалістика.

Спеціалісти, які досліджують процеси глобалізації, виділяють різні школи стосовно дослідження даної науки. Але тільки дві з них стали найвідомішими і мають найбільше прихильників із ряду вчених. Перша школа пов'язана із концепцією «Межі зростання», висунутою Римським клубом. Він пояснює дану концепцію тим, що об'єднання зусиль усього світового співтовариства – це як вагомий етап у розвиток світової економіки та розв'язання глобальних проблем в цілому. Звідси виник відомий заклик, який є основоположним використаного вище епіграфа – «Мислити глобально!».

Друга за кількістю прихильників школа глобалістики представляє концепцію «Сталого розвитку», розроблену Інститутом всесвітніх спостережень, що знаходиться у Вашингтоні. Педставники цієї школи вважають за необхідне зупинити глобальний демографічний вибух у країнах, що розвиваються, і скорегувати економічне зростання в розвинутих країнах [1].

Зазначимо, що ключовим компонентом загальних процесів економічної глобалізації є фінансовий глобалізм, який на початку третього тисячоліття досягнув колосальних масштабів і високої динаміки розвитку під впливом вибухоподібного розширення, системної лібералізації інвестиційних і кредитних ринків, розширення і поглиблення інтеграційних зв'язків у сфері фінансів. Взаємозалежність фінансових ринків зумовлює і глобалізацію корупції. Корупція представляє собою глобальне наддержавне явище, боротьба з яким можлива лише у рамках тісної співпраці та взаємодії між державами.

Вчений А.В. Шлапак, яка досліджує процеси фінансового глобалізму не тільки в Україні, а й на інших куточках світу, наголошує, що матеріальною основою всеохоплюючих і системних процесів фінансового глобалізму є світовий фінансовий ринок як система

економічних відносин між суб'єктами різної національної приналежності з приводу акумулювання вільних грошових ресурсів [2]. Деякі країни, спрямовуючи політику на економічну інтеграцію, коритсуються перевагами масштабності для збільшення ринку [3].

Фінансовий глобалізм є ключовим механізмом взаємопроникнення і взаємопереплетення економічних, інвестиційних, фінансово-кредитних, виробничо-технічних, інформаційних та інших зв'язків між суб'єктами господарювання різної національної належності [4, с. 11–12].

Фінансовий глобалізм не є гомогенним та всеосяжним процесом. Він розвивається вкрай суперечливо, а його переваги та загрози розподіляються нерівномірно як між країнами, так і між регіонами світового господарства. Так, з одного боку, фінансовий глобалізм надає світовому господарству цілісної структури та внутрішньої єдності, а з другого – спричинює поглиблення асиметричності регіонального та структурного розподілу глобального капіталу [4, с. 12–13].

Отже, почерпнувши концепції різних шкіл глобалістики і скорегувавши її під загальне поняття, можемо розкрити визначення глобалістики як результат розвитку продуктивних сил та інтернаціоналізації усіх сфер суспільного життя, встановлення безпосередніх сталих зв'язків між суб'єктами різних країн, внаслідок чого виробничий процес в одній країні стає складовою частиною процесу, який відбувається в світовому масштабі. Глобалізація в сфері економіки являє собою масштабне всесвітнє явище, що проявляється у збільшенні взаємозалежності національних економічних станів усього світу.

Галузь глобалізації – фінансовий глобалізм – є переплетенням інвестиційних, виробничо-технічних, фінансово-кредитних, економічних, інформаційних та інших зв'язків між суб'єктами господарювання, що також вагомо впливає як на економіку кожної країни окремо, так і на світову економіку в цілому як всеосяжний світовий процес.

Список використаних джерел

1. Новини освіти в Україні СНД, Європі, США і світі. Сучасна глобалістика: її школи, концепції, постулати, проблеми та дослідження в цій сфері в Україні .-URL: http://points.net.ua/article.php/2009 1130234721895.
2. Шлапак А.В. Глобалізаційна диверсифікація фінансових ринків країн Південно-Східної Азії: автореф. дис. … канд. економ. наук. Київ, 2016. 20 с.
3. Економіка: підручник / Л.П. Крупська, І.Є. Тимченко, Т.І. Чорна. Харків, 2019 URL: http://shkola.in.ua/1104-ekonomika-11-klas-krupska-2019.html.
4. Фінансові ринки Південно-Східної Азії: диверсифікаційна панорама: монографія / О. М. Галенко, Я. М. Столярчук, А. В. Шлапак. Київ: «Новий друк», 2016. 332 с.
5. Закон України Про запобігання корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Курята Катерина Леонідівна,
ад'юнкт ад'юнктури докторантури та відділу
Національної академії внутрішніх справ

КОРУПЦІЯ В ОРГАНАХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: «МЕТАМОРФОЗИ» ХУЛІГАНСТВА

Корупційні прояви серед особового складу працівників правоохоронних органів – це актуальна тема. Зумовлено це тим, що це явище несе в собі декілька загроз: по-перше, зраджує інститут державної служби та авторитет державного управління серед громадян України; по-друге, знижує ефективність боротьби зі злочинністю, адже внаслідок корупційних дій іноді правопорушник не несе відповідальності за скоєний злочин. Крім того, корупційні прояви серед працівників поліції знижують ефективність боротьби з корупцією.

Корупція становить сукупність різних за характером та ступенем суспільної небезпеки, але єдиних за своєю суттю корупційних діянь, інших правопорушень (кримінальних, адміністративних, цивільно-правових, дисциплінарних), а також порушень етики поведінки посадових осіб, пов'язаних із вчиненням цих діянь. Також є визначення, відповідно до якого, корупція – це прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дача або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи [3].

Можна виокремлювати різні види і форми корупції, в залежності від сфери діяльності, часу вчинення, способів учинення, наслідків тощо. Зупинимося на класифікації, відповідно до якої корупція може бути: «високорівнева», в середніх ешелонах влади (обласного рівня), «низова» та «від злиднів».

Зокрема, наразі мова йде саме про «низову» корупцію, або її ще називають «дрібного чиновництва». Суб'єктами в більшості випадків є державні службовці, які безпосередньо проводять роботу з підготовки управлінських рішень, висновків, готують або видають відповідні дозволи, інші документи, розслідують справи, безпосередньо притягають до правової

відповідальності (рівень районів, міст, районів у містах) [4].

В новинах все частіше можна побачити сюжети, в яких розповідається як правопорушник пропонує грошову винагороду працівнику поліції, в більшості випадків слідчому, за те, щоб той йому допоміг уникнути або ж пом'якшити покарання. Також трапляються і новини у яких повідомляють про затримання працівника поліції, зокрема слідчих, які систематично отримували від фігурантів справ гроші за пом'якшувальну перекваліфікацію кримінальних проваджень. Яскравим прикладом кримінальних правопорушень, з якими відбуваються «метаморфози» є хуліганство.

Хуліганство – грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом [1] Покарання за цей злочин передбачено статтею 296 Кримінального кодексу України (далі – КК). Слід зазначити, що санкція першої частини цієї статті передбачає окрім штрафу, ще й арешт, і навіть обмеження волі. Що стосується ч. 2, ч. 3 та ч. 4 ст. 296 Кримінального кодексу України – вони передбачають таке покарання, як позбавлення волі. Але, звичайно, кожен злочинець хоче уникнути покарання, тому пропонує працівнику поліції грошову винагороду за це. Розглянемо декілька прикладів. За 2017–2019 було зафіксовано більше десяти фактів відкриття кримінального провадження за ст. 368 Кримінального кодексу України, в яких фігурує саме перекваліфікація хуліганства в інший злочин. Найпоширеніші випадки, коли слідчому пропонують гроші за те, що ст. 296 КК перекваліфікують у ст. 125 КК України (умисне легке тілесне ушкодження). Найбільш суворе покарання, відповідно до санкції ч. 2 ст. 125 – обмеження волі на строк до двох років. А тепер порівняймо з санкцією ч. 4 ст. 296 – «карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років».

Проте, якщо відомості до ЄРДР були внесені за ч. 1 ст. 296 КК України, то «метаморфоза» може бути ще цікавішою. Зафіксовані випадки, що у таких ситуаціях, магічним чином закривалося кримінальне провадження і виділялися лише матеріали в адміністративне провадження. Таким чином злочинець несе покарання відповідно до ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення. А санкція цієї статті передбачає «накладення штрафу від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п’ятнадцяти діб» [2]. Тобто, про ніяке навіть обмеження волі не може йти мови. Крім того, якщо цей злочинець, вчинить хуліганство повторно, слідчий не зможе кваліфікувати цей злочин за ч. 3 ст. 296, адже де-факто у правопорушника не буде судимості за хуліганство. Варто нагадати, що санкція ч. 2 цієї статі передбачає виключно позбавлення волі від двох до п’яти років. Тобто, винний знову не буде покараний у повній мірі.

Отже, корупційні прояви серед особового складу працівників поліції становлять особливу суспільну небезпеку. В більшості випадків працівники правоохоронних органів відмовляються від отримання неправомірної вигоди, проте негативна практика також існує. Але не варто забувати, що поліцейський має керуватися принципами верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page9.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України, Кодекс, Закон від від 07.12.84 № 8074-10, // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1984, додаток до № 51, ст. 1123. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/80731-10.

3.Перелік термінів // Відомості Верховної Ради України (ВВР). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/13666.

4. Текст лекції. URL: http://kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/zapobigannya-ta-viyavlennya-koruptsiyi.pdf.

Левчук Аліна Олександрівна,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

АНТИКОРУПЦІЙНА ЕКСПЕРТИЗА ЯК МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

В Україні питання щодо запровадження антикорупційної експертизи піднімалось досить часто, але нормативне закріплення цього інструменту запобігання корупції вперше було здійснено Верховною Радою України в 2008 році, а саме із введенням посади Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики. В п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації державної антикорупційної політики» від 4 червня 2008 р. № 532 було встановлено, що проекти нормативно-правових актів, які подаються на розгляд Верховної Ради України, підлягають обов'язковій антикорупційній експертизі, що проводиться міжвідомчою експертною групою (склад цієї групи затверджується Кабінетом Міністрів України за пропозицією Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики).

В Законі України «Про запобігання корупції» зазначено, що антикорупційна експертиза проводиться з метою виявлення в чинних нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень та розроблення рекомендацій стосовно їх усунення.

Антикорупційна експертиза в Україні – це діяльність певних суб'єктів із виявлення в нормативно-правових актах чи проектах нормативно-правових актах норм (положень), які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами (положеннями) можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією (корупціогенних факторів).

Корупціогенні фактори– це положення, які (самостійно чи у поєднанні з іншими нормами) сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з

корупцією. Тобто, це положення, які надають можливість певним суб'єктам не виконувати антикорупційні правила і порушувати відповідні заборони, уникати контролю, інших примусових антикорупційних заходів, діяти у непрозорий спосіб та уникати відповідальності і покарання за це.Тобто, це здатність нормативно-правової конструкції (окремого нормативного припису чи їх сукупності) самостійно чи у взаємодії з іншими нормами сприяти вчиненню чи збільшенню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією.

До корупціогенних факторів в нормативно-правових актах можна віднести такі: 1) неправильне визначення функцій, повноважень (обов'язків) певних суб'єктів, а саме: широкі повноваження, зокрема широкі можливості для державного регулювання, контролю і застосування санкцій; паралельні аналогічні повноваження різних суб'єктів; надмірна свобода підзаконної нормотворчості, а особливо її поєднання з повноваженнями щодо контролю; визначення компетенції службової особи за формулою «має право» (замість «уповноважений» чи «зобов'язаний»), невідповідність її повноважень правам і свободам людини і громадянина;

2) колізії і вади законодавчої техніки, а саме: двозначність, незрозумілість положень закону, утворення суперечності між приватним інтересом службової особи та її службовими повноваженнями.

3) прогалини в регулюваннів нормах матеріального права; відсутність або недостатність адміністративних і судових процедур, обмеження можливостей для апеляції, іншого оскарження; відсутність або недостатність конкурсних (аукціонних) процедур; недостатність визначення обов'язків службової особи; відсутність або недостатність контролю і прозорості; відсутність будь-якої відповідальності за правопорушення, вчинене з використанням службових повноважень, становища та пов'язаних з цим можливостей;

4) неправильне визначення умов реалізації права, належного особі – одержувачу публічних послуг (необґрунтовані обтяження при його реалізації, відсутність належних механізмів реалізації) або умов виконання обов'язку;

5) неправдиві цілі прийняття нормативно-правового акта (проекту нормативно-правового акта), лобіювання безпідставних переваг для певних категорій осіб.

В Наказі Міністерства юстиціївід 24.04.2017 № 1395/5 «Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи» зазначенотипові види, критерії та способи оцінки, а також способи виявлення та усунення корупціогенних факторів у нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів.

Так як перелік корупціогенних факторів та визначення їх у законодавстві України не є вичерпним, то вивчення та запозичення закордонного досвіду у країн (Литва, Латвія, Казахстан, Молдова), у

яких є значні напрацювання в цьому напрямку допоможе уникнути колізій в майбутньому.

Цікавим є те, що іноді корупціогенні фактори визначаються законодавцем у найвищому за юридичною силою законі. Так, згідно з 27 поправкою до Конституції США, чинний парламент не має права вносити будь-які зміни до законів, якими покращуються його чи парламентарів власне становище або правовий статус.

За для успішного проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів необхідна ідентифікація наступних типів корупційнихризиків. По-перше, стандартні ризики корупціогенності нормативно-правової бази(наприклад, порушення балансу суспільних інтересів, колізії, техніко-юридичні помилки). По-друге, специфічні ризики, обумовлені предметом правового регулювання. По-третє, ризики адміністрування та організації поточноїдіяльності, що безпосередньо не пов'язані з існуючим законодавчим регулюванням відповідної сфери, однак диференціюються за сферами діяльності державнихорганів (наприклад, формування кадрового корпусу, реалізація контрольних повноважень, застосування санкцій тощо).

Основними методами оцінки ризиківмають бути: а) аналіз нормативно-правової бази за спеціальною процедурою і наоснові стандартних критеріїв та показників; б) опитування експертів таперсоналу відповідних органів. Поєднання цих методів має забезпечити можливістьгнучкого реагування на трансформації відповідних антикорупційних практик.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від14.10.2014 № 1700-VII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18.

2. Деякі питання реалізації державної антикорупційної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2008. № 532 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/main/532-2008– %D0 %BF.

3. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи: Наказ Міністерства юстиції від 24.04.2017 № 1395/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/main/v1395323-17.

4. Wikipedia : URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Twenty-seventh_Amendment_to_the_United_States_Constitution.

5. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції»/ Наук. ред. Хавронюк М.І. Київ: Ваіте, 2018. 472 с.

Лепська Наталія Петрівна,
слухач навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Плугатир М. В.***

КОРУПЦІЯ ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Корупція існувала ще з давнини, вона вкоренилась в життя суспільства. У давні часи звичай заохочував корупцію оскільки люди приносили коштовні дари в якості дарунку вождям, як гарантія виконання своїх прохань і це вважалося звичайним явищем. Французький правник, письменник і політичний мислитель Шарль Монтеск'є писав «Відомо з досвіду віків, що будь-яка людина, котра має владу, схильна зловживати нею, і вона йтиме в цьому напрямку, доки не досягне належної їй межі».

Корупція відіграє значну роль в економічній сфері, а також в розширенні економічної злочинності, яка на даний час досягла великих масштабів. На стрімке зростання корупції в Україні вплинули кризові явища у сферах суспільного життя. Користуючись економікою корупція знижує її ефективність і погіршує становище у економічній політиці.

Сфера економіки – це саме те середовище, заради якого чиновник і вступає у корупційні зв'язки, де корупція живиться і де найбільші прибутки. Тому зворотний вплив корупції на економіку особливо небезпечний, оскільки, змушує приватний бізнес переходити у тіньовий сектор, що тягне за собою порушення законодавства спотворює систему оподаткування і правила підприємницької діяльності, підштовхує підприємців вирішувати свої питання поза правовим полем [1, 103].

До найбільш негативних наслідків корупції впливу на економіку дослідники відносять:

1. Розширення тіньової економіки. Це призводить до зменшення податкових надходжень до бюджету. Як наслідок , держава втрачає фінансові важелі управління економікою, загострюється соціальні проблеми через невиконання бюджетних зобов'язань.

2. Порушуються конкурентні механізми ринку, оскільки часто у виграші залишається не той , хто конкурентоспроможний, а той хто незаконно зміг отримати переваги. Це спричиняє зниження ефективності ринку та дискредитацію ідей ринкової конкуренції.

3. Уповільнюється поява ефективних приватних власників, насамперед через порушення під час приватизації , а також штучних банкрутств, як правило, поєднаних з підкупом чиновників.

4. Неефективно використовуються бюджетні кошти, зокрема при розподілі державних замовлень та пільг. Це ще більше ускладнює бюджетні проблеми країни.

5. Підвищуються ціни за рахунок «корупційних витрат». У результаті страждає споживач.

6. В агентів з'являються зневіра у здатність влади встановлювати, контролювати та дотримуватись чесних правил ринкової гри.

7. Погіршується інвестиційний клімат, наслідком чого є не вирішення проблем подолання спаду виробництва, оновлення основних фондів.

8. Розширюються масштаби корупції в неурядових організаціях (на фірмах, підприємствах, в громадських організаціях). Це призводить до зменшення ефективності їхньої роботи, а відповідно, знижується ефективність економіки країни загалом [1, 104].

Економічна злочинність тісно пов'язана з корупцією. Для кращої боротьби з корупцією в першу чергу потрібно з'ясувати її чинники. Розглянемо основні детермінанти економічної злочинності з урахуванням її довгострокових, середньострокових і короткострокових чинників.

Довгострокові фактори:

– недосконалість господарського механізму щодо використання різних форм власності, виштовхування приватної власності за межі офіційної системи господарювання;

– відсутність цивілізованих ринкових відносин, добросовісної конкуренції, наявність численних диспропорцій (цінових, галузевих тощо);

– інформаційний вакуум щодо більшості соціально-економічних процесів, управлінських рішень та контролю за їх виконанням;

– відсутність в народі демократичних традицій (як економічних, так і політичних), низька правова культура, що призводить до невиконання своїх обов'язків перед державок» у вигляді повноти сплати податків;

– протиріччя між командно-адміністративною системою господарювання, від якої Україна відійшла, і ринковою економікою, до якої вона ще не дійшла.

Середньострокові фактори:

– надмірна монополізація економіки (навіть порівняно з іншими республіками колишнього СРСР), наявність могутнього, але анти-ринкового військово-промислового комплексу;

– сировинна спеціалізація виробництва і експорту, що продукує відсталість і анти ринкове спрямування економіки, проведення Україною демпінгової політики на світовому ринку;

– надмірне адміністративне втручання в економіку, обмеження ділової ініціативи і націленості на ефективність виробництва, великі витрати на утримання управлінського апарату, надання численних пільг окремим юридичним і фізичним особам;

– високий рівень корупції в системі органів державної влади і управління та тінізації економіки. Короткострокові фактори:

– відсутність морально-психологічної єдності суспільства, узгодженості дій щодо основних напрямів реформування політичної та економічної систем;

– надлишковий податковий тиск на суб'єктів господарювання, який заганяє їх у тінь;

– відставання правового забезпечення протидії економічній злочинності від швидкості її зростання та необхідності посилення боротьби з нею;

– нерозвиненість ринкової інфраструктури української економіки, її нездатність забезпечити нормальний рух інвестицій, капіталів, товарів, робочої сили, неефективність державного контролю у цій сфері;

– низька платоспроможність більшості громадян, пауперизація широких верств населення, що ставить їх за межу бідності; – правова незахищеність суб'єктів господарювання від зловживань, утисків та вимагань з боку чиновників державного апарату на всіх його рівнях [2, 77].

Враховуючи вище сказане, головною економічною причиною корупції є в першу чергу низькі заробітні плати державних службовців, а також надана їм влада, якою вони протиправно користуються для свого збагачення. Поширення корупції є великою проблемою, як економічних так політичних змін в Україні. Вона дає можливість послабити контроль і сприяє поширенню переміщення контрабанди товару через кордон водночас послаблюючи при цьому ефективне формування ринкової економіки.

Список використаних джерел

1. Економічна безпека: Навчальний посібник // Користін О.Е. За ред. О.М. Джужі. МОНУ: Київ, 2010 – 368 с.

2. Курс кримінології: Особлива частина. Підручник: У 2 кн. / М.В. Корнієнко, Б.В. Романюк, І.М. Мельник та ін. За заг. ред. О.М. Джужи – К: Юрінком Інтер. 2001. 480 с.

Лукашенко Марина Юріївна,
аспірантка кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ

У країнах, де корупція поширена значною мірою, корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми, корупція із соціальної аномалії поступово перетворюється в правило і виступає звичним способом вирішення життєвих проблем, стає нормою функціонування влади і способом життя значної частини суспільства. Найбільш небезпечним наслідком даного процесу у суспільстві є те, що в результаті витіснення корумпованими відносинами правових та етичних відносин відбувається значний злам у

суспільстві – особистість у своїй поведінці налаштована на протиправні способи вирішення питань.

Підкреслюючи психологічне коріння корупційної поведінки, слід виходити з того, що особа, яка стає на шлях вчинення корупційних діянь, не є, корумпованою від природи. Корумпованих рис, поведінка особи набуває в процесі власної соціалізації. Отже, стане чи не стане особа корупціонером залежить не стільки від того, які традиції чи психологічні установки засвоєні, а від того, в якій суспільній атмосфері вона формувалась, які вчинки визнавалися аморальними, а які з боку моралі заохочувались. Іншими словами, йдеться про суспільну свідомість, в якій фіксується надзвичайно багато аспектів суспільного життя, у тому числі відношення громадян до закону і їх реакція на корупцію.

Захист громадської свідомості від корупційного впливу є одним із стратегічних напрямів запобігання корупції, що включає збереження моральних цінностей та зростання суспільної свідомості. Для ефективної антикорупційної діяльності необхідна соціальна база, в якій уособлюється бажання значної частини суспільства протидіяти корупції. За відсутності такого психологічного настрою суспільства антикорупційна діяльність правоохоронних та інших державних структур приречена на поразку. Актуальність даної проблеми визначається необхідністю визначення соціально-психологічних чинників скоєння корупційних дій.

Наразі вивченням явища корупції займаються такі вчені: В. Бутенко, Л. Денисенко, О. Кальман, І. Матюхіна, М. Мельник, О. Филимонов, Г.Березюк, І.Андрєєвої, А.Петровської, Е.Носенко, О. Акімов та інші.

Виділяють основні причини виникнення корупції в Україні (О.О. Акімов, Л. В. Білінська):

– політичні (замкнутість системи управління, її повільний розвиток, відсутність системи виховання патріотичних почуттів, моральних якостей, поверховість при проведенні антикорупційної політики, відсутність державної ініціативи щодо створення громадських формувань, незалежних недержавних структур для зростання активності населення у боротьбі з корупцією);

– економічні (можливість використання державними службовцями повноважень у сфері управління економікою);

– правові (система антикорупційних засобів не завжди є ефективною, законодавство недосконале у сфері управління економікою);

– організаційно-управлінські (відсутність чіткої регламентації діяльності посадових осіб, поширеність у кадровій політиці випадків заміщення посад через знайомство, відсутність механізмів унеможливлення прийняття на службу лідерів і членів злочинних угруповань та здійснення ними кар'єри, відсутність окремих працівників, які контролювали б цю сферу);

– соціально-психологічні (низька громадянська свідомість, менталітет, що деформується усвідомленням можливості без зайвих зусиль та втрат часу вирішити будь-яке питання);

– економічні (низький рівень заробітної плати, складна економічна ситуація в країні) [1, с. 45].

Психологічні аспекти корупційних діянь мають такі форми (види): зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень та інші службові злочини, що вчиняються для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів або інтересів інших осіб; розкрадання державного, колективного або приватного майна з використанням службового становища; незаконне одержання матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг; одержання кредитів, позичок, допомоги, придбання цінних паперів; нерухомості або іншого майна з використанням пільг чи переваг, не передбачених законодавством, або на які особа не має права; хабарництво; здійснення безпосередньо та через посередників або підставних осіб підприємницької діяльності з використанням влади чи службових повноважень, а також пов'язаних із ними можливостей: сприяння з використанням службового становища фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької та іншої діяльності з метою незаконного одержання за це матеріальних або інших благ, пільг інших переваг; неправомірне втручання з використанням службового становища у діяльність інших державних органів чи посадових осіб з метою перешкоджання виконанню ними своїх неправомірного рішення; використання інформації, одержаної виконання службових обов'язків, у корисливих чи інших особистих інтересах, необгрунтована відмова в наданні відповідної інформації чи несвоєчасне надання, або надання недостовірної чи неповної службової інформації: надання необгрунтованих переваг фізичним або юридичним особам [2, с. 181].

Соціально-психологічними причинами корупції можуть бути відсутність морального бар'єру для припинення або відмови від корупційних дій. Важливу особливість соціально-психологічного клімату, що сприяє розвитку корупції є подвійний моральний стандарт. Тобто, з одного боку, корупція, особливо у владних структурах, сприймається суспільством як неприпустиме явище. З іншого боку, низова корупція оцінюється як цілком допустима. Для громадян є цілком прийнятною матеріальна подяка за вирішення побутових питань і здебільшого це сприймається як норма.

Центральною проблемою зазвичай визнається мотивація поведінки, під якою розуміється сукупність мотивів, тобто свідомих потреб, що виступають як спонукальні причини активності. Відповідно поведінка корупціонера у основі може бути описаною моделлю боротьби мотивів, або моделлю ризикованої поведінки.

Виходячи з цього очевидно, що корупція є наслідком кризи правової культури населення, яка підсилюється економічно-політичною нестабільністю держави. Корупція як явище становить серйозну загрозу верховенству права, демократичному розвитку держави та посилює нестабільність у суспільстві, нівелює соціальну справедливість, гальмує проведення необхідних у країні реформ. Корупція руйнує належне

державне управління, і є проблемою загальнонаціонального значення. Боротьба з корупцією потребує мобілізації всіх можливих ресурсів народу, в тому числі і правових. Таким чином, корупція, як наслідок правового нігілізму є асоціальним, аморальним і протиправним явищем, яке, зрештою, приведе державу не лише до зневаги інших держав, до суттєвих збитків в економіці країни, але й деградації і занепаду держави в цілому. Тому вкрай важливо вже зараз формувати світоглядну позицію молоді через призму моралі, психології, права та економіки.

Список використаних джерел

1. Гонтар З. Г., Полюга Р. Л. Корупція як соціально-правове явище // Всеукраїнська наукова конференція молодих науковців «Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства» (осінні читання): ЛДУВС , 2017. С. 323–325.

2. Акімов О. О. Психологічні аспекти проявів корупції в державному управлінні // Державне управління: теорія та практика. 2014. № 1. С. 181–188.

Матвейченко Вероніка Володимирівна,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

РОЛЬ ЗМІ ЯК ЗАСОБУ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Тема корупції є основною в усіх політичних діалогах й структурі державного управління, оскільки це не просто негативне соціально-економічне явище, а реальна загроза як світовому суспільству в цілому, так, зокрема, й окремим країнам. В зв'язку з цим проблема боротьби та протидії корупції є однією з найактуальніших на загальнодержавному рівні.

Сьогодні важливу роль у протидії з корупцією грають ЗМІ, оскільки їхньою головною метою є безпосередня можливість інформувати суспільство про всі приховані механізми корупції, тіньові схеми корумпованих структур, тим самим стримуючи розвиток та розповсюдження цього доволі негативного явища. Ресурсний потенціал ЗМІ полягає в його можливості активно впливати на політичну свідомість та поведінку громадян; здатен формувати ідеї національної справедливості через стійку антипатію до антикорупційних явищ.

Наукове осмислення антикорупційної політики й діяльності ЗМІ з її втіленням у життя є предметом дискусій багатьох конференцій та засідань «круглих столів». Зокрема, даному питанню у своїх роботах приділяли і приділяють увагу такі вітчизняні дослідники як О. Дрозд, М. Лошицький, М. Мельник, І. Діденко, А. Титко, Є. Невмержицький, І. Сікора, А. Сафоненко, С. Телешун, Ю. Таран, О. Рудик, Є. Перегуда, І. Рейтерович, В. Щербань та ін..

Серед зарубіжних авторів, які розглядали проблеми цього феномену та протидії ньому за допомогою участі ЗМІ, слід відзначити

К. Уоллеса, К. Херфера, К. Педерсена, Л. Йохансена, Р. Хислопа, А. Шайо, С. Коткіна, М. Філпа, К. Ріда та ін..

Безперечно, корупція боїться гласності, а отже максимальне усунення корупційних процесів можливе лише за допомогою прозорості всіх сфер життя суспільства [2, с. 231]. Сьогодні було б неправильно стверджувати, що ЗМІ ніяк не висвітлюють усілякі факти корупційних діянь в країні. Навпаки, ця тема настільки актуальна, що майже жоден випуск новин, не говорячи вже про програми спеціального спрямування, не виходить в ефір без репортажів чи повідомлень про затримання чиновників через здійснення корупційних діянь; про боротьбу правоохоронних органів з цим антисоціальним явищем; про прийняття антикорупційних стратегій на державному рівні.

Однак, варто наголосити, що за всієї впливовості ЗМІ у сфері боротьби та протидії корупції, їх діяльність має здебільшого інформативний та викривний характер, оскільки відсутня чітко сформована політика діяльності в даній галузі, через що й відбувається зниження ефективності впливу ЗМІ у сфері протидії корупції [3, с. 121]. Також, серед основних причин непродуктивності ЗМІ варто виокремити:

– непрозорість ЗМІ та залежність журналістів від різних політичних еліт, кожна з яких прагне лобіювати власні інтереси [1, с. 108];

– проблема доступу до інформації;

– тиск з боку влади, враховуючи високий рівень цензурності;

– низький рівень професійної культури представників ЗМІ.

Враховуючи настільки серйозні проблеми зі свободою висловлювання у нашій державі, спостерігається перенесення акценту боротьби з корупцією від друкованих ЗМІ до мережі Інтернет, де на спеціальних антикорупційних сайтах проводять велику кількість розслідувань незалежного характеру. Цю практику визнано такою, що унеможливлює зовнішній вплив. Більш того, громадянам надано можливість отримати цілком об’єктивну інформацію з питань протидії корупції та корупційних розслідувань у сучасному суспільстві.

Однак, Інтернет активність має свої недоліки. Перше, це те, що подібна протидія може так і залишитися лише частиною віртуальної реальності; друге, це наскрізне питання стосовно легітимації цих дій, оскільки всі корупціонери, про яких у кольорах розповідається в мережі, можуть просто проігнорувати вислови стосовно своєї персони, так як все одно відсутній механізм притягнення осіб до відповідальності, на підставі інформації, наданої через такий ресурс.

Отже, українські ЗМІ – це доволі потужний, але, на жаль, не реалізований в повному обсязі потенціал суспільства у протидії корупції.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що для зростання ефективності антикорупційної діяльності основним фактором має стати незалежність ЗМІ від органів державного управління й влади. На нормативно-правовому рівні повинен бути закріплений порядок реагування відповідних органів на інформацію, що з’являється в ЗМІ та мережі Інтернет стосовно корупційних правопорушень. Також варто як можна більше розповідати про злочинців-корупціонерів, показувати їх і

розміщувати детальну інформацію про присудженні покарання за скоєння корупційних правопорушень безпосередньо на офіційних сайтах органів державної влади і місцевого самоврядування, що і буде свідчити не про комерціалізацію ЗМІ, а про реальну участь у сфері протидії корупції в Україні.

Список використаних джерел

1. Кохан Г.В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія / Г. В. Кохан. Київ: НІСД, 2013. 232 с.

2. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Монографія. Київ: Юридична думка, 2004. 400 с.

3. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія / Є. В. Невмержицький. Київ: КНТ, 2008. 368 с.

Перепічка Надія Григорівна,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

Протягом століть було зроблено багато спроб довести, що милосердя ефективніше за суворість, що турбота про окрему особу має позитивні результати для всього суспільства. Пріоритетним напрямом державної правової політики щодо реформування кримінальної юстиції та кримінально-виконавчої системи є запровадження спеціальних процедур ювенальної юстиції, яка нині поширена у державах – членах Європейського Союзу. Це дасть змогу враховувати права та інтереси громадян, які вступили у конфлікт із законом.

Разом з цим на сьогодні не втрачає актуальності проблеми запобіганням кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні, як для правової так і для практичної діяльності правоохоронних та інших державних органів. Перспективи розвитку української служби пробації сьогодні є не до кінця вирішеними. Попри те, що інститут пробації в Україні закріплено законодавчо (Закон України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 року), практична реалізація усіх його складових розпочалась із набранням чинності змін, внесених до Кримінального процесуального кодексу України (жовтень 2016 року). Разом з тим навіть нетривала правозастосовна практика засвідчує потребу удосконалення існуючого механізму правового регулювання у сфері пробації та виконання кримінальних покарань. Сьогодні в рамках реформи органів пробації в Україні здійснено ряд заходів, а саме: створено систему пробації (ДУ «Центр пробації», 24 філії, 560 уповноважених органів з питань пробації); розроблено низку пробаційних программ, впроваджено новий інститут кримінального

процесу – досудову доповідь, налагоджено алгоритм ефективної взаємодії установ виконання покарань та органів пробації при підготовці засудженого до звільнення; створено комунікаційні платформи для поширення в суспільстві інформації про роль та переваги пробації [1].

Безумовно прийняття закону та запроваджені нововведення, звичайно дали певні позитивні зміни і стали наближенням України до Європи. Проте на думку фахівців кримінально-виконавчої системи сьогодні в законі та інших нормативно-правових актах існує чимало невідповідностей і неточностей, які потребують редагування. Також не слід ігнорувати і світовий досвід обґрунтування організації діяльності служби пробації, а також необхідно відійти від традиційних, та вже застарілих поглядів щодо сутності сучасних альтернативних кримінально-правових заходів. В основному органи пробації більшості зарубіжних країн застосовує психолого-педагогічний, підхід до роботи з засудженими особами. Саме цей вид впливу на злочинця може стати одним із найефективніших, адже, в першу чергу, це пов'язано з індивідуальним підходом до кожної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, бо наше законодавство направлено саме на виправлення людини, а не засудження.

Саме діяльність держави щодо гуманізації та демократизації політики у сфері виконання кримінальних покарань, подолання негативних наслідків репресивної системи судочинства зумовила впровадження інституту пробації в систему кримінальної юстиції. Міжнародні стандарти та принципи щодо пробації викладено у Рекомендації CM/Rec(2010) Комітету міністрів (Рекомендація) державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію (ухвалено Комітетом міністрів 20 січня 2010 року), де пробацію визначено як виховний вплив на засуджених, що здійснюється через широке коло різноманітних заходів, спрямованих на їх залучення до життя в суспільстві [1].

Сьогодні прийнята Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 № 276 в якій серед основних цілей визначено удосконалення нормативно-правової бази щодо призначення покарання; зменшення кількості покарань, пов'язаних із позбавленням волі; розробка нормативної та інституційної бази для надання послуг пробації; перепрофілювання та навчання співробітників кримінально-виконавчої служби для створення повноцінної сучасної служби пробації; забезпечення технічної бази для функціонування служби пробації [2].

Результати соціологічних опитувань в різних країнах, і насамперед у високо розвинутих, свідчать про те, що запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації посідає одне з чільних місць серед основних проблем, які тривожать суспільство. Більше того, на думку фахівців, стратегічною метою пробації, є забезпечення безпеки суспільства шляхом здійснення нагляду за

особами, до яких судом застосовано пробацію, а також проведення з ними соціально-виховної та профілактичної роботи з метою їх подальшої ресоціалізації та зниження рівня рецидивної злочинності.

Застосування санкцій та запобіжних заходів дасть змогу зменшити державні витрати на утримання правопорушників у місцях позбавлення волі та сфокусувати ресурси на їх реабілітації, допоможе зберегти соціально-корисний громадянський потенціал. Отже, реформування системи пробації передбачає створення повноцінної системи пробації, яка здатна забезпечити реабілітацію правопорушників та створити баланс між безпекою суспільства та запобіганням скоєння злочинів. Зрозуміло, що ця робота тільки розпочалась і наразі комплекс таких проблем залишається ще нерозв'язаним [3].

Сьогодні, не дивлячись на ряд уже існуючих позитивних змін в діяльності органів пробації, залишається низка невирішених питань щодо реалізації їх запобіжної функції. Враховуючи думку науковців, спираючись на реалії сьогодення, результати існуючих досліджень слід констатувати, що серед завдань, які потребують вирішення є:

– управлінсько-організаційні, а саме вирішення кадрового питання, забезпечення підбору висококваліфікованих співробітників (психологів, педагогів) для роботи з засудженими;

– законодавчі (правові): внесення змін до кримінально-виконавчого кодексу, Закону України «Про пробацію» відомчих інструкцій тощо, з метою удосконалення правового механізму запобіжної діяльності органів пробації України;

– врегулювання механізму взаємодії органів пробації з іншими суб'єктами запобіжної діяльності в Україні (правоохоронними органами, органами державної влади, громадськими, урядовими, релігійними організаціями;

– забезпечення індивідуального виховного та педагогічного підходу до роботи з засудженими особами, які перебувають на обліках в органах пробації для недопущення повторного вчинення ними кримінальних правопорушень, зниження рівня рецидиву.

– покращення напрямків діяльності органів порбації щодо надання допоги засудженим особам та звільненим з місць позбавлення волі.

– впровадження нових технологій, електронного моніторингу для здійснення більш ефективного контролю за процесом відбування покарань засудженими ;

– додати до обов'язків під облікових осіб, пов'язаних з отриманням освіти і працевлаштування.

Список використаних джерел

1. Рекомендації CM/Rec(2010) Комітету міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробацію. Ухвалена Комітетом міністрів 20 січня 2010 року.URL: https://kvs.gov.ua/ rekomendacia_2010.pdf (дата звернення: 18.11.2019).

2. Стратегя реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки. Указ Президента України від 20.05.2015 № 276. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/276/2015 (дата звернення: 18.11.2019).

3. Реформування системи пробації та ресоціалізація:веб-сайт:URL: https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-zkorupciyeyu/reformuvannya-sistemi-probaciyi-ta-resocializaciya (дата звернення: 18.11.2019).

Перцова-Тодорова Лілія Миколаївна,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ

РОЛЬ ОБШУКУ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Корупція явище не нове, проте становить реальну загрозу засадам демократії та реалізації принципу верховенства права, на основі яких держава забезпечує кожній людині реалізацію її прав та законних інтересів. Дане явище є кримінально караним, проте має високий рівень латентності, і тому постійно вивчається науками кримінального права та процесу, криміналістики, кримінології тощо.

Для швидкого та повного розкриття злочину, притягнення винних до відповідальності, особа яка провадить розслідування повинна знати особливості та специфіку окремих видів злочинів.

У випадку розслідування злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди службовою особою, важливим показником ефективної роботи правоохоронних органів є спроможність вчасно виявити та зафіксувати первинні сліди злочину. Це потребує спеціальних знань, практичних навичок та умінь щодо застосування передбачених законодавством заходів, метою яких є фіксація фактів корупційних діянь [1, с. 133–134].

Слідчий повинен діяти швидко, встигнути виявити і зібрати максимальну кількість доказів, які можуть бути знищеними, а також спрямувати діяльність по розкриттю даного виду злочину у найкоротші терміни з метою встановлення осіб, причетних до його скоєння та інформації що може вказати про факт його вчинення.

Аналіз слідчої практики вказує, що при виявленні злочину, передбаченого ст. 368 КК України, слідчий та прокурор за участю оперативних підрозділів, найчастіше проводять такі слідчі (розшукові) дії, як: огляд місця події, обшук, допит, призначають експертизи.

Важливе значення має початковий етап розслідування, коли в ході проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій фіксуються первинні сліди злочину та здобувається доказова інформація.

При розслідуванні корупційних злочинів огляд місця події має проводитися, зазвичай, до внесення відомостей до Єдиного реєстру

досудових розслідувань чи відразу після цього. Після початку досудовго розслідування доцільним є проведення обшуку.

Необхідно звернути увагу на те, що кримінальне процесуальне законодавство містить гарантії дотримання прав особи, а саме здійснення нагляду прокурором за діями слідчого та судовий контроль. Обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді. У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про: найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; підстави для обшуку; житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку;особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; індивідуальні або родові ознаки речей, документів, іншого майна або осіб, яких планується відшукати, а також їхній зв'язок із вчиненим кримінальним правопорушенням.

До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання [2].

Якщо інформація буде неповною, слідчий суддя відмовляє у задоволенні клопотання, у зв'язку із чим сліди злочину втрачаються, а розслідування не досягає своєї мети.

Так, при розслідуванні злочинів, передбачених ст. 368 КК України варто виділити три типових місця проведення обшуку: службове приміщення організації, установи, де працює суб'єкт злочину (робочий кабінет, вестибюль тощо); житло чи інше володіння особи; інші місця, в огляді яких виникне необхідність: місце зустрічі фігурантів злочину поза межами службових приміщень (громадські місця, кафе, офіси тощо) автомобілі, житлові приміщення.

Слід зауважити, що під час проведення обшуку важливим чинником у зборі доказової інформації є виявлення документів, в яких можуть міститись відомості про вчинення злочину, їх фіксація та вилучення. Для вирішення цих питань слідчому доцільно запросити для участі в обшуку фахівців, зокрема з бухгалтерського обліку, фахівців – криміналістів (для здійснення відеозйомки, проведення замірів, фіксації слідів тощо). Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду, опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні обшуку. Слідчий має право запросити спеціаліста для надання технічної допомоги, застосування технічних засобів для виявлення і вилучення предметів, їх упаковки і збереження, а можливо – і фіксації засобами фото– та відеозапису тощо [3, с. 231–236].

Важливо орієнтуватися на предмет пошуку та можливе місце його приховування. Наприклад при розслідуванні хабарництва найбільш типовими предметами пошуку є гроші, цінності та документи. Останні мають особливу доказову значущість при розслідуванні отримання неправомірної вигоди працівниками держустанов і банківських структур, у яких протиправна діяльність відображається у документації. Таким чином, до документів які потрібно вилучати під час обшуку у кримінальних провадженнях за ст. 368 КК України, окрім службових, відносяться: особисте листування, записники з адресами і телефонами, різні помітки. Повинні також відшукуватися грошові кошти, отримані злочинним шляхом, упаковка, у якій передавалась неправомірна вигода, можуть вилучатися записи з телефонних автовідповідачів, тощо.

При проведенні обшуку житла чи іншого володіння виникають випадки щодо затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину. Тоді слідчий зобов'язаний, відповідно до статей 208, 234, 236 КПК України провести обшук особи, з метою виявлення предметів, документів та інших речей, що можуть мати доказову інформацію. У такому разі вилучається не лише предмет злочину, а й усі речі, документи та записи, що особа має при собі. Після затримання підозрюваного обшуки можуть проводитись за місцем його проживання, роботи, а в окремих випадках, за місцем проживання родичів підозрюваного, якщо є підстави вважати, що ці особи, можуть приховувати сліди злочинної діяльності.

З метою належного проведення обшуку, слідчий і прокурор зобов'язані користуватись своїм правом, передбаченим ч. 3 ст. 236 КПК України, щодо заборони будь-якій особі залишити місце обшуку до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають його проведенню.

Тож, враховуючи розглянуті вище аспекти можна з упевненістю зазначити, що при розслідуванні злочинів, пов'язаних з корупцією важливість проведення обшуку є очевидною, адже під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії здобувається найбільша кількість доказової інформації для подальшого розгляду справи судом.

Список використаних джерел

1. Кимлик. Н. В. Особливості проведення слідчих дій під час розслідування корупційних злочинів. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2013. № 4. С. 132–137.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4651-17.

3. Цимбал П. В. Використання спеціальних знань у роботі податкової міліції. *Науковий вісник: збірник наукових праць Академії ДПС України*. Ірпінь, 2001. № 2 (12). С. 231–236.

Петрук Ольга Михайлівна,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНОМ

Відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням відноситься до однієї з головних проблем правозастосовної практики у кримінальному процесі. Це також стосується і кримінальних проваджень, у яких проводиться досудове розслідування корупційних злочинів, адже боротьба з корупцією поряд із відшкодуванням шкоди, як одного із способів забезпечення прав і свобод людини, є ключовими завданнями та стратегічними напрямками діяльності правової держави. Збільшення відсотка відшкодованих збитків, спричинених корупційними злочинами, являється одним з показників ефективності антикорупційної політики, а мінімізація невідшкодованої шкоди сприяла б підвищенню суспільної довіри до системи правоохоронних органів.

Однак сучасний стан відшкодування збитків, спричинених корупційними правопорушеннями, в Україні є недосконалим. Зокрема, згідно Звіту про стан протидії корупції за 9 місяців 2019 року, оприлюдненого Міністерством внутрішніх справ на офіційному сайті, за результатами закінчених кримінальних проваджень, корупційними правопорушеннями спричинено матеріальних збитків на загальну суму 51 330 373 633 грн., з яких відшкодовано тільки 246 116 092 грн [1].

Такий показник свідчить про те, що, не зважаючи на прийняття низки антикорупційних законів, створення та реформування державних антикорупційних органів, результативності у боротьбі з корупцією та усуненні її негативних наслідків на разі не досягнуто.

Згідно статті 68 Закону України «Про запобігання корупції» «Відновлення прав і законних інтересів та відшкодування збитків, шкоди, завданих фізичним та юридичним особам внаслідок вчинення корупційного правопорушення»:

1. Фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

2. Збитки, шкода, завдані фізичній або юридичній особі внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються з Державного бюджету України в установленому законом порядку. Держава, Автономна Республіка Крим, орган місцевого самоврядування, які відшкодували збитки, шкоду, завдану незаконним рішенням, діями або бездіяльністю суб'єкта, що здійснює заходи щодо запобігання та протидії корупції, мають право зворотної вимоги

(регресу) до особи, яка завдала збитків, шкоди, у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами, відшкодуванням моральної шкоди) [2].

З наведеної норми бачимо, що законодавець, використовуючи термін «установлений законом порядок», пропонує вирішити проблему із відшкодуванням шкоди, завданої корупційним правопорушенням, шляхом звернення до норм інших галузей права. Здебільшого наведене питання на базовому рівні урегульоване цивільним законодавством.

Згідно статті 22 Цивільного кодексу України «Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди»:

1. Особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування.

2. Збитками є:

1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода) [3].

Також статтею 128 Кримінального процесуального кодексу України надано можливість особі, якій завдано майнової та/або моральної шкоди, під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння. Для захисту інтересів держави право заявлення цивільного позову надано прокурору. Форма та зміст позовної заяви повинні відповідати вимогам, встановленим до позовів, які пред'являються у порядку цивільного судочинства. Цивільний позов у кримінальному провадженні розглядається судом за правилами, встановленими цим Кодексом. Якщо процесуальні відносини, що виникли у зв'язку з цивільним позовом, цим Кодексом не врегульовані, до них застосовуються норми Цивільного процесуального кодексу України за умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства [4].

Як бачимо, в діючому законодавстві наявні тільки загальні принципи відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а питання збитків, отриманих від корупційного злочину, на сьогодні взагалі не врегульоване. Хоча такий обов'язок передбачений чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Зокрема, статтею 35 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції передбачено, що кожна держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, відповідно до принципів її внутрішнього права, для забезпечення того, щоб юридична або фізична

особа, яка зазнала шкоди в результаті будь-якого корупційного діяння, мала право порушити провадження щодо осіб, які несуть відповідальність за цю шкоду, з метою одержання компенсації [5].

Відповідно до статті 3 Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією, кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві для осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, право на порушення судової справи з метою отримання повної компенсації за заподіяну шкоду. Така компенсація може охоплювати матеріальні збитки, втрачену вигоду та немайнову шкоду [6].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в Україні виявленням та розслідуванням корупційних злочинів займається ряд державних органів, основні сили яких спрямовані в основному на протидію корупції як явища. Але виявлення злочину – це тільки вершина айсбергу. Кримінальне провадження ще потрібно якісно дослідити і досягнути його головного завдання – охорони прав і законних інтересів особи і держави шляхом надання їм можливості відновити свої порушені права через компенсацію шкоди, завданої корупційним злочином.

Наявне антикорупційне законодавство в частині відшкодування шкоди недосконале. Окремі положення мають загальний або відсилочний характер. Тому ця проблема потребує розробки та прийняття спеціального закону, у якому слід визначити організаційно-правові підстави та шляхи реалізації інституту відшкодування шкоди, завданої саме корупційним злочином.

Список використаних джерел

1. Звіт про стан протидії корупції за 9 місяців 2019 року за формою № 1–КОР. URL: https://mvs.gov.ua/upload/file/f0661909.xls.

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Режим до ступу https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18.

3. Цивільний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15.

4. Кримінальний процесуальний кодексу України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4651-17.

5. Конвенція ООН проти корупції. ООН, 31.10.2003. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

6. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. Рада Європи, 04.11.1999: URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_102.

Подакін Дмитро Ігорович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

ЗАСОБИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ВТРАТ ВІД КОРУПЦІЇ

Розглядаючи засоби державного регулювання господарської діяльності, необхідно розтлумачити, що ж являє собою господарська діяльність. Відповідно до ст. 3 ГК України господарська діяльність – це перш за все діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, яка спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Виходячи з вищезазначеного поняття виникає необхідність визначити категорію суб'єктів господарювання та сукупність вимог до останніх під час здійснення ними своєї діяльності.

Відповідно до ч. 1 ст. 55 Господарського кодексу України, суб'єктами господарської діяльності визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством [1].

Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 07.03.2018 також надає визначення щодо суб'єктів господарської діяльності, а саме – це юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності чи фізична особа, що здійснює діяльність з виробництва, реалізації, придбання товарів, іншу господарську діяльність, у тому числі яка здійснює контроль над іншою юридичною чи фізичною особою [2].

Проаналізувавши вищезазначені поняття, ми можемо визначити те, що для суб'єктів господарської діяльності існують певні вимоги, а саме:

1) вони безпосередньо здійснюють господарську діяльність;

2) мають господарську компетенцію (сукупність господарських прав і обов'язків);

3) їм притаманна майнова відокремленість;

4) кожен суб'єкт господарської діяльності самостійно відповідає за свої зобов'язання, у межах свого майна (крім випадків, передбачених законодавством);

5) також у науковій літературі додають те, що кожен суб'єкт повинен бути зареєстрований у визначеному законом порядку.

Щодо засобів державного регулювання господарської діяльності, то дане питання досліджувало багато вчених, зокрема: Л.Р. Грицаєнко,

М.В. Ковальова, В.І. Коротун, В.Б. Крикун. Особливу увагу при визначенні початкового поняття засобів державного регулювання господарської діяльності заслуговує Г.В. Смолин, який визначає державне регулювання як сукупність форм, методів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на діяльність суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою створення нормальних умов для функціонування ринку та вирішення складних, соціально-економічних проблем суспільства [3, с. 22].

Крім того, Господарський кодекс України оперує терміном «засоби регулюючого впливу», які прирівнюються до засобів державного регулювання, щоправда не даючи його визначення, а лише визначаючи, що основними такими засобами впливу, відповідно до ст. 12 ГК України є:

– державне замовлення;
– ліцензування, патентування і квотування;
– технічне регулювання;
– застосування нормативів та лімітів;
– регулювання цін і тарифів;
– надання інвестиційних, податкових та інших пільг;
– надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій [1].

Визначивши основні засоби впливу, що застосовуються державою на господарські відносини, слід зауважити також про роль такого нормативно-правового акту, як Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», що визначає основні принципи такої політики, в тому числі збалансоване врахування інтересів різних категорій учасників господарських відносин – суб'єктів господарювання, громадян, держави (ст. 4), зміст державної регуляторної політики та напрями її забезпечення (статті 5–14), повноваження органів державної влади (в т. ч. спеціально уповноважених) та місцевого самоврядування щодо здійснення державної регуляторної політики у сфері господарювання (статті 15–40).

Застосовуючи ці засоби, держава організовує господарську діяльність у макроекономічному масштабі, виконує господарсько-організаторську функцію і забезпечує соціальну орієнтацію економіки.

Таким чином, підсумовуючи усе зазначене вище, слід зауважити, що відповідно до структури будь яких суспільно-правових відносин (суб'єкти, об'єкт та зміст правовідносин) – держава не бере участі в господарських відносинах. Проте необхідно розуміти, що саме держава виступає на цій арені відносин умовним арбітром, який встановлює правила, обмеження та вимоги, як до всіх суб'єктів господарювання, так і до конкретних її учасників. Адже за різних обставин, держава в особі уповноважених органів, шляхом примусу може застосувати певні санкції до кожного із правопорушників, дії яких можуть зашкодити суспільству, та знімати адміністративні бар'єри, які призводять до корупції і одночасно знижують ефективність економіки.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України від 1 січня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19–20, № 21–22, ст. 144.
2. Закон України «Про захист економічної конкуренції» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 12, ст. 64.
3. Смолин Г.В. Державне регулювання господарської діяльності: курс лекцій / Г.В. Смолин. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 528 с.
4. Закон України Про запобігання корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18

Пономаренко Оксана Василівна
здобувач наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ПОГРОЗА ВБИВСТВОМ ЯК ФОРМА ВИЯВУ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 350 КК УКРАЇНИ

Погроза у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) є одним із найпоширеніших оціночних понять. В Особливої частини КК України передбачено близько 30 статей, в яких погроза є або кваліфікуючою або конструктивною ознакою складу злочину. Складність у процесі правозастосування погрози зумовлює проблеми при кваліфікації таких діянь, а тому обумовлюють необхідність вироблення типових підходів щодо кваліфікації при погрозах, враховуючи її зміст, ознаки та співвідношення з психічним насильством.

Погроза вбивством є формою прояву об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 350 КК України. В етимологічному сенсі «погроза» визначається як виражений словами, письмово, за допомогою жестів чи міміки, шляхом залякування зброєю, тощо, намір завдати певної шкоди громадським інтересам або окремим особам [12]; виражений словами, письмово, певними діями або іншим чином намір завдати фізичної, матеріальної чи іншої шкоди окремій особі або громадським інтересам; один з видів психічного насильства над особою; виконує переважно функцію примушування [12]; робити погрожуючий жест; попереджувати з погрозою; передбачати що-небудь погане, небезпечне; попереджати про що-небудь небезпечне [5, с. 146]; лякання помстою, карою; обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність; залякування [5, с. 486–487].

Не має однозначної позиції щодо розуміння погрози і в доктрині кримінального права, однак за змістом вони майже подібні зокрема, під нею розуміють: 1) примус [11, с. 4]; 2) залякування [2, с. 31]; 3) протиправний вплив, який спрямований на психіку іншої особи з метою придушування та підкорення його волі, волі винного шляхом залякування застосуванням фізичної сили (у випадку застосування

фізичної сили з психічним насильством) [10, с. 23]; 4) психічний вплив на іншу особу, який здійснює порушення свободи її волевиявлення або заподіяння психічної травми [9, с. 199]; 6) як вид діяння або як наслідок злочину [4, с. 67]; висловлення реального наміру заподіяти особі або її близьким фізичну, майнову або моральну шкоду [8, с. 150].

У вузькому розумінні в науці кримінального права погрозу тлумачать як небезпечний вплив на психіку (психічну сферу) людини, що є остаточною метою дій винного, а у широкому – як спосіб примусити потерпілого до певного діяння чи відповідної активної чи пасивної поведінки, шляхом впливу на психічну сферу людини [6, с. 27]. Тобто винний шляхом впливу на психіку людини, її душевний стан, одночасно прагне подавити свободу волевиявлення особи і при цьому наявна велика можливість спричинення психічної травми (викликаючи у потерпілого страх та переляк). Тобто погроза і психічне насильство співвідносяться як частина і ціле. Вона може проявлятися в усній, письмовій формах, із застосуванням технічних засобів (висловлювання, жести, та інші діяння) за допомогою яких винний погрожує потерпілому вбивством.

При цьому Верховний Суд зазначає, що психічне насильство полягає в реальній погрозі заподіяння фізичного насильства щодо потерпілого чи його близьких [7]. Тому, при характеристиці погрози вбивством як форми прояву об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 350 КК України треба обов'язково наявність реальності. Погроза як ознака об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 350 КК України, може бути формою виявлення умислу, і при цьому вона повинна визнаватися кримінально-караною, бо подібними діями завдається шкода охоронюваним законом про кримінальну відповідальність відносинам. Таким чином, у рамках ч. 1 ст. 350 КК України відповідальність передбачена і за погрозу як вид психічного насильства, і за погрозу як форму виявлення умислу.

На ознаці реальності погрози також наголошує О. Л. Гуртовенко, зазначаючи, що формальне тлумачення погрози без ознаки реальності її сприйняття не відповідає передбаченому ч. 1 ст. 11 КК України визначенню злочину як суспільно небезпечного діяння. Якщо погроза не є реальною або питання про наявність відповідного злочину вирішувати безвідносно до реальності погрози, то злочином може бути діяння, яке навіть не створює завдання шкоди суспільним відносинам. О. Л. Гуртовенко пропонує в усіх випадках використання у КК України поняття «погроза» тлумачити таку, як реальну і не вдаватися до зазначеного формального тлумачення [3, с. 50].

До факторів, які є ознаками реальності погрози, належать: 1) серйозність причин, які викликають погрозу вбивством або завданням шкоди, яка є небезпечною для здоров'я; 2) зовнішня активність прояву погрози; 3) наявність у винного можливості її здійснення; 4) обставини, які характеризують особу винного; 5) обставини, які характеризують особу потерпілого. Серйозність підстав конфлікту, в свою чергу, визначається багатьма факторами, які

характеризують відносини між винним та потерпілим, і може оцінюватися лише у зв'язку з цими факторами. Тому сама серйозна причина, яка викликала погрозу, без урахування вказаних обставин не визначає реальності погрози.

Варто звернути увагу, що погрозі службовій особі чи громадянину, який виконує громадський обов'язок властивий вищий рівень суспільної небезпеки, оскільки, діяння завдає шкоди не лише особі, а й інтересам суспільства. Така погроза пов'язана не з будь-якими побутовими чи особистими конфліктами, вона обумовлена специфічними відносинами (у зв'язку із здійсненням службовою особою чи громадянином, який виконує громадський обов'язок професійної діяльності). Шляхом неправомірного впливу на службову особу чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, винний прагне досягти у вказаних відносинах своєї суспільно небезпечної мети, що визначається певними мотивами, як наприклад: протидія службовій особі чи громадянину, який виконує громадський обов'язок, вплив на його діяльність, помста за його діяльність та ін.

На нашу думку, відсутність вказівки на наявність реальних підстав побоюватись здійснення погрози в ст. 350 КК України зумовлене тим, що на відміну від ст. 129 КК України вона захищає особу, яка здійснює діяльність. Уважається, що перераховавши в ч. 1 ст. 350 КК України погрози посягають на нормальну професійну діяльність службовою особою чи громадянином, який виконує громадський обов'язок, законодавець передбачив відповідальність за них незалежно від того, наскільки вони реальні. Цим підкреслено посилений захист осіб, саме у зв'язку із здійсненням службовою особою чи громадянином, який виконує громадський обов'язок професійної діяльності.

Отже, погроза як об'єктивна ознака складів злочинів, передбачених ст. 350 КК України, може бути вчинена словесно, письмово, за допомогою жестів і демонстрації зброї або предметів, що їх замінюють, а також із використанням технічних засобів та обов'язково повинна бути дійсною. Потерпілий обов'язково має чітко усвідомлювати, що небезпека заподіяння шкоди, якою погрожує винний, за певних обставин може стати реальністю, а зумовлені суспільно небезпечні наслідки будуть спричинені. Дійсністю погрози слід розуміти такий її прояв, за якого потерпілий чітко усвідомить, що небезпека заподіяння шкоди, якою погрожує винний, за певних обставин може стати реальністю, тобто суспільно небезпечні наслідки фактично настануть [1, с. 118–122]. Дане правило кваліфікації за аналогією застосовується і до статті, яку ми розглядаємо, але, на нашу думку, вищенаведені ознаки реальності суперечать змісту постанови та підтверджують, що погроза повинна бути реальною. Та все ж таки обов'язковою ознакою погрози у складах цих злочинів є те, що вона вчиняється у зв'язку з виконанням службовою особою чи громадянином, який виконує громадський обов'язок професійної діяльності. Доведення погрози до адресата може бути здійснено як безпосередньо так і через третіх осіб. До того ж, винний може погрожувати вчинити такі дії як негайно, так і в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Волковська А. С. Погроза як ознака об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345-1 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми кримінального права та процесу:* матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 10 черв. 2016 р.). Кривий Ріг, 2016. С. 118–122.
2. Гаухман Л. Д. Борьба с насильственными посягательствами. Москва, 1969. 120 с.
3. Гуртовенко О. Л. Психічне насильство у кримінальному праві України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів., 2011. 251 с.
4. Крашенников А. А. Угроза в уголовном праве России (проблемы теории и практики правового регулирования): дисс. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Ульяновск, 2002. 204 с.
5. Новий тлумачний словник української мови: у 4-х т. / уклад. В. Яроменко, О. Слікушко. Київ: Аконіт, 2000. Т. 3. С. 486–487.
6. Панов Н. И. Квалификация насильственных преступлений: учеб. Пособ. Харьков: Харьковский юридический институт, 1986. 54 с.
7. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: Постанова Пленуму ВСУ від 26.12.2003 р. № 15. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-03.
8. Сенько М. Суб'єктивна сторона самовільного залишення військової частини або місця служби. Вісник Львівського університету. Серія юридична: Зб. наук. пр. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 2003. Вип.38. С. 475–485.
9. Сердюк Л. В. Насилие: криминологическое и уголовно-правовое исследование. М.: Юрлитинформ, 2002. 384 с.
10. Симонов В. И., Шумихин В. Г. Квалификация насильственных посягательств на собственность. Москва, 2000. 244 с.
11. Стерехов Н. В. Ответственность за угрозу по советскому уголовному праву: автореф. дис. … канд. юрид. наук. Свердловск, 1972. 19 с.
12. Українська радянська енциклопедія: В 12 т. Київ, 1979. URL: http://leksika.com.ua/17340809/ure/pogroza.

Попович Ксенія Вадимівна,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Проблемні питання, пов'язані з корупцією в Україні є одним із пріоритетних завдань розвитку нашої держави.

Основоположним етапом на шляху боротьби з цим ганебним явищем було прийняття Закону України «Про запобігання корупції»,

який слугував основою для запровадження нового механізму електронного декларування та криміналізацією дій, пов'язаних з декларуванням недостовірної інформації. Наразі, встановлення відповідальності за вказані злочинні дії, як дієвий інструмент, працює системно з ефективним виявленням відповідних правопорушеньіз наступним притягненням до відповідальності винних осіб.

Разом з тим, в цій царині є низка проблемних питань, які потребують свого вирішення. Одним із таких – це проблематика відкриття кримінального провадження при розслідуванні декларування недостовірної інформації як початкового етапу в системі процесуальних дій, правильність якого забезпечує успіх його розкриття.

Кримінальним процесуальним кодексом України (далі–КПК України) передбачено, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, яке може здійснювати слідчий, прокурор після отримання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [1]. Однак, Законом України «Про запобігання корупції»встановлено, що Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) уповноважене на проведення контролю та перевірки декларацій суб'єктів декларування та затвердження обґрунтованих висновків у разі виявлення ознак іншого корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення [2].

Так, НАЗК у своєму Рішенні від 08 грудня 2017 року № 1375 висловило позицію відносно того, що основним джерелом обставин, які свідчать про декларування недостовірної інформації чи незаконне збагачення можуть бути лише висновки, викладенні в рішенні НАЗК за результатами повної перевірки декларації. З огляду на те, що встановлення за наслідками такої перевірки фактів порушення антикорупційного законодавства, а саме: декларування недостовірної інформації та ознак незаконного збагачення, є наявністю підстав для притягнення особи до адміністративної чи кримінальної відповідальності [3].

Зазначену позицію НАЗК підтримав Верховний суд України, зокрема укримінальному провадженні№814/886/17 з акцентуванням, що «здійснення контролю та перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зокрема, щодо достовірності і повноти відомостей, поданих суб'єктом декларування у декларації, належить до виключної компетенції Національного агентства з питань запобігання корупції» [4].

Як на нас, вказана позиція не повною мірою враховує контекст проведення вказаних перевірок.

Перевірка – це форма здійснення контролю, яка проводиться з метою встановлення, фактів, стану дотримання законодавства, доцільності застосування відповідних прийомів та способів [5, с. 481].

Так, КПК України закріплює правові підстави та повноваження слідчих, прокурорів для проведення перевірок даних, які свідчать про

наявність кримінальних правопорушень,втому числі недостовірності інформації, наведеної в декларації. За результатами вказаних перевірок слідчий, прокурор наділений повноваженнями щодо відкриття кримінального провадження, але не наділений повноваженнями перевірки декларацій в розумінні Закону України «Про боротьбу з корупцією» за результатами, якої здійснюється формування та надання відповідного висновку.

Неможливість відкриття кримінального провадження за наявності перевірки слідчим, прокурором даних декларації, без оформлення відповідного висновку, буде порушеннямконституційного принципу рівності всіх перед законом. Адже неможливо уявити ситуацію в якій слідчі чи прокурори мають достатньо правових підстав для відкриття кримінального провадження щодо розслідування злочинів, пов'язаних із позбавленням життя особи чи завдання шкоди її здоров'ю, які визнаються одними з найвищих соціальних цінностей. При цьому, для корупційних злочинів необхідне першочергове отримання відповідного висновку від НАЗК, викладеному в відповідному рішенні.Водночас, слід зауважити, що відтермінування відкриття кримінального провадження до моменту надання висновку НАЗК, викладеному у відповідному рішенні, надає можливість злочинцю уникнути кримінальної відповідальності, шляхом внесення поправок до своєї декларації. Більше того, суб'єктна виключність щодо перевірки декларацій на відповідність даних, є обмеженням повноважень правоохоронних органів,які мають забезпечувати швидке реагування на факти, що свідчать про вчинення правопорушень, з наступним здійсненням повного та неупередженого розслідування.

Переконані, що необхідність врегулювання колізійності застосування норм КПК України та Закону України «Про запобігання корупції» має ґрунтуватись не за принципом визначення суб'єкта, а за режимом проведення такої перевірки. Тобто необхідно виокремлювати загальний і спеціальний режими перевірки поданих електронних декларацій. Водночас, загальний режим має забезпечувати безпосереднє виконання НАЗКсвоїх функцій щодо перевірки декларацій як технічний процес, а спеціальний режим – перевірку декларацій, в умовах виконання повноважень слідчих, прокурорів, закріплених КПК України,який би міг забезпечуватися слідчими, прокурором, першочергово в рамках досудового розслідування до моменту отримання відповідного висновку.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Режим доступу до ресурсу:https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/4651-17.

2. Закон України «Про запобігання корупції». – Режим доступу до ресурсу:https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1700-18.

3. Рішення Національного агенства з питань запобігання корупції від 08 грудня 2017 року № 1375. – Режим доступу до ресурсу:https://old.nazk.gov.ua/sites/default/files/08.12._1375.pdf.

4. Постанова Верховного Суду України від 11 квітня 2018 року у справі № 814/886/17. – Режим доступу до ресурсу: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/postanovap.

5. Юридичний енциклопедія: [в 6 т.] / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; редкол.: Шемшученко Ю. С. (голова) [та ін.]. Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. Т. 4. 768 с.

Приходько Олександра Олександрівна,
курсант ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем превентивної діяльності та запобігання корупції ННІ № 3 Національної академії внутрішніх справ ***Федоровська Н. В.***

ПРИНЦИПИ РОБОТИ З АНОНІМНИМИ ПОВІДОМЛЕННЯМИ ВИКРИВАЧІВ

Анонімне повідомлення – повідомлення про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» здійснене працівником відповідного органу без зазначення авторства. Повідомлення викривача може стосуватися будь-якого корупційного кримінального правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, протиправність яких передбачена у КК або в КУпАП, а також які регламентовані у Законі «Про запобігання корупції» та відповідають ознакам корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Термін «викривач» (аналог англ. «whistleblower») став широко застосовуватися з початку 1970-х років за ініціативи громадського активіста Ральфа Нейдера, використовуючи слова «донощик» («snitch»), «інформатор» («informer»). Крім того, осіб, які розкрили факти корупції, називають викривальники, свистуни, щури, стукачі. Поширеність тієї чи іншої назви в суспільстві залежить від наявності поваги до викривачів. Правове визнання правових гарантій для захисту викривачів свідчить про рівень моральної зрілості суспільства [1].

Викривачі – «сміливці», які з ризиком для власної кар'єри, репутації, іноді навіть для життя, викривають зловживання і корупційні діяння. Варто зазначити, що визначення «викривач» відповідає рекомендаціям Ради Європи CM/Rec(2014)7 державам-членам про захист інформаторів та Міжнародним принципам законодавства про викривачів міжнародної експертної організації Transparency International [2].

Отже, викривачем є особа, яка переконана в достовірності інформації, що базується на фактах, які підтверджено документально, про порушення вимог Закону іншою особою. Проте, якщо інформація

недостовірною, особа повинна буде довести, що на момент поширення у неї не було підстав сумніватись у її достовірності. Якщо повідомлення викривача є невмотивованим, орган або посадова особа може відмовити у задоволенні його повідомлення.

В свою чергу, Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 р. у ст. 33 наголошує на добросовісності та обґрунтованості повідомлень про корупцію. Добросовісність спрямовано на припинення чи запобігання правопорушенню, відвернення шкоди здоров'ю чи безпеці громадян, довкіллю, притягнення винуватих осіб до відповідальності. Добросовісність відсутня, коли мотивом повідомлення є досягнення особистих цілей, неприязні стосунки, помста [3].

Повідомлення надходять через спеціальні телефонні лінії, офіційні веб-сайти, засоби електронного зв'язку. З метою прийому телефонних дзвінків від осіб у НАЗК діє спеціальна телефонна лінія із встановленою формою повідомлення із зазначенням реквізитів:

– інформація про заявника (прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи, найменування юридичної особи, контактний номер телефону, реквізити для листування (поштова адреса та/або адреса електронної пошти);

– детальна інформація про факти порушень вимог Закону, що стали підставою для повідомлення на спеціальну телефонну лінію;

– інформація про те, чи звертався заявник з аналогічним повідомленням до інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

У разі неможливості встановити суть правопорушення, відповідальна особа пропонує заявнику звернутися до НАЗК письмово або направити повідомлення через офіційний веб-сайт або захищену електронну пошту [4].

При прийнятті повідомлення через спеціальну телефонну лінію інформація реєструється та реалізується НАЗК, проте, для отримання відповіді заявнику необхідно направити повідомлення за особистим підписом засобами поштового зв'язку.

Повідомлення направлені на офіційний веб-сайт НАЗК розміщуються за відповідними тематичними напрямами:

– порушення вимог Закону щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших обмежень щодо запобігання корупції;

– порушення вимог Закону щодо фінансового контролю;

– порушення вимог Закону, пов'язані з організацією роботи із запобігання і виявлення корупції;

– порушення вимог Закону працівниками Національного агентства;

– порушення обмежень щодо фінансування політичних партій, передвиборної агітації, агітації з всеукраїнського та місцевого референдуму;

– незаконне та нецільове використання політичними партіями коштів, виділених із державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності;

– несвоєчасне подання та включення до звіту політичної партії про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, звіту про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних та місцевих виборах недостовірної інформації.

Повідомлення викривачів, які надходять на захищену електронну пошту (скриньку) НАЗК ідентифікуються та реєструються для його подальшого попереднього розгляду та визначення структурного підрозділу відповідального за розгляд.

Слід наголосити на тому, що необхідно враховувати максимальну захищеність каналів зв'язку для одержання повідомлень від несанкціонованого втручання та витоку інформації стороннім особам.

Для забезпечення єдиного обліку повідомлень від викривачів, доцільно запровадити окрему систему реєстрації повідомлень.

Згідно зі ст. 383 КК України завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину карається законом.

На особливу увагу заслуговують принципи роботи з повідомленнями, серед них:

1) доброчесність: поведінка посадових осіб має відповідати вимогам закону та загальновизнаним етичним нормам;

2) захист прав викривачів: посадові особи, які мають доступ до повідомлень, повинні розуміти ризики для викривачів, пов'язані з поданням повідомлення;

3) конфіденційність: у процесі збору, використання та збереження інформації посадові особи повинні виконувати вимоги законодавства щодо нерозголошення інформації про викривача;

4) зворотній зв'язок: підтримання зв'язку з викривачем, навіть якщо повідомлення надане анонімно;

5) неупередженість: повідомлення розглядається по суті та без жодних упереджень, які можуть виникати в результаті попередніх контактів;

6) об'єктивність: одержаній при розгляді повідомлення інформації дається повна та об'єктивна оцінка;

7) рівність: забезпечується однакове ставлення до всіх викривачів, незалежно від віку, статі, національної приналежності, віросповідання тощо.

Наразі норми про захист викривачів внесено до Закону України «Про запобігання корупції». Рішенням НАЗК від 06.07.2017 року № 286 затверджено «Методичні рекомендації щодо організації роботи із повідомленнями про корупцію».

Викривачі можуть подавати як ідентифіковані так і анонімні повідомлення. Ідентифіковане викриття – це повідомлення особи про правопорушення від свого реального імені або передача в будь-якій іншій формі, в якій може бути визначено авторство. При анонімному

службовому повідомленні особа не надає жодної інформації про себе або може використовувати вигадане ім'я.

Повідомлення може бути як письмовим так і усним. Усні повідомлення надходять через спеціальні телефонні лінії. Письмові відповідно: поштою; від викривача особисто до канцелярії, у скриньку для кореспонденції органу або на особистому прийомі; через веб-сайт органу; засобами електронного зв'язку.

Анонімне повідомлення підлягає розгляду за умови, якщо у ньому вказані:

– дані, які дозволяють ідентифікувати конкретну особу, яка вчинила порушення;

– конкретні відомості про факти і обставини вчинення порушення.

Анонімне повідомлення про порушення вимог Закону підлягає перевірці у термін не більше п'ятнадцяти днів від дня його отримання. Якщо у вказаний термін перевірити інформацію, що міститься в повідомленні, неможливо, керівник підрозділу продовжує термін розгляду повідомлення до тридцяти днів від дня його отримання.

Закон не містить спеціальних строків перевірки повідомлень, поданих викривачем із зазначенням авторства. У зв'язку з цим, для врегулювання зазначеного питання Головне управління керується положеннями ч. 5 ст. 53 Закону.

В свою чергу, керівник підрозділу у разі підтвердження викладеної у повідомленні інформації про порушення вимог Закону вживає заходів щодо припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадках виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформує спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції [5].

На сайті НАЗК та на веб сайтах більше 22 органів виконавчої влади та всіх обласних державних адміністраціях існує опція, яка дозволяє в електронній формі подати інформацію про корупцію. Аналогічна можливість передбачена і за допомогою телефонного зв'язку. Однак на практиці відсутня будь-яка помітна активність органів державної влади у співпраці з викривачами, вироблення державної політики у цій сфері [6].

Таким чином, слід зазначити, що робота посадових осіб з анонімними повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами має відповідати основним принципам доброчесності, захисту прав викривачів, конфіденційності та неупередженості.

Список використаних джерел

1. Правовий захист викривачів / За заг. редакцією Нестеренко О. В., Шостко О. Ю. Харків: Права людини, 2016. 94 с. URL: https://initziativa11.org/wp-content/uploads/2017/02/03_vlppk_Whistleblower-book_color_ukr_light-site.pdf.

2. Шевченко Т. Хто такі викривачі і від чого їх потрібно захищати? URL: https://blogs.pravda.com.ua/authors/tshevchenko/5796495e29782.

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції 31 жовт. 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.

4. Порядок обробки повідомлень про корупцію та повідомлень про порушення вимог Закону України «Про політичні партії в Україні», що надходять до Національного агентства з питань запобігання корупції: URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0060-18.

5. Порядок організації роботи із повідомленнями про корупцію, внесеними викривачами у Головному управлінні Держгеокадастру у Дніпропетровській області. URL: http://dnipropetrovska.land.gov.ua/wp-content/uploads/2017/09/ %D0 %9F %D0 %BE %D1 %80 %D1 %8F %D0 %B4 %D0 %BE %D0 %BA.

6. Аналітичний звіт про виконання Антикорупційної стратегії на 2014-2017 роки та Державної програми щодо реалізації засад Антикорупційної стратегії. URL:https://nazk.gov.ua/sites/default/files/docs/2017/ %D0 %BC %D1 %96 %D0 %B6 %D0 %BD %D0 %B0 %D1 %.

Рощупкін Сергій Вікторович,
аспірант кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ

У*Франції* одержання подарунку на відміну від України належить до диспозиції кримінально караного діяння та є предметом корупційного злочину, а вартість подарунку повинна становити не більше 35 французьких франків [1]. Цікавим є виключення, яке існує у французькій системі боротьби з корупцією, зокрема, якщо вартість подарунку більша, то особа може прийняти такий подарунок за умови, якщо особа віддарить натомість подарунок на аналогічну або більшу суму, ніж той, який отриманий.

Кодекс управління державною службою у *Великобританії* (розділ 4.1.3) стверджує про «неупередженість» та «доброчесність» стосовно подарунків. Основна думка полягає в тому, що державні службовці у своїй роботі повинні зосередити свою увагу на виконанні службових обов'язків, будь-яке втручання, а також зовнішній вплив на прийняття рішень є неприйнятними [2].

Державним службовцям *Великобританії*заборонено приймати подарунки чи отримувати інші пільги від будь-кого, що може стати загрозою для виконання повноважень державного службовця.

Подарунки державних службовців підлягають декларування як такі, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів.Членам парламенту дозволяється приймати подарунки, пільги чи гостинність, якщо сума вартості не перевищує 140 фунтів стерлінгів. Всі подарунки

підлягають декларуванню, за винятком тих, які дарує сам державний службовець [3].

Розділ 20 німецького Закону про державну службу передбачає певні вказівки щодо цього питання, зокрема публічним службовцям дозволено приймати подарунки вартістю не більше 25 доларів, заборонено приймати подарунки вищої цінності(наприклад, спортивні квитки), розкішні подарунки та подарунки в грошовому еквіваленті [4].

Обмеження, що стосуються витрат на гостинність (подарунки, подорожі, харчування, розваги, серед інших). Кримінальний кодекс *Німеччини* не встановлює кількісних чи якісних обмежень на витрати на гостинність. Однак німецькі суди забороняють навіть невеликі подарунки, якщо такі можуть вплинути на хід прийняття рішень публічними службовцями [5].

Подарунки низької цінності або запрошення в ресторан середнього рівня, як правило, соціально прийнятні. Щоб визначити соціальну прийнятність, слід врахувати конкретні обставини справи та вимоги до конкретної умови.

Зокрема, суд розглядає вигоду, особисту інформацію діючої особи, фінансову цінність послуги та ділові відносини між дарувальником та особою обдаровуваного. В суспільстві Німеччині побутує думка про те, щонадання пільг та подарунків, які надаються працівникам чи державним службовцям є соціально неприйнятними. Подарунки та подорожі, які депутати отримують у якості гостя у зв'язку зі своїми мандатами повинні бути задекларовані та передані Президенту Бундестагу, якщо вартість перевищує 200 євро. Члени Бундестагу можуть подати заявку на подарунок, якщо вони заплатять суму, еквівалентну їх вартості [6].

Подарункидержавним службовцям заборонено приймати незалежно від їх вартості. Якщо вони повинні отримати подарунок, державні службовці негайно повідомляють про це керівника їх офісу та заявити про отримання подарунка.

Для державних службовців *Норвегії*існують спеціальні правила регулювання отримання подарунків, зокрема Кодекс поведінки державних службовців забороняє приймати подарунок. Про це також свідчать положення розділу 276a Норвезького кримінального кодексу. Розділ 20 забороняє державним службовцям отримувати подарунки, пільги чи інших послуги, які даруються з метою вплинути на прийняття рішень чи вчинення дій чи бездіяльності за рахунок використання службових повноважень державними службовцями [7].

У судовій практиці *Франції* вважається, що будь-яка вигода надана з корумпованим наміром державному службовцю, є хабарництвом, і будь-який подарунок навіть невеликої цінності наданий державному службовцю також може свідчити про корумпований намір та зараховуватися до хабарництва.

Бельгійське законодавство не встановлює обов'язкових порогових значень щодо надання чи отримання подарунків як виявів гостинності. Варто зазначити, що звичайні ділові розваги, такі як

випадкові ділові сніданки, обіди та вечері та інші розваги, пов'язані з бізнесом, є загальноприйнятними, якщо відсутній корумпований намір отримати щось натомість від державного службовця, має ділове призначення, а витрати є розумними. В той час, коли екстравагантні розваги та дорогі подарунки та пропозиції можуть породжувати «презумпцію хабарництва».

Подарунки такого формату, які мають скромну цінність і за умови, якщо такі подарунки є вираженням ввічливості, не є такими, що впливають на об'єктивність та неупередженість державного службовця.

Заборони щодо одержання подарунку в Бельгії існує в межах вартісних витрат, що сукупно становлять розмір від 30 до 50 євро для одного державного службовця. Оплачувані сніданки, обіди та вечері можуть бути допустимими, якщо не перевищують суму 40 євро на один місяць.

У *Данії* державні службовці не мають права давати, вимагати чи отримувати прямо чи опосередковано будь-який подарунок чи іншу вигоду, яка може вплинути на виконання службових функції, виконання обов'язку чи прийняття управлінського рішення.

В *Румунії* система дарування подарунків регулюється Кодексом про конфлікт інтересів. Державний службовець маючи відповідні службові повноваження, використовує їх задля задоволення власних потреб або потреб членів сім'ї чи родини, а також друзів, створюючи при цьому формування умов виникнення конфлікту інтересів.

Румунський деонтологічний кодекс не дозволяє державному службовцю приймати безпосередньо або опосередковано подарунки чи послуги з метою виконання або не виконання або затягування виконання власних повноважень, прийняття певних рішень чи вчинення певних дій [8].

Список використаних джерел

1. Eric Lasry ,Sara Koski and Clotilde Guyot-Rechard (Baker McKenzie France).*Anti-Corruption in France.* URL: https://globalcompliancenews.com/anti-corruption/handbook/anti-corruption-in-france/
2. Acceptance of gifts, benefits and hospitality. URL: https://www.gov.uk/government/publications/acceptance-of-gifts-benefits-and-hospitality
3. Gifts & hospitality. Global Anti-Bribery GuidanceBest practice for companies in the UK and overseas. URL: https://www.antibriberyguidance.org/guidance/9-gifts-hospitality/guidance
4. Funk, T.. (2014). Germany's Foreign Anti-Corruption Efforts: Second-Tier No More. URL: file:///C:/Users/1/Downloads/GermanAnti-CorruptionArticle.pdf.
5. German criminal code. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb.

6. Anti-Corruptionin Germany Global Compliance News URL: https://globalcompliancenews.com/anti-corruption/handbook/anti-corruption-in-germany.
7. Bønsing S, Langsted LB. »Undue» gifts for public employees: An administrative and criminal law analyses. I Breaking new ground: Dedicated to Finn Kjærsdam. 1. udg. Aalborg Universitetsforlag. 2014. s. 180-203
8. Code of Conduct for the Civil Servants. URL: http://rai-see.org/wp-content/uploads/2015/08/Law-no-7_2004-Code-of-Conduct-for-the-Civil-Servants.pdf.

Руденко Софія Віталіївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

РОЛЬ МАЛИХ, СЕРЕДНІХ І ВЕЛИКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ Й ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В ПРИВАТНОМУ СЕКТОРІ

З метою підвищення ефективності діяльності підприємств доцільним є вивчення та систематизація діючих та запланованих можливостей держави, результатом чого буде чітке та лаконічне визначення державної політики, що відповідатиме сучасним умовам їх функціонування.

Вагома роль малих, середніх та великих підприємств у забезпеченні конкурентного середовища, гнучкості національної економіки, зайнятості та доходів населення здобула широке визнання на всіх рівнях та знайшла свій вияв у здійсненні спеціальних заходів державної політики щодо підтримки розвитку бізнесу в Україні [1].

Зазначимо характерні риси малого підприємства: створюються на основі різноманітних форм власності в усіх видах господарської діяльності, зокрема, в роздрібній торгівлі, сфері обслуговування; здатні найоперативніше реагувати на кон'юнктуру ринку і таким чином надавати ринковій економіці необхідної гнучкості, а саме в швидкій індивідуалізації і диференціації споживчого попиту, прискорення науково-технічного прогресу, розширення номенклатури товарів та послуг; мобілізують значні фінансові й виробничі ресурси населення (у тому числі трудові й сировинні), які за його відсутності не були б використані.

Так, наприклад малі підприємства відіграють важливу роль в економіці розвинутих країн. На їх частку у США припадає близько 50 % валового внутрішнього продукту країни, в Японії – понад 50 %. У вітчизняній промисловості на невеликі підприємства припадає близько 20 % загального обсягу виробництва. Можна зазначити, що на розвиток малих підприємств в Україні потенційно впливає

вигідне економіко-географічне розташування держави на перетині торгівельних шляхів, наявність потужного виробничого потенціалу, висококваліфікованих трудових ресурсів, науково-дослідної бази, рекреаційних ресурсів.

Середнє підприємство – це юридична особа-суб'єкт підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в якого середньооблікова чисельність працюючих за звітний період (календарний рік) є більшою за 50 осіб, але не перевищує 250 осіб та обсяг річного валового доходу є більшим за 1 000 000, але не перевищує 10 000 000 гривень [2].

В розвинутих країнах вони не такі багаточисельні, причому зараз їх кількість зменшується. Це відбувається перш за все тому, що вони не мають такої гнучкості, як малі, і такої сили, як великі підприємства. Але ці підприємства більш стійкі в конкурентній боротьбі, коли працюють на спеціалізованому ринку, концентрують увагу на окремих сегментах і стають там міні-монополістами. В цьому випадку можна сказати, що вони являють собою значну конкурентну силу навіть для великого бізнесу, мають тенденцію до монополізації (прикладом є шведський концерн «Електролюкс», який включив в себе за 10 років понад 400 фірм), постійно концентрують капітал (на долю середніх фірм припадає самий великий процент поглинання).

Великими можуть визнаватися підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує двісті п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму сто мільйонів гривень [3]. Вони, з одного боку, прагнуть монополізувати свою сферу діяльності, з другого – умови конкуренції спонукають турбуватися про якість і не підвищувати ціни на продукцію.

Безумовно, саме великим фірмам доступне масове виробництво товару, освоєння нових галузей, досягнень науково-технічного прогресу, ведення великих науково-дослідних робіт. Такі підприємства забезпечують стійке і стабільне положення економіки, мають економію на масштабах виробництва, забезпечують зайнятість великої кількості людей. Але ці переваги можуть стати недоліками великих підприємств, якщо досить відчутно зміниться економічний стан країни. Наприклад, компанія, що займається виробництвом електронних приладів: планшетів, телефонів, комп'ютерів і програмного забезпечення. Головний офіс компанії знаходиться в штаті Каліфорнія. На 2018 рік була першою американською корпорацією, капіталізація якої перевищила 1 трлн. доларів.

Однак, слід зазначити і про поширеність корупції у приватному секторі, що завдає шкоди як державному бюджету у вигляді несплачених податків чи інших обов'язкових платежів, так і приватному сектору, оскільки знижуючи таким незаконним чином витрати, суб'єкти господарювання отримують значну перевагу перед іншими учасниками ринку, які діють більш-менш легально.

Отже, політика стимулювання розвитку малого, середнього та великого підприємництва в Україні потребує в першу чергу забезпечення стабільності в оподаткуванні прийняття нормативно правових актів, які в своїй основі повинні досягнути мети посилення стимулюючого впливу податків на розвиток виробництва, збільшення видів податкових пільг для бізнесу, зростання обов'язковості та рівності у сплаті податків усіх юридичних і фізичних осіб.

Для досягнення вищенаведених цілей пріоритетними напрямками реалізації економічної політики України повинні стати:

– встановлення стандартів справедливого і соціально відповідального підприємництва;

– оптимізація та спрощення процедур за початкування підприємницької діяльності в Україні;

– зосередження розв'язання завдань зі створення ефективної системи підтримки розвитку та моніторингу підприємництв в єдиному уповноваженому державою центрі;

– удосконалення нормативно правових відносин з урахування їх сучасного стану;

– спрямування державних ресурсів та фінансового забезпечення на кредитування ефективних виробництв та підтримки структурної перебудови економіки з напрямку розвитку малого бізнесу;

– вирішення проблеми корупції у приватному секторі спільно з проблемою корупції в державі.

Список використаних джерел

1. Дідур С. В. Регулювання попиту та пропозиції на макрорівні./ С. В. Дідур; монографія. Київ: Науковий світ, 2005. 320 с.

2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14/ed20181116#n68.

3. Господарський кодекс України . режим доступу: URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

4. Закон України Про запобігання корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18

Сидорчук Владислав Васильович,
аспірант кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

ПІДСЛІДНІСТЬ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Ст. 38 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) в редакції від 04.10.2019 року передбачає наступні органи досудового розслідування, які в своєму складі мають слідчі підрозділи:

– Національна поліція України;

– Служба безпеки України;

– орган, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства;

– Державне бюро розслідувань;

– Підрозділи детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [1].

Однак варто згадати і прослідчих прокуратури. Так, незважаючи на те, що у ст. 38 КПК України не згадується про слідчих прокуратури, у п. 4 Перехідних положень ЗУ «Про прокуратуру»,законодавець легалізує діяльність слідчих органів прокуратури. Але лише до початку діяльності Державного бюро розслідувань, однак не пізніше 5 років після набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України [2].

В свою чергу п. 9 «Перехідних положень» Конституції України також продовжує прокуратурі повноваження відповідно до чинних законів реалізовувати функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції [3].

Фактично 5 років з набрання чинності КПК минуло, органи, функції яких виконували слідчі прокуратури – ДБР і НАБУ уже створені і почали функціонувати у 2018 році. Однак у п. 1 Перехідних положеньКПК зазначається, що до дня введення в дію положеньКПК, які регламентують підслідність ДБР, повноваження щодо досудового розслідування здійснюють слідчі органів прокуратури, які користуються повноваженнями слідчих – щодо злочинів, передбачених частиною четвертою статті 216 КПК (у ч.4 ст. 216 зазначаються злочини підслідні Державному бюро розслідувань).Передача кримінальних проваджень до ДБР здійснюється з урахуванням особливостей, визначених ЗУ «Про Державне бюро розслідувань». В свою чергу, абзац 2 п. 4 ЗУ «Про Державне бюро розслідувань» констатує, що матеріали кримінального провадження, які на день набрання чинності ЗУ «Про Державне бюро розслідувань» перебувають в іншому органі досудового розслідування на стадії досудового розслідування, але підслідні Державному бюро розслідувань, у тримісячний строк після початку здійснення Державним бюро розслідувань функції досудового розслідування передаються до відповідного підрозділу (органу) Державного бюро розслідувань для продовження провадження. Кримінальні провадження, які до початку діяльності Державного бюро розслідувань розпочаті слідчими органів прокуратури і перебувають на стадії досудового розслідування, продовжують здійснюватися слідчими органів прокуратури до закінчення досудового розслідування, але не довше двох років.Рада прокурорів України займає позицію, що ці 2 роки рахуються з початку діяльності ДБР, тобто з 27.11.2018.Відповідно до 28.11.2020 року слідчі прокуратури продовжують здійснювати розслідування, але у вже розпочатих розслідуваннях [4].

У Кримінальному кодексі у примітці до ст. 45 визначені корупційні злочини. Їх можна поділити на безпосередньо корупційні – злочини, передбачені статтями 210,354,364,364^{-1}, 365^{-2}, 366^{-1}, 368-369^{-2}

КК України. І умовно корупційні – які передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України, однак у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем.

Зважуючи на ст. 216 КПК України, можна визначити органи, які розслідують корупційні злочини [1].

Так слідчі підрозділи Національної поліції розслідує корупційні злочини, передбачені статтями 262, 308, 312, 313, 320, 357 КК України.

Слідчі підрозділи СБУ розслідують корупційний злочин, передбачений статтею 364 КК України, однак за умови, якщо цей злочин був встановлений під час розслідування злочинів, передбачених статтями 328, 329, 422 і якщо цей злочин не віднесений до підслідності НАБУ, а не підслідний він йому буде у випадку, якщо не виконується одна з умов:вчинення злочину певним колом осіб, або розмір предмета злочину чи завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних громадян.

НАБУ в свою чергу розслідує корупційні злочини передбачені наступними статтями Кримінального кодексу: 210, 354, 364, 368, 368^{-2}, 369, 369^{-2} і умовно корупційні 191, 410, але за умови дотримання однієї з умов: вчинення злочину певним колом осіб, або розмір предмета злочину чи завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних громадян, або злочин передбачений статтею 369, частиною 1 статті 369^{-2} КК України вчинено щодо службової особи іноземної держави.

У тому випадку, якщо корупційні злочини передбачені наступними статтями Кримінального кодексу: 210, 354, 364, 368, 368^{-2}, 369, 369^{-2} і умовно корупційні 191, 410 не мають умов, які відносять їх до підслідності НАБУ, вони розслідуються слідчими підрозділами Національної Поліції України.

Стосовно ДБР – то цей орган розслідує корупційні злочини, передбачені статтями 262, 308, 312, 313, 320, 357 КК України, у тому випадку, якщо вони вчинені певним колом суб'єктів, зазначених у п. 1 ч. 4 ст. 216 КПК України.

Слідчі прокуратури продовжують розслідувати наявні кримінальні провадження, у тому числі щодо корупційних злочинів.

Підсумовуючи, варто зазначити, що злочини, які позиціонує Кримінальний кодекс України як корупційні розслідуються слідчими підрозділами наступних правоохоронних органів: Національна поліція України; Служба безпеки України; Державне бюро розслідувань; підрозділи детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України і продовжують розслідування в уже розпочатих кримінальних провадженнях слідчі органів прокуратури. Така кількість правоохоронних органів, частина з яких реалізує відмінну від розслідування корупційних злочинів діяльність, сприяє періодичним суперечкам між зазначеними органами, зменшує можливість для формування значного, професійного слідчого апарату і знижує професіоналізм останніх. Окрім того, між зазначеними вище органами відсутнє чітке, просте розмежування підслідності, з наявними багатьма

умовностями. Законодавцю варто приділити увагу стосовно зменшенню кількості органів, яким підслідні корупційні злочини, або чітко і зрозуміло розділити підслідність між наявними органами, або зменшити кількість органів і чітко, зрозуміло розділити між ними підслідність.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n676.
2. Закон України «Про прокуратуру». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#n865.
3. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4947.
4. Закон України «Про Державне бюро розслідувань». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/794-19.

Сіра Аліна Василівна,
аспірант кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ВИЗНАЧЕННЯ ПІДСТАВ СКЛАДАННЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРОТОКОЛУ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНЕ З КОРУПЦІЄЮ

На сьогоднішній день в судах України є розповсюдженими справи, пов'язані із притягненням осіб до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією. Одним із найпоширеніших адміністративних корупційних правопорушень, є порушення вимог фінансового контролю, відповідальність за яке передбачена статтею 172-6 КУпАП.

Згідно статті 221 КУпАП, повноваження розглядати справи про адміністративні правопорушення, передбачені, в тому числі за порушення вимог фінансового контролю, відносяться до компетенції суддів. В більшості випадків, розгляд вказаних адміністративних справ даної категорії здійснюється на підставі матеріалів адміністративної справи, які надходять до суду переважно від органів Національної поліції.

Вказане свідчить про те, що саме працівники органів Національної поліції України, встановлюють та перевіряють факт вчинення відповідною особою правопорушення, пов'язаного з корупцією, відповідальність за яке передбачена статтею 172-6 КУпАП. Проте, розглядаючи вказані адміністративні справи, суди часто залишають поза увагою та не досліджують і не встановлюють того факту, чи відноситься взагалі до компетенції органів Національної поліції України повноваження, пов'язані з контролем та перевіркою декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Тобто, чи уповноважені органи Національної поліції самостійно виявляти та фіксувати факти вчинення корупційного правопорушення, що проявляється у складанні протоколу про адміністративне правопорушення, пов'язаного з корупцією, відібранні пояснень у винної особи тощо.

Розкриваючи суть вказаного питання необхідно дослідити порядок зібрання доказів щодо встановлення факту вчинення особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, порушення вимог фінансового контролю, відповідальність за яке передбачена ст. 172-6 КУпАП.

На сьогоднішній день проведено значну кількість наукових досліджень, де розкривається проблематика процедурних питань у справах, пов'язаних з корупцією. Так, О.М. Коропатов визначає провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, як регламентовану адміністративно-процесуальними нормами діяльність державних органів та їх посадових осіб, спрямовану на розгляд справ про адміністративні корупційні правопорушення [1, с. 223].

Розглядаючи питання діяльності учасників провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, А.В. Гайдук зазначає, що вона розвивається в часі як послідовний ряд пов'язаних між собою процесуальних дій щодо реалізації прав та взаємних обов'язків. Весь процес складається з кількох фаз розвитку, що змінюють одна одну, які прийнято називати стадіями провадження [2, с. 146].

С.Т. Гончарук веде мову про існування трьох узагальнюючих стадій: початкової, яка включає підготовку та забезпечення умов прийняття певного управлінського рішення; основної, в процесі якої приймається таке рішення та забезпечується його виконання; заключної стадії, яка охоплює етап виконання та контролю за правильністю його виконання і відповідністю результатів [3, с. 146]. На противагу їй, Е.Ф. Демський адміністративне провадження поділяє на п'ять стадій, відповідно: відкриття справи; розгляд справи; винесення постанови у справі; перегляд постанови у справі; виконання постанови у справі [4, с. 449].

Втім, доцільно погодитись із думкою Хабарової Т.В [5, с. 165], яка говорить про те, що на сьогоднішній день немає єдності у визначенні кількості та змісту стадій провадження у справах про адміністративні правопорушення, а відтак і у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією. Мова, зокрема, йде про виділення таких окремих самостійних стадій, як виявлення факту корупції та його адміністративне розслідування, які інколи зводять лише до складання протоколу [6, с. 160]. Однак, за такого вирішення питання вся процедура розслідування опиняється за межами провадження.

Зокрема, М.В. Завальний зазначає, що початок провадження у справі пов'язується з отриманням інформації про правопорушення, пов'язане з корупцією чи виявлення ознак, що вказують на можливість вчинення правопорушення Для правопорушення, виділення цієї стадії, є більш ніж доречним, оскільки зазначена категорія правопорушень характеризується особливою латентністю через зацікавленість сторін корупційних

взаємовідносин у нерозголошенні інформації та обізнаності посадових осіб щодо приховування корупційних діянь [6, с. 161].

Відтак, вважаємо, що однією із основних та вагомих стадій провадження у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, є стадія виявлення факту корупційного діяння та перевірки інформації про факт вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією та дослідження обставин вчинення корупційного діяння, складення за його результатом адміністративного протоколу та направлення протоколу та інших матеріалів до суду.

Стадія виявлення факту корупційного діяння та перевірки інформації про факт вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, полягає у виконанні посадовими особами обов'язку повідомлення про вчинення корупційного діяння іншою посадовою особою, а також у реалізації фізичними, юридичними особами та громадськими об'єднаннями права на участь у здійсненні антикорупційної політики країни, шляхом повідомлення саме уповноваженого державою протидіяти корупції суб'єкта про корупційну поведінку владних суб'єктів.

Стадія адміністративного розслідування являє собою комплекс процесуальних дій, спрямованих на встановлення обставин проступку, їх фіксування і кваліфікацію. На думку більшості вчених, в тому числі, Бездольного М.Ю. порушення справи про адміністративне правопорушення розпочинається із складення протоколу про порушення, оскільки протокол є єдиною підставою для відкриття провадження по справі [7, с. 11].

Підставою для складення протоколу є відомості, які свідчать про наявність в діяннях особи ознак характерних правопорушенням, пов'язаним з корупцією [8, с. 152]. Протокол є процесуальним документом, який офіційно засвідчує факт неправомірних дій, за які передбачена адміністративна відповідальність, та основним джерелом доказів, а тому він має бути оформлений належним чином [7, с. 3].

На вказаній стадії необхідно враховувати чи має той чи інший орган, що склав протокол про адміністративне правопорушення, повноваження самостійно виявляти факт корупційного правопорушення і як це відбувається. Саме ці проблемні аспекти залишаються проблемними з практично-застосувальної точки зору та слугують підставою для реалізації у подальшому більш детального наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Мельник М. І. Протидія корупції: поняття, мета, напрями. Право України. 2002. № 4. С. 22–26.

2. Гайдук А. В. Заходи адміністративного примусу у боротьбі з корупцією в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Гайдук Андрій Валерійович; Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2006. 194 с.

3. Гончарук С. Т. Адміністративне право України. Київ, 2000. 108 с.

4. Демський Е. Ф. Адміністративно-процесуальне право України. Київ, 2008. 496 с.
5. Хабарові Т.В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні: дис…канд. юрид. наук:12.00.07. Х., 2017. 216 с.
6. Завальний М. В. Порушення справи про адміністративне правопорушення та її розслідування // Університетські наукові записки. 2009, № 4. С. 160–165.
7. Бездольний М. Ю. Адміністративно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії корупції: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2009. 197 с.
8. Гайдук А.В. Заходи адміністративного примусу у боротьбі з корупцією в Україні: дис. ... канд. юрид. наук:спец. 12.00.07. Київ, 2006. 202 с.

Солодчук Ірина Мар'янівна,
слухач навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент ***Плугатир М. В.***

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДЕРЖАВОТВОРЕННІ

Діяльність публічної адміністрації безпосередньо пов'язана з діяльністю представників держави обраних шляхом голосування громадян. Саме депутати, представники єдиного законодавчого органу – парламенту, приймають закони, які творять правову систему держави і яка ця система – корумпована чи ні, залежить безпосередньо від них. Депутати мають безпосередній вплив на законотворення і створення підґрунтя для корупції, оскільки саме закони в яких вміщені двозначні або неконкретизовані норми, які можна трактувати на різний спосіб чи обходити і є тим фундаментом для будівництва корумпованої державної системи. Джордж Орвел зазначив, що люди, які голосують за корумпованих політиків є не жертвами злочину, а співучасниками, проте окрім безпосередньо виборців на систему голосування та виконання влади впливає і первинно закладена в конституції правова модель форми державного устрою, голосування та форми правління. Процес голосування відіграє фундаментальну роль у функціонуванні держави та легітимності діяльності політичної влади. Некорумпованість, чесність та прозорість етапу голосування дає можливість визнати владу легітимною за походженням.

Відповідно до поділу легітимності влади Ж. д'Аспремонта легітимність влади є двох видів: легітимність походження (legitimacy of

origin) та легітимність виконання (legitimacy of exercise) [1, с. 193]. Легітимність походження це спосіб приходу до влади представників парламенту, президента та інших виборних осіб. Таких способи є два: це чесні та вільні вибори та корумповані, несправедливі вибори. Легітимність виконання це способи та методи виконання владних повноважень після обрання на голосуванні представниками влади. Способи та методи можуть відповідати законодавчим та суспільно-моральним нормам, а можуть їм суперечити і бути безпосередньо корупційними діями або діями пов'язаними з корупцією.

Легітимність походження є результатом процесу виборчої легітимізації [2, с. 910]. Легітимної за походженням визнається лише влада обрана на чесних, вільних виборах шляхом свідомого вибору громадян. Процес виборів має бути справедливим, а результати мають визнаватись не лише більшістю громадян, кандидати яких перемогли, але й меншість має визнавати обрану владу як владу обрану на вільних та справедливих виборах. Легітимність виконання включає способи реалізації влади, а саме відповідність нормам закону та суспільним нормам. Влада, яку здійснюють обрані на виборах представники має відповідати двом критеріям – це легальність (відповідність нормам закону) та визнання громадянами цієї влади та її дій.

Легітимність – це ознака якою наділяють владу громадяни. Беззаперечно, виборці мають значний вплив на обрання представників політичного керівництва, проте у самій конституції держави можуть закладатись інструменти для можливого вчинення корупційних дій. І такі інструменти закладають самі законотворці. Створення такого підґрунтя для корупції є ризиком легітимності влади, оскільки навіть корумпована влада може бути легальною, тобто обраною відповідно до законодавчих норм, проте нелегітимною, оскільки визнання народом такої влади втрачається.

Дослідження корупційних факторів у конституційних нормах, які встановлюють форму правління, форму державного устрою та модель виборчої системи проведено С. Роуз-Акерман та Я. Куніцова. Корупційні ризики в основному знаходяться у методах здійснення законодавчої влади, які закладаються у Конституції. Окрім цього, корупційні ризики можуть бути закладені в інституційних особливостях політичної системи, таких як індивідуальна свобода, президентська чи парламентська форма правління, федералізм чи унітарність, однопалатний чи двопалатний парламент, та роль і вплив партій.

Досліджувався безпосередній зв'язок між президентською формою правління та виборчими правилами, федералізмом та індивідуальною свободою та правами, та контролем між органами влади та контролем громадян за виборними органами влади.

Професор С. Роуз-Акерман у цьому дослідженні порівнює три виборчі моделі: одномандатні виборчі округи (мажоритарна виборча система), пропорційна система з відкритими списками та пропорційна

система з закритими списками. У пропорційній системі з закритими списками виборці голосують безпосередньо за партію і відповідно до набраних голосів проходять члени партії відповідно до місця у списку. У пропорційній системі з відкритими списками виборці обирають партію та відповідного кандидата партії. У мажоритарній системі голосування проводиться безпосередньо за конкретного кандидата [3, с. 587].

За результатами дослідження було встановлено безпосередній зв'язок між виборчої системою та виборчими правилами і корупцією. Найбільш корумпованою визнано пропорційну систему з закритими списками, потім знаходиться пропорційна система з відкритими списками та найменш корумпованою визнано систему мажоритарну.

Прослідковується також ефект взаємозалежності корупції та форми правління. Відповідно до результатів дослідження президентська форма правління вважається більш корумпованою, ніж парламентська. Проте, лідером за корумпованістю є президентсько-парламентська форма правління з пропорційною виборчою системою з закритими списками. Значний вплив на обсяги корупції має також централізований контроль над владою, зокрема, це контроль президента над парламентом чи виконавчою владою (міністрами) чи здійснення контролю парламентом за різних органами державної влади.

Конституція покликана встановлювати основні принципи функціонування держави, проте не завжди встановлені принципи захищені від корупції. Конституційна система може передбачати можливість вчинення корупції у певному обсязі. Вибір, зокрема, виборчих систем чи моделі функціонування законодавчої гілки влади є показником легітимності походження влади та виконання владою своїх функцій. Вибір виборчої системи високого ступеню корупційного ризику вказує на можливість вчинення корупційних дій владою під час наступних виборів, а обрання такої системи є доказом створення умов для здійснення зазначених незаконних дій.

Список використаних джерел

1. The complementary faces of legitimacy in international law: the legitimacy of origin and the legitimacy of exercise / J. d'Aspremont, E. De Brabandere // Fordham International Law Journal. vol. 34, issue 2. article 3, 2011. P. 190–235.

2. Legitimacy of Governments in the Age of Democracy / J. d'Aspremont // New York University Journal of International Law and Politics (JILP). vol. 38, 2006. P. 878–917.

3. Electoral rules and constitutional structure as constaints on corruption / J. Kunikova, S.Rose-Ackerman // British Journal of Political Science 35. 2005. P. 573–606.

Сосенко Володимир Миколайович,
аспірант кафедри господарського та адміністративного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЗАХОДИ З УСТАНОВЛЕННЯ РІВНЯ РИЗИКУ В СИСТЕМІ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ УНАСЛІДОК КОРУПЦІЇ

Соціально-економічний стан українського суспільства та законодавчі недоліки породжують нелегальну економічну діяльність та корупцію, які можна віднести до основних джерел відмивання коштів в Україні. Корупція створює значні суми доходів, здобутих кримінальним шляхом, і серйозно підриває ефективне функціонування окремих державних установ та системи кримінального правосуддя [1].

Однією з ланок, що використовується для відмивання коштів, і водночас на яку покладено обов'язок з протидії легалізації (відмивання) коштів отриманих злочинним шляхом є суб'єкти первинного фінансового моніторингу. Саме вони, через побудовану на ризик орієнтованому підході систему фінансового моніторингу, мають змогу запобігти проведенню операцій з активами, які отримані внаслідок корупційних діянь. Належним чином побудована система протидії легалізації коштів має опосередкований вплив на стан боротьби з корупцією.

Рекомендацією FATF встановлено, що фінансові установи та визначені нефінансові установи та професії повинні також визначати, оцінювати та вживати ефективних заходів щодо зниження ризиків, пов'язаних з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму [2].

Категорією осіб, яка відноситься до групи корупційного ризику, є національні публічні діячі, щодо яких застосовуються посилені заходи фінансового моніторингу. В ході вивчення клієнта здійснюється визначення належності клієнта або особи, яка діє від його імені, до національних або іноземних публічних діячів, діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях, або пов'язаних з ними осіб [3] та зобов'язано встановити такому клієнту високий ризик [3]. Згідно з законодавством пов'язаними особами є особи, з якими члени сім'ї національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях, мають ділові або особисті зв'язки, а також юридичні особи, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є такі діячі чи їх члени сім'ї або особи, з якими такі діячі мають ділові або особисті зв'язки [3].

Належне виконання таких обов'язків ускладнене через відсутність єдиного державного реєстру національних публічних діячів який би містив імена, назви посад, та достатню ідентифікаційну інформацію цих осіб, та знаходився б у постійно актуалізованому стані, шляхом своєчасного оновлення. Держателем та упорядником такого реєстру доцільно було б

визначити окремий орган державного управління, який ніс би пряму відповідальність за зміст його наповнення.

Заходами з установлення рівня ризику, є передбачені внутрішніми документами з питань фінансового моніторингу дії з виявлення факту належності клієнта або особи, що діє від його імені, до згаданої категорії клієнтів під час здійснення ідентифікації, верифікації та у процесі їх обслуговування, а також те, чи є вони кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) або керівниками юридичних осіб [3]. Такими діями, переважно, є аналіз поданих клієнтом документів для отримання відповідної інформації та її зіставлення з інформацією у відкритих джерелах. Заходи з встановлення кінцевого бенефіціарного власника незважаючи на доступність даних Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ЄДР), ускладнюються тим, що орган, що відповідальний за його ведення не забезпечує того, що базова інформація чи інформація про бенефіціарну власність, надана юридичними особами, є достовірною або актуальною [1]. Інформація, що міститься в ЄДР, фактично носить відносно достовірний характер, особливо у випадку якщо суб'єкт господарювання створювався з метою подальшого його використання для легалізації корупційних доходів, і цілеспрямовано зловживає правовими прогалинами.

Окремої уваги заслуговує факт того, що не завжди реальний та формальний керівник суб'єкта господарювання є однією й тією ж особою, а відносини між такими особами зазвичай юридично не формалізовані, що ускладнює ідентифікацію та вивчення клієнта та може ставити під сумнів рівень ризику, який встановлено відповідним суб'єктом первинного фінансового моніторингу, а отже і систему управління ризиками в цілому. Це потребує наукового дослідження та подальшого закріплення правовими нормами, формування методологічної бази для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, для зменшення формального підходу до встановлення рівня ризику клієнту.

Звертає на себе увагу, що закріплене законом визначення національного публічного діяча не охоплює посади, які за своїми службовими обов'язками наділені значними повноваженнями, зокрема, для прикладу: головні бухгалтери, керівники юридичних підрозділів, тощо. Також, відсутня у визначенні згадка про осіб на яких покладено виконання обов'язків за посадами, що віднесені до національних публічних діячів, адже вони наділені тим же обсягом повноважень, що й ті що займають такі посади на постійній основі і можуть виступати суб'єктами корупційних злочинів.

Використання послуг номінального сервісу для приховування права власності на суб'єкт господарювання в країнах що мають офшорний статус, де інформація про реального власника є закритою, ускладнює вжиття заходів по встановленню кінцевого бенефіціарного власника, зокрема в частині встановлення достовірності інформації, що міститься в документах поданих клієнтом суб'єкту первинного фінансового моніторингу.

Це є підгрунтям для зловживань з боку працівників суб'єкта первинного фінансового моніторингу, в частині встановлення відповідного рівня ризику, що автоматично відбивається на підході до аналізу операцій, які здійснюються такими клієнтами.

Загалом такі прогалини можуть формувати базис для трансформування коштів отриманих в наслідок корупційних діянь у легальний капітал наражаючи на небезпеку інших клієнтів суб'єкта первинного фінансового моніторингу, через проведення фактично високоризикових операцій.

Список використаних джерел

1. Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Ukraine Fifth Round Mutual Evaluation Report URL: https://rm.coe.int/fifth-round-mutual-evaluation-report-on-ukraine/1680782396 (дата звернення: 07.11.2019).

2. Рекомендації FATF Міжнародні стандарти боротьби з відмивання коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдженням зброї масового знищення. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20181017/BOOK.pdf (дата звернення: 07.11.2019).

3.Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18 (дата звернення: 07.11.2019).

Сташків Ярослав Ярославович,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА

Корупція є однією із найбільш серйозних перешкод побудови відносин у сфері державного управління, оскільки виводить їх поза межі правового поля, руйнує їхній механізм зсередини, чим значно знижує ефективність діяльності органів державної влади щодо виконання обов'язків перед громадянським суспільством. Масштаби поширення корупції досягає рівня, що загрожує національній безпеці України, вона підриває довіру населення до інститутів влади всередині країни, а ззовні шкодить міжнародному іміджу Української держави та реалізації програми Європейської інтеграції.

Тема корупції є чи не найбільш обговорюваною сьогодні в українському соціумі. Це є абсолютно зрозумілим і закономірним, адже рівень корупції досяг межі, за якою починається крах держави. Наслідки е-декларування та чисельні публікації в ЗМІ стосовно явно невиправданих статків можновладців, суддів та інших держслужбовців вищого ешелону влади викликали шок у суспільстві, сформували розуміння останньої межі. Аналіз стану корупційної злочинності в

Україні та інших країнах пострадянського простору свідчить про суттєву їх подобу. Це, у свою чергу, ставить питання і про ідентичність факторів злочинності та причин, що обумовлюють корупцію у суспільстві цих країн. І це абсолютно зрозуміло, адже ми всі вийшли з соціалістичного радянського минулого, і причини корупції перебувають у характеристиках пострадянського суспільства. Навіть достатньо поверхневий аналіз характеристик сьогоднішнього українського суспільства дає підстави стверджувати, що сьогодні в Україні функціонує два суспільства, які перебувають у ідеологічному протистоянні. Перше з них – громадянське суспільство. Воно молоде, «зубате», поривчасте, ще не досвідчене і впевнене в своїх силах, але таке, що вже двічі спромоглося врятувати цивілізаційний вибір України у 2004 і 2014 роках. Друге – кримінальне суспільство. Це – старе, досвідчене, випестуване двома системами (комуністичною та посткомуністичною), цинічне і ненажерливе. Звичайно, що увагу кримінолога сьогодні у першу чергу буде привертати саме друге – кримінальне. Використовуючи термін «кримінальне суспільство», ми не маємо на увазі традиційний криміналітет. Це було би дуже спрощено і хрестоматійно-помилково. Вбачається, що кримінальне суспільство – це самостійна і самодостатня, пов'язана кримінальною ідеологією велика спільнота, яку об'єднує не лише ідеологія, а й такі, що базуються на кримінальній сутності, політика, маніпулювання законодавством, зловживання правом, узурпація систем управління, бюджетування, фінансування фіскальної та правоохоронної систем і навіть, певним чином, культури. Воно, як ракова пухлина, пронизує своїми метастазами суспільство, заражуючи його і, вбиваючи або підкоряючи собі здорові та нові клітини, змушує їх працювати на свій приріст. За таких умов існування громадянського суспільства відбувається за рахунок того, що в нього «вмонтовуються» керовані особи з кримінального суспільства. І такими «пособниками» кримінальної спільноти стають безліч людей, які не спроможні вижити поза «правилами існування» кримінального суспільства, або не мають сил протистояти його тиску. Кримінальне суспільство має свою внутрішню структуру, систему «суверенітету-васалітету», ідеологію та інші характерологічні ознаки. Структура кримінального суспільства нагадує айсберг, де є верхівка (та, що «засвітилась» під час е-декларування), і основна прихована частина, яку утворює кримінальна структура, що випестувана та патронована верхівкою. Її утворюють представники нижньої та середньої ланок влади та управління, судді міськрайонних та апеляційних судів, прокурорські працівники цього рівня тощо. Окремий шар, опору кримінальної спільноти, утворюють ті, кого можна назвати «підкорені жертви» системи: ті, хто змушений підкорюватися правилам гри, що її диктує кримінальна спільнота. Відсутність нормального матеріального забезпечення бюджетної сфери в ситуації високого рівня інфляції, постійного підвищення тарифів на комунальні платежі примушують працівників бюджетної сфери вчиняти фактично злочини, серед яких на першому місці є отримання неправомірної вигоди. При

цьому, частіше усього, ця вигода отримується не за вчинення протиправних дій, а за вчинення діянь, які входять у сферу повноважень тієї чи іншої особи і які повинні бути нею здійснені.

Корупція як загроза національній безпеці України: попереджаємо, протидіємо, переслідуємо звичайно, що в органах влади країни працюють і порядні висококваліфіковані депутати, які не пов'язані із кримінальним суспільством. Однак їх кількість ще недостатня для здійснення реального впливу на прийняття рішень. За такої ситуації кримінальний закон, який покликаний стати найважливішим інструментом боротьби з кримінальним суспільством, перетворився на незрозумілий для фахівців (не говорячи вже про право виконавців), нормативний акт. Підставою для цього стало викривлено розуміння законодавцем його змісту, коли в нього (законодавця) превалює бажання максимально розширити коло заборон з метою створення якомога більшої сфери кримінальноправового захисту власних інтересів.

Стефанова Галина Григорівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ ДІЯННЯ У СФЕРІ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Будівельна галузь є однією з найважливіших галузей економіки, від якої залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання країни. У 2019 році вона є найбільш швидкозростаючою серед усіх галузей економіки, що пов'язано, в першу чергу, з поліпшенням фінансового стану провідних підприємств, з розвитком інфраструктури і зростанням інвестиційної привабливості, В свою чергу будівництво, вимагає якісного забезпечення всіма необхідними ресурсами: людськими, фінансовими, енергетичними, інформаційними, технологічними; зменшення і обмеження корупції.

Теоретичні аспекти діяльності будівельної галузі та будівельних компаній в сучасних умовах були досліджені в роботах В. Гойка, В. Завгороднього, П. Микитюка, Є. Мниха, Т. Пущкар, А. Степанової та ін. Проте питання певної систематизації існуючого законодавства у сфері капітального будівництва висвітлені не достатньо.

Відповідно до ст. 25 Законів України «Про основи містобудування» та «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» суб'єкти господарювання незалежно від форм власності, які здійснюють будівельні роботи виготовляють будівельні матеріали, вироби і конструкції, а так само які є замовниками у

будівництві або поєднують функції замовника і підрядника, несуть відповідальність у вигляді штрафу за конкретні види правопорушення цієї галузі. Стаття 32 Закону України «Про архітектурну діяльність» визначає, що порушення законодавства про архітектурну діяльність тягне дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність. До суб'єктів господарських відносин у галузі капітального будівництва у разі вчинення ними певних правопорушень ст. 322 Господарського кодексу України передбачила відповідальність у вигляді: відшкодування збитків та штрафних санкцій.

У сфері капітального будівництва, включаючи й договірні відносини, застосовуються такі види господарсько-правової відповідальності:

1. Відшкодування збитків – універсальна форма господарсько-правової відповідальності. Відповідно до ч. 1 ст. 322 Господарського кодексу України збитки, заподіяні Підрядником порушенням договору підряду на капітальне будівництво, підлягають відшкодуванню лише у вигляді прямих збитків;

2. Стягнення неустойки (штрафних санкцій) – використовується залікова неустойка, яка сплачується за передбачені законом (ч. 2 ст. 231 ГК) та/або договором порушення сторонами договірних зобов'язань.

3. Конфіскація – застосовується у таких випадках, передбачених законодавством: якщо договір підряду на капітальне будівництво визнаний недійсним як такий, що укладений з метою, що суперечить інтересам держави і суспільства (ч. 1 ст. 208 Господарського кодексу України); у разі якщо прибуток (доход) був отриманий учасником відносин з капітального будівництва внаслідок порушення встановлених законодавством правил здійснення господарської діяльності (ч. 1 ст. 240 Господарського кодексу України).

4. Господарсько-адміністративні штрафи: застосовуються відповідно до ст. 25 Закону України «Про основи містобудування» від 16.11.1992 р., ст.2 Закону України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» у випадках: проведення будівельних робіт без дозволу на їх виконання або без затвердженої проектної документації; передачі проектною організацією замовнику робочої документації, що не відповідає державним стандартам, нормам і правилам, вихідним даним на проектування об'єктів архітектури, які надані в установленому порядку, та затвердженому проекту тощо.

При цьому сплата штрафів не звільняє учасника будівельних відносин від усунення допущення збитків, заподіяних внаслідок порушень передбачених названими законами. Господарсько-адміністративні штрафи накладаються Державною архітектурно-будівельною інспекцією України та її територіальними органами, які здійснюють державний нагляд за додержанням підприємствами вимог спеціального будівельного законодавства (містобудівної документації, місцевих правил забудови населених пунктів, державних стандартів, норм і правил при здійсненні проектування, будівельних робіт, виготовленні будівельних матеріалів,

виробів і конструкцій) та діють на підставі Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 18.10.2006 р. № 1434; Положення про архітектурно-будівельний контроль, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 р. № 225).

Отже, за будь-які порушення у сфері капітального будівництва суб'єкти господарювання несуть відповідальність відповідно до законодавства України та зобов'язані не лише сплатити відповідні штрафи, а також усунути допущені ними порушення і відшкодувати збитки, заподіяні внаслідок цього. З іншого боку сплата штрафів у сфері сучасного капітального будівництва ще не гарантує припинення суб'єктами господарювання систематичних порушень у ній. Відносно невеликі штрафи та прогалини у законодавстві викликають почуття безкарності за діяння, що у свою чергу призводить до нових правопорушень. З огляду на вищезазначене на нашу думку варто посилити санкції за правопорушення у сфері капітального будівництва.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2019. 208с. (Кодекси України);
2. Закон України «Про основи містобудування» від 16.11.1992, Постановою ВР № 2781-XII (2781-12);
3. Закон України «Про відповідальність за правопорушення у сфері містобудівної діяльності» від 10.11.1994, Постанова ВР № 239/94-ВР.
4. Закон України «Про запобігання корупції». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Сюравчик Катерина Валеріївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Науковий керівник: доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук ***Сюравчик В. Г.***

АСПЕКТИ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

Корупція як соціальне явище притаманна будь-якому суспільству, жодна країна у світі сьогодні не може оголосити себе вільною від корупції. Корупція проникла майже в усі сфери нашої діяльності як соціальна патологія. Проблеми детермінації та запобігання корупційним злочинам є одними з найактуальніших у будь-якій країні.

Корупційні злочини посягають на найважливіші і разом з тим вразливі сфери життя суспільства і, як правило, пов'язані з безпосереднім або опосередкованим заподіянням моральної, фізичної, матеріальної шкоди державі, юридичним особам і окремим громадянам. Окрім того, корумпованість посадових осіб створює недовіру населення до діяльності вищих державних органів та підриває авторитет України на міжнародній арені.

Отже, обрана теми дослідження є актуальною, її метою є виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню корупційних злочинів, а також пошук та застосування ефективних методів запобігання корупції.

Дослідженням проблем корупції, основних причин, запобіжних заходів в різних сферах життєдіяльності суспільства і держави займалися такі науковці, як: Л. І. Аркуша, П. П. Артеменко, О. М. Бандурка, Б. І. Бараненко, В. П. Бахін, М. Ю. Бездольний, П. Д. Біленчук, Г. С. Буряк, О.Ю. Бусол, В. В. Василевич, В. І. Василинчук, Є. В. Глушко , О. М. Джужа, М. І. Камлик, В. В. Коваленко, М. В. Корнієнко, В. О. Коновалова, М. Й. Коржанський, В. В. Крутов, М. І. Мельник, Є. В. Невмержицький, Т. П. Попченко, О. Я. Прохоренко, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, В. І. Шакун, О. Ю. Шостко та ін. Однак, ці проблеми й до цього часу не знайшли однозначного вирішення через наявність багатьох чинників, які обумовлюють таке явище як корупційна злочинність.

Щодо визначень корупції, вони надані як науковцями, так і у законодавчих актах. Зокрема, Довідковий документ ООН «Про міжнародну боротьбу з корупцією» формулює поняття корупції як «зловживання державною владою для одержання вигоди в особистих цілях» [1].

Ми притримуємося думки М. І. Мельника, який визначає корупцію як соціальне явище, яке охоплює всю сукупність корупційних діянь, пов'язаних з неправомірним використанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави, наданої їм влади, службових повноважень, відповідних можливостей з метою задоволення особистих інтересів чи інтересів третіх осіб, а також інших корупційних правопорушень, у тому числі тих, які створюють умови для вчинення корупційних діянь або є приховуванням чи потуранням їм [2].

На думку О. Ю. Бусол, корупція – багатоаспектне, багаторівневе, системно організоване соціальне явище, що органічно інтегрує в собі як економічну, юридичну, етичну, так і соціальну складові. Вона пронизує всі сфери і підсистеми суспільного буття, зачіпає інтереси всіх соціальних груп, прошарків і класів суспільства, вражає економіку і політику, соціальну сферу та культуру. Це особлива форма протиправної діяльності, злочин проти суспільства, державної влади, інтересів державної служби всіх рівнів, взаємодія між посадовцем і особою, які добровільно вступили у змову [3, с. 67].

С. С. Серьогін визначає корупцію як соціальне явище, що полягає у порушенні правових і моральних норм заради отримання особистого

нелегітимного доходу особами, яким доручено виконання обов'язків у сфері державного управління [4].

Негативні наслідки корупції, на думку О. Ю. Шостко, проявляються в тому, що вона є головною причиною бідності країни, жалюгідного стану сфери охорони здоров'я, недофінансування соціальних програм. Корупційні практики порушують основні конституційні засади щодо дотримання прав і свобод громадян, дискредитують політичні й економічні реформи, спричиняють фінансові кризи, блокують надходження інвестицій, порушують принцип рівності громадян перед законом тощо» [5, с. 69–70].

Отже, корупційна злочинність являє собою сукупність злочинів, що безпосередньо зазіхають на інтереси державної влади та публічної служби, вчинені публічними особами і виражаються в незаконному отриманні ними матеріальних благ і переваг, а також надання ним таких благ і переваг.

Зазначимо, що ніщо у світі не з'являється і не зникає само по собі. Усе в світі взаємопов'язано і корупційні прояви не є винятком, оскільки корупція є різновидом соціальних явищ у будь-якому суспільстві. Але завжди є причини, які зумовлюють виникнення певних явищ. Кримінологічна детермінація пояснює закономірний розвиток і взаємозв'язок суспільного буття із суспільною свідомістю через відносини між людьми, різні види діяльності, в тому числі злочинної [6, с. 1]. Питання про причини корупційної злочинності в останні десятиліття широко дискутувалось у кримінологічній літературі [2; 3].

Характеризуючи причини і умови корупційної злочинності, слід підкреслити, що в останні роки криміногенна ситуація щодо корупції в Україні кількісно і якісно «збагатилася» криміногенними факторами. У цілому провідним фактором, що визначає зміст і ступінь корупційності громадян, є процес криміналізації суспільного життя.

Службовці та посадові особи, уповноважені на виконання управлінських функцій, є для громадян представниками держави. Їх протиправна поведінка у громадян асоціюється як державна несправедливість, формується відчуття беззахисності, переконання в тому, що в державі існує обстановка кримінального свавілля. Чим вище посадове становище корупціонера, тим більший негативний ефект протиправних дій на населення. Крім того, коли громадяни стикаються з елементами корупції, що вразили і комерційні структури, то в їх свідомості виникає якась приреченість, тобто вони стають толерантними по відношенню до цього явища і нерідко самі стають учасниками корупції, зокрема, підкупу посадової особи або представника комерційної організації.

Незважаючи на те, що культура викриття корупційних злочинів в Україні тільки почала зароджуватись, у більш розвинених країнах такі методи боротьби вже давно існують, ефективно реалізуються та допомагають економити мільярди доларів. Протягом тривалого часу людство, намагаючись приборкати корупцію, набувало як позитивного,

так і негативного досвіду боротьби з цією соціальною хворобою. Кожна держава намагалася розробити свою ефективну систему заходів, які б звели до мінімуму її негативні наслідки.

Своєрідність та неповторність історичного розвитку країн робить набутий ними досвід боротьби з корупцією унікальним. Його аналіз є невід'ємним елементом пошуку шляхів протидії та запобігання корупції в Україні. Аналіз міжнародного досвіду боротьби з корупцією [7] свідчить про те, що за сучасних умов прояви корупції стали тими чинниками, що створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку більшості країн світу, негативно впливають на всі сторони суспільного життя. Отже, корупція вразила практично всю систему державної служби, і впоратися з цим злом можна значною мірою за рахунок відновлення законних прав громадян, що порушуються корумпованими чиновниками. Важливо, щоб ця активність була підтримана державою і в першу чергу правоохоронними органами.

Чинники успішної протидії корупції вже давно відомі та апробовані міжнародною спільнотою. Це, насамперед, відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації. Головною лінією політики Української держави, спрямованою на інтеграцію України до світового співтовариства, наближення українського законодавства до міжнародних стандартів, є імплементація важливих положень міжнародних договорів у такій принципово нагальній сфері, як боротьба з корупцією [8, с. 116].

Важливим етапом у створенні комплексних та доцільних положень, спрямованих на мінімізацію корупційних проявів, є прийняття Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р [9]. Серед здобутків цього Закону необхідно зазначити вилучення вимоги щодо відсутності у викривача особистих мотивів різного прояву, а також те, що інформація про викривача може бути розголошена лише за його згодою (за винятком випадків, встановлених законом). Посадові і службові особи державних органів та місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права повинні у разі виявлення чи одержання інформації про корупційне діяння негайно письмово повідомити про це та вжити заходів у межах повноважень. Позитивною зміною є заборона на звільнення чи примушення до звільнення через викривання, притягнення до дисциплінарної відповідальності чи застосування з боку керівника або роботодавця інших негативних заходів впливу не лише на викривача, а і на членів його сім'ї. Проте більшість із таких норм мають декларативний, а не процедурний характер та стосуються лише викривачів, що розкрили інформацію про корупційні діяння.

У Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015, зазначається,

що саме забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції – це визначальна основа безпеки України. Вагоме місце у вказаній стратегії займає проведення антикорупційної реформи [10].

У проекті Закону України Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року [11] для забезпечення безпеки держави, бізнесу та громадян передбачено невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції, а також значне скорочення масштабів корупції в усіх формах шляхом підвищення ефективності загальнодержавної системи запобігання та протидії корупції на основі впровадження ефективного моніторингу управлінської діяльності та контролю дотримання правил щодо доброчесності особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Зазначимо також, що негативне ставлення частини українського суспільства до боротьби з корупційними проявами пояснюється наявними відголосками радянської епохи, а саме замовчуванням та позитивним сприйняттям істотною частиною населення корупції як стилю життя. Тобто для досягнення реальних змін самих лише законодавчих норм замало. Для цього необхідно стимулювати розвиток нових ідей у суспільстві, впливати на менталітет населення, займатися просвітництвом, створювати нові інструменти та заохочувати громадян, які сприяють запобіганню корупційним проявам.

Отже, для подолання корупції в державі необхідна система взаємопов'язаних і взаємообумовлених державних заходів, спрямованих на відновлення довіри населення до вищих державних органів та правоохоронної системи. Надзвичайно важлива цілеспрямована робота з виховання громадянської позиції щодо викриття та запобігання корупційним проявам у суспільстві. Вважаємо, що рішення комплексу завдань із запобігання корупційним злочинам можливе лише при послідовному опрацюванні питань ресурсного і законодавчого забезпечення державної антикорупційної політики.

Список використаних джерел

1. Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією № 169/14, підготовлений Секретаріатом ООН. Каїр: ООН, 1995. 47 с.
2. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ: Атіка, 2001. 304 с.
3. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії: монографія / Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ: Ін Юре, 2014. 562 с.
4. Серьогін С. С. Соціальна сутність корупції в органах державної влади. *Державне управління та місцеве самоврядування*: зб. наук. пр. Донецьк: ДРІДУ НАДУ, 2009. Вип. 3 (3). С. 202–207.
5. Шостко О. Ю. Кримінологічна характеристика корупційної злочинності в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2014. Вип. 28. С. 69–78.

6. Головкін Б. М. Причинність у системі детермінації злочинності. *Теорія і практика правознавства*. Вип. 1 (5). 2014. URL: http://nauka.juracademy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/_1.pdf.

7. Міжнародний досвід боротьби з корупцією в секторі безпеки: висновки для України: аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1848.

8. Кудря А. Р. Основні напрями боротьби з корупцією: міжнародний досвід. *Злочинність як суспільна проблема та шляхи її вирішення в Україні*: матеріали Всеукр. наук. конф. (Харків, 4 листоп. 2016 р.): у 2 т. / за ред. А. П. Гетьмана, Б. М. Головкіна. Т. 1. 166 с. С. 115–117.

9. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 18.10.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

10. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України. *Уряд. кур'єр*. 2015. № 6. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/5/2015.

11. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: Проект Закону України від 07.08.2018 № 9015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua›pls›zweb2›webproc34; http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html.

Тараніч Євген Анатолійович,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

СУЧАСНІ ОЗНАКИ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У сучасному світі корупція визнається негативним соціальним явищем, яка загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, доброчесність і соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку, загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам суспільства. На жаль, в Україні корупція значно поширилась, проникнувши у всі сфери життєдіяльності суспільства. Вжиті заходи протидії її проявам поки що не дають відчутних позитивних результатів. Це обумовлюється низкою об'єктивних та суб'єктивних обставин, однією з яких донедавна вважалася відсутність відповідності національного антикорупційного законодавства міжнародним зобов'язанням України. Сьогодні таку невідповідність значною мірою усунено.

Корупційна злочинність – це спеціальний вид злочинності. Отже, їй притаманні сутнісні ознаки, які набувають особливого змістовного наповнення. Корупційна злочинність як історичномінливе, відносно масове, стійке, самодетермінуюче, системно-структурне, соціально негативне явище найбільш очевидно проявляється у корупційних злочинах. Проте корупційна злочинність не ототожнюється з арифметичною сумою корупційних злочинів, оскільки додатково

володіє ознаками, що надають їй особливих властивостей негативного соціального явища. Отже, для з'ясування специфіки корупційної злочинності необхідно уточнити сутнісний зміст її ознак у сучасних умовах. Історична мінливість як ознака корупційної злочинності, виявляється у тому, що у різних соціально-політичних та економічних формаціях існує так звана «своя» особлива корупція. Так, у сучасних демократичних системах політичного життя і управління корупція переходить «в тінь» або частково виявляється та залишається не контрольованою. На історичну мінливість корупційної злочинності також може вказувати виникнення нових корупційних практик, зокрема: – призначення на посаду за хабар на певний термін, який заздалегідь обумовлюється з «покупцем» (до цього часу «продаж» посад, зазвичай, відбувався безстроково); – невиконання підлеглими прямих вказівок керівника, якщо це суперечать корупційним інтересам (домінує в правоохоронних органах). Відносна масовість вказує на те, що корупційна злочинність проявляється не в окремих корупційних злочинах, а у множині діянь, чисельність яких постійно змінюється. До того ж корупційна злочинність поширюється в глобальному масштабі й притаманна як бідним, так і багатим державам. Розглядаючи корупційну злочинність як масове явище та застосовуючи закон великих чисел, виявляють тенденції корупційної злочинності, прогнозують її майбутній стан, а отже, завдяки цьому можна планувати адекватні заходи протидії. Стійкість (сталість) як ознака корупційної злочинності полягає в тому, що не можна очікувати різкої зміни структури чи стану корупційної злочинності через відносно незначні проміжки часу (місяць, квартал, рік). Коливання деяких показників корупційної злочинності з великою вірогідністю швидше свідчать про недоліки обліку корупційних злочинів чи про зміни до кримінального закону, яким криміналізуються (чи декриміналізуються) окремі форми корупційної поведінки, а ніж про реальні зміни стану корупційної злочинності.

На відміну від корупційного злочину, корупційній злочинності притаманна самодетермінація, тобто самовідтворення. Корупція створює умови свого відтворення завдяки тому, що негативно впливає на майбутній соціально-економічний та політичний порядок у державі. При цьому чим триваліший період масштабної корупції, тим більш проблемною буде протидія корупційній злочинності й усунення її наслідків; навіть за умови, що окремі корупційні фактори будуть ліквідовані. Системно-структурний характер корупційної злочинності, передусім, виявляється в тому, що їй притаманні властивості системи. Свідченням цього є виникнення корупційних мереж, до складу яких входять групи державних чиновників, що забезпечують відповідні рішення; комерційні та фінансові структури, що реалізують одержувані вигоди, пільги, доходи; силове прикриття зі сторони представників правоохоронних органів. При чому керівниками корупційних мереж зазвичай є високопоставлені чиновники та політики. Діяльність

корупційних мереж переважно проявляється у формуванні взаємозалежностей й взаємозв'язків між чиновниками по вертикалі управління та по горизонталі управління, на різних рівнях, між різними відомствами й структурами. Ці взаємозв'язки та взаємозалежності спрямовані на систематичне вчинення корупційних угод для особистого збагачення, розподілу бюджетних засобів на користь структур, що входять у корупційну мережу, підвищення прибутків або одержання конкурентних переваг фінансово-кредитними та комерційними структурами, що входять у корупційну мережу. Крім цього, корупційні мережі можуть структуруватися за родинними, дружніми, етнічними, клановими, релігійними, корпоративними ознаками, мають численні цілі та включають різні види діяльності. Вони формуються за принципами взаємодопомоги й солідарності, розробляють свої системи правил, дотримання яких є пріоритетним щодо державних, сімейних норм чи інтересів окремого їх учасника. Саме корупційні мережі останнім часом розглядаються як основний та найбільш сильний інструмент корупційних угод. Однак правоохоронними структурами переважно виявляється «низова корупція», яка існує поза корупційними мережами та функціонує за рахунок «поборів» з населення. На системно-структурний характер корупційної злочинності також вказують стійкі взаємозалежності: по-перше, корупційної злочинності та інших соціальних явищ (безробіття, соціальної несправедливості, економічної, політичної, духовної кризи тощо); по-друге, корупційної злочинності з іншими видами злочинності й насамперед, організованою злочинністю, економічною злочинністю, наркозлочинністю, політичною злочинністю. Корупційна злочинність як соціальне явище проявляється в тому, що корупція є соціальним інститутом, елементом системи управління, що тісно пов'язаний з іншими соціальними інститутами – політичними, економічними, культурологічними. Корупційна злочинність є соціальною за походженням, суб'єктами, жертвами злочинів, а також результатом взаємодії детермінант, що мають соціальний характер.

Отже, корупційна злочинність як історично-мінливе, відносно масове, стійке, самодетермінуюче, системно-структурне, соціально негативне явище найбільш очевидно проявляється у корупційних злочинах. Під корупційним злочином законодавець розуміє передбачене в Особливій частині Кримінального кодексу України суспільно небезпечне діяння, яке містить ознаки корупції та корупційного правопорушення. Корупційним є лише такий злочин, склад якого містить наведені вище обов'язкові ознаки корупції, а за його вчинення передбачено певні кримінально-правові санкції. Якщо в злочинному діянні відсутня хоча б одна з таких ознак, його не можна вважати корупційним.

Тимошевська Карина Юріївна,
здобувач ступеня вищої освіти факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка
Науковий керівник: доцент кафедри публічного та приватного права факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат юридичних наук ***Паламарчук І. В.***

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ ПІД ЧАС ВИЗНАЧЕННЯ СТАЖУ ФАХІВЦЯ В ГАЛУЗІ ПРАВА

Відомо, що на даний час в Україні відбувається становлення та реформування різних юридичних осіб публічного права: підприємств, установ, організацій органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Таким чином, при створенні або реорганізації таких юридичних осіб публічного права, постає необхідність в укомплектуванні їх фахівцями у галузі права із відповідним стажем роботи у сфері права.

Непоодинокими випадками є укомплектування вакантних посад вказаних юридичних осіб публічного права фахівцями, які є юристами із стажем роботи в різних галузях права, а також на різних посадах.

Однак, законодавство України на сьогоднішній день не має чіткої відповіді на питання, що зараховується до стажу роботи у сфері права.

Так, Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури, до складання кваліфікаційних іспитів допускаються особи у разі:

1) наявності вищої юридичної освіти, що підтверджується дипломом вищого навчального закладу III-IV рівня акредитації за спеціальністю «Правознавство» або «Правоохоронна діяльність»;

2) наявності стажу роботи у галузі права, до якого зараховується діяльність на посадах судді, прокурора, слідчого, юрисконсульта, нотаріуса, а також інших посадах, які відповідно до кваліфікаційних вимог потребують наявності вищої юридичної освіти як підстави для заняття таких посад [3].

Продовжуючи, слід зазначити, що окрім адвокатів на ринку юридичних послуг діють й інші фахівці у галузі права. Законодавство та судова практика неоднозначно підходять до статусу фахівця в галузі права, однак молодим правникам треба спочатку стати фахівцем в галузі права, а вже потім – адвокатом, тому що цього вимагає чинне законодавство України.

Даючи вичерпну відповідь на окреслену тему, варто розглянути позиції інших державних інституцій щодо стажу фахівця у галузі права.

Так, питання щодо надання роз'яснення про стаж роботи у сфері права розглядалося Міністерством юстиції України, про що зазначено у відповідному листі [1]:

– до стажу роботи у сфері права зараховується період роботи на посадах з реалізацією повноважень, пов'язаних з правоохоронними, правовиконавчими, правоустановчими функціями;

– за змістом робота у сфері права передбачає розробку або застосування норм права і носить системний характер. Тобто, це період роботи в органах державної влади (в тому числі в судах, органах юстиції, прокуратури), нотаріату, адвокатури, місцевого самоврядування, у профспілкових та інших громадських організаціях, на підприємствах, в установах, організаціях будь-якої форми власності;

– стаж роботи у сфері права визначається на підставі записів у трудовій книжці.

Також, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України питання визначення стажу роботи у сфері права визначається дещо інакше – за змістом діяльність особи за спеціальністю у сфері права передбачає розроблення або застосування норм права і має систематичний характер, зокрема діяльність за спеціальністю:

1) у судах та органах судової влади;

2) в органах прокуратури;

3) в адвокатурі;

4) у нотаріаті;

5) органах державної влади та місцевого самоврядування;

6) в Президії Національної академії наук України та галузевих академій наук, а також у наукових та науково-педагогічних установах, організаціях та їх підрозділах, які діють в галузі права;

7) підприємствах, установах, організаціях, зокрема на керівних та адміністративних посадах, у разі якщо така діяльність або повноваження особи чи види діяльності органу, підприємства, установи, організації передбачали, зокрема, нормотворчість, правозастосування, правову допомогу, юридичне забезпечення діяльності, претензійну роботу, виконання судових рішень, юридичне представництво інтересів осіб, захист від кримінального обвинувачення. Однак, стаж роботи працівників апаратів судів, робота яких не пов’язана із нормотворчою, правозастосовною діяльністю, не прирівнюється до стажу професійної діяльності у галузі права [4].

Таким чином, дослідивши позиції різних державних інституцій та норми законодавства України слід зазначити, що зарахування до стажу роботи у сфері права на посадах з реалізацією повноважень, пов’язаних з правоохоронними, правовиконавчими, правоустановчими функціями, є неможливим без попереднього здобуття особою (у розумінні пункту 5 частини першої статті 1 Закону України «Про вищу освіту» [2]) сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) в галузі знань «Право» (або за спеціальністю «Правоохоронна діяльність» [3]) за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Отже, здобуття особою вищої юридичної освіти є підставою для призначення на посаду, яка передбачає застосування знань в галузі знань «Право».

Натомість, слід застерегти, що неоднозначність при підході до питання визначення стажу фахівця у галузі права на практиці породжує значну кількість проблем та неузгодженостей [5; 6; 7], до того ж виникають корупційні ризики, урозумінні Закону України «Про запобігання корупції», у вирішенні вказаних питань, що потребує урегулювання та чіткого визначення, на законодавчому рівні, переліку посад та видів діяльності, які можуть зараховуватися до стажу роботи у галузі права.

Список використаних джерел

1. Щодо виконання вимог Закону України «Про нотаріат»: лист Міністерства юстиції України від 30.09.2009 № 31-32/310. URL: https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v_310323-09.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII.
3. Роз'яснення Про можливість зарахування стажу роботи на посаді секретаря судового засідання до стажу роботи, який дає право на допуск до складання кваліфікаційних іспитів та отримання Свідоцтва про право зайняття адвокатською діяльністю: затверджено рішенням Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 21.10.2011 № VI/9-383. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr383369-11.
4. Про обрахування стажу професійної діяльності у сфері права відповідно до вимог статті 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»: роз'яснення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. URL: https://www.vkksu.gov.ua/ua/news/pro-obrachuwannia-stazu-profiesijnoi-diialnosti-u-sfieri-prawa-widpowidno-do-wimog-statti-69-zakonu-ukraini-pro-sudoustrij-i-status-suddiw.
5. Про затвердження роз'яснення щодо зарахування до стажу роботи в галузі права роботу за сумісництвом на посадах, які потребують наявної повної вищої юридичної освіти: рішення Ради адвокатів України від 4-5.07.2014 № 63. URL: https://radako.com.ua/sites/default/files/docs/pom.advok_.stazh_.pdf.
6. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 01.12.2017 № XII-032/2017. URL: https://vkdka.org/rishennya-hii-0322017-u-spravi-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-hersonskoji-oblasti-72-vid-11-07-2017-pro-vidmovu-v-dopusku-do-skladannya-kvalifikatsij.
7. Щодо зарахування стажу роботи на посаді помічника адвоката до стажу роботи в галузі права особи, яка не здобула повної вищої юридичної освіти та щодо права на звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту: рішення Ради адвокатів України від 04.07.2015 № 72. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rishennya/2015.07.04-rishennya-72.pdf.
8. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII.

Шаркова Віта Володимирівна,
аспірант кафедри забезпечення фінансової безпеки та фінансового розслідування Національної академії внутрішніх справ

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Корупція є вагомим дестабілізуючим чинником, що впливає на сталий розвиток здорового і конкурентоздатного суспільства та значною мірою гальмує економічну безпеку держави в цілому. Прояви корупційних ризиків має руйнівний вплив на реформаційні процеси у сфері публічних закупівель, також є вагомою ланкою та загрозою, що знижує рівень ефективності здійснені процедур закупівель, відповідно до принципів передбачених ст. 3 Закону України «Про публічні закупівлі», таких як: добросовісна конкуренція серед учасників, максимальна економія та ефективність, відкритість та прозорість на всіх стадіях закупівель, недискримінація учасників, об'єктивна та неупереджена оцінка тендерних пропозицій, запобігання корупційним діям і зловживанням.

Наразі продовжено впровадження подальших змін у сфері публічних закупівель, імплементуючи в вітчизняне законодавство, міжнародні та національні нормативні акти та правила на основі досвіду та відповідних практик зарубіжного законодавства, які направлені адаптувати чинне законодавство до Директив Європейського Союзу та у відповідності до Стратегії реформування системи публічних закупівель (дорожньої карти), тому саме на етапі нормотворення дуже важливо передбачити усунення умов та причин виникнення корупційних ризиків.

За даними опублікованого публічного звіту «Про діяльність Державної аудиторської служби України» за останні роки попереджено провопорушень у сфері закупівель на загальну суму 50,1 млрд грн. у тому, числі в 2016 році – 13,2 млрд грн., 2017 – 16,8 млрд грн. та в 2018 році – 20,1 млрд грн [1].

Незважаючи на активну Антикорупційну політику Держави вищезазначена динаміка свідчить про те, що на сьогодні існують «схеми», які можуть вплинути на об'єктивність та неупередженість під час процесу організації та проведення закупівлі.

За останній час залишаються відпрацьовані «схеми» спрямовані на конкретних виробників та постачальників робіт та послуг, де замовник та учасники процедури закупівель за попередньою змовою використовують: спарринг-партнерство, допуск компаній з «чорного списку» Антимонопольного комітету України, перемогу пов'язаних компаній, перемогу фіктивних підприємств, дроблення закупівель, дискримінацію учасників, вибірковість при визначенні переможців, де замовник при однакових порушеннях учасників тендерів по-різному оцінює їх [2].

Ураховуючи це, логічно констатувати, що типові корупційні ризики мають своє коріння, ще до самої процедури закупівель та мають соціально-психологічний характер, що інтерпретується змовою певного кола осіб.

Відповідно до роз'яснення Міністерства юстиції України від 12.04.2011 за поширеністю корупційні ризики в діяльності державних службовців розташовуються в такому порядку:

– недоброчесність державних службовців;

– виникнення конфлікту інтересів;

– безконтрольність з боку керівництва;

– наявність дискреційних повноважень.

Перше місце серед корупційних ризиків не випадково посідає недоброчесність поведінки державних службовців.

Етично-психологічні аспекти та соціально-правові фактори мають досить великий вплив на сумлінність державних службовців при виконанні останніми посадових обов'язків, оскільки державний службовець завжди приймає рішення у першу чергу на підставі власного досвіду, психологічного відношення до виконуваної роботи, а також ґрунтуючись на особистих переконаннях і персональному соціально-матеріальному становищі [2].

Високі етичні цінності та сформоване доброчесне відношення посадової особи до виконання своїх обов'язків в сфері публічних закупівель є фундаментальною умовою для ефективного здійснення основних функцій системи закупівель за принципами визначеними законодавством.

На теперішній час постає питання, чи повинен керівник органу, члени тендерного комітету, уповноважена особа на здійснення функції проведення процедури закупівлі інформувати Комісію з оцінення корупційних ризиків про дружні відносини, позаслужбові стосунки та про будь-які інші контакти з учасниками процедури закупівлі (спроби таких контактів), ураховуючи, те що вищезазначені відносини відповідно до Закону України «Про Запобігання корупції» можуть мати потенційний конфлікт інтересів.

Зазначений антикорупційний захід є дієвим інструментом при розробці Антикорупційних програм (планів) та може сприяти зменшенню корупційних проявів в сфері публічних закупівель.

Список використаних джерел

1. Публічний звіти. Державна аудиторська служба України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/131387.

2. Сайт Укрінформ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2543102-prozorro-sim-shem-obhodu-sim-metodiv-borotbi-z-tim.html.

3. Роз'яснення. Міністерство юстиції України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.minjust.gov.ua/34678.

Шубіна Наталія Миколаївна,
ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ

ДОТРИМАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Нормативно-правове регулювання правоохоронної діяльності складають: Закон України «Про Національну поліцію» (далі – Закон), Закон України «Про запобігання корупції» та інші нормативно-правові акти [1] І це не є випадково, адже з одного боку держава виступає у формі правового регулювальника та «постачальника» сервісних послуг з другого боку суспільство, громадяни «отримувачів» цих послуг.

Так, поліцейський наділений державою спектром повноважень виступає її законним представником в сфері правоохоронної діяльності повинен не тільки здійснювати покладену на нього функцію, а й виступати від імені держави у ролі «гаранта» щодо дотримання вимог чинного антикорупційного законодавства.

З прийняттям нового Закону його оновлення та доповнення дає правоохоронцям, як більше повноважень щодо здійснення ними правоохоронної функції, так і збільшує ступінь ризику вчинення антикорупційних правопорушеннь. Специфіка надання поліцейських послуг, таких як: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги полягає у прямій взаємодії з «отримувачем» послуг – суспільством, громадою що безумовно збільшує ризик вчинення корупційних фактів та виникнення нових корупційних схем.

Одним із завданням поліції визначено надання послуг особам які потребують такої допомоги, що з особистих, економічних, соціальних чи інших причин потребують такої допомоги. Відповідно до вимог ст. 41 Закону, поліцейський уповноважений здійснювати правоохоронну функцію шляхом реалізації превентивного поліцейського заходу – поліцейського піклування. Поліцейське піклування здійснюється до визначеної категорії осіб, а саме: неповнолітніх осіб віком до 16 років, які залишилися без догляду; осіб, які підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; осіб, які мають ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі; осіб, яка перебувають у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратили здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі. Наслідком заходу є передання

«підопічної» особи батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування, відповідному закладу, спеціальному лікувальному закладу чи до місця проживання. Саме в під час здійснення передавання особи можуть виникнути антикорупційні правопорушення такі як неправомірна вигода у формі «подяки» чи «подарунку» як з боку правоохоронців та і з боку законодавчо визначених осіб здійснювати прийом особи до якої застосовувався захід поліцейського піклування. Під неправомірною вигодою і подарунком слід розуміти – гроші або інше майно, нематеріального чи не грошового характеру які обіцяє, надає або одержує особа без законних підстав.

У п. д) ст. 3 законодавець визначає перелік суб'єктів на яких поширюється його Закону «Про запобігання корупції» зокрема, такими суб'єктами є: особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, державної кримінально-виконавчої служби, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту [2]. Відповідні обмеження пов'язані зі службою в поліції визначені і у ст. 61 Закону. Де зазначено, що поліцейський виступає суб'єктом на який поширюється дія антикорупційного законодавства.

Таж, законодавець виключає будь які прояви корупційних стосунків між правоохоронцем і «отримувачем» послуг, виключає будь-які заохочення, подяки чи подарунки за оперативне вирішення питання в своїй професійній діяльності.

Однак, зазначимо, що правоохоронний орган уповноважений здійснювати реалізацію та надання платних послуг перелік яких визначено і затверджено постановою КМУ від 04.06.07 р. № 795 [3] зі змінами Постанова КМУ від 09.11.15 р. № 908 [4] «Перелік платних послуг які надаються підрозділами МВС та Державної міграційної служби, і розмір плати за їх надання».

Список використаних джерел

1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.
2. URL: http://rsu.gov.ua/en/events/zakon-ukraini-pro-zapobiganna-korupcii.
3. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/795-2007–%D0%BF/paran15.
4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/908-2015–%D0%BF/stru/paran2.

Цюпка Ольга Іванівна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавр ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

СТАН І СУПЕРЕЧНОСТІ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО СПРИЯЮТЬ КОРУПЦІЇ

Основною метою будь-якого інвестора є отримання певної віддачі від вкладання капітальних ресурсів, а головною характеристикою інвестиційного клімату є саме спроможність економіко-правового поля забезпечити цю віддачу. Одним із базових орієнтирів державної економічної стратегії має бути максимальне зближення параметрів підприємницького та інвестиційного клімату [1] Саме через недостатню задоволеність інвесторами від своїх вкладень, питання проблематики залучення іноземних інвестицій в Україну та протидія корупції з усією рішучістю у всіх напрямаках є досить актуальним.

На меті розгляду цієї теми стоїть з'ясування питання щодо проблем які постають на шляху інвесторів перед здійсненням інвестування.

Перше завдання у сфері залучення іноземного капіталу в економіку України полягає у тому, щоб припинити відтік українських капіталів за кордон і повернути їх. Другий важливий аспект створення сприятливого інвестиційного клімату полягає в стабільній податковій системі, що передбачає невисокий рівень обкладання прибутків і побудована на тих же логічних засадах, що й системи оподаткування в розвинених капіталістичних країнах.

Світова практика сучасного бізнесу пов'язана з постійною співпрацею з різними аудиторськими, консалтинговими та іншими фірмами. Те, що фірми не мають середовища, гідного, з позицій іноземного інвестора, довіри, суттєво погіршує його враження від підприємницького клімату в Україні [2, с. 36] А тому вважають за краще мати справу з іноземними фінансовими установами та банками. Це спонукає їх здійснювати іноземні інвестиції у банківську сферу та відкривати філії іноземних банків. Проте в стратегічному контексті таке відокремлення фінансових потоків українського та іноземного капіталів ослаблює фінансову систему країни. Інвестори також звертають увагу на нерозвиненість державних інституцій, які мають здійснювати супровід іноземних інвесторів.

Варто зазначити, негативні характеристики інвестиційного клімату в Україні:

По-перше, недосконаліть правового поля, цей чинник зазвичай називають першим, оскільки перешкоди, з якими передовсім стикається

інвестор, мають адміністративно-правовий характер. Йдеться про нестабільність, суперечливість, заплутаність регуляторного поля, численні підзаконні акти, бюрократизм та корупцію, неврегульованість системи захисту прав власності, слабкість судової системи [3, с. 47].

По-друге, політична нестабільність, часта зміна урядів, обіцянки різко змінити політичний курс та умови ведення бізнесу аж до націоналізації майна інвесторів, які виголошують різні політичні сили, політичні скандали, і особливо в передвиборчий період, не сприяють іноземним інвестиціям.

По-третє, непередбачуваність і непрозорість державної політики суттєво ускладнює довгострокове планування діяльності компанії. Інвестори скаржаться, зокрема, на раптовість ухвалення деяких рішень, прийняття актів, які набувають чинності або негайно, або мають зворотну дію.

По-четверте, неврегульованість законодавчого забезпечення процесу інвестування, тут йдеться про часті зміни умов залучення іноземних інвестицій. Вузькість та неструктурованість внутрішнього ринку, а саме низький рівень доходів підприємств та населення призводить до недостатнього рівня внутрішнього попиту та, що не менш важливо, унеможливлює кваліфіковану поведінку покупців, які змушені здебільшого вибирати якнайдешевшу продукцію [4, с. 270].

По-п’яте, обтяжлива митна політика, адже інвестори звертають увагу на перешкоди для ввезення необхідного устаткування, сировини та комплектуючих і вивезення продукції. І на останок це низька якість життя, йдеться про можливості надати житло, побутові, транспортні послуги, гарантувати особисту безпеку іноземців на території України. Якщо в Києві та інших обласних центрах є щодо цього суттєві позитивні зміни, то на решті території України ситуація незадовільна.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене варто вказати, що вихід з цієї ситуації вбачається у скорегуванні державної програми залучення іноземних інвестицій щодо питання про сертифікацію інвестиційних проектів. Державним органам, компетентним у цьому питанні, варто розгорнути підготовку фахівців зі складання й аналізу бізнес-планів, проводити сертифікації й конкурси бізнес-планів інвестиційних проектів, переможцями яких визнавати проекти, реалізація яких одночасно максимально задовольняє пріоритети економічного розвитку країни і здатна дати максимально можливий прибуток іноземному інвестору.

Адже використання іноземних капіталовкладень дає можливість вирішенню таких проблем соціально-економічного розвитку: освоєння незатребуваного науково-технічного потенціалу України, просування українських товарів і технологій на зовнішній ринок, створення нових робочих місць і освоєння передових форм організації виробництв, освоєння досвіду цивілізованих відносин у сфері підприємництва, сприяння розвитку виробничої інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 роки / Верховна Рада України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/739-2013– %D1 %80.
2. Прядко И. Все на выход. Почему иностранные инвесторы бегут из Украины / И. Прядко Корреспондент. 2013. 22 июля
3. Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні // Офіційний вісник України. 2011. № 28. Ст. 1173.
4. Мальська М.П., Худо В.В., Цибух В.І. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 272 с.
5. Закон України Про запобігання корупції URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Юріков Олександр Олександрович,
здобувач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ПОШКОДЖЕННЯ ЛІНІЙ ЗВ'ЯЗКУ

В останні роки в Україні збільшилася кількість злочинів пов'язаних з умисним пошкодженням, руйнуванням, викраденням телекомунікаційних мереж (зокрема, обладнання, кабельних лінії телекомунікацій (електричних та оптичних), каналів кабельної каналізації електрозв'язку будівлі, вежі (щогли), опори, антени, кабельної каналізації, будинково-розподільної мережі та інші станційні, лінійні та лінійно-кабельні споруди, призначені для утворення телекомунікаційних мереж), що порушує їх цілісність. Однією з причин ситуації щодо збільшення випадків злочинів, направлених на пошкодження, руйнування, викрадення складових телекомунікаційної мережі є неспіврозмірність наслідків з покаранням, яке може бути застосовано до зловмисників. До прикладу, викрадення магістральних ліній зв'язку з метою подальшого збуту викраденого кабелю (основою якого служить кольоровий метал, переважно – мідь) може відбуватись через недосконаліть правового механізму кримінальної відповідальності осіб, які здійснюють такі злочини.

Злочинні втручання у функціонування складових телекомунікаційної мережі, мають негативні наслідки, в першу чергу, як для споживачів телекомунікаційних послуг, оскільки, це впливає на рівень та якість послуг, які вони отримують, так і для операторів, провайдерів телекомунікацій, які несуть значні матеріальні збитки для відновлення власної телекомунікаційної інфраструктури. Окремі випадки пошкодження складових телекомунікаційних мереж вказують

про вірогідність існування злочинних груп, які вчиняють злочинні дії як для наживи, так і з метою припинення надання телекомунікаційних послуг, а також задля вивчення топології мереж та термінів і механізмів реагування і відновлення. Прямі і опосередковані негативні наслідки для суспільства і держави від неможливості надання телекомунікаційних послуг внаслідок пошкодження, руйнування, викрадення складових телекомунікаційних мереж, як правило, значно більші від безпосередніх збитків суб'єктів господарювання (власників майна). Наслідки можуть набувати більш негативного значення через можливість спричинення тяжких наслідків і в інших сферах – аж до загибелі людей (відсутність зв'язку у закладах охорони здоров'я тощо) або катастроф техногенного характеру.

У розділі 3 «Щодо розвитку інформаційної інфраструктури» Рекомендацій парламентських слухань: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України», схвалених постановою Верховної Ради України від 31.03.2016 № 1073-VIII, Кабінет Міністрів України зобов'язаний був розробити та подати на розгляд Верховної Ради України зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України) щодо посилення відповідальності за умисне пошкодження кабельної, радіорелейної, повітряної ліній зв'язку, проводового мовлення або споруд чи обладнання, що входять до їх складу, яке спричинило тимчасове припинення зв'язку. Проте, зазначені положення залишились так і не виконаними.

Відповідальність за умисне пошкодження ліній зв'язку передбачена у ст. 360 КК України однак, через недосконалу диспозицію норми (застарілі положення статті, визначення не відповідають сучасним нормативно-правовим актам у сфері телекомунікацій, а також не встановлено градації відповідальності залежно від складу злочину та наслідків) вона мало застосовується на практиці.

Проблеми кримінальної відповідальності за умисне пошкодження ліній зв'язку, об'єктів електроенергетики, об'єктів житлово-комунального господарства в Україні була предметом дослідження таких вітчизняних науковців, як Р. В. Асейкін, О. В. Білаш, І. Б. Газдайка-Василишин, В. А. Горбунов, О. П. Дячкін, О. М. Котовенко, С. А. Миронюк, С. В. Незнайко, Б. М. Одайник, А. В. Сакун, В. П. Самокиш, А. В. Семенюк-Прибатень, Н. О. Сербіна та ін.

Попри те, що праці цих учених мають значну наукову і практичну цінність, чимало питань, пов'язаних з ознаками складу злочину, передбаченого ст. 360 КК України, залишились дискусійними, а деякі недостатньо чи взагалі не дослідженими. Не знайшли достатнього відображення у наукових працях питання генезису кримінальної відповідальності за умисне пошкодження ліній зв'язку, дослідження зарубіжного досвіду з окресленої проблематики, характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак злочину, передбаченого

ст. 360 КК України, питань кваліфікації, справедливості та відповідності покарання за вказане діяння, відмежування злочину, передбаченого ст. 360 КК України від суміжних злочинів та адміністративних правопорушень.

Тому, на даний час є дуже актуальним питання вдосконалення змісту ст. 360 КК України відповідно до умов сучасності та існуючих нормативно-правових актів, усуваючи колізії законодавства. Зокрема, в законодавстві України спостерігається вільне використання значної кількості термінів (та їх синонімів), що часто не узгоджені між собою. Так, у Законі України «Про телекомунікації» надано визначення телекомунікаційної мережі – комплекс технічних засобів телекомунікацій та споруд, призначених для маршрутизації, комутації, передавання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, проводових, оптичних чи інших електромагнітних системах між кінцевим обладнанням. Зміст ст. 360 КК України здійснює кримінально-правову охорону встановленого порядку забезпечення інформаційного обміну за допомогою засобів електричного зв'язку.

Складністю під час розслідування при застосуванні ст. 360 КК України є доведення умисності пошкодження ліній зв'язку (до яких не входять телекомунікаційні мережі, належні інтернет-операторам чи провайдерам) і наслідків у вигляді тимчасового припинення зв'язку. Ключовою проблемою застосування статей 360 КК України також є те, що проблеми кваліфікації також виникають і через застаріле формулювання термінів, а також швидкий розвиток Інтернет-технологій, а частково через зміну загальної стратегії розвитку держави. Тобто, чинне законодавство у сфері телекомунікацій та інформаційної безпеки оперує дефініціями визначень фактично неіснуючих понять, або які є застарілими, чи надають фрагментарне поняття, не охоплюючи всього комплексу існуючих проблемних питань і розглядає забезпечення інформаційної інфраструктурної безпеки виключно з точки зору запобігання кіберзлочинності, не враховуючи нових вимог часу щодо забезпечення інформаційних технологій. Проблеми в цьому напрямку також стають суттєвою перепоною при захисті операторами/провайдерами телекомунікаційних мереж від пошкоджень та втручань, а через це ускладнюють ефективність надання державних послуг громадянам.

Відповідно до Стратегії національної безпеки України, одним із основних напрямів державної політики щодо національної безпеки України є проголошення забезпечення кібербезпеки і безпеки інформаційних ресурсів, зокрема, через розвиток інформаційної інфраструктури держави, створення системи забезпечення та розвитку спроможностей правоохоронних органів щодо розслідування тощо.

Сучасне суспільство повністю залежне від інформаційно-комунікаційних систем та мереж і збій у їх роботі може призводити до

негативних наслідків таким чином телекомунікації є невід'ємною частиною виробничої та соціальної інфраструктури України і призначені для задоволення потреб фізичних та юридичних осіб, органів державної влади в телекомунікаційних послугах.

На розгляд ВР України неодноразово виносилися законопроекти щодо вдосконалення ст. 360 КК України. Однак, залишаються відкритими питання щодо її назви у відповідності до чинного законодавства, кваліфікованих складів злочинів – враховуючи, що норма є спеціальною до ст. 194 КК України, аналогічно, як і норма ст. 270-1 КК України, тому існує безліч питань щодо уніфікації їх складів та відповідних оціночних понять у змісті. Гостро постає питання щодо кваліфікації та відмежування від суміжних складів злочинів та адміністративних правопорушень. Викликають питання щодо способів вчинення зазначеного злочину, зокрема і про віднесення загальнонебезпечного способу до обов'язкових кваліфікуючих ознак. Наслідки, які настали в результаті вчинення злочину, передбаченого ст. 360 КК України також залишають без відповідного законодавчого закріплення. А також повторність, форми співучасті при його вчиненні мають якимось чином відображатися при кваліфікації зазначеного діяння. Питання відповідності призначення покарання, удосконалення санкції чинної норми враховуючи слідчу та судову практику.

Викладене підтверджує актуальність обраної теми та зумовлює потребу поглибленого теоретичного аналізу кримінальної відповідальності за умисне пошкодження ліній зв'язку. Дослідження дозволить виробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення зазначеної норми закону та практики її застосування.

Яровий Ілля Дмитрович,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:
доцент кафедри фінансового права та фіскального адміністрування Національної академії внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент ***Грущенко О. А.***

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В УКРАЇНІ

Прямі іноземні інвестиції є вкрай вигідними для України. Підприємства з прямими іноземними інвестиціями, в яких іноземний інвестор володіє не менш як 10 % статутного капіталу, становлять лише 4,6 % усіх українських компаній. Втім, на цю порівняно невелику кількість підприємств припадає понад 20 % працездатного населення України, 24 % загального обсягу капіталу України й

майже 35 % загальної валової доданої вартості – показника обсягу виробництва. Отже, підприємства з прямими іноземними інвестиціями не просто значно більші, ніж підприємства із винятково вітчизняними інвестиціями; вони також значно продуктивніші. Відтак, економічні переваги прямих іноземних інвестицій в Україні є значними, незважаючи на скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій протягом останніх років у зв'язку із складними економічними обставинами.

Значна частина прямих іноземних інвестицій можуть бути так званими «круговими» інвестиціями, які насправді мають українське походження. Це може частково розмити статистичні відмінності між підприємствами з прямими іноземними інвестиціями та без них. Дійсно, згідно з галузевим аналізом, у галузях із високою ймовірністю наявності кругових прямих іноземних інвестицій, зокрема, у важкій промисловості, переваги у продуктивності підприємств із зазначеними інвестиціями значно нижчі, ніж у таких галузях, як інформаційні та комунікаційні технології, а також виробництво продуктів харчування.

Прямі іноземні інвестиції свідчать про «тривалу зацікавленість» іноземного інвестора в діяльності підприємства, що передбачає володіння ним щонайменше 10 % статутного капіталу. Цим прямі іноземні інвестиції відрізняються від портфельних інвестицій, у рамках яких іноземний інвестор володіє меншою часткою підприємства і не має значного впливу на його діяльність.

Прямі іноземні інвестиції можуть сприяти розвитку підприємства завдяки забезпеченню доступу до іноземного капіталу, а отже, подоланню проблеми низького рівня вітчизняних заощаджень. Крім того, іноземні інвестори можуть приносити з собою управлінські ноу-хау, технології та мережі постачальників і покупців, а відтак підвищувати продуктивність та рентабельність підприємств із прямими іноземними інвестиціями [1].

На рівні громадських обговорень не викликає сумніву те, що прямі іноземні інвестиції є важливим фактором стимулювання економічного зростання в Україні. Водночас, реальна роль цих інвестицій в економіці України значно менш зрозуміла. Нещодавнє дослідження Німецької консультативної групи заповнює цю прогалину завдяки ретельному аналізу обсягу притоку даних інвестицій в Україну (загальної кількості українських підприємств із повністю іноземним капіталом) та економічного впливу прямих іноземних інвестицій.

Велика частка запасів прямих іноземних інвестицій надходить із великих фінансових центрів. Згідно з аналізом країн походження інвестицій, більшість із них заходять в Україну через великі фінансові центри та, ймовірно, походять із іноземних країн. У

2016 році прямі іноземні інвестиції в Україну з Німеччини, Великої Британії та Франції становили лише 10 %, 7 % та 5 % (Франція) відповідно. Водночас, 23 % прямих іноземних інвестицій походили з Нідерландів, ще 15 % – із Кіпру.

На думку багатьох експертів, це означає, що значна частка інвестицій насправді можуть бути так званими «круговими інвестиціями», які спершу належали вітчизняним акціонерам, а потім зайшли в Україну через фінансові центри на кшталт Кіпру. Втім, слід підкреслити, що не всі іноземні інвестиції, які надходять із фінансових центрів, є круговими прямими іноземними інвестиціями. Інвестори з інших країн також використовують великі фінансові центри завдяки лояльному регулюванню та низьким податкам.

На невелику кількість підприємств із іноземними інвестиціями припадає 20,4 % працездатного населення України, 24,0 % загального обсягу капіталу України й 34,9 % ВДВ не фінансових корпорацій в Україні. Отже, попри свою нечисленність, підприємства з іноземними інвестиціями мають значну економічну вагу [2].

Отже, аналіз показує, що компанії з прямими іноземними інвестиціями мають значні продуктивні переваги в порівнянні з їхніми внутрішніми партнерами в Україні, які, ймовірно, закріпляться у цьому типу власності. Тому варто докладати подальші зусилля для залучення більшої кількості інвестицій.

Також слід протистояти протекціоністським реакціям, які сьогодні здобули серйозного поширення. У зв’язку з цим слід звернути увагу на те, що компанії з прямими іноземними інвестиціями платять вищу зарплату, ніж компанії, які не займаються прямими іноземними інвестиціями.

Список використаних джерел

1. Девід Заха. Ціна відкритості: який вплив прямих іноземних іноземних інвестицій на економіку України. URL: https://voxukraine.org/uk.

2. Німецька консультативна група в Україні / Інститут економічних досліджень та поточних консультацій. Прес-реліз. URL: https://www.beratergruppe-ukraine.de.

3. Закон України Про запобігання корупції URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.

Фіц Олександр Юрійович,
старший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, кандидат наук з державного управління

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Спільною рисою усіх міжнародних документів з питань здійснення публічних закупівель та запобігання і протидії корупції, щодо яких Україна взяла на себе зобов'язання дотримуватися їх положень, або ж враховувати як положення рекомендаційного характеру є їх базування на фундаментальних принципах прозорості, чесної конкуренції та об'єктивності критеріїв прийняття рішень у сфері державних закупівель. Директиви ЄС, Конвенція ООН, Типовий закон ЮНСІТРАЛ та Угода СОТ відіграють найважливішу роль у законодавчій площині.

Директиви ЄС у сфері державних закупівель охоплюють фундаментальні принципи процесів закупівель та питання підвищення прозорості. З метою досягти цілей чесності, конкуренції та раціонального використання коштів, директивами передбачений ефективний та належний процес закупівель. До нього входять відповідні заходи контролю, що покликані сприяти підвищенню конкуренції та мінімізації ризику шахрайства, корупції, надмірних витрат та неналежного розпорядження державними коштами.

За останні роки законодавство про державні/публічні закупівлі постійно змінювалося. Метою розроблення та ухвалення останньої редакції Закону від 19 вересня 2019 р. стало забезпечення виконання згідно із Угодою між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, міжнародних зобов'язань України у сфері публічних закупівель шляхом гармонізації основних положень Закону України «Про публічні закупівлі» (далі – Закон) до Директив Європейського Союзу з питань закупівель.

Загалом Закон містить достатній обсяг антикорупційних засобів та механізмів: система електронних закупівель, визначені види поцедур та всі етапи проведення закупівель, кваліфікаційні критерії до учасників та порядок оцінки їх пропозицій, унормовано порядок контролю та моніторингу державних закупівель, оскарження рішень замовника, посилення відповідальності за порушення законодавства у сфері публічних закупівель.

Серед змін, пов’язаних з необхідністю імплементації вимог європейських директив можна навести, зокрема, наступні. Відповідно до ст. 69 Директиви 2014/24/ЄС та статті 84 Директиви 204/25/ЄС в Законі регламентований новий інструмент в електронній системі закупівель, який широко застосовується в європейській закупівельній практиці – аномально низька ціна тендерної пропозиції учасника процедури закупівлі. Даний інструмент дозволяє виявити автоматично (за наперед заданими параметрами) електронною системою закупівель аномально низьку ціну тендерної пропозиції та звертає увагу замовника на існування відповідного ризику. Замовник в такому випадку має отримати обґрунтування від учасника процедури закупівлі щодо аномально низької ціни його тендерної пропозиції, а у разі відсутності такого обґрунтування (чи недостатньої аргументації) відхилити тендерну пропозицію такого учасника.

Крім того, Законом розширюється перелік конкурентних процедур закупівель. Так, окрім процедури відкритих торгів та конкурентного діалогу, замовник може застосовувати процедуру торгів з обмеженою участю. Згідно з Директивою 2014/24/ЄС процедура торгів з обмеженою участю застосовується, якщо товари, роботи чи послуги внаслідок їх складного або спеціалізованого характеру можуть бути запропоновані обмеженою кількістю учасників, які потребують обов'язкової попередньої перевірки кваліфікації та їх вартість дорівнює або перевищує для товарів та послуг 133 тисяч євро, для робіт – 5150 тисяч євро. Процедура торгів із обмеженою участю характеризується поділом процедури на два етапи. Завдяки цьому до оцінювання приймаються тендерні пропозиції лише тих учасників, що пройшли кваліфікаційний відбір.

Гармонізація технічних стандартів ЄС мала на меті сприяти торгівлі між державами-членами ЄС шляхом скасування особливих національних вимог, які ускладнювали доступ до ринка. Згідно з Директивами ЄС про публічні закупівлі, замовники повинні надавати перевагу європейським або міжнародним стандартам під час складання специфікацій до державних контрактів. Інші стандарти можуть використовуватися лише за відсутності їхніх відповідників у європейській або міжнародній нормативній базі. Це дозволяється для забезпечення максимального рівня відповідності тендерних пропозицій вимогам ринку, у тому числі міжнародного.

Таким чином, у сфері публічних закупівель використання наявних європейських або міжнародних стандартів є обов’язковим для замовників.

Законом детально регламентувати використання технічних специфікацій до предмета закупівлі, в яких визначаються характеристики товарів (послуг, робіт) через сукупність усіх їх технічних умов. В той же час, відповідно до ст. 22 Закону технічна

специфікація повинна містити, зокрема: посилання на стандартні характеристики, вимоги, умовні позначення та термінологію, пов'язану з товарами, роботами чи послугами, що закуповуються, передбачені існуючими міжнародними або національними стандартами, нормами та правилами.

У пояснювальній записці до проекту закону, розробник зазначив, що проект Закону не містить правил та процедур, які можуть містити ризики вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією. Проект Закону не потребує проведення громадської антикорупційної експертизи.

Разом з тим, у деяких випадках, створюючи запобіжні механізми для одних проявів корупції, законотворець дає підґрунтя для інших. Так, передбачена можливість виправлення учасником невідповідності в інформації (документах), що подані ним у своїй тендерній пропозиції, які були виявлені замовником після розкриття тендерних пропозицій, протягом двадцяти чотирьох годин з моменту розміщення замовником в електронній системі закупівель повідомлення з вимогою про усунення таких невідповідностей. При цьому несуттєвий характер помилок є виключно оціночним поняттям. Занадто короткий термін та недостатня правова визначеність механізму можуть нести корупційні ризики при реалізації вказаного положення.

В проекті Закону запропоновані нові підходи до оскарження процедур закупівель, які призведуть до зменшення можливості зловживань недобросовісними скаржниками механізмом оскарження для штучного затягування процедур закупівель. Разом з цим існування такої квазісудової установи, як Колегія Антимонопольного комітету України, діяльність якої не врегульована відповідними процесуальними нормами несе в собі корупційні ризики.

Законом змінюються підходи до організації закупівельної діяльності. Так, організацією та проведенням процедур закупівель будуть займатися замість тендерних комітетів уповноважені особи замовника. Однак, специфіка закупівельної діяльності полягає в тому, що спеціаліст із закупівель повинен володіти не тільки компетенцією щодо порядку їх проведення, але й знаннями у певних сферах закупівлі. Застосування механізму роботи тендерного комітету якраз дозволяло забезпечити поєднання цих компетентностей. Зазначене, а також, зміна підходу до прийняття рішень з колегального на одноособовий може спричинити наявність корупційних ризиків.

Незважаючи на те, що державні закупівлі по суті є шопінгом товарів, робіт і послуг для держави, створення та впровадження ефективної національної системи державних закупівель, яка базувалася б на засадах прозорості, високої конкуренції та стандартах етичної поведінки, – не таке вже й просте завдання.

Національне регулювання є досить успішним в унеможливленні корупції шляхом застосування рекомендованих провідних міжнародних вимог щодо прозорості та процедурності. Міжнародний досвід щодо антикорупційних заходів у сфері державних закупівель пропонує певні рамкові механізми, що дозволяють зробити національне законодавство у сфері державних закупівель більш чітким і виваженим.

Незважаючи на те, що Україна намагається стрімко інтегруватися в ЄС, фокусуючись на імплементації директив ЄС у сфері державних закупівель до українського законодавства та відповідних практик, слід приділити увагу і додатковим заходам в рамках інших міжнародних інструментів та джерел, що можуть допомогти більш ефективному впровадженню провідного досвіду та запропонувати корисні і практичні рекомендації для всіх учасників державних закупівель.

Наукове видання

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ

Матеріали
IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Київ, 12 грудня 2019 року)

Частина 2

Відповідальний упорядник *В. В. Корольчук*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Дк № 4155 від 13.09.2011.
Підписано до друку 18.11.2019. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 29,0. Ум. друк. арк. 26,96.
Тираж 100 прим.